ԿԻՐԱԿԻ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 1er OCTOBRE 1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.529 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 48e ANNÉE — N° 12.529

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՆՈՐՎԵԿԻԱՑԻՔ «Ո՛Չ» ԸՍԻՆ

—0—

ԽՄԲ.— Ֆիկարոյի աշխատակիցը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ Նորվեկիոյ մերժումը Եւրոպայի անդամակցութեան։

Նորվեկիացիները միշտ «ցամաքաս» կ՚որակեն Եւրոպան։ Կոսթանթինոպոլի՝ հովիւի գիւղացիին կամ Ֆինմարքի ձկնորսին համար Եւրոպան դեռ կը մնայ «տարբեր աշխարհ» մը, անծանօթ եւ բարբարոս։ Գրեթէ Ասիա մը։ Եւ գիւղացիներն ու ձկնորսները, որ բնակչութեան 13 տոկոսը կը ներկայացնեն, միակը չեն որ այդպէս կը մտածեն։

Երկու միլիոն հողի հանրաքուէի մասնակցեցան անցեալ շաբաթ։ Մօտ 54 տոկոսը քուէարկողներու համակարծիք չէ — դաւ իր երկրին անդամակցութեան՝ Հասարակաց Շուկային։ Ասիկա կը նշանակէ, թէ ներքին կարեւոր պատճառներ կան, այլապէս այսքան մեծ տոկոս պիտի չներկայացնէր «Ոչ»ը։

Նորվեկիացի ժողովուրդը կը նկատուի խաղաղ, խոհեմ։ Ինչո՞ւ ուրեմն այս խոհեմ ժողովուրդը նման անխոհեմ վճիռ մը արձակեց։ Ասիկա առաջին հերթին տարօրինակ եւ, նոյնիսկ, հակասական կը թուի ըլլալ մէկու մը համար, որ լաւ չի ճանչնար Նորվեկիացիները։

Երկրին խիստ կլիման եւ բնութիւնը, ծովափի երկարութիւնը, անծայրածիր անտառներն ու անմարդաբնակ սարահարթերը, այլ խօսքով երկրին աշխարհագրական դիմագիծը բնակչութեան նկարագիրը կերտած է։ Շուրջ չորս միլիոն Նորվեկիացիներ ցրուած են 320.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ։ Այսպէս է, որ Նորվեկիացին արտակարգ կերպով կը սիրէ առանձնութիւնը, իր անկախութիւնը եւ լայնարձակ տարածութիւնները։ Արդ անոնք գիտեն այժմ, թէ որքան մեծ արժէք կը ներկայացնեն լեռներն ու անտառները աշխարհի մը մէջ, ուր օր աւուր մարդաշատ կը դառնայ։ Կ՚ուզեն պահպանել իրենց հարստութիւնը, վայելել զայն։

— Հոս՝ Նորվեկիոյ մէջ մարդ կը շնչէ, լաւ կ՚ապրի... նկատել կուտան յաճախ Նորվեկիացիներ օտար այցելուներու։

Առանձնասէ՞ր են Նորվեկիացիները. հաւանաբար։ Ազգայնասէ՞ր են. անպայման։ Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան դէմ եղողներուն սիրած նշանախօսքերէն մէկն էր հետեւեալը.— «Ո՛չ միութեանը»։ Միութիւն բառը դէշ յիշատակներ կ՚արթնցնէ անոնց մօտ՝ իրենց երկրին գրաւման ժամանակաշրջանը նախ Դանիացիներու եւ ապա Շուէտացիներու կողմէ։ Արդարեւ, շատեր թերեւս չեն գիտեր, թէ Նորվեկիա իր անկախութիւնը ձեռք ձգեց 1905ին։ Հոսկէ նաեւ իրենց դիրքաւորուածութիւնը այն բոլոր հարցերուն նկատմամբ, որ իրենց ազգային գերիշխանութեան կը դպնայ։

Միւս կողմէ, դեռ անոնց յիշողութեան մէջ վառ է երկրորդ համաշխարհային պատերազմի դառն յիշատակները, երբ Գերմանիա գրաւած էր Նորվեկիան։

— Հասարակաց Շուկայի զօրաւոր անդամն է Գերմանիա, որմէ լաւ յիշատակներ չեն մնացած ամէն մարդու մօտ, նկատել կուտայ երեսփոխան մը։

Եւ, հետեւաբար, այժմ տարօրինակ չի թուիր երբ ըսուի, թէ հանրաքուէի արդիւնքէն ետք մարդիկ փողոց իջան երգելու «Յաղթեցինք, յաղթեցինք» երգը, որ Նորվեկիացիներու յաղթերգն էր եղած 1945 Մայիս 8ին, երբ երկիրը ազատագրուեցաւ Գերմաններու տիրապետութենէն։

Սքանտինաւեան ժողովուրդները կը սիրեն բարոյախօսել։ Սակայն անոնց բարոյախօսութիւնը յաճախ հակասական բնոյթ կը ստանայ։ Մաքրակրօնութիւնը — Նորվեկիացիներու 96 տոկոսը լուտերական է — իր խորքը դրոշմած է անոնց մօտ, եւ այս է հաւանաբար պատճառը, որ անոնք բծախնդիր եւ նախանձախնդիր են իրենց երկրին ներքին կեանքին մէջ այն բոլոր հարցերուն նկատմամբ, որ կապ ունին «կեանքի որակ»ի հետ։

Սակայն կայ նաեւ մետալին միւս երեսը։

Այսպէս, առատաձեռն օգնելով հանդերձ թերաճ երկիրներու, ըլլալով հանդերձ այն երկիրը, ուր բնակչութեան թիւի համեմատութեամբ ամէնէն շատ առաքեալները ունի, դատապարտելով հանդերձ Յունաստանը, Սպանիան եւ Փորթուկալը՝ իրենց մենատիրական վարչակարգերուն համար, Նորվեկիացիք կը պայքարին օտար աշխատաւորներու մուտքին դէմ իրենց երկիրը։ Ճիշդ է, որ 25.000 օտար աշխատաւոր կայ Նորվեկիոյ մէջ, սակայն ասոնցմէ 15.000ը Շուէտացիներ ու Ֆինլանտացիներ են..., այսինքն՝ Սքանտինաւցիներ։

— Անցեալ տարի, երբ Օսլոյի մէջ խօսք եղաւ գաղթականներ ընդունիլ Պանկլա Տէշէն, ընդհանուր խրախնդում սեղծուեցաւ։ Եւ դեռ վերջերս՝ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ բողոքեցին, երբ հարց ծագեցաւ քանի մը հարիւր ուկանտացի Ասիացիներ ընդունելու մասին, նկատել կուտայ ծանօթ լրագրող մը։

Ուրեմն հակասութիւն մը կայ, երբ Նորվեկիացին մէկ կողմէ կ՚օժանդակէ թերաճ երկիրներու եւ, միւս կողմէ, կը մերժէ ապաստարան տալ գաղթականի մը։

Նորվեկիացի կին մըն է, որ կ՚ըսէ. «Եթէ Հասարակաց Շուկայի անդամակցինք, Սիկիլիացիներու գրոհին պիտի ենթարկուինք»։

Վասնզի բազմաթիւ Նորվեկիացիներու համար — եւ ասիկա հիմնական առար — կութիւններէն մէկը եղաւ Ոչերուն — Հասարակաց Շուկայի անդամակցիլ կը նշանակէր արագացնել երկրին ճարտարարուեստականացումը ինչ որ իր կարգին կը նշանակէր փորթուկալցի, սպանացի, Հիւսիս. ափրիկեցի, եուկոսլաւ կամ իտալացի աշխատաւորներու զանգուածային խուժում դէպի Նորվեկիա։

Նորվեկիացիք դէմ են ատոր։

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ - ԹՈՔԻՕ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

—0—

ՖՈՐՄՈԶ ԿԸ ԽԶԷ ՃԱՓՈՆԻ ՀԵՏ

Այս պատմական մերձեցման առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կը շեշտէ թէ նոր էջ մը կը բացուի երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ ու ի մասնաւորի կը շեշտէ հետեւեալ կէտերը.— Յարդ գոյութիւն ունեցած անբնական կացութիւնը Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ վերջ գտած է։ Ճափոն կառավարութիւնը կ՚ընդունի որ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետութիւնը օրինաւոր միակ կառավարութիւնն է Չինաստանի։ Չինաստան կրկին կը հաստատէ որ Թայվան անբաժանելի մասն է իր հողամասին։ Ճափոնի կառավարութիւնը կը հասկնայ եւ կը յարգէ այս տեսակէտը եւ կ՚ընդունի ենթարկուիլ Փոցտամի յայտարարութեան 8րդ յօդուածին։ Չինաստան եւ Ճափոն դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը հաստատեն այսօրուընէ։ Չինաստան ի շահ երկու երկիրներու ժողովուրդներու բարեկամութեան կը հրաժարի պատերազմական հատուցում պահանջելէ։

Չինաստան եւ Ճափոն որոշած են խաղաղութեան եւ բարեկամութեան տեւական յարաբերութիւններ հաստատել իրենց գերիշխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան փոխադարձ յարգանքին վրայ հիմնուած։ Երկու երկիրներու յարաբերութեանց բարելաւումը ուրիշ ոչ մէկ երկրի դէմ ուղղուած է։

Ամրապնդելու եւ զարգացնելու համար երկու երկիրներու խաղաղ եւ բարեկամական յարաբերութիւնները, Չինաստան եւ Ճափոն որոշած են բանակցութիւններ վարել խաղաղութեան եւ բարեկամութեան դաշինք մը կնքելու նպատակով։

Ա՛լ աւելի զարգացնելու համար երկու ազգերու յարաբերութիւնները երկու կառավարութիւնները բանակցութիւններ պիտի վարեն օդանաւային եւ այլ մարզերու մէջ։

Ազգայնական Չինաստան շատ վրդոված է այս եղածէն և անմիջապէս խզեց իր յարաբերութիւնները Ճափոնի հետ եւ կը խորհի նաեւ պոյքոթի ենթարկել ճափոնական ապրանքներու ներածումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ մասնակի գործադուլ մը սկսաւ արդէն Շաբաթ օր, հարաւ-արեւելեան Ֆրանսայի մէջ եւ հաւանաբար տարածուի դալ շաբթու։ Սենտիքաները որոշում պիտի տան Հինգշաբթի, բայց արդէն իսկ յայտնի է որ Ռէօը (շրջանային էքսփրէս ցանցը որ կ՚երկարի Օփերայէն մինչեւ Տէֆանս եւ Սէն-Ժերմէն) գործադուլ պիտի ընէ եւ այդ իսկ պատճառով նախատեսուած պաշտօնական բացումը յետաձգուած է։

ՍՈՒՏԱՆ արտաքսեց 200 եգիպտացի ուսուցիչներ եւ ետ կանչեց գունդ մը, որ Սուէզի ճակատը կը գտնուէր։ Գահիրէի եւ Խարթումի յարաբերութիւնները վերջին շաբաթները խաթարուած էին, երբ Սուտան թոյլ չտուաւ Լիբիացիներու՝ մեկնիլ Ուկանտա, անցնելով Սուտանէ։ Գահիրէ դժգոհ է նաեւ, որ Խարթում ներկայիս աւելի շատ շահագրգռուած է սեւ Ափրիկէի հարցերով, քան արաբ միութեան խնդրով։

ՀԻՒՍ. ԵՒ ՀԱՐԱՒ. ԵՄԷՆԻ սահմանագիծին վրայ բախումներ տեղի ունեցան։ Երկու երկիրներն ալ կողմերու պատասխանատուութիւնը իրարու վրայ կը նետեն։ Հարաւ. Եմէնը նախկին Ատէնն է։ Անցեալին եղած է անգլիական գաղութ։

«ՊՐԱՒԴԱ» հաղորդեց, թէ խորհրդային խորհրդատուներ Սուրիացիներ կը մարզեն նոր զէնքերու գործածութեան մէջ։

ՊՈՒՏՈՅԻ մօտ Թիւրպօթրէնը ժամը 307 քիլոմեթր արագութեամբ յաջող փորձ մը կատարեց։ Աշխարհի ամէնէն արագ կառախումբն է, որ պիտի գործածուի Փարիզեան գիծի վրայ։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

—0—

Ֆրանսական գրականութեան ամէնէն վաւերական փառքերէն մէկը, Փօլ Վալէրի, կը թուէ կայսերական գրասէրի մը հետեւեալ կարծիքը.

Combien *mûrs* et beaux sont les vers de nos grands poètes !

Կայսերական գրասէրը ուրիշ մէկը չէ, այլ նոյն ինքն Սուլթան Ապտիւլ Համիտ։ Եթէ կը հաճիք։

Վալէրի, որ մեզի կը փոխանցէ վերոյիշեալ դատաստանը իր Rhumbsերուն մէջ, հաւատարմօրէն, պէտք է խորհիլ (ո՛հ, թարգմանութիւնները...) իր կողմէ կ՚արձակէ հետեւեալ վճիռը.

Ce *mûrs* est d'un connaisseur, mot excellent.

Հասունութիւնը, բանաստեղծութեան մէջ, ունի իր աստիճանները։ Կը ճանչնանք ազնիւ պտուղներ որ կը կորսնցնեն իրենց հիւթին լաւագոյն բաժինը, երբ երկար ժամանակ պահուած կը մնան նկուղներու մէջ, ի խնդիր հասունութեան։ Մէկդի թողլով անիծեալ բռնակալին «ընտիր» բառը, ինչպէս նաեւ թուրք մեծ բանաստեղծները, որոնց երկը մեզի կը մնայ անմատչելի, կարելի է ըսել թէ Վալէրիի բանաստեղծական երկը պիտի ըլլայ, է՛ արդէն, բաղդատմամբ իր բարձր արձակին, նիշդ այն՝ ինչ որ է Վոլթէրի բանաստեղծութիւնը, բաղդատմամբ իր անզուգական պատմուածքներուն։

Շ. Շ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

—0—

Աւազախրած առագաստանաւ,
կամ պատկեր
Ի յիշատակ սիրած աղջկան։
Ծո՛վ, հեռուն կանչող երգ
Երբ լռութիւն է իջած սրտերուն։

Ի յիշատակ կանչի մը հին
Ահա նաւն այս — խոյանք ու անկում —
Ու ոչինչ. ծովն ինկած առագաստ
Երբ հովերը բանաստեղծութիւն չունին
այլեւս։

Ահա նաւն այս, որ կայ ու չկայ
Երբ անորոշ բան մը կանգ է առած աւազին
վրայ
Երբ այլեւս նկար է ամէն ինչ
Ո՛չ մեկնում կայ եւ ոչ վերադարձ։

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Յուզիչ, արկածալից, շահեկան

Կզավիէ տը Մոնթէփէնի՝

«ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ»

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Բ. ԲՈՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ա.

Խորհրդահայ մամուլը պարբերաբար կ'անդրադառնայ յեղափոխական գործիչներու կեանքին, անոնց ծննդեան կամ մահուան տարեդարձներուն առթիւ: Այդ գործիչները, բնականաբար, իբրեւ ասպարէզ ունեցած են «Համառուսաստանեան յեղափոխական» շարժումներն ու խմորումները եւ անպայման մաս կազմած են բոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերուն: Ազգային – ազատագրական շարժումներու մէջ դեր ունեցած հայ յեղափոխականներն ու գործիչները դեռ չեն արժանանար նման «պատուի», հակառակ այն բացայայտ իրողութեան, որ մեր ժողովուրդի սրտին ու մտքին աւելի մօտ ու սիրելի են, օրինակ, Գէորգ Չաւուշ մը քան թէ... Աւիս Նուրիջանեան մը: Ի վերջոյ ակներեւ ճշմարտութիւն է, որ ժողովուրդ մը կը պաշտէ իր այն զաւակները, որոնք առաւելաբար պայքարած ու զոհուած են իր ապագայ բարօրութեան համար:

Այս տարի ծննդեան 90ամեակը ըլլալով համայնավար ականաւոր գործիչ Բագրատ Բորեանի, Ս. Յովսէփեան «Սով. Հայաստան»ի Սեպտեմբեր 10ի թիւին մէջ երեք երկար սիւնակներով դրուատալից տողեր նուիրած է անոր, իբրեւ մէկը, որ իր երկու եղբայրներուն հետ «ամբողջ կեանքը նուիրաբերեց աշխատաւոր ժողովրդի սոցիալական ազատագրութեան համար մղուած պայքարին եւ սովետական իշխանութեան ամրապնդման ու յետագայ զարգացման վեհ գործին»:

Բագրատ Բորեան ծնած է Ղազախ գաւառի Վերին Ծամբարակ գիւղը 1882ին: Պաքու մեկնած եւ քարիւղահանքերու մէջ աշխատիլ սկսած է 1903ին: Հոն է նաեւ, որ առաջին անգամն ըլլալով նետուած է դասակարգային պայքարի յորձանուտը՝ մասնակցելով քաղաքական ցոյցերու: Այդ թուականին կ'անդամակցի Ռուսիոյ Սոցիալ – Դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան եւ ընկերական կապ կը հաստատէ Ս. Շահումեանի եւ այլ համայնավար ղեկավարներու հետ: Յետագային մասնակցելէ ետք Ռուսիոյ առաջին յեղափոխութեան, 1913ին կը վերադառնայ Պաքու, ուր կազմակերպիչներէն մին կը դառնայ մայիսեան գործադուլներու:

1913ի աշնան բոլշեւիկներու Թիֆլիզի կեդրոնի յանձնարարութեամբ կը հաստատուի Երեւան: Կ'աշխատակցի «Պրաւդա»ի եւ այլ գաղտնի թերթերու: 1917ի փետրուարեան յեղափոխութենէն ետք, ՌՍԴԲ (բ) Կենտկոմի (իմա՛ Ռուսաստանի Սոցիալ Դեմոկրատ Բանուորական կուսակցութիւն, այսինքն՝ բոլշեւիկ) յանձնարարութեամբ Բ. Բորեան կը մեկնի Կովկաս:

« Նա կուսակցական կազմակերպութիւններին, բանուորներին էր հասցնում Վ. Ի. Լենինի դրոյթները սոցիալիստական յեղափոխութեան մասին »: Ան իր լայն մասնակցութիւնը կը բերէ այն շարժումներուն (Պաքու եւ այլուր), որոնք կը ձգտէին խորհրդային կարգեր հաստատել ամէնուր: 1918ին, Ստ. Շահումեանի յանձնարարութեամբ կը մեկնի Մոսկուա, ուր քանի մը հանդիպումներ կ'ունենայ Լենինի հետ:

Դեռ 1912էն սկսեալ բազմաթիւ անգամներ ընտրուած է անդամ Անդրկովկասի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավար մարմիններու, ինչպէս նաեւ անդամակցած է Պետրոգրադի կոմիտէին (1917) եւ, վերջապէս, մասնակցած է կուսակցութեան 15րդ եւ 16րդ համագումարներուն եւայլն: Կարեւոր պաշտօններ վարած է Հանրապետութեան ժողովրդական տնտեսութեան Գերագոյն Խորհուրդի, Պետական Դրամատան, Հողժողկոմատի, ՀԱՄԿԽի մէջ եւ այլուր:

« Բացի պրակտիկ գործունէութիւնից, կ'աւելցնէ Ս. Յովսէփեան, Բ. Բորեան զբաղուել է նաեւ տեսութեան հարցերով: Նա հրապարակախօսական եւ տեսական բնոյթի մի քանի աշխատութիւնների հեղինակ է: Նրա գրչին են պատկանում «Պետական վերահսկողութիւնը ՍՍՀՄում եւ Արեւմտեան Եւրոպայում», «Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ ՍՍՀՄ–ը», մեծածաւալ մենագրութիւնը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ պրոշիւրներ ու յօդուածներ »:

Համառօտակի ներկայացուած այս կենսագրութիւնը, քաղուած «Սով. Հայաստան»ի յօդուածագրի երկար գրութենէն (մանրատառ, երեք երկար սիւնակ), յըստակ ցոյց կուտայ, թէ Բ. Բորեան ղեկավար դէմք մըն է եղած Համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ եւ իր այս հանգամանքով ո՛չ միայն գործօն մասնակցութիւն է ունեցած ժամանաշրջանի կարեւոր իրադարձութեանց մէջ, այլեւ մօտէն ծանօթ եղած է ղեկավար դէմքերու ու մարմիններու աշխատանքներուն, անոնց ծրագիրներուն, հետապնդած նպատակներուն:

Այս իմաստով իսկ շահեկան կը դառնան անոր տեսակէտներն ու մեկնաբանութիւնները, ինչպէս նաեւ հաստատումները մեր ժամանակակից պատմութեան 1914–1922ի անցուդարձերու մասին, մանաւորապէս երբ նկատի առնենք, թէ Բ. Բորեան փորձ է կատարած անաչառ մօտեցումով բնութագրել զանոնք:

Ս. Յովսէփեան իր գրութեան մէջ կը յիշատակէ Բ. Բորեանի գրչին պատկանող «Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ ՍՍՀՄ–ը» մեծածաւալ աշխատութիւնը, առանց սակայն ներկայացնելու անոր բովանդակութիւնը:

Բ. Բորեանի աշխատութիւնը լոյս ընծայուած է Պետական Հրատարակչութեան կողմէ, Մոսկուա, 1928–29 թուականներուն: Անոր առաջին մասը, որ հրատարակուած է 1928ին, բաղկացած է 16 գլուխէ, մէկ ներածականէ եւ մէկ ամփոփումէ. ունի 435 էջ: Գիրքին երկրորդ մասը լոյս տեսած է 1929ին. ան բաղկացած է մէկ ներածական բաժինէ, 14 գլուխէ, մէկ եզրափակումէ եւ յաւելուածէ, որոնք կ'ընդգրկեն 419 էջ: Զոյգ հատորներն ալ լոյս տեսած են ռուսերէն:

Բ. Բորեան հետեւեալ բացատրութիւնն է տուած աշխատութեան հետապնդած նպատակի մասին. «Հեղինակի աշխատութիւնը Հայաստանի պատմութիւնը չէ եւ ոչ էլ պատմական ուրուագիծ: Մենք վերցրել ենք Հայաստանի պատմութիւնից եւ Հայերի կեանքից առանձին հարցեր եւ քննել ենք նրանց ոչ թէ պատմութեան, այլ միջազգային դիւանագիտութեան եւ Հայերի կեանքի իրաւունքով» («Նոր Ուղի», գրական – գեղարուեստական, քաղաքական – հասարակական ամսագիր, Երեւան, 1930, 6–7 թիւ, էջ 198):

Աւելցնենք, որ հեղինակը իր զոյգ աշխատութեանց մէջ շօշափած է մօտ 495 հարցեր:

Յետադարձ ակնարկով մը հետաքրքրական է ծանօթանալ կրկին կարգ մը հարցերու մեկնաբանութեանց, որոնք 30ական թուականներուն խստիւ քննադատուեցան խորհրդահայ մամուլի մէջ, իբրեւ « աջ – օպորտունիզմի գաղափարախօսութեան արտայայտութիւն պատմագրութեան ասպարէզում », որոնք « գաղափարական նոր զէնքեր են մատակարարում դասակարգային թշնամուն » (իմա՛ Դաշնակցութեան), ինչպէս նկատել կուտար «Նոր Ուղի»ի խմբագրութիւնը՝ յատուկ ծանօթագրութեան մէջ (1930, 6–7 թիւը):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ, ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԵՆՍԱԿԱՆ Է ՃՇԳՐԻՏ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱԼ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

Սփիւռքի իրականութեան մէջ նորանոր երեւոյթներ ի յայտ կուգան, որոնց մասին դժբախտաբար գոհացուցիչ ծանօթութիւններ կը պակսին: Այդ ծանօթութիւնները անտարակոյս աւելի քան կենսական են, երբ նկատի ունենանք որ «հայ մշակոյթ»ի անունով դիմում կը կատարուի նաեւ հայ հասարակութեան:

Վերջերս Թղթատարով ստացայ 20 էջերէ բաղկացած պրակ մը՝ «Յարալէզ» անունով, որ կ'երեւի անունն է «Մշակութային Միութիւն»ի մը, որուն մասին դժբախտաբար որեւէ ծանօթութիւն չի տրուիր գունաւոր պրակին մէջ: Ո՛չ մէկ անուն՝ այս «Մշակութային Միութիւն»ը կազմակերպող կամ բաղկացնող անձերու: Նոյն ատեն, կը դիմուի «Սփիւռքի բոլոր Հայերուն», որպէսզի դրամական որոշ գումարներ առաքուին «Յարալէզ»ի, ֆրանսական հասցէով մը:

« Յարալէզ Մշակութային Միութիւն »ը (կ'ըսուի մեզի՝ պրակի կողքին ներքին երեսին վրայ) լոյս աշխարհ պիտի հանէ հայ բազմադարեան մշակոյթը»: Անիկա անտարակոյս սքանչելի՛ գաղափար է... սակայն, դժբախտաբար ամէնուն ուտելիք ապուրը չէ: Ուրեմն տեսնենք թէ ի՛նչպէս պիտի կատարուի ասիկա:

Կարդացէ՛ք.

« Յարալէզ Հրատարակչատունը արդիական սկզբունքով նոր կեանք պիտի ներարկէ հայ դարաւոր գրականութեան, որպէսզի հոգեկան գոհացում տայ Սփիւռքի այն բոլոր Հայերուն, որոնք պահանջք ունին հայ մշակոյթով յագենալու եւ հպարտանալու »:

Ինչպէս կը տեսնուի, ո՛չ մէկ խօսք այն մասին թէ «Յարալէզ»ի նիւթական եւ գործնական միջոցները ի՛նչ են: Ի՞նչ է այս «Մշակութեան Միութեան» դրամագլուխը, փորձառութիւնը, ո՞ւր է տպարանը, որո՞նք են պատասխանատու անձերը...

Եւ սակայն, առանց զոյգն իսկ ապահովութեան, ներփակ « բաժանորդի տոմս »երով 1 կամ 3 տոլար կ'ուզուի Սփիւռքի բոլոր Հայերէն, որոնք կը կարդան այս պրակը: Ո՛չ մէկ խօսք այն մասին՝ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ ղրկուած 1 կամ 3 տոլարը (իւրաքանչիւր հատորի համար), եթէ «Յարալէզ» չկրենայ հրատարակել որեւէ հատոր:

«Յարալէզ»ի համաձայն, «հայերէն գիրքը, դժբախտաբար, մինչեւ այսօր ճիշդ չէ գնահատուած կամ արժեւորուած: Անոր պատճառը գիրքերու տպագրական

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ

—o—

×

Զմիւռնահայոց ազգային նկարագրի մասին առանձին խօսք չէ կարելի ընել: Որովհետեւ, ինչպէս Պոլսահայը, Զմիւռնահայը եւս կը կազմէր խճանկար մը՝ հայկական գաւառներէ եկած Հայերու համախմբումով, որոնք օժտուած էին բարոյական նոյն նկարագրով, նոյն առաքինութիւններով ու ձիրքերով եւ ինչու չէ, նաեւ ընդհանրական նոյն թերութիւններով:

Օտարը, Զմիւռնահայերը կը նկատէ իբրեւ լաւ վաճառականներ, որոնք իրենց ճարպիկութեամբ մրցակից եղած են անգլիական եւ յունական վաճառատանց, որոնցմէ շատեր հաշուեյարդարի ենթարկած են իրենց գործառնութիւնները: Ատոր հետեւանքով աննպաստ արտայայտութիւններ եղած են հայ վաճառականներու նկատմամբ: Տքթ. Գալուստեան անդրադառնալով այդ զրպարտութեանց եւ ցոյց տալու համար հայ վաճառականներու պարկեշտութիւնը, կը վկայէ որ դարեր շարունակ անոնցմէ ոչ ոք դատական հետապնդումի առարկայ եղած է: Ընդհակառակն Զմիւռնիոյ Առեւտրական դրասենեակի նախագահ ընտրուած է Մեսրոպ Սիմոնեանը, որ ութ տարի շարունակ ձեռներէցութեամբ վարած է այդ փափուկ պաշտօնը:

Այսուհանդերձ, չեն պակսած նաեւ ուրիշ օտարներ, որոնք չեն վարանած անաչառօրէն գովքը հիւսելու հայ վաճառականներու ուղղամտութեան ու պարկեշտութեան:

Տարակոյս չկայ որ Զմիւռնահայերու առաջին գաղթականները, իրենց ճարպիկութեամբ, յամառ աշխատանքով ու առեւտուրի իրենց բնատուր հակումով կրցան գրաւել պատուաբեր դիրքեր Զմիւռնիոյ առեւտրական հրապարակին վրայ: Անոնք իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցեր էին մանուածոյ կերպասեղէնի, տարազագործութեան (մանիֆաքթիւր) առեւտուրը: Հետզհետէ մասնագիտանալով նաեւ ծխախոտի, աֆիոնի, թուղթի եւ այլ մթերքներու վաճառականութեանց մէջ, ուղղակի կապեր հաստատելով անգլիական, ֆրանսական, իտալական, աւստրիական եւ այլ երկիրներու առեւտրական մեծ տուներու հետ:

Եթէ հայ վաճառականը կը սիրէր առանձին գործել, պատահած են նաեւ համագործակցութեան պարագաներ:

Այսպէս, 1790ին Զմիւռնահայ մը Պոլիս երթալով Սուլթան Սելիմէն հրամանագիր մը կը ստանայ վարշամակներու եւ կերպասներու վրայ տպելու գործատուն մը հիմնելու: Այս ձեռնարկը բաժնետիրական դրութեամբ կը գործէր եւ մեծ շահեր ապահոված է հայ բաժնետէրերուն: Վայրը կոչուած է Պասմահանէ, ուր յետագային կառուցուեցաւ Իզմիր – Մանիսա երկաթուղային կայարանը:

Զմիւռնահայ մեծ հաստատութիւններէն շատեր ունէին իրենց մասնաճիւղերը Թուրքիոյ զանազան քաղաքներուն, ինչպէս նաեւ օտար երկիրներու մէջ: Մեծահարուստ վաճառականներէն ու կալուածատէրերէն յիշենք քանի մը անուններ.— Պագրճեան եղբարք, որոնք ցարդ մասնաճիւղեր ունէին Աւստրալիա, Բերու, Արժանթին, Ուրուկուէյ, Մարոք, Սէյլան, Եգիպտոս, կեդրոն ունենալով Մանչեսթր քաղաքը: Սպարթալեան եղբարք, Աւետիքեան եղբարք, Թօփալեաններ, Սուքիասեան եղբարք, Եսայեան – Պերկամալեան, Սիվրիսարեան եւ Ընկ., Միհրան Ագնաւորեան, Իփլիքճեան:

Մեծ կալուածատէրերու մէջ՝ Եուսուֆեան Յովսէփ Չելեպի, Պալեօղեան, Պետրոս Պագրճեան: Թուղթի մեծ գործարանատէր՝ Արամ Համբարձումեան: Աֆիոնի վաճառականներ՝ Շիրինեան եղբարք եւ շատ ուրիշներ:

Կային նաեւ աւելի համեստ գործառնութեան տէր՝ անուշահոտութեան, մանիֆաքթիւրի եւ առեւտրական այլ ճիւղերու վաճառականներ: Ասոնց քով կային լաւ արհեստաւորներ՝ ոսկերիչներ, ժամագործներ, դերձակներ, երկաթագործներ, ատաղձագործներ, կօշկակարներ, սափրիչներ եւ այլ արհեստներու վրայ աշխատողներ: Նոյնպէս դեղագործներ ու ազատ ասպարէզներու նուիրուած բժիշկներ, վիրաբոյժներ, փաստաբաններ: Ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ ու արձանագործներ:

Համբաւի տիրացած բժիշկներու եւ վիրաբոյժներու մէջ յիշենք Տոքթ. Առաքել Ճէպէլեանը (վիրաբոյժ), Տոքթ. Պօղոս Կոստանդեանը, Տոքթ. Տիգրան Սպարթալեանը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՈՅԱՃԵԱՆ

(11 – Շար.)

անյաջողութիւնը չէ եղած միայն, այլ նիւթի եւ բովանդակութեան ոչ ճիշդ ընտրութիւնը եւ մատուցումը»։

Ո՛վ որ ալ եղած ըլլայ այս անճիշդ եւ յաւակնոտ տողերուն հեղինակը, պէտք է քաջութիւնը ունենար ստորագրելու իր անունը։ Գրողը կամ հայ տպագրութեան անծանօթ անձ է, կամ չարամիտ մէկը…

«Յարալէզ» պիտի ունենայ եղեր «երեք մատենաշար»։ Առաջինն՝ «Հայ Մանրանկարչութիւն»։

Տեսնենք թէ «Յարալէզ» ի՞նչ կը հասկնայ «նիւթի եւ բովանդակութեան ճիշդ ընտրութիւն եւ մատուցում» ըսելով։

Հայ մանրանկարչութիւնը «մեր Այբուբենի եւ հայերէն առաջին ձեռագիրներու գրքէ ժամանակակից»…

«Յարալէզ» ի՞նչ հրաշքով ծանօթ է արդեօք… երբ հնագոյն մանրանկարեալ միակ Աւետարանը իններորդ դարէն է եւ ուրիշ՝ ոչինչ ունինք «մեր Այբուբէնի եւ հայերէն առաջին ձեռագիրներուն» ժամանակակից (հինգերորդ դարէն)։

Քիչ վարը կ՚աւելցնէ․

«Իսկ 15րդ դարէն ետք… կը հանդիպինք աշխարհիկ նիւթերով մանրանկարներու»։ Հապա ի՞նչ են, եթէ «աշխարհիկ նիւթերով մանրանկարներ» չեն Երուսաղէմի Կարուց Աւետարանը, Երեւանի Հաղբատի Աւետարանը (1211էն), Ս. Ղազարու «Վարք Աղեքսանդր»ին, Սմբատ Սպարապետի «Դատաստանագիրք»ը, Երուսաղէմի Աւետարանը 1262էն (Ռոսլինի մանրանկար), եւայլն, եւայլն։ Այս կարգի պլխութիւննե՞ր պիտի ըլլան «խի՛ստ մասնագիտական սկզբունքներով եւ հիմունքներով» ի՛բր թէ հրատարակուելիք «աւելի չքեղ» հատորները։ Ի՞նչ ըսել է «առաջին անգամ ըլլալով, բոլորին մատչելի կենսամատենագրութիւններ կը յատկացուին մեր մեծագոյն մանրանկարիչներուն»։

Ի՞նչպէս կարելի է «կենսամատենագրութիւն» (իմաստը անհասկնալի նորաբանութիւն) Ռոսլինի, Տարոնցիի, Մոմիկի մասին, երբ մեզի ծանօթ բոլոր կենսագրութիւնները 500 բառ իսկ չեն ըներ իւրաքանչիւրին մասին, մինչ իրենք մտադի՛ր են եղեր հատոր հրատարակել, օրինակ… Մոմիկի մասին։

Կը ցաւիմ որ հեռացայ նիւթէն։

Կ՚ուզէինք պարզապէս գիտնալ «Յարալէզ Մշակութային Միութեան» ինքնութիւնը՝ նախքան «բաժանորդներուն» կողմէ դրամական որեւէ առաքում։ Մարտիրոս Սարեանի «ողջոյնի խօսքը»՝ որ զետեղուած է պրակին մէջ, ծանօթութիւն մը չի տար «Յարալէզ Մշակութային Միութեան մասին»։ Արդ, «Սփիւռքի բոլոր Հայերը» իրաւունք ունին գիտնալու, որ իրենցմէ երբ բաժնեգին գանձուած գումարներուն համար ո՞վ է պատասխանատուն։ Ի՞նչ հաւաստիքներ կան, որ նման հրատարակչական մը ձեռնհաս է այդ գործը կատարելու մէջ։ Եթէ նոյնիսկ ի՛բր թէ հրատարակուելիք հատորներուն պարունակութեան արժէքին մասին չափազանցութիւնները նկատի չառնենք ու նկատենք «յայտարարութիւն», սակայն վստահօրէն իրաւունք ունինք գիտնալու թէ վճարուելիք բաժնեգինները ապահով ձեռքերու մէջ են, երբ վստահելի անձերու։

Դժբախտաբար, ղրկուած պրակը ո՛չ մէկ ծանօթութիւն կուտայ, մինչ շա՛տ շռայլօրէն խոստումներով լեցուն է եւ մասնաւոր ճիգ կը թափէ «վստահելի» երեւալու՝ առանց այդ ուղղութեամբ անհրաժեշտ պարզ եւ ուղղակի ծանօթութիւնները տալու։

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

«Հայրենիք»

ԳԱՌԶՈՒԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՇՔԵՂ ՀԱՏՈՐԸ

ԽՄԲ.— Երեւանի «Գրքերի աշխարհ» ամսաթերթի Սեպտեմբերի թիւէն կ՚արտատպենք հետեւեալ տողերը՝ նուիրուած Գառզուի վերջին հատորին։

Վերջերս Ֆրանսայի Գեղարուեստական հրատարակչական տունը լոյս ընծայեց փարիզահայ աշխարհահռչակ նկարիչ Գառզուի (Գառնիկ Զուլումեան) նկարների բազմահատորեակխառաջին հատորը։ Մեծածաւալ հատորի աւելի քան երկու հարիւր էջերն ամփոփում են նկարչի 1948–1962 թուականների փորագրութիւնների ու վիմագրութիւնների մօտ հարիւր վերատպութիւն, որոնցից մի քանիսն անտիպ են։ Արուեստագէտի ստեղծագործութեան այս նոր դրսեւորումները (փորագրութիւն եւ վիմագրութիւն) հատորի յառաջաբանում բնորոշուած են որպէս տուեալ բնագաւառի ակնառու յաջողութիւններ, որոնցմով նկարիչը դասւում է ժամանակի մեծ արուեստագէտների շարքը։ Մակի Ֆիւրանժի խմբագրած այս գեղեցիկ հատորի նախաբանը գրել է Ֆրանսական Ակադեմիայի ակադեմիկոս Ռոժէ Քայուան, որի բնորոշմամբ Գառզուի ներաշխարհը բանաստեղծական է ու խանդավառ։ Ապա ակադեմիկոսը ներկայացնում է հայ տաղանդաւոր նկարչի ամբողջ ստեղծագործութիւնը, իւրայատուկ մի տիեզերք, որտեղ ե՛ւ արեւը, ե՛ւ երկինքը բոլորովին ուրիշ փայլ ունին։ Ու թէեւ մարդը անհետացած է «Գառզուի տիեզերքից», պալատներն ու պարտէզները, ամբողջ բնութիւնը հանդէս են գալիս մարդկայնօրէն, մարդկային խոհերի հետ պրոյսի մէջ մտած։ Հրատարակութիւնն ունի ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն յառաջաբան ու ծանօթագրութիւններ, մի բան, որ հաստատում է Ֆրանսայի, ինչպէս նաեւ ամբողջ աշխարհի արուեստասէր հասարակայնութեան ուշադրութիւնը տաղանդաւոր նկարչի ստեղծագործութեան հանդէպ։

Մ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԵԼԻ Է ԱՐՋ ՈՒՏԵԼ

—0—

Արջը ուտելի կենդանի է, թէեւ շատ քիչեր ճաշակած են զայն։ Միսը կարծր եւ, միեւնոյն ատեն, այնքան ալ համեղ չըլլալով, անոր պահանջը աննշան է։ Մնաց որ քաղաքներու ընդարձակումով անտառներու տարածութիւնը կը նուազի եւ, հետեւաբար, արջ գտնելն ալ մեծ դժուարութիւն կը ներկայացնէ։

Արջը գրեթէ ամբողջովին անհետացած է Անգլիայէ, Գերմանիայէ եւ Զուիցերիայէ։ Ուրիշ երկիրներու մէջ շատ քիչ է անոնց թիւը, այսպէս հաւանաբար հարիւրի մօտ արջ կը մնայ դեռ Սպանիոյ մէջ, յիսունէն հարիւր հատ Փիրենեան լեռներու (Ֆրանսա) եւ յիսուն հատ Իտալիոյ մէջ։ Անոնց թիւը աւելի շատ է հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի (Ալպանիա, Եուկոսլաւիա եւ Պուլկարիա) ու Շուէտի եւ Ֆինլանտայի մէջ։ (Ֆին ճաշարաններ 1971ին 30 անգամ արջի միս ունեցան իրենց ճաշացուցակին վրայ)։ Միացեալ Նահանգները Եւրոպայէն աւելի արջ ունին, սակայն ան գնահատուած ուտելիք մը չէ։

Նախնադարեան մարդը վարժուած էր ուտել քարանձաւներու արջը, որ այսօր գոյութիւն չունի։ Հնագէտներ արջի ոսկորներ երեւան հանած են հին բնակավայրերու մէջ։ Ոմանք կ՚ենթադրեն, թէ կենդանին անցեալին կը զոհաբերուէր լաւ որսորդութիւն մը ընելու հեռանկարով։ Ուրիշներու կարծիքով գտնուած ոսկորները կը հաստատեն, թէ նախնադարեան մարդը կը սնանէր նաեւ արջի միսով։

Արջը ուտելի էր ԺԴ. դարուն Ֆրանսայի մէջ եւ, ըստ երեւոյթին, բաւարար չափով գնահատուած էր ան, քանի որ այդ թուականի ճաշագիրք մը կը բացատրէ, թէ ի՞նչպէս կարելի է եփել միսին արջի միսի համ տալ, անշուշտ անոնց համար, որոնք այս վերջինը ձեռք չէին կրնար ձգել։ Ա. Տիւմա կը գրէ, թէ արջը կ՚ուտուէր ամբողջ Եւրոպայի մէջ եւ, նոյնիսկ, Փարիզի շուկաներու մէջ կարելի էր գտնել արջի ապուխտ՝ Քանատայէ եւ Թրանսիլվանիայէ ներածուած։ Աւելցնենք, որ մինչեւ քանի մը տարի առաջ Հալէի մէջ երբեմն–երբեմն կարելի էր արջի միս գտնել։

Անոնք որ կերած են զայն գիտել կուտան, թէ միայն արջի ձագին միսը համեղ է, իսկ ամէնէն լաւ մասը՝ կոճղին է։ Եփելէ առաջ առնուազն երեք օր պէտք է քացախի եւ աղի մէջ պահել։

Ռուսիա եւրոպական միակ երկիրն է, ուր կը թուի թէ դեռ հնարաւոր է քիչ շատ կանոնաւոր ձեւով արջի միս ձեռք ձգել։ Մոսկուայի մէջ արջի միս ծախող երեք խանութ կայ եւ ճաշարան մը, մօտակաները, ուր արջը տեղ կը գրաւէ ճաշացուցակի մէջ։

Թ. Ա. Թ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՌՔԵՐՈՒ 59ՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

5էն մինչեւ 15 Հոկտեմբեր, Փարիզի Փորթ տը Վերսայլի հսկայ ցուցասրահին մէջ պիտի ներկայացուին 64 տարբերվաճառանիշով ինքնաշարժներ եւ 64 վաճառանիշով մոթոսիքլէթներ։

Այս ցուցահանդէսի ընթացքին շեշտը պիտի դրուի մասնաւորաբար ինքնաշարժին եւ շրջապատին վրայ։ Ժապաւէններ պիտի պատկերասփռուին օդի ապականութեան, արկածներու եւ անգործածելի ինքնաշարժներու դադրեցումին մասին։

Ֆրանսայէն զատ, իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն 23 օտար երկիրներ։ Ֆրանսա կը ներկայացնէ 13 տեսակ ինքնաշարժ, Մեծն Բրիտանիա՝ 13, Գերմանիա՝ 7, Միացեալ Նահանգներ՝ 6, Իտալիա՝ 13, Ճափոն՝ 4, Շուէտ՝ 2, Խորհ. Միութիւն՝ 3, իսկ բազմաթիւ ուրիշ երկիրներ՝ մէկական։

Ցուցադրուած բոլոր ինքնաշարժները որդեգրած են այն բոլոր չափանիշները, որոնք ի զօրու պիտի գտնուին Եւրոպայի մէջ, 1972 Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ։ Այդ չափանիշները կը ձգտին նուազեցնել կազքարպոնիքի արտադրութիւնը, եւ աւելցնել պէնզինի հրկիզումի տոկոսը շարժակներուն մէջ։ 1970ին շինուած ինքնաշարժներուն հետ բաղդատած, թունաւոր կազերու նուազումի տոկոսը պէտք է ըլլայ 40 առ հարիւր, իսկ պէնզինի հրկիզումի աճին տոկոսը 37 առ հարիւր։

1973ին արտադրուող ինքնաշարժներուն արձակած ծուխը երկու անգամ նուազ ապականող պիտի ըլլայ քան այս տարուանները։ Մեծ ընկերութիւնները գործի լծած են գիտնականներու անձնակազմ մը, այս աղէտին առաջքը առնելու համար։ Աշխատանք կը տարուի մասնաւորաբար վառելանիւթի աւելի մեծ տոկոս մը հրկիզելու շարժակներուն մէջ եւ այսպէսով նուազեցնել արձակուած թունաւոր կազի տոկոս մը։

Մեծ փոփոխութիւններ պիտի կրեն քարպիւրաթէօր կոչուած գործիքները, ուր տեղի կ՚ունենայ կազացած վառելանիւթերու եւ օդի միախառնումը։

Մեծ աշխատանք կը տարուի նաեւ էշափըմանի խողովակներուն եւ շտեմարաններուն վրայ։ Հոն պիտի հաստատուին զանազան տեսակի կազմածներ եւ քիմիական բաղադրութիւններ, որպէսզի դուրս ելլող թունաւոր կազերը տարրալուծուին եւ դառնան անվնաս։ Այդ կազմածները կարելի պիտի ըլլայ յարմարցնել գործածութեան մէջ եղող բոլոր ինքնաշարժներուն։

Շնորհիւ այս բոլոր նորութիւններուն, կարելի պիտի ըլլայ ունենալ մաքուր կազ արտադրող ինքնաշարժ մը։ Այս բոլորը պիտի արժեն 200 տոլար։ Միւս կողմէ, ինքնաշարժը պիտի կորսնցնէ իր ուժին մէկ քառորդը։

Փարիզի նման մեծ քաղաքներու մէջ, ինքնաշարժներու արձակած ծուխերը օդի ապականութիւնը կը բարձրացնեն 30 առ հարիւր տոկոսով։ Միացեալ Նահանգներու մէջ այդ տոկոսը 40 առ հարիւրի կը բարձրանայ, իսկ Լոս Անճելըսի մէջ 80 առ հարիւրի։ Յիշեցնենք, որ Լոս Անճելըսի մէջ մէկ ինքնաշարժ կայ՝ իւրաքանչիւր երկու բնակիչի համար։

Ըստ մասնագէտներուն, ձեռք առնուած այս միջոցները պիտի նուազեցնեն օդի ապականութիւնը, իւրաքանչիւր տարի 1 առ հարիւր տոկոսով, նկատի առնելով ինքնաշարժներու թիւին յարատեւ աճը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (169)

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

(ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ամա՛ն, մերախս էլաւ, քիչ մըն ալ ուրիշ խօսք ըրէք, — ըսաւ տիկին Սաթէն։

— Ուրիշ խօ՞սք մի, — պոռաց վաճառականը, — աս ի՛նչ զարմանալի բան է, է, չէ՞ք ըմբռներ կոր թէ ի՞նչ ծանրակշիռ բան մըն է եղածը…

— Ճանըմ, սխալեցանք, բան մը ըրինք, ալ երկար չեն ըներ…

— Սխալեցա՞ք, բայց փորձանքը մենք պիտի կրենք։

— Փորձանքի ի՞նչ կայ, — պատասխանեց տիկին Նուարդ, — չըլլայ նէ ամսական մը կուտանք, լմնցաւ գնաց, խօսքերնիս բէք–բէք փարայի կ՚անցնի։

— Գործը մէջտեղ ելլէ նէ, ի՞նչ երեսով թաղին մէջ պիտի պտըտինք, ի՞նչպէս խորհրդարան պիտի երթանք, մեր ընկերներուն ի՞նչ պատասխան պիտի տանք, երբ մենէ բացատրութիւն ուզեն, մեր հակառակորդներուն բերանը ի՞նչպէս պիտի գոցենք…

— Ո՞վ պիտի իմանայ, — ըսաւ տիկին Սաթէն, — կարծես ամէն մարդ գործ չունի տէ, ատով պիտի զբաղին, դուք ձայն չհանէք նէ, մարդ չիմանար, մի՛ վախնաք։

— Օհան էֆէնտիին բերանը ի՞նչպէս պիտի գոցենք։

— Հիւանդանոցին նուէր մը կ՚ընենք, կը լմննայ կ՚երթայ…

Վաճառականը տեսաւ, որ անկարելի է երկու կիներուն խօսք հասկցնել, որովհետեւ իրենց գործած արարքին ծանրութեան գիտակցութիւնը չունէին։

— Իրաւունք ունի, այս խօսքը գոցենք, — ըսաւ, — կը տեսնեմ, որ իրար չենք հասկնար կոր…

Քիչ յետոյ երկուքը մէկէն ուղղուեցան սալոնին քով գտնուած փոքրիկ խուցը։

Վաճառականը խնամքով գոցեց դուռը եւ իր բարեկամին մօտենալով ըսաւ․

— Հիմա որ խնդիրը հասկցանք եւ տեսանք, որ ամբողջ յանցանքը իմ կնոջ եւ տիկին Նուարդինն է, ի՞նչ պիտի ընենք։

— Գործը ծածկելու միջոց մը խորհելու է։

— Այո, բայց ի՞նչ կերպով։

— Նախ կեղծ վկայականը մէջտեղէն վերցնելու է։

— Մեզ որ Օհան էֆէնտիին քովէն չառինք, — հառաչեց Մարգար էֆէնտի։

— Ես ուզեցի, բայց չտուաւ։

— Ինչ որ է, ես կը ջանամ գինքը համոզելու եւ վկայականը մէջտեղէն վերցնելու։

— Ատով չի լմննար սակայն, — դիտել տուաւ Միհրանիկ էֆէնտի։

— Դեռ ի՞նչ պէտք է ընենք։

— Հիւանդին խնդիրը կը մնայ… հիմա որ անոր նիւթական վիճակը մէջտեղ ելաւ, բնականաբար ձրի վար պիտի չդնեն։

— Ատիկա իրենց գիտնալիք բանն է։

— Ի՞նչպէս իրենց գիտնալիք բանն է, — գոչեց Միհրանիկ էֆէնտի, — մարդիկը մեր ստորագրութեան վստահելով գինքը ընդուներ են։

— Ինչ որ ալ ըլլայ, ես ատոր չեմ խառնուիր, — պատասխանեց Մարգար էֆէնտի, — ես վկայականը մէջտեղէն վերցնելու գործը վրաս կ՚առնեմ, դուն ալ այդ հիւանդին խնդիրը կարգադրէ…

— Կարճ ճամբան ամսական մը կապել տալն է։

— Ինծի ալ այնպէս կուգայ։

— Իցիւ թէ մարդ իմացած չըլլար, — ըսաւ Մարգար էֆէնտի։

— Մեր ընկերներուն բան մը ըսի՞ր։

— Ոչ, բայց վկայականը քարտուղարին գրել տուի, չեմ գիտեր թէ անիկա ըսած է։

— Այդ կէտը ստուգելու է։

— Հիմա մէկը կը ղրկեմ, քարտուղարը հոս կանչել կուտամ, — ըսաւ Մարգար էֆէնտի։

— Այո, այո, — պատասխանեց Միհրանիկ, — այս գործը շուտով կարգաւորելու է։

Վաճառականը խկոյն ծառան ղրկեց եւ բերել տուաւ քարտուղարը։

— Պր. Տիգրան, — ըսաւ քարտուղարին, — կը յիշե՞ս քանի մը օր առաջ քեզ ատոր մը տուն կանչել տուի եւ վկայական մը գրել տուի։

— Այո, — պատասխանեց քարտուղարը, — չքաւոր հիւանդի մը համար, որ հիւանդանոց պիտի ղրկուէր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարգրիտ Աստուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Էլիզա Փափազեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Հոկտեմբեր 8ին Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, աներհօր, խնամիին եւ քեռայրին՝

ԱՀԱՐՈՆ ԱՍՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Աբրահամ Շահպազեան Նիկողոս Անանիքեանի մահուան առթիւ 20 Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին, 20 Ֆր. Կապոյտ Խաչին (տասնալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Սուրէն եւ Գուրգէն Գործունեան եղբայրներ կը նուիրեն 250 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, Պերճ Գույումճեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Տիկին Մարիամ Վարդուկեան (Իսի լէ Մուլինօ) կը նուիրէ 20 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, ողբացեալ Սրբուհի Քէլէշեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դըպրոցին համար, հետեւեալ նուէրները.—

Պր. Փեթմիճեան, աղջիկին՝ Օր. Էլիզ Փեթմիճեանի եւ Պ. Մարսէլ Փենիէի ամուսնութեան առթիւ 50 Ֆր., Պր. Գրիգոր Կարապետեան, իր ապաքինման առթիւ 30, Պր. Սարգիս Թորոսեան իր կնոջ մահուան առթիւ 30, ընկեր եւ ընկերուհի Աւետիս Մաղաքեան իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ 80 Ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile

Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 5ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

×

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 5 Octobre sous la direction du Prof. G. Méhian
Pour les inscriptions s'adresser 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures et sur place de 19 à 21 h.

ՊԵԼԺԻՈՅ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Յետաձգուած է Հոկտ. 7–8ին

Սահմանափակ տեղեր

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի նախաձեռնութեամբ հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի (Հոկտ. 3) ժամը 17ին, 10 Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս (Սեւրան), եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 9ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը՝ 19 ռիւ տը Լիլ Ֆրանս (Սեւրան):

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ եղող հայերէնի դասընթացքները արդէն վերսկսած են՝ Չորեքշաբթի, 20 Սեպտեմբերէն եւ Կիրակի 24 Սեպտեմբերէն ի վեր:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժամը 9.30էն մինչեւ 12:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Էքոլ Փրիմէր Ժորժ լա Փիէր, Ռիւ տը Շուազի: Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն մինչեւ 4.30:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն մինչեւ 4.30:

ԺԱՆԹԻՅՅԻ ՄԷՋ

22 Ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն մինչեւ 4.30:

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն մինչեւ 4.30:

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Պանեէօյի Քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն մինչեւ 4.30:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ

4, Ռիւ Մարի Լոռ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն մինչեւ 5:

Որոշուած է նոյնպէս Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Չորեքշաբթօրեայ հայերէն լեզուի ուսուցման դասընթացք մը:

Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, բառ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

×

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերսկսի Հոկտեմբեր 4ին Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14էն 17, Շաբաթ նոյն ժամերուն, Հայ Մշակոյթի Տան սովորական վայրը:

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկտեմբեր 4ին:

Կը խնդրուի շրջանիս բոլոր ծնողքներէն անխտիր, որ բարի ըլլան առաջնորդել իրենց փոքրիկները ամէն Չորեքշաբթի առաւօտները Ս. Թադէոս եկեղեցին:

×

ԼԻՈՆ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ հայկական վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի 4 Հոկտեմբերին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:

Շաբաթ կ. յ. ժամը 2.30էն մինչեւ 4.30: Կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ 12:

Փոխադրութեանց սպասարկութիւնն ու կէսօրուան ճաշը կը շարունակուին նախընթաց տարիներու նման:

Վերամուտի առթիւ, Շաբաթ 30 Սեպտեմբերին, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, տեղի կ'ունենայ ծնողական ժողով, ուր պիտի հաղորդուին յառաջիկայ ուսումնական տարւոյ ծրագիրն ու գործունէութեանց եղանակը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

×

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Լիոնի մէջ, Հոկտ. 8ին, Կիրակի կէսօրէն ետք Ազգ. Տան մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 29ին, Պանեէօյի Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

Հոկտ. 15ի հանդիսութիւնը, Թարգմանչաց տօնի առթիւ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան, եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան օրը կը տօնուի 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրաց վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Ղազար Դանիէլեանի բնակարանը, 41 Ռիւ տը լա Տէֆանս (Իսի): Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC

ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 3 OCTOBRE 1972

LE NUMÉRO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 60 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.530

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.530

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

—0—

Օրէ օր կը վատթարանան Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ արաբական երկիրներու յարաբերութիւնները, իբրեւ հետեւանք Միւնիխի եղեռնափորձին։ Արաբական երկիրները առաւելաբար դժգոհ են Գերմանիոյ ձեռք առած ապահովութեան միջոցներէն բայց այդ միջոցները ալ անբնական ոչինչ ունին երբ նկատի առնենք թէ ապառնալիքները կը շարունակուին տեղալ։ Այսպէս Ներքին նախարարը Կէնշէր, կինն ու աղջիկը մահուան սպառնալիքի նամակներ ստացած են։ Ուրիշ անձնաւորութիւններ ալ զերծ չեն։ Պաղեստինցիք «խոստացած» են նաեւ Լուֆթհանզայի երկու օդանաւերով «պրապէլ»։ Նման արարքներով կ՚ուզեն նոր պատանդներ ձեռք ձգել, որպէսզի անոնց փոխարէն պահանջեն, աւելի աղուոր ձեւով, Գերմանիա բանտարկուած երեք Պաղեստինցիներու ազատագրումը։ Ծանօթ է որ անոնք ձերբակալուեցան օդակայանը եւ 3էն 2ը վիրաւորուած էին ու վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցան։ Պաղեստինցիք կ՚ըսեն թէ անոնց կատարեալ ապաքինման կը սպասեն «գործի անցնելու» համար եւ այդ ապաքինումն ալ արդէն հասած կարելի է նկատել։

Նման կացութեան մը առջեւ, Պոն անշուշտ չէր կրնար անտարբեր մնալ եւ ձեռքերը ծալած սպասել։ Ուրեմն նախ եւ առաջ խստացուցած է հսկողութիւնը սահմանագլուխներուն վրայ։ Բոլոր արաբ հպատակներէն մուտքի վիզա կը պահանջուի այլեւս։ Ցարդ կարգ մը երկիրներու հպատակները (Մարոք, Թունուզ) նման ձեւակերպութենէ զերծ էին։ Վիզան ալ չի բաւեր անշուշտ եւ ունէ Արաբ, որ գերմանական սահմանագլուխ կը ներկայանայ, խիստ քննութեան ենթակայ է եւ յաճախ ժամերով կը սպասէ։ Այս պատճառով որոշուեցաւ որ վիզա տրուած ատեն աւելի խիստ քննութիւն ըլլայ որպէսզի առաջքն առնուի այս դժուարութեանց։ Արդարեւ Գերմանիա, Դաշնակցային Հանրապետութիւն է եւ ստուգելու համար թէ այցելու Արաբը սեւ ցանկի վրայ չէ, պէտք է հարցնել 11 Ներքին նախարարներու։

Աւելէ զատ յատուկ հսկողութեան տակ առնուած են այն 36 հազար Արաբները որոնք իբրեւ օտար աշխատաւոր Գերմանիա կը գտնուին, կամ ուսանող են։ Ամէնէն աչքառու անձնաւորութիւնը, որ վերջերս ստիպուեցաւ մեկնիլ Ֆրանձին էր, անդամ Արաբական Լիկայի Բիւրոյին։ Այս առթիւ Արաբական Լիկան, Գահիրէին, դիմեց Եգիպտոսի գերմանացի դեսպանէն բացատրութիւններ ուզելու համար, բայց իրեն ըսուեցաւ թէ Ֆրանձի շատ անորոշ կացութիւն մը ունի, Գերմանիա կարենալ մնալու համար։ Արդարեւ ալժերական դիւանագիտական անցագիր ունի բայց ոչ մէկ կապ՝ Պոնի ալժերական դեսպանատան հետ։

Վերջին շաբաթներու ընթացքին 1500 Արաբ արտաքսուած է Գերմանիայէն։

Գերմանիա անշուշտ չուզեր ալ որ նոր բարելաւուած յարաբերութիւններ արաբական երկիրներու հետ, վատթարանան։ Այդ իսկ պատճառով Շէլ, որ Նիւ Եորք կը մեկնի Ազգաժողովին ներկայ ըլլալու համար, պիտի օգտուի առիթէն տեսակցութիւններ ունենալու համար Եգիպտոսի Արտաքին նախարարին հետ, որպէսզի Արաբները հաշտեցողական ոգի ցոյց տան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ կը ժամանէր Երկուշաբթի օր Կեռեք, որ կ՚ընդունուէր պետական դեկավարի մը ընծայուած պատիւներով։ Փարիզի գլխաւոր պողոտաները զարդարուած են լեհ դրօշով։ Կեռեքի կ՚ընկերանան Լեհաստանի Արտաքին, ինչպէս նաեւ Արտաքին Առեւտուրի նախարարները եւ այլ պետական ու կուսակցական դէմքեր։ Կեռեքի պաշտօնական այցելութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ Հոկտեմբեր 6։

ՀԱՐԱՒ. ԵՄԷՆԻ ուժերը գրաւեցին Քաթապա քաղաքը, Հիւս. Եմէնի սահմանագիծին վրայ։ Ինչպէս հաղորդած էինք, անցեալ շաբաթ կռիւներ սկսան երկու երկիրներու միջեւ, որոնք սահմանային տարակարծութիւններ ունին։ Արաբական Լիկան չյաջողեցաւ ցարդ վերջ տալ կռիւներուն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Նիւփորթ Նիւզ» ռազմանաւին թնդանօթներէն մին պայթեցաւ, որու հետեւանքով 19 նաւազ մեռաւ եւ 10 ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան։ Ռազմանաւը կը ռմբակոծէր Հիւսիս. Վիէթնամի գիրքերը։ Ամերիկեան օդուժը ռմբակոծեց չորս օդակայաններ Հիւս. Վիէթնամի մէջ։ Թանդեց հինգ Միկ օդանաւեր եւ վնասեց չորս այլ օդանաւերու։

ՊԵԼՖԱՍԹ եղերական շաբաթավերջ մը ունեցաւ։ Զանազան պայթումներու եւ կռիւներու հետեւանքով վեց հոգի մեռաւ եւ երեսունի մօտ անձեր ալ վիրաւորուեցան։ Բողոքականները ցոյց կատարեցին։ Ըստ կազմակերպիչներուն հարիւր հազար հոգի մասնակցած են, իսկ անգլիական իշխանութիւններու համաձայն՝ 15.000 հոգի։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ մեծ հանդիսութիւններով նշուեցաւ չին յեղափոխութեան 23րդ տարեդարձը։ Մոսկուա, այլ երկիրներու կարգին, շնորհաւորութեան հեռագիր մը ուղղած է Փեքինի։ «Մեր կուսակցութիւնը եւ խորհրդային կառավարութիւնը խորապէս համոզուած են, որ երկու երկիրներու յարաբերութեանց բարելաւումը պիտի ծառայէ երկու երկիրներու շահերուն եւ Ընկերվարութեան»։ «Պրաւդա» նոյն օրը, սակայն, ամբաստանութիւններ կը կատարէր Չինաստանի հասցէին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ատալէթ կուսակցութեան ղեկավարը՝ Տէմիրէլ կը շարունակէ իր քննադատութիւնները զինուորականներու դէմ։ Վերջերս շեշտածէ մասնաւորաբար. «Քուէաթուղթը թուղթի կտոր մը չէ։ Եթէ ժողովուրդին կամքէն դուրս ուրիշ ճնշումներ ըլլան քաղաքական իշխանութեան գործադրութեան մէջ, այն ատեն նման վարչակարգ մը կարելի չէ ժողովրդավար որակել»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի գործադուլի շարժումները կը շարունակուին։ Հարաւարեւելեան շրջանը (Քոթ տ՚Ազիւր) կառախումբ չէր բաներ Շաբաթէն մինչեւ Երկուշաբթի։ Փարիզի մէջ ալ Ռէօը, իր բացումը սկսաւ 24 ժամուան գործադուլով, մինչ Զայն - հեռատեսիլն ալ նման մտադրութիւններ ունի Երեքշաբթիէն սկսեալ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Յուզիչ, արկածալից, շահեկան

կզավիէ տը Մոնթէփէնի՝

«ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ»

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 27)

ՃԱՓՈՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երկրորդ անգամ ըլլալով, Երեւանի մէջ կազմակերպուած է ճափոն ֆիլմերու փառատօն եւ այս առթիւ Երեւան ժամանած է Խորհ. Միութեան Ճափոնի լիազօր դեսպան՝ Կինեա Նիւսէկին, իր կնոջ հետ։

Հիւրերը այցելած են Հայաստանի տեսարժան վայրերը։ Սեպտեմբեր 26ին, փառատօնի բացման առթիւ ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի Շարժանկարի Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Գէորգ Հայրեան։

×

ՊԱՏԱՆԻ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐՆԵՐ

Պրաւդա վերջերս իր թղթակցին մէկ յօդուածը հրատարակած է «Հանդիպում գեղեցիկի հետ» խորագրով ուր ան կը խօսի Հայաստանի հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի Պետական Կոմիտէի ջութակահարներու խումբին մասին։ Ան, ի մասնաւորի կը շեշտէ որ այդ խումբը ծնունդ առած է 1958ին երբ Երեւանի «Զայքովսկի» տասնամեայ մասնագիտական երաժշտական դպրոցի դասատու Գէորգ Աճէմեանի ջութակի դասարանը համերգ կուտար։ Եւ կրած յաջողութենէն, չորս տարի ետք, փոքրիկ ջութակահարները առաջին անգամ հանդէս կուգային խսկական համերգով։

Ներկայիս խումբի մէջ կը նուագեն 17էն 24 տարեկան երեսուն երաժիշտներ։ Յօդուածագիրը մասնաւորաբար կը գնահատէ Գէորգ Աճէմեանի տարած աշխատանքը։

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 28)

ԵՐԿՐԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայած է երկրաբանական - հանքաբանական գիտութիւններու թեկնածու Ս. Կարապետեանի «Հայկական նորագոյն լիպարիտային հրաբուխներու կառուցուածքի եւ բաղադրութեան առանձնայատկութիւնները» աշխատութիւնը։

×

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱՅ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Երեւան վերադարձած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հաստատութեան եւ պատմութեան թանգարանի գիտական խումբը, որ շուրջ երեք ամիս պեղումներ կատարած է Սեւանայ լճի շրջակայքը։ Երեւանցի հնագէտները պատմական գիտութիւններու թեկնածու Յարութիւն Մնացականեանի ղեկավարութեամբ Լճաշէնի մէջ պեղած են 13 դամբարան, որոնք կը պատկանին Ք. Ա. երկրորդ հազարամեակի կէսերուն։

Հոս յայտնաբերուած են գիտական մեծ արժէք ունեցող բազմաթիւ իրեր, մասնաւորաբար ոսկրէ զարդարանքներ, խեցէղէն։ Անոնք բոլորն ալ բաւական լաւ վիճակի մէջ պահպանուած են։ Ջուրի տակ պահուած, անոնք զերծ մնացած են ժամանակի աւերիչ ազդեցութիւններէն։ Խեցեղէն իրերը, որոնք ներկուած են սեւ գոյնով, ցայսօր չեն կորսնցուցած իրենց փայլը։ Ասիկա նաեւ մեր նախնիքներու վարպետութեան վկայութիւնն է։

Խումբը բացի Լճաշէնէն եղած է նաեւ Արտանիշ, Կարճաղբիւր, Հայրավանք, ուր նոյնպէս հարուստ գիտական աւար է հայթայթուած։ Այսպէս Կարճաղբիւրի մէջ (Վարդենիսի շրջան) յայտնաբերուած են դամբարաններ որոնց մէջ թաղուած են եղած 15–45 հոգի։

×

Գիտնականներուն համար մեծ անակնկալ ներկայացուցած է Հայրավանքը։ Հոս յայտնաբերուած իրեղէն նիւթերը, մասնաւորաբար հում կաւէ պատրաստուած կուռքի արձանիկը, մեհեանը, զոհասեղանները հնարաւորութիւն կուտան հաստատելու, որ Հայրավանքը եղած է կռապաշտական օճախ, ընդ որում առայժմ միակը Հայաստանի լեռնային շրջաններու։

Մինչեւ այսօր կռապաշտական օճախներ յայտնաբերուած էին միայն Արարատեան դաշտավայրին մէջ՝ Դուինի եւ Մեծամօր։

Որոշուած է Հայրավանքի մէջ հնագիտական թանգարան ստեղծել։

Սեւանը հազարամեակներ շարունակ կը պահէր Հայոց աշխարհի գաղտնիքները։

×

ՃԱՓՈՆ ՀԻՒՐԵՐ

Քանի մը օր է Հայաստան կը գտնուին Ճափոնի մարզական եւ մշակութային միութիւններու շուրջ 100 աշխատակիցներ։ Անոնց ճամբորդութիւնը կազմակերպած էր Ճափոնի «Կազդուրիչ Մարմնամարզութիւն՝ ռատիոյով» ընկերութիւնը։

Հիւրերը ծանօթացած են Հանրապետութեան ձեռնարկութիւններուն, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն եւ դպրոցներուն։

×

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ՝ ՍՓԻՒՌՔԷՆ

Ա. Միքայէլեան գրադարանը հարստացած է նոր արժէքաւոր գիրքերով։

Լիբանանահայ ազգային գործիչ, հայագէտ՝ Երուանդ Քասունիի վերջերս լոյս տեսած ուսումնասիրութիւնը ստացուած է հեղինակէն ինքնագիրով։ Ուշագրաւ մենագրութիւն մըն է Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութեան ժամանակաշրջանը լուսաբանող։

Ստացուած հրատարակութիւններու մէջ արժանի են ուշադրութեան Պաղտատի Ազգ. Միացեալ վարժարանի յոբելենական տարեգիրքը, Հայ Աւետարանական վարժարանի հրատարակութեան « Սփիւռ » տարեգիրքի 1959–1961ի հատորները։

Պոլսոյ Գում Գաբու Թաղի եկեղեցիի 250ամեակի եւ անոր կից գործող Գողթան երգչախումբի կազմակերպման 45րդ տարեդարձի կապակցութեամբ հրատարակուած է յոբելենական յուշամատեան (հեղինակ Վարուժան Քէօսէեան)։

×

ՖՈՒԹՊՈԼ

Սեպտ. 27ին Երեւանի Արարատը իր դաշտին վրայ ընդունած է Կիպրոսի Լառնաքա քաղաքի խումբը։ Խաղը աւարտած է «Արարատ»ի յաղթանակով՝ 0ի դէմ մէկ կէտով։

«Արարատ»ը կէտը նշանակեց երկրորդ կիսախաղի 49րդ վայրկեանին, Լեւոն Իշտոյեանի հարուածով։

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԳԷՈՆԱՀԱՐԸ

Խորհրդային կարգ մը քաղաքներէ ետք, Երեւանի մէջ երկու համերգ տուած է ֆրանսացի երգէոնահար Ժան Կիյոն։ Բացի դասական հեղինակներէ, Կիյոն նուագած է Օլիվիէ Մեսիանի գործերը։

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Բ. ԲՈՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բ.

Բ. Բորեան այլապան հարցերու կարգին չօշափած է Հայաստանի խորհրդայնացման ճշգրիտ թուականի խնդիրը: Ծանօթ է, որ 1920 Դեկտեմբեր 2ին երկրին խորհրդայնացման շուրջ համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան եւ Խորհ. Ռուսաստանի ներկայացուցիչներուն միջեւ: Խորհրդային պատմագրութիւնը աննկատ կը թողու այս պատմական անվիճելի իրողութիւնը, եւ Հայաստանի խորհրդայնացման թուական կը համարի 1920 Նոյեմբեր 29ը՝ հիմնակէտ առնելով նոյն օրը Քարվանսարայի (Իջեւան) մէջ հրապարակուած «Դեկլարացիան», որով Յեղկոմը Հայաստանը խորհրդայնացած կը նկատէր: Այս ձեւով, խորհրդային պատմագրութիւնը կը ձգտի այնպէս ցոյց տալ, թէ Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութիւն հաստատուած է ո՛չ թէ խաղաղ ճամբով, օրուան օրինական կառավարութեան համաձայնութեամբ, իբրեւ արդիւնք արտաքին ազդակներու, այլ իբրեւ հետեւանք «ապստամբած աշխատաւորների նախաձեռնած դասակարգային բնոյթի ապստամբութեան»՝ դաշնակ կառավարութեան կամ «աշիրապետութեան» դէմ:

Ահա թէ ինչո՛ւ, օրինակ, Աշոտ Յովհաննիսեան 1926ին կը ճգնէր իրաւական տեսակէտէ անարժէք հռչակել Դեկտեմբեր 2ի համաձայնագիրը. «Զուտ իրաւական տեսակէտից ստորագրուած համաձայնագիրը խորհրդային միսիայի ներկայացուցիչ Լեգրանի եւ Հայաստանի Ռազմա – յեղափոխական կոմիտէի Նոյեմբեր 29ի դեկլարացիայով տապալուած դաշնակ կառավարութեան միջեւ՝ արժէքից զուրկ մի գրութիւն էր՝ որ կնքում էին Հայաստանի խորհրդային անկախ Հանրապետութեան գործերի վերաբերմամբ լիազօրութիւն չունեցող կոնտրագենտներ»: («Համազգային Կրիզիսը», Երեւան, 1926):

Բ. Բորեան, սակայն, նման անհեթեթ վարկածներ չի բանաձեւեր: Արդարեւ, խօսելով Դեկտեմբեր 2ի համաձայնագրի մասին, ան կը գրէ.— «Երկրորդ ակտը, համաձայնագիրը, ունի միջազգային – իրաւական արժէք, որպէս Պետութիւնների միջեւ կնքեալ, որովհետեւ այդ պահուն Հայաստանի «դեմոկրատիկ» Հանրապետութեան կառավարութիւնը դեռ գոյութիւն ունէր: Ահա թէ ինչո՛ւ չի կարելի ժխտել այդ ակտի իրաւաբանական նշանակութիւնը — համաձայնագիրը ստորագրել էին գերիշխան Պետութիւնների (դաշնակցական Հայաստանի եւ ՌՍՖԽՀ) լիազօրները»: (էջ 297) (*):

«Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ ՍՍՀՄ» աշխատութեան հեղինակը ճշգրիտ վերլուծումներ կը կատարէ նաեւ Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան մասին, անուղղակի կերպով հերքելով խորհրդային պատմագրութեան թէզը, թէ ան «աւանտիւրիստական» ձեռնարկ մըն էր, կազմակերպուած Դաշնակցութեան կողմէ՝ տէր դառնալու համար իշխանութեան:

Անդրադառնալով 1921 Փետրուար 18ի ապստամբութեան՝ Բ. Բորեան նախ հարց կուտայ, թէ «ի՞նչ պատճառներ առաջացրին այն: Թւում էր, որ խօսք իսկ չէր կարող լինել խորհրդային իշխանութեան դէմ ապստամբելու մասին, քանի որ բանւորա – գիւղացիական մասսաները սպասում էին եւ ձեռք բերում այն զէնքը ձեռքին»: Հեղինակը մատնանշելէ ետք, թէ «Յեղափոխական Կոմիտէն պարզ չի պատկերացրել գիւղացիութեան տնտեսական վիճակը քանդուած երկրում», որ «հաշուի չի առել խորհրդային սիստեմի դասակարգային բնոյթը, գիւղացիութեան հետ դաշնակցած պրոլետարիատի դիկտատուրայի նշանակութիւնը, հիմնական արժէքը գիւղացիութեան՝ որպէս տնտեսական կատեգորիայի եւ քաղաքական ուժի՝ Հայաստանում» եւ, վերջապէս, նըկատել տալէ ետք, թէ «խորհրդային Ռուսաստանի պատմութեան փորձն ու դասերը, երեւում է, արժանի կշիռ չեն ունեցել կամ յայտնի չեն եղել Յեղկոմին», Բ. Բորեան հետեւեալ հաստատումները կը կատարէ ապստամբութեան դրդապատճառներու մասին.

«Յեղկոմը բռնեց անողոք եւ վճռական բռնագրաւման ու յարքունիս գրաւման ուղին, անխտիր եւ առանց դասակարգային սկզբունքի, առանց հաշուի առնելու գիւղացիութեան ընդհանուր տնտեսական դրութիւնը եւ նրա հոգեկան վիճակը: Բռնագրաւումն, այսպէս ասած, կատարւում էր անկազմակերպ, չունէր պլանաչափ, յեղափոխական – դասակարգային բնոյթ եւ զուգորդւում էր անիմաստ բռնութիւններով: Առանց կազմակերպուած ու դիսցիպլինայի ենթարկուած ապպարատի, առանց նախնական ագիտացիոն պատրաստութեան եւ երկրի սպեցիֆիկ պայմանների հաշուառման՝ Յեղկոմը նըրշանաքան է արձակում՝ բռնագրաւել ու յարքունիս գրաւել մասնաւոր մարդկանց պարէնը քաղաքում եւ գիւղացիների հացի պաշարը: Անսիստեմ բռնագրաւումներ, յարքունիս գրաւումներ անվերապահօրէն ամէն ինչի՝ զինուորական հանդերձեղէնի, տնայնագործական, մասնաւոր եւ այլ կարգի գինգերի, ջրաղացների անխտիր, վարսաւիրանոցի գործիքների, գիւղացիական փեթակների, սպիտակեղէնի, քաղաքացիների կահ – կարասիների՝ առանց դասակարգային վիճակի խտրութեան եւայլն, ի հարկէ, այնպիսի միջոցներ էին, որոնք միանգամայն դասակարգային բնոյթից զուրկ էին եւ արդիւնք էին խորհրդային քաղաքականութեան եւ կոմունիստական դասակարգային իդէոլոգիայի անհասկացողութեան ու չգիտութեան:

Բնականաբար, բռնութիւններով զուգորդուած այս միջոցները հիմնական պատճառն էին ապստամբութեան երկրում»: (էջ 125–126):

Աւելցնենք, որ Բ. Բորեան Յեղկոմի սանձարձակ բռնագրաւումներու մանրամասնութիւնները քաղած է փաստացի աղբիւրէ մը՝ «Դեկրետների եւ Հրամանների ժողովածու»ի Ա. պրակէն, որ լոյս տեսած էր 1921ին, Երեւան: Հոն տեղ գտած էին Յեղկոմի հրապարակած օրէնքները: Բ. Բորեան Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը կ'որակէ՝ «ժողովրդական ապստամբութիւն»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Բ. Բորեանի աշխատութեան այս եւ յետագայ բոլոր հատուածները քաղած ենք «Նոր Ուղի» հանդէսի, Երեւան, 1929 Մայիս– Յուլիս–Օգոստոս եւ 1930 Յունիս–Յուլիս թիւերէն:

ՀԱԼԷՊ

Ա.

Բաղդադից մի քանի ժամ հեռաւորութեան վրայ գտնւում է մի գիւղ Ֆէլուջէ, որ պատկանում էր Գույումճեան եղբայրներին:

Կէսօրին հասնում ենք Ֆէլուջէ:

Գույումճեանները մեզ ընդունում են սիրով եւ հիւրասիրում: Բաղդադի յարգուած ընտանիքներից են: Սրանց մի եղբայրը հայ գրականութեան մէջ ծանօթ է Առանձար կեղծ անունով: Ցետադային, երբ ուսանում էի Վիէննայում, ծանօթացայ նրա որդու Վահէի հետ որ նոյնպէս ուսանող էր: Տարիներ յետոյ լսեցի, որ Վահէն նուիրուել է թատերական ասպարէզին եւ Գերմանիոյ քաղաքներից մէկի մի թատրոնի ռեժիսէօրն է: Մի ազնիւ տղայ էր Վահէն: Գերմանացի մօրից ժառանգել էր շէկ մազեր եւ կապոյտ աչքեր, իսկ հայ հօրից Հայի արիւն եւ ազգասիրութիւն:

Մի երկու ժամ հանգստանալուց յետոյ շարունակում ենք մեր ճանապարհը:

Եւ ահա մեր առջեւ ցցւում է փայտեայ մի կամուրջ, որի տակից օձապտոյտ եւ պղտոր մի գետ է անցնում:

Եփրատ...

Դարաւոր վկան այն ահաւոր եւ քստմնելի ոճիրների... Ի՜նչ զարհուրանք ես ապրել Եփրատ: Հազարաւորներ մեր աննման ժողովուրդից հանգիստ գտան քո գրկում: Կոյսեր չքնաղ, իրենց պատիւը փրկելու համար, յանձնուեցին քո պղտոր ջրերին: Ծերերը յուսահատութիւնից եւ տառապանքից, մահ որոնեցին քո անհանգիստ ծոցում: Մայրերը խելակորոյս, իրենց արգանդի պտուղները յանձնեցին կատաղի ալիքներին: Ոճրագործները գազան, իրենց ոճիրները ծածկելու համար, դոհերին յանձնեցին քո անդունդներին: Որքան անէծքներ ես լսացել յուսահատ հոգիներից, անդերեզման եւ անխաչ եւ անաղօթք մեռնողներից...: Եւ դարձեալ լուռ ու անխօս, որպէս յաւիտենական համր, քերելով քո ափերը, ահաւոր գաղտնիքներով գնում ես դէպի քո վերջին հանգրուանը...:

Եփրատ... Եփրատ... Եփրատ... Զարհուրանք է քո տեսքը...:

Բոլորիս դէմքին իջել էր մի լուռ, տրտմալին թախիծ:

Մեր առջեւ փռուած է անեզր ու անծայր անապատը:

Յանկարծ հեռւում նշմարում եմ մի կապոյտ լիճ, կանաչագարդ ծառեր եւ տներ:

— Նայիր, ասում եմ Շաւարշին, նայիր, մօտենում ենք մի քաղաքի:

— Ո՞ւր է քաղաքը, զարմացած, հարցնում է Շաւարշը:

— Միթէ չես տեսնում... Լիճը, ծառերը, տները...:

— Ես ոչինչ չեմ տեսնում:

— Չի կարող պատահել, նայիր ուղիղ:

— Այդ միայն քո աչքին է երեւում, միրաժ է, ասում է Շաւարշը: Անապատներում յաճախ է պատահում այս տեսիլը:

Եւ իրօք, մի քանի վայրկեան յետոյ, անյայտանում են ե՛ւ լիճը, ե՛ւ ծառերը ե՛ւ քաղաքը... Դարձեալ աւազ... աւազ ... աւազ...

Օրը իրիկնանում է:

Ստուերները կախւում են աւազների վրայ:

Մեքենավարները դանդաղեցնում են կառքերի ընթացքը: Կանգ է առնում առաջին մեքենան, նոյնն է անում նաեւ միւսները: Վարորդները իջնում են: Նրանք մռայլ են ու տխուր:

— Արդեօք ի՞նչ պատահեց, մեքենայի խանգարո՞ւմ:

> **ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԳԻՑՈՒՀԻՆ՝**
> **ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ**
> (Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ

Թ. Ճերմակեան տարեգրութենէ մը սորված է որ 17րդ դարու վերջերուն Ղողճի Զաքար Մարգարեան անունով ազգային մը ռուսական հիւպատոս նշանակուած է Իզմիրի մէջ: Եւ յաճախ Զմիւռնիոյ հիւպատոսարաններու թարգմանները Հայեր եղած են: Գրիգոր Պապօեան թարգման էր անգլիական հիւպատոսարանի: Թադէոս Զելիք՝ ֆրանսական հիւպատոսարանի: Այս վերջինը 1840ին, իր բարեկամին Գրիգոր Կոստանդեանի հետ կը շրջի Հայաստանի բոլոր գաւառները, հանդիպելով նաեւ Էջմիածին: Այս երկու հայրենասէր Զմիւռնահայերը օգտուելով իրենց ճամբորդութենէն կը ձեռնարկեն ազգագրական նիւթեր հաւաքելու: Սակայն, իրենցմէ առաջ նոյն վայրերէն անցեր էր Մխիթարեան հայրերէն Ներսէս Վ. Սարգիսեան, որ աւելի ուշ հրատարակած է «Տեղագրութիւն ի Հայաստան» հատորը:

Զմիւռնահայը գրականութեան մէջ եւս ունեցած է իր մեծ դաւակները: Եւ վերջապէս քաղաքական ասպարէզը ընդգրկող պետական մեծահամբաւ մարդիկ, Պօղոս պէյ Եուսուֆեան՝ փոխարքայ Եգիպտոսի (1843): Նուպար փաշա (1825–1899), պետական պատասխանատու, բարձր պաշտօններ վարած Եգիպտոսի մէջ: Իր հնարամտութեամբ նպաստած է Եգիպտոսի բարգաւաճման ու արժանացած մեծ տիտղոսներու: Իր որդին՝ Պօղոս Նուպար, ժամանակակից եւ բոլորիս ծանօթ իր ազգային երախտաշատ գործունէութեամբ ու բարեսիրական գործերով: Իբրեւ նախագահ Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան, կարեւոր դեր ունեցաւ հայկական պահանջներու հետապնդման մէջ: Ի յիշատակ իր հանգուցեալ կնոջ, Փարիզի Սիթէ Իւնիվերսիթէրի մէջ շինել տուաւ Հայ Ուսանողական Տունը: Եւ հիմնադրամ մը հաստատեց չքաւոր հայ ուսանողներուն նիւթական օժանդակութիւն ընծայելու համար:

×

ՀԱՅՈՑ ԹԱՂԸ

Հայը, իր հայրենիքէն դուրս միշտ ալ ձգտած է ապրիլ համախումբ, թերեւս ինքնապաշտպանութեան բնազդէ մղուած:

Զմիւռնահայը եւս նոյն մղումով, առաջին գաղթականութեան հաստատուած է Ափանօ Մախալա (Վերին Թաղ) կոչուած բարձունքին վրայ ու շինած է մատուռ մը՝ Թրքական Նամէզկեահ բսուած վայրին վրայ, Ս. Յովակիմի եւ Ս. Աննայի անունով, որու շուրջ թաղած է իր մեռելները: Ասոնց մէջ կը յիշուի գերեզման մը Փաշամ Սուլթան, կամ Էմիր Սուլթան անունով որ յարգուած է նաեւ տեղացի Թուրքերէ:

Հայերը հոդ կրցած են մնալ մօտաւորապէս երկու դար: Ապա, հարեւան Թուրքերու թշնամական արարքներէն դղուած, ձգած են տուն ու տեղ եւ փոխադրուած են քաղաքին արեւելեան կողմը յունաբնակ թաղերու մօտ: Իսկ իրենց նախկին մատուռը երկար տարիներ դարձած է ուխտատեղի:

Հայր Քօսեան մատրան մը հետքը չէ գտած այնտեղ: Հաւանաբար աւերուած մոլեռանդ դրացիներու կողմէ:

Իրենց նոր բնակավայրին վրայ Զմիւռնահայը շուտով կը կառուցանէ տաճար մը Ս. Ստեփանոս Նախավկային անունով եւ անոր ընդարձակ պարտէզը կը գործածէ իբրեւ գերեզմանոց:

Այս տաճարին շինութեան ինչպէս նաեւ Հայոց տեղափոխութեան մասին որոշ թուական չկայ: Կը կարծուի թէ տեղափոխութիւնը տեղի ունեցած է ԺԶ. դարու վերջերը:

Այս երկրորդ վայրը հաւանաբար քաղաքին ծայրամասն էր, ուր հաւաքաբար հաստատուեցան Հայերը զայն կոչելով Հայոց Թաղ, կամ Հայնոց:

Նախապէս այս Թաղն ալ նման էր քաղաքին մնացեալ մասերուն: 1845ի մեծ հրդեհը մոխրակոյտի վերածեց զայն ամբողջութեամբ: Սակայն, Զմիւռնահայը չվհատեցաւ ու վերաշինեց իր Թաղը: Այդ Թաղը դարձաւ, ինչպէս յիշեր էինք, Զմիւռնիոյ ամէնէն ներկայանալին, ուր հաստատուեցան ազգային գործունէութեան բոլոր հաստատութիւնները: Ս. Ստեփանոս մայր տաճարը, Առաջնորդարանը, Ազգային Հիւանդանոցը, Ս. Մեսրոպեան եւ Հռիփսիմեան վարժարանները, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ակումբներն ու ապարանները:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(12 – Շար.)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

— Իջէ՛ք, ասում է առաջին վարորդը:
Մենք իջնում ենք:
— Եկէ՛ք, ասում է երկրորդ մեքենավարը:

Մենք անխօս ու լուռ հետեւում ենք նրանց: Կանգ ենք առնում մի աւազակոյտի առջեւ... ո՛վ զարհուրանք... գանգեր, ոսկորներ... անթաղ, անդերեզման...

— Այստեղ մեռան 200.000 հոգի, ասում է մեր վարորդը... Նրանց մէջն էին ծնողքներս... Հայրս նախապէս սպանուած էր: Այստեղ են մայրս, երկու քոյրերս եւ եղբայրս: Ինձ տարաւ մի արաբ բեդուին: 15 տարեկան էի, այդ տարիքի տղաներին ողջ չէին թողնում, բայց բեդուինը խղճաց ինձ եւ տարաւ: Անունս Համատ էր: Չորս տարի մնացի Արաբի մօտ: Հովիւ էի, մշակ էի, մասնակցում էի նրա աւազակութեանը: Զէնք ունէի ձեռքիս: Մի գիշեր փախայ: Ինձ հետ երկու ուրիշ անչափահաս տղաներ էլ կային: Քայլեցինք երկար, գիշեր ու ցերեկ, քայլեցինք անօթի ու պապակած կաթիլ ջրի, քայլեցինք բոբիկ ու խանձող արեւի տակ եւ հասանք Հալէպ: Եղայ մեքենավարի աշակերտ, յետոյ մեքենավար: Եւ ամէն անգամ երբ գնում եմ Բաղդադ եւ վերադառնում, այցելում եմ իմ հարազատների անթաղ ոսկորներին: Շա՛տ էին: Ամէն անգամ մաս մաս թաղում ենք: Նայեցէք այն աւազակոյտերին...: Մի մասը դիտմամբ դուրս ենք թողել, որպէսզի ձեզ նման անցորդներին ցոյց տանք...

Մենք անխօս աղօթեցինք անյայտ մեռելների համար եւ անիծեցինք դարաւոր վայրագ թշնամուն:

Շարունակում ենք մեր ճանապարհը:

Հասնում ենք... Տէր էլ Զօր...:

Հարկ չկայ գրել Տէր էլ Զօրի մասին: Ամէն մի իրաւ Հայ գիտէ այդ դաժան անունը եւ նրա հետ կապուած զարհուրանքը:

Պառկում ենք, բայց չենք կարողանում քնել: Այդ տեսարանը ցնցել է մեզ: Կարծես հեռուից, անապատի խորքերից ձայներ ենք լսում... Կմախքները համախմբուած քայլում են դէպի մեզ եւ վրէ՛ժ են մրմնջում...:

Ահա եւ Հալէպը:

Ո՞ւր պիտի իջեւանենք: Ստեփան գնում է առաջնորդարան: Մեզ մի բնակավայր են յատկացնում: Լաւրան է կոչւում մեր ապրած վայրը: Գալիս են խմբերով այցելութեան:

Այն ժամանակ Հալէպում աւելի քան 120.000 Հայութիւն կար: Հին Հալէպահայերը, որոնք մեծ մասամբ հին Սասունցիներ էին, ապա անապատներից եւ այլ վայրերից հրաշքով ազատուածները: Եւ որբանո՛ցներ... որբանո՛ցներ...:

Սակայն, այդ բոլոր զարհուրանքներից յետոյ, Հայի հոգին ապրում էր: Կեանքը իր հունի մէջ էր: Թատերախումբ, դպրոցներ, լսարան, ակումբ եւ դասախօսութիւններ:

Մեր կայարանը լեցուն է այցելուներով, ամէն ձեւի, ամէն սեռի ու ամէն տարիքի:

Մի ալեհեր պառաւ հարցնում է.
— Կարապետին կը ճանչնա՞ս
— Ո՞վ է Կարապետը:
— Իմ տղաս է:
— Ո՞ւր է գտնւում:
— Ռուսաստան:
— Ո՞ր քաղաքում:
— Իշտէ Ռուսաստան ըսի:
— Քոյրիկ, Ռուսաստանը անծայրածիր մի երկիր է հազարաւոր քաղաքներով:
— Ես ի՞նչ իմանամ, որդի: Այն ժամանակ ըսաւ թէ կ'երթամ Ռուսի հողը:
— Ե՞րբ է գնացել:
— Մեծ ջուլումէն հինգ տարի առաջ:

Պառաւը յուսահատ մեկնում է:

Մօտենում է մի տղամարդ: Գրոց ու բրոց է երեւում:
— Բարի եկած էք: Հայաստանէ՞ն էք: Է, ի՞նչ լուր ունէք հայրենիքէն:
— Երկու տարի է որ հեռացած ենք Հայաստանէն, նոր լուրեր չունենք:
— Կ'ըսեն թէ Անդրանիկ փաշան 20.000 զինուորներով հասած է Բաթում եւ շուտով պիտի մեկնի Հայաստան:
— Անդրանիկը արտասահման է գտնւում: Լուրը ճիշդ չէ:
— Չէ ջանըմ, այս լուրը հաւատալի աղբիւրէ լսած ենք, սուտ չի կրնար ըլլալ:

Եւ հեռանում է մարդը դժգոհ ու սրտնեղած:

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(Շար.)

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԿԻՆԵՄԱՏՈԳՐԱՖԻԱՆ»

ԽՄԲ.— Հայաստանի մամուլը, խորհրդային միւս թերթերու հետեւութեամբ, հրապարակեց խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի որոշումը՝ «Սովետական կինեմատոգրաֆիայի յետագայ զարգացման միջոցառումների մասին»:

Կը ներկայացնենք Կեդր. Կոմիտէի որոշումին գլխաւոր միտքերը, անփոփոխ պահելով «Սով. Հայաստան»ի լեզուն, իբրեւ ճաշակ խորհրդահայ մամուլի հայերէ՛նի: Միւս կողմէ, ինչպէս կը տեսնուի վերոյիշեալ որոշումէն, խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին համար շարժանկարը, ինչպէս բոլոր արուեստները, կոչուած է քարոզչական մեքենայ մը մնալու լոկ՝ կուսակցութեան հակակշռին տակ:

Այս ըմբռնումին դէմ ամէնէն փառաւոր դասը տուած է խորհրդային մեծանուն գրագէտ Սոլժենիցին, Նոպէլեան մրցանակի առթիւ իր չարտասանած ճառով:

ՍՄԿԿ Կենտկոմը գտնում է, որ սովետական կինեմատոգրաֆիայի զարգացման հնարաւորութիւնները բաւարար ակտիվութեամբ չեն օգտագործւում, նրա մակարդակը դեռ չի համապատասխանում 24րդ համագումարի առաջադրած պահանջներին:

Յաճախ էկրան են դուրս գալիս այնպիսի ֆիլմեր, որոնք չեն համապատասխանում սովետական արուեստի գաղափարա-գեղարուեստական չափանիշներին եւ հանդիսատեսի յարաճուն պահանջմունքներին: Կինեմատոգրաֆին պակասում է խորութիւնը արդիականութեան կարեւորագոյն պրոցեսների գեղարուեստական արտացոլման գործում: Ամէն ինչ չի արւում ցոյց տալու կուսակցութեան ղեկավարութեամբ սովետական ժողովրդի կողմից իրագործւող տնտեսական, հասարակական եւ կուլտուրական վերափոխումները, պատկերելու բանուոր դասակարգի, կոլտնտեսային գիւղացիութեան եւ մտաւորականութեան կեանքում տեղի ունեցող կարեւոր սոցիալական փոփոխութիւնները, կուսակցութեան եւ ժողովրդի պայքարը՝ սոցիալիստական կարգերի առաւելութիւնների հետ գիտատեխնիկական յեղաշրջման նուաճումների օրգանական զուգակցման համար:

Որոշ կինոնկարներ չեն բաւականացնում գաղափարական նպատակասլացութիւնը, հասարակական կեանքի երեւոյթների բացայայտման նկատմամբ դասակարգային յստակ մօտեցումը: Լենինեան կուսակցականութեան դիրքերից կեանքը ճշմարտացիօրէն ցոյց տալու փոխարէն այդպիսի ստեղծագործութիւններում տրւում է դէպքերի ու փաստերի մակերեսային, միակողմանի, իսկ երբեմն նոյնիսկ ոչ ճիշդ մեկնաբանութիւն: Փորձեր են եղել ոչ քննադատաբար փոխ-առնելու սոցիալիստական ռէալիզմի արուեստին խորթ արտասահմանեան կինեմատոգրաֆի ոճաձեւերը:

Գրեթէ չեն ստեղծւում միջազգային ասպարէզում դասակարգային պայքարի գաղափարա-քաղաքական սուր հարցերին նուիրուած ֆիլմեր:

ՍՍՀՄ Մինիստրների Սովետին առընթեր կինեմատոգրաֆիայի կոմիտէն պետական թոյլ ղեկավարութիւն է իրականացրել երկրում կինոարուեստի զարգացման նկատմամբ, չի ապահովել նպատակամղուած ռեպերտուարային քաղաքականութիւնը, պատշաճ պահանջկոտութիւն հանդէս չի բերել մի շարք դէպքերում թողարկւող ֆիլմերի գնահատմանը մօտեցել է գաղափարա-գեղարուեստական ցածր չափանիշներով:

Կինոարուեստը կոչուած է ակտիւօրէն նպաստելու լայն մասսաների մէջ մարքս-լենինեան աշխարհայեացքի ձեւաւորմանը, մեր բազմազգ սոցիալիստական հայրենիքին անսահման նուիրուածութեան, սովետական հայրենասիրութեան եւ սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի ոգով մարդկանց դաստիարակմանը, կոմունիստական բարոյական սկզբունքների հաստատմանը, բուրժուական գաղափարախօսութեան և բարոյականութեան, մանրբուրժուական վերապրուկների եւ այն ամէնի նկատմամբ անհաշտ վերաբերմունքի հաստատմանը, ինչը խանգարում է մեր առաջընթացին:

Հարկաւոր է կինոյի ստեղծագործութիւններում խորապէս պատկերել ՍՄԿԿ-ի ղեկավարութեամբ սովետական ժողովրդի անցած հերոսական ուղին, կոմունիստական շինարարութեան արդի փուլի մեծագործութիւնները, մեր հասարակութեան բարոյա-քաղաքական միասնութեան անշեղ ամրապնդումը, աւելի շատ ուշադրութիւն դարձնել սովետական մարդու աշխատանքի ու սխրանքների, նրա հարուստ ներաշխարհի արտացոլմանը...: Պատշաճ տեղ պէտք է գրաւեն ՍՍՀՄ ժողովուրդների բարեկամութեան, սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի թեմաները, ազգային սահմանափակութեան դրսեւորումների ու նախապաշարումների դէմ մղւող պայքարի թեմաները:

ՍՄԿԿ Կենտրոնական Կոմիտէն ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետին կինեմատոգրաֆիայի պետական կոմիտէին (ՍՍՀՄ պետկինոյին) պարտաւորեցնում է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել վերացնելու սոյն որոշման մէջ նշուած թերութիւնները եւ ուժեղացնել կինոստուդիաների, կինոձեռնարկութիւնների, կինոֆիկացիայի եւ կինովարձոյթի մարմինների գաղափարա-ստեղծագործական եւ արտադրական ղեկավարումը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմը միութենական հանրապետութիւնների կոմկուսների կենտկոմներին, ՍՄԿԿ երկրկոմներին, մարզկոմներին, քաղկոմներին պարտաւորեցնում է բարելաւել ստուդիաների եւ կինոկազմակերպութիւնների գործունէութեան կուսակցական ղեկավարումը, ըստ ամենայնի նպաստել կինեմատոգրաֆիստների կողմից սովետական իրականութեան պրոցեսների ու երեւոյթների խոր ուսումնասիրմանը, հասնել գեղարուեստական ստեղծագործութեան հարցերի վերաբերեալ կուսակցութեան որոշումների անշեղ կենսագործմանը:

Ձայներ Գաւառէն

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՏԷՍԻՆ.— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ճաշ մը կազմակերպած էր Լինի Կոտար ճաշարանին մէջ, Սեպտեմբեր 17ին: Հայրենակիցներ փութացած էին ներկայ գտնուիլ Տէսինէն, Լիոնէն եւ մօտակայ շրջաններէ:

Օրուան ատենապետը՝ Գ. Աբրահամեան պարզեց ձեռնարկին նպատակը՝ ի մի հաւաքել հայրենակիցները եւ տաքհիկ մթնոլորտի մէջ վերապրիլ հայրենական յուշերով:

Օր. Ռ. Ղազարեան կարդաց Մ. Նահանգներու Համավասպուրականի պատգամաւորական ժողովին ներկայացուած տեղեկագիրը: Միութիւնը սաներ կը պահէ Պուէնոս-Այրէսի «Խրիմեան» վարժարանին, Պէյրութի «Ն. Փալանճեան» ճեմարանին եւ Ամերիկայի քանի մը ամէնօրեայ դպրոցներու մէջ: Ժողովը որոշած է մասնագիտական գիրքեր ղրկել Երեւան, իսկ 13.000 տոլար կը յատկացնէ, որպէսզի Երեւանի մէջ Յուշարձան մը շինուի՝ Վասպուրականի հերոսամարտը պանծացնող:

Ներկաները իրենց խանդավառ տրամադրութիւնը յայտնեցին յանկարծ «Յառաջ նահատակ»ը երգելով:

Սեղանապետ Լեւոն անցաւ իր պարտականութեան գլուխը: Ս. Ղազարեան երգեց հայ հերոսներու նուիրուած երգ մը, Մ. Ալեքսանեան Վանի բարբառով խօսակցութիւններ կատարեց, եղան երգեր եւ խմբերգներ:

Ներկաները փափաքեցան, որ յաճախակի դառնան նմանօրինակ հաւաքոյթները:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (170)

ԹՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

(ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ)

— Այդ մասին մեր թաղական ընկերներուն խօսք մը ըսի՞ր:
— Չէ, բան մը չեմ ըսած, անկէ ի վեր Թաղական Խորհուրդը չէ գումարուած:
— Աւելի աղէկ ուրեմն, որովհետեւ պարզապէս խաղի եկած ենք, այդ չքաւոր ընտանիքը մեր թաղին մէջ չէ եղեր:
— Արդարեւ, ես ալ զարմացայ, որովհետեւ թաղեցի ըլլալուս պէտք է որ ճանչնայի այդ տեսակ չքաւոր մը, մանաւանդ որ, ինչպէս գիտէք, Աղքատախնամին քարտուղարն եմ:
— Բայց ինչո՞ւ այդ առտուն դիտողութիւն չըրիր:
— Շփոթս Մարգար էֆէնտի, չհամարձակեցայ...
— Ինչ որ է, մենք խնդիրը երեւան հանեցինք ու վկայականն ալ ջնջեցինք:
— Սանկ բաներ կը պատահին երբեմն, — պատասխանեց քարտուղարը փիլիսոփայաբար:
— Հիմա, որ խնդիրը կարգադրուեցաւ, չենք ուզեր, որ իմացուի, որպէսզի պարապ խծբծանքներու տեղի չտրուի:
— Իրաւունք ունիք:
— Ասոր համար ահա պէտք է, որ վկայականին գործը գաղտնի պահուի:
— Անշուշտ... արդէն ուրո՞ւ կ'ուզէք որ ըսենք, բնականաբար միմիայն թաղականները պիտի գիտնան:
— Նոյնիսկ պէտք չկայ, որ անոնք ալ իմանան:
— Ատիկա անկարելի է, — պատասխանեց քարտուղարը:
— Ինչո՞ւ համար, — հարցուց Մարգար էֆէնտի զարմացած:
— Որովհետեւ վկայականը կը գտնուի ընդօրինակութեան տետրակին մէջ եւ ընդօրինակութեան տետրակն ալ միշտ թաղականներուն ձեռքին մէջն է:
— Եղբայր, ինչո՞ւ այդ վկայականին ընդօրինակութիւնը առիր, ի՞նչ պէտք կար, զարմանալի բան:
— Բայց Մարգար էֆէնտի, սովորութիւն է, որ մեր կողմէ տրուած բոլոր պաշտօնաթուղթերուն ընդօրինակութիւնը կ'առնենք:
— Ես չնշմարեցի, որ ընդօրինակեցիր:
— Այդ միջոցին զբաղած էիք:
— Էյ, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք:
— Եթէ կ'ուզէք տետրակին մէջէն այդ երեսը պատռեմ վերցնեմ:
— Ամէնէն կարճ ճամբան այդ է, — ըսաւ Միհրանիկ էֆէնտի:
— Այո, այո, անանկ ընենք, թող խնդիրը փակուի, — կրկնեց Մարգար էֆէնտի:
— Ինչպէս կը փափաքիք, այնպէս ընենք, — համակերպեցաւ քարտուղարը:

Եւ ուրախ՝ իր պետերուն ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալուն համար՝ գոհ սրտով մեկնեցաւ:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Մեր այս պատմած խրողութիւնները կ'անցնէին տագնապալից շրջանի մը մէջ, այսինքն ընդհանուր պատերազմի առաջին տարին:

Թերեւս եկեղեցիին մէջ աթոռի մը համար ծագում առած խնդիրը շատ աւելի մեծ համեմատութիւններ պիտի առնէր եւ Պօղոս ու Մարգար էֆէնտիներու պայքարը տարիներ պիտի շարունակուէր, գրգռելով մտքեր եւ յուզելով թաղը, եթէ անակնկալ պատահար մը վերջ չդնէր այս ամէնուն:

Կիրակի առտու, 1915 Ապրիլ 12ի աղէտալի Կիրակին՝ շշուկ մը տարածուեցաւ թաղին մէջ:
— Իմացա՞ր երէկ գիշերուան եղածը:
— Ի՞նչ է եղեր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար.)

Զաւակները, Թոռներն ու ընտանեկան պարագաները խոր կսկիծով կը ծանու – ցանեն

ՅԱԿՈԲ – ԲԱՐԹԻՕՂԼՈՒ ՊՉՏԻԿԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 25ին, իր բնակարանը 68 տարե – կանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Հոկտ. ժամը 14.45–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարգրիտ Ասատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սա – մուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Էլիզա Փափազեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Հոկտեմբեր 8ին Սէն–Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, աներհօր, խնամիին եւ քեռայրին՝

ԱՀԱՐՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Մարք Բամպուքճեան կը նուիրէ երեք հարիւր ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգտիփոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Սոֆի Գանձեանի մահուան տխուր առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժեռոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Տիկին Հայկանոյշ Լուսիկեանի մահ – ուան առթիւ՝ Պր. Աբրահամ Լուսիկեան 25 ֆր., Տիկին Թիւֆէնկճեան 20, Պր. Խաչիկ Պաղտասարեան եւ Պր. Պօղոս Տիրատուրեան 10ական ֆր.:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ

կը հաղորդէ թէ իր դասընթացքները կը վերսկսին.—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏ. 18

հինգ դասատուներ (որոնց երկուքը՝ երգի և պարի) կը վարեն Յուլէէն 12 տարեկան տղոց դաստիարակու – թիւնը:

Տղոց փոխադրութիւնը ապահով – ուած է երկու օթոքարներով որոնք առաւօտը կը կենան սահմանուած տեղեր և երեկոյեան մօտ – կը վերադարձնեն: Ցերեկուան ճաշը՝ վարժարանին մէջ: Ստորեւ ցանկը այն վայրերուն, ուրկէ օթոքարները կ'անցնին:

Premier itinéraire : Palaiseau — Massy — Antony — L'Hay-les-Roses — Bourg-la-Reine — Bagneux Fontenay-aux-Roses — Clamart — Issy-les-Moulineaux — Sèvres

Second itinéraire : Asnières, Place Champerret — Sèvres.

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել քարտուղարութեան.—

508–80–46

ՊԵԼԺԻՈՅ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Յետաձգուած է Հոկտ. 7–8ին

Սահմանափակ տեղեր

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՔԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի եւ Նոր Սերունդի, Հոկտեմբեր 8ին, Կիրակի կ. ե. ժամը 16ին, Հայ Ազգային Տան մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի՝ ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հանդէսէն ետք՝ խնջոյք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վարպետ Մկրտչի Ալեքսանեան ծնած 1918 Մայիս 15ին էջմիածնի շրջան, յետագային ապրած է Երեւան, Կարմիր Բանակի փողոց: Հրուշակի գործատուն աշխատած է իբրեւ վարպետ: Պատերազմի մեկնած է 1941ին: Ընտանիքի անդամներն են.— Հայրը՝ Մկրտիչ Ալեքսանի Ասլանեան, մայրը՝ Մարիամ Վարուսի Ասլանեան, եղբայրները՝ Բագրատ Մկրտիչի Ասլանեան, Գալուստ Մկրտիչի Ալեքսանեան, քոյրը՝ Գոհար Մկրտիչի Ալեքսանեան: Ծնողքը ծնած է Կողբ, հայրը Նալբանտ եղած է:

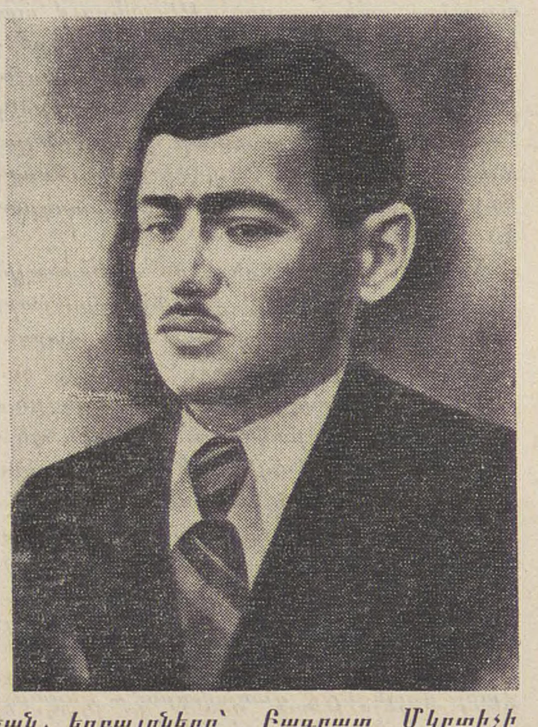

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել.

P. Agopian
202, Bd. de la Madeleine
06 NICE

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 5ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, Հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

×

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 5 Octobre sous la direction du Prof. G. Méhian

Pour les inscriptions s'adresser 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures et sur place de 19 à 21 h.

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, (Հոկտ. 8) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր:

SAINT-PLACIDE IMMOBILILR
100, Rue de Vaugirard
75006 PARIS
Tél. 222-18-49 et 544-08-76

Heures d'ouverture ::
de 9 h. 30 à 19 h. tous les jours
Le Samedi de 9 h. 30 à 12 h.

×

Տնօրէնուհին՝ ՏԻԿԻՆ ՏԱՎԼԱՇԵԱՆ

ձեր տրամադրութեան տակ է ձեզի խորհուրդ տալու եւ առաջնորդելու համար, Փարիզ թէ արուարձան յարկաբաժին մը ծախելու, գնելու, վարձելու կամ վարձու տալու համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութիւն Ուսումնասիրաց վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Ղազար Դանիէլեանի բնակարանը, 41 Ռիւ տը լա Տէֆանս (Իսի): Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի նախաձեռնութեամբ հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի (Հոկտ. 3) ժամը 17ին, 10 Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս (Սեւրան), եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 9ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը՝ 19 ռիւ տը Լ'Իլ Ֆրանս (Սեւրան):

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Սէնթ–Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկտեմբեր 4ին:

Կը խնդրուի շրջանիս բոլոր ծնողքներէն անխտիր, որ բարի ըլլան առաջնորդել իրենց փոքրիկները ամէն Չորեքշաբթի առաւօտները Ս. Թադէոս եկեղեցին:

×

ԼԻՈՆ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Հայկական վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի 4 Հոկտեմբերին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:

Շաբաթ կ. յ. ժամը 2.30էն մինչեւ 4.30: Կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ 12:

Փոխադրութեանց սպասարկութիւնն ու կէսօրուան ճաշը կը շարունակուին նախընթաց տարիներու նման:

Վերամուտի առթիւ, Շաբաթ 30 Սեպտեմբերին, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, տեղի կ'ունենայ ծնողական ժողով, ուր պիտի հաղորդուին յառաջիկայ ուսումնական տարւոյ ծրագիրն ու գործունէութեանց եղանակը:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
4 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 60 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12531

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.531

ՔԱՋԻՆ ՆՋՈՎՔԸ...

—o—

— «Վա՛յ այն ժողովուրդին՝ որուն գրականութիւնը առարկայ կը դառնայ ուժի միջամտութեան», կ'ըսէ խորհրդային մեծ գրագէտը, Ալեքսանտր Սոլժենիցին, Նոպէլեան Հիմնարկութեան ուղղեալ իր նամակին մէջ, որ համաշխարհային մամուլի սեփականութիւնը դար – ձուեցաւ Օգոստոս 24ին:

Ակնարկութիւնը թափանցիկ է: Կ'ակնարկէ յատկապէս սովետական իշխանութեան ու ընդհանրապէս կուսակցատիրական կարգերու տակ ապրող ժողովուրդներու, որոնք մտաւոր եւ հոգեկան կեանքի մարզերուն մէջ չունին ազատութիւնը մտածումի, գրի եւ խղճի, ու ենթակայ կը մնան օրուան իշխանութեան հակակշիռին՝ անհատական թէ հաւաքական ստեղծագործութիւններու մէջ:

Սոլժենիցին «իր անձ՛ն գիտէ» այն տառապանքը, զոր կ'ապրին խորհրդային կուսակցատիրական լուծի տակ ապրող գրականութեան եւ արուեստի մարդիկը, գիտնականներն ու մտաւորականները՝ աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր: — «Հարցը չի սահմանափակուիր հրատարակչական ազատութեան բռնաբարումով, կը գրէ ան իր նամակին մէջ. ուժի միջամտութիւնը գրական – ստեղծագործական աշխատանքներու՝ կը խեղդէ սիրտը բովանդակ ժողովուրդին, կ'ամլացնէ զայն իմացապէս, մտաւոր կեանքը կը խորտակէ եւ պատճառ կը դառնայ որ մարդիկ, նո՛յն լեզուն խօսելով հանդերձ, չհասկընան զիրար»...

Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութիւնը, գերագոյն հեղինակութիւնն է 220 միլիոնէ աւելի խորհրդային քաղաքացիներու՝ որոնց կեանքին մէջ իր գոյութիւնը կ'արժեւորէ ոչ միայն կուսակցական, այլեւ պետական լիակատար իրաւասութիւններով. պարտադրելով իր կամքը՝ իբրեւ բացարձակատիրական իշխանութիւն:

Այս միջամտութիւնը ժողովուրդի իմացական կեանքին մէջ՝ մարդ էակը կը վերածէ իր մտաւոր ու հոգեկան աշխարհով սերկացած մեքենայի մը եւս կ'անդամալուծէ զայն ստեղծագործական ընդունակութիւններու մէջ:

Անհատը ինքնարժէք գոյութիւն է եւ անհատական ազատութիւնը անբռնաբարելի իրաւունք՝ յատկապէս մտքի մարզերուն մէջ. սակայն Համայնավարութիւնը կը ժխտէ այդ սկզբունքը, կուսակցական պաշտօնէութեան մը դերին մէջ դնելով գրագէտը:

Նոյնինքն Լենին, մեզմէ յիսունէ աւելի տարիներ առաջ, բնորոշելով «պարտիական գրականութեան » էութիւնը, կը պատգամէր յետնորդ սերունդներուն.

— « Սոցիալիստական պրոլետարիատի համար գրական գործը չի կարող անհատական գործ լինել: Կորչի՛ն անպարտիական գրականագէտները:

« Գրական գործը պէտք է դառնայ համապրոլետարական գործի մի մասը, սոցիալ - դեմոկրատական մեծ մեխանիզմի անուակն ու պտուտակիկը՝ որ շարժման մէջ է դրւում ամբողջ բանւոր դասա – կարգի, ամբողջ գիտակից աւանգարդի կողմից:

« Գրական գործը պէտք է կազմակերպուած, պլանաչափ, ՊԱՐՏԻԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻ ՄԱՍԸ ԴԱՌՆԱՅ»: (Ստորա – գծումը մե՛ր կողմէ: Տե՛ս «Քրիստոմատիա 10րդ դասարանի համար», Գ. Հրատարակութիւն, էջ 5–6: Կազմեց Յարութիւն Մկրտչեան: Հայպետհրատ, 1951, Երեւան):

Ճանօթ հրէշը, Սթալին, «յետադիմա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԵՌԷՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾԸ
ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՒ
ԻԲՐԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ

1934ին Փա–տը–Քալէի նահանգին մէջ պարզ լեհ բանուոր մը, հանքագործ, անդամ Ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան, կ'արտաքսուէր Ֆրանսայէն, որովհետեւ մասնակցած էր գործադուլի շարժումին: Եւ այսօր, 38 տարի ետք, լեհ բանուորը կ'ընդունուի բացառիկ պատիւներով, ոչ իսկ համապատասխան կուսակցութեան Ա. քարտուղարի իր հան – գամանքին, այլ իբրեւ պետական ղեկավար,

1970 Դեկտեմբերին, արդէն կոնակը ունի փայլուն ասպարէզ մը Սիլեզիոյ կուսակցական Ա. քարտուղարի երբ կ'ընդունի մաքրել Կոմուլքայի ժառանգը: Նահանգներուն մէջ ցոյցեր, ապստամբական շարժումներ եւ մեռեալներ: Կ'եր-

թայ Շէչին, նաւաշինարաններու փակ դուռներուն առջեւ ու կը յաջողի համոզել 8000 բանուորները: Ու գործի գլուխ անցնելէն ետք, նախ կը զբաղի բանուորներով եւ անոնց յարաբերութիւններով կուսակցութեան հետ, ապա միայն՝ պետական հարցերով:

Ժայռի պէս մարդ մը, ամուր, հարիւր քիլօ կը կշռէ ու ձեռնհասօրէն կը վարէ ամէն ինչ:

Այս մարդն էր որ Օրլի կը ժամանէր Երկուշաբթի օր ու կ'ընդունուէր Նախագահ Փոմփիտուի կողմէ:

Կ'ընդունուէր Էլիզէ, ուր Փոմփիտու իր բարի գալուստի խօսքին մէջ կը շեշտէր. «Ֆրանսա եւ Լեհաստան ամէնէն հին բարեկամներն են եւ սակայն Միջին Դարէն ի վեր, ամէն պարագայի Վերածնունդէն ի վեր եւ իրենց յարաբերութիւնները չեն դադրած սերտ, անկեղծ ըլլալէ, երբեմն յուսախաբ, երբեմն երջանիկ»:

Լեհերէն պատասխանելով, Կեռէք ըսաւ. «Մասնաւորաբար ուրախ եմ Ֆրանսա գալուս: Երկիրս ու լեհ ժողովուրդը ուրախ են, վասնզի բարեկամութեան խոր զգացում մը ունին: Լեհաստանի ջերմ ողջոյնները կը բերեմ Ֆրանսայի»: Լեհաստանի թիւ Մէկը շեշտեց նաեւ թէ երբեք պատերազմ չէ եղած երկու երկիրներու միջեւ:

Այս տաք խօսքերէն ետք, նուէրներ փոխանակուեցան: Ֆրանսա կը նուիրէր ճերմակ եւ կապոյտ Սեւրի սպաս մը եւ Տիկին Կեռէքի համար փոքր ոսկի ժամացոյց մը: Լեհերը Ֆրանսայի Նախագահին կուտային արծաթեայ արկղիկ մը, ծաղկաման մը եւ Տիկին Փոմփիտուի համար սաթէ մանեակ մը:

Ապա Կեռէքները կ'առաջնորդուէին Վերսայլի Թրիանոնը, ուր կը բնակին իրենց այցելութեան ատեն եւ իրիկունը ներկայ կ'ըլլային բեմապարի երեկոյթի մը, որու կը յաջորդէր մեծ ընդունելութիւն մը:

Ճաշի ընթացքին կրկին բաժակաճառեր կը փոխանակուէին եւ Նախագահ Փոմփիտու կ'ողեկոչէր երկու ազգերու հասարակաց երկար պատմութիւնը, աւելցնելով.— «Զենք ուրանար վարչակարգերու տարբերութիւնները բայց, հոդ, խոչընդոտ չենք տեսներ Պետութեանց յարաբերութիւններու համար եւ, կը շեշտեմ՝ մարդոց: Այս իսկ իրողութենէն մեկնելով, ինծի համար ոչ մէկ հակասութիւն կրնայ ըլլալ եւրոպական տնտեսական հաւաքականութեան կառուցման եւ Եւրոպայի բոլոր Պետութեանց անհրաժեշտ մերձեցման միջեւ: Ընդհակառակն՝ Հասարակաց Շուկայի զարգացումը կրնայ ծառայել բովանդակ Եւրոպայի եթէ նոր եռանդ մը տայ բոլոր տեսակի յարաբերութեանց Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ»:

Կեռէք կը մաղթէ որ Ֆրանսա եւ Լեհաստան միշտ համաձայն ըլլան: «Ժամանակը եկած է, կ'ըսէ լեհ պարագլուխը, որ ընդհանրական եւ տեւական մեծ խաղաղութիւն մը կառուցուի հիմնուած ժողովուրդներու դերիշխան իրաւունքներու յարգանքին, հողային ամբողջականութեան եւ սահմաններու անբռնաբարելիութեան վրայ»:

Կեռէք Ֆրանսերէն ուղերձ մը կ'արտասանէր հեռատեսիլէն, Ֆրանսայի ժողովուրդին:

Երեքշաբթի օր աւանդական ծաղկեպսակը դնելէ ետք Յաղթական Կամարի տակ, Կեռէք կ'ընդունուէր Փարիզի Քաղաքապետարանը, ճաշի հիւրը կ'ըլլար Առեւտրական Սենեակին, ապա գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենար Փոմփիտուի հետ:

կան բուրժուազիայի լոզունգ» կ'որակէր գրական ազատութեան կարգախօսքը, շեշտելով որ «աշխատաւորութեան գիտակցութիւնը կը թունաւորուի, երբ գրչի մարդը զերծ կացուցուի կուսակցութեան հակակշիռէն», այսինքն՝ Սովետական Միութեան Կոմկուսի միջամտութենէն:

Հազարաւորնե՛ր հարթուեցան, հողմացրիւ փոչիացան կամ աքսորավայրերու մէջ տառապեցան՝ որովհետեւ բնազդօրէն պայքարեցան բռնացող այդ ուժին դէմ եւ իրենց գործերուն մէջ հաւատարիմ մնացին անհատական ու ազգային իմացումներու:

Նոպէլեան պսակաւորին՝ Սոլժենիցինի նամակը, ուղղուած Սթոքհոլմի ակադեմականներուն, խորքին մէջ կոչ մըն է համայն մարդկութեան եւ համաշխարհային մտաւորականութեան, պայքարելու բոլոր տեսակի բռնաւորներուն դէմ, որովհետեւ՝ ինչպէս ինք կը շեշտէ իր նամակին մէջ՝ մտքի եւ հոգիի մարդոց առաքելութիւնն է ցցուիլ սարկացման փորձերու դէմ, փրկելու համար ոչ միայն գրողին ու արուեստագէտին՝ այլ բովանդակ մարդկութեան արժանապատուու – թիւնը, սի՛րտը, մի՛տքը, հոգի՛ն:

Յիշատակելով երկու դժբախտ գրա – գէտներ (Ախմատովա եւ Զամիատին), ռուս պսակաւորը գիտել կուտայ թէ անոնց «ոճրագործութիւնը» անհատական բընոյթ չունէր: Եթէ լռութեան դատա – պարտուած էին մինչեւ իրենց մահը, եւ ապրեցան ու ստեղծագործեցին տառա – պանքի բոլոր տեսակները ճաշակելով, ցաւը նաեւ ռուս ժողովուրդինն էր, վըտանգը նաեւ բովանդակ մարդկութեան կը սպառնար:

Քիչե՛ր միայն Սոլժենիցինի չափ յանդուգն կրցած են ըլլալ, գիրենք բռնադատող ու կաշկանդող «ուժ»երու դէմ բարձրաձայն բողոք եւ ցասում ժայթքելու համար: Իրենց խօսքը հասցնելու համար ազատ աշխարհին եւ գիտել տալու՝ թէ ՄԱԿի նման կազմակերպութիւններու առաջին պարտականութիւնը պայքա՛րն է յանուն մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ ոչ թէ մեղսակցութիւնը եւ լուռ համակերպութիւնը:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 29)

ՃԱՏՐԱԿ

Եւկոսլաւիա այս օրերուն դարձած է միջազգային ճատրակի մրցումներու կեդրոն: Սքիւպի մէջ կը շարունակուի այրերու միջազգային մրցաշարքը, որուն առընթեր, Սեպտեմբեր 27ին բացուեցաւ կիներու ողիմպիականը: Սքիւպի մէջ կը գումարուի նաեւ ճատրակի Համաշխարհային Դաշնակցութեան համագումարը, իսկ Պուլայի մէջ՝ ճատրակի ծրագիրներ եւ ռազմավարութիւններ յղացողներու համագումարը:

Համագումարը որոշեց «մեծ վարպետ»ի կոչում շնորհել այս վերջիններուն, անշուշտ միայն անոնց, որոնք բացառիկ շնորհներ ի յայտ բերած են: Անդրանիկ «մեծ վարպետ»ներ նկատուած են չորս հոգի եւ անոնցմէ առաջինը՝ Երեւանցի Հենրիխ Գասպարեանն է:

Ան 62 տարեկան է եւ իր կեանքին չորս տասնամեակը նուիրած է ռազմավարու – թիւններ յղանալու գործին: Ան հաւասարապէս զօրաւոր է թէ՛ խաղի եւ թէ յղացումներու մէջ: Անոր յղացումներէն շատերը այսօր տեսական կչիռ ձեռք ձգած են: Հ. Գասպարեան տասը անգամ եղած է Հայաստանի ախոյեան, յաղթած է Անդրկովկասեան ախոյենական մրցում – ներու ընթացքին: Ան բազմաթիւ գիրքերու հեղինակ է, որոնցմէ շատերը տպագրուած են արտասահմանի մէջ:

Հ. Գասպարեան համամիութենական եւ միջազգային մրցումներու մէջ շահած է երկու հարիւրէ աւելի մրցանակ, որմէ մօտ վաթսունը՝ առաջին: Ունի աշակերտներ՝ ըլլալով միաժամանակ մարզիչ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՆԻԱ Այո՛ ըսաւ Եւրոպայի, շատ վճռական ձեւով: Ժողովուրդին 89,8 առ հարիւրը մասնակցեցաւ քուէարկութեան: 57 առ հարիւր՝ այո պատասխանեցին եւ 32,8 առ հարիւր՝ ո՛չ: Այս արդիւնքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց եւրոպական երկիրներուն, որոնք Նորվեկիոյ քուէէն ետք, մտահոգ էին: Դանիոյ վարչապետը խանդավառութեամբ յայտարարեց. «Մեծամասնութիւն մը զոր չէի յուսար»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գրոմիքոյի հետ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարը: Նախագահն ու Արտաքին նախարարը պիտի ստորագրեն հիւլէական զէնքերու սահմանափակման համաձայնագիրը, որու շուրջ համաձայնութիւն գոյացած էր Մոսկուայի մէջ, Նիքսընի այցելութեան շրջանին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ընդունեցաւ Արեւմուտքի պահանջը՝ անմիջապէս վիզա տալ Արեւմտեան Պերլինցիներու, որոնք կը փափաքին Արեւելեան Պերլին այցելել: Վիզան պիտի տրուի դիմում կատարուած օրն իսկ եւ ան ի զօրու պիտի ըլլայ երեք ամսուան համար, որու ընթացքին Պերլինցիք իրաւունք ունին ութ անգամ այցելելու Արեւելեան Պերլին:

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ մէջ երկաթուղիի ծանր արկած մը տեղի ունեցաւ: 48 ճամբորդ մեռաւ եւ 144 հոգի վիրաւորուեցաւ: Աղէտեալները սեւամորթներ են:

ՄԻՒՆԻԽ 72 ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸ

Ա.

Նոյնիսկ բոլոր անոնք որ ցարդ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած չէին մարզական անցուդարձերու, ամբողջ տասնըհինգ օր լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան աշխարհի մեծագոյն մարզական թատերախաղին, որ բեմադրուեցաւ «Միւնիխ 72» անուան տակ: Միլիոններով մարդիկ հեռատեսիլի հեռադիտակով հանդիսատես եղան այս իսկապէս հոյակապ բեմադրութեան, որու հերոսներն էին բոլոր ազգերու ամէնէն խոստմնալից երիտասարդները, ֆիզիքական կարողութիւններու եւ ճարպիկութիւններու տեսակէտով: Քանի մը հարիւր ոսկի մետալներու թեկնածու այդ քանի մը հազար ոսկեայ երիտասարդները իրենց ամէնէն գեղեցիկ խաղերն ու բարիկամեցողութիւնները մէջտեղ դրին, զիրենք դիտող միլիոններու ցոյց տալու համար այն ինչ որ էր մարդկային կամքը միշտ գերազանցելու ինքզինքը, իր նմանը եւ երմէ առաջ նուաճուածը: Միլիոններով մարդիկ նոյն պահուն իսկ դիտեցին այդ երկաթային կամքին չքեղ ծաղկումն ու աճումը մարզական ամէն մէկ մարզի մէջ: Դիտեցին ափ ի բերան, հիացումով եւ զարմանքով, իրենք իրենց հարց տալով թէ մինչեւ ո՞ւր պիտի երթար անկարելին հասնելու մարդուն վճռականութիւնը երբ ամէն վայրկեան աշխարհի նոր մէկ մրցանիշը կը կոտրուէր եւ նաեւ թէ մինչեւ ո՞ւր պիտի յառաջդիմէին ամէնէն անկարելին իսկ կարելի դարձնող թեքնիք նուաճումները, երբ ամէն վայրկեան հեռատեսիլի հրաշքը կը գերազանցէր ինքզինքը ցատկելով ամէնէն անյաղթահարելի թեքնիք դժուարութիւններու վրայէն, աշխարհի ամէնէն հեռաւոր հանդիսատեսին իսկ յստակօրէն ցոյց տալու համար Միւնիխի ողիմպիական մարզադաշտին վրայ իրագործուող հրաշքները:

Միլիոններով մարդիկ թերեւս առաջին անգամ ըլլալով զգացին թէ այլեւս բաւական ժամանակավրէպ եւ դանդաղաշարժ դարձած էր տպագիր մամուլն անգամ, հակառակ իր ամէն թարմ լուրերուն եւ լուսանկարներուն: Ժողովուրդը ինչ որ կը տեսնէր եւ կը կարդար քանի մը ժամ վերջ թերթի մը մէջ, արդէն տեսած էր հեռատեսիլի փոքր էկրանին վրայ նոյն պահուն իսկ: Բայց այնքան խանդավառող էր բեմադրութիւնը, այնքան գեղեցիկ էր իսկապէս խաղին բովանդակութիւնը, որ հեռատեսիլէն վերջ մամուլը կուգար երկրորդ վայելք մը ըլլալու մարզասէր եւ ոչ-մարզասէր մարդուն համար, կերպով մը վերյիշումը դիտուած գեղեցիկ պահերու եւ բաներու: Ողիմպիականի առաջին քանի մը օրերուն մարդիկ մոռցան ամէն ինչ, նոյնիսկ իրենց առօրեան եւ գործը, իրենց կեանքի ժամերը յարմարցնելու համար այն դէպքերուն որոնք կը պատահէին հազարաւոր մղոն հեռուն, ողիմպիական մարզադաշտերու վրայ: Չենք կարծեր որ այսքան երկար ատեն այսքան զօրաւոր կերպով այսքան շատ մարդու ուշադրութիւնը իր վրայ կրցած ըլլայ հրաւիրել որեւէ քաղաքական դէպք: Ոչ ոք իր հեռատեսիլին գլուխը գամուած պիտի մնար այսքան երկար, նոյնիսկ եթէ հոնկէ ցուցադրուածը աշխարհի ճակատագիրը որոշելու կոչուած պատերազմ մը ըլլար: Այսօր մարդիկ իրենց աչքին ծայրովը հազիւ թէ ակնարկ մը կը նետեն հեռատեսիլի էկրանին, եթէ հոն քանի մը վայրկեան կը ցուցադրուի Վիէթնամի պատերազմէն տեսարան մը ահարկու: Այսօր մարդիկ հազիւ թէ քանի մը վայրկեան կրնան հանդուրժել հեռատեսիլէն կամ ձայնասփիւռէն հաղորդուած վիճաբանական ասուլիսի մը, նոյնիսկ եթէ անոր նիւթը ըլլայ մարդկային ճակատագրին հետ ամէնէն սերտ կապ ունեցող խնդիր մը:

Բայց այսօր մարդը, ամբողջ մարդկութիւնը, կամ գոնէ մարդկութեան այն մասը որ կրցաւ հեռատեսիլի գործիք մը գտնել իր քթին ծայրը, իր աչքերը առանց թարթելու հետեւեցաւ ոչ միայն մարզական խաղերուն, այլ նաեւ անոնց մեկնաբանութիւններուն, քննադատութիւններուն կամ վերլուծումներուն, որքան ալ նեղացուցիչ ըլլային երբեմն անոնք: Այս է ահաւասիկ մարմնամարզանքի մեծութիւնն ու նոյն ատեն անհեթեթութիւնը: Մեծութիւն՝ որովհետեւ իսկապէս հիանալի է, վարակիչ եւ հոյակապ է, գեղեցիկ է մէկ բառով: Անհեթեթութիւն սակայն նոյն ատեն՝ որովհետեւ մարդուն շփոթել, նոյնիսկ մոռցնել կուտայ իր ամէնէն կենսական կարիքը, զինքը զբաղեցնելու արժանի ամէնէն ճակատագրական հարցը: Մեծութիւն եւ անհեթեթութիւն է իսկապէս որ մարդկային տարածուն զանգուածներ այնքան կարեւորութիւն չտան օրինակի համար թնդանօթէ մը արձակուած այն գնդակին որ օր մը թերեւս իրենց ալ տանիքը պիտի քանդէ, որքան կուտան օրինակի համար երկաթեայ գնդակի մը զոր մարզասէր մը կը վերցնէ ու կը նետէ չենք գիտեր քանի մեթր հեռու: Բայց աննկարագրելի գեղեցկութիւն մը կայ նոյնինքն այդ անհեթեթութեան մէջ, թերեւս մահուան մարտահրաւէր ուղղող քաջարի կեցուածք մը, որ կրկնակ վեհութիւն կը շահեցնէ մարմնամարզանքին, մինչեւ իսկ անոր ամէնէն անգութ, բիրտ, անմարդկային թուող տեսակներուն մէջ: Եւ Միւնիխ 72ի բեմադրութիւնը եկաւ ամէնէն անառարկելի, ամէնէն բաբախուն պատկերներով յիշեցնել այս ճշմարտութիւնը:

(Շար.) Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Բ. ԲՈՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Գ. եւ վերջ)

«Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ ՍՍՀՄ»ը աշխատութեան հեղինակը ճիշդ ըմբռնած էր Խորհ. Ռուսիոյ Մերձ-Արեւելեան քաղաքականութեան էութիւնը, յատկապէս Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կապակցութեամբ:

«Ռուսաստանի արեւելեան քաղաքականութիւնը իր ամբողջութեանը մէջ պահանջում էր, որ բաւարարուեն թրքական «երիտասարդ» դրամատիրութեան աշխարհակալական – բռնատիրական ձգտումները ի հաշիւ հայ ժողովրդի, յանուն գաղթային Պետութեանց աշխարհակալութեան կործանումին Արեւելքի մէջ եւ, հետեւաբար, յանուն պրոլետարիատի ազատագրութեան Արեւմուտքի մէջ: Այս պայմանների տակ հայ ժողովրդի շահերը ամբողջութեանը մէջ եւ համաշխարհային բանուորութեան ազատագրման առաջադրանքը բախման մէջ մտան իրար հետ հասարակական – քաղաքական մի որոշակի գետնի վրայ, հայ աշխատաւոր զանգուածների շահերը զոհուեցին բանուորութեան — իր ամբողջութեանը մէջ — ազատագրման շահերին: Այսպէս դրուած էր հարցը պատմական բեմի վրայ, եւ այսպէս էլ նա վճռուեց»: (էջ299-300):

Տարբեր բառերով նոյն հաստատումը կը կատարէր պատմական գիտութիւններու Տոքթ. Փրոֆեսոր Ար. Մնացականեան «Սով. Հայաստան» ամսագրի 1970 Ապրիլի թիւին մէջ, երբ կը գրէր, թէ «Քեմալի մղած այդ պայքարի խնդիրները (խօսքը Դաշնակիցներու դէմ Թուրքիոյ մղած պայքարի մասին է) ռազմաքաղաքական տեսակէտից համընկնում էին Սովետական Ռուսաստանի կողմից Անտանտի եւ նրա դրածոյ Վրանգելի դէմ մղուող պայքարի խնդիրների հետ: Այդ հողի վրայ էլ ձեւաւորուեց քեմալական կառավարութեան նկատմամբ Սով. Ռուսաստանի կառավարութեան բարեկամական դիրքորոշումը, նրան նիւթական միջոցներով, զէնքով ու զինամթերքով օգնելու քաղաքականութիւնը»:

Մոսկուայի Մերձ. Արեւելեան քաղաքականութեան գործադրման ճամբու վրայ կարեւոր հանգրուան մը կը նկատուի Պաքուի խորհրդաժողովը, գումարուած 1920 Սեպտեմբերի սկիզբը՝ նախաձեռնութեամբ Երրորդ Միջազգայնականի Գործադիր Կոմիտէի, այսինքն Կոմինտէրնի, որուն նախագահն էր այն ատեն Զինովիեւ: Խորհրդաժողովին, ի դէպ, նախագահեցին Զինովիեւ, Ռադեկ եւ Էնվեր:

Այս առթիւ հրապարակուած պաշտօնական կոչը՝ ուղղուած «Իրանի, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ ճնշուած ժողովրդական զանգուածներին», ի մէջ այլոց կ'ըսէր. «Գիւղացիներ եւ բանուորներ Հայաստանի... Պատերազմի ժամանակ դրամատէրները ձեզ ոչ միայն անկախութիւն էին խոստանում, այլեւ դրդում էին ձեր ուսուցիչներին, տէրտէրներին եւ վաճառականներին Թուրք գիւղացիների հողերը պահանջել, որպէսզի այս ձեւով յաւերժանայ կռիւը հայ եւ Թուրք ժողովրդների միջեւ»:

Բ. Բորեան մեկնաբանելով այս կոչը հետեւեալ ճիշդ միտքերը կը յայտնէր. «Այստեղ բնորոշն այն է, որ կոչի մէջ բնաւ յիշատակութիւն չկայ ո՛չ ինքնավար Հայաստանի եւ ոչ էլ Հայերի ազատագրութեան մասին: Այստեղ խօսք կայ Մերձ. Արեւելքի ազատագրման եւ համաշխարհային հանրապետութեան կազմակերպման մասին: Կոչը չի խօսում նաեւ Հայերի ինքնորոշման մասին: Այս բացատրւում է ստեղծուած պատմական դրութեամբ եւ Կոմինտէրնի հետապնդած նպատակներով: Միւս կողմից այս երեւոյթը բացատրւում է նրանով, որ պատմականօրէն այն հասկացողութիւնն էր իշխում, թէ խօսել Հայաստանի, Հայերի ազատագրման, ինքնավար Հայաստանի մասին կը նշանակէ ձգտել անջատել Թրքահայաստանը օսմանեան կայսրութիւնից եւ հայկական անկախ Պետութիւն ստեղծել: Այդ նկատումներով կոչը լռութեամբ է անցնում այս հարցերի վրայից, որպէսզի Թուրքերին իրենից չվանի»:

Շարունակելով իր մեկնաբանութիւնը, Բորեան կը գրէր. «Իսկ ինչ վերաբերում է կոչի մէջ տեղ գտած այն մտքին, թէ հայ հասարակութեան վերին շերտերը մեծ Պետութեանց դիւանագէտների դրդումով «պահանջում էին թուրք գիւղացիների հողերը», այս էլ կատարուած էր քաղաքական նկատումներով, այն նպատակով, որ կարելի լինի հանգստացնել Թուրքերի «ազգային» խիղճը: Ըստ երեւոյթին, կոչի մէջ նկատի առած էին ընդհանուր կացութիւնը եւ Թուրքերի հոգեկան վիճակը:

«Խորհրդային Ռուսաստանի անհրաժեշտ էր, կ'եզրակացնէր խորհրդայ պատմաբանը, նկատի առնել միջազգային յեղափոխութեան շահերը եւ այն բոլոր ազդակները, որոնք կարող էին աջակցել աշխարհակալութեան կործանումին Արեւելքի մէջ»: (էջ284-285)

Այդ քաղաքականութեան ցայտուն արտայայտութիւններն են Մոսկուայի ռուսեւթուրք

ԵՓԵՍԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայը իր բարոյական ըմբռնումներով եղած է կրթութեան ու իր մշակոյթին պահպանման նախանձախնդիր:

Զմիւռնահայ առաջին գաղթականները իրենց տնտեսական անբարւոք վիճակով չեն կրցած դպրոց ունենալ: Սակայն, կը կարծուի թէ անոնք բոլորովին անտարբեր չեն եղած ազգային կրթութեան հանդէպ եւ անհատական միջոցներով առնուազն շատեր կրցած են հայերէն լեզուն ուսուցանել իրենց զաւակներուն:

Կը յիշուի թէ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ հարաւային կողմը Ապրօեան ընտանիքին կողմէ փայտաշէն տուն մը շինուած էր, որ կը ծառայէր իբրեւ կրթական օճախ եւ 1799ին այդ տունը նուիրուեցաւ ազգին:

Այդ թուականէն սկսեալ Տէր Յովհան Քհնյ. Վանանդեցի Միրզաեանց, Շնորհք Ամիրայի նիւթական օժանդակութեամբ կը զբաղի մայրենի լեզուն սորվեցնելով երախաներուն:

Դպրոցը կը մկրտուի Ս. Մեսրոպի անունով:

Քառորդ դար ետքը, աշակերտներուն թիւին յարաճուն յաւելումով այդ շէնքը անբաւարար կը նկատուի եւ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ նիւթական միջոցներով, ինչպէս նաեւ անգլիական հիւպատոսարանի թարգման Պապօեան Գրիգորի եւ Աւետիս Էքիզեանի նիւթական ու բարոյական օժանդակութեամբ, 1825ի Նոյեմբեր 15ին նախկին շէնքին վայրին վրայ կը շինուի աւելի ընդարձակ շէնք մը՝ հակառակ թրքական իշխանութեանց կողմէ յարուցուած խոչընդոտներուն:

Նոր շէնքին շինութիւնը մեծ զարկ կուտայ ազգային կրթութեան զարգացման: Տէր Յովհան Վանանդեցի կը շարունակէ իր պաշտօնը նիւթական չնչին վարձատրութեամբ: Իր ջանասիրութեամբ վարժարանի համբաւը կը տարածուի:

1831ին Վանանդեցիի կը յաջորդէ Անդրէաս վարժապետ Փափազեան (Պոլսեցի), որ Եւրոպա ճամբորդած էր ու կը տիրապետէր հայերէնին ու իտալերէնին: Անդրէաս Փափազեան դպրոցը կ'օժտէ կրթական նոր ծրագրով եւ օտար լեզուներու ուսուցումը նորութիւն մը կը դառնայ: Առաջին առթիւ կ'աւանդուին իտալերէն, թրքերէն եւ յունարէն լեզուները: Անշուշտ աշակերտութեան ապագային համար օտար լեզուներու ուսուցումը անհրաժեշտութիւն մըն էր, երբ նկատի ունենանք հայ վաճառականներու օտար երկիրներու հետ մշակած յարաբերութիւնները:

Այսուհանդերձ, առաջին առթիւ այս նորութիւնը խորթ թուեցաւ: Դժգոհներու գլուխը եղած է առաջնորդ Գաբրիէլ եպիսկոպոս, որ ի մասնաւորի հակառակ էր ֆրանսերէնի ուսուցման:

Բարեբախտաբար, ուսուցիչ Փափազեան, իրեն աջակից ունենալով Մարգար քահանայ Միրզաեանց, կը յաջողի հարթել բոլոր խոչընդոտները եւ Արշալոյս Արարատեանի խմբագիր Ղուկաս Պալթազարեանի միջոցաւ կ'ապահովուի ֆրանսերէնի ուսուցումը, շնորհիւ Թրիեսթէի վաճառականներէն Պօղոս Պէյ Եուսուֆեանի քառասուն հազար ֆիօրինի կտակին:

Մեսրոպեան վարժարանի ամէնէն բեղուն շրջանը եղած է 1831էն մինչեւ 1845: Ի մեծ դժբախտութիւն, 1845ին անակնկալօրէն կը կասի ուսուցման ընթացքը, մեծ հրդեհին հետեւանքով: Շնորհիւ այդ ժամանակի առաջնորդ Պօղոս պատրիարք Թաղթաղեանի ջանքերուն, տարի մը ետքը դասաւանդութիւնները կը վերսկսին:

1856ին Անդրէաս վարժապետ կը հրաժարի իր պաշտօնէն, հոգաբարձութեան հետ իր ունեցած անհամաձայնութեան պատճառաւ: Այդ հրաժարումը, իր սրտին մօտիկ եղող վարժարանէն, ճակատագրական կ'ըլլայ եւ տարի մը ետքը կը կնքէ իր մահկանացուն, մեծ վիշտ պատճառելով զինքը սիրող ու յարգող աշակերտութեան:

Անկէ չորս տարի ետքը կը վախճանի նաեւ իր աշխատակիցը՝ Տէր Մարգար Քհնյ. Միրզաեանցը:

Այս վարքի ու բարքի տիտաններուն մահերէն ետք վարժարանի բարեկարգութիւնն ու համբաւը կը տժգունին:

Նոր հոգաբարձութիւններ ու տնօրէններ իրար կը յաջորդեն անփառունակ կերպով: Կը յիշուին Մ. Աղաբէգեան, Տէպէճեան, Զէնճիրճեան, Առաքելեան, Գուրգէնեան, որոնք մինչեւ 1866 կը գործեն իբրեւ տեսուչ դպրոցին:

Այդ տարին վարժարանի տեսչութեան կը հրաւիրուի Ստեփան Ոսկան, որ ֆրանսագէտ մըն էր: Իր երկու տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին դպրոցը նոր թափ կը ստանայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

(13 – Շար.)

ՀԱԼԷՊ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Պատրաստութիւններ ներկայացման համար:

Սինեմա «Օրիէնթալ»:

Տոմսերը սպառւում են օրեր առաջ:

Տոմսերը ծախւում են սեւ շուկայով:

Հինգ ղուրուշից տոմսը 20 ղուրուշի...

Ջանանուած եւ չլսուած բան հայ թատրոնի պատմութեան մէջ: Աննախընթաց ոգեւորութիւն:

Եւ որբերի պատուիրակութիւն:

— Մենք ալ կ'ուզենք տեսնել հայ թատրոնը:

Երեք օր նոյն պիէսը ձրիաբար խաղում ենք որբերի համար: Որքա՜ն երջանիկ են նրանք: Ներկայացումից յետոյ, գալիս են բեմը: Խօսում են, հիանում են, հարցեր են տալիս եւ ուզում են դերասան դառնալ:

Մի օր էլ չգիտեմ ո'ր որբանոցից, մեզ այցելեցին կառավարիչն ու տեսուչը:

— Խնդրանք մը ունինք ձեզմէ:

— Համեցէք:

— Յոյս ունինք, որ պիտի չմերժէք:

— Ուզում էք նորից մի ներկայացո՞ւմ տանք որբերի համար:

— Անիկա դէշ գաղափար մը չէ, բայց մենք այս անգամ, ուրիշ խնդրանքով մը եկած ենք ձեզի:

— Ինչո՞վ կարող ենք օգտակար լինել:

— Մեր որբանոցի տղաքը, Դուրեանի «Սեւ հողերը» պատրաստելու վրայ են, բայց իրենց ուղղութիւն տուող մը չկայ, պիտի խնդրէինք, որ ձեր դերասանայետը — տսուած էր ռեժիսէօրի իմաստով — պարոն Մարութեանը, յանձն առնէր այդ նեղութիւնը կրելու եւ տղոց վարժեցնելու, որուն համար նախօրօք կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները:

— Սիրով, պատասխանեցինք մենք:

— Անսահման շնորհակալ ենք: Ուրեմն վաղը երեկոյեան կուգանք եւ պարոն Մարութեանը կ'առաջնորդենք մեր որբանոցը:

— Շատ լաւ, պատասխանեցի:

Գնացի նրանց փորձերին: Շնորհալի տղաներ կային: Յուշմունքներ արի, վարժեցրի եւ ներկայացումը երկու անգամ կրկնուեց: Բեմը շինուած էր որբանոցի ընդարձակ բակում եւ ամէն անգամ 2000էց աւելի որբեր ու որբուհիներ ներկայ եղան:

Ներկայացումներից յետոյ, որբանոցի պաշտօնէութիւնը եւ մանուկցող որբերը, ի պատիւ ինձ, թէյասեղան տուին: Խօսեցին, դրուատեցին, շնորհակալութիւն յայտնեցին եւ աւարտին մի փոքրիկ տուփով մի բան յանձնեցին որպէս «Անմոռաց Յիշատակ»: Մի մատանի էր: Յակինթէ քար ունէր: Այդ մատանին պահում էի մատունքի պէս: Նեղ ու ծանր օրերի հանդիպեցի, անօթի օրեր անցկացրի, բայց այդ մատանին սրբութեան պէս պահեցի:

Վիէննայում ուսանող եղած ժամանակս, մեր ուսանողներից, վանեցի Ղազար Նաթանեանը մեռաւ թոքախտից: Ոչ մի հարազատ չունէր: Վիէննայի այն ժամս — նակուայ հարուստները անտարբեր դրտնուեցին: Պէտք էր թաղել անբախտ ուսանողին: Ես եւ Ռուբիկ Թէրլէմէզեանը, որպէս Ղազարի հայրենակիցներ պար — տաւոր էինք մտածել նրա մասին: Չկարողացանք որեւէ տեղից դրամ գտնել: Ես ծախեցի որբերի «Անմոռաց Յիշատակ» եղող մատանին եւ Ղազարին յանձնեցինք հողին: Վստահ եմ, որ որբերը այս արարքիս համար ներել են ինձ:

Պատմեմ մի սրտայոյզ դէպք, որը կապուած է մեր Հալէպ գտնուած օրերի եւ յիշատակների հետ:

1950 թուականին հասնում եմ Արժանթին եւ հաստատւում Բուէնոս Այրէսում: Մի քանի օր յետոյ, մօտս է գալիս, աշակերտական շրջանի մօտիկ ընկերս՝ Աշոտ Արծրունին եւ ասում է.

— Պարոն Գէորգ Սարաֆեանը շատ՝ խնդրեց, որպէսզի քեզ տանեմ իր մօտ: Մեծ ցանկութիւն ունի քեզ տեսնելու:

— Ո՞վ է այդ Սարաֆեանը, հարցնում եմ Աշոտին, այդպիսի մի ծանօթ չեմ յիշում:

— Մի միլիոնատէր մարդ է եւ շատ ազնիւ Հայ: Իր մեքենան ներքեւում սպասում է, գնանք:

Իջնում ենք եւ նստում «Քադիլաք» աւտօն, որի նմանը, այն ժամանակ հազիւ թէ երկու հատ ճարուէր ամբողջ Բուէնոս Այրէսում: Մեքենայի մէջ հարցնում եմ Աշոտին.

— Ախըր, ինձ հետ ի՞նչ գործ ունի այդ քո միլիոնատէրը:

— Չգիտեմ, ասում է որ քեզ հետ ծանօթ է եղել:

— Այդպիսի մէկը չեմ յիշում:

Հասնում ենք: Մի չքեղ ապարանք չէնք.

— «Եղեսիա» վաճառատուն: Մեզ առաջնորդում են Պարոն Սարաֆեանի գրասենեակը: Դռների մօտ մեզ դիմաւորում է երիտասարդ, թուխ դէմքով, ժպիտը դէմքին մի համակրելի մարդ: Մտնում է թեւս: Փառաւոր մի գրասենեակ: Նստում ենք:

— Ինձ չէ՞ք յիշում, Պարոն Մարութեան:

— Դժբախտաբար:

— Բնական է, 28 տարի է անցել:

— Քսան եւ ութ տարի՞... կարճեմ կարճ ժամանակ չէ:

— Հիմա ես կը յիշեցնեմ ձեզ, ասում է Պարոն Սարաֆեանը, բաց է անում հըսկայ դրամարկղը եւ թղթերի միջից հանելով մի այցետոմս տալիս է ինձ:

Վերցնում եմ: Իմ այցետոմսն էր, որ տպագրել էի տուել Հալէպում 1923ին: Մ. Մարութեան – դերասան – ուսանող:

— Նայեցէք այցետոմսի միւս կողմը, ասում է Պր. Սարաֆեանը:

Նայում եմ եւ կարդում հետեւեալը.— «Այս հինգ որբերը, մեր բոլոր ներկայացումներին, իրաւունք ունեն առանց վճարի նստել առաջին կարգում»: — Տակը իմ ստորագրութիւնն էր:

— Հիմա յիշեցի՞ք, ասում է Պ. Սարաֆեանը:

— Շատ աղօտ կերպով:

— Ես ձեզ կը յիշեցնեմ: 1923 թուին, դուք ձեր երիտասարդ – ուսանողական դերասանական խմբով Հալէպ էիք:

— Այո:

— Ձեր ներկայացումները տալիս էիք սինեմա «Օրիէնթալ»ո՞ւմ:

— Այո:

— Կը յիշէ՞ք, թէ ինչ էր ձեր առաջին ներկայացումը:

— Այո, — «Աշխարհի դատաստանը»:

— Ո՞ր ժամին էիք սկսում ներկայացումները:

— Առաւօտեան ժամը 10ին:

— Ճիշդ է: Ձեր առաջին ներկայացման օրը, առաւօտեան ժամը 8ին, երբ դուք գնում էիք դէպի թատրոնը, դռների մօտ ձեզ մօտեցան հինգ որբեր եւ ասացին.— «Պարոն դերասան, մենք հայ որբեր ենք, շատ ենք սիրում հայ թատրոնը, բայց միջոցներ չունինք տոմս գնելու, կը խնդրենք արտօնէք մեզ ներկայ լինել ձեր ներկայացմանը, մենք կը նստենք ամենահեռաւոր մէկ անկիւնում»: Եւ դուք հանեցիք ձեր այցետոմսը եւ գրեցիք այդ տողերը, որ հիմա կարդացիք: Յիշեցի՞ք:

— Հիմա յիշեցի: Բայց այս այցետոմսը ի՞նչպէս է ընկել ձեր ձեռքը:

— Պարոն Մարութեան, ես այդ հինգ որբերից մէկն եմ:

— Դո՞ւք, Պարոն Սարաֆեան:

— Այո, ես: Դէ, հիմա ասացէք, ես ինչո՞վ կարող եմ ձեզ օգտակար հանդիսանալ:

Ես յուզուած էի, յուզուած էր նաեւ Պարոն Սարաֆեանը: Աշոտը ուրախութեան արցունքն աչքերին, մեզ էր նայում:

— Դէ ասացէք Պ. Մարութեան, ինչո՞վ կարող եմ ձեզ օգտակար լինել: Ես հիմա հարուստ եմ: Երկնքից չիջաւ այդ հարստութիւնը, յամառ եւ անդուլ աշխատանքով, զրկանքների գնով կարողացայ այստեղ հասնել:

— Պարոն Սարաֆեան, ասացի, ես լիովին վարձատրուած եմ, տեսնելով ձեր մարդկային երախտագիտութեան այս հոյակապ օրինակը:

Պարոն Սարաֆեանը այդ օրուանից եղաւ ոչ միայն իմ, այլ նաեւ հայ թատրոնի լաւագոյն բարեկամը:

Այժմ վերադառնանք Հալէպ...

Հալէպում մնացինք մօտաւորապէս երեք ամիս: Ունեցանք 14 ձեռնարկներ, բոլորն էլ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս մեծ յաջողութիւն ունեցան, բայց երբ Հալէպից մեկնեցինք եւ հասանք Բէյրութ երկու օր ապրելու դրամ ունէինք:

Զէինք չայլել: Մեր ներկայացումների մեծ մասի եկամուտը մենք յատկացրել էինք դպրոցներին, որբանոցներին, եւ զանազան հիմնարկութիւններին:

Հալէպի մասին յետագային դարձեալ պիտի գրեմ, որովհետեւ դրանից յետոյ, երկու անգամ եւս, 1933ին եւ 1946ին եղայ Հալէպում, որից շատ քաղցր ու տխուր յուշեր ունեմ, եւ կան սիրելի դէմքեր, որոնց մասին պէտք է որ գրուի:

«Օթէլլօ»ն խաղալիս միշտ յիշել եմ Հալէպը:

«Մի օր Հալէպում, մի փաթթոցաւոր չարագործ տաճիկ, ծեծում էր մի Վենետիկցու եւ հայհոյում էր մեր Պետութեանը, իսկ ես բռնեցի այդ թլպատուած շան կոկորդից եւ նրան զարկի ահա այսպէս»...

1946ին, երբ Հալէպում խաղում էի Օթէլլօն եւ արտասանում էի այս բառերը, մի ուսուցիչ, ներկայացումից յետոյ մօտեցաւ եւ ասաց.

— Հալէպցիներուն դիւր գալու համա՞ր ասացիք «Հալէպ»:

— Չէ, սիրելիս, Շէյքսպիրն է գրել:

— Այդ Շէյքսպիրը ուրկէ՞ լսած է Հալէպի անունը: Հոս եղած է՞, հոս ապրա՞ծ է:

— Ի՞նչպէս չէ, Բարոն Ֆարաջում լէհմէջունի խանութ ունէր:

— Իրա՞ւ կ'ըսէք:

— Իրաւ կ'ըսեմ:

Խեղճը հաւատաց ու գնաց:

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

« բարեկամութեան եւ եղբայրութեան դաշն »ը կնքուած 1921 Մարտ 16ին, եւ անոր յաջորդած Կարսի դաշնագիրը՝ կնքուած Հոկտեմբեր 13ին: Ճշդենք, որ այդ համաձայնագիրներով Մոսկուա Թուրքիոյ կը թողուր Արաքսէն այն կողմ երկարող հայապատկան հողերը եւ Նախիջեւանի շրջանն ալ կը յանձնուէր Ազրբէջանի:

Բ. Բորեան իր աշխատութեան մէջ յաճախ կ'անդրադառնայ Կարսի դաշնագրին: «Նոր Ուղի»ի 1930ի 6–7 թիւէն կը յառաջբերենք մէջբերումներ անոր հաստատումներէն: «Յիշեալ դաշնագրի հետեւանքով Հայաստանը՝ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան՝ ծախսուեց (դարձաւ «մսխում») խորհուրդների աբեւելեան քաղաքականութեան իրակա — նացման համար», «պատմութեան էջե — րում դժուար է գտնել մի աւելի ծանր եւ աւելի անձեռնտու խաղաղ դաշնագիր, քան Ղարսինն է... այդ դաշնագիրը կընքուեց ի հաշիւ Հայաստանի, եւ Տանկաստանին տրուեց հայկական տերիտորիան բնիկհայ ազգաբնակչութեամբ» (հատոր Բ. էջ 163, 164 եւ 175):

Խորհրդահայ պատմաբանը, ինչպէս կը տեսնուի, ճիշդ ըմբռնած է Մոսկուայի քաղաքականութեան էութիւնը՝ հայկական հարցի մէջ: Իր արդար մատնանշումներուն համար ան թիրախ դարձաւ խիստ պարսաւի: Տանք քանի մը անուններ Բորեանի դատաբեկիչներէն — Ակոպով («Մարքսիզմի տառը մարքսիզմի դէմ»), Գր. Զուբարեան («Յեղափոխական Կոմիտէի բռնագրաւման քաղաքականութիւնը եւ Փետրուարեան ստամբակութեան պատճառների խնդիրը»), Ա. Մ. («Թիւրիմացութիւնների անսպառ աղբիւր»), Հ. Զօրեան («Գրախօսութիւն»), Ա. Կարինեան («Դասակարգային պայքարը եւ իդէօլոգիական աշխատանքի պրոբլեմները»), եւայլն:

Այդ քննադատներուն հիմնական միտքն այն էր, որ Բ. Բորեանի աշխատութիւնը «հանդիսանում է ոչ թէ իդէոլոգիական զէնք Հայաստանի պրոլետարիատի եւ աշխատաւոր գիւղացիութեան ձեռքում, այլ գալիս է հայ բուրժուազիայի ջրաղացին ջուր ածելու»: (Հ. Զօրեան, «Նոր Ուղի» 1929 Մայիս, Երեւան):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (171)

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

(ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ)

— Կէս գիշերին եկեր պարոն Սուսեր — եանցը ձերբակալեր են իր տան մէջ:

— Ինչո՞ւ համար:

— Յայտնի չէ... բայց միայն անիկա չէ... վարժապետն ալ բռներ են...

— Ո՞ր վարժապետը, Թորգո՞մը:

— Այո... յետոյ նոյնիսկ Մարգար էֆէնտին:

— Ի՞նչ կ'ըսես, եղբայր...

— Ընկեր Կայծունին ալ բռներ տարեր են...

Այս բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ կը հասնէին, ահ ու սարսափ սփռեցին ամբողջ թաղին մէջ:

— «Պայքար Լապտան»էն մէջն ալ խուզարկութիւն կատարեր են ու բոլոր թուղթերը ժողվեր տարեր են... անդամներն ալ կը փնտռեն եղեր, — ըսաւ նորեկ մը:

— «Շանթ Ակումբ»ի անդամներն ալ ձերբակալուած են, — գուժեց ուրիշ մը:

— Կեդրոնատեղին ալ հսկողութեան ներքեւ առնուած է, ես հեռուէն տեսայ, որ դրան առջեւ ոստիկան մը կը սպասէր:

Նոյն օրը այսպէս ամբողջ թաղեցիները սոսկումի մէջ անցուցին: Յետոյ լսուեցաւ, որ ուրիշ թաղերու մէջ ալ նմանօրինակ ձերբակալութիւններ եղած են: Եւ պակուցումը տիրեց ամէն կողմ: Թաղականներէն ոչ ոք կը համարձակէր եկեղեցի երթալ, սրճարաններն ալ պարպուած էին եւ ամէն մարդ կանուխ մը իր տունը կը քաշուէր՝ սարսափահար:

Քանի մը օր ետքը ձերբակալուեցաւ նաեւ Պօղոս էֆէնտի, ինչ որ սարսափը աւելի սաստկացուց:

Կ'ըսուէր, թէ բոլոր ձերբակալուածները հեռաւոր վայրեր աքսորուած էին, նոյնիսկ պնդողներ կային, թէ իրենցմէ մէկ մասը կախուած էին կեդրոնական բանտին մէջ:

Տիկին Շաքէ եւ տիկին Սաթէն, յուսահատութեան մատնուած, աղէն–անդէն դիմումներ կ'ընէին՝ իրենց ամուսինները ազատելու համար:

Շնորհիւ ազդու միջամտութիւններու՝ Պօղոս էֆէնտի եւ Մարգար էֆէնտի յաջողեցան քանի մը շաբաթէն ազատիլ եւ վերադառնալ իրենց տունը:

Միայն թէ ազատ արձակուած ատեն ոստիկանութեան պաշտօնեան իրենց սա խրատը տուած էր:

— Զըլլայ, որ ասկէ ետքը ազգին գործերուն խառնուիք մէյ մըն ալ:

Բայց արդէն երկու վաճառականները այդ խրատին պէտք չունէին եւ արդէն իսկ, բանտին մէջ ալ ուխտած էին կաբելի եղածին չափ հեռու փախչիլ ազգային շրջանակներէ:

Իսկ խեղճ Սուսերեանց, Կայծունի եւ Թորգոմ չկրցան իրենց օձիքը ազատել եւ աքսորուեցան դէպի Զանկըրը, ուր սակայն, հրաշքով մը, յաջողեցան ողջ մնալ եւ հազարումէկ անակնկալ արկածներէ ետքը յաջողեցան անցնիլ ռուսական բանակը:

Տարագրութեան փորձութիւններուն մէջ, նախկին հակառակորդները մտերիմ բարեկամներ դարձած էին իրարու:

Կովկասեան սահմանին վրայ անոնք կողք կողքի կռուեցան ամբողջ պատերազմի ընթացքին:

Իրենց քաջագործութիւնները կամ բուն բառով հերոսութիւնները պատմելու համար, պէտք է հատորներ լեցնել, ուստի այդ հսկայ աշխատութիւնը կը ձգենք ուրիշներու:

Իսկ գալով ժամկոչ Վարդան աղբօր, որ սկզբնապատճառը եղած էր Շաքէ-Սաթէն պայքարին, իբրեւ գաւառացի, ինքն ալ բռնեց աքսորի ճամբան եւ հազարումէկ տառապանքներէ ետքը հասաւ Հալէպ, ուր մնաց մինչեւ անգլիական գրաւումը: Զինադադարէն ետքը յաջողեցաւ անցնիլ Եգիպտոս ու այժմ Աղեքսանդրիոյ Ազգային վարժարանին մէջ տնտեսի պաշտօն կը վարէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Վերջ)

Այրի Տիկին Բարթող Սարխոշեան, Տէր եւ Տիկին Արրահամ – Արթիւր Սարխոշեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Յովհաննէսեան եւ զաւակը, Պ. Անթուան Սարխոշեան, այրի Տիկին Արթին Սարխոշեան, Տիկին Լիւսի Սամուրքաշեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սամուրքաշեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Սարխոշեան, այրի Տիկին Պետրոս Գոճամանեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Արրահամեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, զաւկին, եղբօր, տագրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԲԱՐԹՈՂ ՍԱՐԽՈՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 1ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Հոկտ. 5) ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի էնթէրքոմինալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

32, Ave. Schneider — 92 Clamart.

Զաւակները, Թոռներն ու ընտանեկան պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն

ՅԱԿՈԲ – ԲԱՐԹԻՕՂԼՈՒ ՊՉՏԻԿԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 25ին, իր բնակարանը 68 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Զորեքշաբթի, Հոկտ. ժամը 14.45ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՆԱՐԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Ճիւհէրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 29ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Հոկտ. 2, մտերիմ շրջանակի մէջ:

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Լեւոն Քանարեան եւ աղջիկը Ժաքլին իրենց խնամիին Աշխէն Պապիկեանի անակնկալ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 100 Ֆր., Անարատ Յղութեան Քոյրերուն 100 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքներուն 50 (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Զարուհի Թորոսեան կը նուիրէ 50 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահի կահաւորման, 50 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Նոր կայանի շինութեան եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի ողբացեալ Արթիւր Մալեանի մահուան տխուր առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աստիկ Տէր–Դատաւորեան եւ զաւակը Գեղամ Տէր–Դատաւորեան, Միշէլ եւ Լիտիա Տէր–Դատաւորեան, այրի Տիկին Արշալոյս Տէր–Դատաւորեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր–Դատաւորեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, մօրաքրոջ եւ հօրեղբօր կնոջ՝

ՏԻՐՈՒՀԻ ՏԷՐ–ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր–Կարապետեան)

կսկծալի եւ արկածալի մահուան առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 8) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Այս առիթով հոգեհանգիստ՝ էջմիածնայ խաչակիր Տէր Յակոբ աւագ Քհնյ.ի եւ երէցուհի Մարիամի ու զաւակներուն Արմենակ, Արտաշէս եւ Տիրուհի–Անահիտ Տէր–Դատաւորեաններու հոգիներուն յիշատակին:

Նոյնպէս՝ Տէր–Կարապետեան Մկրտիչ, Վարսենիկ եւ Կարօ, Գեղանոյշ եւ համայն գերդաստանին ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, Գերշ. Տ. Թորգոմ Արք. Գուշակեանի (Պատրիարք Երուսաղէմի) հոգիներուն համար:

Ինչպէս նաեւ Ծրկայեան, Սեմէրճեան, Հարրութեան, Թէօլէօլեան, Մարկոսեան, Խաչմանեան, Թօփալեան, Տըժան, Էսայեան, Քաջարենց, Հավլուճեան, Վահրամ Փափազեան եւ Պէրպէրեան համայն ընտանիքներու հոգիներուն հանգիստի համար:

Ի գիտութիւն բոլոր զանոնք ճանչցողներուն եւ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Մարգրիտ Ասատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Էլիզա Փափազեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Հոկտեմբեր 8ին Սէն–Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, աներհօր, խնամիին եւ քեռայրին՝

ԱՀԱՐՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու Հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ

(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ ասմունք պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, (Հոկտ. 8) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի եւ Նոր Սերունդի, Հոկտեմբեր 8ին, Կիրակի կ. ե. ժամը 16ին, Հայ Ազգային Տան մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի՝ ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հանդէսէն ետք՝ խնջոյք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վարդուհի Մէչէճեան, հօրենական անունը Կիւլխաթիր. ծնած Գըրշէհիր, մեծցած Պոլիս, Մարսիլիա հարս գացած: Մօտաւոր տարիքը՝ 60:

Փնտռողը իր մօրաքրոջը աղջիկը Սիրվարդ Մարկանեան, հօրենական անունը Արդարեան. կը բնակի Հոլիվուտ, Ամերիկա:

Լուր ունեցողները կրնան գրել.—

Ա. Կեսարենց

21, Rue du Dauphiné

26200 Montélimar

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 5ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, Հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

×

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 5 Octobre sous la direction du Prof. G. Méhian

Pour les inscriptions s'adresser 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures et sur place de 19 à 21 h.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Ղազար Դանիէլեանի բնակարանը, 41 Ռիւ տը լա Տէֆանս (Իսի): Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Տիկին Գարաօղլանեանի տունը 22 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC

ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons

PARIS (12), 52 Rue de Chalon

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՊԵԼԺԻՈՅ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Յետաձգուած է Հոկտ. 7–8ին

Սահմանափակ տեղեր

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
5
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
5 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

Le Numéro 0,70 F.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.532

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.532

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

———0———

ԿԱՐԳ ՄԸ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ

Ազգ. Ժողովը գրեթէ լեցուն էր, Երեքշաբթի օր, ինչ որ հազուագիւտ է, լսելու համար նոր նախարարապետը: Նշանակուելէն երկու ամիս յետոյ է միայն, որ Փիէր Մէսմէր կը ներկայանար Ազգ. Ժողովին առջեւ: Մէսմէրի ոճը յաճախ խիստ էր եւ նոյնիսկ հեգնական: Մերժած էր վստահութեան քուէ ուզել ու սկիզբէն կ'ըսէր արդէն.— «Անոնց, որոնք ոչ 1958ի Սահմանադրութիւնը քուէարկած են, ոչ 1962ի վերաքննուած բնագիրը եւ որոնք կ'ուզեն այսօր մենաշնորհ դարձնել անոր մեկնաբանութիւնը եւ պահպանումը, անոնց կը ձգեմ գործադրութեան գնել այն տրամադրութիւնները, որոնք կը վերաբերին իմ պատասխանատուութեանս Ազգ. Ժողովին առջեւ»:

Այս ձեւով Մէսմէր ասպարէզ կը կարդար, ի յառաջագունէ, անոնց որոնք որոշած էին արգելքի բանաձեւ մը ներկայացնել: Պարզ է որ այդ արգելքի բանաձեւը աւելի ձեւական բնոյթ ունի քանի որ Հինգշաբթի օրուան սպասելու պէտք չկայ գաղափար կազմելու համար, անոր քուէարկութեան արդիւնքին մասին:

Մէսմէր կը շարունակէր նոյն ոճով, շեշտելով.— «Նշանակուած Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ, եկած եմ ձեզի պարզելու քաղաքականութիւնը որու պիտի հետեւիմ գալիք տարիներու ընթացքին»: Այս ալ կը նշանակէր անշուշտ թէ Մէսմէր տեղաւորուած է քանի մը տարուան համար եւ յառաջիկայ ընտրութիւնները բան պիտի չփոխեն ինչ կը վերաբերի իրեն:

Ու Փիէր Մէսմէր թուեց ծրագիրներու շարք մը: Նախ եւ առաջ որոշած է ձեռք առնել 14 միջոցներ.—

1) Սմիքի (անուամի միջարհեստական նուազագոյն աշխատավարձք) յաւելում Հոկտեմբերի վերջէն սկսեալ: Հաւանական է նաեւ որ Սմիքը ամսականացուի:

2) Ներում՝ առեւտրականներուն եւ արհեստաւորներուն.—

Ներման օրինագիծ մը պիտի յանձնուի Ազգ. Ժողովին: Ներումը պիտի ջնջէ բոլոր դատապարտութիւնները:

3) Օժանդակութիւն առաջին աշխատանքի.—

Փորձ մըն է օգնութեան համար երիտասարդներուն, օրինակի համար՝ սպասման հատուցում մը մինչեւ աշխատանք գտնելը:

4) Օգնութիւն «մասնակի» անգործին.—

Այն աշխատողները որոնք կը տուժեն աշխատանքի ժամերու կրճատումէ, հատուցում պիտի ստանան շաբաթական 40 ժամի վրայ:

5) Կիներու աշխատավարձքերու հաւասարեցում.—

Օրինագիծ մը պիտի ճշդէ պարտադրանքը ուր կը գտնուին գործատէրերը նոյն սակով աշխատավարձք տալ կիներուն թէ այրերուն:

6) Խորհրդակցութիւն երիտասարդներուն հետ.—

Խորհրդակցական կոմիտէները պիտի բազմանան երիտասարդներու եւ նախարարութեանց միջեւ:

7) Խորհրդակցութիւն «սպառողներու» հետ.—

Սպառողներու ներկայացուցչական ճիւղ մը պիտի ստեղծուի Տնտեսական Խորհուրդին մէջ, յատուկ օրէնքներով:

8. Քաղաքացիներու մասնակցութիւն ընկերութեանց վարչական խորհուրդներուն.—

Վարչական Խորհուրդներու մէջ, քաղաքացիներու ներկայացուցիչ մը պիտի ունենան:

9) Աշխատանքի պայմաններու բարելաւում.—

Կ'ուսումնասիրուին այն պարագաները, որոնց մէջ աշխատանքի պայմանները կրնան բարելաւուիլ: Հարցը կը վերաբերի բարեփոխելու «շղթայի աշխատանքը»:

10) Պաշտօնազրկման իրաւունքի բարեփոխում.—

Գործատէրը այլեւս չի կրնար պաշտօնազրկման նամակ ղրկել առանց ճշդելու պատճառաբանութիւնները:

11) Ուղղութեան գրասենեակ հանրութեան համար.—

Իւրաքանչիւր նահանգապետարանի մէջ «Ուղղութեան Գրասենեակ» մը պիտի ստեղծուի որ ուղղութիւն պիտի տայ հանրութեան վարչական սպասարկութեանց դիմելու համար:

12) Միջնորդ՝ հանրութեան եւ վարչութեան միջեւ.—

Բարձր պաշտօնեայ մը պիտի նշանակուի, որու պաշտօնը պիտի ըլլայ միջնորդի դեր խաղալ վարչական մեքենային եւ հանրութեան միջեւ: Ասիկա կայ արդէն կարգ մը օտար երկիրներու մէջ եւ թոյլ կուտայ ժողովուրդին որ կարգ մը բողոքներ ներկայացնէ առանց դիմելու վարչական դատարաններու ծանր ձեւակերպութեանց:

13) Առաջնութիւն ունեցող խորհրդարանականներ.—

Երեսփոխաններ կամ ծերակուտականներ նախարարներու մօտ «առաքելութեան մէջ» պիտի յայտարարուին:

14) Ընտրական ծախքերու հակակշիռ.—

Նոր միջոցներ կ'առնուին որպէսզի երեսփոխանական թեկնածուները պարտաւոր ըլլան բացատրելու թէ ի՞նչ ծախսած են եւ ի՞նչ օգնութիւն ստացած ընտրապայքարի համար:

Ինչպէս Փոմփիտու իր մամուլի ասուլիսին ատեն չկրցաւ մնալ Հանրապետութեան Նախագահ եւ ներկայացաւ իբրեւ կուսակցութեան մը ղեկավարը, հոս ալ կարելի է նկատել թէ մեծամասնութեան պարագլուխն էր որ կը խօսէր, աւելի քան կառավարութեան մը ղեկավարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Քրակ հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն: Ասիկա անսպասելի էր տրուած ըլլալով որ երկիրը «Այո» քուէարկած էր Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան: Վարչապետը կողմնակից էր անդամակցութեան: Քրակի ներկայացուցած պատճառաբանութիւնն է՝ «25 տարիէ ի վեր քաղաքականութեամբ կը զբաղիմ, այլեւս յոգնած եմ»:

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ Գերագոյն Ատեանը 18 ամիսէն մինչեւ երեք տարուան բանտարկութեան վճիռ արձակեց եօթը Լիթուանացի երիտասարդներու որոնք համաձայն պաշտօնական ամբաստանութեան՝ «փողոցային միջադէպեր» ստեղծած են Մայիսին: Ձերբակալեալները մաս կը կազմեն այն հարիւրաւոր երիտասարդներուն, որոնք Մայիսին Քօնասի մէջ ցոյցեր կատարեցին Մոսկուայի ռուսացման քաղաքականութեան դէմ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ փոխ-վարչապետը Մոսկուա ժամանած է: Հոկտ. 16ին, իր կարգին, Մոսկուա պիտի այցելէ վարչապետ Ազիզ Սիտքի:

ՍՈՁԻԷՆ Մոսկուա թռիչք կատարող Իլիուշին-18 ճամբորդատար օդանաւ մը ճզմուեցաւ: Բոլոր ճամբորդներն ալ մեռած են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 29)

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Երեւանի մէջ վերջացած է ցածրակարգ բոյսերու նուիրուած ժողովը, որու կը մասնակցէին զանազան Հանրապետութիւններէ հարիւր մասնագէտ: Այս առթիւ հաստատուած է որ վերջին տարիներուն, այս ուղղութեամբ, արդիւնաւէտ մեծ աշխատանք կատարուած է Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբէջան:

×

ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳ. ՏԱՐԱԶ

Երեւանցի նորաձեւութեան վարպետները Գեղարուեստական Խորհուրդի գնահատանքին յանձնած են հագուստեղէնի շուրջ երեք տասնեակ նմոյշներ, որոնք մշակուած են այր մարդոց եւ կանանց զգեստներու արդի ուղղութեան համաձայն: Հանրապետութեան թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութեան նորաձեւութիւններու տան մասնագէտները արդիականին կողքին առաջարկած են քանի մը նմոյշներ, որոնք կը վերակենդանացնեն անցեալ դարավերջի ազգ. տարազը: Ասոնք մասնագէտներու բարձր գնահատանքին արժանացած են:

×

ՌՈՒԲԷՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ

Երեւանցի երիտասարդ ջութակահար Ռուբէն Ահարոնեան անգամ մը եւս հաստատած է որ իսկապէս արժանի է միջազգային մրցանակներու: Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են անոր քանի մը համերգները, զորս տուած է Հայ Ֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ: Համերգին առաջին բաժնին մէջ, ընկերակցութեամբ Էլլա Ահարոնեանի, տաղանդաւոր երաժիշտը նուագած է Պէթհովէնի Սոնաթը եւ Պրամսի Սոնաթը: Երկրորդ մասին մէջ, նուագած է Պախի, Ֆօրէի, Սարասաթէի, Փականինիի եւ Հայտընի գործերը: Մասնագէտները հաստատած են Ահարոնեանի գեղարուեստական վերելքը: Հակառակ անոր որ միայն 23 տարեկան է, արդէն տիրացած է իր արուեստին:

×

ԼԻՏՈՒԱՑԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այս տարի, Մայիսին, Լիտուայի Վիլնեուսայի մէջ տեղի ունեցած է լիտուացի եւ հայ արձակագիրներու հանդիպում, ուր քննուած են արձակի երկու կարեւոր տեսակներու՝ վէպի եւ վիպակի հետ կապ ունեցող շարք մը հարցեր:

Փոխադարձ այցելութեամբ, Հայաստան ժամանած են լիտուացի ծանօթ արձակագիրներ, որոնք Գրողներու Միութեան Սեւան ստեղծագործական տան մէջ, հայ գրողներու հետ քննած են «Ժամանակակից կեանքը լիտուական եւ հայ պատմուածքի մէջ» նիւթը:

Հիւրերը այցելած են նաեւ Հայաստանի պատմական վայրերը եւ ծանօթացած գրականութեան եւ արուեստի նուաճումներուն:

×

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅ ՅՈՐԻՆՈՂԸ

Հայաստան եկած է իր արձակուրդը անցընելու մոսկուացի յօրինող՝ Ալեքսէյ Հէքիմեան:

Հէքիմեան իր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը անցուցած է Երեւան, ուրտեղ աւարտած է Մայակովսկի դպրոցը: Ապա աշխատած է երկաթուղիի մէջ, Ներքին Գործերու Նախարարութեան եւ հասած է մինչեւ զօրավարի աստիճանին:

Արդէն տասը տարի է Հէքիմեանի անունը ծանօթ է Խորհ. Միութեան մէջ իբրեւ յօրինող: Հարիւրէ աւելի իր քնարական երգերը յաջողութեամբ կը կատարուին խորհրդային բանակի երգի եւ պարի խումբին կողմէ:

Մոսկուայի էկրան շարժանկարի ընկերութիւնը հեռատեսիլի յատուկ ֆիլմ մըն է նուիրած Հէքիմեանի:

×

ԱՐԱԳԱԾԻ ԲԻՒՐԵՂԸ

Այն մարդը, որուն նուիրուած են այս տողերը, մէկ տասնամեակ առաջ պարզ ճարտարագէտ էր բայց այսօր իր անունը ծանօթ է խորհրդային եւ արտասահմանեան բազմաթիւ մասնագէտներու: Խորհ. Միութեան գիտերու եւ յայտնագործութիւններու կոմիտէն վերջերս բարձր գնահատած է անոր մէկ ուսումնասիրութիւնը, որ կը լրացնէ ապակիի արդիւնաբերութեան նոր ուղղութեան հետազօտութիւնները, որոնց հիմնադիրը եւ հեղինակը հայ գիտականն է: Պեռլիտներէն ապակիի եփման թեքնիքի մշակումն է, որու շնորհիւ արժանացած է գիւտարարի 15րդ հեղինակային իրաւունքի վկայականին եւ այդ գործի մենաշնորհին Խորհ. Միութեան մէջ:

Հրաբխային կօրններու շարքին դասուող սպիտակաւուն փխրուն քարը՝ պեռլիտը, որու ամէնէն հարուստ պաշարները Հայաստան կը գտնուին, մինչեւ վերջերս առաւելաբար իբրեւ շինանիւթ կը ծառայէր:

Փքուելու յատկութիւն ունեցող այս պեռլիտը, որ երբ տաքցուի 20 անգամ կ'ընդարձակուի շահաւէտ է իբրեւ թեթեւ պէթոնի լցանիւթ: Բայց Գարեգին Մելքոնեան զայն գիտեց այլ տեսանկիւնէն: Ու պեռլիտը ձեւափոխուած հանդէս եկաւ նոր տեսքով եւ յատկութիւններով, որոնքցարդ անծանօթ էին: Արդիւնքը այնքան յուսադրիչ էր որ Մելքոնեան ալիւմինիոմի գործատան տնօրէնի տեղակալի իր պաշտօնը ձգեց, միայն այս գիտական աշխատանքով զբաղելու համար: Իրեն տրամադրուեցաւ տարրալուծարան:

Մելքոնեան Արմէնփրէսի թղթակցին հետ իր ունեցած զրոյցի ընթացքին յայտնած է Պեռլիտի հեռանկարները: Արագածի ստորոտը այժմ ստեղծուած է Պեռլիտի հանքի եւ մշակման գործարաններու մեծ խումբ մը: Ասոնցմէ մէկը արդէն կը բանի, միւսներու շինութիւնը կը սկսի գալ տարի: Այս գործատուներէն պիտի շինուին միլիոնաւոր բիւրեղեայ ապակիէ նիւթեր:

×

«ՊՐԱՒԴԱ»՝ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային կուսակցական պաշտօնաթերթ՝ Պրաւդա Սեպտ. 27ի իր թիւին առաջին էջի վրայ, շարք մը լուրեր հրատարակած է նուիրուած Հայաստանի:

Մեր Այցելուները

Խմբագրատուն այցելեցին.—
Ընկ. Կարօ Թաշճեան, Պէյրութէն:
Պ. Վրոյր Մազմանեան, Պէյրութէն:
Պ. Երուանդ Սարգիսեան, Նիւ Եորքէն:

ՄԻՒՆԻԽ 72 ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸ

Բ.

Անոնք որ Միւնիխ 72ի հոյակապ բեմադրութեան հետեւեցան հեռատեսիլի միջոցաւ, աւելի բախտաւոր եղան քան թէ այն իրրեւ թէ բախտաւորները որոնք հազարումէկ դժուարութիւններով տոմսակ մը ապահովելէ վերջ անկիւն մը կծկուեցան մարզադաշտին մէջ։ Որովհետեւ հեռատեսիլը բացի սքանչելի պատկերներ զրկելէ, իրագործեց բան մըն ալ որ գրեթէ աներեւակայելի էր տակաւին տարի մը առաջ։ Ան խաղերու ամէնէն տաք եւ հետաքրքրական վայրկեանին կեցուց ժամանակը, նահանջել տուաւ անոր, եւ հրամայեց որ ծայրէն սկսի, որպէսզի հեռատեսիլի հանդիսատեսը անգամ մըն ալ վայելէ այն ինչ որ երկու վայրկեան առաջ պատահած էր։ Կարծես թէ զամբիւղ նետուեցաւ այն անյիշատակ դարերէ եկող վարկածը ըստ որու նոյն ջուրը երկու անգամ չէր անցներ կամուրջին տակէն։ Հեռատեսիլը ահաւասիկ նոյն դէպքը պատահիլ տուաւ երկու անգամ, երեք անգամ, երկրորդ եւ երրորդ անգամը աւելի դանդաղ կշռոյթով որպէսզի հանդիսատեսը աւելի յստակ կերպով տեսնէ։ Ի՜նչ հիանալի երազ մըն էր սա որ կ՚իրագործուէր. «Կեցիր, ըսել դէպքին, կեցիր, չկրցայ տեսնել, չկրցայ վայելել գեղեցկութիւնդ, դարձեալ պատահէ, եւ եթէ կարելի է քիչ մը աւելի դանդաղ որպէսզի աւելի լաւ տեսնեմ եւ վայելեմ»։ Հեռատեսիլի հանդիսատեսը այս անգամ ունեցաւ այս վայելքը եւ իրական դէպքէն երկվայրկեան մը վերջ կրցաւ դիտել դէպքին դարձեալ պատահիլը, այնքան շուտ, որ, երբեմն չկրցաւ զատորոշել թէ երբ կը վերջանար իրական դէպքը եւ երբ կը սկսէր իրական դէպքին կրկնութիւնը։

Անկասկած մարդիկ երբեք այսքան յստակ կերպով չէին յաջողած իրականը անմիջապէս կապել իր անիրական շուքին։ Վայրկեանը երբեք այսքան շուտ ետ եկած չէր մարդկային պատմութեան մէջ։ Բայց Միւնիխի բեմադրիչները յաջողեցան իրագործել այս հրաշքն ալ, որովհետեւ անոնք գիտէին թէ շատ գեղեցիկ վայրկեաններ պիտի ունենային կրկնել տալիք։ Ամիսներէ ի վեր պատրաստուած էին այս օրուան, այս բացառիկ օրուան որ յարութիւն կ՚առնէ չորս տարին անգամ մը եղբայրական դաշտի մը վրայ համախմբելու համար նոյնիսկ իրարու թշնամի ազգերու անմեղ զաւակները։ Ամիսներէ ի վեր պատրաստուած էին անոնք այս բացառիկ ճակատումին, որուն ընթացքին արժէքաւոր երիտասարդներ ազնուօրէն պիտի մրցէին իրարու հետ եւ մրցումէն վերջ եղբայրաբար պիտի սեղմէին իրարու ձեռքը, ինչ որ ալ ըլլար արդիւնքը։ Եւ ամիսներէ ի վեր կազմ ու պատրաստ կը սպասէին անոնք իրենց ամէնէն կատարեալ գործիքներուն գլուխը, եղբայրական այդ ոգիին ծագումը պատկերներու վերածելու, յետոյ կրկին պատկերները վերածելու համար միլիոնաւոր հանդիսատեսներու աչքերուն առջեւ։

Արդարեւ Միւնիխ 72ի օրերուն թերեւս ոչ մէկ բառ այնքան յաճախակի յեղյեղուեցաւ որքան եղբայրութիւն բառը։ Հեռատեսիլի, ձայնասփիւռի, մամուլի խօսնակներ, մարզական գիտողներ եւ կազմակերպիչներ, բոլորն ալ ողիմպիական այս հոյակապ բեմադրութեան մէջ առաջին վայրկեանէն միաբերան տեսան եւ տեսնել տուին եղբայրական մերձեցում մը աշխարհի բոլոր ազգերուն միջեւ։ Ամէնէն թշնամի ժողովուրդներու զաւակներն անգամ ուրիշ ոչ մէկ մտահոգութիւն ունէին եթէ ոչ եղբայրաբար մրցիլ իրարու հետ նպատակի մը համար որ քաղաքական չէր, այլ միմիայն մարզական, ուրեմն կերպով մը գեղագիտական։ Ողիմպիականի գաղափարը, որ միշտ ալ իրրեւ թէ պարպուած է քաղաքական ամէն տեսակ մտահոգութենէ, այս անգամ կարծես թէ միակ քաղաքականութեան մը կը հետեւէր. քարոզել մարդկային եղբայրութեան գաղափարը, մարդոց կռուելու, իրարու հետ մրցելու բնազդը պարպել ոչ թէ ռազմաճակատի կարմիրին, այլ մարզադաշտի մը սա գեղեցիկ կանանչին վրայ։ Միւնիխ 72ի մարզական բեմադրութեան վեհութիւնը շատ բան կը պարտէր անկասկած եղբայրութեան այս քարոզչութեան։

Բայց ի՞նչ պատահեցաւ։ Աշխարհի այս ամէնէն կատարելագործուած գործիքները յանկարծ կանգ առին մեքենաներէ ներս սպրդող փոշիի մը, մանրէի մը պատճառաւ։ Մարզադաշտին վրայ յանկարծ մարզական գնդակին տեղը բռնած էր հրացանի գնդակը։ Կանանչը ներկուեցաւ կարմիրի։ Քաղաքականութիւնը դարձեալ ցցած էր իր սեւ գլուխը հոն ուր անկոչ հիւր էր դարերէ ի վեր։ Հոսեցաւ արիւնը այն եղբայրներուն որոնք եղբայրական դատի մը համար հաւաքուած էին հազարաւոր մղոն հեռուէն գալով։ Եւ ահաւասիկ, բոլոր այն գործիքները, որոնք քիչ առաջ ուրախ զուարթ ժամանակը կը կեցնէին, պահն ու դէպքը կրկնել կուտային անոնց ամբողջ վեհութեամբն ու գեղեցկութեամբը, յանկարծ անզօր դարձան անակնկալը փոխանցելու։ Մթութեան սեւ վարագոյրը իջաւ խորհրդաւոր մարդասպանութեան մը վրայ։ Լռեցին բոլոր հաղորդակցութեան գործիքները որովհետեւ անոնց պարտականութիւնն էր փոխանցել այն ինչ որ բեմադրուած էր. այն ինչ որ նախապէս որոշուածն էր։ Իսկ ինչ որ բեմադրութեան մաս չէր կազմեր, եւ ինչ որ բեմին վրայ կը պատահէր յանկարծ դուրսէն միջամտող դերակատարի մը խանգարումովը, տակաւին կոչուած էր պահուելու, չփոխանցուելու։ Եւ այսպէս, միլիոններով մարդիկ երբ քիչ առաջ պատահած պահուն իսկ կը դիտէին ու կրկին կը դիտէին մարզական խաղերը, յանկարծ վեց ժամ օրօրուեցան մութ եւ սխալ լուրերով, որոնք նախ ծանուցանեցին թէ փրկուած էին իսրայելցի մարզիկները, եւ ապա խոստովանեցան որ սպաննուած էին անոնք անողոք կռիւի մը մէջ։

Ոչ մէկ գործիք միլիոնաւոր հանդիսատեսի աչքերուն առջեւ կրցաւ կեցնել, նահանջել, յետոյ դարձեալ կրկնել տալ այն վայրկեանը երբ կը սպաննուէին իսրայելցի մարզիկները։

Ռ. ՀԱՏՏԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿԻԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Տասնէ աւելի գունաւոր մետաղներ կ՚արտահանուին Հայաստանի ընդերքէն։ Ասոնց մէջ իր գերակշիռ տեղը ունի պղինձը, որ ինչպէս հարիւր տարի առաջ, այսօր ալ դեռ կը մնայ Հայաստանի գունաւոր մետաղագործութեան դիմագիծը արտայայտող օգտակար հանածոներէն մէկը։ Բայց ահա երկրի հանքային արդիւնաբերութեան մէջ աստիճանաբար երեւան կուգայ ազնիւ մետաղ մը, որ կը ձգտի առաջնութեան իրաւունք ձեռք ձգել։ Ասիկա Հայաստանի ոսկին է։ Եւ, բարեբախտաբար, այդ առաջնութիւնը կ՚արձանագրուի ոչ թէ պղինձի արտադրութեան նուազումին հետեւանքով, այլ ոսկիի պաշարներու ընդարձակումին, նոր հանքերու յայտնաբերումին շնորհիւ։

Նախ խօսինք Զօդի մասին։

1955ի աշնան ճարտարագէտ Սամուէլ Մաթեւոսեան շրջանի երկրաբանական հետախուզական խումբի ղեկավար նշանակուեցաւ։ Սեւանի լեռներու վրայ ամայութիւն կը տիրէր, ասիկա աւելի եւս շեշտուած էր Զօդի լեռներուն վրայ։ Սակայն երկրաբաններուն գլխաւոր մտահոգութիւնը ո՛չ թէ հոնտեղի կլիմային խիստ պայմաններն էին, այլ այն կարծիքը, թէ Զօդիի մէջ ոսկի չկայ եւ, հետեւաբար, ամէն որոնում անիմաստ է։

Շուտով այս տեսակէտը տիրական դարձաւ. բանուորներէն եւ երկրաբաններէն շատեր հաւատացին ասոր եւ մէկը միւսին ետեւէն «իրենց դիմումին վրայ» հեռացան աշխատանքէ։ Մաթեւոսեանի խումբին մէջ չորս հոգի մնաց՝ ձիապանը, պահակը, շարժավարը եւ ինքը՝ հետախուզական խումբի պետը։

— Իսկ դուք կը հաւատայի՞ք, թէ ոսկի կայ հոն։

— Այո։ Որովհետեւ Զօդի լեռներուն մէջ կային հազարամեայ հնութիւն ունեցող փորուածքներ, որոնք պէտք է վերծանուէին մասնագէտներու կողմէ։ Հնագէտներու բացատրութիւնը հաւատք կը ներշնչէր՝ Զօդը ունէր հին պատմութիւն։ Ան եղած է ոսկիի հանք։ Հնամեայ գրականութեան էջերու մէջ կան վկայութիւններ, թէ Հայաստան եղած է հռոմէական կայսրութեան ոսկիի գլխաւոր աղբիւր. արեւելքցի թագաւորներ պատերազմներ մղած են Զօդի լեռներուն համար։ Ալեքսանդր Մակեդոնացի Զօդը անուանած է «ոսկէ երկիր»։ Հնամեայ գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ հնագէտներու վկայութիւնները հաստատուած էին շարք մը յայտնագործութիւններով։ 50ական թուականներուն Սեւանի ցամքած հատուածին մէջ, Լճաշէն գիւղի մօտ յայտնաբերուած գերեզմաններէն բազմատեսակ իրեր հանուեցան, որոնց մէջ կային նաեւ ոսկէ զարդեր։ Երեք հազարամեայ հնութիւն ունեցող այդ գեղեցիկ զարդերը հետազօտուեցան մասնագէտներու կողմէ եւ բոլորն ալ եկան այն եզրակացութեան, որ անոնք պատրաստուած էին Զօդի ոսկիով։

Շուտով երիտասարդ երկրաբաններու խմբակ մը կազմուեցաւ Ս. Մաթեւոսեանի շուրջ։ Ասոնց մէջ էին երկրաբաններ Ա. Նարինջեան, Ս. Բրուտեան, Ա. Գաբրիէլեան, Կ. Առուշանեան, Է. Յովհաննիսեան, Բ. Բաղիկեան, Գ. Գրիգորեան։

Սակայն, հակառակ խումբի ճիգերուն եւ աշխատասիրութեան, արդիւնքը ոչ մէկ ձեւով քաջալերական էր, քանի որ ոչ մէկ տեղ կարելի եղած էր յայտնաբերել ոսկեբեր հողը։ Եւ օր մըն ալ հրահանգ եկաւ Երեւանէն՝ դադրեցնել աշխատանքները եւ «ներկայանալ բացատրութիւն տալու համար»։

Ս. Մաթեւոսեան, սակայն, վճռեց շարունակել իր գործը։ Արդէն փորուած էր 260րդ մեթրը, բան չկար, 270... նորէն բան չկար, 274... ոսկեբեր հողը գտնուած էր։ Երկրաբանը թաշկինակին մէջ լեցուց հողը եւ շտապեց Երեւան՝ «հաշիւ տալու»։ Յաջորդ օրը Զօդի մէջ տօնախմբութիւն էր. գտնուած էր 153 կրամնոց բնածին ոսկի։

Եւ Զօդը դարձաւ ոսկեբեր երկիր։ Ան ոսկեբեր շերտերու տարածութեամբ եւ հարստութեամբ այժմ կը նկատուի թանկարժէք մետաղին աշխարհի մեծ հանքերէն մէկը։ Նախորդ հնգամեակի հետազօտութիւնները ցոյց տուին, թէ անոր պաշարները մեծ են։

Անմիջապէս կազմակերպուեցաւ երկրաբանական – հետախուզական կեդրոնը, որ մղում տուաւ ոսկեհանքերու պրպտումի գործին։

Ապարակի հանքի հետազօտութեան մէջ մեծ յաջողութիւններու հասաւ Հ. Մկրտչեան, որուն ղեկավարած արշաւախումբը վերջին տարիներու ընթացքին կրկնապատկեց պաշարներու յայտնաբերումը, հաստատեց նոր հանքային շրջաններ։ Ղափանի արշաւախումբն ալ, ղեկավա-

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իրեն կը յաջորդէ Մատթէոս Մամուրեան որ դպրոցը կը հասցնէ իր փառքի գագաթնակէտին ու կը հասցնէ դպրոցին վարկին արժանի կրթեալ սերունդ մը։ Սակայն 1878ին Մ. Մամուրեան կը հրաժարի եւ իրեն կը յաջորդէ Հ. Իփէքճեան։ Երկու տարի ետքը Մամուրեանը դարձեալ կը գտնենք իր նախկին պաշտօնին վրայ։

1886ին Զմիւռնահայ բարեսէր հարուստներէն Յովհաննէս Սպարթալեանի առատաձեռն նուիրատուութեամբ վարժարանի հին շէնքին տեղ կը կառուցուի քարաշէն, երկյարկանի, ու առողջապահական պահանջներու համապատասխան վարժարանը, որ օժտուած էր նաեւ թանգարան – մատենադարանով, որուն նուէր եղած են երկու հազարէ աւելի թանկարժէք գիրքեր ու բառարաններ բազմազան լեզուներով։

Հայերէն գիրքերու մէջ նշանաւոր եղած է 1695ին Ամսթերտամի մէջ տպուած «Համատարած աշխարհացոյց»ը, գեղարուեստի հրաշալիք մը, որ երկրագունդին հարազատ ընդօրինակութիւնն էր, իր բոլոր մանրամասնութիւններով։

Մամուրեանէն ետք, 1889էն մինչեւ 1896 տնօրէնութեան պաշտօնի վրայ կը գտնենք Յ. Տէր-Միրաքեան, Գ. Տէր-Բարթուղիմէոսեան, Խաչիկ Գապազեան։ 1897ին տարի մը կը պաշտօնավարէ Մկրտիչ Սարեան։ 1898-99 դպրոցական տարեշրջանին, Ուսումնական Խորհուրդը կ՚որոշէ անջատել Ս. Մեսրոպեան եւ Ս. Հռիփսիմեան վարժարաններու տեսչութիւնները։ Մեսրոպեանի տեսուչ կը նշանակուի Թովմաս Փօյաճեան (Էօտէմիշցի)։ Իսկ Հռիփսիմեանին՝ Կ. Պալապան։ Թովմաս Փօյաճեան ազգային ծախքով հետեւած է երեք տարի Թուլուզի եւ երկու տարի համալսարանի բարձր ուսման։ Մինչեւ 1910 կը վարէ տնօրէնի իր պաշտօնը։ Յետոյ հրաժարելով կը բանայ մանչերու յատուկ անձնական վարժարանը։

Տեսուչներէն զատ Ս. Մեսրոպեան վարժարանը ունէր իր բազմաշխատ ու անձնուէր դաստիարակները, որոնք հմտութեամբ վարած են իրենց պաշտօնը եւ կրթուած սերունդներ հասցուցած։ Ասոնցմէ յիշենք Ստեփան Զաքրեան, Բարսեղ Բարսեղեան, Սարգիս Այմելիքեան, Աւետիս Տիվրիկեան, Յովհաննէս Տէրպէտէրեան՝ (Արաբկիրցի) Սանասարեանէն, ուսուցիչ ուսողութեան, թուաբանութեան, երկրաչափութեան, նահատակուած 1922ին, Գառնիկ Սարաֆեան (Պոլսեցի), Սարգիս Ամատեան՝ (Արաբկիրցի, Պոլսոյ որբանոցէն) ուսուցիչ հայերէնի, պատմութեան, գրականութեան։ Հայկ Կառավարիչեան (Օվաճըղցի, Արմաշի դպրեվանքէն) ուսուցիչ հայերէնի եւ կրօնագիտութեան, Մագսուտ Փափազեան (Պոլսեցի) ուսուցիչ թուրքերէնի, Սարգիս Թագուսեան (Ռոտոսթոցի)։ Այս ուսուցիչներէն ոմանք 10–20 տարիներ եւ աւելի պաշտօնավարած են։

1898ին աշակերտներու թիւը եղած է 300, 16 դասախօսներով։

Ս. ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ ԱՂՋԿԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Եթէ Զմիւռնիոյ հայ տղաքը ունէին իրենց վարժարանը, իգական սեռը, բացի բարձր դասու անհատական բացառութիւններէ, զրկուած էր հայեցի դաստիարակութենէ։ Այդ զանցառութիւնը մասամբ արդիւնք էր աղջիկներու կրթութեան հանդէպ տիրող անհեթեթ մտայնութեան։

Միայն 19րդ դարու սկիզբին էր որ այդ կարեւոր հարցը լըջօրէն նկատողութեան առնուած է։

1820ին Ազգային Հիւանդանոցի մէկ սրահը կը տրամադրուի իբրեւ աղջկանց դպրոց, ուր տեղի կ՚ունենան դասաւանդութիւնները տեղւոյն քահանային կողմէ։ Տասնեակ մը տարիներ այս ձեւով շարունակելէ ետք 1830–35 թուականներուն, Վիէննաբնակ Զմիւռնիացի վաճառական Յակոբ Աղա Սարգիսեանի ծախքով կը շինուի միայարկ գեղեցիկ վարժարան մը աղջկանց համար։ Աշակերտութեան թիւը կը բարձրանայ եւ իբրեւ ուսուցիչ պաշտօնի կը հրաւիրուի Յովհ. վարժապետ Շահինեան, որ առաջին անգամ ըլլալով աղջկանց կ՚ուսուցանէ քերականութիւնը։ Սակայն, դժբախտութիւնը վրայ կը հասնի եւ վարժարանին շէնքը 1845ի մեծ հրդեհին բոցերուն ճարակ կը դառնայ։

1849ին, շնորհիւ Տիկին Հռիփսիմէ Կոստանդեանի վեհանձն նուիրատուութեան, երկյարկանի շէնք մը կը կառուցուի եւ ազնուաշուք բարերարուհիին անուամբ շէնքը կը կոչուի Ս. Հռիփսիմեան վարժարան։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

(14 – Շար.)

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ԵՐԷԿ

ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան հալածանքներէն խուսափելու համար, խումբ մը ռուս արուեստագէտներ եկան եւ հաստատուեցան Փարիզի շրջակայքը եւ իրենց գործունէութեան կեդրոնը դարձուցին Մոնթրէօյի սթիւտիոն:

Անոնց արտադրութիւնները նախ կրեցին էրմոլիէֆ վաճառանիշը, որ շուտով վերածուեցաւ Ալպաթրոսի: Այդ արուեստագէտներուն խումբին մէջ երեք անուններ աչքի կը զարնէին. Իվան Մոսժուքին, Ալեքսանդր Վոլքով եւ Վիքթոր Թուրժանսքի:

Սկիզբները, հետեւելով տիրող ճաշակին, անոնք բեմադրեցին յուզիչ մելոտրամներ՝ «Խորհրդաւոր տունը», «Վայրի աղջիկը», եւ «Փարիզի լաթահաւաքները»:

Ամէնէն բեղուն արտադրողը եղաւ Վիքթոր Թուրժանսքի, որուն կը պարտինք զանազան տեսակի ժապաւէններ՝ «Հազար ու մէկ գիշերները», «Սիրոյ երգը», «Ֆոփէնի 15րդ փրելիւտը», եւայլն:

Սակայն, տիրող զոյգը եղաւ բեմադրիչ Ալեքսանդր Վոլքոֆ եւ դերասան Իվան Մոսժուքին: Վոլքոֆի ժապաւէնները մեծ վիճաբանութիւններու տեղի տուին իրենց ժամանակին, որովհետեւ ան միշտ կը ջանար նոր նոր ճամբաներէ քալել: Իր ամէնէն յատկանշական ժապաւէնը կը կոչուի «Դեբասան Քին», Ալեքսանտր Տիւմայի հետեւողութեամբ: Ամէնէն յատկանշական տեսարանը տեղի կ'ունենայ կապելայի մէջ, ուր Քին խառնուելով գինով նաւաստիներու, կը մասնակցի կատաղի շուրջպարի մը: Բեմադրիչը այս պարին կատաղութիւնը ցոյց տալու համար, շարժումի մէջ կը մտցնէ անշարժ առարկաները՝ սեղան, աթոռ, գաւաթ, եւայլն:

Իվան Մոսժուքին, խումբին անզերազանցելի դերակատարը, մասնակցեցաւ կարգ մը ժապաւէններու բեմադրութեան: Անոր շուրջը կը գտնային երկու տաղանդաւոր աստղեր՝ Նաթալի Լիսենքօ եւ Նաթալի Քովանքօ: Այս կազմին կը պարտինք հետեւեալ ժապաւէնները՝ «Նախ արդարութիւն», «Քարնավալի տղան», «Անցնող ստուերներ»:

Սակայն աքսորական ռուս արուեստագէտներու գլուխ — գործոցը կը կոչուի «Անմար մոբենին», Իվան Մոսժուքինի բեմադրութեամբ եւ դերակատարութեամբ: Նաթալի Լիսենքօ կը հանդիսանայ անոր անմոռանալի ընկերակցուհին:

«Անմար մոբենին» ժապաւէնին նիւթը հետեւեալն է: Կին մը, քնացած պահուն, կը տեսնէ գէշ երազ մը: Կը տեսնէ մարդ մը, կապուած՝ բոցավառ խարոյկի վրայ: Մարդը անդադար կը փոխէ իր կերպարանքը եւ կինը կը կանչէ իր մօտ: Կինը սարսափած կ'արթննայ եւ կը կարծէ, որ այս գէշ երազը հետեւանքն է օրուան ընթացքին իր կարդացած ոստիկանական մէկ վէպին: Յերեկը, կը քալէ փողոցին մէջ, իրեն կը հետեւի գաղտնի ոստիկան մը, իր ամուսնոյն հրահանգով: Կինը ետին կը դառնայ ու սարսափով կը նկատէ, որ գաղտնի ոստիկանը կը նմանի իր երազին մէջ տեսած մարդուն: Սարսափը կը սաստկանայ...

Ահա նիւթ մը, ուրկէ շարժապատկերի արուեստը կրնար մեծապէս օգտուիլ եւ օգտուեցաւ: Իվան Մոսժուքին յաջողեցաւ լաւագոյն ձեւով պատկերացնել այն տեսարանները, ուր երազը կը խառնուի իրականութեան:

«Անմար մոբենին» լաւագոյն փաստն է Իվան Մոսժուքինի տաղանդին երեք երեսներուն՝ հեղինակ, բեմադրիչ եւ դերասան: Այս ժապաւէնը վերջակէտ մը կը դնէ ռուս արուեստագէտներու գործակցութեան: Անկէ ետք, Իվան Մոսժուքին եւ Վիքթոր Թուրժանսքի կը բեմադրեն Ժիւլ Վեռնի « Միշէլ Սթրոկոֆ »ը: Նոյն Մոսժուքինը, Վոլքոֆի գործակցութեամբ, կը բեմադրէ «Քազանովա» ժապաւէնը եւ կը ստանձնէ անոր գլխաւոր դերակատարութիւնը՝ Սիւզան Պրանքեթթիի կողքին:

Այսպէս, լուսաւոր հետք մը ձգելէ ետք, ֆրանսական շարժապատկերի երկնակամարին վրայ, Ռուսերը ցրուեցան աշխարհի զանազան կողմերը: Բայց, արուեստագէտներու երիտասարդ սերունդ մը արդէն կը շտապէր գրաւել դատարկ մնացած տեղերը: Այս նորերէն յիշենք Ժիւլիէն Տիւվիվիէն եւ Մարսէլ Քարնէն, որոնք իրենց խօսքը պիտի ըսէին խօսուն ժապաւէններու շրջանին:

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Համր ժապաւէնները լեզուական սահման չէին ճանչնար, որովհետեւ անոնք կը գործածէին շարժումներու եւ շարժուձեւերու միջազգային լեզուն: Բացի որոշ ազգային նիւթերէ, ոչ մէկ տարբերութիւն կար ֆրանսական, գերմանական, ռուսական կամ ամերիկեան արտադրութիւններու մէջ:

Առաջին համաշխարհային պատերազմը շարժապատկերի ձգողութեան կեդրոնը փոխադրեց Եւրոպայէն դէպի Միացեալ Նահանգներ: Ամերիկացիները սկսան բաւականանալ իրենց արտադրութիւններով եւ եւրոպական ժապաւէնները, որոնց 85 առ հարիւրը կ'արտածուէր դէպի Ամերիկա, պատերազմէն ետք, իրենց առջեւ սահմանները գոց գտան:

Այս պատնէշները խորտակելու համար, եւրոպացի բեմադրիչները սկսան ժապաւէններ պատրաստել, դերեր յանձնելով Հոլիվուտի անուանի դերասաններուն: Այսպէս, Ժաք տը Պարոնսելլի, դերասանուհի Ֆենի Ուարդի խաղարկութեամբ, բեմադրեց՝ «Փոթորիկը», «Լոն Սթարի զաղտնիքը» եւ «Ծովամարտը», Սեսու Հայաքավայի եւ անոր կնոջ՝ Ցուրու Աօքիի խաղարկութեամբ: Միջազգայնութեան մրցանիշը կոտրեց բեմադրիչ Ռոժէ Լիոն իր «Թունաւորը» ժապաւէնին դերերը յանձնելով Սպանուհի Ռաքէլ Մելէրի, Անգլիացի՝ Ուարվիք Ուարդի, Ամերիկուհի Քլէր տը Լորէզի, Իտալացի Սիլվիօ տէ Փետրելլիի, Պելժիացի Վիլլի Ռոզիէի եւ Ֆրանսացի Ժորժ Քոլէնի... բայց չյաջողեցաւ զոցել իր ծախքերը:

Գործակցութիւններ ստեղծուեցան նաեւ Եւրոպայի զանազան երկիրներու միջեւ, աւելի ճոխ եւ արժէքաւոր ժապաւէններ արտադրելու համար: Այդ ժապաւէններէն յիշենք Էմիլ Զոլայի «Նանա»ն, Ժան Ռընուարի բեմադրութեամբ եւ Գերմանացի Վերնէր Քրուասի խաղարկութեամբ. Շերպիւլէի «Կոմս Քոսթիան», Ժաք Ռոպէրի բեմադրութեամբ եւ Գերմանացի Քոնրատ Վայտթի խաղարկութեամբ. Կիւսթաւ Ֆլօպէրի «Սալամպօ»ն, Փիէր Մարոտէնի բեմադրութեամբ եւ Աւստրիացի Ռոլլա Նորմանի խաղարկութեամբ:

Իսկ ամէնէն յատկանշական ժապաւէնը ֆրանքօ-ամերիկեան արտադրութիւն մըն է՝ «Տիկին Սան Ժէն», պատկերահանուած Ֆոնթենպլոյի եւ Քոմփիէնեի դղեակներու փարթամ սրահներուն եւ կահկարասիներուն մէջ, բեմադրութեամբ՝ Լէոնս Փերէի եւ խաղարկութեամբ՝ Ամերիկայի ամէնէն նշանաւոր աստղերէն՝ Կլորիա Սվանսընի, մասնակցութեամբ՝ միջազգային մեծագոյն դերասաններու:

Այդ շրջաններուն է, որ շարժապատկերը կ'արտադրէր իր գլուխ գործոցներէն մէկը: Մահամերձ hամբբ կարծէք կ'երգէր իր կարապի երգը: Այդ ժապաւէնը կը կոչուի «Ժան տ'Արքի չարչարանքը» եւ գործն է տանըմարքացի բեմադրիչ Քարլ Տրայէրի: Սենարիօն գրած էր Ժօզէֆ Տելթէյ: Ժան տ'Արքը կը մարմնաւորէր Ֆոլքոնէթթին, որուն անունը անմահացաւ այդ դերով:

Քարլ Տրայէր տեսանող մըն էր, եւ առաջին անգամ ըլլալով, կը լուսանկարէր կրօ փլանի վրայ՝ գրեթէ բոլոր տեսարանները, մանաւանդ դերասաններու դէմքերը: Արդիւնքը եղաւ տպաւորիչ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ քննադատ Ալեքսանտր Առնու այս ժապաւէնին մասին. «Հերոսուհիին դէմքը ողորկ ու ցաւատանջ, դահիճները՝ նիհար կամ գէր, դէմքերնին ծածկուած պալարներով եւ փշտիկներով, կարծիք անմեղ գառնուկ մը շրջապատող գազաններ ըլլային: Ոչ մէկ շպար, ոչ մէկ յարդարանք. միայն ճշմարտութիւն եւ բնականութիւն: Միայն խօսքը կը պակսէր այդ արտայայտիչ դէմքերուն:

Էտուար Հեռիօ, որ այդ շրջանին Ֆրանսայի Կրթական նախարարն էր, անդրադառնալով այս միջազգայնացման ամուլ ճիգերուն, ըսած է հետեւեալ խօսքը, զոր կարելի է կրկնել միւս բոլոր արուեստներու պարագային.

«Միջազգային ժապաւէն մը արտադրելու լաւագոյն միջոցն է պատրաստել գործ մը, որ ունենայ ազգային խորունկ դիմագիծ»:

Ցաւով Ցաւով

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ մէջ, Սեպտեմբեր 23ին, կատարուած է ընկեր Հայկազն Ղազարեանի յուղարկաւորութիւնը: Ս. Ստեփանոս եկեղեցին մէջ դամբանական խօսած է Թորգոմ Քհնյ. Յակոբեան: Խօսած է նաեւ ընկեր Ստեփան Տարտունի յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի, Հ. Օ. Մ.ի եւ Հայրենիք»ի: Ան շեշտած է, թէ ողբացեալ ընկերը եղած է համեստ եւ իր ամբողջ էութեամբ ծառայած է իր ժողովուրդին եւ կուսակցութեան:

ՊՈՍԹԸՆ կը գտնուի բազմավաստակ ուսուցիչ եւ ծանօթ մտաւորական Բիւզանդ Եղիայեան, որ ներկայիս լծուած է Կիլիկեան Աթոռի վերջին յիսնամեակի պատմութեան պատրաստութեան գործին:

ութեամբ Գ. Համբարձումեանի, երկար պրպտումներէ ետք փաստեց, թէ Շահումեանի մօտերը գտնուող հանքը շահաւէտ կրնայ դառնալ: Տարիներէ ի վեր անհիմն պատճառաբանութիւններով անուշադրութեան մատնուած էր այդ հանքը: Անդրկովկասի հետախուզման ընդհանուր ծրագրի շրջագիծին մէջ ժամանակին հոն աշխատած են երկրաբաններ, որոնք մինչեւ 400 մեթր խորութեամբ հորեր փորած էին եւ բան չգտնելով զայն անարժէք հռչակած էին: Եւ ահա նոր արշաւախումբը մինչեւ 700 մեթր հորեր փորեց եւ երեւան հանեց զանազան մետաղներու կարգին նաեւ ոսկի:

Այնուհետեւ կարգը եկաւ Ազատեկի, ուրկէ Մաթեւոսեանի ղեկավարած արշաւախումբը տարիներ առաջ հեռացած էր գործը կիսատ ձգած, թէեւ ճշդած էր, թէ հոն ոսկիի հանք կար: Նոր պրպտումներու հետեւանքով յայտնաբերուեցան ոսկի եւ այլ հանածոներ: Պաշարները բաւականաչափ են:

Այժմ կարելի է աշխատանք կատարել նաեւ Տիգրանաբերդի պղինձի եւ ոսկիի հանքավայրին մէջ, որ կը հանդիսանայ Զօդի ուղեկիցը:

Ա. ՆՈՒՐԻՋԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Ա.

Այն պահուն, երբ կը սկսի մեր պատմութիւնը, այսինքն 1861 տարուան Սեպտեմբերի 3ին, իրիկուան ժամը երեքին, գրեթէ քառնըվեց տարու կին մը կը յառաջանար այն ճամբէն, որ Մէզոն - Ալֆորէն դէպի Ալֆորվիլ կը տանի: Պարզ այլ սպասարի վայելուչ զգեստ մը հագած, միջահասակ ու բարեձեւ կին մըն էր, աւելի գեղեցիկ քան սիրուն, հաճակելի եւ յանկուցիչ գեղեցկութեամբ մը օժտուած:

Շէկ, շատ խիտ ու երկար մազերը խոշոր գիսակոյտերով կը գալարուէին իր բաց գլխուն վրայ: Այդ առատ մազերուն տակ, անփայլ գունատութիւն ունեցող դէմքին վրայ կը շողային խոշոր աչքեր՝ մութ կապոյտ բիբերով, որոնք ագօղուած էին երկար թարթիչներու կրկնակ ցանցի մը ներքեւ: Փոքր բերան մը ունէր, իր բարեձեւ շրթունքը, հասած կեռասի պէս կարմիր, շլացուցիչ ակռաներու վրայ կը բացուէին:

Աջ ձեռքովը բռնած էր շարժուն կանթով (զուրբ) թիթեղէ աման մը. իսկ ձախ ձեռքով կը սեղմէր վարդագոյն թաթիկը գրեթէ երեք տարու մանուկի մը, որ յամրաքայլ կը յառաջանար ու ետեւէն կը քաշէր առասանով մը կապուած փայտէ ու խաւաքարտէ փոքր ձի մը, որուն փորը խծուծով լեցուած էր:

— Յառա՞ջ, պըլիկ ձիս, կ'աղաղակէր մանչուկը:

Ընդհատ ցնցում մը խանգարեց խաղալիկին հաւասարակշռութիւնը, որ քովընտի վար ինկաւ: Զորս վայրկեանի մէջ հինգ անգամ վար ինկած էր ձին: Մանկամարդ կինը իսկոյն կանգ առաւ:

— Ժորժ, սիրելիս, ինծի նայէ, խաղալիկդ վերցուր ու ձեռքդ բռնէ: Տակաւին շատ ճամբայ ունինք, ըսաւ կինը քաղցր ու գգուիչ ձայնով մը:

— Այո, մայրիկս:

Մանուկը հնազանդելով գլխէն բռնեց ձին, թեւին տակ առաւ ու յետոյ մօրը ձեռքէն բռնեց, երկուքը միասին շարունակեցին ճամբան: Անոնք Շարանթոնի ամրոցին առջեւէն անցան եւ քիչ յետոյ հասան Ալֆորվիլի առաջին տուները: Մանկամարդ կինը փոքր Նպարավաճառանոց մը մտաւ: Կին մը իսկոյն դուրս ելաւ մօտակայ սենեակէ մը:

— Դո՞ւք էք, Տիկին Ֆորթիէ: Բարի իրիկուն...: Բանի մը պէտք ունի՞ք, ըսաւ խանութպանուհին:

— Քարիւղի պէտք ունիմ, եթէ հաճիք տալ...:

Խանութպանուհին պարմանքի շարժուձեւ մը ըրաւ ու գոչեց.

— Նորէ՞ն քարիւղ: Տէր Աստուած, ի՞նչ կ'ընէք: Տակաւին երէկ առիք:

— Տղաս թիթեղը թափեր է, անոր հետ խաղացած պահուն, պատասխանեց Տիկին Ֆորթիէ:

— Ա՜տ է եղեր պատճառը: Շահաւոր գործ, չիտակը: Որքա՞ն քարիւղի պէտք ունիք:

— Զոյս լիթրա, ուրիշէզի յաճախ հոս չգամ:

Նպարավաճառուհին սկսաւ կշռել պահանջուած քարիւղը:

— Սա լակոտները վտանգաւոր են, ըսաւ խանութպանուհին, քարիւղը կշռած պահուն: Պէտք է գիտնաք որ ձեր տղան թիթեղը տապալելով կրնայ հրդեհել գործարանը: Լուցկի մը կը բաւէ: Ա՜հ, Տէր Աստուած, դժբախտութիւնը շուտ կը հասնի...:

— Շատ լաւ գիտեմ այդպէս ըլլալը: Աղէկ մը յանդիմանեցի տղաս, թէեւ չարամտութեամբ չէ ըրած: Վազած ատեն վար ինկեր է: Խոստացաւ որ այլեւս պիտի չընէ:

— Յուսանք որ խօսքը պիտի բռնէ: Ձեր նոր պաշտօնէն գո՞հ էք, տիկին Ֆորթիէ:

— Անշուշտ գոհ եմ: Իմ վիճակիս մէջ ճըշմարիտ բախտ մըն է ինծի համար:

— Կար կարելով նոյնքան պիտի չաշխէիք, ու նուազ յոգնութիւն պիտի կրէիք:

— Անտարակոյս, բայց եթէ ամէն բանի մէջ խնայողութիւն չընէի, մէջէն պիտի չկրնայի ելլել...: Մտածեցէք որ երկու տղայ ունիմ:

— Ձեր վերջինեկը՝ փոքրիկն Լիւսի տանտուի՞ քով է:

— Այո, Պուրկօնեը, Ժուանեիի մէջ:

— Շա՞տ դրամ կը վճարէք:

— Ամիսը երեսուն ֆրանք, զորս պէտք է վճարեմ թոշակէս, պատասխանեց մանկամարդ կինը:

Յետոյ խոր հառաչով մը յարեց.

— Ա՜, խեղճ ամուսինս ապրելու էր...

— Կը հաւատամ ձեր խօսքին, տիկին Ֆորթիէ: Օրական եօթը-ութ ֆրանք կը շահէր:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Ասօիկ Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Կարապետեան, այրի Տիկին Ֆիլօռ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կարապետեան եւ Պարէեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ս. Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ–մօր եւ խնամիին՝

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Հաւըրտ Գարակէօզեանի նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

զաւկին՝

ՀԱՌԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ *եւ* Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. *եւ* Տիկին Դաւթեանի *եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:*

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Աբրահամ Լուսիկեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր կնոջ

ԱՆՈՅՇ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ – ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ իր գերդաստանի համայն ննջեցելոց, այս Կիրակի առաւօտ Սէն–Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

×

Ասօիկ Տէր–Դատաւորեան եւ զաւակը Գեղամ Տէր–Դատաւորեան, Միշէլ եւ Լիտիա Տէր–Դատաւորեան, այրի Տիկին Արշալոյս Տէր–Դատաւորեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր–Դատաւորեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, մօրաքրոջ եւ հօրեղբօր կնոջ՝

ՏԻՐՈՒՀԻ ՏԷՐ–ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր–Կարապետեան)

կսկծալի եւ արկածալի մահուան առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 8) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Այս առիթով հոգեհանգիստ՝ Էջմիածնայ խաչակիր Տէր Յակոբ աւագ Քհնյ.ի եւ երէցուհի Մարիամի ու զաւակներուն Արմենակ, Արտաշէս եւ Տիրուհի–Անահիտ Տէր–Դատաւորեաններու հոգիներուն յիշատակին:

Նոյնպէս՝ Տէր–Կարապետեան Մկրտիչ, Վարսենիկ եւ Կարօ, Գեղանոյշ եւ համայն գերդաստանին ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, Գերշ. Տ. Թորգոմ Արք. Գուշակեանի (Պատրիարք Երուսաղէմի) հոգիներուն համար:

Ինչպէս նաեւ Ճրկայեան, Սեմէրճեան, Հարբութեան, Թէօլէօլեան, Մարկոսեան, Խաչմանեան, Թօփալեան, Տըժան, Էսայեան, Քաջարենց, Հավլուճեան, Վահրամ Փափազեան եւ Պէրպէրեան համայն ընտանիքներու հոգիներուն հանգիստի համար:

Ի գիտութիւն բոլոր զանոնք ճանչցողներուն եւ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԷՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 5ին:

Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, Հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

×

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 5 Octobre sous la direction du Prof. G. Méhian

Pour les inscriptions s'adresser 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures et sur place de 19 à 21 h.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլէն Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ալիքեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վահան Խաչատուրեանի եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, իրենց տարբախտ եղբօր՝ Հրանդ Խաչատուրեանի *մահուան կսկըծալի առիթով, եւ փոխան ծաղկեպսակի 30 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցին եւ 20 Ֆր. ալ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ֆր. ընկերուհի այրի Տիկին Սրբուհի Փանոսեանէ, ողբացեալ Տաճատ Յովհաննէսեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն.— Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գույումճեան 100 Ֆր. ողբացեալ Տիրան Լէյլէկեանի յիշատակին:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՆՈՒԷՐ

Վալանսէն (Տռոմ) ընկ. Ազատ Պալեան (Ազատ–Մարգիկ) 20 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր Պոլսոյ Կեդրոնականի ուսուցիչ եւ Ամերիկայի «Հայրենիք»ի խմբագիր ընկ. Գ. Մխիթարեանի, ինչպէս նաեւ իր սկաուտ խմբապետին՝ Պ. Լեւոն Գազանճեանի եւ իր հօրեղբօր՝ Տոքթ. Յ. Պալեանի յիշատակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, (Հոկտ. 8) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շընորհակալութեամբ ստացած է Փասքալ եւ Մօրիս Ղազարեան եղբայրներէն 200 Ֆր. Կապոյտ Խաչի նոր շրջանի բացման առթիւ եւ 40 Ֆր. Պոշնաքեան ընտանիքէն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ այրի Տիկին Մարիամ Ստեփանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.— Վարդապետեան ընտանիք 20 Ֆր., Տիկին Վառուկ Զաքարեան եւ Տիկին Տէսփինայ Էքմէքճեան 10ական, Տիկին Սրբուհի Պէքմէզեան 20 Ֆր., Պ. Գէորգ Դարբինեան 50 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տալաքլըփէլեան ընտանիքին, իրենց նուիրած երեք արկղ հանքային ջուրին, ի նպաստ կայան մեկնող երախաներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի եւ Նոր Սերունդի, Հոկտեմբեր 8ին, Կիրակի կ. ե. ժամը 16ին, Հայ Ազգային Տան մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի՝ ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Կը մասնակցին.— Ալիս Ալթունեան – Գալուստեան, Շաքէ Խաչատուրեան, Լիւսի Գրճեան, Վահան Պայանտրեան, Խաչիկ Մխսեան:

Հանդէսէն ետք՝ խնջոյք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ենգոյեան Արշակ (Աշոտ) Մինասի, ծնած 1909 Թուին, կը փնտռուի իր կնոջ Վերոնիքայի եւ զաւկին՝ Մինասի կողմէ (Երեւան):

Ենթակայէն կամ զինքը ճանչցող հայրենակիցներէն կը խնդրուի գրել՝ Մանուէլ Հելվաճեանի

3, Rue du Rivage — 42400 St. Chamond

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրացի վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Ղազար Դանիէլեանի բնակարանը, 41 Ռիւ տը լա Տէֆանս (Իսի): Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Տիկին Գարասօղլանեանի տունը 22 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ–ՔԱՂԱՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 11ին: Արձանագրութիւնները՝ Չորեքշաբթի առտու ժամը 9.30էն 11.30 Ահարոնեան ակումբը, 26 ռիւ տէ Բոնվալէսան:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները վերսկսան Հոկտ. մէկին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ:

Մասնաւոր աշխատանք տարուած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ՝ ուսուցչութեամբ Օր. Հիլտա Սապունճեանի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի որ իրենց զաւակները չզրկեն այս դասերէն:

ԼԻՈՆ
ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ

(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ ասմունք պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՊԵԼԺԻՈՅ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Յետաձգուած է Հոկտ. 7–8ին

Սահմանափակ տեղեր

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL «HARATCH»

32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 29ին, Պանեէոյի Սալ տէ Ֆէթին *մէջ:*

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպօնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան օրը կը տօնուի 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն:

ՈՒՐԲԱԹ
6
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
6 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.533
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.533

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 2)

Մ. ԳԻՒՏԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի աշխատողներու տան մէջ բացուած է ծանօթ գրող-թարգմանիչ՝ Միքայէլ Գիւտեանի (Լոնտոնէն) գեղանկարչական ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսը։

Հոն ներկայացուած շուրջ 40 գծանկարչական աշխատանքները, ուրուանկարներն ու կտաւները կը պատկերացնեն ծովային բնանկարներ, գիւղական տեսարաններ, մեռած բնութիւններ եւ դիմանկարներ։

×

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐ

Խորհ. Միութեան Նախարարներու Խորհուրդի Համամիութենական պետական կոմիտէն շարք մը ժապաւէններու կարգին, կը ցուցադրէ նաեւ հայ շարժանկարի փաստանկարիչ Ա. Շահրազեանի «Դարաւոր բարեկամութեան յուշարձանները» ժապաւէնը, ուր բեմադիրը կը ներկայացնէ Ուկրիանիա եւ Ռուսաստան եղած հայկական բնակավայրերը։

Հոն ցոյց կը տրուին հայ ճարտարապետներու մասնակցութեամբ կառուցուած յուշարձանները՝ Մոսկուա, Կիեւ, Ռոստով, Օտեսա, Լվով, Խրիմ, եւայլն, եւայլն։

×

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ԲԵԼՕՌՈՒՍԵՐԷՆ

Բելօռուսիոյ «Մաստացկայա Լիտերատուրա» հրատարակչականը «Խորհ. Միութեան բանաստեղծութիւնը» մատենաշարով լոյս ընծայած է Գէորգ Էմինի «Հայաստանի Երգերը» վերնագրով բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, Բելօռուս բանաստեղծ Ալէս Բաչիլայի յառաջաբանով եւ խմբագրութեամբ։

×

ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հրաւէրով Էջմիածին ժամանած է համայն Վրաստանի Կաթողիկոս Դաւիթ Ե.։ Իրեն կ՚ընկերանային մետրոպոլիտներ Զենովին, Իլեան, Գայոզ Եպիսկ. եւ այլ անձնաւորութիւններ։

×

ՊԱՏԱՐԱԳ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Էջմիածնայ Մայր տաճարի մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուած է ի պատիւ Վազգէն Կաթողիկոսի գահակալութեան 17րդ տարեդարձին։ Ներկայ եղած են աւելի քան 300 հոգեւոր թէ աշխարհական հիւրեր։

×

ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Էջմիածնայ վեհարանին մէջ հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են նուիրուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.ի գահակալման 17րդ տարեդարձին։

Ողջոյնի խօսք արտասանած է Յուսիկ Եպիսկ. Սանթուրեան եւ նշած է որ Վազգէն Կաթողիկոսը իր բոլոր գիտելիքները եւ եռանդը նուիրաբերած է Հայերուն, Մայր Հայրենիքին եւ Էջմիածնին։ Վրաց Կաթողիկոս Դաւիթ Ե. իր կարգին խօսք առնելով կը շեշտէ, խօսքն ուղղելով Վազգէն Կաթողիկոսին.— Թոյլ տուէք իմ եւ ողջ վրացական Եկեղեցւոյ անունով սրտանց շնորհաւորել ձեզ գահակալութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ։ Ձեր իշխանութեան տարիներուն վրացական եւ հայկական Եկեղեցիներու բարեկամութիւնը աւելի ամրապնդուած է։ Մեր ժողովուրդները եղբայր ժողովուրդներ են, անոնց բարեկամութեան պատմութիւնը դարերու խորքէն կը սկսի։ Այդ բարեկամութիւնը կոփուած է յանուն ազատութեան եւ անկախութեան մղուած համատեղ պայքարի ընթացքին։

Հայկական Նախարարաց Խորհուրդի կից հայկական Եկեղեցիի Խորհուրդի նախագահ՝ Սերգէյ Գասպարեան Հայաստանի կառավարութեան եւ Խորհուրդի անունով շնորհաւորած է Վազգէն Կաթողիկոսը եւ առողջութիւն մաղթած ի փառս հայկական Եկեղեցիին։

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւս. Ամերիկայի թեմի առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեան ջերմ ողջոյններ հաղորդած է։

×

ՊՈՒՇԿԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի ռուս գրականութեան հաստատութեան (Պուշկինի տուն) եւ Խ. Աբովեան Հայկ. մանկավարժական հաստատութեան կազմակերպած՝ «Պուշկինը եւ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու մշակոյթը» նիւթով Պուշկինեան 22րդ ժողովը։

Զեկուցումներէն մէկուն նիւթն էր «Պուշկինը եւ Հայաստան». այն ներկայացուցած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Եւնոնա Եզանեան, որ ընդհանուր գիծերով նկարագրած է Պուշկինեան քնարերգութեան ներթափանցումը Հայաստան եւ անոր ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ։

Ինչպէս ծանօթ է Պուշկին Կովկաս եղած է երկու անգամ 1820 եւ 1829ին։ Երկրորդ ուղեւորութեան արդիւնքն է «Ճանապարհորդութիւն դէպի Էրզրում» գործը, ուր ան ցոյց կուտայ ոչ միայն ռուս-թրքական պատերազմի դրական կողմը՝ Ռուսաստանի օժանդակութիւնը Թուրքիոյ լուծին դէմ կռուող կովկասեան ժողովուրդներու այլեւ կը մերկացնէ ցարականութեան աշխարհակալական քաղաքականութիւնը։

Վկայութիւններ կան, կ՚ըսէ զեկուցումը, որ ռուս մեծ բանաստեղծը բարեկամական կապեր ունեցած է իր ժամանակի հայ անձնաւորութիւններու հետ։ Նման փաստի մը կ՚անդրադառնայ հայագէտ գիտնական Յովհ. Ենիկոլոպով իր «Պուշկինը Կովկասում» գրքի մէջ։ Հիմնուելով իշխանուհի Աննա Աբամելիքի տետրակի մէջ Պուշկինի գրած բանաստեղծութեան, ան կ՚եզրակացնէ թէ բանաստեղծը ծանօթ եղած է Լազարեան եղբայրներուն եւ անոնց փեսայ՝ Դաւիթ Աբամելիքի։

Պուշկինի անունը ծանօթ դարձած է հայ ընթերցողին 19րդ դարու առաջին քառորդին։ Եւ այդ ուղղութեամբ մեծ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Մէյմէյի պարզած կառավարական ծրագիրէն ետք, յաջորդաբար խօսք առին կարգ մը երեսփոխաններ, ի շարս որոնց Ֆ. Միթերան։ Ընկերվարական պարագլուխը իր լաւագոյն ելոյթներէն մէկն ունեցաւ այս առթիւ եւ բառերը չծամծմեց.— «Մենք երկիրը ցնցող գայթակղութիւններէն ոչ մէկն հնարած ենք։ Մեր վրայ յարձակելով այսքան բուռն կերպով, կը փորձէք ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ տանիլ։ Կը գտնենք սակայն թէ զրութիւնը աւելի յանցաւոր է քան մարդիկ այն պատճառով որ հոն կ՚իշխեն շահագործումը եւ առաւելագոյն շահու օրէնքը։ Ոչ մէկ բառ արտասանեցիք դատապարտելու համար այս գործելակերպը։ Խիստ կերպով քննադատեցիք Դ. Հանրապետութիւնը եւ սակայն այն ատեն ձեզմէ շատեր կառավարութեան մէջ էին։ Օր մը էտկար Ֆօռն էր, օր մը Մօրիս Շումանը, օր մը Շապան-Տելմասը, օր մը Մարսըլէնը, օր մը Մարք Ժաքէն։ Եւ ասոնք ձեր կառավարութեան մէջ են»։

Ազմուկը կը շատնայ երթալով եւ պահ մը Միթերանի խօսքերը չեն լսուիր։ Իրեն կը յաջորդէ Քլօտիւս-Փըթի (Յառաջդիմութիւն եւ ժողովրդավարութիւն) որ կը շեշտէ թէ մեծամասնութիւնը ոչ մէկէն դաս ունի առնելիք եւ պիտի գիտնայ իր դրան առջեւը աւլել։

Խօսք կ՚առնեն նաեւ Պալանժէ (Համայնավար), Կի Մոլէ որ կը ծանրանայ Սահմանադրութեան 49րդ յօդուածին վրայ (Խորհրդարանի եւ կառավարութեան յարաբերութիւններ)։

Հինգշաբթի օր Մէյմէյի միջամտութենէն ետք, կը կատարուէր արդէլքի բանաձեւի քուէարկութիւնը, որ անշուշտ գործնական գետնի վրայ բան չէր փոխեր։

դեր խաղացած է Լազարեան ճեմարանը, որ 1815ին հիմնուեցաւ Մոսկուայի մէջ իբրեւ դպրոց, ապա վերածուեցաւ արեւելեան լեզուներու հաստատութեան։ Պուշկինի ողջութեան օրով իսկ յայտնի արեւելագէտ (Լազարեան ճեմարանի ուսանողներէն) Փրոֆ. Մկրտիչ Էմին գրաբար թարգմանած է «Կովկասի գերին» եւ «Բախչիսարայի շատրուանը»։ Պուշկինի բանաստեղծութիւններէն գրաբար թարգմանած է նաեւ Ս. Համազասպեան։ Պարզ է սակայն որ գրաբարը մատչելի չէր բոլորին եւ առաջին անգամ աշխարհաբար թարգմանութիւններ լոյս տեսած են Ստեփանոս Նազարեանցի Հիւսիսափայլ ամսագրի մէջ։

Պուշկինէն ազդուած են Սմբատ Շահազիզ, Ղազարոս Աղայեան, Աթաբեկ Խընկոյեան։

×

ԱՐԱՐԱՏԸ ՄԻՇՏ ԵՐՐՈՐԴ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Անցեալ Կիրակի Խորհ. Միութեան տարբեր քաղաքներու մէջ տեղի ունեցած են ֆութպոլի ախոյենական հանդիպումներ։ «Արարատ»ը հիւրընկալած է Լվովի Կարպատնեբը եւ Օի դէմ 2 կէտով յաղթած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը՝ Հիթ ընդունուեցաւ Պապին կողմէ եւ երկուստեք յայտնեցին թէ Ըլսթերի տագնապը պէտք է լուծել խաղաղ միջոցներով եւ արագօրէն։ Հիթ Հռոմի մէջ նախապէս տեսակցած էր Իտալիոյ վարչապետին հետ։ Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն էր եղած Հասարակաց Շուկան։ Հռոմ եւ Լոնտոն կը փափաքին, որ ասիկա տնտեսական միութիւն մը ըլլալէ զատ, դառնայ քաղաքական առանցք մըն ալ։

ԳԱՀԻՐԷԻ «Ալ Ահրամ» թերթին համաձայն պաղեստինցի արձակազէնները հեռացած են Հարաւ. Լիբանանի սահմանամերձ շրջաններէն։ Անոնք նոյնիսկ հեռացած են այն վայրերէն, ուր Գահիրէի 1970ի համաձայնութեամբ իրաւունք ունէին մնալու։ Թերթը կը հաղորդէ, թէ համաձայնութիւն գոյացած է այս ուղղութեամբ Լիբանանի կառավարութեան եւ պաղեստինեան կազմակերպութիւններու միջեւ՝ Քուէյթի միջնորդութեամբ։

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻԻ եւ Պենկալի մէջ ինը հազար ցուցարար ձերբակալուած է, որովհետեւ արգիլուած ցոյցի մը մասնակցած էին։ Ցոյցը գիներու սղութեան դէմ էր եւ կազմակերպուած էր Համայնավար կուսակցութեան խորհրդայնասէր ճակատին կողմէ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարութեան բանբերը հերքեց Լոնտոնէն շրջան ընող այն լուրը, թէ կարգադրութիւն մը եղած է չին-եւխորհրդային սահմանային քանի մը կէտերու շուրջ։ —Ըստ այդ լուրին՝ Մոսկուա «անլուծելի» չի գտներ Փեքինի պահանջը Ուսուրի եւ Ամուր գետերու քանի մը կղզիներու շուրջ։

ԴԱՆԻՈՅ վարչապետ նշանակուեցաւ Ա. Եօրկենսէն, ընկերվարական-դեմոկրատ։ Նոր վարչապետը ձախակողմեան ըլլալով հանդերձ համակարծիք է Դանիոյ անդամակցութեան Հասարակաց Շուկայի։

ՓԱՔԻՍՏԱՆ խիստ բողոք մը ներկայացուց Նոր Տելհիի՝ փաքիստանցի վեց գերիներու մահուան կապակցութեամբ։ Առջի օր հնդկական կայանի մը մէջ փաքիստանցի գերիներ հնդիկ զօրավարի մը վրայ յարձակած էին։ Միջադէպի ընթացքին վեց փաքիստանցի զինուոր մեռած էր։

ՓԱՐԻԶԻ 20րդ թաղամասի պաղեստինեան գրատուն մը վնասուեցաւ, երբ փոքր ռումբ մը պայթեցաւ։ Իսրայելեան «Մասատա» շարժումը անմիջապէս հաղորդեց, թէ ահաբեկչութիւնը կատարուած է իր կողմէ։ Թել Ավիվ դժգոհ է, թէեւ աջակողմեան տարրեր գոհ են։

ՀԻՒՍ. ԵՒ ՀԱՐ. ԵՄԷՆԻ սահմանամերձ գօտիին մէջ կռիւները կը շարունակուին։ Սանաա կը պնդէ, թէ Հարաւ. Եմէնի օդուժը կը ռմբակոծէ Քաթապա քաղաքն ու շրջակայքը։ Ցայսօր մեռած է հարիւր հոգի։ Ատեն կը հերքէ։ Հիւս. Եմէնի կառավարութիւնը, ըստ Պէյրութէն հասած լուրերու, մտադրած է երկրէն հեռացնել խորհրդային զինուորական խորհրդատուները, որովհետեւ Հար. Եմէնի օդանաւերը խորհրդային օդաչուներ կը վարեն։

ՀՈՆԿ-ՔՈՆԿԻ «Մոռնինկ Փոսթ» թերթը կը հաղորդէ թէ Իւյկուի ցեղախումբի պատկանող քաշուորներ, որոնք սահմանամերձ շրջան մը կը բնակին (Սինքիանկ) Խորհ. Միութիւն ապաստանած են, երբ Փեքին չին կառավարիչ մը նշանակած է իրենց բնակութեան վայրերուն համար։ Խորհրդային իշխանութիւնները Խիրկիզ Հանրապետութեան մէջ լաւ ընդունելութիւն վերապահած են փախստականներուն։

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա.

Երեւան հրատարակուող «Սովետական Հայաստան« ամսաթերթը սկսել է թարգմանաբար հրատարակել Անաստաս Իւանովիչ Միկոյեանի «Յուշերը», որ լոյս են տեսնում ռուսերէն:

Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց «Սովետական Հայաստան» ամսաթերթի 1971 թ. Հոկտեմբեր թիւ 10 (307) մէջ լոյս տեսած Ա. Միկոյեանի յուշերի այն մասը, որ վերաբերում է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի ուսանողական շրջանին եւ տեղի ունեցած դասախօսութիւններին ու վիճաբանութիւններին: Արդ՝ նախքան այս մասին անդրադառնալը, կարճ տեղեկութիւն անհրաժեշտ ենք համարում տալ ճեմարանի այն շրջանի մասին, երբ Ա. Միկոյեանը Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցից եկաւ Գէորգեան ճեմարան:

Ա. Աշխարհամարտի վերջերին, 1917 թուի ուսումնական տարուայ սկիզբը, Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցաւարտների մի խումբ եկաւ եւ ընդունուեց Գէորգեան ճեմարանի Ա. լսարանը (ճեմարանն ունէր երեք լսարան): Տղերխս գրողը այն ժամանակ դասարանական բաժնի ուսանող էր, Միկոյեանը մեզնից տարիքով մեծ էր:

Արդ՝ Թիֆլիսից եկող այդ խմբակը, որ հազիւ 5–6 հոգուց էր բաղկացած, տարուած էր մարքսիստական հովերով:

Ճեմարանի ուսուցիչներից միայն երկուսը մարքսիստներ էին՝ Աշոտ Յովհաննիսեան եւ Պօղոս Մակինցեան: Դաշնակցական ուսուցիչներն էին՝ Վահան Նաւասարդեան, Գէորգ Ալթունեան, Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեան, Ա. Տէր-Պօղոսեան: Դաշնակցութեան համակիր էին՝ Մանուկ Աբեղեան, Գրիգոր Ղափանցեան, տեսուչ՝ Գարեգին վարդապետ Յովսէփեան (յետագայում Կիլիկիոյ կաթողիկոս), Գ. Գեանջեցեան, Մեսրոպ վարդապետ Մաքսուտեան. Յարութիւն Պետրոսեանը սոցիալ – դեմոկրատ մենշեւիկ էր, իսկ երեք վերակացուները՝ Յովսէփ Գրիգորեան, Եփրեմ Սարգսեան և Երուանդ Հայրապետեանեան՝ դաշնակցականներ:

Ուսուցիչների մէջ միայն երկու գործօն մարքսիստ կար, չնչին տոկոս: Նոյնը նաեւ աշակերտ – ուսանողների մէջ: Ճեմարանը 99 տոկոսով կանգնած էր ազգային տեսակէտի վրայ, մերժելով միջազգայնականութիւնը:

Դաշնակցական ուսանողների մէջ իր արտակարգ պատրաստութեամբ աչքի էր ընկնում Գ. լսարանի ուսանող Յովհաննէս Մանուկեանը, որ յաճախ դասախօսութիւններ էր տալիս ճեմարանի հանդիսասրահում, ուսուցիչների, բարձր հոգեւորականների եւ ուսանողութեան ներկայութեան:

Յովհաննէս Մանուկեանը, իր դասախօսութիւններին ելոյթ ունեցող մարքսիստներին ուղղակի ջախջախում էր հիմնական փաստերում եւ ունկնդիրների կողմից բուռն ծափերի արժանանում:

Անաստաս Միկոյեան երբեւէ դասախօսութիւն չի տուել ճեմարանում. մի անգամ միայն խօսք առաւ Յով. Մանուկեանի դասախօսութեան վերջում եւ խօսեց Անդրկովկասի պրոլետարիատի մասին··· Յովհաննէս Մանուկեանը իր պատասխանի մէջ յայտարարեց հետեւեալը.

«Ո՞ր պրոլետարիատի մասին է ձեր խօսքը. ամբողջ Անդրկովկասը եօթը միլիոն բնակիչ ունի, որից հազիւ 10.000ը (տասը հազար) գործարանային բանւոր է. այս տասը հազա՞րը պիտի իշխի եւ ղեկավարի եօթը միլիոնին: Բնակչութեան մեծագոյն տոկոսը գիւղացիութիւն է, անտեսո՞ւմ էք այդ զանգուածը···»:

Եւ Մանուկեանի պատասխանը բուռն ծափերի արժանացաւ:

Ահա՛ այս դասախօսութիւնների ժամանակ էր, որ երեւաց Յովհ. Մանուկեանի արտակարգ ծանօթութիւնը մարքսիզմի եւ մարքսիզմը քննադատող հեղինակների հետ:

Մեր ներկայութեան, մարքսիստ Աշոտ Յովհաննիսեանը Մանուկեանի մասին արտայայտուեց այսպէս. «Կեանքումս առաջին անգամն է, որ այսպիսի պատրաստուած ուսանող եմ տեսնում»: (Աշոտ Յովհաննիսեանը աւարտել էր գերմանական համալսարան եւ պատմաբան էր):

Ուսուցիչների մէջ իր արտակարգ պատրաստութեամբ աչքի էր ընկնում Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեանը, որ նոյնպէս Գերմանիայէն համալսարանաւարտ էր: Դասախօսութիւնների ժամանակ, աղբիւրներ էր թւում, որ չէին կարդացել միւսները. Աշոտ Յովհաննիսեանը նրա անունը կնքել էր գերմաներէն «Ալլբայնիգէրիբլօտէկէ» (երկոտանի գրադարան):

Ուսուցիչ Վահան Նաւասարդեանը (յետագայում «Յուսաբեր»ի խմբագիր) հիմնապէս ուսումնասիրել էր ե՛ւ ռուսական սոցիալիստ – յեղափոխական աշխարհահայեացքը, ե՛ւ մարքսիզմը: Սրամիտ եւ կարող միտք էր, բուռն հակաճառող:

Ահա ա՛յս էր ճեմարանը, բայց եւ տես, որ Անաստաս Միկոյեանը ինչպէս է ներկայացնում Յովհաննէս Մանուկեանին եւ Վահան Նաւասարդեանին, չմոռնալով իր կրած պարտութիւնների քէնը:

Մէջբերենք մի քանի հատուածներ իր «Յուշեր»ից:

«Պէտք է ասել, որ ուսանողութեան այն մասը, որ Թիֆլիսից էր եկել, քաղաքականապէս աւելի պատրաստուած էր, քան տեղական երիտասարդութիւնը: Երբ մենք սկսեցինք ընդհանուր վիճաբանութիւններ անցկացնել, ապա պարզուեց, որ տեղական ուսանողները քաղաքատնտեսութեան մասին ընդհանրապէս ոչինչ չգիտեն: Բացառութիւն էր կազմում միայն երրորդ կուրսի ուսանող Մանուկեանը, որն այդ հարցի շուրջը Ադամ Սմիթից եւ Տուգան Բարանովսկուց ինչ-որ բան կարդացել էր: Բայց նա Մարքսին երբեք չէր կարդացել եւ մարքսիզմի մասին հիմնականում դատում էր Տուգան Բարանովսկու դիրքերից, որն ինչպէս յայտնի է, խեղաթիւրում էր Մարքսի ուսմունքը»· (տե՛ս «Սով. Հայաստան», էջ 16):

Ապա շարունակութեան մէջ խոստովանում է, գրելով՝

«Ես այդ ժամանակ Ադամ Սմիթի աշխատութիւնների ծանօթ չէի··· Երբ մեզ մօտ սկսուեցին վիճաբանութիւնները, հարկ եղաւ ձեռք զարկել նաեւ Ադամ Սմիթին»:

Արդ՝ Ադամ Սմիթը քաղաքատնտեսութեան հիմնադիրն ու հայրն է, եթէ Մանուկեանը այն կարդացել էր, իսկ ինքը՝ Միկոյեանը՝ ո՛չ, ապա քաղաքատնտեսութիւնից ինքն էր համբակը եւ ոչ թէ ճեմարանի ուսանողութիւնը, որ համայն Հայութեան մէջ ամենալուրջ ճեմարանի պատրաստութիւնն ունէր:

Շարունակենք մէջբերումը.

«Յիշում եմ, — գրում է Միկոյեանը,— բորբոքուած վէճերը աշխատանքի արժէքի տեսութեան շուրջը: Մանուկեան այդ հարցում եռանդուն պաշտպանում էր աւստրիական բուրժուական տնտեսագէտ Բեմ-Բավերկի հայեացքները, որը հերքելով Մարքսի աշխատանքի եւ յաւելեալ արժէքի տեսութիւնը, առաջադրեց իր «սահմանային օգտակարութեան տեսութիւնը»: Անպատրաստ մարդու համար այդ տեսութիւնն առաւել մատչելի էր քան թէ Մարքսի տեսութիւնը, որն իր ըմբռնման համապատասխան լուրջ պատրաստութիւն է պահանջում: Դրա համար էլ ես, հանդէս գալով Մարքսի տեսութեան պաշտպանութեամբ, յաճախ զգում էի, որ բոլոր ներկայ գտնուողներին չէ, որ յաջողւում է ինձ համոզել ու տանել իմ յետեւից, թէեւ մարքսիզմի շատ դրբոյթների ուղղութեամբ վիճաբանութիւններում մենք միշտ յաղթող էինք դուրս գալիս» (նոյն տեղը):

Ոչ մէկ դէպքում «յաղթող» էին դուրս գալիս: Արդէն մենք յիշատակեցինք Յովհաննէս Մանուկեանի ջախջախիչ պատասխանների մասին: Եւ ահա՛ նաեւ իր՝ Միկոյեանի խոստովանութիւնը.—

«Ստեղծուած դրութիւնից ելք որոնելիս օգնութիւն ստանալու միտումով ես դիմեցի մեր կուրսի պրոֆեսոր Աշոտ Յովհաննիսեանին: Ինձ յայտնի էր, որ նա հին, պատրաստուած մարքսիստ է՛, որը կրթութիւնը ստացել է Գերմանիայում եւ դարձել գիտութիւնների դոկտոր»:

Եւ Աշոտ Յովհաննիսեանը Միկոյեանին է յանձնում «Մարքս շտուդիում» աւստրիական հանդէսը, եւ Միկոյեանը «բառարանի օգնութեամբ» ուսումնասիրում է մարքսիզմին նուիրուած յօդուածը···:

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՄԻՒՆԻԽ 72 ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸ

Գ.

Արիւնը, որ կարմիրի ներկեց Միւնիխի ողիմպիական դաշտին կանանչը, եկաւ անգամ մը եւս հաստատել որ մարդոց եղբայրութիւնը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ առասպել մը: Առասպել մը որ անվհատօրէն կը հիւսուի դարերէ ի վեր, եւ կը մխիթարէ անոր հաւատալ ուզող բարի կամեցողութեան տէր բիւրաւոր մարդիկ: Բայց որպէսզի մէկ երկվայրկեանի մէջ պատառ պատառ ըլլար այն ինչ որ հիւսուած էր ամիսներէ, տարիներէ, նոյնիսկ դարերէ ի վեր, կը բաւէր որ դնդակ մը արձակուէր քանի մը անմեղներու վրայ: Այդպէս ալ եղաւ: Եւ ճշմարտութեան միակ կաթիլ մը մէկ անգամէն ամբողջովին ապականեց երեւակայականով լեցուած հսկայ աւազանը, ճիշդ այնպէս ինչպէս կաթիլ մը թթուն խկոյն կարմիրի կը ներկէ թուրնըսոլի թուղթը:

Առասպել մըն էր որ կը քարոզէին աշխարհի բոլոր հեռատեսիլներն ու ձայնասփիւռները Միւնիխ 72ի առաջին օրերուն, երբ կը խօսէին եղբայրութեան մասին, երբ մարզադաշտին վրայ կ'ողջունէին քաղաքակնութեան բացակայութիւնը: Առաջին վայրկեանէն սակայն պէտք չէր հաւատալ այդ անկարելի բացակայութեան: Մեր դարուն այլեւս ամէն մարդ գիտէ կամ պէտք է գիտնայ թէ օդի ամէն մէկ մասնիկը որ կը շրջապատէ զինքը եւ զոր ստիպուած է շնչել ապրելու համար, կը բաղկանայ թթուածինէ, բորակածինէ եւ քաղաքականութենէ: Այս վերջինը այլեւս իր ազդեցութեան գօտիները հասցուցած է նոյնիսկ այն տեղերը ուր չեն կըրցած հասնիլ թթուածինն ու բորակածինը: Միայն մարդուն քաղաքականութիւնն է որ կ'իշխէ այսօր անջրպետային բացարձակ առանձնութիւններու մէջ: Եւ երբ քաղաքականութիւնը այսպէս թափանցած է ամէն ծակէ, ամէն հոգիէ ներս, երբ ինքնաբերաբար այսքան կարեւոր դեր մըստանձնած է ան ապրող եւ չապրող բոլոր գոյութիւններու ճակատագրին մէջ, ո՞վ այլեւս միամտօրէն կը հաւատայ որ

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՏՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դպրոցին մատակարարութիւնը կը դըրւի Մեսրոպեան վարժարանի Տնօրէնութեան ներքեւ: Բարեկարգութիւններ կը մտցուին ուսման ծրագրին մէջ եւ դպրոցին կրթական մակարդակը գրեթէ կը հաւասարի Մեսրոպեան վարժարանին:

Դպրոցը ունէր սրահ մը ուր տեղի կ'ունենային հանդէսներ եւ այլ կարգի հաւաքոյթներ:

1877ին աշակերտութեան թիւը եղած է 240: Աշակերտներու յարաճուն յաւելումով շէնքը անբաւարար կը նկատուի ու կը ծախուի:

Ատոր փոխարժէքը և կատարուած հանգանակութեան մը գումարը բաւարար կ'ըլլան աւելի ընդարձակ վարժարան մը շինելու Զինարը փողոցին մէջ: Շինութիւնը կը տեւէ երկու տարի: Բացումը կը կատարուի 1884ին: Երկյարկանի այս նոր վարժարանը իր ճարտարապետական կառուցուածքով Զմիւռնիոյ կրթական հաստատութեանց մէջ լաւագոյնն էր: Ունէր գեղեցիկ սրահ մը, ուր կը կազմակերպուէին նոյնիսկ պարահանդէսներ: Ունէր նաեւ թանգարան մը: Ուսուցիչներէն կը յիշուի Օր. Սաթենիկ Հայէպլեան, որ նուիրումով կատարած է իր պաշտօնը մինչեւ 1894: Իբրեւ տեսչուհիներ կը յիշուին Օր. Եփիմէ Օտեան, (Պոլսեցի, Օտեան ընտանիքի դուստր), Օր. Թագուհի Խանճեան եւ Օր. Սաթենիկ Պէյլիկճեան, որոնք իրարու յաջորդած են:

Հռիփսիմեան Կրթասէր Ընկերութիւնը, որ բեղուն ու բազմապիսի գործունէութիւն մը ունեցած է, կը ձեռնարկէ երկսեռ փոքրիկներու կրթութեան օճախ մը ստեղծելու:

1888ին կը բանայ Մանկական Պարտէզը, Եսայեան Եղբարց տրամադրած ընդարձակ կալուածին վրայ:

Միւս կողմէ Ուսումնական Խորհուրդը անհրաժեշտ կը նկատէ աւելի լուրջ գետնի մը վրայ դնել մանուկներու կրթութեան գործը: Շնորհիւ Պետրոս Պագրճեան ընտանիքին նուիրատուութեան, 1904ին, Հայնոցին մէջ կը գնուի յարմար տուն մը ու նորոգելէ ետք հիմը կը դրուի Պագրճեան երկսեռ մանկապարտէզին:

Ազգային այս հաստատութիւններէն զատ, Զմիւռնիոյ մէջ կային նաեւ անհատական նախաձեռնութեամբ հիմնուած կրթարաններ, որոնք ոչ նուազ փայլուն, իբրեւ լրացուցիչ ուսումնարաններ, հնարաւորութիւն կ'ընծայէին չրջաններու ուսումնատենչ մանչերու եւ աղջիկներու, իրենց մտային կարողութիւնները զարգացնելու: Ատոնցմէ էին Պօյաճեանի եւ Գէորգ Տէր Բարթողի վարժարանները:

Լրացնելու համար կրթարաններու այս բաժինը հարկ է որ յիշուին այն օտար վարժարանները, ուր կը յաճախէին հայ աշակերտներ: Ամերիկեան մանչերու քոլէժը, Փարատխոյի մէջ, որ ունէր նաեւ հայ ուսուցիչներ: Ամերիկեան աղջկանց քոլէժը, որու աշակերտութեան երեք չորրորդը հայ աղջիկներէ կը բաղկանար: Ֆրանսական Ֆրէրներու եւ Սաքրէ-Քէօրի մանչերու լիսէները եւ Նոթըր Տամ տը Սիոնի եւ Փրովիտանսի մայրապետներու աղջկանց վարժարանը: Աւստրիական Ֆրանց-Եօզէֆ գիմնազիոնը: Գերմանական Ռէալ Շուլէն: Գերմանական «Քայզըր-վերթէր Տիաքոնիսընհաուս» որբանոց-ուսումնարանը եւ աղջկանց Վեսթըր քոյրերու լուտերական վարժարանը: Անգլիական Պարքչէյրի բարձրագոյն վարժարանը:

Կար նաեւ Վիէննական Մխիթարեան հայրերու գիմնազիոնը:

×

Ս. ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Զմիւռնահայը իր բարեսիրական ձեռնարկներուն մէջ առանձին տեղ մը յատկացուցած է իր հիւանդներու բժշկութեան ու անոնց հոգեկան տառապանքներուն ամոքման:

Յայտնի չէ թէ նախապէս հիւանդանոց գոյութիւն ունեցա՞ծ է: Որոշ է միայն որ ժանտախտէ եւ այլ համաճարակներէ վարակուած ախտաւորներու համար, Զմիւռնիոյ բոլոր համայնքները ունէին իրենց մահատուները (մորթաքիա): Յետագային, երբ Սանճագ Գալէսի բուսած վայրին վրայ հիմնուեցաւ ճամբորդներու մեկուսացման կայան մը, համաճարակներու թափը կասած է եւ ատոր հետեւանքով նախկին մահատուները յատկացուած են աղքատ ընտանիքներու բնակութեան:

Լուսաւորչեան հիւանդանոցին հիմնադրութեան թուականը եւս անորոշ է:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

(15 – Շար.)

...ան պիտի յորդէր մարդաղաշտի մը վէ – ճութիւնն ու գեղեցկութիւնը, եւ իր կանաչը պիտի դարձնէր անոր, անկէ պիտի հեռանար իր ուսերը թօթուելով։

Իրականութիւնը այն է որ մարդկան մրցումներուն տուն տուող առաջին ճառախօսութիւնը, կամ առաջին մարդիկը մը մեկնումի ազդանշան տուող սարճանակը, քաղաքականութեան խօսքն ու պայթիւնն է որ կը բերէր մարդաշխարհին ներս։ Իրականութիւնը այն է որ անմեղ եւ թերեւս իրապէս եղբայրական պզպզումներով գեղուն մարդիկ — պուպրիկներու լարերը կը քաշուէին դիւանագէտ բեմադրիչներու կողմէ։ Իրականութիւնը այն է որ ամէն մէկ ոսկի մետալ շատ աւելի մեծ քաղաքական նշանակութիւն կը կրէր քան ինչ որ կը կարծէին դաւանք չահող բարեմիտ եւ գաղափարապաշտ ախոյեանները։

Ջէ՞ որ միլիոններով մարդիկ օր մը զարմանքով ականատես եղան օրինակի համար սա պատկերին. մարդկան խաղը վերջացած է ահաւասիկ եւ առաջնութիւնն ու երկրորդութիւնը շահած են երկու սեւամորթ Ամերիկացիներ։ Հիմա անոնք բարձրացած են առաջնութեան եւ երկրորդութեան պատուանդաններուն վրայ։ Իրենցկուրծքերուն վրայ կը ծածանին իրենց երկրին սկզբնատառերը, իրենց վիզերուն չուրջ կը փայլին ախոյենութեան ոսկեայ եւ արծաթեայ մետայլները։ Յանկարծ հազարներով հանդիսատես յարգանքով մտիկ կ՚ընեն ահաւասիկ ամերիկեան քայլերգը որ կը նուագուի ի պատիւ այս երկու մարդիկներուն։ Բայց ի՜նչ զարմանք։ Այս վերջինները ոչ միայն չեն յարգեր իրենց երկրին քայլերգը, այլ ընդհակառակն յատակօրէն կը նախատեն զայն իրարու հետ խօսելով, անտեղի շարժումներ ընելով, հոս ու հոն հեգնական նայուածքներ նետելով։ Ամբողջ մարդադաշտը կը սկսի սուլել քայլերգէն վերջ, կ՚այպանէ երկու «ախոյեան»ները այս անժամանակ ելոյթը։ Ի փոխարէն, անոնք «Սեւ Յովազներու» բարեւ մը կը ղրկեն հանդիսատեսներուն։

Երկու օր վերջ կը լսենք թէ ողիմպիական կոմիտէն կ՚որոշէ խաղերէն արտաքսել երկու սեւամորթները։ Բոլոր սեւամորթ ամերիկացի մարդիկները կը զայրանան եւ կը սպառնան, ըսելով որ իրենք ալ պիտի հեռանան եթէ այդ որոշումը գործադրուի։ Ի՞նչ կ՚ըլլայ արդիւնքը այս սպառնալիքին։ Արդիւնքը՝ կ՚ըլլայ հետեւեալը.— Ամերիկեան Պետութիւնը կը խնդրէ ողիմպիական կոմիտէէն ետ առնել տրուած որոշումը։ Իրենց քայլերգին դէմ ցոյց տուած նախատինքը այնքան ծանր կշռած չէր ուրեմն որքան պիտի կշռէին այն քանի մը ոսկի մետայլները որոնք պիտի կորսուէին սեւամորթ մարդիկներուն հեռացումովը։

Եթէ կայ մարդկան ոգի մը այս պատկերին մէջ, մարդկան ոգի մը այնպէս ինչպէս կ՚ուզեն ցոյց տալ մարդաշխարհի բոլոր պատասխանատուները, այդ ոգիին տեղը շատ համեստ է հոնկէ յայտնուող քաղաքական մտահոգութիւններուն քով։ Նոյնքան համեստ էր արդէն մարդկան այդ ոգիին տեղը ողիմպիական պատրաստութիւններու վերջին օրերուն, երբ քաղաքական հազար տեսակ կնճռոտ մտահոգութիւններով երկիր մը կը վտարուէր ողիմպիական խաղերէն, հակառակ անոր որ փառաւորապէս հրաւիրուած էր աւելի առաջ։

Ռոտեզիոյ վտարումէն, կամ երկու սեւամորթներու վերի անարգէն մինչեւ իսրայելացի մարզիկներու սպանութիւնը, նոյն գիծն է որ կը շարունակուի առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ։

Բարոյական ըմբռնումներու սաստկութեան մը տարբերութիւնը միայն կայ անոնցմէ մէկուն եւ միւսին միջեւ, եւ սակայն իրականութեան մէջ բոլորն ալ, եւ տակաւին անհամար ուրիշներ, կ՚աղաղակեն միակ ճշմարտութիւն մը. ամէն տեղ քաղաքականութիւնն է որ կը խօսի, եւ հոն ուր քաղաքականութիւնը կը խօսի, մարդոց եղբայրութիւնը առասպել մըն է պարզապէս։

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Մարզական Կեանք

ՎԱԼԱՆՍ.— Վալանսի Հայ Մարզականը կը շարունակէ իր բեղուն գործունէութիւնը։ Իր հիմնադրութեան առաջին օրէն իսկ Միութեան շուրջ ստեղծուած է մեծ խանդավառութիւն մը՝ իր շրջագիծին մէջ ամփոփելով Վալանսի եւ շրջակայքի երիտասարդութիւնն ու պատանեկութիւնը։ Ոգեւորութիւնը մեծ է նաեւ Միութեան սեմէն դուրս, եւ արդէն ստեղծուած է համակիրներու լայն շրջանակ մը, որ չի զլանար իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը։

Մարզականը վերջերս գումարեց իր ընդհ. ժողովը, ուր ներկայացուեցաւ անոր անցնող տարեշրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը։

Ժողովը գնահատելով վարչութեան աշխատանքները՝ լրիւ կազմով վերընտրեց նախկին մարմինը հետեւեալներէ՝ Պ. Պ. Յ. Ժամագործեան, Լ. Միթիլեան, Ժ. Մարտիկեան, Մ. Միքայէլեան եւ Զարզոփեան։ Շնորհիւ Հայ Մարզականի եռանդուն եւ փորձառու մարզիչներուն Պ. Պ. Ժ. Քէչիչեանի, Ա. Ժամագործեանի եւ Ա. Պալեանի, Միութիւնը ներկայիս ունի ինը կանոնաւոր ոտնագնդակի խումբեր, կանոնաւորապէս կը կատարուին մրցումներ, ամէն Շաբաթ եւ Կիրակի, Ֆրանսական խումբերու հետ։

Վալանսի հայ գաղութը տեսնելով Հայ Մարզականի գործունէութիւնը, աւելի մօտէն հետաքրքրուեցաւ եւ կազմուեցաւ պատուոյ վարչութիւն մը հետեւեալները. Պ. Պ. Մ. Ժերանեան, Մ. Սեմերճեան, Զ. Պալթայեան, Ռ. Տալքըփէլեան, Տոքթ. Գոհարեան եւ Ե. Հիւսիսեան։

ԱԶԱՏ ՄԱՐԶԻԿ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ-ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եգիպտոս եւ Խորհ. Միութիւն կը ձըգտին բարելաւել իրենց յարաբերութիւնները, այս անգամ նոր հիմունքներու վրայ։ Ասիկա կը նշանակէ բարեկամական գործակցութիւն տնտեսական եւ այլ մարզերու մէջ, առանց, սակայն, թոյլ տալու, որ խորհրդային զինուորականներ վերահաստատուին Եգիպտոս։

Եգիպտոսի վարչապետը՝ Ազիզ Սիտքի Հոկտեմբեր 16ին Մոսկուա կը մեկնի՝ խօսակցելու համար խորհրդային վարիչներու հետ։ Նախագահ Սատաթի ծանօթ որոշումէն ի վեր առաջին հանդիպումն է, որ տեղի պիտի ունենայ երկու երկիրներու պետական բարձր դէմքերու միջեւ։

Քաղաքական լաւատեղեակ շրջանակներու հաւաստիացումով, Սուրիոյ նախագահը՝ Հաֆէզ Ասատ կարեւոր դեր կատարած է իբրեւ միջնորդ՝ Մոսկուա – Գահիրէ մերձեցումի ուղղութեամբ։ Արդարեւ, Հ. Ասատի խնդրանքին տեղի տալով է, որ նախագահ Սատաթ համաձայն գտնուած է վարչապետին Մոսկուա մեկնումի մաքին հետ։ Ցամենայն դէպս, նոյն շրջանակներու տեսակէտով՝ Սատաթ ետ պիտի չառնէ իր որոշումը խորհրդային զինուորականներու ներկայութեան մասին։

Ներկայիս Եգիպտոս կը մնան դեռ 300ի մօտ խորհրդային զինուորական մարզիչներ։ Միւս կողմէ խորհրդային ռազմանաւեր կը շարունակեն օգտագործել եգիպտական երեք նաւահանգիստներ՝ Աղեքսանդրիա, Մարսա Մաթրուհ եւ Փորթ Սայիտ։

Դէտերու տեսակէտով Եգիպտոսի վարչապետը պիտի փորձէ հաւաստիացումներ ստանալ Մոսկուայէ, թէ ան պիտի շարունակէ զինուորական պիտոյքներու մասեր յանձնել Գահիրէի։ Ասիկա շատ կարեւոր է Եգիպտոսի համար, քանի որ եգիպտական բանակը զինուած է գլխաւորաբար խորհրդային զէնքերով։

Վարչապետ Սիտքի պիտի խօսի նաեւ նոր ձեռնարկներու ծրագրին շուրջ։ Ներկայիս բազմաթիւ մեծ ձեռնարկներ կան, որոնք կ՚իրագործուին շնորհիւ խորհրդային թեքնիք եւ տնտեսական օժանդակութեան։ Այս գետնի վրայ նկատել կը տրուի, թէ Խորհ. Միութիւն ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի իր տնտեսական շահերը եւ յատկացումները չվնասուին։ Ասիկա կը նշանակէ, թէ Մոսկուա ի հարկին յանձն պիտի առնէ զիջումներ կատարել։

Դէտերու համաձայն, Իսրայէլի զինուորական արշաւները Լիբանանի վրայ պատճառ դարձան, որ Գահիրէ կրկին ըմբռնէ, թէ արաբ աշխարհը պէտք ունի խորհրդային օժանդակութեան՝ քաղաքական եւ զինուորական։

Թ. Ա. Թ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՕՔ

ԿՈՉ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք հայ հասարակութեան, որ ստորագրեալ միութիւններս որոշած ենք յոբելենական հանդիսութիւններով մեծարել տաղանդաւոր գրագէտ եւ հայ գրականութեան խնկարկու սերունդին իբրեւ կէս դարեայ ներկայացուցիչ, մեր բոլորին սիրելի՝ ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԸ։

Սփիւռքի մերօրեայ իրականութեան մէջ հայ գրականութիւն մշակել, առանց ընկրկումի եւ յուսահատութեան, յարատեւ ծառայել հայ մշակոյթին, հերոսութեան սահմաններէն անցնող բացառիկ երեւոյթ մըն է։ Ցիսուն տարի անվարան վառ պահել հայ գրի հանդէպ սէրն ու յարգանքը, անտեսելով մեր կեանքի դըժուարութիւնները, խիզախման չափանիշները փշրող հայկական դիւցազներգութիւն մըն է։ Այս եղած է Արամ Հայկազի կեանքը։

Յոբելենական այս հանդիսութիւնները կուգան վկայելու, թէ մենք՝ հայ գրի ու գրչութեան հանդէպ նախանձախնդիր երիտասարդներ, որդեգրած ենք մեր արժէքները իրենց կենդանութեան յարգելու գաղափարը։ Եւ այս, վստահ ենք, հարազատութեամբ կը մարմնաւորէ մեր ժողովուրդի զգացումը եւ յարգելու գիտակցութիւնը իր մէկ զաւկին՝ Արամ Հայկազի հանդէպ, հայ գրականութեան վերելքին վերջինիս բերած սքանչելի նպաստին համար։

Այս առիթով, յոբելենական ձեռնարկներուն իբրեւ դասախօս, Պէյրութէն յատկապէս հրաւիրած ենք երիտասարդ գրագէտ Պօղոս Սնապեանը, ներկայացնելու եւ վերլուծելու համար Արամ Հայկազի կեանքն ու գործը։

Ամէն ընթերցող թող կոչ սեպէ այս գրութիւնը՝ իր մէջ արթուն մնացած Հայուն ուղղուած, այն Հայուն, որ հպարտանալ գիտէ իր արժէքներով, եւ յարգել այդ արժէքներուն մշակները։

Կը յուսանք, որ այս՝ առիթ պիտի ստեղծէ Սփիւռքի տարածքին գտնուող հայահոծ այլ շրջաններու մէջ եւս պատշաճ ծրագիրներով մեծարել գրագէտ Արամ Հայկազը։

Սփիւռքի եւ Հայաստանի թերթերէն կը խնդրենք արտատպել սոյն կոչը։

Կազմակերպող Միութիւններ՝

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Նիւ Եորք

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Նիւ Ճըրզի

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Պոսթըն

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Տիթրոյթ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Մոնթրէալ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Թորոնթօ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Ա.

— Որքա՜ն բարի, որքա՜ն պարկեշտ, որքա՜ն կորիճ էր ան։ Շատ կը սիրէր զիս...։ Կրնամ ըսել թէ պայթումի հետեւանքով զայն սպաննող մեքենան իմ երջանկութիւնս ալ սպաննեց...։

Այս խօսքերէն յետոյ Տիկին Ֆորթիէ ձեռքը դէմքին տարաւ, աչքերէն վազող խոշոր արցունքները սրբելու համար։

— Մի լար, աղջիկս, յարեց խանութպանուհին։ Ուրիշներ կան, որոնք քենէ աւելի մեղքնալիք վիճակ մը ունին։ Գործատէրը ուղիղ ընթացք մը ունեցաւ ձեզի հանդէպ. խօսքին չիտակը, մեքենան պիտի չպայթէր, եթէ երբեք ձեր ամուսինը մտախոհ չըլլար...։ Ծի՞շդ է...

— Ափսոս, ճիշդ է...։

— Փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը սարքեցին խեղճ Ֆորթիէի համար։ Գործարանին բանուորները մէջերնին հանգանակութիւն կատարեցին, ու գործատէրն ալ ձեզ գործարանին մէջ տեղաւորեց իբր պահապան, թէեւ կնոջ գործ չըլլայ ատիկա։

— Անտարակոյս, Պ. Լապրու շատ բարի գտնուեցաւ, մրմնջեց մանկամարդ այրին։ Շիտակը սա է։ Կ՚ըսեն թէ խիստ մարդ մըն է, բայց ինծի հանդէպ ունեցած վարմունքը տարր հակառակը կ՚ապացուցանէ։ Սակայն իմ ամուսինս իր տան մէջ մեռած է վերջապէս...։ Այդ տունը դժբախտութեանս պատճառ եղած է. եթէ զաւակներս չըլլային՝ բնաւ պիտի չընդունէի այդ գործը, որ կը ստիպէ զիս ապրելու այն տեղին մէջ, ուր խեղճ Փիէրիս արիւնը հոսած է։

— Համակերպելու է, աղջիկս։ Մարդ մեռելներուն հետ չի կրնար ապրիլ։ Դուք երիտասարդ ու աղուոր էք... շատ աղուոր։ Պիտի տեսնէք որ, օրին մէկը բարի եւ կորիճ երիտասարդ մը ձեզի պիտի զարնուի, ձեզի հետ ամուսնանալ պիտի ուզէ, եւ դուք մերժողական պատասխան պիտի չտաք...։

— Երբեք, երբեք, գոչեց Ժաննն Ֆորթիէ անդրդուելի վճռականութեամբ մը։

— Ձեր ըսածին պէս չէ։ Ատեն անցնելով կը մոռցուի։ Գաղափարները կը փոխուին։ Ձեր տարիքը ունեցող մը չի կրնար մինչեւ վերջը այրի մնալ...։

— Գիտեմ այդպէս ըլլալը։ Թերեւս իրաւունք ունին նորէն ամուսնացողները։ Ես ուրիշ գաղափարներ ունիմ. եթէ երկու-երեք հազարնոց դրամատոմսեր ունենայի...։

— Ի՞նչ պիտի ընէիք։

— Ի՞նչ պիտի ընէի։ Բայց ի՞նչ օգուտ այդ բանին վրայ խորհելէն։ Անիրականալի անուրջներ են։ Երբեք դրամ պիտի չունենամ։ Ուրկէ՞ ձեռք պիտի անցընեմ դրամը։ Զաւակներուս համար գործարանին մէջ պիտի մնամ որքան որ կարելի ըլլայ։ Ապագային վրայ յոյս պիտի դնեմ, եթէ ոչ ինծի, գէթ զաւակներուս համար...։

— Այո, յոյսը քաջութիւն կը ներշնչէ։ Ահա ձեր քարիւղը։ Մտիկ ըրէք խօսքս։ Ձեր տունը հասնելնուդ պէս՝ դարանի մը մէջ պահեցէք քարիւղը...։

— Ա՜հ, ապահով եղէք. կրակէն շատ կը վախնամ։ Ամէն զգուշութիւն ձեռք պիտի առնեմ։

Մանկամարդ կինը նպարավաճառանոցէն դուրս ելաւ, քարիւղին դրամը վճարելէ յետոյ։ Փոքրիկ Ժորժ դրան առջեւ կը խաղար։ Ան թեւին տակ առաւ խաւաքարտէ ձին ու մօրը միացաւ։ Տիկին Ֆորթիէ բռնեց Ալֆոնսինի ճամբան, գործարան հասնելու համար, ուրուն դռնապանուհին էր։ Իր խանութին սեմին վրայ կեցած, նպարավաճառուհին կը դիտէր Տիկին Ֆորթիէի հեռանալը, ու ինքն իրեն կը մրմնջէր.

— Պարկեշտ ու արժանաւոր կին մըն է, այո, շատ արժանաւոր, բայց փորձանքներու մատնուած...։ Ա՜հ, ամուսնին կորուստը շատ զգալի է իրեն համար. կարծեմ թէ փառասէր կին է։ Իր գաղափարները չյայտնեց բնաւ, բայց կ՚երեւայ որ գործնական գաղափարներ ունի։ Երկու երեք հազար Ֆրանքի պէտք ունի, որեւէ գործի ձեռնարկելու համար։ Ի՜նչ չուտիկ կին է։

Յաճախորդուհի մը խանութէն ներս մտաւ, ու նպարավաճառուհին ստիպուեցաւ իր մենախօսութիւնը ընդհատել եւ դրան սեմէն հեռանալ։

Երկու կիներուն միջեւ փոխանակուած խօսքերը շատ որոշ կերպով կ՚ամփոփէին Ժաննն տըՖորթիէի կացութիւնը։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Նիկողոսեան եւ զաւակը՝ Պետրոս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 8) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Այս տխուր առթիւ կը նուիրեն.—

Սերճիկան Շերպէթճեան 50 Ֆր., Իսիի Մշակոյթի Տան, 50 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, 50 Ֆր. Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէին, 50 Ֆր. Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Նոյն տխուր առթիւ Թոքատի Հայր. Միութիւնը կը նուիրէ 50 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան:

Օհանիկ Մինասեան կը նուիրէ 100 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան:

×

Հայրըրտ Գարակէօզեանի նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

զաւկին՝

ՀԱՅՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Աստիկ Տէր-Դատաւորեան եւ զաւակը Գեղամ Տէր-Դատաւորեան, Միշէլ եւ Լիտիա Տէր-Դատաւորեան, այրի Տիկին Արշալոյս Տէր-Դատաւորեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր-Դատաւորեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, մօրաքրոջ եւ հօրեղբօր կնոջ՝

ՏԻՐՈՒՀԻ ՏԷՐ-ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր-Կարապետեան)

կսկծալի եւ արկածալի մահուան առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 8) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Այս առիթով հոգեհանգիստ՝ Էջմիածնայ խաչակիր Տէր Յակոբ աւագ Քհնյ.ի եւ երէցուհի Մարիամի ու զաւակներուն Արմենակ, Արտաշէս եւ Տիրուհի-Անահիտ Տէր-Դատաւորեաններու հոգիներուն յիշատակին:

Նոյնպէս՝ Տէր-Կարապետեան Մկրտիչ, Վարսենիկ եւ Կարօ, Գեղանոյշ եւ համայն գերդաստանին ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, Գերշ. Տ. Թորգոմ Արք. Գուշակեանի (Պատրիարք Երուսաղէմի) հոգիներուն համար:

Ինչպէս նաեւ Ճրկայեան, Սեմէրճեան, Հայրապետեան, Թէօլէօլեան, Մարկոսեան, Խաչմանեան, Թօփալեան, Տըժան, Էսայեան, Քաջարենց, Հավլուճեան, Վահրամ Փափազեան եւ Պէրպէրեան համայն ընտանիքներու հոգիներուն հանգիստի համար:

Ի գիտութիւն բոլոր զանոնք ճանչցողներուն եւ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Եաղըճեան իր տարաբախտ ամուսնոյն Յովսէփ Եազըճեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկ. Յ. Շիրվանեան ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալ Բարթող Սարխոշեանի ընտանիքին եւ այս տխուր առթիւ 20 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան:

×

Դուրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը կուզայ իր բոլոր անդամներով եւ անդամուհիներով իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել հայրենակից Բարթող Սարխոշեանի մահուան առթիւ, իր կնոջ, զաւակներուն, եղբօր՝ Հայկ Սարխոշեանի եւ բոլոր պարագաներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վրացեան» խումբի եւ Նոր Սերունդի, Հոկտեմբեր 8ին, Կիրակի կ. ե. ժամը 16ին, Հայ Ազգային Տան մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի՝ ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Կը մասնակցին.— Ալիս Ալթունեան-Գալուստեան, Շաքէ Խաչատուրեան, Լիւսի Գլըճեան, Վահան Պայանտրեան, Խաչիկ Մխսեան:

Հանդէսէն ետք՝ խնջոյք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, (Հոկտ. 8) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղին մէջ.—

Կիրակի 8 Հոկտ. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

Կիրակի 8 Հոկտ. ժամը 16ին Զաւարեան ենթակոմիտէ:

Երկուշաբթի 9 Հոկտ. ժամը 21ին Հայաստան խումբ:

Երեքշաբթի, 10 Հոկտ. ժամը 21ին, Շաւարշ Միսաքեան խումբ:

Չորեքշաբթի 11 Հոկտ. ժամը 21ին, Քրիստափոր ենթոկոմիտէ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Վրացեան եւ ընկ. Կարօ խումբ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Ականունի եւ Համազասպ խումբ:

×

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Անդրէ - Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16ին ընկ. Ա. Ճապուրեանի բնակարանը, Սէն Շամոն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ գտնուիլ ճիշդ որոշեալ ժամուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Հոկտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի-Ռօզ Խաչիկեանէ 50 Ֆր. իր հօր՝ Կարապետ Սոֆեանի մահուան տասնամեակին առթիւ:

×

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պ. Կարապետ Պուճատեանի մահուան քառասունքի առիթով Տիկին Նազելի Պուճատեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրէկոր Պուճատեանէ 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գալրազեանէ 100, Պ. Ռաուլ Պուճատեանէ 100, Պր. Առաքել Առաքելեանէ (Պոլէն) 100, Տիկին Սոֆի Փանոսեանէ 10:

Տիկին Խաւարդ Դաթոյեանի թաղման առիթով՝ Պ. Նշան Դաթոյեանէ 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարպետեանէ 50, Պերճ Միհրդատեանէ 20, Մեսրոպ Մարգարեանէ 30, Պաղտասար Աստուրեանէ 20, Տիկ. Նազարէթեանէ 10, Տիկ. Զալկըճեանէ 10:

Օր. Պետիկեանի մահուան քառասունքի առիթով՝ Պ. Մանոյեանէ 20 Ֆր.:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ԼԻՈՆ
ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ

(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ աւուր պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 29ին, Պանեէօյի Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան օրը կը տօնուի 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն:

ՅՈՐՔՇԱՅԸՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Ղազար Դանիէլեանի բնակարանը, 41 Ռիւ տը լա Տէֆանս (Իսի): Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՄԱՐՍԷՅԼ-ՔԱՂԱՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 11ին: Արձանագրութիւնները՝ Չորեքշաբթի առտու ժամը 9.30էն 11.30 Ահարոնեան ակումբը, 26 ռիւ տէ Թոնվալէաս:

×

ԿՐԸՆՈՊԼ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները վերսկսան Հոկտ. մէկին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ:

Մասնաւոր աշխատանք տարուած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ՝ ուսուցչութեամբ Օր. Հիլտա Սապունճեանի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի որ իրենց զաւակները չզրկեն այս դասերէն:

IIMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC

ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

ՇԱԲԱԹ
7
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
7 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.534

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.534

ԸՆԿ. ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Ամէն անգամ որ զրոյցի կուգար խմբագրութեան հետ՝ ութսունամեայ մեր ընկերը կը մտնէր հոգեվիճակը Հայու մը, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է ազգային իր արժանապատուութեան մէջ...

Երբ դրան բացուածքէն տեսնէինք որ իր քայլերը դէպի մեզ կ՚ուղղուին, հարկ չէր մնար մտածելու թէ արդեօք ի՛նչ ունի ըսելիք.— Ձեռքին մէջ գիրքի մը էջը կամ թերթի մը կտրօնը, իսկ շրթունքներուն վրայ՝ գրեթէ միշտ նոյն բարկութիւնը.

— «... Այս մարդիկը ո՛չ գիտեն, ոչ ալ կ՚ուզեն սորվիլ, ո՛չ խիղճ ունին, ոչ ալ բարոյական գիտակցութիւն. ու մենք տարիներո՛վ, տասնամեակներ ամբողջ հաւատացեր ենք անոնց»...

Վրդովումը, որով կ՚արտայայտուէր մէկ կամ միւս օտարին կեղծ սերտուած պատմագիտութեան կամ այս ու այն նկատումէն թելադրուած եզրակացութեան մասին, անհանձնական էր անշուշտ: Կը բխէր ազգային նախանձախնդրութենէ: Սակայն սրտմտութեան եւ ըմբոստացումին մէջ կար շեշտ մը, թրթռում մը, յաճախ նաեւ պայթում մը՝ որ անկասկած կուգար անհատական ապրումներու իր աշխարհէն, բացառապէս:

Բոլո՛րս ալ ձեւով մը կապուած ենք անցեալին, ժամանակակից ողբերգութիւններու եւ առօրեայ մտահոգութեանց. սակայն այս մարդուն մէջ ազգին ճակատագիրը մենաշնորհ մը նկատուելու չափ ինքնայատուկ մտասեւեռում էր, — զինք տառապանքի ու երբեմն ալ մանկական խանդավառութիւններու մատնող մշտական հոգեվիճակ:

Հայուն մասին անարդար որեւէ բան գրուեցա՞ւ. անհիմն որեւէ վերագրում եղա՞ւ. գիրքերու եւ թերթերու մէջ կամ բեմերու վրայ անճիշդ որեւէ բան ըսուեցա՞ւ: Համալսարանի դասախօսական սրահին մէջ ըլլար կամ հրապարակային որեւէ հաւաքոյթի ընթացքին, վրիպողը փրոֆեսօր ըլլար թէ հանրային գործիչ՝ բնազդական մղումով մը ոտքի՛ էր, զգացնելու համար թէ պղտոր ջուր խառնուած է պայծառ ճշմարտութեան:

Շրջուն պատմութիւնն էր Հայոց 1910–1970 վաթսունամեակի հանրային, ազատագրական – յեղափոխական եւ քաղաքական կեանքին. մեր ամէնէն արժանահաւատ աղբիւրը՝ թուականներու, վայրերու, դէմքերու եւ դէպքերու մասին գոյութիւն ունեցող վարանումներ փարատելու: Ծախարակէն քակուող դերձանին պէս՝ հարցումիդ պատասխանը կ՚երկարէ՛ր, իր մէջ առնելու համար ոչ միայն քեզ անմիջօրէն հետաքրքրող կէտը՝ այլ եւ նախորդող ու յաջորդող բոլոր անցուդարձերը, իրենց յետին մանրամասնութեամբ: — Եթէ տարեթիւ մըն էր խնդրոյ առարկայ՝ ընկեր Հայկազն անպայման պիտի տար նաեւ օրը (թուականը), ամիսը ու յաճախ... ժամը: Եթէ հարցը կապ ունէր դրուագի մը կամ դէմքի մը հետ՝ անպայման միջանկեալներու, փակագիծերու, յարակից անձերու եւ անցքերու ջրվէժ մը պիտի հոսէր իրմէ դէպի ունկնդիրը:

Օրուան սնունդէն աւելի՝ իր ժողովուրդի կեանքին էջերը թղթատելով ապրեցաւ. գրասեղանին վրայ, դարակներու մէջ, փողոցէն անցքին, գործէն տուն երթեւեկի ճամբուն վրայ ու քիչ մը ամէն տեղ՝ գիրք ու քարտէզ, թուղթ ու գրիչ, եւ վերջին տարիներուն ալ... խոշորացոյց մը, եղան իր անբաժան ընկերները, սիրոյ եւ գուրգուրանքի առարկաները:

Փայլ չունէր. ունեցածը «ծախելու» արուեստէն զուրկ էր. կը շինէր՝ երբ անդրադառնար որ մարդիկ իր բուն արժէքով կը կշռեն զինք. անկիւնները կը սիրէր ու կը խրտչէր տեսնուելէ. փափկանկատութիւնը կը հասցնէր աստիճանի մը, որ ենթադրել կրնար տալ խօսակցին թէ նոր խօսիլ սկսող մանուկի մը հետ է գործը. զարշանք ունէր մեծամիտներէն, ցուցամոլական ելոյթներէ, կեղծ համեստութենէ. մեր մոլորակին համար «տարօրինակ» նկատուելու չափ մարդկային էր խորքին մէջ, եւ եթէ բաց կը ցցէր երբեմն՝ անձնական խառնուածքէն աւելի ազգային կամ հանրային մտածողութիւնը դեր կ՚ունենար իր վրդովումներուն մէջ:

Իր անունը առաւելապէս կապուած է Հայեւթուրք կեանքի պատմութեան, — յատկապէս Թրքական ցեղասպանութեան առընչուող պրպտումներու, փաստական վկայագրութեանց եւ մերկացումներու: Այդ մարզին վրայ ճանչցաւ զինք Հայութիւնը: Տաւալող, տարածուող, դէպի բաց ծով թեւահարող ուսումնասէրը եղաւ ինք, ու ասիկա՝ իր մեծ առաւելութեան հետ ունեցաւ նաեւ իր անպատեհութիւնները: Պեղեց, գտաւ, արձանագրեց, սակայն չկրցաւ համադրել: Զարւաւ ա՛յն, զոր կրնար: Հատորնե՛ր կ՚ակնկալէր իրմէ ժամանակակից մեր կեանքը՝ ոչ միայն Հայեւթուրք յարաբերութեանց պատմութենէն, այլեւ առհասարակ հանրային, ազատագրական եւ քաղաքական անցուդարձերէ:

Անշուշտ պատկառելի թիւ ու յարգելի որակ կը կազմեն ցանուցիր իր յօդուածները՝ «Հայրենիք»ի վերջին քսանամեակի հաւաքածոներուն մէջ: Կը յուսանք, որ օր մը նո՛յն հատորին մէջ ամփոփուին անոնք:

Բայց իր ձեռագիրնե՞րը, — սկսուած, կէս ձգուած, մշակելի ու համադրելի իր նոթագրութիւննե՞րը՝ որոնք առաջնակարգ կրնային ըլլալ յետնորդներուն, կազմելու համար ժամանակակից մեր կեանքի ամէնէն վաւերական մէկ վկայագրութիւնը:

Տարա՛ւ իրեն հետ. թողուց անգիր ու օրը: Առօրեան խեղդեց իր որակն ու քանակը, — ինչպէս ըրած էր իրեն նման շատերու:

Հիմա, երբ չկայ այլեւս, փո՛ս մըն ալ կը բացուի հայ կեանքի մտաւոր ճակատներուն վրայ. նոր մեկնո՛ւմ մըն ալ՝ որ կը շեշտէ ծաւալող ամայութեան տրտմութիւնը մեր հոգիներուն մէջ, մեր հաւաքական գոյութեան բոլոր մարզերէն ներս....:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

94 ՁԱՅՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Միւմէն պատասխանեց ընդդիմադիրներու ելոյթներուն եւ ի մասնաւորի, այս անգամ ալ, չխնայեց Ֆ. Միթերանի: Ոճը միշտ բուռն է, քիչ մը «կոտրող–թափող», պարզ է որ մարդը կ՚ուզէ պայքարիլ եւ ցոյց տալ թէ ձեւի համար չէ որ նախաբարապետ նշանակուած է: Այսպէս խօսքն ուղղելով Միթերանի, կը յայտարարէ.— «Ոչ պարծենկոտութեամբ ու ալ բռունցքի հարուածներով կ՚ուզեմ հարցերը լուծել, Պ. Միթերան, բայց երբ կը յիշեմ որ 1958 Մայիսին, առժամեայ ապօրինի կառավարութեան մը կազմութիւնը կ՚առաջարկէիք, իրաւունքն ունիմ ձեզի պատասխանելու որ դաս չեմ ընդունիր սահմանադրական իրաւունքի իրբեւ—թէ դասատուէ մը, որ խառնակութեան օրերուն ԵՈՆ–տոթիէռէ (Իտալիոյ մէջ՝ աքսորի վարձկան զինուորներու պէս) կը դառնայ»:

Աղմուկը կը բարձրանայ եւ ձախէն մէկը, հակաճառելու համար կը պոռայ. — «Միթերան, ինք Պաթէն–Պաթէն գնա՞ց»: Ակնարկութիւնը կ՚երթայ Տը Կոլին որ այդ օրերուն գաղտնի ճամբորդութիւն մը ըրած էր Պատըն–Պատըն, Զօր. Մասիւէն ապահովութիւն առնելու համար, որ կրնայ կռթնիլ բանակին վրայ:

Նախարարապետին ելոյթէն ետք, կը սկսին քուէարկութեան բացատրութիւնները: Ձախը արդէլքի բանաձեւ մը ներկայացուցած է, որ անշուշտ բան պիտի չփոխէ: Ընկերվարականներու անունով խօսք կ՚առնէ Ա. Շանտէրնակոր, խօսքը կ՚ուղղէ նախարարապետին.—

«Համբաւով բարդ կացութիւններու մարդն էք: Նման կացութիւն մըն է, այսօր, վերահաստատել Ֆրանսացիներու վստահութիւնը: Երէկ քիչ մը մեծ–մեծ խօսեցաք, այդ ըրիք՝ վճռականութեամբ, նորութեանց հաստատ բացակայութեամբ, խրտչեցնող բրտութեամբ եւ բացարձակ արհամարհանքով ընդդիմութեան նկատմամբ»:

Քրէօզի ընկերվարական երեսփոխանը մտահոգ է շատ մը բաներէ: Կառավարութեան կողմէ Սահմանադրութեան միակողմանի մեկնաբանութեանց կամայականութիւնը ինչպէս Ժայն–Հեռատեսիլի զլուխը մեծամասնութեան երեսփոխանի մը նշանակումը չեն կրնար չվրդովեցնել Շանտէրնակորը: Ու Շանտէրնակոր կը ցաւի խորհրդարանական անկարողութեան վրայ:

Յաջորդաբար խօսք կ՚առնեն անկախ Հանրապետական, Յառաջդիմութիւն եւ Ժողովրդավարութիւն կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Վալոն (չարձանագրուած) տխուր է, կը յիշեցնէ մեծամասնութեան Մոնթէսքիէօյի խօսքը «Յաջորդին հանդէպ սէրը, յաճախ ուրիշ բան չէ քան նախորդին հանդէպ՝ ատելութիւնը»: Պիտի քուէարկէ արգելքի բանաձեւը, ոչ անոր համար որ կ՚ուզէ իր վստահութիւնը յայտնել ուեւէ մէկուն (ոչ ոքի վստահութիւն ունիմ այս միջոցին, ոչ իսկ՝ ինծի) այլ որովհետեւ համաձայն չէ մեծամասնութեան գործելակերպին հետ: Ժ. Ժ. Սերվան–Շրէպէր ալ կը քուէարկէ արգելքի բանաձեւը, ոչ թէ ընկերվարական – համայնավար շարժումին համակրանք յայտնելու համար, այլ Իւ. Տէ. Էռ.ի դէմ ըլլալու համար:

Ի վերջոյ ընդդիմութիւնը 94 ձայն կրնար հաւաքել միայն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ երկաթուղիի գործադուլի շարժումը, որ մասնաւորաբար անդամալուծած էր հարաւ – արեւելեան շրջանը, վերջ գտաւ Հինգշաբթի իրիկուն:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ 46 Արաբ արտաքսեց: Կառավարութիւնը, որ Միւնիխի դէպքէն ետք խիստ միջոցներ ձեռք առած էր Արաբներու նկատմամբ, առջի օր արգիլեց պաղեստինեան երկու կազմակերպութիւններու օրինական գործունէութիւնը:

ՍՈՒՏԱՆԻ նախագահին դիմումով կառավարութիւնը իր հրաժարականը ներկայացուց: Նոր Սահմանադրութիւն մը պիտի մշակուի:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը դիտել տուաւ, թէ եթէ Միկ–23 ունեցած ըլլար, երբեք թոյլ տուած պիտի չըլլար, որ Իսրայէլ յարձակի Լիբանանի վրայ: Անուար էլ–Սատաթ յայտարարեց նոյնպէս, թէ եթէ Ռուսերու փափաքին համաձայն խաղաղ համաձայնութիւն մը հաստատուէր Իսրայէլի հետ, ատիկա «անձնատուութիւն» մը պիտի նշանակէր:

ՆԻՔՍԸՆ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին քանի մը կարեւոր հարցերու անդրադարձաւ: Մ. Նահանգներուն համար «օգտակար» է հացահատիկի վաճառքը Խորհ. Միութեան: Վերջերս քննադատութիւններ եղած էին, որ Նիքսըն մեծ քանակութեամբ հացահատիկ ծախած է Մոսկուայի: Անդրադառնալով Վիէթնամի պատերազմին ան յայտարարեց, թէ նախագահական ընտրութիւնները ազդեցութիւն պիտի չունենան բանակցութիւններուն վրայ: Ռմբակոծումները պիտի շարունակուին «մինչեւ որ որոշ համաձայնութեան եզր մը գտնուի»:

ՍՈՄԱԼԻԻ մայրաքաղաքին մէջ խօսակցութիւններ տեղի կ՚ունենան Ուկանտայի եւ Թանզանիի պատուիրակներուն միջեւ: Նախնական խօսակցութիւնները յաջողութեամբ պսակուած են: Երկու կողմերն ալ կը փորձեն վերջ տալ Ուկանտա–Թանզանի հակամարտութիւններուն եւ բախումներուն:

ԻՐԱՆԻ Շահը եւ կայսրուհին յառաջիկայ շաբաթ Խորհ. Միութիւն պիտի այցելեն: Տասը օր պիտի մնան հոն: Հինգերորդ այցելութիւնը պիտի ըլլայ Շահին:

ՖՐԱՆՍԱ եւ Լեհաստան տասը տարուան առեւտրական եւ տնտեսական համաձայնագիր մը կնքեցին: Ֆրանսայի արտածումները պիտի կրկնապատկուին: Արտածումներուն մէջ կարեւոր տեղ պիտի գրաւեն հետեւեալ ճիւղերը.— մետաղագործական ճարտարարուեստ, ելեկտրոնիկ, քիմիական նիւթեր, հիւսուածեղէն եւ ուտեստեղէն:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՆԻԿԱՐԱԳՈՒԱՅ

ԽՈՐՈՒԱԹ չորս երիտասարդներ, որոնք ամբաստանուած էին իրենց ազգայնական արամադրութիւններուն համար, մէկէն չորս տարուան բանտարկութեան վճիռ ստացան Պելկրատի դատարանին կողմէ:

ԱԹԷՆՔԻ զինուորական ատեանը 6էն 17 տարի բանտարկութեան դատապարտած է չորս երիտասարդ Յոյներ, որոնք ահաբեկչական արարքներու մասնակցած էին:

«ՊԻՇԱՅԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» որոնք բժշկական կարեւոր համագումարներ են կը շարունակուին: Տոքթ. Պրեզուի իր ելոյթին մէջ շեշտած է թէ հեփաթիթ վիռալի գլխաւոր պատասխանատուն (60–70 առ հարիւր պարագաներու մէջ) ոստրէն է:

ՅՈՅՆ ծանօթ երաժիշտը (նախկին երեսփոխան) Միքիս Թէօտորաքիս, որ խզեց արդէն յոյն Համայնավար կուսակցութեան հետ, Աթէնքի Ագրոպոլիս թերթին յայտարարած է թէ կ՚ուզէ Յունաստան վերադառնալ «շարունակելու համար իր գեղարուեստական աշխատանքը ուղղակի շփման մէջ ըլլալով ժողովուրդին հետ»:

ԺԻՍՔԱՐ Տ՚ԷՍԹԷՆ եւ իր կուսակցութիւնը եղան առաջինները հեռատեսիլի Բ. կայանի մէկ նոր յայտագրին «Խօսքը՝ քաղաքական մեծ կուսակցութեանց է»: Ելմտական նախարարը, շրջապատուած խումբ մը երիտասարդներէ եզրակացուց.— «Կ՚ուզենք արդիական ընկերութիւն մը կազմակերպել, պահպանելով ազատութիւնները: Ազատութիւն՝ ընտրութեան եւ կամքի»:

ՍՄԻՔԸ, միջարհեստական աճման նուազագոյն աշխատավարձը, Նոյեմբեր մէկէն 4.60 Ֆր. պիտի ըլլայ, ժամական:

ՓԱՐԻԶԻ կառքերու 59րդ ցուցահանդէսը բացուեցաւ Հինգշաբթի օր: Պաշտօնական բացումը կատարեց Նախագահ Փոմփիտու՝ Ուրբաթ:

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ.

Այժմ գանք Վահան Նաւասարդեանի հետ ունեցած իր վէճին, ուր իբր թէ ինքը՝ Միկոյեանը «յաղթող է հանդիսացել»…

«Պատասխանութեան կէսին նա (Վահան Նաւասարդեանը) Եկատերինա Երկրորդին սկսեց գովաբանել որպէս «Ռուսաստանի լուսաւորչուհու», վկայակոչելով Վոլտէրի հետ ունեցած նրա նամակագրութիւնը եւ նրան անուանելով համարեա՛ թէ «ռուսական Վոլտեր»:

Սրա դէմ Միկոյեան առարկում է, կարդացած լինելով Միշլինի գրքոյկը, Եկատերինայի անառակ կեանքի մասին եւ բացագանչում է՝

«Ուրեմն ի՞նչ լուսաւորչուհի է նա, միթէ՞ Վոլտէրին ուղղած մի քանի նամակները հիմք են տալիս նրան այդպէս անուանելու» (էջ 20, «Սով. Հայաստան»):

Եւ իր այս բացագանչութիւնը իբր թէ մեծ տպաւորութիւն է թողնում ուսանողութեան վրայ, իսկ Նաւասարդեանը շարունակում է արդարացնել Եկատերինային, վկայակոչելով Վոլտէրի հետ ունեցած նամակագրութիւնը:

Այստեղ Ա. Միկոյեանը ցոյց է տալիս իր անտեղեակութիւնը Ռուսաց պատմութեան նկատմամբ, որովհետեւ Ռուսաստանը ոտքի կանգնեցրին երեք ցարեր՝ Իւան Կրոզնի (Իւան Ահեղ), Պետրոս Մեծ եւ Եկատերինա Բ.: Այո՛, Եկատերինան ֆրանսական միտքն ու քաղաքակրթութիւնը պատուաստեց ռուս ժողովրդի եւ Պետութեան վրայ: Թող թէ անառակ էր իր կենցաղի մէջ եւ կոչուեց «Հիւսիսի Շամիրամը»: Ռուս ազնուականութիւնը եւ պալատականները երկար ժամանակ ֆրանսերէն էին խօսում, ա՛յս եւս ապացոյց է վերը ասածներիս:

Սակայն Միկոյեանը չի կարողանում ժխտել Վահան Նաւասարդեանի կարողութիւնները եւ անմիջապէս խոստովանում է.

«Երկու – երեք դասից յետոյ ես համոզուեցի, որ Նաւասարդեանն իրօք ընդունակ մարդ է եւ շատ լաւ լեզու ունի. սակայն նրա գիտելիքները մակերեսային էին: Նրա ելոյթի բնոյթից արդէն պարզ էր, որ նա ծանօթ է էս–էռների (սոցիալիստ յեղափոխական) գաղափարախօսութեանը. նա վկայակոչեց Իւանով Ռազումնիկի « Ռուսական հասարակական մտքի պատմութիւնը », մի հեղինակի, որը յետագայում դարձաւ էս–էռների գաղափարախօսներից մէկը» (նոյն էջը):

Մի ուրիշ անգամ էլ Միկոյեանը վէճի է բռնւում Նաւասարդեանի հետ: Սա դասախօսութեան ընթացքում մի մէջբերում է անում Մարքսից, բանաւոր կերպով: Միկոյեանն առարկում է, թէ Մարքսը նման միտք չէ արտայայտել, նրա խօսքերը աղաւաղուած են: Եւ իր սեղանի դարակից դուրս է բերում Մարքսի Կապիտալի առաջին հատորը եւ պահանջում է ցոյց տալ, թէ ո՞ր էջի մէջ է այդ մէջբերումը:

Նաւասարդեանը թերթում է գիրքը եւ չի կարողանում գտնել մէջբերումը, ապա դարձնելով գրքի էջը, տեսնում է, որ դա իր կարդացած թարգմանութիւնը չէ: Նաւասարդեան յայտարարում է, որ իր մէջբերումը Սորուվէի թարգմանութիւնից է:

Եւ Միկոյեանը ամբարտաւանութեամբ գրում է.

«Այդ դէպքից յետոյ նա (Նաւասարդեանը) հանդարտուեց: Նրա ամբարտաւանութիւնը կոտրուեց: Յետագայում պարզուեց, որ Նաւասարդեանը Դաշնակների կուսակցութեան գործօն անդամն էր եւ իրեն համարում էր էս–էռական գաղափարախօսութեան կողմնակից»:

Ամբողջ ճեմարանը, Նաւասարդեանի ուսուցիչ դառլուն պէս, գիտէր, որ նա Դաշնակցական է. հետեւաբար, Ա. Միկոյեանը «յետագայում» չէ, որ պիտի իմանար նրա Դաշնակցական լինելը:

Այժմ տեսնենք, թէ ի՞նչ վախճան ունեցան Գէորգեան Ճեմարանի այդ թուականների (1916–1917) ուսուցիչները:

ԳԷՈՐԳ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, Գերմանիայից համալսարանաւարտ, պատմաբան, թարգմանել է Գ. Հաուպտմանի «Հօգսը», սովետական իշխանութիւն հաստատուելուց յետոյ, ծայր աստիճանի թշուառութեան մէջ՝ ինքնահարուեց Հիւսիսային Կովկասում…

ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆը, սովետական իշխանութիւն հաստատուելուց յետոյ (Գէորգեան Ճեմարան այլեւս չկար …), ծայր աստիճանի թշուառութեան մէջ մեռաւ Էջմիածնում: Տրապիզոնցի էր, իր ծնողներն ու հարազատները մորթոտուել էին 1915ի Եղեռնին, ցեղասպան Թուրքի ձեռքով:

Սովետական իշխանութիւն հաստատուելուց յետոյ, Աշոտ Յովհաննիսեանը դարձաւ Հայաստանի Կոմկուսի քարտուղար, եւ Սիբիր աքսորելու սպառնալիքով պարտադրեց հայագէտ Մանուկ Աբեղեանին մշակելու «նոր ուղղագրութիւնը»:

ԳԵԱՆՋԵՑԵԱՆ (հայագէտ), ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ (լեզուաբան) մեռան անյայտութեան մէջ:

ՊՕՂՈՍ ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ, մարքսիստ եւ գրականագէտ, պաշտօնով ուղարկուեց Պոլիս, ապա յետ կանչուեց եւ գնդակահարուեց Անդրկովկասեան Չեկայի ձեռքով:

ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆը, Հայաստանի Կոմկուսի քարտուղար, ստալինեան ընդդակահարութիւնների եւ աքսորի ժամանակ հազիւ ազատւում է գնդակահարութիւնից եւ աքսորւում Սիբիր: Տարիներ յետոյ իրեն թոյլ է տրւում վերադառնալ Մոսկուա, սակայն իրեն առաջնորդում են՝ անկելանոց…

« Ստալինի սատակելուց յետոյ միայն ես հազիւ կարողացայ վերադառնալ Հայաստան, կիրովական, ուսուցչի պաշտօնով. յետագայում միայն կարողացայ մուտք գործել Երեւան», ասել է Աշոտ Յովհաննիսեանը Ճեմարանի իր աշակերտ Եղիշէ Յարութին, որ Ամերիկայից այցելել էր Երեւան:

Ուսանող, փայլուն մտաւորական ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆը պաշտօն չի ստանում սովետ իշխանութեան օրօք եւ ստիպուած է լինում թարգմանութիւններով զբաղուել, մինչդեռ կարող էր շատ բարձր պաշտօններ ունենալ, համալսարանի դասախօս դառնալ, եթէ Դաշնակցական չլինէր իր հայեացքներով:

Վերակացուներ ԵՓՐԵՄ ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ 1921 Փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ տարագրուեցին Պարսկաստան եւ ապահով կեանք ունեցան, ուսուցչական պաշտօններ վարելով:

Այժմ մի հետաքրքրական եւ խիստ յատկանշական էպիզոդ պատմենք Անաստաս Իւանովիչ Միկոյեանի մասին:

Այս դէպքի մասին մեզ պատմեց Փարիզի «Յառաջ» թերթի խմբագրապետ ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, երբ 1953 թուին իբրեւ գործիչ մեկնում էի Ամերիկա:

« 1934 թուին, Ա. Միկոյեանը մեկնած էր Ամերիկա, տնտեսական յարաբերութիւններ ստեղծելու համար: Նոյն թուականին ընկ. Վահան Նաւասարդեանը եւս մեկնած էր Ամերիկա, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կողմէ: Հոն Նաւասարդեանը մեր ընկերներուն կ՚ըսէ, որ Միկոյեանը իր աշակերտն է եղած Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի մէջ, ուստի՝ նամակ մը կ՚ուղղէ Միկոյեանի, հանդիպում խնդրելով: Սակայն Միկոյեան անմիջապէս լուր կուտայ ոստիկանութեան, որ Դաշնակները կ՚ուզեն զինքը տեռորի ենթարկել…

«Փարիզի մէջ, ես նկատեցի, — կը պատմէ Շ. Միսաքեան, — որ մարդ մը ամէն օր կը հետեւի ինծի. չէի հասկնար, թէ ինչ կը նշանակէ: Մօտաւորապէս ամիս մը տեւեց այդ հետապնդումը: Օր մըն ալ նոյն մարդը մօտեցաւ ինծի եւ յայտնեց, որ այլեւս հետապնդումը վերջ կը գտնէ, եւ պատմեց Միկոյեանի պարագան, որ իբր թէ մենք ուզած ենք զինքը տեռորի ենթարկել, եւ ոստիկանութիւնը Ամերիկայէն մինչեւ Փարիզ մեզ հսկողութեան տակ առած է», — վերջացուց իր խօսքը Շաւարշ Միսաքեան(*):

«Գող՝ սիրտը դող», ասում է առածը:

Անաստաս Իւանովիչ Միկոյեանն է, որ անընդհատ հարուածած է Հայ Դատը: Լեւոն Շանթի հանրապետական պատուիրակութեան բանակցութիւնները Մոսկուայում, որ համարեա դրական լուծման էր յանգել, խանգարուեց, երբ Անաստաս Իւանովիչ Միկոյեանը Ադրբեջանցի կոմունիստ Բաղիրովի հետ Բաղուից շունչը առաւ Մոսկուա եւ թելադրեց բանակցութիւններն ընդհատել եւ փոխադրել Հայաստան, որի հետեւանքը եղաւ Լեգրանի հայադաւ պատուիրակութիւնը:

Նոյն Անաստաս Ի. Միկոյեանն էր, որ հայ կոմունիստ պատգամաւորների հետ մասնակցեց Բաքւում գումարուած «Արեւելեան ժողովուրդների համագումարին», էնվէր, Ջեմալ եւ այլ փաշաների հետ եւ իրենց առաջին գործը եղաւ մերժել «Սեւրի դաշնագիրը Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի» մասին, վայրագ բացագանչութիւններով:

Նոյն Միկոյեանն է, որ ժխտողական դեր խաղաց Ղարաբաղը Հայաստանի կցելու խնդրում:

1937ին, Միկոյեանը Ստալինի կողմից Երեւան ուղարկուեց: Երեւանի կայարանը «ժամանելուն» պէս քաղաքի բոլոր լոյսերը հանգցրին եւ 2000 Հայեր ձերբակալուեցին: Ապա երբ յաջորդ օրերին ճառ խօսեց, սկսելով հայերէն, ապա անմիջապէս փոխեց ռուսերէնի, պատճառաբանելով, որ «հայերէնը մոռացել է» … Նա, որ Թիֆլիսի Ներսիսեանն էր աւարտել եւ Գէորգեան Ճեմարան ընդունուել: Ապա Միկոյեանը յանդիմանեց իր ճառի մէջ, թէ ինչո՞ւ ռուսերէն լեզուն թոյլ է Հայաստանում. այս ազդարարութեան հետեւանքով էր, որ յետագայում Երեւանում բացուեցին ռուսական 50 դպրոցներ:

Մի օրինակ էլ պատմենք Միկոյեանի կեանքից, որ շատ յատկանշական է բոլշեւիկեան բարոյականի տեսակէտից:

1917ի յեղափոխութիւնը պայթելուց յետոյ, Միկոյեանն Էջմիածնից անցնում է Թիֆլիս: Վրացիներն սկսում են հետապնդել իրեն, իբրեւ համայնավարի: Երկու ճեմարանականներ՝ Եղիշէ Յարութ եւ Ե. Զաքարեան (ոչ բոլշեւիկներ) թաքցնում են Միկոյեանին եւ փախցնում Բաքու: Յետագայում Եղիշէ Յարութ անցնում է արտասահման, իսկ Ե. Զաքարեանը Հայաստանում ենթարկւում է բռնութիւնների եւ տասը տարով բանտարկւում ու աքսորւում է Սիբիր…

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.— Հոս անհրաժեշտ է ճշդել թէ Ա. Միկոյեան Փարիզ եկած էր (ոչ՝ Ամերիկա) եւ իր այցելութեան շրջանին, իբրեւ հետեւանք Միկոյեանի իսկ յայտնած մտահոգութեանց, ֆրանսացի գաղտնի ոստիկաններ կը հետեւէին կարգ մը դաշնակցական դեկավարներու, զորս իբրեւ պատանդ պիտի բռնէին եթէ որեւէ բան պատահէր Միկոյեանի: Ոստիկանութիւնը առաջին իսկ օրէն յայտնած էր ենթականերուն (Միսաքեան, Նաւասարդեան, եւայլն) այդ հսկողութեան պատճառը, որ ի դէպ շատ ձեւական բնոյթ ունէր եւ առիթ տուած էր նաեւ զուարճալի անեկդոտներու:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

———O———

Կ՚աւանդուի թէ մինչեւ 1800 թուականը մասնաւոր շէնք մը չկար հիւանդանոցին ընդարձակ հողին վրայ: Միայն քանի մը տնակներու մէջ կը դարմանուէին ժամտախտաւորներ:

Տոքթ. Գալուստեան կ՚ըսէ թէ 1800ին Մեսրոպեան վարժարանի ուսուցիչ Հայրապետ Շահվէքիլեանի մեծ հայրը՝ Հաճի Կարապետ, երկար ատեն եղած է հիւանդանոցի հոգաբարձու: Այս պարագան փաստ մը կը նկատէ որ 1800էն առաջ հիւանդանոց մը գոյութիւն ունեցած է նոյն վայրին վրայ:

Բանասէր Թ. Ճերմակեան իր կարգին նոյնը կը հաստատէ, Պոլսոյ «Արեւելք» օրաթերթին մէջ հրատարակուած իր երկար յօդուածաշարքով:

1801ին Դաւիթ կաթողիկոսի եւ Զմիւռնիոյ առաջնորդ Մարտիրոս Արք.ի օրով, ժողովրդային հանգանակութեամբ կը կառուցուի Ս. Գր. Լուսաւորիչ հիւանդանոցի առաջին շէնքը, աւելի կանոնաւոր: Իսկ 1879ին Զմիւռնահայ բարերարներ երկու եղբայր Յակոբ եւ Յովհաննէս Սպարթալեանի առատաձեռն նուիրատուութեամբ նոյն վայրին վրայ կը շինուի եռայարկ (մէկ մասը երկյարկանի) քարաշէն հոյակապ ու պատկառելի շէնքը որ փառքը կը հանդիսանար Զմիւռնահայուն եւ բարեգութ բարերարներուն ու իրենց գերդաստանին: Շէնքին բացումը կատարուած է Մելքիսեդեկ Արք. Մուրատեանի առաջնորդութեան օրով:

Շէնքը իր արդիական մասերով ու բժշկական յարմարութիւններով նախանձելի դիրք մը կը գրաւէր նոյնանման հաստատութիւններու հետ բաղդատելով:

Առաջին յարկը կը գործածուէր իբրեւ շտեմարան: Երկրորդ յարկին վրայ կային 12 սենեակներ եւ սրահ մը: Սենեակներէն երկուքը կը գործածուէին իբրեւ գրասենեակ: Իւրաքանչիւր սենեակի մէջ զետեղուած էին երեքական մահճակալներ: Այդ յարկին վրայ էր նաեւ սեղանատունը՝ սպասաւորներու սենեակներով, խոհանոցը, բաղնիքը: Երրորդ յարկին վրայ կային նոյնքան սենեակներ հիւանդներու ընդունելութեան համար ինչպէս նաեւ սենեակներ՝ բժիշկին, վիրաբոյժին եւ վիրաբուժութեան յատուկ:

Հիւանդանոցը ունէր նաեւ բաժին մը այցելու հիւանդներու կամ թեթեւ խընամքներու կարօտ հիւանդներու յատուկ:

Ս. Լուսաւորչեան հիւանդանոցը իր անձնուէր ու մասնագէտ բժիշկներու եւ վիրաբոյժներու անձնակազմով պատկառանք կը պարտադրէր ու իր համբաւը կը տարածուէր նոյնիսկ օտարներու մօտ:

Հիւանդանոցին տոմարներու արձանագրութիւններէն քաղելով, Հայր Քօսեան կուտայ թիւեր որոնց համաձայն հիւանդանոցին մէջ մշտապէս կը խնամուէին 30–40 եւ նոյնիսկ 60–70 հիւանդներ, առանց ազգի խտրութեան: Այդ թիւը տարեկան կը հասնէր 650–860ի:

Հիւանդանոցին ընդարձակ պարտէզին մէկ անկիւնը շինուած էր միայարկ առանձին շէնք մը, ուր կը խնամուէին 10–15 ծերեր ու անկարներ եւ 20–25 մտային ու հոգեկան հիւանդներ:

Հիւանդանոցին մուտքին աջ կողմը շինուած էր Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, յարակից փոքր մատուռով, որոնց ներքին պատերը զարդարուած էին սուրբերու թանկարժէք նկարներով:

Իսկ մուտքի ձախ կողմը կանգնած էին Սպարթալեան բարերար եղբայրներու՝ Յակոբի եւ Յովհաննէսի մարմարակերտ արձանները:

Հիւանդանոցի մատակարարութիւնը յանձնուած էր հոգաբարձութեան մը, ընտրուած Քաղաքական Ժողովէն, որուն մէկ անդամը կը ներկայացնէր Սպարթալեան տոհմը:

Կարօտեալ հիւանդներու ծախքերը կը հոգացուէին ազգային նուիրատուութիւններով: Սակայն, հիւանդանոցը ունէր նաեւ հասութաբեր կալուածներ:

Հիւանդանոցի տնօրէններ կը յիշուին Փիրղալեմեան վարդապետ, Մակար վարժապետ, Սարգիս անունով անձ մը, եւ Սարգիս Միրիճանեան:

Համբաւաւոր բժիշկներու եւ վիրաբոյժներու կարգին կային Տոքթ. Առաքել Ճեպէլեանը (վիրաբոյժ) որ մարդասիրական նուիրումով ձրիօրէն ծառայած է, իրեն օգնական ունենալով յոյն վիրաբոյժ մը՝ Տոքթ. Արվիրօբուլոսը: Տոքթ. Տիգրան Սպարթալեանը, Տքթ. Կոստանդը, Տքթ. Թօփալեանը, Տքթ. Փէշտիմալճեանը, Տքթ. Սիմոն Սպարթալըն, Տքթ. Խաչատուրեանը եւ շատ մը ուրիշներ, որոնց իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեամբ ու բարեխիղճ աշխատանքով բուժած են հիւանդներ, ամոքած ենթառապանքներ եւ նոյնիսկ մասնակցած են հիւանդանոցին հոգաբարձութեան գործունէութեան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(16 – Շար.)

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՈՒԽՏԻՆ, ՁՈՐ ՀԱՐԹԵՑ ԴԱՒԻԹ ԲԷԳ

Բազմաթիւ հանգրուաններէ անցած է հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը:

Ցնորքներու երկար շրջան մը ապրած է ան նախ: Աղէտներու շարքը, որուն ներքեւ խոշտանգուեր էր հայ ժողովուրդը կորսնցնելէ յետոյ իր անկախութիւնը՝ վրայ տալով նախ Անին 11րդ դարու կէսերուն եւ երեք դար ետքն ալ Կիլիկիան, պոռթկումներու առիթներ յաճախ ստեղծեր է հայ հողի վրայ: Ի սկզբան ընդվզումներու մասնակի դէպքեր էին անոնք առաւելապէս, որոնք միշտ ալ ճնշուեր էին ոսոխին կողմէ, առանց սակայն ընկճելու ազատութեան ծարաւը հայ ժողովուրդի հոգիէն ներս: Այնպէս որ եղան եւ պահեր երբ խլրտումները զանգուածային բնոյթ ստացան եւ հայ ժողովուրդը ծառացաւ այլազան այն ասպատակութեանց դէմ, որոնք յաջորդաբար եկեր էին իրենց լուծը պարտադրել իրեն:

Պէտք է սակայն անցնէր ամբողջ երկու դար Կիլիկիոյ փլուզումէն ետք՝ որպէսզի հայ ժողովուրդը դատ մը ստեղծէր իրեն: Պահ մըն էր ատ երբ հայ ժողովուրդը զրկուած ամէն կռուանէ, իր եկեղեցին միայն ունէր իբրեւ միութեան կորիզ: Ու արդարեւ հայ կաթողիկոսներն եղան որ առաջին փորձն ըրին դարման որոնելու հայ տառապանքին: Բայց անոնք միամտութիւնն ունեցան քրիստոնեայ Եւրոպայէն երթալ աղերսել այդ սպեղանին:

Նոյն այդ քրիստոնեայ Եւրոպան խուլ պիտի մնար սակայն, ու Ստեփանոս Սալմաստեցի կաթողիկոսը, որ Հռոմ էր գացեր պապին միջնորդութիւնը հայցելու, յուսախաբ պիտի դառնար ետ: Պապը, արդարեւ, սակարկութեան էր նստեր հայ հաւատքին հետ: Նման ցնորքներու ետեւէն պիտի երթային ուրիշ կաթողիկոսներ ալ, ինչպէս՝ Միքայէլ Սեբաստացի եւ Յակոբ Ջուղայեցի, անոնք եւս ջախջախուելու համար իրենց պատրանքներուն մէջ: Եւրոպան անտարբեր մնացեր էր միշտ եւ Հռոմ միշտ նենգ:

Իսրայէլ Օրի պիտի գար յանկարծ նոր շրջան մը բանալ հայ ժողովուրդի ազատագրական ճիգերու պատմութեան մէջ: Քանի մը տարի պատրանքներու ետեւէն վազեր էր ինք եւս ի սկզբան՝ Եւրոպայէն դարման մուրալով ինք ալ իր կարգին, ի վերջոյ յուսախաբ ըլլալով սակայն եւ հայ ժողովուրդին ճակատագիրը կապելով ռուս զէնքերու յաղթանակին հետ, ազատագրուած տեսնելու համար հայ հողը օտար լուծերէն: Իսրայէլ Օրիի հետ՝ հայ ժողովուրդը շատ բան կը թօթափէր դարաւոր իր պատրանքներէն, իր դատին առանցքը բերել կապելով ոտքի տակի իր հողին եւ զգուշանալով հեռաւոր բարեկամներու վրայ յոյս դնելէ:

Եւ ահա, Իսրայէլ Օրիէն քիչ ետք, նոր դէմք մը պիտի յայտնուէր հայ երկնակամարին վրայ՝ իր հետ բանալով նոր էջ մը հայ ազատագրական պայքարի պատմութեան մէջ: Իսրայէլ Օրի աչքերը փակած ատեն 1711ին՝ կտակ մը թողուցեր էր ետին — յոյս չդնել հեռաւոր սուրբերուն վրայ: Դաւիթ Բէգ իր յոյսը կապեց նաեւ հայ ժողովուրդի իր իսկ ուժերուն, պայքարի դաշտ նետելով հայ ըմբոստութիւնը:

Մարտնչումներուն շարանը՝ որոնց գլուխ կանգնեցաւ Դաւիթ Բէգ կը թուագրուի 1722ին: Նոր պահ մըն էր ատ, երբ օտար հալածանքներն եւ կեղեքումները անգամ մը եւս գլեր էին ամէն չափ ու սահման, ու պատմական Արցախի եւ Սիւնիքի մէջ հայ ըմբոստութիւնը անգամ մը եւս ոտքի կը կանգնէր, դիմադրական ջոկատներու վերածուած, Դաւիթ Բէգն ունենալով ի գլուխ:

Դաւիթ Բէգի մահը 1728ին, կէսթողուց ընդվզման այդ թափը: Բայց հայ ազատագրական պայքարը պիտի ընթանար առաջ: Դիւրին չեղաւ անշուշտ անոր յետագայ ուղին ու նոր փորձութիւններ եւ նոր պատրանքներ դիմաւորեցին զայն: Մխիթար Սպարապետէն մինչեւ Յովսէփ Էմին յոյսերէ եւ յուսախաբութիւններէ պիտի անցնէր վերստին հայ մաքառումը, ինքզինք օրօրելու համար դեռ երկար ատեն թուղթէ ծրագիրներով, եւ իրեն պաշտպան որոնելով միշտ: Բայց ամէն փորձութեան հետ աւելի իմաստուն պիտի դառնար ան, ու ամէն ձախողանքէ ետք՝ սթափման պահ մը պիտի յաջորդէր: 1722ը արդարեւ թուական մը բացեր էր հայ պատմութեան մէջ:

Երկուքուկէս դարեր անցան այդ թուականէն ի վեր: Նոր աղէտներ ու նոր պատրանքներ արձանագրեց հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, ու նոր հանգրուաններէ անցաւ հայ ազատագրական պայքարը: Բայց հայ ժողովուրդը ամուր փարած մնաց իր դատին, չմոռնալով պատմութեան իրեն կտակած պատգամը թէ՝ ժողովուրդներն իրենք են տէրը իրենց ճակատագրին, եւ ուրիշ փրկութիւն չունին բայց եթէ կառչած մնալ հայրենի հողին:

Ոգեկոչելով իր պատմութեան ամէնէն շքեղ դէմքերէն մէկը որ Դաւիթ Բէգն էր եղեր, հայ ժողովուրդը բոլոր այն ժողովուրդներուն պէս, որոնց ազատութեան պայքարը անցաւ նոյն այդ փորձութիւններէն, կը նորոգէ իր մէջ դարերուն իրեն կտակած մեծ ուխտը — չասպնել փոթորիկներէն որքան ալ ահեղ երեւան անոնք, ու պատրանքներու զոհ չերթալ որքան ալ անոնք շողշողուն թուին իրեն պահ մը:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՄԻՆՉԵՒ 72 ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

ՏԽՈՒՐ ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Կասկած չկայ թէ մարդկային պատմութեան մէջ չեն պակսիր եղբայրութեան հիանալի օրինակներ: Ան որ իր շուրջը ուշադրութեամբ կը դիտէ, դիւրաւ կը տեսնէ մարդիկ որոնք իսկապէս եղբայրական զգացում մը կը ցուցաբերեն ուրիշի նկատմամբ: Եթէ այսպէս չըլլար, բարեգործութիւնը գոյութիւն չէր ունենար, բարեսիրական հաստատութիւնները չէին ապրեր: Եթէ մարդիկ ուրիշներու հանդէպ, նոյնիսկ բոլորովին անծանօթներու նկատմամբ չգիտնային ցոյց տալ տաքուկ այն վերաբերումը զոր ցոյց կուտան իրենց հարազատ մէկ եղբօրը, մարդկային ընկերութիւնը կիսով փուլ կուգար թերեւս:

Բայց զարմանալի է որ շատ անգամ նոյն այդ բարի եւ ազնիւ մարդիկը յանկարծ ծայր աստիճան անգութ կը դառնան աւելի ուրիշներու նկատմամբ: Կարծես նոյն անձերը չեն այլեւս: Մէկ ձեռքով կը շոյեն տառապող մարդու մը մազերը, քանի մը ոսկի կը դնեն անոր գրպաններուն մէջ, միւս ձեռքով մարդ կը զարնեն, մարդ կը սպաննեն առանց աչք քթթելու: Առաւօտուն հօս հսկայ նուիրատուութիւն մը կ'ընեն բարեսիրական հաստատութեան մը, իրիկունը հոն ուրիշի մը բերնէն կը յափշտակեն անոր ամէնէն կենսատու պատառը: Աղքին անիրաւուած մարդու մը իրաւունքը պաշտպանելու համար հազարներ կը վատնեն անդին աշխարհի ամէնէն անմեղ մարդուն տունը կը քանդեն:

Եթէ մարդը այսպէս միշտ նոյն Տոքթ. Ճէքիլ եւ Միսթըր Հայտն է, այսինքն երկու հոգիով այն անհաւասարակշիռը՝ որ առաւօտուն հրեշտակ, իսկ գիշերն ալ հրէշ կը դառնայ, պատճառը այն է որ մարդուն եղբայրութիւնը, մարդասիրութիւնն ու գութը կ'անհետանայ անմիջապէս որ իր սեփական շահը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ: Այս մէկն ալ մարդուն այն սեփական քաղաքականութիւնն է որ իրեն կը պարտադրուի ոչ թէ Պետութեան կողմէ, այլ բնութեան:

Այո, մարդիկ կրնան իրարու հետ եղբայրանալ եթէ հասարակաց շահու եւ բարիքի մը ետեւէ կը վազեն: Եթէ մէկուն դատը կ'օգնէ միւսին, կամ գոնէ եթէ մէկուն դատը չի վնասեր միւսին, երկու հոգի եղբայր են իրարու հետ: Այսպէս՝ հասարակաց դատի մը զինուորագրուած մարդոց կողմէ եղբայրական որքան գեղեցիկ յուշարձաններ տնկուած են պատմութեան մէջ: Ռազմաճակատներու վրայ քանի քանիներ եղբայրաբար իրենց կեանքը զոհած են իրենց քովն ի վեր կռուող զինակից ընկերոջ մը կեանքը փրկելու համար: Բայց եղբայրութեան բոլոր այս յուշարձանները անխուսափելիօրէն տնկուած են դիմացի ճակատէն վար տապալուած ուրիշ մարդու մը դիակին վրայ: Բնաւ չէ մտածուած որ այդ ուրիշ մարդն ալ եղբայր մը պէտք է նկատուի: Այս է տխուր իրականութիւնը ահա՛ւասիկ. մարդիկ կցած են սաղին իրարու հետ եղբայրանալ պարզապէս անոր համար որ թշնամիներ տեսած են անդին: Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ, արժէք ընծայել այսպիսի եղբայրութեան մը, երբ անիկա պատրաստ է չքանալու անմիջապէս որ հասարակաց վտանգը անհետանայ կամ անմիջապէս հասարակաց բարիքը կռուախնձոր մը դառնայ կողմերու միջեւ: Մենք ամէն օր մեր շուրջը չե՞նք տեսներ արդեօք նոյն արգանդէ ելած հարազատ եղբայրներ որոնք թշնամացած ըլլան իրարու հանդէպ նիւթական հասարակ տարակարծութիւններու պատճառաւ:

Մարդուն եղբայրութիւնը առասպել մըն է, ամէն տեղ, ռազմաճակատի վրայ կամ խաղաղ գործատեղիի մը մէջ, վանքին մէջ թէ մարզադաշտին վրայ: Մարդ չի կրնար եղբայրանալ ուրիշ մարդու մը հետ բառին ամէնէն իտէալ իմաստովը, որովհետեւ կեանքը պիտի չկարենար հանդուրժել այսպիսի համատարած եղբայրութեան մէջ: Ո՞վ կրնայ երեւակայել երկրագունդ մը՝ լեցուն միմիայն եղբայրներով, լեցուն մարդոցմով որոնք կը ցանկան միայն ուրիշի մը բարիքը: Եթէ կեանքի մէջ գոյութիւն ունին չարն ու բարին, հարուստն ու աղքատը, բարձրն ու ցածը, հիւանդն ու առողջը, լոյսն ու տուեւրը, ապա ուրեմն մարդուն եղբայրութիւնը առասպել մըն է, շքեղ պալօն մը, որուն մէջ կը փչէ մէկը, եւ որուն ասեղ մը խօթէ միւսը: Եւ այս այսպէս է պարզապէս անոր համար որ կեանքը համառօտ պատմութիւնն է ոչ թէ եղբայրական յարաբերութիւններու, այլ մրցակցութիւններու, կռիւներու, տարակարծութիւններու, հոսկէ հոնկէ յափշտակուած աւարներու: Իր նախնականութեան ո՞ր մէկ հանգրուանին վրայ մնացած կ'ըլլար այսօր արդեօք քաղաքակրթութիւնը, եթէ մարդիկ իրարու դէմ լարուած չըլլային անվերջանալի ընկերակցութեամբ մը: Այո, մարդուն եղբայրութիւնը առասպել մըն է, իսկ ճշմարիտը այն է որ մարդը մարդուն թշնամին է, մրցակիցն է: Մարդուն երջանկութիւնը կ'աւարտի հոն ուր ուրիշի մը երջանկութիւնը կը սկսի: Մարդուն ազատութիւնը վերջ կը գտնէ հոն ուր ուրիշի մը ազատութեան սահմանը կը սկսի: Ահա թէ ինչու ամէն մահկանացու արգելք մըն է, անհանդստութիւն մըն է ուրիշ մահկանացուի մը համար:

Մինչեւ 72ի վերջաբանը մեզի անգամ մը եւս կը յիշեցնէ այն դառն ճշմարտութիւնը զոր Փօլ Սարթր աւելի քան քսան տարի աղաղակած էր գոչելով. «Դժոխքը ուրիշներն են»:

Մարդիկ եղբայր չեն իրարու: Եթէ եղբայր եղած ըլլային, անոնք որ Մինիխի մարզադաշտին վրայ մէկ-մէկ ոճրագործ հռչակուեցան, իրենց երկրին մէջ հերոսներու պէս չէին թաղուեր:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Ա.

Ինչպէս յայտնի է, մանկամարդ այրին քսանըվեց տարու էր: Լաւ գործաւորուհի, փորձառու կարուհի, քսաներկու տարեկանին մէջ ամուսնացած էր Պ. Ժիւլ Լապրուի գործարանին մեքենավար Փիէր Ֆօրթիէի հետ, որ պարկեշտ երիտասարդ մըն էր: Ան քանի մը ամիս առաջ մեռած էր մեքենայի մը պայթումին հետեւանքով, պայթում մը, որուն պատճառ եղած էր Փիէրի մէկ անխոհեմութիւնը կամ մտախոհութեան մէկ վայրկեանը:

Պ. Լապրու, որ կ'ուզէր այրիին ու որբերուն ապրուստ ապահովել, Ժաննի յանձնած էր պահապան դռնապանուհիի գործը: Մանկամարդ կինը երախտագիտութեամբ ընդունած էր, իր զաւակներուն ապրուստը ճարելու համար: Բայց ինչպէս ըսած էր, Մէզօն–Ալֆօրի նպարավաճառուհիին, Ժաննի կը տառապէր գործարանին մէջ, որովհետեւ հոն ամէն ինչ իրեն կը յիշեցնէր ողբացեալ ամուսնին եղերական վախճանը: Բայց չէր կրնար հեռանալ հոնկէ: Թէ ինքը եւ թէ զաւակները ապրուստի պէտք ունէին: Կարի ո՛եւէ աշխատանք այնքան արդիւնաւոր պիտի չըլլար որքան դռնապանուհիի պաշտօնը:

Մէզօն–Ալֆօրի նպարավաճառուհին կը կարծէր որ Ժաննի փառասէր էր: Մանկամարդ այրին ընչաքաղցութեան համար չէր որ քանի մը հազար Ֆրանք ունենալ կ'ուզէր, այլ իր միակ նպատակն էր առեւտրական փոքր գործ մը հիմնել, ու աշխատանքի շնորհիւ աւելցնել իր սիրասուն զաւակներուն բարօրութիւնը, որոնց վրայ կեդրոնացած էին այլեւս իր բոլոր մտածումները, գորովանքը եւ յոյսերը:

Գործարան գացած պահուն, Ժաննի այդ բաներուն վրայ կը խորհէր: Ան կը յառաջանար դանդաղօրէն, տխրօրէն, աչքերը խոնարհած, առանց բան մը տեսնելու, առանց բան մը լսելու: Յանկարծ մանկամարդ կինը սարսռաց: Ետեւէն ձայն մը լսեց որ իր անունը կ'արտասանէր: Այդ ձայնը իր վրայ բուռն տպաւորութիւն մը գործելուն համար, ճակատը կծկուեցաւ ու դէմքը մթագնեցաւ: Բայց Ժաննի գլուխը ետին չդարձուց ու փոխանակ քայլերը դանդաղեցնելու, սկսաւ աւելի արագ քալել:

— Սպասեցէք ինծի, Տիկին Ֆօրթիէ, յարեց այդ ձայնը: Գործարան կը դառնամ: Միասին կը քալենք, ու թիթեղը կը կրեմ, որ կ'երեւայ թէ ծանր է:

Ժօրժ ետին դարձած էր. խօսող անձը ճանչնալուն համար, տղան կանգ առաւ, հակառակ մօրը ճիգերուն, որ կ'ուզէր քաշքրտելով տանիլ զինքը:

—Մայրի՛կ, իմ լաւ բարեկամս Կարօն է... ան որ ինծի տուաւ իմ ձիս...:

Այդ դադարէն օգտուելով՝ մօրը եւ տղուն միացաւ այն անձը զոր Կարօ կոչած էր Ժօրժ: Իր վրդովումը ծածկելու համար, Ժաննի բուռն ճիգ մը կ'ընէր իր վրայ: Նորեկը զուարթ դէմք մը ունէր, իր արտեւանունքը կը դողային ու սիրտը ուժգնօրէն կը տրոփէր: Ան ծռեցաւ Ժօրժը թեւերուն մէջ առաւ, վեր բռնեց ու երկու այտերէն համբուրեց, ըսելով.

—Բարեւ, տղա՛ս:

Յետոյ գետին դրաւ Ժօրժը, ու Ժաննի ուղղելով խօսքը, դառնութեամբ յարեց.

—Տիկին Ֆօրթիէ, դրաւ կը գտնեմ որ վախ կը պատճառեմ ձեզի: Ինչո՞ւ, սակայն: Քիչ մը առաջ լսեցիք իմ ձայնս, երբ ձեր անունը արտասանեցի առաջին անգամ, բայց ձեր քայլերը փութացուցիք, փոխանակ ինծի սպասելու:

Ժաննի ակներեւ շփոթութեամբ ու վարանումով ըսաւ.

—Վստահ եղէք որ կը սխալիք: Ձեր ձայնը չլսեցի, ու գործարան կը դառնայի աճապարանքով, որովհետեւ խցիկին պահպանութիւնը գործաւորուհիի մը յանձնած էի գիւղ գացած պահուս: Ասոր համար յանցաւոր կը զգամ ինքզինքս:

—Իրա՞ւ չլսեցիք ձայնս, Ժաննի Ֆօրթիէ հարցուց Կարօ:

—Ձեզի չըսի՞ մի թէ:

—Ատիկա պատճառ չի կրնար ըլլալ որ ձեր խօսքին հաւատամ: Միշտ կը խուսափիք իմ քովս գտնուելէ: Սակայն դուք լաւ գիտէք որ ինքզինքս շատ երջանիկ կը զգամ, երբ կարենամ ձեզի հետ քանի մը խօսք փոխանակել: Այնպէս չէ՞, Ժաննի:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հաւըրտ Գարակէօզեանի նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

դուստրին՝

ՀԱՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

49րդ ցանկ

Այրի Տիկին Սուլթան Գրիգորեան (Տէսին), այրի Տիկ. Մարգրիտ Աւագեան (Տէսին), Տիկ. Տիրատուրեան (Լիոն), այրի Տիկ. Աննա Հայկէչեան (Տէսին), Պր. Ժօզէֆ Պէյլէրեան (Վիէն), Պ. Յակոբ Աճէմեան (Փարիզ), Պր. Սահակ Աւագեան (Պոռն), Տիկ. Հայկուհի Վահրիճեայեան (Ֆոնթընէ-սու-Պուա), Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Կօչկակարեան (Շաւիլ), Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Ճանիկեան (Իսի-լէ-Մուլինօ), Տէր եւ Տիկ. Գ. Իշխանեան (Ս. Էթիէն) 40ական: Ազգասէր Հայ մը, Տիկ. Յովհ. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Մալօեան, այրի Տիկ. Էլմաս Սարգիսեան, այրի Տիկ. Լուսիկ Տէր-Վահանեան, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Գասպարեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկ. Փիլիպոս-Մառի Քիրազեան (Պորտօ), Պր. Յակոբ Միքայէլեան (Պորտօ), Պր. Յակոբ Գազանճեան (Տէսին), Պր. Գաբրիէլ Կարապետեան (Մալաքոֆ), այրի Տիկ. Ազատնի Զաւուչեան (Տէսին), Պր. Ժորժ Ակոբեան (Ֆօս-սիւր-Մէռ) 30ական Ֆր.:

Նախկին գումար 147.949,38
49րդ ցանկի գումար 800
Ընդհ. գումար 148.749,38

×

ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է: Այսուհետեւ եղած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին:

ՆՈՒԷՐ

Պր. Յարութիւն Ազարէկեան եւ Տիկին Վարդեր, Ալպէրթ եւ Լեւոն Էհրամճեան-ներ իրենց կնոջ, քրոջ եւ մօրաքրոջ հոգւոյն ի յիշատակ դորգ մը կը նուիրեն Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ (Փարիզ):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ.—

Կիրակի 8 Հոկտ. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

Կիրակի 8 Հոկտ. ժամը 16ին Զաւարեան ենթակոմիտէ:

Երկուշաբթի 9 Հոկտ. ժամը 21ին Հայաստան խումբ:

Երեքշաբթի, 10 Հոկտ. ժամը 21ին, Շաւարշ Միսաքեան խումբ:

Չորեքշաբթի 11 Հոկտ. ժամը 21ին, Քրիստափոր ենթոկոմիտէ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Վրամեան եւ ընկ. Կարօ խումբ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբ:

×

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Անդոք - Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16ին ընկ. Ա. Ճապուրեանի բնակարանը, Սէն Շամոն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ գտնուիլ ճիշդ որոշեալ ժամուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Հոկտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գարանֆիլեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին Յակոբ Բարթիօղլու - Պզտիկեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Ճարիկեան Արթիւր Մալխասեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրեն Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքի կառուցման (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ, (Հոկտ. 8) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ոսումնասիրաց Միութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Բարթող Սարխոշեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին:

×

Իսիի Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Բարթող Սարխոշեանի մահուան առթիւ, իր ընտանիքին:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Բարթող Սարխոշեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ - Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ՎԱՐՁՈՒ Է

Փարիզի կեդրոնը, չորս սենեակնոց յարկաբաժին մը, կահաւորուած կամ ոչ, Բ. յարկ, բոլոր արդիական յարմարութիւններով:

Դիմել՝ 345-89-87

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ

կը հաղորդէ թէ իր դասընթացքները կը վերսկսին.—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏ. 18

հինգ դասատուներ (որոնց երկուքը՝ երգի և պարի) կը վարեն 6ուկէսէն 12 տարեկան տղոց դաստիարակութիւնը:

Տղոց փոխադրութիւնը ապահովուած է երկու օթոքառերով որոնք առաւօտը կը կենան սահմանուած տեղեր և երեկոյեան մօտ - կը վերադարձնեն: Ցերեկուան ճաշը՝ վարժարանին մէջ: Ստորեւ ցանկը այն վայրերուն, ուրկէ օթոքառները կ՚անցնին:

Premier itinéraire : Palaiseau — Massy — Antony — L'Hay-les-Roses — Bourg-la-Reine — Bagneux Fontenay-aux-Roses — Clamart — Issy-les-Moulineaux — Sèvres

Second itinéraire : Asnières, Place Champerret — Sèvres.

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել քարտուղարութեան.—

508-80-46

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՆՈՒԷՐ

ՕՊԸՆԱ.— Այրի Տիկին Նուարդ Կըկըրդեան իր ամուսնոյն Նիկողոս Կըկըրդեանի մահուան երրորդ տարեդարձին առթիւ 20 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 10 Ֆր. ալ ի յիշատակ իր հին եւ նոր ննջեցելոց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆ 1972Ի ԱՇՈՒՆ

ՏԱՍԸ ՕՐՈՒԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵԿՆՈՒՄ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

1550 Ֆ. ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Դիմեցէք մեր մանրամասն գրքոյկները ստանալու համար

Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)
ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ աւուր պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Ղազար Դանիէլեանի բնակարանը, 41 Ռիւ տը լա Տէֆանս (Իսի): Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԿԻՐԱԿԻ
8
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
8 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.535

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.535

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտ. 29ին, Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի հեռատեսիլի միլիոնաւոր հանդիսատեսներ առիթ ունեցան ծանօթանալու այն մեծ նուաճումներուն զորս հայ ժողովուրդը ձեռք ձգած է տասնեակ տարիներու ընթացքին :

Հանդիսատեսը յաջորդաբար կը փոխադրուի Փրոֆ. Անդրանիկ Ճաղարեանի արուեստանոցը, ուր ծանօթ գիտնական–մարդաբանը Լճաշէնի պեղումներու ժամանակ յայտնաբերած գանկերու հիման վրայ կը վերականգնէ մեր հեռաւոր նախնիներու դէմքերը : Ապա՝ Մատենադարան ուր կը պահպանուին հայ ժողովուրդի դարաւոր մշակոյթի վկաները : Հաղորդումը կը վերջանայ Հայաստանի արուեստի վարպետներու համերգով, որու մասնակցած են.— Գոհար Գասպարեան, Արշաւիր Կարապետեան, Լուսինէ Զաքարեան, Էլվիրա Ուզունեան, Ռուբէն Մաթեւոսեան, Ռուբէն Ահարոնեան, Ավետանա Նաւասարդեան, պետական սենեկային նուագախումբը եւ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի սէնֆոնիք նուագախումբը, ինչպէս նաեւ երգի–պարի խումբը եւ օփերայի մեներգիչ՝ Տիգրան Լեւոնեան :

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Երեւանի մէջ վերջ գտաւ Անդրկովկասեան համալսարաններու գիտական ժողովը : Ժողովին կը մասնակցէին Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Հայաստանի Բուհերու աւելի քան 70 գիտնականներ : Եղած են զանազան զեկուցումներ բնագիտութեան, քաղաքական տնտեսութեան, հոգեբանութեան, ընկերաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան հրատապ հարցերու շուրջ :

Որոշուած է միջոցներ ձեռք առնել գործակցութիւնը սերտացնելու համար երեք համալսարաններու միջեւ եւ երեք տարին անգամ մը ժողովներ կազմակերպել կարգով իւրաքանչիւր համալսարանի մէջ, մտքերու եւ ծրագիրներու փոխանակութեան համար :

ԱՐԱՔՍ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ԵՐԵԿՈՆ

Հայաստանի Երաժիշտներու տան մէջ երեկոյ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Ռոստովցի Արաքս Մաթեւոսեանի ստեղծագործական գործերու :

Երիտասարդ արուեստագէտին մասին խօսած է երաժշտագէտ՝ Արմէն Բուդաղեան : Ա. Մաթեւոսեան Տոնի Ռոստովի երաժշտական ուսումնարանը աւարտելէն յետոյ, ուսումը շարունակած է Մոսկուայի Երաժշտանոցը : Արամ Խաչատրեանի ղեկավարութեամբ աւարտած է յօրինումի դասարանը, միաժամանակ սորվելով Փրոֆ. Վիկտոր Մերժանովի դաշնակի դասարանը : Աւարտելէն յետոյ վերադարձած է Ռոստով :

Արուեստագէտին գործերը ամուր կերպով կապուած են հայ մշակոյթին : Մոսկուա եղած շրջանին ոգեւորուած է Հ. Զարդարեանի, Խ. Եսայեանի կտուներով եւ յօրինած Սինֆոնիք Պոէմ «Սեւանի վանքը», «Խաչքար», «Զուարթնոցի աւերակները», դաշնակի համար կտորներ՝ եւ երգեր Սայաթ–Նովայի, Ս. Կապուտիկեանի, Ա. Գրաշիի բանաստեղծութեանց վրայ :

Երեկոյի ընթացքին ունկնդրուած է նաեւ Մաթեւոսեանի Թրիօն (դաշնակ, ջութակ եւ թաւջութակ), սոնաթը (դաշնակի եւ ջութակի) զոր հեղինակը նուիրուած է Արամ Խաչատրեանի : Երաժշտագէտ Եդուարդ Միրզոյեան, յայտարարած է թէ ամէնէն շատ հաւնած է Սոնաթը :

Մաթեւոսեան առաջին անգամն է որ կը ներկայանար Երեւանի ժողովուրդին :

ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔ

Լենինականի աւելի քան հարիւր տարուան պատմութիւն ունեցող Թատրոնի համար, Սեպտ. 29ը կը մնայ իբրեւ ամէնէն յիշատակելի օրերէն մէկը :

Քաղաքի իսկ շինարարներու բաղուկներով կառուցուած է Ա. Մռաւեան պետական Թատրոնի նոր շէնքը, որ կը բարձրանայ Սայաթ – Նովա պողոտայի բարձունքին վրայ : Շէնքը կառուցուած է երկաթբետոնէ, մետաղէ եւ տուֆէ : 800 տեղ ունի : Պաշտօնական բացումին առթիւ, խօսք առած է Հայաստանի Կոմ – կուսի կենտկոմի Ա. քարտուղար Անտոն Քոչինեան, որ շեշտած է թէ այս նոր շէնքի բացումը խրախուսութիւն ունի ոչ միայն Լենինականի այլեւ համայն Հանրապետութեան մշակութային կեանքի մէջ :

ՋԵՐՄ ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՄՕՏ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի եւ Վրաց կաթողիկոս Դաւիթ Ե.ի միջեւ ջերմ զրոյց տեղի ունեցած է եւ շեշտուած երկու եկեղեցիներու բարեկամութիւնը եւ համագործակցութիւնը :

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Հոկտ. 3ին, Էջմիածնի մէջ ընդունելութիւն տեղի ունեցած է ի պատիւ Վազգէն Կաթողիկոսի գահակալութեան 17րդ տարեդարձին :

Այս առթիւ խօսք առած են ամերիկահայ բժիշկ՝ Կարօ Կարապետեան, Լոնտոնի Եկեղեցւոյ Վարչութեան անդամ՝ Յարութիւն Կալաչեան, Հայկ. Արարատեան թեմի առաջնորդ Կոմիտաս Եպիսկ., Ազրբէջանի թեմի առաջնորդ՝ Յուսիկ Եպիսկ. : Ողջոյնի խօսք արտասանած է նաեւ Վրաց կաթողիկոս՝ Դաւիթ Ե., ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհակալութիւն յայտնած է :

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 4)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Հայաստանի արուեստի աշխատողներու տան մէջ տեղի ունեցած է գրող, նկարիչ եւ թարգմանիչ Միքայէլ Գիւտեանի (Լոնտոնէն) ստեղծագործական երեկոն, զոր կազմակերպած էին Գրողներու Միութիւնը եւ Նկարիչներու Միութիւնը :

Հայ մշակոյթի ի նպաստ արտասահման կատարուած աշխատանքներու մասին խօսած է Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար՝ Ստեփան Ալաջաջեան : Գիւտեանի թարգմանութեամբ անգլիական մամուլի մէջ լոյս տեսած են Թումանեանի եւ Թոթովենցի գործերէն :

Գիւտեանի գործունէութիւնը ներկաներուն բացատրած են նկարիչ Վահրամ Խաչիկեան եւ Արուեստի Հաստատութեան տնօրէն Ռուբէն Զարեան :

ՀԻՒՐԵՐ ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԷՆ

Քանի մը օր Հայաստան գտնուած է Ուրուկուէյի պատուիրակութիւնը : Մեկնելէ առաջ հիւրերը պատմած են իրենց տպաւորութիւնները եւ շեշտած թէ այսօր Հայաստան բարձր զարգացած արդիւնաբերութեան եւ գիտութեան երկիր է :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԵՌԷՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

—○—

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ՎԱՐՇԱՒԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Լեհ առաջնորդին մեկնումի նախօրէին միացեալ զեկոյց մը հրապարակուեցաւ, ուր երկու կողմերը քաղաքական ուղեգիծի մը մասին կ'արտայայտուին եւ, միեւնոյն ատեն, երկու երկիրներու յարաբերութիւններու մասին կը խօսին :

Փարիզ եւ Վարշաւա կ'ուզեն, որ խաղաղութիւնը հաստատուն մնայ եւ վերջ գտնէ ճակատներու գոյութիւնը Եւրոպայի տարածքին : Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ կը գտնեն, որ ուժի չդիմուի, յարգուին Պետութիւններու անկախութեան, հաւասարութեան եւ գերիշխանութեան իրաւունքները, որ սահմանները նկատուին անձեռնմխելի :

Քաղաքական գետնի վրայ համագործակցութիւնը Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի միջեւ պիտի ապահովուի կանոնաւոր խորհրդակցութիւններով՝ տարին առնուազն մէկ անգամ նախարարներու կամ անոնց ներկայացուցիչներու միջոցաւ :

Միացեալ զեկոյցին մէջ ակնարկ կայ տնտեսական համագործակցութեան մասին, որու շուրջ, ինչպէս հաղորդած էինք, համաձայնագիր մը կնքուեցաւ առջի օր : Սակայն, զեկոյցին մէջ շեշտը կը դրուի նաեւ մարդկային շփումներու վրայ՝ փոխադարձ այցելութիւն երիտասարդներու, ճիգ՝ երկու երկիրներու ազգային լեզուներու տարածման եւայլն : Թեքնիք եւ գիտական փորձերու փոխանակութիւնն ալ նկատի կ'առնուի :

Համաձայն Ժ. Փոմփիտուի՝ Ֆրանքօ-լեհ համագործակցութեան ուղղութեամբ կարեւոր յառաջդիմութիւն մը արձանագրուեցաւ Կեռէքի Ֆրանսա այցելութեան առթիւ :

Կեռէք Փարիզէն մեկնելէ առաջ այցելեց Փէր Լաշէզ Շոփէնի, լեհ յեղափոխական Վրոպլեւսկիի եւ Թորէզի գերեզմանները :

Նախագահ Փոմփիտու Վարշաւա հրաւիրուեցաւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱԴՐԱՄ հինգ ֆրանքնոցը ի զօրու պիտի չըլլայ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ : Այն անձերը որ անուշադրութեամբ պահած ըլլան պիտի կարենան փոխել Պանք տը Ֆրանսէն :

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ, Ֆարատէի գիւղակը վեց փոքրիկ աղջիկներ եւ իրենց ուսուցչուհին առեւանգուած են առջի օր եւ առեւանգողները մէկ միլիոն տոլար փրկագին պահանջած են : Վերջին լուրերու համաձայն ուսուցչուհին եւ երախաները գտնուած են ողջ–առողջ :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ երեք երկիրներ՝ Սուրիա, Լիբիա եւ Եգիպտոս որոշեցին փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել Արեւմտեան Գերմանիոյ հպատակներուն նկատմամբ : Երեք երկիրները կը գտնեն որ Գերմանիոյ մէջ արաբ քաղաքացիներու հանդէպ «կամայական եւ տմարդի վերաբերում» կայ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ բանտէն փախիլ փորձած է անգլիացի 15 տարեկան պատանին, որ դատապարտուեցաւ Թմրեցուցիչի առուծախի յանցանքով : Թիմօթի Տէվէյ բռնուած է սակայն սուրիական սահմանին մօտ, Գերմանացիի մը կառքին մէջ, կնոջ հագուստներով ծպտուած : Գերմանացին ըսած է թէ Ատանա հանդիպած էր տղուն բայց Թուրք ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ փախուստը կազմակերպողը Գերմանացին է :

ՈՒՐԲԱԹԷՆ ՇԱԲԱԹ լուսնալիք գիշերը աղմկալի ցոյց մը կատարած են հարիւրաւոր մոթօ ունեցողներ, որոնք կը բողոքեն թէվէաւ յաւելման դէմ մոթօներու համար (33 առ. հարիւրի բարձրացած է կարգ մը տեսակներու համար, որոնք լիւքս կը նկատուին) : Ցուցարարները ժամերով Շան զ'Էլիզէն «գրաւած» են :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ իր հիմնադրութեան 23րդ տարեդարձին առթիւ որոշեց ընդհանուր ներում շնորհել քաղաքական եւ քրէական բանտարկեալներու : Այս ներումէն կ'օգտուին նաեւ անոնք, որ ձերբակալուած են, երբ կը փորձէին փախուստ տալ երկրէն : Կան նաեւ 50ի մօտ օտարականներ, որոնք պիտի օգտուին այս որոշումէն : Կ'ենթադրուի, թէ հազարաւոր բանտարկեալներ ազատ պիտի արձակուին :

Օրը Օրին

ՄԱՀԱԶԴ՝ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

—0—

Ֆրանսական լաւագոյն շաբաթաթերթերէն՝ *Լէթր Ֆրանսէզ* իր իսկ մահազդը հրատարակեց այս շաբթու : Թերթը, զոր կը վարէր Արակոն, պիտի դադրի Հոկտեմբեր 10ին, վասնզի այլեւս չի տոկար : Մամուլի մէջ, լուրը կը տրուի քանի մը տողով, կը կարդացուի, հաւանաբար, «նզմուած շուներու» սիւնակին վերապահուած անուշադրութեամբ, գուցէ ոչ իսկ այդքան, քանի աւելի կարեւոր տեղ կը գրաւեն թերթերու մէջ խելագարներու ոճիրները կամ Միշէլ Փոլնարէֆի ·յետոյքին ցուցադրութեան հարցը :

Եղածը ի՞նչ է որ, թերթ մը կը դադրի : Բայց անոր համար որ այս այլանդակ ընկերութեան մէջ, կ'ուզէ դեռ հաւատալ կարգ մը հաւատոյ հանգանակներու եղածը աւելի քան ողբերգական է :

Ծնած Դիմադրութեան օրերուն, ժան Փօլհանի ղեկավարութեան տակ, երեսուն տարի *Լէթր Ֆրանսէզ* մնաց գրականութեան ու արուեստի ամպիոն մը, որ Արակոնի իսկ պատասխանատուութեամբ կը դատապարտէր Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը, կը պաշտպանէր բոլոր Սոլժենիցինները, կը մնար բեմը ազատ մտածողութեան :

Այս մտայնութիւնը սակայն շատ գնահատուած ապրանք մը չէ, մանաւանդ Մոսկուայի կողմէ, որ անմիջապէս կ'արգիլէր *Լէթր–Ֆրանսէզ*ի մուտքը խորհրդային սահմաններէն ներս : Թերթը անոր՝ որու խմբագրապետը անդամ է Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի : Ասիկա ալ անշուշտ իր դերը պէտք է ունեցած ըլլայ *Լէթր Ֆրանսէզ*ի նիւթական դժուարութեանց մէջ, որ առնուազն կը տուժէ սպառումի գետնի վրայ : Ու այսօր *Լէթր Ֆրանսէզ* կը դադրեցնէ իր հրատարակութիւնը ու ձայն մըն ալ կը պակսի : Եւ օրէ օր կը կորսուին տեսակէտի հրատարակութիւնները ու հրապարակը կը խեղդուի միջակ ու գռեհիկ թերթերով որոնք շահ ալ կ'ապահովեն : Հանրային քարոյականը երթալով կ'ապականի ու Ֆրանսա, մտքի ու լոյսի երբեմնի օճախ, կը տարուի հոսանքէն :

Տխուր է պատկերը ու երբ ֆրանսական կոչումի տէր մամուլը չի դիմանար այլեւս, ի՞նչ ըսել Սփիւռքի հայ մամուլին մասին, որուն տքնաջան խմբագիրներու զոհողութիւնները միայն նիւթական ալ չեն :

ՇԱՀԷՆ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ, ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԲԷԿ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ի զո՜ւր սպասումի մէջ եւ անպէտ կերպով վատնուած համբերութեան տխուր Հարկադրանքէ մը ետք՝ ընտիր ու ազնիւ մարդու մը յիշատակին կ'ուզեմ ուշացած երկու խօսք ըսել:

Ստալինեան ոճրային եւ սարսռազդեցիկ օրերու անթիւ կորուստներուն մէջ, մոռցուած մնաց մեծարժէք եւ սքանչելի հայ գիտնական մը՝ Աշխարհբէկ Քալանթար հայկական հնութեանց եւ մշակոյթի բոլորանուէր գիտուոր մըն էր, — ի՞նչ կ'ըսեմ, անզուգական ասպետ մը, որուն միակ վարձքը իր մարտիրոսացումը եղաւ: Դեռ ծանր է անոր մահուան այպանելի պարագաներուն վրայ խօսիլ և կամ նշել մարտիրոսացման ժամանակը: Ոչ ոք այդ մասին ակնարկութիւն ըրաւ ցարդ: Սակայն երբեք պէտք չէ մոռնալ որ Հայութիւնը եթէ չի կրնար այսօր, ստիպուած է սակայն ՕՐ ՄԸ յիշել մարտիրոսացած իր այս ասպետը, զայն հանելու համար ոճրածածուկ դամբարանէն եւ իբրեւ մեր հանրապետութեան մէջ աստղի մը, պսպղացնել զայն:

×

1931ին Երեւան կը հասնէի: Փուշեմթախ, անջուր, անհաց, անօթեւան, հազար չարչարանքներու պաշտելի մայրենիք մը՝ գոնէ ինծի համար: Եւ սակայն ամէն տեղ կը զգայի խորունկ տրոփիւնը սրտին, ընկճուիլ չգիտցող հայկական ձեռներէցութեան: Ողորմելի շէնքերու, սենեակներու մէջ՝ «մատենադարաններ», «թանգարաններ», «արուեստի եւ գիտութեան» հաստատութիւններ, ամենայն լրջութեամբ կը գործէին: Անոնց մէջ կը հանդիպէի մեծ մարդոց — Թորոս Թորամանեանին, Հրաչեայ Աճառեանին, Ստեփան Լիսիցեանին, Կարօ Մելիք-Օհանջանեանին, Գարեգին Սրբազան Յովսէփեանցին Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեանին, Աշխարհբէկ Քալանթարին, Տաբագրոսին, ճարտարապետ Բունիաթեանին, անհաւատալի ՄԵԾ մարդոց՝ որոնք բոլորանուէր կ'աշխատէին: Սակայն կ'աշխատէին ինչո՞ւ համար, — այն խեղճուկրակ բնակարաններո՞ւն, անջուր, անհաց եւ բարեզուրկ կեանքի՞ն համար, որոնցմէ բազմապատիկ աւելի լաւը, ԱՒԵԼԻ ԼԱՒԸ տեսած էին բոլորն ալ, եւ՝ վայելած:

Եւ շուտով, հեղձուցիչ փոշիէն աւելի ծանր կը յայտնուէր անշնչելի «մթնոլորտ» մը, որուն մէջ առհասարակ բոլորն ալ կ'ապրէին՝ առանց «աշխատելէ» դադրելու, նուիրումո՛վ մը՝ զոր չեմ կրնար որ զգացած չափովս պիտի յաջողիմ բացատրել: Ա՜հ, այն անբացատրելի զգոյշ կասկածամտութիւնը՝ որ ինծի համար այնքան անըմբռնելի եւ ընդվզեցուցիչ կերպով կ'երեւար աչքերու, շրթունքներու, բառերու ծածկոյթին տակէն: Եւ երբ այլեւս կ'ըմբռնես անտեղիտալի ճնշումը իր բոլոր զօրութեամբ, միայն այն ատեն կը զգաս սրտի խորքով, որ ի՜նչ հերոսական տիտաններ էին, եւ ի՜նչ գերմարդկային կարողութիւններ՝ «աշխատիլ» կարենալու համար... Հայո՛ւն, Հայութեա՛ն եւ Հայրենիքի՛ն համար:

Մարդիկ կան, որոնց տպաւորութիւնը անջնջելի կը մնայ մեր վրայ: Այդպէս եղաւ Աշխարհբէկի գործած տպաւորութիւնը՝ իմ վրայ: Մոռնալու չէ, որ Ռումանիա ծնած եւ գլխաւորաբար Բենդլըրի մէջ ապրած, Հայն ու Հայութիւնը ցանկալի, անրջային ներաշխարհ մըն էր ինծի համար եւ Երեւանի 1931եան շօշափելի իրականութիւնը չափազանց ճնշիչ էր, հասկնալու եւ մարսելու համար: Հայութիւնը ինծի համար դեռ գիրք էր, ձեռագիր էր, մշակոյթ էր, եւ ես նորուս եւ խեղճուկրակ հայերէնով մը Երեւան գացեր էի, որուն ո՛չ փոշին, ո՛չ հացը, եւ ոչ ջուրը կը փնտռէի, եւ կը գտնէի տիտաններու ամբողջ բանակ մը:

Լաւ չեմ յիշեր թէ ի՛նչ եղաւ պատճառը, որ Աբովեան փողոցի վրայ, կուլտուրայի (Մշակոյթի) շէնքէն՝ ուր կը գտնուէր այն ատեն պետական Պատմական Թանգարանը, դուրս ելլելով աջ կողմէն քալեցի եւ հասայ անկիւն մը՝ ուր միայարկ, խեղճուկ շէնք մը կար, «Հայաստանի Հնութեանց Պահպանութեան Կոմիտէ» ցուցատախտակով: Որքան կը յիշեմ, երկու սենեակներ եւ զանոնք բաժնող մուտքի ոչ լայն սրահ մըն էր ամբողջ եղածը: Պեղումներէ հանուած ամէն տեսակ հնութիւններ, նաեւ տախտակէ խոշոր, հասարակ սեղան մը, որուն վրայ գիշերելու պարտաւորուեցայ: Հանդիպեցայ Աշխարհբէկ Քալանթարին, որ քարտուղարն էր: Ազնուական, քիչ մը ճաղատ, ներկայանալի, ընտիրու պատուական անձ մը, որուն հետ շուտով սրտագին եւ անկեղծ հիմքերով բարեկամութիւն մը ստեղծուեցաւ: Նախապէս իրարու ծանօթ չէինք: Արտասահմանի մէջ պատահաբար, գիտական ուսումնասիրութենէ մը իմացեր էի իր մասին: Ինք ծանօթացեր էր քիչ մը անսովոր անունիս, «Բազմավէպ»ի էջերէն կարծեմ: Անկէ վերջ, շուտով մխրճուեցանք մեր դարաւոր մշակոյթի անցեալին մէջ:

Հնախօսական ի՜նչ մեծ եւ սքանչելի պաշար: Սքանչացումով մտիկ կ'ընէի զինք, Արագածի հսկայ քարէ վիշապներէն մինչեւ նախամարդու ժայռերու վրայ պատկերագրութիւնները, նոյնիսկ դարեր եւ դարե՜ր առաջ՝ «գիր»էն: Մենք այսօր իրե՛ն կը պարտինք Թրքական կարկտահման գնդակներու տակէն Անիի հնութիւններու փրկուած մասը: Մեր մշակոյթին իր անխառն նուիրումը, զինք մղած էր իրական հերոսութեան, իր չալակով Անիէն մեր հնութիւններու մէկ մասը Երեւան փախցնելու համար, յառաջացող Թրքական բանակի աչքերուն տակ: Սրտի խորունկ, համակրալից յորդանք մը, հետզհետէ կը ծովանար՝ բառին բո՛ւն նշանակութեամբ, այս մեծարժէք գիտնական ազնուական Հայուն հանդէպ, իմ մէջ: Ուստեանի չգոյութեան այդ օրերուն, օր մը, պնդեց որ անպատճառ իրենց երթամ կէսօրուան ճաշի: Համեստ, շատ համեստ ճաշ մըն էր, սակայն՝ ինծի համար՝ ամենանոխ խնջոյք: Հանդիպեցայ իր գեղեցիկ կնոջ եւ սիրասուն զաւկին: Որքա՜ն կը ցաւէին, որ ի վիճակի չէին աւելի լաւ հիւրասիրելու: Ի զո՜ւր ջանացի պնդել անկեղծ այն արտայայտութեանս վրայ թէ լաւագոյն խնճոյքներն իսկ երբեք պիտի չփոխէի իրենց թանկագին ներկայութեան եւ հիւրասիրութեան հետ:

Ցուցումով կը յիշեմ զինք այս պահուս. սրտի խորունկ կսկիծով՝ այդ ազնուասիրտ ու բարի հայ գիտնականը...:

Ի՞նչ զիւային ու ոճրամիտ սիրտ էր որ յանդգնեցաւ Աշխարհբէկը ամբաստանել որեւէ մեղքով...: Ով գիտէ ո՛ր հրէշածին Յուդան մատնեց հայ մշակոյթի այդ մարտիրոսը: Դժո՛խքը թող իրենց արքայութիւնը ըլլայ, յաւիտեան:

Վերադարձիս, պատմեցի Արշակ Չօպանեանին յուզումով եւ ջերմութեամբ՝ թէ ի՛նչ մեծ տիտաններ ունէինք հոն, այդ պատառ մը Հայաստանի մէջ: Ի՛նչ նուիրմամբ եւ անձնազոհութեամբ անոնք կը շարունակէին մեր պապենական սրբազան ժառանգութիւնը պահել, պահպանել, այդ յուսահատեցուցիչ պայմաններու տակ նոյնիսկ զարգացնել: Պէտք էր, կ'ըսէի իրեն, որ լումայով մը գոնէ ճանչցնենք մեր խորունկ սէրն ու յարգանքը՝ իրենց հանդէպ, իրենց հերոսային, անփոխարինելի աշխատանքին համար: Խե՜ղճ Չօպանեան, ես՝ միամիտ, ինք ինձմէ աւելի՛ միամիտ. լա՜յն բացաւ Անահիտի էջերը...: Եւ սակայն բացուած էջը բաց ալ մնաց, որովհետեւ քամները կը շարունակէին զոց մնալ:

Վերադարձիս, չգրեցի այլեւս Աշխարհբէկին: Գրեցի ոչ ոքի, բացի Գարեգին Սրբազան Յովսէփեանցէն: Վերջապէս եկեղեցական էր, «օրէնքէն դուրս», եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Վաղուց սովորութիւն եղած էր ինծի համար պատասխանել այն ատեն միայն, երբ խորհրդային Հայաստանէն ինծի գրէին կամ գրեն: Հարկ չկայ գլխու փորձանք ըլլալու: Աշխարհբէկ ալ որեւէ ատեն չգրեց ինծի:

Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ չչուկներ հասան ինծի, տխուր, ընդվզեցուցիչ ակնարկութիւններով: Ո՛չ ոքի հարցուցի, Երեւան իմ բազմաթիւ այցելութեանցս ատեն, Աշխարհբէկի մասին: Ո՛չ իսկ սիրելագոյն բարեկամներուս, որոնք այսօր այլեւս անհասանելի են: Ոչ ոք բան մը, խօսք մը ըրաւ ինծի, Աշխարհբէկի մասին: Ինծի համար կը բաւէր, որ ան հոն չէր այլեւս: Անտարակոյս Աշխարհբէկինը չէր մեղքը, ո՛չ ալ իմս, որ մտահոգուէինք: Մեղքը սակայն, անքաւելի մեղքը, անո՛նց էր, որ անոր անմեղ արեան մէջ մխրճեցին իրենց չորնալիք ձեռքը:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԻ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

———o———

Որքան ընդլայնւում են մարդու իմացութեան սահմանները, այնքան հարստանում է նրա հոգին, նրբանում զգայնութիւնը: Մարդն սկսում է նորովի գնահատել եւ ըմբռնել քաղաքակրթութեան բարիքները: Բանականութիւնը եւ ոգին սկսում են ներխուժել միմեանց սահմանները: Հոգին սկսում է անսահմանօրէն ծաւալուել: Այդ ծաւալումներին կարող է ուղեկցել միայն մեծագոյն ոգեխոյզը, որի արուեստի սահմանները մարդկային ոգու սահմաններն ընդգրկելու չափ լայն են: Բնութիւնը վերափոխող, բնութեան ճարտարապետութիւնը սրբագրող 20րդ դարի մարդը, որի ճանապարհն անցնում է հիւլէական ճեղքումների, տիեզերական տարածութիւնների յաղթահարման եւ, ըստ այդմ, մարդկային բանականութեան վերակառուցումների, մարդկային հոգիների փլուզումների եւ յարութեան քառուղիներով, երկար չի կարող մնալ արուեստի լոկալ բովանդակութիւնների հրմայքի տակ: Հարկաւոր է գերհզօր, համահաւաք եւ հոգու խորխորատները թափանցող արուեստ, որի մէջ լուծուեն կենսական հանգամանքները (թեմա, բովանդակութիւն) եւ մարդ-անհատը համակուի արուեստի բացարձակ, համամարդկային ուժով:

Այսպիսի խոհերով ու չափանիշներով երբ անդրադառնում ենք 1600 երկար ու ձիգ տարիների ճանապարհ կտրած հայ երաժշտութեանը, ուրախութեամբ տեսնում ենք, որ մեր փոքր ածուն հարուստ է ոչ միայն մեզ համար: Այսօր, երբ աշխարհի բոլոր ծագերից Հայաստան այցելող արուեստասէրներն ու արուեստագէտները զմայլանք են ապրում՝ լսելով մեր միջնադարեան երաժշտութիւնը, Կարա Մուրզայի, Եկմալեանի եւ Կոմիտասի մե-

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԴԻՏՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

———o———

Այս մայր տաճարը, իր ճարտարապետական ոճով ու մարմարակերտ նուրբ կառուցուածքով, ինչպէս նաեւ ներքին հարուստ սարքաւորումով ու յարդարանքներով, հայկական մտքի յղացման հրաշալի նմոյշ մըն էր, որ օտարներու իսկ զմայլանքին առարկայ կը դառնար:

Եթէ Լատիններն եւ Յոյները ունէին բազմաթիւ եկեղեցիներ ու մատուռներ, որոնք յունական, բիւզանդական եւ եւրոպական ճարտարապետութեանց տիպար յօրինուածքներ էին, սակայն, անոնցմէ ոչ մէկը կը հաւասարէր Ս. Ստեփանոսի չքեղութեան ու պատկառելի կառոյցին:

Յայտնի չէ թէ Ս. Ստեփանոսի առաջին տաճարը երբ շինուած է: Վերջին եկեղեցւոյ աւագ դրան երկու կողմերը հաստատուած մարմարեայ տախտակներու վրայի քանդակուած հին արձանագրութիւնները կը յիշատակեն թէ հին տաճարը տապալեցաւ 1688ին եւ վերստին շինուեցաւ 1689ին: Այս ալ այրեցաւ 1845ի մեծ հրդեհին եւ նոր մը կառուցուեցաւ 1853ին՝ ժողովրդային նուէրներով, Ներսէս Ե. Աշտարակեցի կաթողիկոսի եւ առաջնորդ Պօղոս Արք.ի օրով: Ներսէս կաթողիկոս այդ շինութեան նիւթապէս օժանդակած է:

Ինչ կը վերաբերի Զմիւռնիոյ Առաջնորդարանի դիւանի արձանագրութեանց, որ ընդօրինակութիւն մըն էր 1845ի հրդեհէն առաջ գոյութիւն ունեցող տաճարին դրան վրայ զետեղուած արձանագրութեանց, որոնք կը յիշատակէին թէ նախկին տաճարը հիմնայատակ կործանած է 1688ի երկրաշարժէն եւ շնորհիւ առաջնորդ Յովսէփ վարդապետի ջանքերուն քանի մը տարի ետքը վերաշինուած է: Իսկ 1743ին տաճարը մասնակի նորոգութեանց արժանացած է:

Ս. Ստեփանոս Մայր եկեղեցւոյ վերջին շինութիւնը նախապէս յանձնուած է Սթրաթի անունով ճարտարապետի մը, որ եկեղեցւոյ հիմերը դրած ու թէեւ սկըսած է պատերու շինութեան, բայց Ազգ. Վարչութիւնը գոհ չըլլալով իրմէ, գործը վստահած է ճարտարապետ Սիմոն Կեսաբացիի: Այս ալ կարճ ժամանակ մը ետքը հրաժարած է:

Պատասխանատու մարմինը դիմած է Պոլիս Եօրտէկ Մինասի, որ անձամբ չկարենալով ստանձնել եկեղեցւոյ շինութիւնը, Իզմիր ղրկած է իր գործակից՝ ճարտարապետ Մելքոն Երամեանը:

Ահա այս նրբին ճաշակի արուեստագէտին կը պարտինք Ս. Ստեփանոսի գեղակերտ կառուցուածքը, որու շինութենէն ետքը ճարտարապետը յանկարծամահ կ'ըլլայ ու իր մարմինը կ'ամփոփուի եկեղեցւոյ պարտէզը: Տապանաքարին վըրայ կը քանդակուի իր մահագրութիւնը հայերէն եւ թրքերէն (հայերէն տառերով): Բայց այս վերջին արձանագրութիւնը մասամբ անընթեռնլի դարձած է ժամանակին գործած աւերներով:

Ս. Ստեփանոսի Մայր եկեղեցին հետզհետէ բարեզարդուած է շնորհիւ բարեպաշտ նուիրատուներու:

Եկեղեցւոյ ճարտարապետական ոճի մասին միայն մասնագէտները կարող են արտայայտուիլ: Սակայն կարելի է նկարագրել անոր յատկանշական մասերը:

Եկեղեցւոյ ներքին երկարութիւնն էր 33 մեթր: Իսկ լայնութիւնը՝ 21 մեթր: Պատերուն հաստատութիւնը մէկ մեթր էր, բայց պատերուն կից կային քառանկիւն սիւներ, նաեւ երկու կարգի վրայ մարմարեայ, բոլորաձեւ հինգակական սպիտակ սիւներ, դեղաքանդակ խոյակներով, որոնց ամբողջութիւնը իրար միացուած էին երկաթեայ ամուր ձողերով, որոնք աւելի կ'ամրացնէին շէնքին կառոյցը:

Եկեղեցին ունէր երեք խորաններ, Ս. Ստեփանոսի, Ս. Աստուածածնի եւ Ս. Յովհաննու Կարապետի նուիրուած: Զեղունը կազմուած էր երեք կամարներէ: Գմբէթը՝ դասին վերեւ, ներքնապէս զարդարուած էր ու առանձին վեհութիւն մը կը ներշնչէր:

Եկեղեցւոյ արտաքին մասը, երեք կողմով կամարակերտ գաւիթը՝ 24 սիւներով եզերուած, որոնց վրայ կառուցուած էին վերնատուները: Քարաշէն լայն սանդուխ մը կը բարձրանար դէպի վերնատուն:

Գաւիթին վրայ տաճարը ունէր եօթը դռներ, փեղկերով պաշտպանուած: Ամէնէն գեղեցիկը աւագ դուռն էր, Պետրոս եւ Պօղոս առաքեալներու ձուլածոյ արձաններու ագուցուածքով: Իսկ դրան երկու կողմի պատերուն վրայ զետեղուած էին երկու մարմարեայ յիշատակարաններ, որոնցմէ մին Պալեօղեան բարերար եղբարց անունները, իսկ միւսը՝ Պոլսոյ պատրիարք եւ Զմիւռնիոյ առաջնորդ Պօղոս Բ. Արք.ի մահագրութիւնը կը յիշատակէր:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(17 Շար.)

ներգներն ու խմբերգները, այսօր, երբ աշխարհի չորս ծագերին Հայ երգը ընծայ տանող Լուսինէ Զաքարեանին սրցուն – քաչալ աչօք եւ հիացումից թակկացող սրտով ընդառաջ են ելնում տարբեր ազգերի մարդկային բազմութիւններ, կրկին ու կրկին ի յայտ է գալիս Հայ երգի ազնուական փայլը:

Զարմանալի ամբողջական է տոհմիկ Հայ երգը, 5րդ դարի պարզագոյն, անուսեթեթ շարականներից, 10րդ դարի նարեկացիական բազմարնոյթ ու գունագեղ տաղերից եւ 20րդ դարի եկմալեանական ու կոմիտասեան Պատարագների միջեւ կան բազում ներքին ընդհանրութիւններ, որոնք, իբրեւ շաղախ, իրար են բերում 16 դարերի հեռաւորութիւնները, հակասութիւնները, սոցիալ – պատմական, հոգեբանական – ոճական հանգոյցներն ու ներհակութիւնները: 16 դար շարունակ բնել – զարգացել է Հայ մեղեդին՝ միշտ լինելով ու մնալով ազգային սրբութիւն: Երգը չի եղել սոսկ հաճոյքի միջոց, արուեստի ձեւ կամ նման որեւէ բան: Երգը եղել է կենսականօրէն ամենաանհրաժեշտ պարագայ, եղել է հոգու հաց: Եւ դարմանահրաշ հարազատութեամբ Հայ մեղեդին իր մէջ խտացրել է մեր ժողովրդի ազգային հոգեբանութիւնը, դառնալով խրայատեսակ մի լուսամուտ, դէպի ուր նայողը կարող է ըստ ամենայնի ճանաչել Հայոց ազգային բնաւորութիւնը, նրա ոգու պատկերը:

Հայ մեղեդին բարձր զարգացման է հասել եկեղեցական միջավայրում: Բայց սա ամենեւին չի նշանակում, թէ Հայ երգը իր դարաւոր ճանապարհին միշտ ամփոփուած է եղել եկեղեցական շրջանակներում: Ի սկզբանէ հոգեւոր երգը սոսկ կրօնական չեղաւ: Աղօթքների մէջ ազատօրէն եւ առատօրէն ներմուծուեցին հայրենասիրական, բնապաշտական, պատմա – ազգային թեմաներ, որոնք լիարիւն կեանք, բովանդակութիւն, յոյզ ու երեւակայութիւն հաղորդեցին Հայ հոգեւոր երգին: Նրա էութիւնը դարձաւ խորապէս մարդկային: Աղօթքային ատաղձը ընդհանուր – մարդկային հոգեբանութիւնը: Միեւնոյն եկեղեցական երգը երբ հոգեւոր միջավայրից դուրս էր գնում, կենցաղում, աշխատանքի կամ պատերազմի ժամին ստանում էր նաեւ աշխարհիկ իմաստ, հնչում էր իբրեւ ժողովրդական, հայրենասիրական, քնարական երգ – երաժշտութիւն: Դառնում էր բուն ժողովրդական արուեստ:

Եւ որովհետեւ ժողովրդական արուեստ էր դառնում, անսահմանօրէն ընդարձակւում էին նրա ներգործութեան սահմանները: Ի պատիւ Հայ երգի, այդ սահմանները երբեք չորոշուեցին միայն ու միայն ազգային տարածութիւններով կամ յատկանիշներով: Հայ երգը որքան տոհմիկ, նոյնքան եւ համամարդկային էր:

Հայ մեղեդին ապրում է իր երկրորդ կեանքը՝ առաւել վսեմ ու մեծախորհուրդ:

Առաւել վսեմ ու մեծախորհուրդ, որովհետեւ դարաւոր Հայ երգը դառնում է նորովի հմայիչ, սկսում է մտնել համայն մարդկութեան հետաքրքրութիւններին եւ սիրոյ ոլորտները:

Ի՞նչպէս եղաւ այդ: Եղաւ մի պարզ, բայց եւ յոյժ դժուարին միջոցով՝ միջնադարեան Հայ երգը, Կարա Մուրզայի, Եկմալեանի եւ Կոմիտասի գոհարները բեմ հանելով: Այդ յանդուգն գործում իր աւանդն ունի նաեւ Լուսինէ Զաքարեանը:

Հայրենական երաժշտանոցներում մարզելով իր թեւերը, Լուսինէն մի օր ճախրեց դուրս՝ դէպի փոքր ու մեծ բեմերը եւ հոգեւոր երգը հնչեցրեց աշխարհիկ երգերի կողքին: Դրանից հոգեւոր երգերը չխամրեցին. ընդհակառակն, աւելի ընդգծուեց նրանց անզուգական վեհութիւնը, հոգեմայլ յուզականութիւնը, անսահման մարդկայնութիւնը: Կարճ միջոցի մէջ Լուսինէն դարձաւ հոգեւոր երգի անզուգական կատարող:

Անմիջապէս աւելացնենք՝ նաեւ մեկնաբանող:

Լուսինէի ամէն մի կատարումը խրայատուկ ապրում է, երգի եւ երաժշտութեան խորօրինակ ըմբռշխնում: Նա կարծես չի երգում: Կարծես երգով պատմում է իր հոգում ամբարուածը, որը սէր է, աղօթք, հիացք, վիշտ, յոյս, տրամութիւն, ամէն ինչ, որ կարող է ապրել մարդկային հոգին: Ամէն ինչ՝ բոլոր նրբերանգներով:

Լուսինէն եկաւ վկայելու, որ երբեք չի եղել եւ չկայ չինական պարիսպ մեր հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգերի միջեւ: Լուսինէի «Յորժամ»ը յոյսի երգ է՝ անեղերք տրամութեամբ:

Եթէ մի փոքր խորանալ փորձենք «Յորժամ» երգի խօսքերի եւ մեղեդու մէջ, պիտի նկատենք, որ այս բանաստեղծական եւ երաժշտական գոհարը վերին աստիճանի առօրեական հիմք ունի: Ուշադրութիւն դարձնենք այն բանին, որ անհատը յիշատակում է իր ննջեցեալներին, ոչ թէ ննջեցեալին: Մէկից աւելի են եղել կորուստները: Նշանակում է՝ ոչ սովորական մահեր են դրանք: Անհաւանական չի ենթադրելը, որ այս աղօթքը ծնուել է որեւէ հերթական մի պատերազմից, համաճարակ–աղէտից, թշնամական վայրագ ներխուժումից յետոյ, երբ ամէն տուն մէկից աւելի գոհեր պիտի ունենար... Անյուսութեան մատնուած անհատը աւելորդ եւ անհարկի է համարում իր մեղքերին թողութիւն հայցելը: Նա միայն խնդրում է, որ Աստուած իրեն յիշի... Ինչպէս տեսնում ենք, այս փոքրիկ, բայց մեծարժէք երգը, վեհ ու տրտում երաժշտութեամբ, մեր առջեւ բացայայտում է մի ամբողջ պատմութիւն, մարդկային ողբերգութեան մի ցնցող դրուագ:

Եւ այս ամէնը մենք զգում – տեսնում ենք՝ շնորհիւ Լուսինէի ներհուն կատարման:

Ասում են, թէ արուեստագէտի յաջողութեան գրաւականը նրա անկեղծութեան մէջ է: Լուսինէի անկեղծութիւնը այնպիսի չափերի է հասնում, որ ուզում ես ուրիշ բառ որոնել: Գուցէ՝ ինքնաբտայայտո՞ւմ, ինքնաօրինո՞ւմ: Յամենայն դէպս՝ ինչ–որ նման մի բառ, որովհետեւ այն հուրը, որով համակուած երգում է Լուսինէն, դժուար է սովորական բառով կոչել ներշնչանք կամ վարպետութիւն: Դրանք՝ իրենց հերթին: Լուսինէից առաջ եւ նրան ժամանակակից շատերն են դրըսեւորել եւ դրսեւորում են միջնադարեան Հայ երգի գեղեցկութիւնն ու հմայքը: Բայց Լուսինէն կոչուած է անելու ամենակարեւորը՝ ցոյց տալու մեր հոգեւոր երգարուեստի այն խորութիւններն ու գագաթները, որոնց դեռ չէր հասել մեր ընկալումը: Ահա այս է Լուսինէի ամենամեծ ծառայութիւնը Հայ երգարուեստին, մի ծառայութիւն, որի արժէքը թերեւս հնարաւոր էլ չէ այսօր գգալ ըստ ամենայնի: Երեւոյթը տակաւին ինքն իր մէջ է, ընթացքը շարունակւում է:

Լինելով Հայ երգի գերզգայուն ընկալող եւ դրսեւորող, Լուսինէն բացայայտում է միջնադարեան մեր երգի «մեզամի միւս երեսը» — համամարդկային էութիւնը եւս: Դրսեւորելով հոգեւոր երգի անսպառ հարստութիւնները, նա ունկընդրին աստիճանաբար տեղափոխում է այնպիսի մի մթնոլորտ, ուր իշխում են մաքրամաքուր, գուտ–մարդկային, գերմարդկային, վերերկրային, աստուածային, տիեզերական զգացմունքներն ու ապրում – խոհերը, ուր մարդ անէանում է՝ լուծուելով հոգու երանութեան մէջ:

Մեր դարը, որը յատկանշւում է մարդկային խոհի ու զգացմունքի բարձրագոյն ծաւալումներով, բնականաբար պէտք է որ արժանին հատուցէր մեր հազարմեայ երգերին: Եւ հատուցում է:

Մոսկուայում, Լենինգրադում, Տալինում, Վարշաւայում, Պրագայում, Նիւ Եորքում, Փարիզում եւ այլուր Լուսինէի հնչեցրած Հայ երգերը յարուցում են վսեմագոյն հաճոյք, համերգները վերածելով տօնախմբութեան: «Խորհուրդ խորին»ը դառնում է վսեմաշունչ օրհներգութիւն, «Սուրբ, սուրբ»ը հնչում է իբրեւ տիեզերական գեղեցկութիւնների փառաբանութիւն, «Յարեաւ Քրիստոս»ը դառնում է հիմն՝ ձօնուած մարդու հրաշագործ ուժին...

Լուսինէն հոգով տեսնում է այն խորունկ արմատները, որոնցով իրար են կապուած Հայ հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերը: Լուսինէն Կոմիտասի մեծարուեստ փառաբանիչն է: «Միրանի ծառ»ով մեզ եւ աշխարհին խանդավառութիւնից մինչեւ թախիծ ալեկոծող, «Կաքաւիկ»ով Հայ գեղջուկ երգի միամիտ ուրախութիւնը ապրեցնող, «Ալագեազ»ով մարդկային աղնիւ տառապանքը գեղեցկութեան փոխարկող Լուսինէն տարբեր մայր–ցամաքներում անհամար ծափեր է կորզել յանուն Կոմիտասի: Եւ դեռ պիտի կորզի...

Լուսինէին, ասել է թէ՝ Հայ հոգեւոր եւ կոմիտասեան երգին, ամէնից աւելի խանդավառութեամբ ծափահարում է երիտասարդութիւնը: Երիտասարդութիւնը՝ հասարակութեան ապագան: Այդ ապագայում, ինչ–որ տեղ, աշխարհի մեծ արժէքների կողքին, պիտի շողարձակուի նաեւ Հայ երգը: Այդ երգի խորհուրդն է՝ լոյս տալ եւ միշտ լինել մարդկութեան հետ:

Լուսինէն այդ մեծ խորհրդի երախտաւորն է:

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԸ ՎԵՐՏԷՕՆԻ ՄԷՋ

———○———

Նոյեմբեր մէկին, Տուօմոնի Ոսկրանոցը արարողութիւն մը կազմակերպուած է ի յիշատակ Ֆրանսայի համար մեռած Հայերուն: Արարողութիւնը կը կատարէ Սերովբէ Արք. Մանուկեան:

Անցեալ շաբթու պատուիրակութիւն մը զոր կը գլխաւորէր Պ. Ժերար Սթեֆանէսքօ Վերտէօն գնաց յարաբերութեան մէջ մտնելու համար տեղական իշխանութեանց հետ: Պատուիրակութիւնը ընդունած է «Վերտէօնի մեկենասը» Պ. Հայկ Գրըդճեան, եւ հանդիպում ունեցած է Պ. Անտրէ Պուժիթի հետ, Վերտէօնի քաղաքապետ – երեսփոխան, որ խոստացած է իր աջակցութիւնը, մասնաւոր փայլ մը տալու համար այդ օրուան: Հանդիպում ունեցած է նաեւ ենթանահանգապետին հետ կարգադրութիւններ ընելու համար բարձրաստիճան անձնաւորութեանց եւ կառավարական անձերու ընդունելութեան համար: Վերտէօնի եպիսկոպոսը յայտնած է թէ Կարդինալ Ռընար եւ Մարսէյլի արքեպիսկոպոսը՝ Գերպ. Էջէկարէ ընդունած են իրենց հովանաւորութիւնը տալ: Քաղաքին պահակազօրքին հրամանատարը ինքնաբերաբար առաջարկած է այդ օրը սպաներու մէսը տրամադրել այն Հայ մասնակցողներուն համար, որոնք կը փափաքին հոն ճաշել (ճաշագին 10 Ֆր.):

Տրուած ըլլալով այն յատուկ փայլը որ այս հանդիսութիւնը կը խոստանայ ունենալ, փափաքելի է որ Ֆրանսահայ գաղութը բազմութեամբ բերէ իր մասնակցութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հ. ԵՂԻՍ. ՓԷՋԻԿԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԽՕՍՔԸ (գրութիւններ ամփոփուած «Բազմավէպ»էն անմահացնելու իր քաղցր յիշատակը՝ յիսնամեակի մը առթիւ, զոր չհասաւ տօնախմբելու): Հրատարակութիւն Մխիթարեան Կաճառի, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1972:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Ա.

—Պարոն Ժաք, ըսաւ կինը ուժգնօրէն, նորէն մի՛ խօսիք այնպէս, ինչպէս քանիցս խօսած էք ասկէ առաջ: Շատ կը նեղուիմ ատոր համար:

—Ժա՛ննի, հաւատացէ՛ք որ ես բնաւ նեղութիւն չեմ զգար: Ձեր պաղ ընդունելութիւնը ու կասկածոտ երեւոյթը անողոք տառապանքի մը կը մատնեն զիս: Ամբողջ հոգւովս կը սիրեմ ձեզ, Ժա՛ննի: Կը պաշտեմ ձեզ, եւ դուք գիտէք ասիկա...:

—Կը տեսնէք որ ես իրաւունք ունէի քայլերս փութացնելու, որպէսզի ձեր խօսքերը չլսէի, ընդմիջեց մանկամարդ այրին:

—Միթէ կրնա՞մ լռութիւն պարտադրել իմ սրտիս, որ կը յորդի: Ձեր քով գտնուած պահուս կրնա՞մ լռել, երբ իմ միակ մտածումս դուք էք: Ժա՛ննի, կը սիրեմ ձեզ: Պէտք է վարժուիք այս խօսքերս լսելու, անոնց անդադար կրկնութիւնը մտիկ ընելու...:

—Ու ես ալ անդադար պիտի կրկնեմ թէ ձեր սէրը յիմարութիւն է, պատասխանեց մանկամարդ այրին:

—Ինչո՞ւ յիմարութիւն ըլլայ:

— Որովհետեւ պիտի չամուսնանամ երբեք:

—Դուք կը հաւատա՞ք ձեր ըսածին...:

—Ոչ միայն կը հաւատամ, այլեւ վստահ եմ:

—Ես հակառակին վրայ վստահ եմ: Անկարելի բան կա՞յ միթէ: Դուք երիտասարդ էք ու այնքան գեղեցիկ որ բոլոր մարդիկ իրենց գլուխը կը դարձնեն ետեւնին: Ձեր կեանքին մնացեալ օրերը կըրնա՞ք անցընել այրիութեան մէջ: Կարելի՞ բան է:

— Պարոն Կարօ, կ՚աղաչեմ, լռեցէ՛ք...

— Ինչո՞ւ լռեմ, քանի որ ճշմարտութիւնը կ՚ըսեմ:

— Պէտք է յիշէք որ հազիւ հինգ ամիս անցած է հէք Բիէրիս մահուընէն ի վեր, որուն բարեկամն էիք:

—Անտարակոյս, չեմ մոռնար զայն: Միթէ անոր յիշատակը նախատա՞ծ կըլլամ ձեզ սիրելով, քանի որ իր մահուան հետեւանքով դուք այրի մնացած էք: Բիէրը նախատած կ՚ըլլամ, եթէ ձեզի ըսեմ. «Ժա՛ննի, իմ զաւակներս պիտի ըլլան բարեկամիս՝ Բիէրի զաւակները: Ձեր դըժբախտութենէն յետոյ՝ Պ. Լապրու գործարանին գոնապանուհի անուանեց ձեզ: Այդ գործին շնորհիւ, դէշ աղէկ կ՚ապրուիք. առատաւելն երկու ծայրը իրար կը բերէք, երկու զաւակներով, որոնցմէ մէկը որդեգիրն. ...նտուի քով է եւ սուղի կը նստի ձեզի: Ես օրը տասնըհինգ Ֆրանք կը շահիմ...: Ամիսը չորս հարիւր յիսուն Ֆրանք կ՚ընէ...: Տարին հինգ հազար չորս հարիւր Ֆրանք: Այս գումարին շնորհիւ դուք եւ ձեր փոքրիկները բարօրութիւն պիտի վայելէք, գրեթէ պիտի հարստանաք, որովհետեւ թէ՝ խնայասէր եւ թէ աշխատասէր էք...: Մնաց որ, մեծ գաղափարներ ունիմ...: Մենք կրնանք հարստանալ: Ո՞վ գիտէ, օրին մէկը, ես ալ կրնամ գործատէր ըլլալ...: Այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ բան մը ընել տղոց համար: Ժա՛ննի, երջանիկ կին մը ու երջանիկ մայր մը պիտի ըլլաք: Այս բանը ձենէ [illegible]յն կախում ունի: Կ՚աղաչեմ, մի՛ մերժէք: Խենթի պէս կը սիրեմ ձեզ: Սէրը ո՛չ մէկ բան հաշուի կ՚առնէ: Ձեզ կ՚ուզեմ: Ձեռք պիտի անցընեմ ձեզ: Մի՛ մղէք զիս որ անմտութիւններ գործեմ:

Ժանն կանգ առաւ յանկարծ ու խօսակցին երեսը նայեցաւ շեշտակի, աչքերը անոր աչքերուն մէջ:

— Մտիկ ըրէք, Կարօ, ըսաւ Ժանն այնպիսի ձայնով մը որ յուզումէն անորոշ կը դառնար: Չորրորդ անգամը ըլլալով ձեր սիրոյն եւ յոյսերուն վրայ կը խօսիք տարբեր ձեւերով: Կարծեմ թէ անկեղծ էք:

— Այո, անկեղծ եմ, կ՚երդնում որ անկեղծ եմ, ընդմիջեց գործապետը:

— Զգեցէք որ խօսքս աւարտեմ, յարեց մանկամարդ կինը: Զգացուած եմ ձեր հետապնդումէն, որ համարումի նշանն է: Բնաւ տարակոյս չունիմ ձեր բարի մտադրութեանց մասին, բայց այսօր չորրորդ անգամը ըլլալով միեւնոյն պատասխանը միայն կրնամ տալ. կ՚ուզեմ այրի մնալ: Երբեք պիտի չամուսնանամ:

Ժաք Կարօ զգաց որ իր սիրտը կ՚ուռէր կուրծքին տակ, խորտակուելու աստիճան:

— Փիէրը շատ սիրած ըլլալուս, չեմ կրնար ուրիշ մը սիրել: Իմ սիրտս անոր նուիրուած էր լիովին, ու ան իր հետ տարաւ սիրտս: Այլեւս մեռած է իմ սիրտս, ըսաւ Ժանն:

Գործապետը յուսահատութեան շարժում մը ըրաւ: Արցունքի խոշոր կաթիլներ գլորեցան այտերուն վրայ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

15 Հոկտ. Կիրակի Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ անուանակոչման եւ իր հիմնադրութեան 40րդ տարեդար– ձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր հիմնադիրներու յիշատակին:

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ:

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմի եւ շրջաններու բոլոր հաւատացեալները:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ
ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է: Այսու– հետեւ եղած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան յիսնամեակը բացառիկ շուքով պիտի տօնուի 1973ին:

Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Ուրբաթ Հոկտ. 13, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին հին եւ նոր բոլոր անդամ անդամուհիները եւ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն որ Հայ Երգը ապրի:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ.—

Երկուշաբթի 9 Հոկտ. ժամը 21ին Հայաստան խումբ:

Երեքշաբթի, 10 Հոկտ. ժամը 21ին, Շաւարշ Միսաքեան խումբ:

Չորեքշաբթի 11 Հոկտ. ժամը 21ին, Քրիստափոր Ենթակոմիտէ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Վըռամեան եւ ընկ. Կարօ խումբ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Հոկտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770–39–35 Ս. Թորոսեանի 793–53–71, Հ. Սարեանի 735–17–48

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սե – րունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն:

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լա Սիոթայէն Տիկին Մարգրիտ Կաղինեան ցաւակցութիւն կը յայտնէ Վահան Խաչատուրեանի մահուան առթիւ, սըրգացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Գ. Յովսէփ Օհանեան (շինութեան) 50:

Վարդգէս Էսկինեանի մահուան առթիւ.— Այրի Տիկին Մարի Էսկինեան 100, Սի – սակեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հացագործեան 30ական, Գողեան Վ., Մանկեան ընտանիք, Անրի Թինօ 10ական:

Սարկաւագներու արարողութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Տէրտէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Շըտոյեան 50, Տիկին Աստղիկ Տէրտէրեան 30, Պ. Օղլանեան 20:

Տիկին Ղազարեանի մահուան առթիւ, Պէրպէրեան եղբարք, Տիկին Ջ. Սիմիթեան 20ական:

Հոգեհանգիստին առթիւ, Գալիկեան ընտանիք 50, Տիկին Լուսի Ղազարեան, Տիկին Էօլմազօղլու 20ական:

Իրենց պսակին առթիւ, Պօղեան ընտանիք 30, Ումուտեան 20:

Սահակ Տօրումեանի պսակին առթիւ, կնքահայր՝ Տէր եւ Տիկին Ունճեան 90:

ԹՈՄԲՈԼԱ

Մարսէյլի Խանասորի արշաւանքի ղաշտահանդէսի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

277, 193, 238, 220, 52, 252, 205, 46, 215, 128, 149, 67, 14, 301, 51, 291, 133, 285, 228, 292, 5, 231, 93, 118, 300, 307, 50:

Շահողները կրնան դիմել Տիկին Պօղոսեանի 30, Ռիւ Պերլիոզ, Մարսէյլ 6րդ, մինչեւ Դեկտեմբեր 31, վերջին պայմանաժամ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ – Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տնօրէնութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան օրը կը տօնուի 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Հոկտ. 10, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ
ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ

կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԻՐՋԵԱՆ

(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ ասուր պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ

Մասնաճիւղին Կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux

rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ

ԳԵՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ–ՔԱՂԱՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 11ին: Արձանագրութիւնները՝ Չորեքշաբթի առտու ժամը 9.30էն 11.30 Ահարոնեան ակումբը, 26 ռիւ տէ Քոնվալէսան:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները վերսկսան Հոկտ. մէկին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ:

Մասնաւոր աշխատանք տարուած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ՝ ուսուցչութեամբ Օր. Հիլտա Սապունճեանի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի որ իրենց զաւակները չզրկեն այս դասերէն:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
10
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
10 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.536
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.536

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՐ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

ԴԷՊԻ ԿԵԴՐՈՆ

Փիկառոյի առաջին էջը հրատարակուած ծաղրանկարը, անկասկած, ամէնէն յստակ լուսաբանութիւնն է եւ յատկանշական վերլուծումը Ժիսքար տ'Էսթէնի երեւոյթին առթիւ:

Շարանթոնի մէջ (հոն խօսած էր Ժիսքար) բժշկապետ Փոմփիտուի կը ներկայանայ Ժիսքար, ձեռքէն Մառիաննը բռնած ու կ'ըսէ «պահեր կան երբ ինքզինքս ձեզ կը կարծեմ»:

Եթէ ճիշդ այդպէս ալ չէ, գոնէ հիմա, ամէն ոք գիտէ թէ Ժիսքար տ'Էսթէնի աչքը տարիներէ ի վեր Էլիզէի վրայ է եւ կը թուի նոյնիսկ թէ նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւններուն իսկ կրնայ թեկնածու ըլլալ, մինչ ընդհանրապէս Փոմփիտուի երկրորդ եօթնամեայ շրջանէն մը ետք կը նախատեսուէր Ժիսքարի թեկնածութիւնը: Ըստ երեւոյթին անկախ Հանրապետականներու պարագլուխը անհամբեր է:

Շարանթոն է ուրեմն, որ Ժիսքար տ'Էսթէն խօսք առաւ, նախ եւ առաջ իր եւ իր կուսակցութեան հաւատարմութիւնը յայտնելու համար Նախագահ Փոմփիտուի — «Երեք տարի չորս ամիս է որ միասին Ժորժ Փոմփիտուն ընտրած ենք եւ զօրավիգ կը կենանք անոր, ոչ միայն առանց թերացումի այլեւ ջերմութեամբ»: Ակնարկելով յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, Ժիսքար կը շեշտէ. «Ինչպէս ամէն ընտրական ազգային խորհրդակցութիւն, անիկա ցոյց պիտի տայ Ֆրանսացիներուն խիկական մտայնութիւնը եւ իւրաքանչիւրին կը պատկանի — նախագահ, կառավարութիւն, Խորհրդարան — քաղել անոր հետեւանքները»:

Ժիսքար տ'Էսթէնի համար Ֆրանսայի միակ կարելի եւ փափաքելի քաղաքականութիւնը կեդրոնը կը գտնուի եւ այդ նպատակաւ կ'ուզէ դուռը աւելի «բանալ» ցաւելով որ ընկերվարականները միացած ըլլան համայնավարներուն: Ժիսքար շատ ծանր կերպով կը ձաղկէ Ձախի հասարակաց ծրագիրը, որ 30ական թուականներու ծրագիր մըն է եւ զոր Ֆրանսա չուզեր: Ֆրանսա նոր ընկերութիւն մը չէ զոր կ'ուզէ այլ ընկերութիւն մը որ նորոգուած ըլլայ:

Ուրիշ անկախ Հանրապետական մը — Վալ տը Մառնի երեսփոխանը՝ Ալէն Կրիօթրէ, Մէզոն–Ալֆորի մէջ խօսք կ'առնէր ինք ալ ծանրանալով Ձախի հասարակաց ծրագրին վրայ եւ շեշտը դնելով համայնավար վտանգին վրայ: Ինչպէս դիտել կուտան կարգ մը թերթեր, այս երկու ելոյթներուն առթիւ ալ կարելի է վերյիշել Ժան–Փօլ Սարթրի «Դռնփակ» թատերգութեան ծանօթ խօսքը.— «Դժոխքը՝ միւսներն են»:

Ռընէ Անտրէօ, Երկուշաբթի առաւօտ խմբագրականով մը կը պատասխանէր Իւմանիթէի մէջ եւ վերլուծելով Ժիսքարի ճառը, կ'եզրակացնէր թէ ներկայ դրութեան «կարկտան» մը չի բաւեր, միակ լուծումը՝ ձախի ծրագրին շուրջ համախմբումն է: Համայնավար կուսակցութեան փոխ–քարտուղարն ալ՝ Ժորժ Մառշէ, կը պատասխանէր Իւ. Տէ. Էռ.ի քարտուղար՝ Փէյրըֆիթի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ մէջ երկաթուղիի աղէտալի արկած մը տեղի ունեցաւ, որու հետեւանքով 200 հոգի մեռաւ եւ 400ի մօտ ալ ճամբորդ վիրաւորուեցաւ:

ՓԱՐԻԶԻ կեդրոնը, Պուրսի շրջանը հինգ ոճրային հրդեհներ ծագեցան առջի գիշեր: Մէկ մեռեալ կայ եւ ութ վիրաւոր: Քանի մը կասկածելիներ ձերբակալուած են բայց բուն յանցաւորները չեն գտնուած: Կը կարծուի որ «հրդեհասէր» հիւանդ մըն է:

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԻ մէջ, հանրաքուէ մը տեղի ունեցաւ Կիրակի օր եւ ըստ առաջին արդիւնքներուն կը թուի թէ ջախջախիչ պարտութիւն մը կրած է նախագահ Ցիրան: Վարչապետ Ռամանթսուա կը հրաւիրէր ժողովուրդը որ «այո» պատասխանէր իր դրած հարցումին.— «Կ'ընդունի՞ք այն օրինագիծը, որ հինգ տարուան համար անհրաժեշտ բարեփոխումներ իրագործել պիտի տայ վարչապետ Ռամանթսուայի եւ իր կառավարութեան»: Ցիրան «ոչ» քուէարկելու կոչ ըրած էր:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական ատեանը 12էն 20 տարի բանտարկութեան դատապարտեց 14 երիտասարդ «ծայրայեղներ», որոնք մարզուած էին ֆէտայիներու կայաններու մէջ որպէսզի խափանարարական արարքներ գործեն Թուրքիոյ մէջ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ճանչցաւ Արեւելեան Գերմանիան, թոյլ տալով, որ դեսպանութեան աստիճանին բարձրանայ այդ երկրին ներկայացուցչութիւնը Նոր Տելհիի մէջ: Պոն հաղորդագրութեամբ մը ցաւ յայտնեց Հնդկաստանի տուած որոշումին համար: Հնդկաստան ոչ–համայնավար առաջին մեծ երկիրն է, որ կը ճանչնայ Արեւելեան Գերմանիան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ պաղեստինեան երկու կեդրոնատեղիներ ռումբերու պայթումի հետեւանքով քանդուեցան:

ԵԳԻՊՏՈՍ պահանջեց Սուտանէն, որ ետ կանչէ Սուէզ մնացած իր ուժերը: Խարթում վերջերս նման որոշում մը տուած էր: Սուտանական ուժեր Եգիպտոս ժամանած էին 1967ի պատերազմէն ետք:

ԹՈՒՐՔ իշխանութիւնները Ունալ Աքսոյ անունով թուրք մը ձերբակալեցին իբրեւ լրտես, երբ այս վերջինը հրթիռներու կայաններու վայրերը ցոյց տուող փաստաթուղթեր կը յանձնէր պուլկար սպայի մը:

ԹԻԹՕ յայտարարեց, թէ Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը, որուն անդամներու թիւը մէկ միլիոնի կը հասնի, շատ բազմանդամ է եւ անհրաժեշտ է, կարգապահութեան վերահաստատման համար, քանի մը հարիւր հազար սպաներ հեռացնել շարքերէն:

ՀԻՒՍԻՍ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ արձակաղէններ օդը հանեցին Փնոմ Փէնի ամէնէն մեծ կամուրջը: Ցարձակումը տեւեց վեց ժամ: Ցարձակողները՝ 200 հոգի, մեծ մասամբ մեռած են բուն կռիւներու ընթացքին: Քիսինկէր Փարիզի մէջ կրկին տեսակցեցաւ Հիւսիս. Վիէթնամի ներկայացուցչին հետ: Մ. Նահանգներու Պաշտպանութեան նախարարին համար «լաւ ճամբու մէջ են» խօսակցութիւնները:

ԼԱԿՈՍԻ մէջ հրապարակով գնդակահարուեցան տասը գողեր: Ցարդ 200 հոգի գնդակահարուած են նոյն յանցանքով:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Վարչապետարանի բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը՝ Պահր Մոսկուա ժամանեց ինօրեայ այցելութեան համար: Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն է երկու Գերմանիաներու յարաբերութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Հոկտեմբեր 4)

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի նիստերու դահլիճին մէջ բացուած է գիտութեան պատմաբաններու անդրկովկասեան 4րդ համագումարը:

Ժողովին կը մասնակցին Ազրբեջանի, Վրաստանի, Հայաստանի, Մոսկուայի եւ այլ քաղաքներու բազմաթիւ գիտնականներ:

Բացման խօսքը արտասանած է Ֆիզիկամաթեմատիկական գիտութիւններու տոքթոր՝ Գ. Բ. Պետրոսեան, որ շեշտած է թէ Անդրկովկասի Հանրապետութիւններու մէջ գիտութիւնն ու մշակոյթը նախանձելի դիրքերու հասած են:

Ժողովին մասնակցողները ջերմօրէն ընդունած են Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ՝ ակադեմական Վիկտոր Համբարձումեանի ողջոյնները, որոնց բնագիրը հրապարակած է ակադեմիկոս Մ. Մ. Ջրբաշեան:

×

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԱՐՊԵՏ

Երեւանի Դինամօ մարզական դահլիճին մէջ իրենց մրցավէճն աւարտած են Անդրկովկասի ուժեղագոյն երիտասարդ ծանրորդները, որոնք կը վիճարկէին բարեկամական մարզական խաղերու յաղթողի կոչումը:

Խմբական դասաւորման մէջ առաջնութիւն շահած են Հայաստանի ներկայացուցիչները: Առանձնապէս ուշադրութիւն գրաւած է կիսաթեթեւ ծանրութեան մէջ Սերգէյ Մէքլումեանը, 17 տարեկան:

Պատանիներու մրցումներուն մէջ առանձին ելոյթ ունեցած է Հայաստանի ախոյեան, առաջին ծանր քաշի մարզիկ՝ Գագիկ Յարութիւնեան, որ եռամարտի մէջ հաւաքած է 540 քիլօ, կոտրելով հանրապետական նոր մրցանիշ, որ կը հաւասարի միջազգային կարգի մարզական վարպետի սահմանաչափին:

×

ԵՐԵՒԱՆՑԻԻՆ ՀԻՆԳ ՄԵՏԱԼՆԵՐԸ

Թիֆլիսի մէջ վերջ գտած են անդրկովկասեան բարեկամական մարզական խաղերու ծրագրով կատարուող մարմնամարզական մրցումները: Գերազանց հանդէս եկած է Հայաստանի հաւաքականի անդամ Վալերի Հայրապետեան: Հրանդ Շահինեանի ղեկավարած պատանի մարմնամարզիկներու դպրոցի սանը յաղթած է հինգ գործիքներու վրայ եւ արժանացած նոյնքան ոսկի մետալներու:

×

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Հայկական Հանրագիտարանը որ նոր ծնունդ կ'առնէ, ունի արդէն շատ բարեկամներ: Բազմաթիւ են անոնք որ կ'օգնեն Հանրագիտարանի խմբագրութեան, հարուստ նիւթեր հայթայթելով գրականութեան բաժնին: Գրողներ, արուեստագէտներ պարբերաբար նիւթեր կը ղրկեն սփիւռքի հայ մշակոյթի պատմութեան, ծանօթ դէմքերու մասին, հայերէն թէ օտար լեզուներով: Հոս կարելի է գտնել Հայկազեան բառարաններ, Հ. Միքայէլ Չամչեանի, Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի եւ այլ վաստակաւորներու աշխատանքներ:

Խմբագրութեան աշխատողները գոհունակութեամբ կ'արտայայտուին Սան Ֆրանսիսքոյէն պատմաբան Աղան Խնկոյեանի մասին, որ Երեւան ղրկած է իր անձնական գրադարանի մէկ մասը՝ 400 հատոր հայագիտական գիրքեր, «Բազմավէպ», «Հանդէս – Ամսօրեայ», «Բանասէր» եւ այլ ամսագիրներու ժողովածուներ, հայ ժողովուրդի ազատագրական շարժումներու նուիրուած գործեր, լեզուաբանական եւ բանասիրական ուսումնասիրութիւններ, որոնք լոյս տեսած են Վենետիկ, Վիէննա, Փարիզ, Վաղարշապատ:

Նման հաւաքածոյ մը ղրկած է Երզնկայի Հայրենակցական Միութեան քարտուղարը՝ Արշակ Ալճեան (Տիթրոյթէն):

×

ՖՈՒԹՊՈԼ

Խորհ. Միութեան ֆութպոլի խումբը յաջորդական հանդիպումներ կ'ունենայ Ֆրանսայի եւ Իրլանտայի խումբերու դէմ, ի պատրաստութիւն 1974ի Միւնիխի Ֆութպոլի Համաշխարհային ախոյեանական մրցումներուն: Խորհրդային խումբին մէջ ընտրուած է «Արարատ»ի աջ-ծայր Լեւոն Իշտոյեան:

×

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻ ՄԷՋ

Հայ երգը անգամ մը եւս կը հնչէ Լեհաստանի մէջ, այս անգամ՝ Բեդգոշ քաղաքի մէջ տեղի ունեցող «Արեւելեան եւ Կեդրոնական Եւրոպայի հին երաժշտութեան» նուիրուած փառատօնին մէջ:

ԲՈՂՈՔ՝ ԼԷԹՐ ՖՐԱՆՍԷԶԻ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Իւմանիթէ խմբակցութիւնը որ կը ներկայանայ իբրեւ ժողովրդավար եւ յեղափոխական ընդդիմութիւնը Համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ, բողոք կը բարձրացնէ Լէթր Ֆրանսէզ շաբաթաթերթին «մաքրագործումին» առթիւ: Կը շեշտէ «անոր համար որ ծանօթ է սթալինեան մեթոտներուն, հարցը պարզ է եւ ձախող պատրուակները՝ անարժէք, վերջապէս կարելի եղաւ յաջողիլ լռութիւն պարտադրել մեր երկրին համայնավար այն միակ պարբերականին որ կը համարձակէր հաստատել ընկերվարութեան կարգ մը հրէշային այլափոխումները: Լռութեան մատնեցին այն շաբաթաթերթը, ուր Արակոն կրցած էր «մտքի Պիաֆրա» որակել «բնականոնացումը» զոր գրաւողները պարտադրեցին Չեխոսլովաքիոյ»:

«Չեխ եւ խորհրդային մտաւորականները, գրաքննուած գործերը, լուծուած թատերախումբերը, այլեւս համայնավար պաշտօնաթերթ պիտի չունենան Ֆրանսայի մէջ, զիրենք պաշտպանելու համար: Այն նրբամիտ դիւանագէտը, որ է Ն. Վ. Աբրասիմով, Սթալինի եւ անոր գործունէութեան չքօղարկուած հիացող, կրնայ ուրախանալ այսօր, յաջողեցաւ հոն ուր ուրիշներ ձախողած էին»:

ՀԱՅ ԳՐԻՉԸ ԵՒ ԳՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդոց ձեռքերն են, որ անցեալին այսօրուան տպագրական մեքենաներուն դերն են կատարած: Մարդիկ, որ արտագրած եւ յետնորդ սերունդներուն փոխադրած են իրենց ազգին գրաւոր մշակոյթը: Հին Յոյները զանոնք կ'անուանէին պիպլիոկրաֆոս, Հռոմէացիները՝ սքրիփթօր, իսկ Հայերը՝ գրիչ (նաեւ գծող, գրող, գրագիր եւայլն):

Ծանօթ է, որ մինչեւ Թուղթին երեւան գալը (Ժ.–ԺԲ.) մեր իրականութեան մէջ եւ անկէ ետք եւս՝ մինչեւ ԺԶ. դար, իբրեւ գրանիւթ հիմնականին մէջ օգտագործուած է մագաղաթը, որ ստացած են հորթի, ոչխարի, այծի եւ լաւագոյնը՝ նորածին գառնուկի մորթէն: Մեծածաւալ գիրքեր պատրաստելու համար մորթեր հաւաքած են աստիճանաբար եւ մեծ դժուարութեամբ զանոնք դարձուցած են մագաղաթ: Այնուհետեւ սկսած է մանրակրկիտ աշխատանքը: Այսինքն՝ տառացի ճշդութեամբ ընդօրինակած են ձեռագիրը: Ընդօրինակուած ձեռագիրը ապա անցած է ծաղկողին, մանրանկարիչին և ի վերջոյ՝ կրակապին (կազմարար), որ ի մի բերելով ձեռագիրին պրակները, պատրաստած է անոնց համապատասխան կաշէկազմ կազմեր՝ մետաղեայ կոճակներով:

Մեր ձեռքը հասած են բազմաթիւ ձեռագիր մատեաններ, որոնք հարուստ են ոսկեզօծ զարդագիրներով, գեղեցիկ ոճի մանրանկարներով եւ աքանչելի դրոշմազարդ կազմերով: Անոնց պատուիրատուները, բնականաբար, եղած են ունեւոր մարդիկ, որոնք հոգացած են ձեռագրին ծախքերը: Սակայն պատուիրատուներուն մէջ գտնուած են համեստ գիրքի անձեր, որոնք գրասէր ըլլալով ծախած են իրենց ունեցածը եւ ձեռագիր գնած: Օրինակ, աղքատ գեղջկուհի Շնորհաւոր իր միակ անասունը զոհած է ճառընտիրի մը համար, որ 1270ին Խորնի վանքին մէջ ընդօրինակած է Բասիլ գրիչը, «Մի անասնիկ ունէր ծննդական, եւ զայն՝ վասն բարի յուսոյն իւրոյ՝ յօղնութիւն ետ գրոցս»:

Գրչի դժուարութիւնները միայն այսքանով չէին վերջանար: Գիրքեր ընդօրինակելու համար բացի գրանիւթէն եւ գրենական պիտոյքներէն անհրաժեշտ էր գծելու շնորհք ունենալ, լաւ գիտնալ լեզուն, մէկ խօսքով այն ինչ որ մենք կ'անուանենք «գրչութեան արուեստ» կամ «գրոց գիտութիւն»:

Հին եւ միջնադարեան Հայաստանի մէջ գրչութեան արուեստը կը դասաւանդուէր գրչատուներու մէջ (վանքերու կից դպրոցներ): Ղազար Փարպեցի կը վկայէ, որ գիրերու գիւտէն անմիջապէս ետք Վաղարշապատի մէջ թէ այլուր գոյութիւն ունեցած են գրչատուներ, ուր բազում աշակերտներ սորված են գրչութեան արուեստը. «Բազմացան դասք դրչաց, երեւելս առնելով զմխիթարք. զարդարեցան պաշտամունք սուրբ եկեղեցւոյ...»:

Պատմագրութենէն յայտնի է նաեւ, որ Մաքենացոց վանքին մէջ, Սեւանի ափին, Է.–Թ. դար մատեաններ գրած, ծաղկած եւ ընդօրինակած են մօտ ութ հարիւր վարդապետ – գրիչներ: Յետագային բազմաթիւ օճախներ ստեղծուած են պատմական Հայաստանի զանազան վայրերու մէջ: Անուանի են եղած Սկեւռայի, Դրազարկի, Սանահինի, Հաղպատի, Գլաձորի, Տաթեւի, Մեծոփի եւ քանի մը ուրիշ գրչատուներ: Գրչութեան արուեստը այդ դպրոցներուն մէջ գիտական հիմերու վրայ դրուած էր, եւ իբրեւ դասագիրք օգտագործուած են համապատասխան մեկնողական, քերականական կամ խրատական բնոյթի աշխատութիւններ, որոնց հեղինակները եղած են այդ շրջանի մեծ լեզուագէտ – րաբունիները (Գ. Սկեւռացի, Ե. Նչեցի, Գ. Տաթեւացի):

Գրչագիրներու մէջ եղած են ամէն դասի պատկանող մարդիկ՝ ազնուականներ, խոջա–ամիրաներ, կաթողիկոսներ եւ բարձրաստիճան հոգեւորականներ՝ երիտասարդ թէ ծեր: Սակայն անոնք ընդհանրապէս ընչազուրկ մարդիկ եղած են: Գրչութիւնը անոնցմէ շատերուն համար եղած է հիմնական զբաղում, մասնագիտութիւն, հաց վաստկելու միակ միջոցը:

Ոմանք եղած են ցած կարգի, ուրիշներ՝ միջակ եւ դեռ ուրիշներ ալ բարձրորակ գրիչ: Այս վերջինները գրչատուներու մէջ ուսած, մեծ հմտութիւն եւ վաստակ ձեռք ձգած մարդիկ էին եւ կը կոչուէին ճարտար, քաջ, անհաս կամ գրչապետ: Ասոնք յաճախ կը ստանձնէին բարձրաստիճան կրօնաւորներու եւ իշխանաւորներու ապսպրանքները, որով ունեցած են համեմատաբար աշխատանքի տանելի պայմաններ: Սակայն գրիչներու մեծ մասը նեղուած է նիւթական անձուկ պայմաններու հետեւանքով: Սովէ, հիւանդութիւններէ եւ աւերողներէ ահաբեկ, անձուկ խուցերու եւ հիւղակներու մէջ, ծխացող ճրագի աղօտ լոյսի տակ, օր ու գիշեր, ամիսներով եւ, նոյնիսկ, տարիներով մատեաններ արտագրած են անոնք, գրեթէ նկարելով իւրաքանչիւր տառը: Անոնց բաղձանքն է եղած ժամ առաջ հասնիլ «յետին գիծին», այն է՝ աւարտել իրենց գործը: Բայց պատահած է նաեւ, որ անոնք իրենց գործէն առաջ մեռած են, եւ անոնց թերի ձգածը աւարտած է երկրորդ մը, երբեմն՝ երրորդ մը...

Մեր ազգային ողբերգական ճակատագրին հետեւանքով գրիչներէն շատերը ստիպուած են հեռանալ իրենց տունէն ու ծննդավայրէն: Դեգերած են վայրէ վայր՝ միշտ իրենց հետ տանելով կիսաւարտ ձեռագիրները: Եւ ամէնուր շարունակած են գրել, նոյնիսկ ձեռքի վրայ. «Այնչափ չար էր ժամանակս, որ ի չորս տարին բոլին գրեցի», կ'ըսէ Թումա գրիչը (ԺԴ. դար): Նոյն այդ «չար ժամանակ»ներուն, Մոնկոլներու վայրագութիւններէն խուսափելու համար, փիլիսոփայ – մատենագիր Յովհան Որոտնեցի իր 60 աշակերտներով երկու տարի թափառական կեանք անցուցած է՝ միշտ շարունակելով իր դասաւանդումները: Անոր աշակերտներուն մէջ էր նաեւ Յակոբ գրիչը, որ կ'ընդօրինակէր Գր. Նարեկացիի եւ ուրիշներու գործերը. «Եւ ես ծանրաբեռն մարմնով, զթուղթ եւ զօրինակ, զգրիչ եւ զթանաք ի յուս եմ բարձեալ, ի հետ գնալի, կարդալի, եւ որչափ ժամանէի՝ զսուրբ մատեանս գրէի, բազում նեղութեամբ եւ չարչարանօք, զի ուր սկսայ անդ ոչ էառ զկատարումն»:

Գրիչներէն շատեր ծանօթ պատճառներով հարկադրաբար ձգած եւ հեռացած են Հայաստանէ: Պանդխտութեան մէջ ալ անոնք շարունակած են իրենց անձնուրաց գործը եւ մեծ չափով նպաստած գաղութներու մէջ ծնունդ առնող հայ մշակոյթին: Այսպէս՝ գրչութեան կեդրոններ ստեղծուած են Հնդկաստանի, Եգիպտոսի, Խրիմի, Իտալիոյ, Լեհաստանի եւ, նոյնիսկ, հեռաւոր Ճավա կղզիին ու Փիլիպպեաններու մէջ:

Հակառակ այս ծանր պայմաններուն, եղած են գրիչներ, որոնք ընդօրինակած են տասնեակ, նոյնիսկ հարիւրէ աւելի ձեռագիրներ:

Այդպիսի գրիչներէն է եղած Նատեր (ԺԴ. դար), որ իր կեանքին մեծ մասը անցուցած է պանդխտութեան մէջ, եւ որուն 4 զաւակները եղած են որակեալ գրիչներ և ծաղկողներ: Գեղարքունիքի եւ Զմշկածագի Կոփիթոր վանքին մէջ յիսուն տարի գրչութեամբ զբաղած է Սարգիս Եպս. Պարտաւեցի, որուն մատները գրելէն կոշտացած էին եւ աչքերը տկարացած: Պատկառելի թիւով ձեռագիր ընդօրինակած է ԺԷ. դարու անուանի գրիչ Գրիգոր Սասունցին, որ 15 տարեկանին արդէն սկսած է ձեռագիրներ ընդօրինակել: 30 տարեկանին այնքան ձեռագիր ընդօրինակած էր, որ մոռցած էր անոնց ստոյգ թիւը: Ամէնէն նշանաւորը եղած է սակայն՝ Թովմաս Մեծոփեցիի լաւագոյն աշակերտներէն մէկը՝ Արճէշցի Յովհաննէս Մանդասարենց: Այս արդասաբեր գրիչը 72 տարի գրչութեամբ զբաղած է՝ արտագրելով մօտ 150 ձեռագիր–մատեան:

Հայ գրչի անօրինակ ջանասիրութիւնը ցոյց տուող բազմաթիւ այլ վկայութիւններ եւս կարելի է բերել: Ասոնց մասին յաճախ խօսուած ու գրուած են, եւ դեռ երկար ժամանակ կը խօսուին ու կը գրուին, իբրեւ անձնուրաց աշխատասիրութեան լաւագոյն օրինակներ: Միայն ցաւալի է, որ այդ հսկայ ժառանգութեան միայն մէկ փոքր մասն է, որ մեր ձեռքը հասած է (շուրջ 24.000 մատեան):

Հ. ԲԱԽՃԻՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Հայաստանի աշխատանքի նոր օրինագիծը կիրարկութեան մէջ մտաւ Հոկտեմբեր մէկին: Զայն առ ի քննութիւն Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին ներկայացուցած էր Յունիս 16ին՝ «Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի օրէնսդրութեան եւ սոցիալիստական օրինականութեան հարցերի յանձնաժողով»ի նախագահը՝ Վ. Զաքարեան: Օրինագիծը վաւերացուած էր այդ թուականին՝ «Հայկական ՍՍՀ ութերորդ գումարման Գերագ. Սովետի երրորդ սեսիա»յին(1): Ի դէպ, ասիկա առաջին օրինագիծն է իր տեսակին մէջ, որ կը հաստատուէր Հայաստանի կողմէ:

Արդարեւ, մինչեւ 1972 Հոկտեմբեր 1, Հայաստանի մէջ կը կիրարկուէր ՌՍՖՀի, այսինքն՝ Ռուսաստանի Սովետական Ֆեդերատիւ Հանրապետութեան 1922ի աշխատանքի օրինագիծը՝ ընդունուած Հայաստանի ժողկոմխորհի կողմէ, 1923 Յունուար 16ի հրամանագրով: Այդ թուականէն մինչեւ Հոկտեմբեր մէկ, յիշեալ օրինագիծը կարգ մը փոփոխումներու ենթարկուած էր յատուկ որոշումներով կամ՝ «օրէնսդրական ակտերի ընդունման միջոցով», ինչպէս կը շեշտուէր ամէն անգամ:

Ճշդենք, որ 1970 Յուլիսին Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը աշխատանքի օրինագիծին ընդհանուր հիմունքները մշակած էր՝ գործադրելի ամբողջ երկրին եւ, հետեւաբար, բոլոր Հանրապետութիւններու մէջ (2):

Հայաստանի աշխատանքի նոր օրինագիծը լիովին կը համապատասխանէ Խորհրդային Միութեան եւ միութենական Հանրապետութիւններու 1970 Յուլիսի օրէնսդրութեան հիմունքներուն: Հոն նկատի առնուած է, միաժամանակ, Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարի ճշդած տնտեսական եւ ընկերային ուղեգիծը:

Աշխատանքի նոր օրինագիծը բաղկացած է ներածական բաժինէ մը, 18 գլուխներէ եւ 282 յօդուածներէ (3):

Առաջին գլուխի յաջորդական վեց կէտերը կը սահմանեն ընդհանուր սկզբունքներ եւ կը ճշդեն բանուորներու ու պաշտօնէութեան աշխատանքի հիմնական իրաւունքներն ու պարտականութիւնները: Նկատելի է, որ առաջին անգամն ըլլալով ընդունուած է այն տեսակէտը, թէ օտար բանուորի մը հարցերը կը քննուին՝ համաձայն իր Հանրապետութեան օրէնքներուն: Այսպէս 6րդ յօդուածը կը ճշդէ, թէ «Բանուորների եւ ծառայողների՝ Միութեան այլ Հանրապետութեան տերիտո-

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԴԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Աւանդատան վրայ կառուցուած էր զանգակատան գեղեցիկ աշտարակը, եռայարկ ու սիւնազարդ, ուր կային երկու զանգակներ: Զանգակատան ներքեւ կար ջրհոր մը՝ որու ջուրին (Այազմա) բուժիչ յատկութիւն կը վերագրուէր հաւատացեալներէ: Նոյնիսկ Յոյներէ եւ Թուրքերէ: Ջրհոր իջնող աստիճաններուն քովը զետեղուած էր խաչքար մը՝ նուիրատուին արձանագրութեամբ: Եկեղեցւոյ մէջ կուտակուած էին թանկագին առարկաներ ու արուեստի նմոյշներ: Աւանդատունը կը պահուէին արծաթեայ խաչեր, աշտանակներ, ոսկեզօծ սկիհներ, խաչ եւ բուրվառ: Նաեւ կենաց փայտի ոսկեձոյլ ամանը: Մարգարտաշար թագեր, անգին գորգեր, ադամանդակուռ սաղաւարտներ: 250 տարի առաջ Ամսթերտամի հայ ոսկերիչներու կողմէ նուիրուած վեց մեծ աշտանակներ, 36 արծաթեայ մոմկալներով: Նոյնպէս վեց ջահեր նուրբ բանուածքներով:

Ամբողջ պատ մը զարդարող «Դատաստանի պատկեր» անունով իւղաներկ նկարը կը ներկայացնէր Վերջին դատաստանը իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Կը կարծուի թէ այս նկարը գծուած է 17րդ դարուն հայ նկարիչի մը կողմէ, որ արուեստի գլուխ գործոց մըն էր:

Եկեղեցւոյ պարտէզը, ինչպէս յիշեր էինք, ժամանակին ծառայած է իբրեւ գերեզմանոց: Հոն գտնուող տապանաքարերուն վրայ կային անունները Զմիւռնացի ծանօթ անձերու: Նաեւ Մելիտինեցի, Ջուղայեցի, Թիֆլիզեցի, Արարատեան շրջանի, Գանձակեցի, Նախիջեւանցի, Ղափանցի, Կարնեցի, Բալուցի եւ այլ գաւառներէ եկած ու Իզմիր մահացած Հայերու:

Պարտէզին պատերուն վրայ, շինութեան ժամանակ զետեղուած էին Հռոմայեցիներէ մնացած բարձրաքանդակներու բեկորներ, Բ., Գ., Դ. դարերէն մնացած, որոնք գտնուած էին պատերուն հիմերը փորուած ժամանակ:

1880էն սկսեալ Զմիւռնիոյ Հայերը, ինչպէս միւս համայնքները, ստիպուեցան քաղաքէն դուրս Այալնի երկաթուղագծին վրայ գնել ընդարձակ հողամաս մը՝ Լատիններու գերեզմանատան կից, ու հոն թաղել իրենց ննջեցեալները:

×

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ

Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ պարտէզին արեւմտեան անկիւնը շինուած էր Հայոց Առաջնորդարանը: Երկյարկանի, ամուր քարաշէն եւ ներկայանալի շէնք մըն էր, որ իբրեւ ազգային կեդրոն, օժտուած էր բոլոր յարմարութիւններով:

Դրան ճակատը զետեղուած գրութենէ մը կը տեղեկանանք թէ շինուած է 1858ին Բալուցի Խաչատուր Ղազարեանի նուիրատուութեամբ: Առաջին յարկին վրայ ունէր սրահ մը եւ դիւանատունը: Երկրորդ յարկին նոյնպէս սրահ մը՝ աւելի ընդարձակ, առաջնորդին բնակարանը եւ այլ բաժանումներ:

Եղած է ժամանակ մը որ Զմիւռնահայ կեանքը ընթացած է ամիրաներու կամայական իշխանութեամբ: Ազգային Սահմանադրութիւնը յարաբերաբար վերջ տուած է յետադիմական երեւոյթներուն: Համաձայն այդ Սահմանադրութեան կանոնագրին, Ազգային Վարչութիւնը ունէր իր յատուկ ժողովները՝ գաւառական, երեսփոխանական, կրօնական, քաղաքական, կրթական, տնտեսական, դատաստանական եւայլն, որոնց գործունէութեամբ կը մատակարարուէին ազգային հաստատութիւնները ու կը տրուէին անհրաժեշտ որոշումներ:

Թէեւ Զմիւռնիա առաջնորդանիստ թեմ մըն էր, սակայն, յաճախ Առաջնորդարանը թափուր կը մնար ու միայն տեղապահներ կ'ունենար: Առաջնորդները իրենց կրօնական պաշտօնէն դուրս, համաձայն Սահմանադրութեան տրամադրութեանց ոչ մէկ իրաւասութիւն ունէին ինքնագլուխ տնօրինութիւններ ընելու աշխարհիկ հարցերու առնչութեամբ:

Հայր Քօսեան չէ յաջողած առաջնորդներու դասաւորուած ցանկ մը պատրաստել, դիւանական արձանագրութեանց չգոյութեան պատճառաւ: Անշուշտ այս ալ բնական աղէտներու իբրեւ հետեւանք:

Դարձեալ դամբանաքարերն են որ եկած են օգնութեան, յայտնաբերելու անցեալի դէպքերն ու դէմքերը: Այդ յիշատակարաններէն մին կը խօսի Յարութիւն Եպիսկոպոսի մասին, Երուսաղէմի նուիրակ, որ երեք անգամ Իզմիր այցելած եւ ի վերջոյ 1793ին վախճանած է Զմիւռնիոյ մէջ: 1800ին Իզմիր կուգայ Տաթեւացի Տէր Մարտիրոս Արք. Սիւնեաց, որ տարի մը ետքը կը վերադառնայ Էջմիածին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(18 – Շար.)

բիայում իրաւունքների եւ պարտականութիւնների իրականացման հարցերը Հայկական ՍՍՀ տերիտորիայում քննարկելիս կիրառւում է այդ Հանրապետութեան օրէնսդրութիւնը» :

Աշխատանքի պայմանագրին սահմանումն է կատարուած յօդուած 15ով : Պայմանագրութիւն մը կը հաստատուի աշխատաւորներուն եւ ձեռնարկութեան միջեւ, որու համաձայն աշխատաւորը պարտաւոր է աշխատիլ ճշդուած մասնագիտութեան գիծով, ըստ իր պաշտօնին եւ, միւս կողմէ, ձեռնարկութիւնը պարտաւորուած է աշխատավարձք տալ եւ ապահովել օրէնսդրութեամբ եւ կողմերու համաձայնութեամբ նախատեսուած աշխատանքի պայմանները : Աշխատանքի պայմանագրութիւնը, որ թէ՛ հաւաքական եւ թէ՛ անհատական կրնայ ըլլալ, երեք ձեւի է՝ ա) անորոշ ժամանակաշըրջան, բ) երեք տարուան համար եւ գ) որոշ աշխատանք մը կատարելու պայմանաժամ :

Օրէնքը կ'արգիլէ սեռի, ցեղի, ազգութեան եւ կրօնքի խտրականութիւն բոլոր մարզերու մէջ (մերժել գործ տալ, աւելի կամ նուազ թոշակ վճարել եւայլն) :

Յօդուած 20ի պայմանով՝ հիմնարկութիւններու, ձեռնարկութիւններու մէջ եւ այլ տեղեր չեն կրնար միասնաբար աշխատիլ մօտիկ ազգականներ կամ խնամիական կապով մերձաւորներ, եթէ անոնց գործերը կապ ունին իրարու հետ՝ հսկողութեան կամ ենթակայութեան ճամբով :

Երբ աշխատանքի պայմանագիր կը կընքուի՝ երկու կողմերու համաձայնութեամբ կարելի է փորձի շրջան մը նախատեսել : Այսուհանդերձ այդ փորձի շրջանը չի կրնար մէկ շաբաթէն աւելի ըլլալ՝ բանուորներու համար, երկու շաբաթէն աւելի՝ պաշտօնեաներու եւ մէկ ամիսէն աւելի՝ պատասխանատու պաշտօններու համար : Միւս կողմէ՝ արգիլուած է փորձի շրջանի հաստատում անչափահասներու, մասնագիտական – թեքնիք ուսումնարանները աւարտած երիտասարդ բանուորներու, ուսումնական հաստատութիւններէ շրջանաւարտ երիտասարդ մասնագէտներու եւ պատերազմի հաշմանդամներու համար :

Առանց հաստուցումի գործէ կրնան հեռացուիլ անոնք, որոնց փորձի շրջանը գոհացուցիչ չէ եղած (յօդուածներ 22, 23 եւ 24) :

Տնօրէնութիւնները իրաւունք չունին պահանջելու, որ բանուորը կամ պաշտօնեան պայմանագրով չնախատեսուած գործեր կատարէ (յօդ. 25) : Այլ պաշտօնի կարելի է կոչել, երբ ենթական համաձայն է, կամ նման տեղափոխութեան մը անհրաժեշտութիւնը կը տեսնուի ընդհանուր գործի տեսակէտով եւ կամ՝ երբ տնօրինումը պատժական բնոյթ ունի : (Յօդ. 28, 29 եւ 30) :

Տասը յօդուածներ (թիւ 32–42) կը ճըշդեն գործէ հրաժարումներու, դադրեցումներու պայմանները՝ իրենց յարակից մանրամասնութիւններով :

Անորոշ ժամանակով կնքուած պայմանագիրներու պարագային՝ բանուորը եւ պաշտօնեան կրնան հեռանալ գործէ՝ իրենց որոշումը՛ երկու շաբաթ առաջ յայտնելով տնօրէնութեան : Ճշգրոշուած ժամանակաշրջանով կնքուած պայմանագիրներու պարագային՝ աշխատողը իրաւունք ունի պահանջելու որ պայմանագիրը ժամանակէն առաջ չեղեալ նկատուի, եթէ ինք հիւանդութեան պատճառով չի կրնար նախատեսուած գործը կատարել, եւ կամ՝ երբ տնօրէնութիւնը կը խախտէ աշխատանքի օրէնքներն ու պայմանագրութեան կէտերը :

Տնօրէնութիւնները կրնան գործէ հեռացնել աշխատողներ, երբ աշխատավայրը կը փակուի, աշխատողներու թիւի կրճատումը անհրաժեշտ կը դառնայ, երբ գործաւորը անբաւարար աշխատանք կը կատարէ, երբ ան առանց բանաւոր պատճառի յաճախ կը բացակայի գործէն եւ, վերջապէս, երբ ենթական հիւանդութեան պատճառով գործէ կը բացակայի չորս ամիսէն աւելի : Հեռացումները կը կատարուին աշխատավայրի արհեստակցական միութեան համաձայնութեամբ :

Նման պարագաներու մէջ երկու շաբթուան միջին թոշակը կը վճարուի հեռացուածին :

Աշխատանքի բնական տեւողութիւնը բանուորներու եւ պաշտօնեաներու համար շաբաթական 41 ժամ է, 16–18 տարեկան անչափահասներու համար՝ 36, իսկ 15–16 տարեկաններու համար՝ 24 ժամ : Վնասակար պայմաններ ստեղծող գործերու պարագային՝ 36 ժամ է պայմանը (յօդ. 44, 45 եւ 46) :

Տարեկան արձակուրդն է նուազագոյն 15 աշխատանքի օր, իսկ անչափահասներու համար՝ մէկ ամիս :

Ժ. Մ.

---

(1) «Սով. Հայաստան» 1972 Յունիս 17 :
(2) «Սով. Հայաստան» 1970 Յուլիս 17 :
(3) «Սով. Հայաստան» 1972 Յունիս 21 եւ 22 :

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՁԱՐԻՔԻՆ ԱՂԲԻՒՐԸ...

—o—

Ազգային ցաւերով տանջուող, հանրային մտահոգութիւններով տառապող հոգի մը եղած պէտք է ըլլայ տիկին Հոփսիմէ Այվիսըն, Նիւ Եորքի «Նոր Աշխարհ» շաբաթաթերթի աշխատակիցը, որ Լոս Անճելըսէն պարբերական նշմարներ կ'ուղղէ իր թերթին՝ մշակութային, գրական եւ հանրային խնդիրներու մասին :

Խօսելով այս անգամ հայ լեզուի անտիրական վիճակին, թերթերու լեզուական անփութութեան եւ պարզուող ընդհանուր անխնամութեան մասին, «Նոր Աշխարհ»ի 26 Օգոստոսի թիւով Տիկին Այվիսըն կը գրէ.

— « Առատօրէն գրւում ու խօսւում է հայապահպանման կարեւորութեան մասին, բայց չի խօսւում թէ ո՛րն է հայապահպանման ամենակարեւոր օրգանը, ծուծն ու շաղկապը :

« Հայ լեզուի ներկայ խառնիճաղանճը ո՛չ միայն չի նպաստում հայապահպանման, այլեւ ամենակործանիչ ազդակն է հանդիսանում մեր ազգի գոյատեւման խնդրում :

« Եթէ իսկապէս կան մտահոգ հայասէրներ, ազգասէրներ, լեզուասէրներ՝ թէ՛ Սփիւռքում եւ թէ՛ Հայրենիքում, առաջին առթիւ պէտք է մտածեն փրկել մեր լեզուն վերջնական աղաւաղումից ու կործանումից » :

×

Յօդուածագիր յարգելի Տիկինը կը պարզէ ապա Սփիւռքի Հայութենէն, սփիւռքեան մամուլէն, արտասահմանեան գրիչներէ, Մխիթարեան գոյգ միաբանութիւններէն ակնկալելի ճիգերու կարեւորութիւնը, ինչպէս մանաւանդ Հայրենիքի գործակցութեան կենսական նշանակութիւնը, արդարօրէն մեղադրելով այն անտարբերութիւնը, զոր ցոյց կուտան Հայրենի իշխանութիւնները, յամառօրէն կառչելով խորթ ու անհարազատ... սխալագրութեան մը եւ «փոխելով Մեսրոպեան մեր դարաւոր եւ հիանալի ուղղագրութիւնը» :

— « Սփիւռքահայութիւնը ի՞նչպէս պահէ իր գոյութիւնը եւ խորապէս կապուի մայր հայրենիքի հետ, երբ հայրենիքի լեզուն արագօրէն խորթանում է, մխըրճուած՝ նորաստեղծ, կապակցուած եւ օտար անհասկնալի բառերով ու խորթ ուղղագրութեամբ : Այս հարցն ու կացութիւնը յուսահատեցնում է նոյնիսկ ամենալաւատես Սփիւռքահային : Միթէ կարելի՞ է այսօրուայ մեր թերթերը կարդալ առանց ջղայնանալու, մի բան հասկանալ, կամ հաճոյք ստանալ հայ կեանքի անցուդարձերից » :

Յօդուածագիրը կը մզուի ապա այն եզրակացութեան, որ «հասկացողութիւնը առաջին եւ անհրաժեշտ պայմանն է միութեան, գործակցութիւնը առաջին քայլն է միասնականութեան, փոխադարձ սէրը ամենաուժեղ ազդակն է ազգային բարոյականութեան, եւ եթէ կարողանանք մէկ լեզուով եւ ուղղագրութեամբ գրել ու խօսել՝ կրնանք դէթ իրար հասկնալ եւ օժանդակել մեր գոյատեւման»...

×

Աւելորդ է ըսել թերեւս, որ համաձայն ենք Տիկնոջ բոլոր հաստատումներուն, վկայութեանց եւ խորհրդածութեանց, միակ կէտի մը բացառութեամբ :

Տիկին Հոփսիմէ Այվիսըն... Բարելռնի աշտարակաշինութեան օրինակէն կը մեկնի՝ մեր իրերհասկացողութեան պակասը եւ գործակցութեան, միասնականութեան ու փոխադարձ սիրոյ բացակայութիւնը վերագրելու համար լեզուական եւ ուղղագրական ընդհանուր անխնամնութեան :

Կրնայ ըլլալ, որ իրեն նման մտածողներու պատկառելի թիւ մը գոյութիւն ունեցած ըլլայ ու սխալողը մե՛նք ըլլանք : Բայց, մեր կարծիքով, լեզուական անխընամութիւնը ոչ թէ պատճառ, այլ հետեւա՛նք է :

Մղուած ենք հաւատալու, ընդհակառակն, թէ այժմու ողբալի պատկերը պարզուած չէր ըլլար եւ լեզուական խորթացումն ու աղճատումը խնայուա՛ծ կ'ըլլային մեզի, եթէ նախ գործակցութեան ոգին, ազգային բարոյականութիւնը եւ փոխադարձ սիրոյ ու յարգանքի զգացումը գոհ դարձուցած չըլլայինք անձնական, խմբակային, գաղափարական – քաղաքական հաշիւներու եւ անխաթար պահէինք մանաւանդ Ազգի, Հայութեան, Հայրենիքի ու Մաշկոյթի մեր դարաւոր ըմբռնումները :

Լեզուական երկճիւղումը, ուղղագրական որոշ տարբերութիւններ եւ քաղաքական – գաղափարական տարակարծութիւններ հինէ՛ն ի վեր գոյութիւն ունեցած են՝ առանց սակայն այսօրուան «խառնիճաղանճ»ին հասնելու : Սովե՛տը եկաւ, ու այսօրուան անճանաչելի պատկերը ստեղծեց նախ միտքերու եւ հոգիներու մէջ, գործակցութեան եւ միասնականութեան ճակատներուն վրայ, ազգային – կազմակերպական կեանքի անդաստաններուն մէջ... Ու ընդհանուր աղճատումէն ծնաւ այն անտիրութիւնը, որ կայ այսօր նաեւ Մայրենիքի դաշտերուն վրայ :

Մ. Թ.

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒՄՈՒՐԸ

ՏՈՒԳԱՆՔ

—o—

Վաղօն գնաց Երեւան՝ իր բարեկամի հարսանիքին :

Դեռ ներս չմտած՝ հարսանքաւորներն ասացին.

— Ուշանալուդ համար տուգանք պիտի խմես, հարսի կողմից, փեսայի կողմից, քաւորի կողմից եւայլն...

Տուգանքները խմելով, Վաղօն հարբում է, կամացուկ ելնում է դուրս եւ ուղիղ կայարան : Աւտոբուսի առաջին դռնից բարձրանալիս միլիցիոները կանգնեցնում են եւ ասում.

— Տուգա՛նք :

— Լի՛ց, է՛դ էլ կը խմեմ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Ա.

— Սակայն կը պաշտեմ ձեզ : Ա՛հ, Տիկին Ֆօրթիէ, շատ խստասիրտ էք : Շատ անգութ էք : Շատ կը տառապեցնէք զիս :

Ժանն տեսաւ որ Ժաք Կարօ կ'արտասուէր, ու էրիկ մարդու այդ արցունքները դժնդակ տպաւորութիւն մը ձգեցին իր վրայ :

— Վի՛շտ կը պատճառեմ ահա՛, ճշմարտութիւնը ըսելով ձեզի, պատասխանեց Ժանն աւելի մեղմ շեշտով մը : Ես կը տառապիմ, ձեր տառապանքը տեսնելով. բայց խիղճս ու պարկեշտութիւնս կը հըրամայեն որ անկեղծութեամբ վարուիմ : Այլեւս մի՛ խորհիք իմ վրաս :

— Ձեր վրայ չխորհի՛լ այլեւս, գոչեց գործապետը : Միթէ կրնա՞մ այդ բանը ընել :

— Մարդ ուզածը կրնայ ընել : Կը խնդրեմ, կը պաղատիմ, իմ զաւակներուս սիրոյն, այսօրուընէ սկսեալ՝ մի՛ կրկնէք այն խօսքերը զոր չեմ ուզեր լսել :

— Ուրեմն կ'արգիլէք որ յո՞յս ալ չունենամ : Ապա՞ն ալ կը փակէք իմ առջեւս :

— Պարտաւոր եմ այդպէս ընելու :

— Ժա՛նն, յարեց Ժաք վայրագ շեշտով մը, Տիկին Ֆօրթիէի ձեռքը բռնելով ուժգնօրէն, թերեւս զիս կ'արհամարհէք, պարզ գործաւոր մը ըլլալուս համար, քանի որ թոշակ մը միայն կը ստանամ : Պիտի՞ ընդունէիք զիս, եթէ հարուստ ըլլայի :

— Այդպէս մի՛ խօսիք, թոթովեց մանկամարդ կինը, փորձելով իր ձեռքը ազատել : Վախ կը պատճառէք ինծի :

— Հարստութիւնը պիտի՞ մերժէք ձեզի եւ ձեր զաւակներուն համար :

— Լռեցէ՛ք :

— Ոչ, պիտի չլռեմ բնաւ : Դուք չէք ըմբռներ երբեք չէք ըմբռնած թէ ո՛րքան կը սիրեմ ձեզ : Բայց պէտք է որ գիտնանք վերջապէս : Հինգ տարիէ ի վեր, կը պաշտեմ ձեզ, այն առաջին օրէն ի վեր երբ ձեզ տեսայ, ու ամսէ ամիս, շաբաթէ շաբաթ, ժամէ ժամ, այս տարփանքը մեծցաւ : Բիէրի կենդանութեանը՝ լուռ մնացի : Իր բարեկամը կը կոչէր զիս. ուստի իր կինը նուիրական էր ինծի համար : Անոր մահէն յետոյ դուք ազատ էք այլեւս : Ինչո՞ւ լուռ մնամ այսուհետեւ. ինչո՞ւ չպահանջեմ երջանկութեանս բաժինը այս աշխարհի մէջ : Ժա՛ն, երջանկութեան այդ բաժինը դուք էք : Ձեր ճակատագիրն է իմս ըլլալ ուշ կամ կանուխ : Մի՛ պայքարիք այդ ճակատագրին դէմ ու ես կ'երդնում որ կիներուն ամէնէն երջանիկը պիտի դարձնեմ ձեզ :

Յետոյ Ժաննի ձեռքը — զոր միշտ բըռնած էր — մինչեւ դէմքը բարձրացուց, շրթունքներուն վրայ սեղմեց սեւակ մը մոլեգնութեամբ : Ժանն ուժով քաշեց իր ձեռքը : Մինչ այս կցկտուր ու տենդոտ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար, փոքրիկն Ժաք մեծ ճամբուն վրայ խաղալէն յետոյ, սկսաւ քիչ մը երկար գտնել այդ դադարը :

— Մայրի՛կ, երթա՛նք հոսկէ, կը ձանձրանամ : Մեզի հետ եկուր, Ժաք բարեկամս :

Ու գործապետին ձեռքը բռնեց ան : Կարօ եւ Ժանն սկսան քալել : Քանի մը քայլ յառաջացան, առանց խօսք մը արտաբերելու : Ժաք մռայլ դէմք մը ունէր :

— Սե թիթեղը ինծի տուէք, ըսաւ յանկարծ գործապետը. ես կը կրեմ զայն... :

— Ոչ, շնորհակալ եմ. տեղերնիս հասանք գրեթէ :՝ Արդէն ծանր չէ, չորս լիրա քաշիլ է... :

Գործապետը չկրցաւ զարմանքի շարժում մը զսպել ու հարցուց.

— Քարի՞ւղ կը վառէք լուսաւորութեան համար :

— Այո՛, նուազ սուղ է : Ինչպէս գիտէք ամբողջ գիշերը լոյս կը վառի խցիկիս մէջ :

— Անշուշտ, բայց վտանգաւոր է, շատ վտանգաւոր : Պ. Լապրու շատ զգուշ պիտի մնայ, եթէ երբեք իմանայ որ այդ խընայողութիւնը կ'ընէք : Ան չուզեր որ հանքային իւղի կաթիլ մը մտնէ գործարանին մէջ :

— Չէի գիտեր, յարեց Ժանն մտահոգութեամբ խառն զարմանքով :

— Ուրեմն զգուշացէք գործատէրէն : Շատ պիտի բարկանայ : Բոլորովին անհաշտ կը դառնայ բարկութեան ատեն :

— Վաղուընէ սկսեալ, սովորական իւղ պիտի վառեմ : Չեմ ուզեր դժգոհութիւն պատճառել Պ. Լապրուի :

Գործարանին մօտ հասած էին, որուն ագիւսէ բարձր ծխնելոյզը կը դէր կ'անցնէր աշխատանոցներու տանիքները ու օդին մէջ կ'արձակէր գորշ ծուխի երկայն գալարմանակ մը : Դուռը գոց էր : Ժանն յառաջացաւ, դուռը զարնելու համար :

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

15 Հոկտ. Կիրակի Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ անուանակոչման եւ իր հիմնադրութեան 40րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր հիմնադիրներու յիշատակին:

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ:

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմի եւ շրջաններու բոլոր հաւատացեալները:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՄԵԿՆՈՂ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՆԵՐՈՒՆ

ՍԵԽԱՆ ճամբորդական Ընկերութիւնը կը հրաւիրէ Մարսէյլէն Պէյրութ մեկնող արձանագրուած ճամբորդները հանդիպումի մը այս Երեքշաբթի Հոկտեմբեր 10, ժամը 20ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը մեկնումի մանրամասնութիւններուն համար:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է: Այսու – հետեւ եղած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին:

ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ
կը խօսին
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)
ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐՋԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ ասուր պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պերլինէն Տոքթ. Պետրոս Ֆրունճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր եղբօր Տիրայր Ֆրունճեանի մահուան 5րդ տարեդարձին ի յիշատակ:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ.—

Երկուշաբթի 9 Հոկտ. ժամը 21ին Հայաստան խումբ:

Երեքշաբթի, 10 Հոկտ. ժամը 21ին, Շաւարշ Միսաքեան խումբ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Վրամեան եւ ընկ. Կարօ խումբ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբ:

Ուրբաթ 13 Հոկտեմբեր ժամը 21ին, Քրիստափոր ենթոկոմիտէ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովի շարունակութիւնը, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Մշակոյթի Տունը:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի (12 Հոկտ.) ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատրիարք՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ – Գ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ՆՈՒԷՐ

Պ. Արշաւիր Բարսեղեան առ ի երախտագիտութիւն հայ անձնուէր բժիշկի մը խնամքներուն իր հիւանդ աղջկան նկատմամբ, 20 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան յիսնամեակը բացառիկ շուքով պիտի տօնուի 1973ին:

Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Ուրբաթ Հոկտ. 13, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին հին եւ նոր բոլոր անդամ անդամուհիները եւ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն որ Հայ Երգը ապրի:

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն:

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ազարեան Անդրանիկ Արամի (կամ Ղալոյեան Անդրանիկ Արամի) հօրը անունը՝ Ազարեան Արամ Ենոքի, մօրը՝ Ղալոյեան Հմայեակ Նիկոլայի, քոյրերը՝ Յասմիկ և Մարուսիա, եղբայրները՝ Պալին եւ Րաֆֆիկ: Ծնած է 1928ին Նոր Բայազէտ (Կամօ): Գրել՝

Mlle Mavoian A.
154, Rue Etienne Dolet
Bat. B. No 287
94 - Alfortville

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի (15 Հոկտ.) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Միրիճան Շիրվանեանի բնակարանը, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

IIMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԹՈՄԲՈԼԱ

Մարսէյլի Խանասորի արշաւանքի դաշտահանդէսի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

277, 193, 238, 220, 52, 252, 205, 46, 215, 128, 149, 67, 14, 301, 51, 291, 133, 285, 228, 292, 5, 231, 93, 118, 300, 307, 50:

Շահողները կրնան դիմել Տիկին Պօղոսեանի 30, Ռիւ Պերլիոզ, Մարսէյլ 6րդ, մինչեւ Դեկտեմբեր 31, վերջին պայմանաժամ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան օրը կը տօնուի 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Troisieme édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
11 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Le Numéro 0,70 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.537

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.537

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԾԱՂԿԻ՝ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Արհամարհելի չէ այն առաւելութիւնը, զոր ունեցած է Փրանսահայ գաղութը, սկիզբէն ի վեր, շնորհիւ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին: Արդարեւ, գաղութի կազմաւորման առաջին օրերէն, Մխիթարեան Հայրերը, միշտ նախանձախնդիր հայ տղուն կրթութեան, ներկայ էին, Սէնի ափերուն, հայեցի դաստիարակութիւն ջամբելու համար, անհարազատ հողերու վրայ հասակ նետող տղոց:

Ասիկա պզտիկ բան չէր անշուշտ, եթէ նոյնիսկ պայմանները թոյլ չտուին, որ Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանը, տարիներու ընթացքին, հասցնէ ակնկալուած սերունդները, ինչպէս եղած էր անցեալին Վենետիկ թէ Փատուա:

Դպրոցական պետական ծրագիրը, տեղական պայմանները ու յաճախ նաեւ ծնողքներու դատապարտելի կեցուածքը հայկ. ուսուցման նկատմամբ, բանաւոր պատճառներ էին, որպէսզի հրաշքներ չսպասէինք մեր վարդապետներէն: Անոնք հետզհետէ տեղի կուտային, երանի՛ չտային, ու հայերէնի միջինը ունենալը կը դադրէր պարտադիր ըլլալէ դասարան փոխելու համար: Բայց եղածը արդէն մեծ բան է, քանի հայ պատանին հայկ. վարժարանին մէջ միայն պիտի զգայ Հայ ըլլալու իր հպարտութիւնը, հոն պիտի թոթովէ իր այբուբենը, սորվի իր պատմութիւնը, ճանչնայ իր բանաստեղծները, երգէ ի՛ր երգը ու կարօտով նայի իր հեռաւոր հայրենիքին:

Այս է հայ վարժարանը, Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանը, որ դիմացաւ, տոկաց, ու այսօր հասած շրջանի մը, ուր գաղութը կը տժգունի ու կը կորսնցնէ իր դիմագիծը, մանաւանդ իր բացականե–րով, ան կը ծրագրէ նոր շէնքի մը կառուցումը, վասնզի դպրոցը այլեւս պըզտիկ է: Գրեթէ անհաւատալի այս իրողութիւնը միայն հրճուանք կրնայ պատճառել բոլոր անոնց, որոնք գիտակից են հայկ. դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան ու մա՛նաւանդ «Յառաջ»ին, որու մնայուն նշանաբանը եղած է — ամէն բանէ առաջ՝ դպրոց:

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը այլեւս փոքր կուգայ: Ու Յուլիսին արդէն այս թերթին չորրորդ էջին վրայ, կը յայտարարուէր թէ վերամուտի արձանագրութիւնները փակուած են... տեղ չկայ այլեւս: Ոչ մէկ ազդ. այնքան խանդավառութեամբ հրատարակուած է այս թերթին մէջ, որքան այս մէկը:

Անոնք որ, տասնեակ տարիներու ընթացքին չնչած են Մխիթարեաններու վարժարանին մթնոլորտը, եւ որոնցմէ շատեր, ոչ աշակերտ էին, ոչ իսկ ծնողք, միշտ մասնաւոր սէր մը ունեցած են այս վարժարանին հանդէպ, ու նաեւ տխուր կարօտով մը կը յիշեն այն բոլոր վաստակաւոր տեսուչները, որոնք չկան այսօր, Ոսկանեան վարդապետէն (յետագային Եպս. արքայ) մինչեւ բոլորիս յարգելի ու սիրելի Հայր Սահակը: Բայց կարեւորը այն է որ վարժարանը կը մնայ, շնորհիւ այն ոգիին, զոր Մխիթար Սեբաստացի, այս բացառիկ առաքեալը, թողուց իր ետին եւ որմէ չեն կրնար չազդուիլ բոլոր անոնք որոնք փոքրիկ կղզիին մեծ սրտին մէջ, սերտած են հայ գիրն ու դպրութիւնը:

Հիմնաքարը, զոր Կաթող. Պատուիրակը կ'օրհնէ քանի մը օրէն, խորհրդանիշն է այն արդիական շէնքին, որ արագօրէն պիտի բարձրանայ, շատ արագօրէն, շնորհիւ Փրանսահայ գաղութին, որ պիտի հպարտանայ իր լուման, որպէսզի ծաղկի՝ վարժարանը հայկական:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՀՈԳԵՐՈՎ

—○—

Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. համաձայնեցան ձեռնարկելու համար պահանջներու «գործօն» շաբաթի մը Հոկտեմբեր 16էն 20: Այդ օրերուն զանազան շարժումներ պիտի ըլլան: Սեկի եւ Մէտ կ'ուզեն նաեւ որ «Ազգ. Օր» մըն ալ տոնձին բնոյթ ստանայ բայց դեռ բուն թուականը ճշդուած չէ: Կը թուի թէ երկու սենտիքաներն ալ շատ վստահ չեն իրենց շարքերէն ընդհ. գործադուլի օր մը հռչակելու համար, այն վախով որ կրնայ չյաջողիլ:

Պահանջները, առ այժմ նոյնն են հիմնականին մէջ, — ամսական նուազագոյն աշխատավարձք՝ 1000 ֆր. եւ հանգստեան տարիք՝ 60:

×

Դումի (կռիփ) նոր վիրուս մը մէջտեղ ելած է — ինկլանտ — որու դէմ ազդեցութիւն չունին գոյութիւն ունեցող պատուաստները: Ցարդ շրջող վիրուսը Հոնկ–Քոնկն էր, որու առթիւ ձեռք առնուած բոլոր միջոցները այլեւս ոչ մէկ արժէք ունին:

×

«5–7»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրականին մէջ ողբերգութեան մը դատավարութիւնն է որ բացուեցաւ առջի օր Լիոնի Պատժական Ատեանի առջեւ:

146 զոհ, գրեթէ բոլորն ալ հազիւ 20 տարեկան: Գիշեր մը դացած էին պարելու Սէն–Լօրան տիւ Փոնի «5–7» պարասրահին մէջ, 1970 Հոկտեմբերի վերջին գիշերը: Քանի մը վայրկեանէն հրոյ ճարակ կը դառնար պարասրահը.— 146 դիակներ կը մնային: Այսօր կը դատուին անոնք որոնք պատասխանատու կը նկատուին: Հինգ հոգի են: Ասոնց մէջ երեք տէրերէն միակ ողջ մնացածը, ապրանք հայթայթող մը եւ ինչ որ աւելի կը զարմացնէ եւ զանազան դիրքորոշումներու առիթ կուտայ Սէն–Լօրան տիւ Փոնի քաղաքապետը: Մնաց որ Մէթր Իգօրնի, դատավարութեան առաջին օրն իսկ կ'ուզէր որ ներկայանան նաեւ Իզէռի նահանգապետը եւ իր ընդհ. քարտուղարը: Մէկը միւսին վրայ կ'ուզէ թողուլ պարասրահին բացման արտօնագիրը երբ վայրը չէր լրացներ ապահովութեան պայմանները: Ամբաստանեալներէն ոմանց, ի մասնաւորի շինողին, որ չի վարանիր ընդունելու թէ ամէն ինչ կատարուած է օրեւէ ձեւով, որպէսզի շուտ ըլլայ եւ աժան ըլլայ:

Թղթածրարը ունի 3000 փաստաթուղթ եւ դատավարութեան կը մասնակցին շուրջ 30 փաստաբան, ճշդելու համար պատասխանատուութիւնները, գտնելու համար յանցաւորները բայց բան չի փոխուիր 146 անմեղ զոհերու համար:

ՎԻԵԹՆԱՄ
ՄԻՆՉ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԲԱՅՑ...

Մինչ ճակատի վրայ կռիւները կը շարունակուին, անդին, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ գաղտնի խօսակցութիւնները «ՅԱՌԱՋ» նոր փուլի մէջ կը մտնեն եւ ոմանք կ՚ուզեն հաւատալ, թէ համաձայնութեան եզր մը կարելի պիտի ըլլայ գտնել վերջ տալու համար պատերազմին:

Նախագահ Նիքսընի անձնական խորհրդատու՝ Քիսինկէր բազմաթիւ անգամներ գաղտնի տեսակցութիւններ ունեցած էր Լը Տիւք Թոյի հետ, որ Հանոյի պաշտօնական ներկայացուցիչն է: Այս անգամ սակայն, Քիսինկէր եռօրեայ խօսակցութիւններ ունեցաւ Հիւս. Վիէթնամի ներկայացուցիչին հետ, ինչ որ առիթ տուաւ զանազան ենթադրութիւններու եւ մեկնաբանութիւններու: Դէտերը նկատեցին յատկապէս, որ վերջին հանդիպումներուն ներկայ գտնուած է նաեւ Զօր. Հէյկ, ամերիկացի բարձրաստիճան զինուորական մը: Այս իսկ մատծել կուտայ, թէ խօսակցութիւնները նոր փուլի մէջ մտած են եւ ներկայիս մանրամասնութիւններ են որ կը ճշդուին:

Համաձայն քաղաքական շրջանակներու, Ամերիկացիներն ու Հիւս. Վիէթնամցիք այժմ կառավարութեան կազմութեան մասին կը խօսին, կառավարութիւն մը, որ պիտի փոխարինէ Սայկոնի այժմու իշխանութիւնը՝ գլխաւորութեամբ անոր Նախագահին:

Ուաշինկթըն կը հերքէ այս լուրը, թէեւ Արտաքին Նախարարը՝ Լէյրտ, «լաւ ընթացքի» մէջ են կ'ըսէ խօսակցութիւնները:

Միւս կողմէ, Մք Կովերնի շրջանակները այսինքն նախագահութեան թեկնածուի կողմնակիցները փարիզեան վերջին խօսակցութիւնները «ընտրական խաղ» կը նկատեն՝ կոչուած «խաբելու» երկրին հանրային կարծիքը:

Ցամենայն դէպս Փարիզի գաղտնի խօսակցութիւնները մեծ շահագրգռութիւն ստեղծած են քաղաքական շրջանակներու մօտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ Շաթօ–Շինոնի մէջ է որ տօնեց իր յոբելեանը (25 տարի խորհրդարանական կեանքը): Ելոյթը քաղաքական ըլլալէ աւելի տեղական բնոյթ ունէր, քանի Նիէվրի երեսփոխան է: Հաւաքոյթը դեղարուեստական բաժին ալ ունէր, որու մասնակցեցան Տալիտա եւ Միքիս Թէոտորաքիս: «Ֆրանսուա Միթերանի բարեկամները» այս առթիւ իրեն նուիրեցին Սէն–Սիմոնի գործերու 21 հատորնոց մէկ շատ արժէքաւոր հրատարակութիւնը:

ՍՈՒՐԻՈՅ հիւսիս – արեւելեան նահանգին՝ Տէր Զօրի մէջ քոլերայի 52 պարագայ կայ: Լիբանանի կառավարութիւնը քոլերայի տարածումը կեցնելու մտադրութեամբ պատուաստ պահանջեց Աշխարհի Առողջապահութեան Կազմակերպութենէն: Սուրիոյ սահմանամերձ շրջանի բնակչութիւնը այժմ կը պատուաստուի:

ԱՏԷՆ պահանջեց Սանայէ, որ Քամարան կղզին ետ վերադարձնէ, այլապէս զէնքի ուժով պիտի գրաւէ զայն: Ըստ Հարաւ. Եմէնի՝ Հիւս. Եմէն վերջերս գրաւած է այդ կղզին:

ՃԱՓՈՆ որոշեց կրկնապատկել իր ծախքերը, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, զինուորական մարզին մէջ, որպէսզի զօրացնէ իր բանակը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ թերթի մը թղթակիցին համաձայն, Զու Էն Լայ նկատել տուած է, թէ Մաօյի մահէն ետք հաւաքական ղեկավարութիւն մը պիտի հաստատուի Փեքինի մէջ: Զու Էն Լայ յայտնած է նաեւ, որ 1958ին Խրուշչեւ առաջարկած է իրենց միացեալ նաւատորմ մը հաստատել, սակայն Մաօ մերժած է, որովհետեւ այդ ձեւով Ռուսիա պիտի ղեկավարէր չին նաւատորմը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 5)

ԾԽԱՂԻ ՃԱՄԲՈՎ

« Հայաստան » Հրատարակչականը ռուսերէն լեզուով լոյս է ընծայած «Ռենտգենեան ճառագայթներու միջով» վերնագրով փոքրիկ գրքոյկ մը, որու նիւթը բժշկական չէ: Գրական փոքրածաւալ բանաստեղծութիւններու ժողովածու մըն է, որու գլխաւոր հերոսը ծխամորճն է: Հեղինակն է բժշկական գիտութիւններու թեկնածու Արծրունի Ղազարեան, որ անդամ է Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան 20 տարիէ ի վեր:

×

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՆՈՐ–ԱՅՐԻՆ

Կիրովականի քիմիական գործատան մշակութային պալատին մէջ տեղի ունեցած է գրող Նոր–Այրի ծննդեան 60 եւ գրական գործունէութեան 40ամեակին նուիրուած մեծարանքի երեկոյ:

×

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՄՈՍԿՈՒԱ

Խորհ. Միութեան կազմաւորման յիսնամեակի առթիւ Հոկտ. 6–10 Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենան «Հայաստանի օրեր», որոնց ընթացքին Մոսկուացիք կը ծանօթանան Հայաստանի տնտեսութեան, գիտութեան եւ մշակութային բնագաւառներու մէջ, հայ ժողովուրդի ձեռք բերած յաջողութիւններուն:

Այս առընչութեամբ Մոսկուա մեկնած է պատուիրակութիւն մը, եւ համերգներու գեղարուեստական ղեկավար՝ յօրինող Վլադիլէն Բալեան հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է Արմէնփրէսի թղթակցին.— «Խումբին մաս կը կազմեն Հայաստանի լաւագոյն ուժերը: Մոսկուայի մէջ հանդէս կուգան Ալ. Սպենդիարեան օփերայի մեներգիչ՝ Միհրան Երկաթ, արուեստագէտներ՝ Անժելա Յարութիւնեան, Էլվիրա Ուզունեան, Անահիտ Ցիցիկեան, Ռուբէն Մաթեւոսեան, Երեւանի Կոնսերվատորիայի փրոֆեսէօր, դաշնակահարուհի Բէթի Մալխասեան, Հայֆիլհարմոնիայի մենակատար՝ արտասանող՝ Սուսաննա Գաբրիէլեան, Հայաստանի Պարի պետական խումբը եւ ճազի նուագախումբը եւ Հնդեակը»:

×

ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Վրաց Դաւիթ Ե. Կաթողիկոսը Երեւանէն մեկնելէն առաջ այցելած է Ծիծեռնակաբերդ եւ ծաղկեպսակ դրած 1915ի Եղեռնի զոհերուն յուշարձանին: Այցելած է Օշական եւ դիտած Ս. Մեսրոպի եկեղեցին ու մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած Հայոց գրերու հիմնադրի յիշատակը:

Դէպի Թիֆլիզ մեկնումի օրը, օդակայանը հրաժեշտի գացած էին Վազգէն Կաթողիկոս եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ

Ա.

Թերմոփիլէսի կիրճին մէջ, Լէոնիտաս եւ իր 300 քաջերը զոհուեցան՝ պարսիկ բանակին յառաջխաղացքը կասեցնելու համար։ Մարաթոնի դաշտին մէջ Յոյներու փոքրաթիւ բանակը պարտութեան մատնեց թշնամի հարիւր հազարաւոր զինուորները։ Մուսա Լերան գագաթին վրայ, ափ մը Հայեր 40 օր դիմադրեցին թրքական գերազանց ուժերուն եւ արիւնարբու խուժանին դէմ ու կրցան փրկել իրենց կեանքը եւ պատիւը։

Եթէ ժողովուրդ մը դաղրի գոյութիւն ունենալէ, անոր անունը անմահ կը մնայ ոչ միայն իր փիլիսոփաներուն, բանաստեղծներուն եւ արուեստագէտներուն ստեղծագործութիւններով, այլեւ պատմութեան վէմին վրայ իր զաւակներուն սուրերով փորագրուած հերոսական ճակատամարտներու եւ քաջագործութիւններու անունին յիշատակով։

Այդ քաջագործութիւնները սակայն, տոյդ մոռացութենէ կը փրկուին, եթէ ունենան իրենց տաղանդաւոր պատմիչը կամ երգիչը։

1915ի հայկական Մեծ Եղեռնի մասին շատ մը բաներ գրուեցան, սակայն հայ գրողը չկրցաւ տալ այն ամբողջական երկը, որ դէպքերուն կամ դէպքերէն մէկուն տար գրական վճռական արժէք ու կշիռ։ Հայ գրողին սիրտը այնքան խոցուած է, յիշողութիւնը այնքան ընկճուած, որ երբ կ'ուզէ թուղթին յանձնել իր տպաւորութիւնը, գրիչը կ'իյնայ ձեռքէն։

Բարեբախտաբար, գտնուեցաւ օտար գրագէտ մը, որ յանդգնութիւնը ունեցաւ այդ գրիչը առնելու հայ գրողին դողդողացող ձեռքերէն եւ կոթողել արդի գրականութեան լաւագոյն վէպերէն մէկը, մեղի բոլորիս ծանօթ «Մուսա Լերան 40 օրերը»։

Այդ մեծահոգի եւ տաղանդաւոր վիպասանը կը կոչուի Ֆրանց Վերֆէլ։

Ֆրանց Վերֆէլ ծնած է Փրակա, 1890 *Սեպտեմբեր* 10*ին, բարեկեցիկ ընտանիքէ մէջ։ Երիտասարդ տարիքին՝ ան սկսած էր ոտանաւորներ գրել։* 1911*ին կը հրատարակէ բանաստեղծութեան իր առաջին հատորը։ Առաջին Համաշխարհային պատերազմին, աւստրիական բանակի շարքերուն մէջ կը կռուի իտալական ճակատին վրայ։ Պատերազմի վերջաւորութեան, կը գրէ յօդուածներ եւ ոտանաւորներ, ուր կը ջատագովէ խաղաղութիւնն ու համերաշխութիւնը։*

Կը ձերբակալուի իբր կասկածելի։ Բանտէն կ'ազատի հրաշքով եւ ինքզինք կը նուիրէ գրական ստեղծագործութեան։ Իրարու ետեւէ կը հրատարակէ բանաստեղծական հատորներ եւ թատերգութիւններ։

1924*ին, լոյս կը տեսնէ իր* «Վէրտի» *վէպը, որ կ'ամրացնէ իր վիպասանի համբաւը։* 1933*ին լոյս կը տեսնէ մեծ հետաքրքրող գործը՝* «Մուսա Լերան 40 օրերը»։

1938*ին՝ Գերմանացիները կը գրաւեն Աւստրիան։ Վերֆէլ, որ կը գտնուէր Հռոմ, չի վերադառնար Վիէննա, այլ կ'անցնի Փարիզ, ուր կը մնայ երկու տարի։ Վերֆէլ կասկածելի մը դարձած է Գերմաններուն համար։*

1940*ին, երբ գերման բանակները կը գրաւեն Ֆրանսայի մեծ մասը, Վերֆէլ եւ իր կինը կը դառնան փախստական։ Վերջապէս ապաստան կը գտնեն հարաւարեւմտեան Ֆրանսայի Լուրտ քաղաքը, որ* 1858*էն ի վեր դարձած էր աշխարհի մեծագոյն ուխտատեղիներէն մէկը։ Հոս եւս Վերֆէլի կեանքը վտանգի տակ է։ Կը մտադրէ անցնիլ Սպանիա։ Բարեկամները իրեն խորհուրդ կուտան, որ հրաժարի այդ վտանգաւոր քայլէն, որովհետեւ սահմանը առնուած է խիստ հսկողութեան տակ։ Այն ատեն, Վերֆէլ, առտու կանուխ կ'երթայ Լուրտի եկեղեցին, ուրկէ քովէն կը հոսէր հրաշալի աղբիւրը, եւ սրբուհի Պերնատէթի արձանին առջեւ ծունկի գալով՝ կը խնդրէ անոր օժանդակութիւնը։ Եւ ուխտ կ'ընէ, որ եթէ ողջառողջ հասնի ապահով երկիր մը, իր պարտքը պիտի կատարէ վէպ մը գրելով։ Ֆրանց Վերֆէլ եւ իր կինը կը յաջողին անվտանգ անցնիլ սահմանը եւ* 1940 *Հոկտեմբեր* 13*ին կը հասնին Քալիֆորնիա։ Գրագէտը իր պարտքը կատարելու համար կը գրէ իր միւս գլուխ գործոցը՝* «Պերնատէթի երգը» *անուն աշխարհահռչակ վէպը։*

Արդէն առողջութիւնը քայքայուած էր։ 1945 *Օգոստոս* 26*ին, ան յանկարծամահ կ'իյնայ, Պեվըրլէ Հիլսի իր բնակարանին մէջ։*

×

Ահա այս է «Մուսա Լերան 40 օրերը» *վէպին հեղինակը, համեստ, դիւրահաղորդ եւ զգայուն մարդ մը, որ կը տառապէր ուրիշներու տառապանքով։*

Ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ Վերֆէլ գրեց այս վէպը։

— Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացած էի մեծ պատերազմին, երբ եւրոպական օրաթերթերը կարդալով, ծանօթացած էի հայ ժողովուրդի ողբերգութեան, — *կը պատասխանէ ան թղթակիցի մը։*

Բայց գործին յղացքը որոշ գիծագիծ առաւ 1929*ին։ Անոր բացատրութիւնը կը կարդանք վէպին նախաբանին մէջ, իր բերնով.*

«Այս գիրքը յղացայ 1929ի Մարտին, երբ Դամասկոս կը գտնուէի։ Գորգի գործարանի մը մէջ աշխատող խեղանդամ եւ սովալլուկ գաղթական մանուկներու տեսքը եղաւ այն վճռական խթանը, որ զիս մղեց մոռացութեան խաւարէն դուրս բերելու հայ ժողովուրդին անհասկնալի ճակատագիրը։ Վէպին շարադրութիւնը տեւեց 1932 Յուլիսէն մինչեւ 1933 Մարտ…»։

Վերֆէլ իր վէպը շարադրելէ առաջ, վաւերական փաստաթուղթերու վրայ, մանրամասնօրէն ուսումնասիրած է հայ ժողովուրդին պատմութիւնն ու մշակոյթը։ Երկար խօսակցութիւններ ունեցած է կոտորածէն ազատած անձերու հետ։

Ջեռագիրը կը բաղկանայ մօտ հազար մեծադիր էջերէ, գործ տպարան յանձնելէ առաջ, ընդօրինակած է երեք անգամ։ Ասիկա ցոյց կուտայ, որ Վերֆէլ այս գործին կուտար մեծ կարեւորութիւն։

Բնագիրը գերմաներէն է։

Գործը բաժնուած է երեք մասերու։

Առաջին եւ երկրորդ մասերէն իւրաքանչիւրը կը բաղկանայ եօթը գլուխներէ։

Երկրորդ մասը, որ ունի միւս երկուքին երկարութիւնը, կը բաղկանայ վեց գլուխներէ միայն։

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՆՇԴՐԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՐ ԴԱՐՁՆԵԼ…

———O———

Շա՛տ գուշակ էր Փարիզի մեր պաշտօնակիցը՝ «Յառաջ» *երբ Նշան Պէշիկթաշլեանի յուղարկաւորութեան նկարագրականին մէջ կը գրէր.*

— «Որքան ալ ուզենք յոռետես չըլլալ եւ նահանջողական ոգի չցուցաբերել, Սփիւռքի մէջ պատահած մահեր չեն կրնար մեզ չմղել դառն խորհրդածութիւններու։

« … Մեռելները կը շատնան ու թաղումները կը պակսին. եւ կը հասնի պահը՝ երբ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին հազիւ կը լեցուի, վերջին հրաժեշտ մը տալու համար հայ մտաւորականին։

« … Ընտանիքէն զատ հազիւ քանի մը հոգի եկած էին մինչեւ գերեզմանատուն՝ ուր փոս մը կ'աւելնար ո՛չ թէ պարզապէս ֆրանսական գերեզմանատան մը մէջ, այլ Սփիւռքեան հայ կեանքին մէջ։ — Այս գիտակցութիւնը չունեցան, կ'երեւի, բոլոր անոնք որ բացակայ էին»…

×

Մեր պաշտօնակիցը կը շարունակէ հաւատալ ապահովաբար հիներու այն համոզումին՝ թէ մարդ էակը նայուածքո՛վ մը կամ թելադրական քանի մը խօսքով իսկ անդրադարձումի կրնայ մղուիլ, ինքզինք եւ իր արարքները վերադնահատումի ենթարկելու, անխարօրէն ճանչնալու համար անհատական ու հաւաքական թերացումներ, ապա նաեւ սրբագրելու՝ ինչ որ խոցելի է, վիրաւոր կամ պախարակելի։

Յոռետես չըլլալու տուեալներ շա՛տ ունինք անշուշտ համազգային կեանքի մարզերուն եւ Սփիւռքեան որոշ ճակատներու վրայ։ Ողբասացներ ըլլալ չենք ուզեր բոլորս ալ եւ արդար չենք նկատեր ամբողջական յուսալքումը։ Կը յուսանք ընդհակառակն, եւ կը ջանանք նաեւ գտնել պատճառներ հաւատալու՝ թէ ընկրկումի եւ ձեռնթափութեան պիտի չհասնին արտասահմանեան ափերու վրայ հաստատելի տկարութիւններ եւ սայթաքումներ։

Այս պարագային, սակայն, դառն խորհրդածութիւններու մղումէ մը աւելի՝ ողբերգական իրողութեան մը *փաստին հետ հաշտուելու հարկն է որ կը պարտադրէ ինքզինք. հի՛ն ճշմարտութիւն մը, առնուազն նուիրական աւանդութիւն մը քանդելու ցաւագին ստիպողութիւնը.—*

Հաւատացած էինք երկա՛ր ժամանակներէ ի վեր՝ որ Հայը սէր ու յարգանք ունի մտաւոր եւ հոգեկան իրագործումներու հանդէպ։ Եւ եթէ նոյնիսկ վարանք ու վերապահութիւն կար մեր մտքին մէջ այդ «*հաւատք*»*ին նկատմամբ, խորապէս համոզուած էինք թէ գոնէ՛…* յետ մահու *յարգ ու արժէք կը ստանային* «*վաստակեալներն ու բեռնաւորները*», — *անոնք որ ակօս բացած, վարուցան ըրած, անհատական զրկանքի գնով իսկ հունձք ու սնունդ էին ամբարած՝ մտքի եւ հոգիի շտեմարաններու մէջ։*

— « Գնա՛ մեռիր, եկո՛ւր սիրեմ »…

×

Ապաշնորհ այս տարազն անգամ կորսնցուցած է գոյութեան իր իրաւունքը՝ այսօր։ Եւ եթէ մինչեւ երէկ գլխիկոր կ'ընկերանայինք մահուան թափօրներուն ու պարագայական զղջումի եւ անդրադարձումի զգացում մը կը խլրտէր հոգիներու մէջ, այսօր մարդկային այդ յետի՛ն ամօթխածութիւնն անգամ չքացած է եւ յարգանքի իմացումը՝ ցամքած…

Ողբերգութեան բեմը Փարիզի եկեղեցին կամ Վիլմոմպլի գերեզմանատունը փանոսի պարտէզին մէջ չինել յարմար չէնք մը։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆՆԻ ԴԻՏՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ

———O———

1825*ին էջմիածնի կողմէ Զմիւռնիոյ առաջնորդ կը կարգուի Տ. Ստեփան Եպս. Ենովքեան։ Շատ քիչ կը մնայ իր պաշտօնին վրայ։ Իրեն կը յաջորդէ Ստեփան Եպս. Աղաւնի։* 1830*ին իբրեւ առաջնորդ՝ Երուսաղէմի պատրիարք Գաբրիէլ եպիսկոպոս։ Ասոր կը յաջորդէ Թադէոս եպիսկոպոս որ* 1837*ին կը վախճանի, թեմերը այցելութեան ելած ըլլալով։ Տարի մը ետքը կուգայ Պօղոս Արք. Թաղթաղեան* (1838–1872)*։ Եւ յաջորդաբար Մատթէոս Եպս.* (1842–1845), *Խորէն Եպս. Նարպէյ* 1873, *Խորէն Եպս. Եղեսեան, Մելքիսեդեկ Արք. Մուրատեան* (1877–1888 *եւ* 1898–1903)*։ Ներսէս Եպս. Արսլանեան* (1891–1898), *Եղիշէ Արք. Դուրեան* (1903) *Մատթէոս Եպս. Ինճէեան* (1918)*։ Իսկ այս թուականէն ետքը առաջնորդ կը նշանակուի Ղեւոնդ Արք. Դուրեան, որ կը մնայ իր պաշտօնին վրայ մինչեւ Զմիւռնիոյ չարաշուք աղէտը։*

Վերոյիշեալ առաջնորդներէն ամէնէն արժանաւորներն ու բազմարդիւն աշխատանք տանողները եղած են Պօղոս Արք. Թաղթաղեան եւ Տ. Մելքիսեդեք Արք. Մուրատեան, որոնց առաջնորդութեան ընթացքին հաստատուած են բարեզօրծական ու կրթական հիմնարկութիւններ։

×

ԸՆԹԵՐՑԱՏՈՒՆԸ

Դարձեալ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Ս. Մեսրոպեան վարժարանի եւ Առաջնորդարանի միջեւ շինուած էին արհեստանոցներ, քահանաներու սենեակներ ու նաեւ ընթերցատունը։

Արհեստանոցներու շէնքը վերջին տարիներու յատկացուած է մոմաշինութեան։

Ընթերցարան մը հիմնելու գաղափարը առաջին անգամ յղացած է Գարեգին Յ. Փափազեան, որ քահանայի մը զաւակն էր ու քանի մը տարի Եւրոպա ապրած։ Այս գաղափարին իրագործման համար իրեն աջակից կ'ունենայ Գալուստ Կոստանդեանը։ Իրենց անդրանիկ ժողովը կը գումարեն 1868*ին Ղոնճաեան եղբայրներու տունը։ Հիմնադիր անդամները* 14–16 *հոգի եղած են։ Հետզհետէ աւելցած են անդամները եւ վարչական փոփոխութիւն մը կատարելով կը խմբագրուի ընթերցատան կանոնագրութիւնը։ Նամակով երախտագիտութիւն կը յայտնուի Գարեգին Փափազեանի։ Անդամներուն մէջ կը գտնենք Տ. Կոստանդեան, Գ. Եսայեան, Յ. Միրզա, Ս. Աւետիքեան, Ադամ Ղոնճաեան։ Նաեւ, Մամուրեան, Զիլինկիրեան, Մսերեան, Ադաթոն, Մարկոսօֆ եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք հայ հասարակութեան ու մանաւանդ երիտասարդութեան մտային մակարդակի բարձրացման համար կատարած են շահեկան դասախօսութիւններ։*

Համաձայն Թ. Ճերմակեանի վկայութեանց, ընթերցատունը նախ կը հաստատուի Ս. Ստեփանոսի փողոցը՝ Տէր Յովհաննէս Աւագ քահանայ Մինասեանի տան վերի յարկը։ Ապա, կը փոխադրուի Ադաբէկեաններու տունը, ուր Եդեսեան Սրբազանի ջանքերով ընթերցատան գործունէութիւնը նոր թափ կ'առնէ։

1880*ին ընթերցատունը դարձեալ կը փոխադրուի, հայնոցին կեդրոն՝ Բէշիւրէ փողոցը յարմար տուն մը, սակայն տան վարձքը ծանր կը կշռէր ընթերցատան պիւտճէին վրայ։ Այս տաղնապէն ընդմիշտ փրկուելու համար Թ. Ճերմակեան կը թելադրէ Տ. Գասպարեանին Ս. Ստեփանոսի պարտէզին մէջ շինել յարմար շէնք մը։ Այս գաղափարին կը համաձայնի նաեւ Գարեգին Փափազեան, որու նախաձեռնութեամբ եւ բոլոր անդամներուն միահամուռ ճիգերով, այդ ցանկութիւնը շուտով կ'իրագործուի շէնքի մը շինութեամբ եւ ընթերցատունը այնուհետեւ կ'ունենայ իր սեփական շէնքը։*

Տոքթ. Գալուստեան կ'ըսէ թէ ընթերցատունը վերջին տարիներուն ունէր շուրջ 15 *հազար կտոր գիրքեր, որոնց մէջ շատ կարեւոր գործեր, ձեռագիրներ Տէր Յովհան Քհնյ. Միրզա Վանանդեցիի։ Նաեւ թերթերու հաւաքածոներ (ոչ լման) փճացուած մեծ մասամբ անհեռատես վարչութեան մը կողմէ։*

×

ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զմիւռնահայը իր առօրեայ, անձնական զբաղումներու զուգահեռ, ունեցած է նաեւ ազգային բեղուն գործունէութիւն, ստեղծելով զանազան ընկերութիւններ ու ակումբներ։ Նպատակ ունենալով զարկ տալ ազգային կրթութեան, օգնել՝ չքաւորին, պանդուխտին, որբին ու անոնք այրիին։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 19)

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ԵՐԷԿ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

1917 Դեկտեմբեր 18ին ծնունդ կ'առնէր գերմանական ՈՒՖԱ ընկերութիւնը: Ան օժանդակութիւնը կը վայելէր զինուորական իշխանութիւններու, ծանր ճարտարարուեստին եւ դրամատէրներուն: Անէր ցուցադրութեան իր սեփական սրահները: Պատերազմը հազիւ վերջացած, գերմանական շարժապատկերը արդէն օժտուած էր լաւագոյն միջոցներով: Բայց գեղարուեստական գետնի վրայ շատ ետ կը մնար, որովհետեւ ան կը ծառայէր փրոփականտի:

Այդ փրոփականտը կը կատարուէր անուղղակիօրէն, պատմական ժապաւէններու խողովակով: Եւ որովհետեւ, բեմադրիչներու եւ դերակատարներու շարքին կային տաղանդաւոր արուեստագէտներ, այդ ժապաւէնները զուրկ չէին գեղարուեստական արժէքէ: Այդ տաղանդաւորներու շարքին յիշենք՝ Էռնէսթ Լուպիչ, Փոլա Նեկրի (լեհ ծագումով), եւ Էմիլ Եանինկս: Նիւթերը կը վերցուէին գերմանական եւ օտար պատմութենէն:

Շուտով սակայն, սկսան պատրաստուիլ ժամանցի ժապաւէններ, որոնցմէ յիշենք «Փարաւոնին կինը», Էռնէսթ Լուպիչի բեմադրութեամբ եւ Էմիլ Եանինկսի խաղարկութեամբ մեծածախս ժապաւէն մը, հազարաւոր հետեւորդներով:

Եւ կամաց-կամաց ծնունդ կ'առնէր դպրոց մը, որ մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէր միջազգային շարժապատկերին վրայ: Այդ դպրոցին կուտանք արտայայտապաշտ անունը:

Գերմանական արտայայտապաշտութիւնը իր նիւթերը կը վերցնէ միթիք ատասպելներէ եւ փիլիսոփաներու երազներէն: Տիպարներու մէջ շեշտը դրուած է անհատին հաւաքականութեան շահերու ենթարկումին եւ մարդ էակի սեռային մղումներուն:

Արտայայտապաշտ դպրոցը տուած է կարգ մը գլուխ գործոցներ, որոնցմէ ամէնէն յատկանշականը «Տոքթ. Քալիկարիի սենեակը» ժապաւէնն է: Նախ ըսենք, որ սարսափի ժապաւէն մըն է, հետեւեալ նիւթով:

Երկու երիտասարդներ կը ճեմեն պարտէզի մը մէջ, կը խօսակցին: Կը հասնին տօնավաճառի մը վրաններուն առջեւ: Կը մտնեն Սեզար կոչուած քնաշրջիկի մը տաղաւարը: Սեզար երիտասարդներէն մէկուն կ'ըսէ գէշ գուշակութիւն մը. երիտասարդը պիտի մեռնի յաջորդ օրը: Եւ իսկապէս յաջորդ առաւօտուն, երիտասարդը մեռած կը գտնուի իր մահճակալին մէջ: Ուրիշ մահեր կը պատահին: Գիշեր մը վերապրող երիտասարդին նշանածը կ'առեւանգուի: Տղան կը կասկածի քնաշրջիկին վրայ: Բայց Սեզար դուրս չէ ելած իր տաղաւարէն ամբողջ գիշերը: Կար Սեզարին վարպետը՝ Տոքթ. Քալիկարին, որուն վրայ կը կեդրոնանան կասկածները: Բժիշկը կը փախչի եւ ապաստան կը գտնէ խենթանոցի մը մէջ: Երիտասարդը ոստիկաններով կը խուժէ խենթանոցէն ներս եւ ձերբակալել կուտայ Տոքթ. Քալիկարին, որ նոյնինքն խենթանոցի տնօրէնն է: Ժապաւէնի վերջաւորութեան կ'իմանանք, որ այս բոլոր դէպքերը ծնած են խենթի մը երեւակայութեան մէջ:

Շարժապատկերի մասնագէտները շատ խօսած են այս ժապաւէնի մասին: Էմիլ Վիյէրմոզ կը խօսի բեմադրիր Ռոպերթ Վինէի մասին, իբրեւ ստեղծիչ եւ տեսնող մը, որուն միտքը կարգի կը բերէ ամէնէն չնչին մանրամասնութիւններն իսկ:

Ժապաւէնը մեծ ընդունելութիւն գտաւ եւրոպական երկիրներու մէջ. Միացեալ Նահանգներու մէջ, սակայն, անիկա բախեցաւ արտադրողներու անհասկացողութեան: Լոս Անճելըսի մէջ, ուսանողներու խումբեր կը սպասէին այն սրահներուն առջեւ, ուր կը ցուցադրուէր «Տոքթ. Քալիկարի»ն, արգելք հանդիսանալու համար հանդիսատեսներու մուտքին:

Ռոպերթ Վինէի գործը հարուստ ժապաւէն մը ըլլալէ շատ առաջ, յեղափոխական գործ մըն էր, արտայայտութեան նոր ձեւ մը. եւ այդ պատճառաւ ունէր իր թերութիւնները՝ անժխտելի առաւելութիւններու կողքին: Այնպէս որ, յետագային ան դարձաւ աւելի գուսպ: «Ճենուին» ժապաւէնը աւելի գերիրապաշտ բնոյթ ունէր, քան արտայայտապաշտ: Իսկ «Օրլաքի ձեռքերը» սովորական սըսփէնսի եւ սարսափի գործ մըն էր:

Նոյն մթնոլորտին կը պատկանին Մուհնաուի «Նոսֆերաթու վամփիրը» եւ Փոլ Լենիի «Մեղրամոմէ արձաններու սրահը»:

Արտայայտապաշտութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը կը կոչուի Լուփու-Փիք, ծնած ռումանացի հօրմէ եւ աւստրիացի մօրմէ: Ան պէտք եղածը առած էր Տոքթ. Քալիկարիի օրինակէն, այսինքն տեքորներու գաղափարը՝ մթնոլորտ ստեղծելու համար: Եւ շնորհիւ իր տաղանդին, ան յաջողեցաւ առօրեայ դէպքի մը տալ յունական ողբերգութեան մը տարողութիւնը: «Երկաթուղագիծը՝» եւ «Նոր տարուան գիշերը» հերոսացին համեստ մարդիկը եւ արժեւորեցին անոնց զգացումներն ու տառապանքները: Լուփու-Փիք մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ գերմանական եւ միջազգային շարժապատկերի յառաջդիմութեան վրայ:

Շրջանի մեծագոյն բեմադրիչը կը կոչուի Ֆրից Լանկ, որուն մասին աւելի երկարօրէն պիտի խօսինք յետագային:

Արտայայտապաշտութիւնը առանձին չէր կրնար իշխել շարժապատկերի աշխարհին վրայ, բայց չէր կրնար նաեւ բոլորովին անտեսուիլ: Կարգ մը բեմադրիչներ մէկ կողմ դնելով անոր անիրական կողմը, օգտուեցան անոր բծախնդրութենէն եւ ճշգրիտ արուեստէն:

Եւ այսպէսով ծնունդ կ'առնէր իրապաշտ շարժապատկերը:

Այս շարժումին մեծագոյն ներկայացուցիչը կուգայ արտայայտապաշտ դըպրոցէն, եւ կը կոչուի Ֆրիտրիխ Վիլհելմ Մուռնաու, բեմադրիչը «Նոսֆերաթու վամփիրը» ժապաւէնին: «Բոցավառուող երկիրը» գործէն ետք՝ ան պիտի տար իրապաշտ շարժապատկերին գլուխ գործոցներէն մէկը՝ «Մարդոց յետինը»:

«Մարդոց յետինը» ժապաւէնը պատմութիւնն է պանդոկի դռնապանի մը, որ հագած է ոսկի կոճակներով համազգեստ մը եւ կը վայելէ իր թաղին բնակչութեան յարգանքն ու ակնածանքը:

Տարիներ կ'անցնին. դռնապանը կը ծերանայ եւ կը գործէ ծանր սխալ մը: Պանդոկին տնօրէնութիւնը կը փոխէ անոր պաշտօնը ու կը կարգէ պահապան պանդոկի լուացարանին: Այլեւս ան չի կրեր համազգեստ եւ կը կորսնցնէ իր թաղեցիներուն յարգանքը: Կը սկսի ողբերգական անկումը: Այս դժբախտ վախճանը հաճելի չի թուիր ամերիկացի ներածողներուն, որոնք կը պահանջեն աւելի զըւարթ վերջաւորութիւն մը: Այդ կարկըտան վերջաւորութիւնը ծայր աստիճան անբնական է: Հարուստ միլիառատէր մը, վայելած ըլլալով դռնապանին խնամքները, իր հարստութիւնը կը թողու «Մարդոց յետին»ին: Ոչ իրապաշտ վախճան՝ այս ցաւալիօրէն իրապաշտ ժապաւէնին:

Շարժապատկերի մասնագէտները գիտցան գնահատել այս արժէքաւոր գործը: Հոլիվուտ, որ սկսած էր անուանի մարդիկ բերել, անմիջապէս հրաւէր ուղղեց տաղանդաւոր բեմադրիչին: Ինչպէս յայտնի է, սինեմայի մայրաքաղաքը երկու նպատակ կը հետապնդէր, նախ՝ եւրոպական շարժապատկերը զրկել իր լաւագոյն ուժերէն, եւ յետոյ՝ ամերիկեան շարժապատկերը օժտել միջազգային լաւագոյն ուժերով:

Մեկնելէ առաջ, Մուռնաու բեմադրեց ուրիշ երեք արժէքաւոր ժապաւէններ. «Ֆաուսթ»՝ Կէօթէի, «Թարթիւֆ»՝ Մոլիէրի, եւ «Նիպելունկէն» գերմանական ազգային առասպելի մը հետեւողութեամբ:

չէ միայն — բովանդակ Հայկական Արտասահմանն է: Հայ քահանայի մը «հողտալով» հողին տրուող էութիւնը Նշանը չէ միայն՝ այլ մեր բոլոր մաքի, սրտի, հոգիի մարդիկը: Թաղուողները մե՛նք ենք կրօղութեան մէջ: — ա՛յդն է ամբողջ:

×

փարած ենք մեր արժէքներուն, նուիրականութեանց, հաւատքին ու մշակոյթին՝ երբ ոտքին սուրը եւ մահուան սարսափը համակած են մեզ ու գոյութեան մը հարցականին առջեւ դրած ենք մենք զմեզ, անհատաբար թէ հաւաքականօրէն: Մեզ կերակրող սնունդը տառապա՛նքն է եղած, ֆիզիքական բնաջնջումի սպառնալիքը, զրկանքն ու որբութիւնը, սուգն ու անօթութիւնը:

Մոռցա՛ծ ենք, կը մոռնանք մեր ամէնէն մեծ սրբութիւննե՛րն իսկ՝ երբ ապատութիւնն ու ինքնաբաւութիւնը, նիւթական բարօրութիւնն ու ընկերային ապահովութիւնը կը մղեն մեզ հաւատալու թէ... ասուածներու նման առանձին ու մինակ կրնանք ապրիլ այլեւս, — ո՛չ ազգ, ո՛չ ֆիզիքական կապ ու հոգեկան աղերս ազգային հաւաքականութեանդ հետ, ո՛չ բարոյական տոհմիկ ըմբռնումներ, ո՛չ հանրային պարտաւորութիւն, ո՛չ հետաքրքրութիւն ու յարգանք՝ մեզ աղդովին ապրեցնող իրագործումներու, մտաւորական դէմքերու կամ հանրային գործիչներու հանդէպ...

Եթէ Նշան «դամբանական չխօսելու» կաւով մը փակած է աչքերը՝ իր այդ վերջի՛ն կամքին մէջ պէտք է փնտռել այն սուր ու ահարկու արհամարհանքը, որով ապրեցաւ, ի տես կեանքի բեմերուն վրայ խեղկինք պարտադրող հոգեկան աղքատացումին...:

Մ. Թ.

«Հայրենիք»

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒՄՈՒՐԸ

———O———

ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Փողոցով անցնում էր ճանաչուած դերասանը: Մի փոքրիկ տղայ թռչկոտում էր նրա չուրջը եւ բղաւում.

— Դերասա՛ն... դերասա՛ն...

Պապը յանդիմանեց թոռնիկին.

— Չի՛ կարելի բալէս, ամէն մարդու «ալիպ» իրան երեսով չեն տայ:

×

ՄԷՋՏԵՂԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Վարորդական քննութեան ժամանակ Օնիկին հարցնում են.

— Ասենք, թէ երկու հարիւր կրամ բախի ես խմէ ու կամուրջը աչքիդ երկու հատ կ'երեւայ, ո՞ր մէկով պըտի անցնիս:

— Հատս էլ կը խմեմ, երեք հատ կ'երեւայ ու մէջտեղով կ'անցնիմ: Ձեզմ՞ու...

×

ՊԵԽԵՐԸ

Ծերունի Մացօն մեռել էր: Բարեկամները սգում էին:

Ցանկարծ թոռը դիմում է տատին.

— Տա՛տ, պապի պեխերը շարժւում են:

— Սո՛ւս, լակոտ, ահագին ծախս ենք էրել, ջուրը պըտի չլցնենք...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Ա.

— Վերջին խօսք մըն ալ, ըսաւ Ժաք:

— Ի՞նչ խօսք:

— Թուական մի՛ որոշէք. պէտք եղածին չափ երկարաձգեցէք պայմանաժամը, բայց թոյլ տուէք որ յոյս ունենամ: Կը թոյլատրէք, այնպէս չէ՞:

— Ո՛չ, Ժաք:

— Ի՞նչ, տա ալ կը զլանա՞ք, գոչեց գործատէրը դայլոյթի քրքիջով մը, ու ոտքերը գետին զարկաւ:

Մանկամարդ կինը ահաբեկեցաւ այն յանկարծական փոփոխութենէն, որ առաջ եկած էր Ժաքի դէմքին վրայ եւ ձայնի շեշտին մէջ: Դէպի դուռը յառաջացաւ Ժաննը: Ժաք կտրեց անոր ճամբան:

Մի՛ յուսահատեցնէք զիս: Աւելի լաւ պիտի ըլլայ:

Ժաննը, որ կ'ուզէր օձիքը ազատել գործատէրին ձեռքէն, սա պատասխանը տուաւ.

— Ցառաջիկային կը տեսնուինք:

— Իրա՞ւ:

— Անտարակոյս:

Ժաքի դէմքը պայծառացաւ: Վայրկեանէ մը ի վեր դիմագիծերուն ստացած վայրագ արտայայտութիւնը անհետացաւ:

— Ո՜հ, վերջապէս յուսադրիչ խօսք մը ըրիք, յարեց Ժաք, ուրախութեան հառաչ մը արձակելով. շատ պէտք ունէի անոր, ուժ եւ խրախոյս ստանալու համար:

Ժաննը դուռը զարկած էր, որ իր ծխնիներուն վրայ դարձաւ: Մանկամարդ այրին բակին սեմէն անցաւ իր զաւկին հետ: Ցետոյ Ժաք ներս մտաւ ու դուռը գոցեց իր ետին, Այդ միջոցին կին մը խցիկէն դուրս ելլելով ըսաւ:.

— Վերջապէս դարձաք, Տիկին Ֆօրթիէ, ես ալ աշխատանոց պիտի վերադառնամ խիկոյն: Բարեբախտաբար գործ գլուխ աշխատելու վարժուած եմ, եթէ ոչ՝ մեր հսկող կինը պիտի ձանձրանար սպասելէ:

Գացէք, Վիքթուար: Շնորհակալ եմ ձեր հաճոյակատարութեան համար:

Ժաննը բացաւ խցիկին մօտ գտնուող փակարանի մը դուռը, ու դարակներէն մէկուն վրայ դրաւ քարիւղի թիթեղը, բարձրաձայն ըսելով.

— Տղաս խաղացած պահուն պիտի չըկրնայ գետին ձգել թիթեղը:

— Հրդեհէն զգուշացէ՛ք,դիտել տուաւ Ժաք Կարօ: Շէնքը թեթեւ կառուցուած է: Բոլոր միջնորմները բարակ տախտակներով շինուած են: Մէկ կայծը կը բաւէ, որպէս զի լուցկիի պէս վառին ամէնքն ալ:

— Մի՛ վախնաք, Պր. Կարօ, կրկնեց Ժաննը, փակարանին դուռը գոցելով:

Ժաք ձեռքը երկարեց այրիին, եւ որովհետեւ այս վերջինը կը վարանէր զայն բռնելու, գործատէրը թոթովեց.

— Քէ՞ն ըրած էք ինծի:

— Ո՛չ, քէն չունիմ ձեզի դէմ, պատասխանեց մանկամարդ կինը. բայց կ'աղաչեմ...:

— Օ՜հ, ձեզի անհաճոյ խօսքեր պիտի չուզեմ այլեւս. միայն մի՛ մոռնաք որ յուսադրիչ խօսք մը ըրիք ինծի: Ցոյսը պիտի զօրացնէ զիս: Օրին մէկը պիտի ըսեմ ձեզի. ոչ միայն իմ սէրս է որ կը բերեմ ձեզի, այլեւ հարստութիւն՝ ձեզի եւ ձեր զաւկներուն համար...: Այդ օրը, պիտի հաւանի՞ք Տիկին Կարօ կոչուելու:

— Իմ զաւկներուս համար... թերեւս

— Իմ զաւկներուս համար... թերեւս... թոթովեց Ժաննը յուզումով:

— Աւելին չեմ ուզեր, շնորհակալ եմ,, ձեռքերնիդ տուէ՞ք:

— Ահաւասիկ:

Բ.

Գործատէր Ժաք Կարօ գրեթէ երեսուն տարու, ժողովրդական լեզուով՝ աղուոր կտրիճ մըն էր, քաջակազմ, կայտառ, առոյգ, մկանուտ, ճկուն ու կորովի: Դիմագիծերը ազնուութիւն չէին արտայայտեր, թէեւ շատ կանոնաւոր ըլլային նայուածքը կը յայտնէր իր ուշիմութիւնը, բայց անկեղծութենէ զուրկ էր: Իր ստորին թանձր շրթունքը ի յայտ կը բերէր ցանկասէր խառնուածք մը ու բուռն կիրքեր:

Կարօ առաջնակարգ մեքենավար մըն էր, շատ ճշդապահ, ու իր աշխատանքին մէջ շատ խղճամիտ: Պ. Լապրու ուզած էր անոր հետ կապուիլ լրջօրէն: Վեց տարիէ ի վեր, Ժաք գործարանին մէջ կ'աշխատէր իբր գործատէր: Գործատէրը, որ հնարիչ ու ճարտարագէտ էր միաժամանակ, ի հարկին չէր քաշուեր խորհուրդ հարցնելէ Ժաքի, ու կ'օգտուէր անկէ: Ժաք հանճարեղ գաղափարներ, եւ ինչ որ լաւագոյն է, գործնական գաղափարներ ունէր:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

15 Հոկտ. Կիրակի Սէն Ժեռմէի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ անուանակոչման եւ իր հիմնադրութեան 40րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր հիմնադիրներու յիշատակին :

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ :

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմէի եւ շրջաններու բոլոր հաւատացեալները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է շէնքին նորոգման համար Տէր եւ Տիկին Յ. Գալիքեանէ 200 Փր., Տէր եւ Տիկին Ա. Ֆերհատեանէ 200 Փր. :

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Պր. Բարթող Սարխոշեանի մահուան առթիւ.— Պր. Աբրահամ Թորիկեան 100 Փր., Արմենակ Թորիկեան 30, Խաչիկ Քէօշկէրեան 50, Արիս Գարայեան, Յարութիւն Շիրվանեան, Միրիճան Շիրվանեան, Եղիա Սերոբեան 20ական :

×

Պր. Մարք Բամպուքճեան կը նուիրէ 300 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Աշխէն Պապիկեանի մահուան տխուր առիթով :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ - Գ. Մ. ԱԼԼՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը :

26, Rue Troyon — SEVRES

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան յիսնամեակը բացառիկ շուքով պիտի տօնուի 1973ին :

Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Ուրբաթ Հոկտ. 13, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ :

Կը հրաւիրուին հին եւ նոր բոլոր անդամ անդամուհիները եւ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն որ Հայ Երգը ապրի :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը :

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 21ին Շաբաթ իրիկուն :

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ :

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ
ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է : Այսուհետեւ եղած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին :

ԳԱԳԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները 250 Փր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին եւ 250 Փր. «Յառաջ»ի բարդաւաճման Գագիկ Շալճեանի մահուան 8րդ տարեդարձին ի յիշատակ :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ.—

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Վռամեան եւ ընկ. Կարօ խումբ :

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբ :

Ուրբաթ 13 Հոկտեմբեր ժամը 21ին, Քրիստափոր ենթոկոմիտէ :

Ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, Հոկտ. 14, ժամը 21ին Ահարոնեան Ակումբը :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովի շարունակութիւնը, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին, Մշակոյթի Տունը :

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի (12 Հոկտ.) ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Կարեւոր օրակարգ :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

Լ Ի Ո Ն
ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց Վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ :

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն :

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ

(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ աւուր պատշաճի արտասանութիւններ :

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին : Մանրամասնութիւնները յետադային :

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն :

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան :

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages

Reliure pleine toile

Prix : 36 Frs

Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32. RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի (15 Հոկտ.) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Միրիճան Շիրվանեանի բնակարանը, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ 14 Հոկտ. ժամը 3ին Միութեան գրասենեակը, 17, Ռիւ Պլէօ : Կարեւոր օրակարգ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները վերսկսան Հոկտ. մէկին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ :

Մասնաւոր աշխատանք տարուած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ՝ ուսուցչութեամբ Օր. Հիլտա Սապունճեանի :

Ծնողքներէն կը խնդրուի որ իրենց զաւակները չզրկեն այս դասերէն :

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC

ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
12
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
12 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.538

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.538

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ ԼԵԶՈՒՆ Է

—o—

Ձենք ուզեր դուռ բանալ ակադեմական վիճաբանութեանց, կրկնելով հասարակ ճշմարտութիւններ :

Այսպէս, անդարձ կորսուած ենք, եթէ կորսնցնենք մայրենի լեզուն : Ո՛ւր որ ալ գտնուինք :

Տարիներ եւ տարիներ առաջ, երբ ազգովին հայրենի հողերուն վրայ կամ հարեւան երկիրներու մէջ հաստատուած էինք, Միքայէլ Նալբանդեանն էր որ կ'ազդարարէր .

— « ... Ազգային չենք համարում այն դպրոցը, ուր հրամայւում է խօսիլ ռուսերէն, ֆրանսերէն, սակաւ երբեմն հայերէն :

« Դպրոցի ազգայնականութիւնը կախուած չէ աշակերտների եւ վարժապետների լոկ Հայութիւնից . լեզուն է, որ մի միայն կարող է այդ վերնագիրը դնել դպրոցի ճակատին » :

Դեռ աւելի վճռական յայտարարութիւն մը .

... « Ազգի հոգին եւ ազգի սիրտը կապող են իւրեանց յատկութիւնը եւ որակութիւնը մաքուր պահել մի միայն կերպարանագործելով ազգային լեզուի ազդեցութեան տակ . այս ճշմարտութիւնը ուրացողը ուրացող է ազգութեան » :

Զարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն, թէ «Հայ մը, ըլլայ իսկ արաբախօս, ֆրանսախօս, սպանախօս կամ անգլիախօս», կապուած կը մնայ Հայութեան, եթէ «բարոյական օժանդակ մը տեսնէ եւ գտնէ, լեզուով բոլորովին տարբեր հայու մը մէջ» :

Երբեմնի Թրքախօս Հայերուն օրինակը չի կրնար երբեւ փաստ ծառայել այս տեսակէտին :

Նախ որ անոնք Հայրենի Հողերու վրայ կը գտնուէին : Երկրորդ՝ լեզուն մոռնալու եւ Թուրքերէն խօսելու դատապարտուած էին բռնութեան տակ : (Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Թուրքերը յաճախ կը կտրէին հայախօսներու լեզուն) :

Եւ վերջապէս, այն ատեն եկեղեցին կրնար որոշ դեր կատարել, զուգընթաց՝ սերունդէ սերունդ փոխանցուած աւանդութեանց հետ :

Ո՞ւր ենք այսօր : Աւելի ճիշդ, կա՞յ ցամաք մը ուր ինկած չըլլանք, իբրեւ յարդ կամ տաշեղ կամ հում նիւթ :

Ամէնէն յետամնաց երկրին մէջ իսկ, մեր ցիրուցան բազմութիւնները հարկադրուած են դիմանալ այլազան փորձութեանց :

Մասնաւորապէս նորահասները, մանչ թէ աղջիկ, շատ կ'ազդուին որեւէ միջավայրի հրապոյրներէն :

Միայն արեւելեան երկիրներուն մէջ է, որ բարեպաշտ բազմութիւններ կը լեցնեն եկեղեցիները : Կը պահեն սերտ կապ՝ այդ բազմադարեան հաստատութեան մէջ :

Իսկ այստե՞ղ : Կամ ամերիկեան ցամաքին վրա՞յ, հիւսիսէն հարաւ :

Բացի Զատկէ, Ծնունդէ եւ ուրիշ քանի մը աւանդական տօներու բազմութիւններէն, ի՞նչ կը տեսնէք եկեղեցիներու մէջ :

Տարիքն առած այրեր եւ կիներ, պատահաբար ալ՝ միջին տարիքով հաւատացեալներ :

Սովորական Կիրակի մը, ոչ Փարիզի եկեղեցին կը լեցուի, ոչ ալ Մարսէյլի փառաւոր տաճարը :

Քարոզ մը աւելի կամ պակաս, քարոզիչ մը տարեց կամ երիտասարդ՝ շատ բան չեն կրնար փոխել այս մասայ կացութենէն :

Կրօնական կապը կամ «եան»ը բաւական չեն, «Հայկականութիւն»ը հիմնաւորելու համար նոր սերունդին մէջ :

Անհրաժեշտ է լեցնել անոր միտքն ու սիրտը, կենդանի, տոկուն գիտելիքներով : Արծարծել հայրենիքի սէրը, առանց նախապաշարուելու օրուան կարգախօսերէն :

Անհրաժեշտ է համոզել զայն — նոր սերունդը — թէ ինք որեւէ բանով պակաս չէ այս կամ այն ժողովուրդի զաւակներէն, հոգ չէ թէ ցրուած ըլլայ ի սփիւռս աշխարհի :

Անհրաժեշտ է վարժեցնել զայն իրերը դիտելու ճակատը բարձր եւ աչքերը համարձակ : Միշտ հաւատք ներշնչելով անհատական թէ հաւաքական ապագայի մասին :

Այս տարրական պարտականութեանց ճամբան հարթած կ'ըլլանք անվհատ կառչելով հիմնականին — մայրենի լեզու : Ցանձն առնելով ամէն զոհողութիւն անոր ուսուցման համար :

1950 Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

—o—

ՀԱՆՈՅԻ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԱԾ

ՍԻՒԶԻՆԻ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

—o—

Շարժուան սկիզբէն ի վեր յատուկ շահագրգռութիւն ստեղծած է Քիսինկէրի Փարիզ այցելութիւնը, ուր ինչպէս հաղորդեցինք, Մ. Նահանգներու նախագահին անձնական խորհրդատուն երկար տեսակցութիւններ կ'ունենայ Հանոյի ներկայացուցիչին հետ : Շահագրգռութիւնը յատկապէս անոր համար, որ Քիսինկէր այս անգամ օրերէ ի վեր չարունակաբար կը տեսակցի Լը Տիւք Թոյի հետ :

Առջի օր կը կարծուէր, թէ եօրեայ խօսակցութիւններէ ետք, Քիսինկէր Ուաշինկթըն կը մեկնի : Արդէն Օրլիի օդակայանը կարմ–պատրաստ մեկնելու կը սպասէր ամերիկեան օդանաւ մը : Սակայն վերջին պահուն կը հաղորդուէր, թէ Քիսինկէր կը մնայ Փարիզ դեռ քանի մը օրուան համար : Ասիկա, ինչպէս նկատել կուտան դէտեր, կը նշանակէր թէ բանակցութիւնները կարեւոր հանգրուանի մը հասած են :

Ցատկանշական կը նկատուի նաեւ այն, որ Նիքսընի խորհրդատուն, ընկերակցութեամբ Մ. Նահանգներու Փարիզի դեսպանին, այցելած է Շումանի, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին : Երկուստեք որոշած են գաղտնի պահել այցելութեան բնոյթը, թէեւ յստակ է բոլորին համար, որ Վիէթնամի հարցն է չօշափուած այդ առթիւ : Նկատել տանք, որ Սեպտեմբեր 22ին, Քիսինկէր Ուաշինկթընի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Շումանի հետ եւ, յետադային, այսինքն նոյն ամսուան 29ին ներկայ գտնուած էր Նիքսըն-Շուման հանդիպումին, միշտ Ուաշինկթընի մէջ :

Ցամենայն դէպս Շուման, առջի օր այցելութիւնը ընդունելէ ետք Քիսինկէրի եւ Ուաթըրնի (ամերիկեան դեսպանը) անմիջապէս մեկնած է Էլիզէ՝ Նախագահ Փոմփիտուի պարզելու համար խօսակցութեանց մանրամասնութիւնները : Այս ուղղութեամբ անհաւանական չի նկատուիր, որ Նախագահին միջնորդութեան դիմած ըլլան, որպէսզի այս վերջինը խօսի եւ համոզէ Հանոյի ներկայացուցիչը՝ կարգ մը զիջումներ կատարելու : Առնուազն աւելի մեղմ քաղաքականութեան հետեւելու :

Ամերիկեան մամուլը որոշ իմաստով դժգոհ է, որ Ուաշինկթըն գաղտնի կը պահէ փարիզեան խօսակցութիւններն ու բանակցութիւնները : Ոմանք նոյնիսկ հեգնական ոճով կը գրեն, թէ Ֆրանսական մամուլը իրենց աւելի տեղեակ կը թուի ըլլալ Քիսինկէր – Լը Տիւք Թօ խօսակցութիւններու մասին :

Մինչ Ուաշինկթըն լռութիւն կը պահէ, անդին նախագահական աթոռի թեկնածու Մք Կովերն երկար ճառով մը կը պարզէր իր «ծրագիր»ը Վիէթնամի հարցին կապակցութեամբ : Այս վերջինը յայտարարեց, թէ եթէ նախագահ ընտրուի (ընտրութեան թուականն է Նոյեմբեր 7) Ցունուար մէկէն սկսեալ պիտի դադրեցնէ ռմբակոծումները Հիւսիս. Վիէթնամի վրայ : Դեմոկրատ կուսակցութեան թեկնածուն ապա աւելցուց, թէ անմիջական հրահանգ պիտի տայ դադրեցնել ռազմական պիտոյքներու եւ զէնքերու առաքումը : Միւս կողմէ, 90 օրուան մէջ կանոնաւոր ձեւով պիտի հեռացնէ ամերիկեան ուժերը Վիէթնամէ, Լաոսէ եւ Քամպոճէ, այլ խօսքով Հնդկաչինէ :

Մք Կովերն ապա լուր պիտի տայ Հանոյի, որ իր այս կարգադրութենէն ետք այժմ կ'ակնկալէ, որ գործադրէ իր յանձնառութիւնները, որոնք ներկայացուած են 1971ին եօթը կէտերով (գերիներու վերադարձ, զինուորական գործողութիւններու վերջ տալ եւայլն) :

Մք Կովերն աւելիսի ընթացքին յաճախ քննադատեց Սայկոնի կառավարութիւնը և, յատկապէս, նախագահ Թիէօի : Համաձայն Մք Կովերնի Սայկոնի կառավարութիւնը 40.000 հոգի առանց դատի ընդականհարած է, որովհետեւ ասոնք չէին բաժներ իր տեսակէտները : Սայկոն «ապականած» է եւայլն :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Այս պարագաներու մէջ, երբ ծանօթ է թէ Ֆրանսա ինչ ջանք կը թափէ որպէսզի Վիէթնամի հարցը լուծում մը գտնէ, ինչ որ պատահած է Չորեքշաբթի առտու շատ ծանր հարուած մըն է, նաեւ Ֆրանսայի համար : Արդարեւ Չորեքշաբթի առտու կը լուէր թէ ռմբակոծութեան զոհ գացած է Հանոյի Ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքը եւ թէ ընդհ. պատուիրակ՝ Սիւզինի փլատակներու տակ, վիրաւորուած է եւ կը խօսի փրկարարներուն հետ :

Այս շատ ծանր դէպքը, որուն մանրամասնութիւնները կը պակսէին Չորեքշաբթի առտու, հաւանաբար ծանր հետեւանքներ ունենայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ կրկին կառավարական տագնապի մը դուռն է : Խորհրդարանական յանձնախումբը որուն պաշտօնն էր ուսումնասիրել բանակին առաջարկած սահմանադրական բարեփոխումները մերժած է բոլոր պահանջուած բարեփոխումները : Ասոր արդիւնքը կրնայ նոր կառավարական տագնապ մը ըլլալ, տրուած ըլլալով որ վարչապետ Մելէն պիտի ստիպուի հրաժարիլ եւ այդ պարագային զինուորականները նոր դահլիճ մը պիտի նշանակեն :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը Շէլ Փեքլին հասած է չորս օրուան պաշտօնական այցելութեան : Այս այցելութեան առթիւ է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները պաշտօնապէս բնականոն ընթացք պիտի առնեն : Դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումէն զատ մշակութային փոխանակութիւններ պիտի ստեղծուին եւ յետագային՝ թեքնիք գործակցութիւն :

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ճուլիօ Անտրէօթթի Հոկտ. 24ին Մոսկուա կը հասնի : Իրեն կ'ընկերանայ Արտաքին նախարար Ճիուզեփփէ Մետիչի : Այցելութիւնը վեց օր պիտի տեւէ :

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԻՆ եւ կայսրուհիին նկարները լոյս տեսած են Պրաւդայի առաջին էջը, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է : Խորհրդային ղեկավարները շատ բարեկամական ընդունելութիւն մը ըրած են եւ այս առթիւ պիտի խօսուի ի մասնաւորի Խորհ. Միութեան եւ Իրաքի նոր բարեկամութեան մասին : Ծանօթ է որ Պարսկաստան լաւ չէ Իրաքի հետ եւ կը մտահոգուի Մոսկուա – Պաղտատ մերձեցումէն :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Արտաքին նախարարը Խալիլ Աբուհամատ, որ Փարիզէն կ'անցնէր Նիւ Եորք երթալու համար, առջի օր ընդունուած է Նախագահ Փոմփիտուի կողմէ : Դուրս ելած ատեն, լիբանանցի նախարարը յայտարարած է լրագրողներուն թէ տեսակցութեան ընթացքին խօսուած է բռնութեան արարքներու մասին, աւելցնելով.— «Բռնութիւնը երբեք չէ ջնջած բռնութիւնը : Ընդհակառակն զայն աւելի կը սաստկացնէ եւ յարձակողական կը դարձնէ : Զայն ջնջելու համար, պէտք է ջնջել անոր խոր պատճառները, այսինքն՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իսրայելեան յարձակումը պաղեստինցի ժողովուրդի օրինաւոր իրաւունքներուն դէմ» : Նախարարը աւելցուցած է նաեւ «կը կարծենք որ Իսրայէլ միշտ պատերազմի եւ անարդարութեան մասին կը մտածէ մինչ Լիբանան՝ խաղաղութեան եւ արդարութեան» :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ կառավարութիւնը որոշած է շուրջ 10 առ հարիւր յաւելում ընել հացին, շաքարին եւ ձէթին վրայ, հակառակ սենտիքաներու ընդդիմութեան :

ՍԿԻՒՊԻ ճատրակի աշխարհի ախոյեանական մրցումին Հունգարիա 33.5 կէտով հաւասարեցաւ Խորհ. Միութեան : Ցայսօր 15 խաղերէն 12ը տեղի ունեցաւ : Կը մնայ դեռ երեք խաղ : Մինչեւ հիմա միշտ Խորհ. Միութիւնն է որ ապահոված է ոսկէ մետալը՝ տասն անգամ դառնալով աշխարհի ախոյեան : Ցիշեցնենք, որ խորհրդային կազմին մէջ է Տիգրան Պետրոսեան :

ՀԱՆԳԻՍՏ
ԿԻՒՐԵՂ ԵՊԻՍԿ. ԶՕՀՐԱՊԵԱՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք թէ վերջերս Հռոմի մէջ վախճանած է Յունաստանի հայ կաթողիկէ նախկին առաջնորդը՝ Հ. Կիւրեղ Եպիսկ. Զօհրապեան :

Բնիկ Կարնեցի, շուրջ 92 տարեկան, Յունաստանի Հայ Կաթողիկէ Թեմը վարած է 1923էն 1938 :

Մեր Այցելուները

Խմբագրատուն այցելեց .—

Հ. Սերովբէ Վ. Ագըլեան, ընդհ. աթոռակալ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, որ եկած է Միաբանութիւնը ներկայացնելու Կիրակի օրուան Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի հիմնաքարի արարողութեան :

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ՎԷՊԻՆ ՆԻՒԹԸ

Առաջին Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, 23 տարի Փարիզի մէջ անցընելէ ետք, վէպին հերոսը՝ Գաբրիէլ Բագրատեան, իր Ֆրանսուհի կնոջ՝ Ժիւլիէթի եւ մէկ հատիկ զաւկին՝ Ստեփանի հետ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը, Եողունօլուք գիւղը, Սուէտիոյ շրջանը: Ան եկած է իր մահամերձ եղբօրը՝ Աւետիս Բագրատեանի խնդրանքին վրայ, դասաւորելու համար առկախ մնացած գործերը: Եղբայրը կը մեռնի, բայց արդէն Եւրոպայի մէջ ծագած է Համաշխարհային Առաջին պատերազմը:

Գաբրիէլ ակամայ կը ստիպուի մնալ իր գիւղին մէջ, սպասելով պատերազմի վախճանին: Տարին կը վերջանայ. կը սկսի 1915ի չարագուշակ Թուականը: Թուրքիա պատերազմ յայտարարած է Դաշնակիցներուն դէմ: Ամրան սկիզբները, Թուրք կառավարութիւնը կը սկսի իր հալածանքները շրջանի Հայերուն դէմ, մաքրագործելէ ետք արեւելեան շրջաններու հայ բնակչութիւնը:

Անտիոք այցելած մէկ պահուն, Բագրատեան Թուրք ոստիկանէ մը կ'իմանայ, որ երեք օրէն շրջանի եօթը հայ գիւղերու բնակչութիւնը հրահանգ պիտի ստանայ՝ պատրաստուելու համար տեղահանութեան եւ աքսորի: Բագրատեան նոյն օրը խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ գիւղերու երեւելիները եւ անոնց կը պարզէ կացութիւնը: Բողոքական պատուելի Նոխուտեան եւ իր յարանուանութեան անդամները կը քուէարկեն ի նպաստ աքսորի. միւսները կ'որոշեն ապաստանիլ Մուսա Լերան վրայ ու դիմել ինքնապաշտպանութեան: Տէր Հայկազուն առաջնորդ կ'ընտրուի:

Գաբրիէլ Բագրատեան կը ստանձնէ ղեկավարի դեր: Անմիջապէս խումբերու կը բաժնէ երիտասարդները, այր մարդերը եւ կիները: Մէկ մասը կը մեկնի դէպի Մուսա Լեռ եւ գաղտնաբար կը փորէ խրամներ ու կը բարձրացնէ ամրութիւններ: Միւս խումբերը գիշերով պարէն կը փոխադրեն գաղտնի ճամբաներէ:

Երրորդ օրը, Թուրք պահակազունդը կը ժամանէ գիւղին հրապարակը եւ կը հրահանգէ, որ յաջորդ առտու բոլոր գիւղացիները ճամբայ ելլեն դէպի աքսոր: Գիւղացիները մեկնումի պատրաստութիւններ կը տեսնեն, բայց գիշերով կը բարձրանան Մուսա Լերան վրայ, բացի պատուելի Նոխուտեանի հետեւորդներէն:

Հինգ օր ետք միայն, Թուրքերը կ'անդրադառնան իրողութեան եւ չորս հարիւր ժանտարմաներ կը պատրաստուին գրոհ տալ հայկական դիրքերուն վրայ: Բագրատեան արդէն տուած է պէտք եղած հրահանգները— իւրաքանչիւր խումբ պիտի պաշտպանէ որոշ դիրք մը. իւրաքանչիւր անհատ, այր, կին թէ պատանի՝ պիտի կատարէ որոշ պաշտօն մը: Դժբախտաբար, Հայերը բաւական չափով զէնք եւ զինամթերք չունէին: Սակայն գիշեր մը գիւղացիներուն կողմէ մխանալու Թուրք բանակէն փախստական Հայեր, իրենց զէնքերով եւ զինամթերքով: Այսպէսով, զինուած մարդոց թիւը կը բարձրանայ վաթսունի:

Չորս հարիւր ժանտարմաները եւ կանոնաւոր զինուորները, որոնք կը կարծէին դիւրութեամբ վերջ դնել այս ապստամբութեան, եւ կը յառաջանային առանց պաշտպանուելու, արհամարհելով իրենց հակառակորդները, եւ կը մղուին՝ բազմաթիւ դիակներ ձգելով լերան ստորոտը: Հայերը կ'իջնեն վար ու կը գրաւեն մեռեալներուն զէնքերը, զինամթերքը, համազգեստները եւ կօշիկները...

Երկրորդ յարձակումը տեղի կ'ունենայ քանի մը օր ետք: Թրքական հրետանին նախ կը ռմբակոծէ հայկական դիրքերը: Անոնք կը հրդեհեն ցորենի շտեմարանը, վեց հոգի ալ կը վիրաւորուին: Անոնց գրոհը, սակայն, կը ձախողի այս անգամ եւս: Երիտասարդ Ստեփան Բագրատեան եւ իր ընկերը՝ Հայկ, անցած պատանիներու խումբի մը գլուխը, գիշերով կը մօտենան թնդանօթներուն եւ կը սպաննեն 16 զինուոր-պահակներ ու կը գրաւեն երկու թնդանօթ:

Երրորդ յարձակումին կը մասնակցին ճակատէն բերուած երկու հազար վարժ զինուորներ: Թուրքերը կը յաջողին գրաւել հարաւային պաշտպանութեան դիրքերուն խրամները: Բագրատեան իր ուժերով զօրաւոր գրոհ կուտայ անոնց դէմ ու կը վտարէ զանոնք: Յետոյ՝ Հայերը կրակ կուտան լերան ստորոտն ի վար, որպէսզի թշնամիները չօգտուին ծառերու հովանիէն:

Նոյն գիշերը, պատանի Ստեփան եւ Հայկ կը լքեն Մուսա Լեռը գաղտնաբար ու ճամբայ կ'իյնան դէպի Հալէպ, ամերիկեան հիւպատոսին միջամտութիւնը խնդրելու համար: Ճամբու ընթացքին, Ստեփան կը բռնուի տենդէ ու կը ստիպուի վերադառնալ: Հայկ կը մեկնի առանձին: Գիւղի մը մօտ, Թուրքերը կը ձերբակալեն ու կը սպաննեն պատանի Ստեփան Բագրատեանը եւ մարմինը կը նետեն Եղունօլուքի գերեզմանատան մէջ: Քանի մը պատանիներ կը գտնեն տղուն անշունչ մարմինը, կը փոխադրեն զայն Մուսա Տաղ ու կը յանձնեն հօրը: Ստեփանի մարմինը կը թաղուի իր հայրենական լերան վրայ:

Անկէ ետք, կը պատահին դէշ բաներ: Թուրքերը կը գողնան ոչխարներու հօտին գրեթէ ամբողջութիւնը եւ սովը կը սկսի տիրել:

Քառասուներորդ օրը, Գաբրիէլ կը ծրագրէ փորձ մը ընել՝ իր ուժերուն մէկ մասով իջնելու համար մինչեւ դաշտերը ու վերադարձնելու համար գողցուած ոչխարները: Բայց արդէն դասալիքներու խումբը կանխած էր զէնք եւ գիւղերուն մէջ խուժելով՝ գրաւած էր ռազմամթերքն ու պարէնը: Վերադարձի իրենց ճամբան գտնելու համար, անոնք հրդեհած էին կարդ մը շէնքեր: Միւս կողմէ, սակայն, Թուրքերը առիթէն օգտուելով գրաւած էին Մուսա Տաղի ամբողջ հարաւային մասը եւ ուժ կը հաւաքէին յաջորդ օրը տէր դառնալու միւս դիրքերուն:

Եւ քառասուներորդ օրը, արեւածագին, երբ Թուրքերը տասնապատիկ ուժերով կը պատրաստուէին գրոհ տալ փոշեթաթախ եւ սովալլուկ հերոսներու բեկորներուն վրայ, պատահեցաւ անսպասելին, հրաշքը, այսինքն՝ Ֆրանսական «Կիշէն» յածանաւէն արձակուած առաջին ռումբին որոտը...

Ապստամբները կը խուժեն ծովեզերք, ուր արդէն հասած է «Ժան տ'Արք» զրահաւորը, եւ կ'ապաստանին մարտանաւերուն վրայ: Բագրատեանի կինը՝ Ժիւլիէթ, առանձին կը բարձրանայ կամրջակին վրայ: Զաւակը՝ Ստեփան թաղուած է հոն՝ լերան կատարին, իսկ ամուսինը՝ Գաբրիէլ, չէ ուզած բաժնուիլ հայրենի հողէն...

Ահա ան կանգնած է իր զաւկին հողակոյտին առջեւ: Յանկարծ թրքական գնդակ մը գինք կը փռէ Ստեփանի գերեզմանին վրայ:

«Մուսա Լերան քառասուն օրերը», պատմական ու զգայական վէպ մըն է, արձակ դիւցազներգութիւն մը, որուն իւրաքանչիւր էջին մէջ կը զգացուի հերոսական խանդավառութիւնը եւ հիացումը հայ ժողովուրդին հանդէպ. չարչարուած, սպաննուած, անտեսուած, բայց միշտ կենդանի եւ կանգուն...

Իր հրատարակութենէն երկու տարի ետք, վէպը արդէն թարգմանուած էր 36 տարբեր լեզուներու եւ լոյս կը տեսնէր տասնեակ հազար օրինակներով: Հայերէն երկրորդ թարգմանութիւնը հրատարակուեցաւ Երեւանի մէջ, 50.000 տպաքանակով:

Այս յաջողութիւնը, սակայն, դիւր չէր գար Թուրքերուն: Անմիջապէս հրահանգ տրուեցաւ Թուրք ուսանողներուն եւ դիւանագէտներուն, որպէսզի իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ հաւաքեն այս անիծեալ վէպին բոլոր օրինակները, ինչ լեզուով ալ ըլլան, եւ զանոնք ուղարկեն վերքի թշնամիներու երկիրը: 1938ին, Պոլսոյ Թաքսիմի հրապարակին վրայ հազարաւոր օրինակներ կրակի տրուեցան:

Անգլիական երկրորդ տպագրութիւնը աւարտեցաւ 1961ին եւ լոյս տեսաւ երկու միլիոն տպաքանակով՝ Գրպանի գիրքերու շարքին մէջ, եւ շուտով սպառեցաւ:

Անգլերէն առաջին թարգմանութիւնը չէ եղած ամբողջական եւ անկեղծ, հակընալի զանազան պատճառներով: Անոր մէջ զանց առնուած են 4.000ի չափ տողեր եւ կատարուած են զխտումնաւոր յապաւումներ...

Ահա ինչ կ'ըսէ նշանաւոր պատմաբան Հէնրիք Վան Լուն, այս գեղեցիկ վէպին մասին. «Ազգերու Լիկային դրկուեցան քառասուն սնտուկ տեղեկագրեր հայկական հալածանքներու մասին, որոնք սակայն այս գիրքին կատարած դերին մէկ հազարերորդին չափ օգուտ չունեցան... Մարդոց զգացումը սխալ ճամբու մէջ էր: Ան պէ'տք է ուղղուէր, եւ Ֆրանց Վերֆէլի գիրքը կատարեց այդ գործը»:

Իսկ Ուիլեըմ Սարոյեան հետեւեալը գրած է «Մուսա Լերան 40 օրերը» վէպին ճակտին. «Այս վէպը գրուած է գրելու արուեստին եւ կեանքին պահանջած բնականութեամբ: Հոս ունինք վերջապէս ժամանակակից վէպ մը՝ գեղուն շունչով, միսով, ոսկորով, արիւնով, հոգիով եւ կեանքով»:

Մենք պիտի ըսենք՝ Հայութեան ճակատագրին տրուած արժանի տուրք մը՝ միջազգային գրականութեան մեծերէն մէկուն կողմէ:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ՝

ԱՍԻՈՅ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՆ

Ա.

Աֆղանիստանի երթուղիները կը շինուին խորհրդային կրաւղիսով եւ ամերիկեան կուպրով: Ու կը բաւէ, որ անոնցմէ մէկը 100 քիլմ. ճամբայ յարդարէ, որպէսզի միւսը, անմիջապէս, իր կարգին 150 քիլմ. երկարութեամբ ճամբայ մը շինէ: Ասիկա, հաւանաբար, եզակի երեւոյթ կարելի է նկատել: Արդարեւ, նոյն երկրին մէջ Ամերիկացիք Ռուսերուն գործը կը շարունակեն, եւ Ռուսերը՝ Ամերիկացիներուն:

Աֆղանիստան պիտի յաջողի՞ պահպանել իր այժմու դոյավիճակը: Դժուար է դրական պատասխան մը տալ երկրի մը համար, որու պատմութիւնը ներքին արիւնալի կռիւներու եւ ջարդերու շարան մըն է եղած: Թշնամական տրամադրու-

---

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իր այս առաքինութիւններուն համար, արդար է, դէթ աղօտ գաղափար մը տալ Զմիւռնահայուն բազմազան գործունէութեան մասին:

Սիւնեաց ընկերութիւնը (1841–1845) հիմնուած է Մեսրոպեան վարժարանի աշակերտներու կողմէ: Համաձայն ընկերութեան ծրագրին, եւ շնորհիւ հայ հարուստներու նիւթական օժանդակութեան, կարելի կ'ըլլայ դպրոցներ բանալ Այտընի, Պայընտըրի, Մանիսայի եւ Մենեմէնի մէջ: Սակայն, Մատթէոս եպիսկոպոսի սադրանքներուն հետեւանքով ընկերութեան գործունէութիւնը կը կասի: Իզմիրի հրդեհը եւս պատճառ կը դառնայ որ ընկերութիւնը քանդուի:

Երկրորդ անգամ կը կազմուի ընկերութիւնը 1879ին, Գ. Փափազեանի Մ. Ալփիարեանի եւ բժիշկ Պ. Կոստանդեանի կողմէ: Կ'ունենայ երեսունի մօտ անդամներ, բայց առանց արդիւնաւոր գործունէութիւն մը արձանագրելու հաշուեյարդարի կ'ենթարկուի:

Արագածունեաց Ընկերութիւն.— 1843ին, քանի մը ուսումնասէր ազգայիններ կը հիմնեն այս ընկերութիւնը, որ կը հաստատէ տպարան մը, ուրկէ լոյս կը տեսնէ «Հայրենասէր» շաբաթաթերթը, հանդէս՝ քաղաքական, բանասիրական եւ առեւտրական, խմբագրութեամբ Խաչատուր Յ. Մելիքսեդումեանցի: Սակայն, վեց ամիս ետքը թերթը կը խափանուի: 1844ին, դարձեալ կը վերհրատարակուի, բայց հրդեհը պատճառ կը դառնայ նիւթական վնասներու եւ 1846ին վերջնապէս կը դադրի: Ընկերութիւնն ալ կը լուծուի:

Հաշտենից Միութիւնն ալ, կազմուած 1861ին հայրենասէր երիտասարդներու կողմէ, կը հրատարակէ «Միութիւն Հաշտենից» անունով թերթը: Բայց նիւթական պատճառներով մէկուկէս տարի ետքը կը դադրի եւ ընկերութիւնն ալ կը քայքայուի:

Աղքատասիրաց Ընկերութիւն և Աղքատախնամ ընկերութիւն.—

Բարեսիրական ընկերութեանց մէջ ուշադրութեան արժանի է Աղքատասիրաց Ընկերութիւնը, հիմնուած 1861ին տասը հարուստ անձերու նախաձեռնութեամբ: Նպատակ ունեցած է նիւթական նպաստներով օգնութեան փութալ աղքատներուն, —Մոչ ԺՄժօնըն ու Յոտ Ժրոգմ ցոհյոհ՞ քժ թայթել անոնց:

Հիմնադիրները պայմանագրութիւն մը կը կնքեն, յանձն առնելով ի հարկին անձնապէս հոգալ Ընկերութեան ծախքերը: Այդ նուիրեալ անձերն էին.— Ա. Զելիք, Պ. Պերկամալեան, Գ. Մ. Եսայեան, Գ. Վէմեան, Պ. Ս. Միրզա Վանանդեցի, Ս. Թ. Զելլիկեան, Պօղոս Կ. Տիրպերեան, Ա. Աւետիքեան եւ Յակոբ Մարկոսեան:

Ընկերութեան անդամներուն թիւը շուտով կը բազմանայ եւ կարեւոր նուէրներով Ընկերութեան գոյութիւնը երկար ատենի համար կ'ապահովուի: Ժրաջան գործունէութիւն մը կ'ունենայ, հիւանդներ բուժելով, դպրոցական աշակերտներ պատուաստելով, եւ այլ կարգի աշխօգուտ ձեռնարկներով:

Դժբախտաբար, 1894ին Ընկերութիւնը նիւթական պատճառներով կը դադրեցնէ իր գործունէութիւնը, ծանր հարուած հասցնելով թշուառներուն:

1896ին Աղքատախնամ Ընկերութիւնը հրապարակ կ'ելլէ, այս անգամ հայրենասէր ու կորովի երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ, անմիջական նպատակ ունենալով տեղաւորելու եւ գործ հայթայթելու ներքին գաւառներէն Իզմիր խուժող անօգնական գաղթականներուն:

Ընկերութիւնը փայլուն շրջան մը կը բոլորէ ու կ'արժանանայ ժողովրդային լայն խաւերու համակրանքին: Ազգային վարչութիւնն ալ իր գնահատանքը գործնականացնելով, 4600 ղրուշ կը տրամադրէ Ընկերութեան, հնարաւորութիւն տալով անոր ընդարձակելու իր գործունէութեան դաշտը:

Ընկերութեան վարչութենէն կը յիշուին Յովհ. Իլմասեան, Տիգր. Տօնիկեան, Մինաս Մինասեան, Ռուբէն Որբերեան, Արմենակ Ծերունեան, Տիգր. Գասպարեան, Յովհ. Ահարոնեան, Եր. Կիւրէնեան, Սիմոն Պարտիզպանեան, Յովհ. Ունճեան եւ Մարգար Միրզա:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(20 – Շար.)

ՎՐԻՊԱԿ.— Հոկտ. 1 եւ թիւերուն մէջ համբաւաւոր բժիշկներու կարգին յիշուած էր Տոքթ. Ճէպէլեանի անունը, պէտք է ըլլայ՝ ՃԷԼԷՊԵԱՆ:

«ՅԱՌԱՋ»

թիւններ կայծով մը կրնան բոցբոքիլ։ Մանաւանդ որ ոչ մէկ բան կրնայ իրագործուիլ երկրին մէջ առանց արտաքին օժանդակութեան։ Աֆղանիստան գիտէ այս եւ, հետեւաբար, կը փորձէ խիստ չէզոք քաղաքականութիւն մը վարել։ Անիկա միւս կողմէ հնարաւորութիւն կու տայ իրեն ամէն դուռ բախելու եւ մըրցակցութեան ճամբով օգտուելու օտար պետութիւններէ։

Այսպէս, 1963ին Ռուսերը Քապուլի միջազգային օդակայանը կը շինեն։ Ամերիկացիք, անմիջապէս, աւելի արդիական օդակայան մը կը շինեն Քանտահարի մէջ։ Աֆղանիստան իրագործելու համար իր երրորդ հնգամեայ ծրագիրը (1967–1971) 420 միլիոն տոլար օժանդակութիւն ուզած էր օտար երկիրներէ։ Իր երկրորդ հնգամեայ ծրագրին (1962–1967) ժամանակ, փոխատուութեան կամ նուէրի ձեւին տակ ստացած էր 352 միլիոն տոլար, որուն 65 առ հարիւրը հայթայթած էր Խորհ. Միութիւն, 23 առ հարիւրը Մ. Նահանգները եւ 9 առ հարիւրը Արեւմտեան Գերմանիա։

Ռուսիա, Աֆղանիստանի ամէնէն մօտիկ դրացին, ինչպէս կը տեսնուի, առաջին դիրքի վրայ կու գայ, եւ իր ազդեցութիւնը աստիճանաբար կը զօրանայ։ Մօտաւորապէս 1200 մասնագէտներ կան հոն Խորհ. Միութենէ եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէ։ Արեւմուտքի մասնագէտներու թիւն է 800, իսկ 250 ալ ՄԱԿի կողմէ տրամադրուած է։ Աւելին — եւ ասիկա կարեւոր է — աֆղան բանակը կը զինուի եւ կը մարզուի խորհրդային ու չեխ զէնքերով ու մասնագէտներով։ Գալով Չինաստանի ներկայութեան, ան աւելի «պղտոր» է եւ, հետեւաբար, դժուար է ճշգրիտ պատկերացնել զայն։ Փեքինի եւ Քապուլի միջեւ կնքուած համաձայնագրով մը՝ Չինաստանի սահմետական բնակչութենէն մաս մը կարելի եղաւ Աֆղանիստան տեղափոխել։ Ո՞րքան է թիւը այս վերջիններուն։ Ենթադրութիւնները հազարէն մինչեւ հարիւր հազարի կը հասնին։ Արդէն թիւը չէ որ կարեւոր է, այլ այն՝ որ ասոնք կրօնակից են Աֆղաններուն, նոյն լեզուն կը գործածեն եւ դիմագիծով ալ այս վերջիններէն ոմանց (Ուզբէկներ, Հազարաներ եւայլն) կը նմանին։ Եկուորները խառնուած են տեղացիներուն հետ։ Այս կամ այն վաճառականը, որ անունով եւ արտաքինով Աֆղան է, իրականութեան մէջ Չինացի է։ Այս ձեւի թափանցում մը թերեւս աւելի ազդեցիկ է, քան ամերիկեան եւ խորհրդային բոլոր աշխատանքները...

Աֆղանիստան 1950էն 1969ի միջեւ Խորհրդային Միութենէն 638 միլիոն տոլար Մ. Նահանգներէն՝ 406 միլիոն 400.000, Դաշնակցային Գերմանիայէն՝ 83 միլիոն 500.000 եւ Չինաստանէն 24 միլիոն տոլար ստացած է։ Ֆրանսայի օժանդակութիւնը լոկ մշակութային է եւ թեքնիք։ 1923էն յետոյ Քապուլի մէջ կը գործէ ֆրանքօ-աֆղան լիսէն՝ Մաքթապ էլ Իսթիքլալ։ Թագաւորէն զատ, այժմու գրեթէ բոլոր նախարարներն ալ այդ դպրոցը յաճախած են։

Բնակչութեան 90 տոկոսը, ներկայիս, իր համեստ ապրուստը (տարեկան անձնական 100 տոլարէ նուազ) կ'ապահովէ երկրագործութենէ։ Երկրին հողային տարածութեան 8 տոկոսը միայն մշակուած է, ան ալ մեծ դժուարութեամբ, որովհետեւ լեռնոտ տարիներուն հազիւ 300 միլիմեթր անձրեւ կը տեղայ։ 1970ի եւ 1971ի երաշտը երկիրը սովի եզրին հասուց։

Որով պէտք է զարգացնել արուեստական ոռոգումը, որպէսզի կարելի դառնայ արտադրութիւնը հիմնական մշակութիւններու (ցորեն, բրինձ, գարի, բամպակ, պտուղ եւ բանջարեղէն)։ Անցեալին քարէզները, գետնուղի ջրանցքները թոյլ չէին տար, որ ջուրը չորնար, երբ գետերը կը ցամքէին ամառ ժամանակ։ Շատ բարդ կառոյց ունեցող քարէզներու շնորհիւ որոշ շրջաններ, որ այսօր անապատի են վերածուած, անցեալին մշակելի դարձած էին։ Ճենկիզ Խան քանդեց այս ջրանցքները, որոնք երբեք չնորոգուեցան այնուհետեւ։ Հիմա՝ երբ փորձ կը կատարուի ոռոգումի ցանց հաստատելու, շատ դժուար հարցեր կը ծնին, որովհետեւ այդ հողերէն շատերը դարեր շարունակ անջրդի մնալով աղի են դարձած։ Հելմանդի հովիտը ասոր ցայտուն օրինակն է։

Աֆղանները կը բուծեն նաեւ ընտանի կենդանիներ՝ ոչխար, ուղտ, այծ, էշ, կով, գոմէշ, ձի եւ ջորի, որոնցմէ շատեր, յատկապէս ոչխարի հօտերը քոչուորներու հետ կը տեղափոխուին՝ ջուրի եւ բուսականութեան համար։

Արտաքին առեւտուրը կեդրոնացած է քանի մը ապրանքներու արտածումին վրայ.— Քարաքուլի ոչխարներ, գորգեր (ի դէպ եւրոպացի ներածողները դժգոհ են, որովհետեւ փոշիով կը հասնի իրենց ձեռքը), Մօհէռ, բուրդ, մորթ, մուշտակ եւ չոր կամ թարմ պտուղ, առանց խօսելու ոսկիի եւ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան մասին, որ մեծ համեմատութեան կը հասնի ու գրեթէ պաշտօնականացած է։

Ոմանց հաստատումով աֆղան տնտեսութիւնը հաստատուած է մաքսանենգութեան վրայ։ Այսպէս ոսկին, որ Հնդկաստան տարուելով աւելի սուղ կը ծախուի եւ թմրեցուցիչը, որ Արեւմուտք կը փոխադրուի։ Երբ Թեհրան խիստ միջոցներ ձեռք առաւ թմրեցուցիչի մաքսանենգներու դէմ (կը գնդակահարուին) աֆղանիի (ազգային դրամը) արժէքը նուազեցաւ։ Այս ուղղութեամբ նկատել կը տրուի, թէ Թեհրան իրականութեան մէջ թմրեցուցիչի դէմ պայքար չէ որ կը մղէ, այլ ան այս ճամբով կ'ուզէ պաշտպանել իր մեկնի արտադրութիւնը։

Մաքսանենգութիւնը կը կատարուի նաեւ Մեքքէի ուխտագնացութեան առթին։ Ուխտաւորները Սէուտական Արաբիայէն առժամ վերադառնալով իրենց հետ կը բերեն քրանզիսթոր, լուսանկարչական գործիք կամ ժամացոյց եւ զանոնք ծախելով կը հոգան իրենց ճանապարհածախսը։

ՎԻՔԻՆԿՆԵՐԸ

—0—

Դանիացիները, որոնք սքանտինաւեան ժողովուրդներու նման կը նկատուին Վիքինկներու յաջորդները, այժմ մաս պիտի կազմեն Հասարակաց Շուկային։ Դանիա փոքր երկիր մըն է՝ Զուիցերիոյ կամ Պելժիոյ տարածութեամբ։ Անոր տարածութիւնն է 43.042 քառ. քիլոմեթր, իսկ բնակչութեան թիւն է՝ հինգ միլիոն։

Դանիոյ արտածած ապրանքներուն վրայ կ'երեւան Վիքինկներու աւանդական զաւակութիւնը (?), որ եթէ մէկ կողմէ բարձր որակի մը երաշխիքն է դարձած, այժմ, միւս կողմէ ան ցոյց կու տայ Դանիոյ ձըգտումը՝ զարգացնել դիւզատնտեսութեան արտաքին առեւտուրը։

Հինէն ի վեր է, որ Դանիացիները յարաբերութիւն հաստատած են արտաքին աշխարհի հետ։ Ասիկա կը սկսի Ը. դարէն, երբ Վիքինկները կը սկսին արշաւել դէպի անգլիական, ֆրանսական, փոր-թուկալեան եւ սպանական ծովափները։ 886ին դանիացի Վիքինկները կը պաշարեն Փարիզը եւ 911ին Ֆրանսայի թագաւորը կը ճանչնայ անոնց տիրապետութիւնը Նորմանտիի վրայ։ 919ին կը հաստատուին Նանթ։ Ասիկա կը տեւէ 18 տարի, մինչեւ որ 1017ին անոնց թագաւորը՝ Մեծն Քնութ, կը գրաւէ Անգլիան եւ իր իշխանութեան տակ կը պահէ զայն մինչեւ 1036։ Անոր մահէն ետք Անգլիա կը գրաւուի Կիյոմ տը Նորմանտիի կողմէ 1066ին՝ Հէսթինկի բախտորոշ ճակատամարտով։

Դանիացիները քրիստոնեայ կը դառնան 1536ին։ Մեծամասնութեամբ լուտերական են։

Շուէտ եւ Նորվեկիա Դանիոյ իշխանութեան տակ էին Մեծն Քնութի օրով, որ ինչպէս ըսուեցաւ գրաւած էր նաեւ Անգլիան։ 1523ին եւ 1814ին Դանիա յաջորդաբար կը կորսնցնէ Շուէտն ու Նորվեկիան։

Պիզմարք 1864ին Սլեզվիգ–Հոլշթայն նահանգը ձեռք ձգելու համար կը յարձակի Դանիոյ վրայ։ Համաշխարհային Ա. պատերազմէն ետք գրաւեալ շրջանները կը վերադարձուին Դանիացիներուն։

Դանիա 1940ին կը գրաւուի Գերմանիոյ կողմէ, իսկ 1945ին Դաշնակիցները կ'ազատագրեն զայն։

Աֆղանիստանի հիմնական հարստութիւնը սակայն, անոր ընդերքին մէջ կը գտնուի։ Արդարեւ մեծ քանակութեամբ քարիւղ, կազ եւ մետաղ կայ, (քրոմ, ոսկի, կապար, զինկ, պղինձ, երկաթ, ծըծումբ, ածուխ, աղ, լաջուարթ)։ Այսուհանդերձ, միայն ածուխը, երկաթը, աղը եւ լաջուարթը կը շահագործուին եւ ասոնք ալ սահմանափակ տարողութեամբ եւ առաւելաբար ձեռական միջոցներով։ Միւս ապրիլները դեռ «կոյս» վիճակի մէջ կը մնան, որովհետեւ ցարդ չեն հետազօտուած։

1956ին է, որ Աֆղանիստան սրոշեց կազմակերպուած ճամբով զարգացնել երկրին տնտեսութիւնը։ Առաջին եւ երկրորդ հնգամեայ ծրագիրներու (1956–1961 եւ 1962–1967) ընդհանուր ծախքերն եղան 235 եւ 415 միլիոն տոլար։ Ասոնց 75 եւ 80 տոկոսը հոգաց օտար օժանդակութիւնը։ Երրորդը սկսաւ 1967 Ապրիլին, եւ քննութեան մէջ է չորրորդ ծրագիրը։ Առաջին ծրագիրներու յանդուգն առաջադրութիւնները ամբողջովին չիրագործուեցան, հակառակ կառավարութեան ճիգին (1969–1970ին երկրին պիւտճէին 30 տոկոսը յատկացուց)։

Նախապատուութիւնը տալէ ետք փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան զարգացումին, Քապուլ այժմ լըջօրէն պէտք է մտածէ դաստիարակութեան մասին։ Աֆղաններու 90 տոկոսը անգրագէտ է եւ դպրոցական տարիք ունեցող երախաներու միայն 20 տոկոսը նախակրթարան կը յաճախէ։ Ուսման խնդրին մէջ հիմնական դժուարութիւնը դասատուներու պակասն է. տասը հազար կը հաշուեն անոնց թիւը եւ ասոր կէսն ալ ոչ մէկ դաստիարակութիւն ստացած է ուսում ջամբելու համար (գիւղի մոլլաներ են, աղաներ եւայլն)։

Մնաց որ Աֆղանները դժուար կը համակերպին արեւմտեան վարչական կարգապահութեան ձեւին։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՈՒՐՋ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Այս խորագրին տակ ուսուցիչ Գ. Ղազարեան Բաց-Նամակ մը ուղղած է «Սով. Հայաստան»ի (Հոկտեմբեր 4), ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

Գիտական ու թեքնիք տեղափոխութեան արդի ժամանակաշրջանին, երբ աննախընթաց վերելք կ'արձանագրեն գիտութիւնն ու թեքնիքը, երբ հեղեղի նման կը յորդին գիտական տեղեկատուութիւնները եւ առաւել քան երբեք, մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի անհատի համակողմանի զարգացումին, յոյժ կարեւոր կը դառնայ լեզուներու տիրապետումը։ Ահա թէ ինչո՛ւ այժմ բառարաններու հրատարակումը կենսական անհրաժեշտութիւն է դարձած։

Հակառակ այն իրողութեան, որ մեր Հանրապետութեան գիտական հիմնարկութիւնները եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները այս ուղղութեամբ որոշ աշխատանք կատարած են, սակայն դեռ հարցը չէ լուծուած եւ ընթերցող հասարակութիւնը անգլերէն – հայերէն, ֆրանսերէն – հայերէն, գերմաներէն – հայերէն, ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուներու բառարաններու մեծ պահանջ կը զգայ։ Դեռ հրապարակի վրայ գոյութիւն չունի հայ – ռուսերէն լիակատար բառարան մը։ (Վերջերս հրատարակուեցաւ ակադ. Արարատ Ղարիբեանի ռուս – հայերէն բառարանը, սակայն ան չուտով սպառեցաւ)։

Ի դէպ, օգտուելով առիթէն, պէտք է ըսեմ, որ երբեմն շատ կը դանդաղի առանձին բառարաններու հրատարակութեան գործը։ Օրինակ, արդէն մօտ երեք տարի է, որ լոյս տեսած է «Արդի հայերէնի բացատրական բառան»ի Ա. հատորը, բայց անոր յաջորդները դեռ չեն տպուած։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Ա.

Իր բնական յարմարութիւնները եւ ընդունակութիւնները դիտնալու համար, Ժաք կը ջանար ալ աւելի զարգացնել զանոնք. յաճախ գիշերներուն մէկ մասը կը յատկացնէր մասնաւոր գրքերու ուսումնասիրութեան։ Տենդոտ փառասիրութեան անուրջներ կը պաշարէին միտքը։ Մտովի կ'ըսէր թէ մինչեւ վերջը խեղճուկ կեանք մը պիտի չանցընէր, ուշ կամ կանուխ, առիթ մը պիտի ներկայանար, իր սեփական թեւերով թռչելու եւ արեւուն տակ լայն տեղ մը գրաւելու համար։

Կենցաղասէրի խառնուածք մը, անյաղ բնաւորութիւն մը ունէր, եթէ ոչ պերճանքի — զոր չէր գիտեր — վայելքը, գոնէ նիւթական դոհացումներ ունենալու համար։ Ժաք կ'ուզէր հարստանալ ամէն գնով...

Դիտմամբ կը ստորագծենք այդ երկու բառերը, որովհետեւ Ժաք առաձգական խիղճ մը ունէր, ու շատ մօտէն չէր հետաքրքրուեր հարստութեան տիրանալու միջոցներով։ Ան չէր ատեր, երբ Ժաննի կ'ըսէր թէ կ'ուզէր իրեն հետ ամուսնանալ։ Այրի Տիկին Ֆօրթիէի նկատմամբ անկեղծ ու բուռն տարփանք մը կը զգար, մէկը այն տարփանքներէն, որոնք երբեք չեն ընկրկիր, բաղձացուած նպատակին իրագործումէն յետոյ։ Ժաննի վերջին խօսքերը անճառ ուրախութեամբ լեցուցած էին Ժաքի սիրտը։

— Հետզհետէ կ'ընտելանայ Ժաննը, մրմնջեց Ժաք։ Փոխանակ «ոչ» պատասխանելու ամէն առենուան պէս, «թերեւս» պատասխանեց։ Ի՛նչ անմիտ մարդ եմ որ այսպէս կը սիրեմ զայն։ Առաջին անգամն է որ ասիկա գլխուս կու գայ։ Ըսելիք չկայ. դէչ բռնուած եմ այդ կնոջ։

«Կը խենթեցնէ զիս։ Պէտք է որ իմս ըլլայ ան։ Չեմ կրնար առանց անոր ապրիլ։ Կը նախընտրեմ սպաննել Ժաննը քան թէ տեսնել որ ուրիշին կինը եղած է ան։ Բայց կը զգամ որ Ժաննի տիրանալու համար, պէտք է հարուստ ըլլալ։ Անոր վրայ տպաւորութիւն գործելի, երբ հարստութեան մասին խօսեցայ իր զաւակներուն համար։ Բայց ի՞նչպէս կարելի է շուտով հարստանալ։ Ա՜հ, եթէ մեքենական լաւ գիւտ մը յղանամ, հազարնոց պանքնօթները դրպանս պիտի մտնեն, այդ գիւտը կիրարկելու համար, այն ատեն մէկէն ի մէկ պիտի հարստանամ»։

Ժաք այսպէս մենախօսելով կ'ուղղուէր դէպի գործարանատիրոջ՝ ճարտարագէտ Պ. Ժիւլ Լապրուի աշխատասենեակը։ Հաշուակալութեան եւ դրամարկղի գրասենեակներուն մօտ գտնուող տաղաւարի մը մէջ հաստատուած էր այդ աշխատասենեակը, կաղապարներու աշխատանոցին յարակից։

Տաղաւարը շինութեան աշխատանոցին խորը հաստատուած էր, ուր ամբողջ տարին կ'աշխատէին վաթսուն եօթանասուն գործաւորներ, շոգեշարժ մեքենաներու օգնութեամբ։

Գործատէրը շատ խստապահանջ էր իր առեւտրական տան բարեկարգութեան մասին։ Անձամբ խմբագրած էր խիստ կանոնագիր ու խստիւ կը վարուէր, որպէսզի տառացիօրէն գործադրուի ան։ Գործարանին մէջ չէին վիճաբաներ. կրաւորական հնազանդութիւնը պարտադիր էր հոն. տեղի տալու կամ հեռանալու էր։ Գլխաւոր գործավար Ժաք Կարօ ամէն մարդէ աւելի լաւ գիտէր ներքին կարգապահութեան մասին Ժիւլ Լապրուի ունեցած գաղափարները։ Ան խստիւ կը հսկէր կանոնագրին գործադրութեան վրայ ու գործաւորներէն կը պահանջէր որ բացարձակապէս յարգեն տրուած հրամանները։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

15 Հոկտ. Կիրակի Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ անուանակոչման եւ իր հիմնադրութեան 40րդ տարեդար-ձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր հիմնադիրներու յիշատակին:

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ:

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմի եւ շրջաններու բոլոր հաւատացեալները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Գէորգ Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Օգսէն Սարոյեան եւ Տօնապետեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակներով եւ հեռագրով ու փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մայրիկին, զոքանչ մայրիկին, քրոջ ու բարեկամին՝

ՄԱՐԻԱՄ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

50րդ ցանկ

Տէր եւ Տիկ. Սերժ Յովսէփեան, այրի Տիկ. Անժէլ Շիմշիրեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆերորէ Մանուկեան, այրի Տիկ. Վարդանոյշ Արապեան, Պր. Լեւոն Մաքինաճեան, Տէր եւ Տիկ. Առաքել Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկ. Սերոբ Չէքմէեան (Տէսին), այրի Տիկ. Սիրվարդ Ղուկասեան (Մոնթրէօյ), այրի Տիկ. Շաքէ Յակոբեան, այրի Տիկ. Խօժէնի (Տէսին), Պր. Սերոբ Ռստիկեան, Ճիվանշահեան ընտանիք, Պր. Ջաւակ Դաւիթեան, Պր. Արամիկ Կարապետեան, Պր. Ասատուր Մանուկեան, Պր. Հայկազուն Յակոբեան, Պր. Ադամ Պիլասեան, Պր. Գրիգոր Աճէմեան (Վիէն), Պր. Յարութիւն Պատալեան, Պր. Արշակ Տէյիրմէնճեան, Պր. Պարգեւ Տէմիրճեան, Պր. Յովսէփ Զալքըլեան, Պր. Յովհ. Ճէլօեան, Պր. Մկրտիչ Յակոբեան (Սէն Մօրիս-Միխիպէլ) 30ական Ֆր.:

Նախկին գումար 148.749,38
50րդ ցանկի գումար 720
Ընդհ. գումար 149.469.38

×

ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է: Ասկէ ետք եկած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան յիսնամեակը բացառիկ շուքով պիտի տօնուի 1973ին:

Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Ուրբաթ Հոկտ. 13, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին հին եւ նոր բոլոր անդամ անդամուհիները եւ բոլոր անոնք որոնք կ՚ուզեն որ Հայ Երգը ապրի:

ԿՌՐՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Surprise-Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սեբաստիոյ Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն:

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ.—

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Վըռամեան եւ ընկ. Կարօ խումբ:

Հինգշաբթի 12 Հոկտ. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբ:

Ուրբաթ 13 Հոկտեմբեր ժամը 21ին, Քրիստափոր ենթակոմիտէ:

Ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, Հոկտ. 14, ժամը 21ին Ահարոնեան Ակումբը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի Փարիզի եւ շրջանի ներկայացուցչական ժողովի շարունակութիւնը, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Մշակոյթի Տունը:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի (12 Հոկտ.) ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ – Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տեսչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 21ին Շաբաթ իրիկուն:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ Սալ Մագընօ: ժամը 14էն սկսեալ՝ ցուցահանդէս:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Մարգրիտ Թէրզեան իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին եւ յիշատակ 50 Ֆր. կը նուիրէ Անթիլի հանգըստեան տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Աղաւնի Պիւյիւքեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչի Պուա Քոլոմպի աղքատներուն (ստանալ «Յառաջ»էն) Տիկին Աշխէն Պապիկեանի մահուան առթիւ եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ գումարները եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն.—

Փոխան ծաղկեպսակի Մանուկ Պետրոսեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլէն Ալփունարեան եւ Պաղտատլեան ընտանիքներ 100 Ֆր.. եւ Ապատեան ընտանիք (Ալֆորվիլէն) 100 Ֆր.: Տիկին Էքիզեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլ – Սէնթ Անթուանէն Տէր եւ Տիկ. Գառնիկ Ազարեան 50: Տոքթ. Թոնամեանի մահուան առթիւ ամն 50, Տիկ. Փափազեան իր ամուսնոյն Ռուբէնի մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ (դպրոցին) 50: Տիկ. Գալփաքճեան իր մօր մահուան քառասունքին առթիւ 10: Պր. Խրիմեան (դպրոցին) 50: Պր. Մ. Ղազարեան 100: Պր. Հ. Մէթէլեան 10: Պր. Խաչատուր Ղարիպեան իր կնոջ ապաքինման առթիւ 100: Պր. Գրիգոր Չէօկիւրեան իր զաւկին Արթիւրի ամուսնութեան առթիւ 250: Տիկ. Նեվրիկ Պամաճեան իր աղջկան Օր. Գլօտի համալսարանի քննութեանց յաջողութեան առթիւ 100: Ոմն՝ Օր. Փաթրիսիա Օհաննէսեանի տէ պաքալորէայի յաջողութեան առթիւ 50, եւ (Ալքաթախմամին) 100 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տարաբախտ Տիկ. Ղազարեանի մահուան առթիւ (ծնեալ Սատիկեան), Պէրպէրեան եղբարք 20 Ֆր., Ողբացեալ Եազըճեան Յովսէփի մահուան քառասունքին առթիւ այրի Տիկին Եազըճեան 50 եւ դպրոցին 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ասլանեան 20, Տիկ. Գիւլէսեան դպրոցին 50, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ասլանեան 20 Ֆր.: Տիկ. Պանծալի Աճէմեան (Ամերիկայէն) այցելութեան առթիւ 25, Տիկին Չէմուղեան (Փարիզէն) 50 Ֆր.:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20.30ին

SALLE ST. GEORGES

97, Ave. de la Corse — Marseille 7

Կը խօսին

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ — «Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւն»

ՄԷԹՐ Ժ. ՎՈԼՖ — «Սեւրի դաշնագիրը եւ իր դասերը»

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ

«Հայկ. Հարցի այժմէականացում, հեռանկարներ, լուծումներ»

ՓՐՈՖ. ԺՈՒՖՐ ՏԸ ԼԱ ՓՐԱՏԷԼ

«Հայկական Հարց եւ միջազգային իրաւունք»

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի (15 Հոկտ.) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Միրիճան Շիրվանեանի բնակարանը, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ 14 Հոկտ. ժամը 3ին Միութեան գրասենեակը, 17, Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

Լ Ի Ո Ն
ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ:

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն:

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)

ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ

(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ աւուր պատշաճի արտասանութիւններ:

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները վերսկսան Հոկտ. մէկին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ:

Մասնաւոր աշխատանք տարուած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ՝ ուսուցչութեամբ Օր. Հիլտա Սապունճեանի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի որ իրենց զաւակները չզրկեն այս դասերէն:

ՈՒՐԲԱԹ
13
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
13 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.539
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.539

ԱՋԱԿՑԻՆՔ ԸԼԼԱՆՔ

—○—

Դիմակներու ապաւինող մարդոց եւ խմբաւորումներու կողմէ սկզբնատառե — րու, կեղծանուններու եւ ընդհանրական խմաստ ունեցող պիտակներու գործածութիւնը վատութեան փաստ մը կը վերածուի, երբ վիճելի կամ կասկածելի բնոյթ ունեցող հարցեր, խրողութիւններ, վե — րագրումներ եւ նախաձեռնութիւններ արծարծումի նիւթ կը դառնային:

Անոնց արձագանգ ըլլալու կոչուած որեւէ թերթ, գանոնք նկատի ունենալու կոչուած ոեւէ անձ կամ հաւաքականու — թիւն՝ իրաւունք ունին ստորագրողի ինքնութեան տեղեակ մնալու:

Հասկնալի է, որ խմբագրութիւններ յարգեն նամակագիրներու եւ յօդուածա — գիրներու փափաքը՝ իրենց բուն անունով չերեւալու: Հասկնալի չէ սակայն այդ խմբագրութիւններուն ուղղել անստորագիր նամակներ եւ գրութիւններ: Պա — տասխանատու թերթը պիտի գիտնայ, թէ որո՛ւն ինքնութիւնը — եւ ի՛նչ ընդունելի կամ արդար պատճառաւ — ծածուկ կը պահուի:

Համեստութեան անկեղծ զգացումով մարդիկ... կա՛ն տակաւին: Գրութիւններ կան, որոնց ստորագրուած կամ անստորագիր ըլլալը հիմնական որեւէ նշանակութիւն չունի: Կան վերջապէս սկզբնատառեր եւ կեղծանուններ ալ՝ որոնց ետեւ կեցող անձը ծանօ՛թ է իր այդ ստորագրութեամբ ալ:

Մեր խօսքը անոնց մասին է, որոնք արդար կամ անիրաւ ամբաստանութեան բնոյթ կրող նամակներ, գրութիւններ եւ հրապարակագրային էջեր կը ղրկեն մեզի՝ խմբագրութեան կամ հանրութեան ուղղեալ: Կամ կը խմբագրեն կոչեր, անհատական թէ միութենական յայտարարութիւններ, օգնութեան եւ աջակցութեան հրաւէրներ — արուեստի, գրականութեան, մշակոյթի, դպրոցի, հայապահպանումի ու այլ սրտամօտիկ գործունէութեանց անունով — առանց յստակ ու պարզ դարձնելու նախաձեռնողներու հանգամանքը, ինքնութիւնը կամ պատականելիութիւնը:

Հարկ կը տեսնենք տարրական այս պատշաճութիւնները խորհրդածութեան նիւթ դարձնելու, որովհետեւ հաստատած ենք թէ

1.— Թերթերու եւ հանրութեան հանդէպ նախանձախնդրութիւնը չարաշահութեան հող ստեղծած է:

Օգտուելով տարասփիւռ Հայութեան ընդհանուր այն տրամադրութենէն՝ թէ հարկ է քաջալերել հաւաքական մեր գոյութեան ու մտաւոր եւ ընկերային կենսունակութեան սատարող արժէքներ, ճիգեր ու իրագործումներ, կարգ մը մարդիկ առեւտուրի կամ արհեստի են վերածած մշակոյթի, գրականութեան, արուեստի ու դպրոցներու անունով նուիրահաւաքութիւններ կատարելու մտածումը:

2.— Նստցա՛ծ է թիւը պատահական մարդոց եւ պարագայօրէն մարմին առնող խմբաւորումներու, որոնք բէեւ կը յանկնին այս կամ այն մարզին մէջ բարեպաստ որեւէ դեր կատարել, սակայն փաստօրէն զուրկ են այդ նախաձեռնութեանց պարտադրած պատրաստութենէն:

Հասնո՛ղը ասպարէզ իջած է, մէկ կամ միւս ճակատին վրայ ու այս կամ այն «սրտառո՛ւչ» նպատակով «ծառայելու» համար հանրային զանգուածներու, խնդիր չէ որ կարիկներու կամ փերեզակային առեւտրականութեան դերէ մը անդին ոչինչ իրագործելու ընդունակութիւն ունենայ: Մէկը յօղուածագի՛ր է անպայման՝ եթէ չորս – հինգ տող մրոտել գիտէ. միւսը արուեստագէտ է անպատճառ՝ եթէ տան մէջ ջութակի ու դաշնակի քանի մը դաս առած է իրմէ աւելի մեծ վարպետէ մը. ուրիշ մը մշակութային, կրթական կամ գրական մարզերու մէջ հեղինակութի՛ւն է՝ եթէ չորս – հինգ էջ բան կարդացած է, քանի մը ոտանաւոր սորված է ու նախակրթարանի մը մէջ մէկ-երկու տարի ուսուցչական պաշտօնի կոչուած...

Յատկապէս եւրոպահայ ու ամերիկահայ կեանքի մարզերուն մէջ, ուր հանրային եւ լրագրական հակակշիռը չափազանց դժուարացած է տարածութիւններու եւ բազմատեսակ աննպաստ ազդակներու հետեւանքով, միջակութիւններ եւ ոչնչութիւններ ազատ ասպարէզ գտած են հանրային քաջալերանք ու նիւթական աջակցութիւն մուրալու:

3.— Հանրութիւնը աչալուրջ չէ՝ հացկատակներն ու կեղծ «ծառայութեան» թեկնածուները ճախողանքի դատապարտելու իր պարտականութեան մէջ:

Անհատական ծանօթութիւններ, փոխադարձ շահեր, միջամտութիւններ եւ կողմնակի ճնշումներ պէտք չէ դեր ունենան մարդիկ քաջալերելու կամ չփացնելու տրամադրութեան մէջ:

Բծախնդրօրէն պէտք է ստուգել թէ ասպարէզ իջնողներ գրական որեւէ գործ կատարելու ընդունա՞կ են. ուղի՞ղ է իրենց ընթացքը. ապահովութիւն կը ներշնչե՞ն խնկապէս:

Ատեն է որ հոս ու հոն իրենց պատեաններուն մէջ ամփոփուած գիտակից մարդիկ, լրջախոհ ազգային թէ մտաւորական դէմքեր, բայց մանաւանդ մամուլ ու հանրային ղեկավարութիւններ՝ փորձեն բաց դուռ չթողուլ պատեհապաշտական քայլերու: Ճակատագրօրէն մեզի վերապահուած չարիքներու դէմ մաքառումը որոշ արդիւնք միայն կ'ունենայ, սակայն այս կարգի բացայայտ չուտիկութիւններ մեծ չափով կրնան հակակշռի տակ առնուիլ՝ եթէ «դէշ մարդ» ըլլալու քաջութիւնը եւ բեմագրուող խաղերը դիմակազերծելու վճռականութիւնը ունենան հանրային ծառայութեան դիրքերու վրայ գտնուող հաստատութիւններ ու մարդիկ:

Դիմակներ, ծպտումներ, վարպետորդի ու ծեքծեքուն բեմականութիւններ՝ հայ կեանքի մէկ կամ միւս ափերուն վրայ, հանրային աչալուրջ քննութեան նիւթ պէտք է դառնան. եւ սրտով ու հոգիով փխրուն մեր ժողովուրդը — որ «տալու» առաքինութիւնը ամէնօրեայ արժանիքի մը վերածած է — գատումով ու մտքով պէտք է կարծրանայ բոլոր կեղծ արժէքներուն հանդէպ:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՈՂԲԱԼԻ ԱՐԱՐՔ ՄԸ»

ԿԸՍԷ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

—○—

Հանոյի Ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքի ռմբակոծութենէն եւ Ընդհ. Պատուիրակ Սիւզանի ծանրօրէն վիրաւորուելէն ետք, պարզ է որ յուզումը մեծ է Ֆրանսական քաղաքական եւ մանաւանդ պետական շրջանակներուն մէջ:

Ուաշինկթըն պարզապէս «ցաւ» յայտնեց: Ծանօթ է որ «Սորի» բացատրութիւնը շատ ընթացիկ է Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն համար, որոնք նոյն բառով կ'արտայայտուին երբ մէկուն ոտքին վրան կոխեն կամ քաղաք մը կործանեն եւ մարդ մեռնի:

Ֆրանսական կառավարութիւնը Զորեքշաբթի առտու խիստ բուռն բողոք մը կը ներկայացնէր Միացեալ Նահանգներու Փարիզի դեսպանին մօտ ու անմիջապէս կը հրահանգէր Փեքինի իր դեսպանին որ Հանոյ փութայ, տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը:

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններէ առաջ, առաջին առթիւ տրուած լուրերու համաձայն, Ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքը ամբողջովին ոչնչացած է ամերիկեան ռումբերէն: Ընդհ. պատուիրակ՝ Սիւզինի որ երկար ատեն փլատակներու տակ մնացած է, ուրկէ միայն գլուխը դուրսն էր, ծանրօրէն վիրաւորուած, հիւանդանոցն է: Վիճակը ծանր է բայց կ'ըսուի թէ կեանքը վտանգուած չէ: Շուէտական դեսպանատան տուած լուրերուն համաձայն, ռմբակոծութիւնը ամէնէն ծանր է զոր Հանոյ ճանչցած է: Արդէն Հանոյի շուէտական դեսպանատունն է որ անմիջապէս Ֆրանսացիներուն տրամադրութեան տակ դրած է ձայնասփիւռի եւ հեռաձայնի իր բոլոր հնարաւորութիւնները:

Մամուլի խորհրդային Թաս գործակալութիւնը անմիջապէս հաղորդած է Ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքին քանդումը, մինչ Հարաւային Վիեթնամի յեղափոխական կառավարութեան բանբերը, որ Փարիզ է, յայտարարած է թէ «շատ ծանր դէպք մըն է եւ մտածուած: Ամերիկացիք չեն կրնար ըսել թէ սխալ մըն է, որովհետեւ քաղաքը կը ճանչնան»:

Արդարեւ, ինչպէս բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ, Հանոյ ալ դեսպանատուները կը գտնուին միայն բնակութեան վերապահուած թաղամասի մէջ, ուր տանուլն դժուար է ապացուցանել թէ ռազմական կէտեր կան:

Ամէն պարագայի մէջ, այս դէպքը շատ ծանր բնոյթ ունի եւ չի կրնար գիւրացնել Ֆրանսայի միջամտութիւնը: Նիքսընի խորհրդատուն երկրորդ անգամ ըլլալով յետաձգեց Ուաշինկթըն իր վերադարձը: Ասիկա լաւ նշան կը նկատուի եւ կը կարծուի որ նոր տուեալներ կան տեղ մը յանգելու համար: Այս պայմաններու մէջ, Զորեքշաբթի առտուան ռմբակոծութիւնը պաղ տուշի մը տպաւորութիւնը թողուց անշուշտ, հակառակ անոր որ Ֆրանսա կը ջանայ սահմանափակել եղածը, արդիւք չհանդխանալու համար, որեւէ կարգադրութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ ԱՒԵԼԻ ՃԻՇԴ՝ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾ

Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, Ազգ. Տունը, ուր կը գտնուի «Յառաջ»ի գրասենեակը, փլելու անմիջական վտանգին տակ ըլլալով, 9րդ Թաղամասի ոստիկանապետը եւ փրեֆեքթիւր տը Փոլիսի ճարտարապետը, յետ քննութեան, հրահանգեցին շէնքին ստիպողական պարպումը:

Հակառակ մեր կրկնակի խնդրանքներուն, կացութիւնը շատ լուրջ նկատուած ըլլալով, կարելի չեղաւ, նոյնիսկ ժամանակաւոր պայմանաժամ մը առնել, հետզհետէ կատարելու համար խմբագրատան տեղափոխութիւնը, աւելի ճիշդ... տեղահանութիւնը, որու ստիպուեցանք ձեռնարկել անմիջական կերպով: Բացառաբար կրցանք 24 ժամ պայմանաժամ առնել վերջացնելու համար մասնակի փոխադրութիւնը, ինչ որ, աւելորդ է ըսել, շատ ծանր կացութիւն մը կը ստեղծէ «Յառաջ»ի համար:

Մեր խմբագրատունը առժամեայ ապաստան գտած է Հայ Մշակոյթի Տունը (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Ա. յարկ), ուր կը շարունակենք մեր խմբագրական եւ վարչական աշխատանքները, հնարաւոր կանոնաւորութեամբ, մինչեւ նոր կարգադրութիւն մը:

Կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն եւ ազգ. տուող կազմակերպութիւններէն որ ներողամիտ ըլլան, եթէ ակամայ թերացումներ կամ յապաղումներ պատահին:

Նամակներու եւ թերթերու հասցէն անփոփոխ կը պահենք, ցնոր տնօրինութիւն:

Հեռաձայնի թիւը չէ փոխուած, բայց կը խնդրենք բոլորէն որ գայն գործածեն ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒՆ:

Աւելորդ կը սեպենք որեւէ խորհրդածութիւն այն պատասխանատուներուն նկատմամբ, որոնք այս վիճակին հասցուցին Ազգ. Տունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻԼԻԻ մէջ ժողովրդային դժգոհութեան ալիք մը ծայր տուաւ կրկին: Երկրին տընտեսութիւնը փայլուն չէ եւ միջակորեար քաղաքացին յատկապէս դժգոհ է պարուստի յարաճուն սղութենէն: Առջի օր Չիլիի մայրաքաղաքին՝ Սանթիակոյի մէջ հարիւր հազարաւորներ ցոյցի տողանցք կատարեցին: Տողանցքը նաեւ քաղաքական բնոյթ ունէր, քանի որ կազմակերպիչներու կողմէ որակուեցաւ «Ժողովրդավարութեան քայլարշաւ»:

ՁՈՒԻՑԵՐԻԱ որոշեց 200 ասիացի գաղթական ընդունիլ Ուկանտայէ: Մարդասիրական մարմիններ կ'առաջարկեն, որ գոնէ 10.000 ասիացի (հնդիկ, փաքիստանցի, բայց անգլիահպատակ) ընդունուի Եւրոպա: Ասոնք արտաքսուած են Ուկանտայէն:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ բողոքական թաղերէն մէկուն մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցան թաղեցիներու եւ անգլիական ուժերու միջեւ: Զինուորները կ'ուզէին կասկածելիներ ձերբակալել:

ՀԱՐԱՒ. ԵՄԷՆ կրկին ամբաստանեց Հիւսիս. Եմէնը, որ յարձակում կատարած է իր սահմանամերձ շրջաններու վրայ: Համաձայն Ատէնի, Հիւսիս. Եմէն կարեւոր ուժեր կեդրոնացուցած է սահմանի վրայ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ հինգ հոգի յաջողեցան փախուստ տալ: Ապաստանեցան Արեւմտ. Գերմանիա:

ԹՈՒՐՔ եւ ամերիկացի գաղտնի ոստիկաններ տասը միլիոն սթերլին արժողութեամբ թմրեցուցիչ երեւան հանեցին Պոլսոյ եւ Մալաթիոյ մէջ: Թմրեցուցիչը մէկ թոնէն աւելի էր: Զուտ վիճակի մէջ էր:

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԳՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ն. Ամիրեանի մէկ յօդուածաշարքը՝ «Հայ Մշակոյթի Պատմութեան Նենգափոխում – մը» խորագրի տակ տեսայ Գահիրէի «Յուսաբեր» (*) 1972 Մայիս 11-15ի թիւերուն մէջ: Ուշագրաւ եւ շահեկան այդ յօդուածաշարքին մէջ նկատի առնուած էր հայեւթուրք գրական յարաբերութեանց հարցը: Ամիրեան կ'ըսէ թէ «Հայերը մըշակած են թրքերէն (հայատառ թրքերէն) գրականութիւն, որ սահմանափակուած չէ միայն լրագրութեան ասպարէզին մէջ: Ընդգրկած է նաեւ գիտական աշխատանքներ, վիպագրութիւն, թատերգութիւն, քրիստոնեայ – կրօնական ուսում եւ աշուղական արուեստ»:

Ամիրեան համառօտ պատմական ուրուագիծը կուտայ լեզուով թրքացման այն ձեռնարկներուն՝ որոնք սկսան Քարամանօղլու Շէմսուտին Մէհմէտ Ա.ի օրերէն: Անտարակոյս, ճնշուած ազգերը թրքացնելու գաղափարը (մանաւանդ քրիստոնեաները թրքացնելու) կանուխէն կար թուրք իշխանաւորներու մտքին մէջ: Մանկամողովներով ենիչէրիներու զօրաբանակներ կազմելու թրքական ձեռնարկը եթէ յաջողութիւն կը գտնէր գոնէ ժամանակի մը համար, մեզի համար դժուար է համոզուիլ որ թրքական նախնական լեզուն կրնար պարտադրուիլ քրիստոնեայ եւ ոչ–քրիստոնեայ հպատակեցուած ժողովուրդներուն, որոնց լեզուն շատ աւելի բարձր եւ զարգացած էր: Թրքացում մըշակութային գծով՝ առնուազն անկարելի պիտի ըլլար, որովհետեւ նախ եւ առաջ թրքական մշակոյթ մը չկար աւատական այն խառնիճաղանճին մէջ, որ ի՛նչ Սելճուք եւ Խորազմն, արշաւեց մշակոյթով իրենցմէ անհունապէս աւելի բարձր իսլամ եւ քրիստոնեայ երկիրները:

Թուրքերը, հակառակ իրենց ձեռք անցած բոլոր միջոցներուն, թէեւ կրցան խլամացնել քրիստոնեայ ճարտարապետներու զանազան մանր արուեստագործներ, սակայն երբեք չկրցան թրքական ճարտարապետութիւն մը ստեղծել, կամ՝ թրքական փայտափորագրութիւն, յախճապակեգործութիւն, դիպակագործութիւն, արծաթագործութիւն, ոսկերչութիւն, եւայլն: Պատճառը պարզ է: — Զունէին եւ դեռ չունին մշակոյթ. արուեստ՝ ներշնչելու, ստեղծելու, զարգացնելու: Հակառակ իսլամացման, արուեստագէտը ստիպուած էր դարձեալ դիմել իր մայրենի մշակոյթին, անկէ սնանելու եւ արտադրելու համար...

Վիճակը նոյնն էր նաեւ գրականութեան մէջ: Արդարեւ, բռնադատուած թրքագիր հայ գրողներ՝ չունէին թուրք ներշնչման աղբիւր, գիրենք առաջնորդելու համար «թրքական» անդոյ բանաստեղծութեան ոլորտները: Քուչակեան տաղաշարքերուն մէջ եթէ կան պարսկերէնով գրի առնուածներ, ատիկա հետեւանք է պարսիկ բարձր մշակոյթով գրականութեան ոչ բռնադատեալ ազդեցութեան: Կամ եթէ Գրիգորիս կաթողիկոս Աղթամարցի ունի քրտերէնով գրի առնուած էջեր, ատոր պատճառը քրտական ժողովրդական դեգերիկ մշակոյթին պատճառաւ է:

Ամիրեան կը յիշէ ԺԶ., ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերէն հայ տաղասացներ (Մեսիհի, Վարդան, Մէջնունի) եւ կ'աւելցնէ. «Ուրեմն, դեռ այդ դարէն սկսեալ, թուրք աշուղներու հետ թրքերէնով ստեղծագործած են հայ աշուղներ»:

Պէտք չէ խորհիլ, սակայն, որ թրքերէնով գրող բոլոր հայ տաղասացներն ալ պարտադրուած էին թրքերէնով գրելու: Հայ տաղասացներ ողբերգած կ'երեւին մեծապէս գովելի սկզբունք մը:

— «Մի՛ յայլասեռից ազգաց գարշիր
խնդրողդ ուսման,
Այլ առ ի քեզ որպէս ի փշոյ վարդ
հոտեւան»:

Համաձայն ենք Ամիրեանի հետ, թէ «շօշափելի քիչ աշխատանք կատարուած է թրքաբարբառ հայ աշուղներու (մասին) եւ անոնց ստեղծագործութեանց ուսումնասիրութեան բնագաւառին մէջ»: Բարեբախտաբար, Ամիրեանի ծանօթ եւ ներկայացուած քանի մը գործերէն զատ՝ եղած են ուրիշներ ալ, որոնք Ամիրեանի անծանօթ մնացած են:

Հանգուցեալ վաստակաւոր Թորոս Ազատեան իր հրատարակած «Աստղաբերդ»ին մէջ (Կ. Պոլիս, 1952, Ա. տարի թիւ 10 եւ Բ. տարի թիւ 5) տեղ տուած էր իմ «Թրքաբարբառ հայ տաղասացներ» շարքիս, ուր ներկայացուցած էի իմ հաւաքածոյի ԺԷ. դարէն հայերէն տաղաբաններէս թրքաբարբառ գրուած տաղեր: Հոն կային տաղեր «Ագնաւուր Օղլու»էն, «Ղուլ Օղլու», «Մուստաֆա», «Փիլիպոս» եւ «անանուն տաղասաց»է: Ասոնցմէ երեքը որոշ է որ քրիստոնեայ էին: Ղուլ Օղլուն կը գործածէ Աւետարանական «լեցուն բաժակը» (տօլու քատէհ), փոխաբերաբար: Փիլիպոս եւ «անանուն» կը գրեն կրօնական նիւթերու մասին եւ հայերէն խառնած են իրենց տաղերուն:

Ազատեան այն ատեն իսկ կը հաւաքէր, կը պրպտէր, հայագիր թուրքերէն ամէն տեսակ տպուած եւ ձեռագիր գրականութիւն: Չեմ գիտեր թէ սկսա՞ծ էր իր նիւթը մշակել: Ամէն պարագայի տակ, բան մը չհրատարակեց:

Սակայն, այս նիւթին մասին (հնագոյն նիւթերէն կարեւորագոյն) մենք շատ բան կը պարտինք հանգուցեալ Շաւարշ Նարդունիի, որ «Վէմ»ի մէջ (Փարիզ, 1935) սկսաւ հրատարակել շահեկան եւ աշխատուած յօդուածաշարք մը՝ «Նպաստ մը հայեւթուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան»: Քանի մը յօդուածներով, Նարդունի կարեւոր նպաստ բերաւ հայեւթուրք աշուղական գրականութեան յարաբերութեան մասին:

Թրքական իւրացումներ ոչքա՛ն ալ ըլլան, բնական է ի զօ՛ւր են՝ նախ, արժէք ունեցող թրքական աշուղական գրականութիւն մը ստեղծելու համար: Երկրորդ, անհիմն է ու կը մնայ՝ բռնութեամբ խլամացուած հայածին աշուղներու գրականութիւն իբր «թրքական» իւրացնելու իրենց ճիգը: Անոնց արուեստը միայն հայկական կրնար ըլլալ, քանի որ կը պակսէր թրքական մշակոյթին հետ նաեւ թրքական աշուղական ստեղծագործական ոգի, ներշնչում: Եաթաղանէն գրիչ չինելու աստուածային շնորհքը կը պակսէ՛ր ու կը պակսի թուրքերուն: Գուցէ ատոր համար է, որ իրենց աւարառութիւնը անոնք նիւթականէն հոգեկանին կը ջանան բռնադատել:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

(*) «Յառաջ» Ապրիլ 25-28:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ՝ ԱՍԻՈՅ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՆ

Բ.

Աֆղանիստանի տարածութիւնն է 650 հազար քառ. քիլոմեթր, այլ խօսքով Ֆրանսայէն քիչ մը աւելի ընդարձակ է: Սակայն երկրին մեծ մասը անբարեբեր շրջաններէ կը բաղկանայ, սկսելով 7000 մեթր բարձրութիւն ունեցող Փամիրէն (աշխարհի երդիքը) եւ տարածուելով մինչեւ Սեյիսթանի անապատը: Հոս այնքան կիզիչ է արեւը, որ շրջանի միակ գետը՝ Հելմանտ պարզապէս «կը նուաղի» անապատին մէջ: Մշակելի հողատարածութիւնները միայն Հիւսիսի տափաստաններու մէջ կը գտնուին եւ քանի մը հատ ալ հոս ու հոն ցրուած են. ասոնք տեսակ մը առանձնաշնորհեալ վայրեր են:

Կլիման եւս հակասական է: Մեծ տարբերութիւն կայ ձմրան եւ ամրան միջեւ եւ, երբեմն, նոյնիսկ ցերեկուան ու գիշերուան միջեւ: Քապուլ, որ նպաստաւոր կլիմայի տակ է՝ 20էն 40 աստիճան տարբերութիւններ կ'արձանագրէ:

Սահմաննե՞րը: Հիւսիսը Խորհ. Միութիւնն է, որ 2000 քիլոմեթր երկարութեան վրայ երկու հատուածներու կը բաժնէ շրջանի ուզբեկ, թուրքմէն եւ տաճիկ բնակչութիւնը: Հիւսիս – արեւելքը Չինաստանն է՝ հարիւր քիլոմեթր սահմանագիծով: Աֆղանիստան դրացի է Փաքիստանի՝ հարաւէն եւ արեւելքէն: Պարսկաստանի՝ արեւմուտքէն: Աւելցնենք, որ Պարսիկներու եւ Աֆղաններու լեզուն իրարու նման են, սակայն ասիկա մերձեցում չէ ստեղծած երկու ժողովուրդներուն միջեւ, որովհետեւ առաջինները՝ Պարսիկները շիի, իսկ Աֆղաններու 90 տոկոսը սիւննի աղանդին կը պատկանի: Աֆղանիստան տարակարծութիւններ ունի Փաքիստանի հետ: Սահմանը կամայական կերպով գծուած ըլլալով 1893ին Անգլիոյ կողմէ, Փաշթուններու հողին մէկ մասը Փաքիստանի ձգուած է: Քապուլ յաճախ կը պահանջէ այդ շրջանը:

Աւելցնենք, որ Աֆղանիստանի կազմութիւնը քմահաճոյքի մը արդիւնքներով եղած է: Արդարեւ, Անգլիա եւ Ռուսիա չուզելով հասարակաց սահման մը ունենալ իրարու հետ, համաձայնած են այդ շրջանը 1895ին օժտել պետական կազմով: Յիշեցնենք, որ Անգլիա այդ թուականներուն տէրն էր Հնդկաստանի:

Բնակչութեան թիւի կապակցութեամբ լուրջ վիճակագրութիւն գոյութիւն չունի: Կը կարծուի, թէ նուազագոյնը ինը եւ առաւելագոյնը 16 միլիոն բնակիչ ունի Աֆղանիստան, կամ այդ երկուքին միջեւ տարուբերող թիւ մը: Ցամենայն դէպս երկու միլիոնէն աւելի են քոչուոր Քուչիները, Փաշթունները բնակչութեան 40 տոկոսը կը կազմեն (ասոնք կը կոչուին նաեւ Փաթանս), Տաճիկները, ծագումով Պարսիկ, բնակչութեան 25 տոկոսը կը ներկայացնեն: Կան նաեւ Հազարաներ, Ուզբեկներ, Կիրգիզներ, Թուրքմէններ, Պալուչներ, Նուրիստանիներ եւ ուրիշներ: Այսպէս է, որ 30ի մօտ լեզուներ եւ բարբառներ կը խօսուին երկրին մէջ, թէեւ պաշտօնական լեզուն փաշթուն եւ տարին է (Աֆղանիստանի պարսկերէնը):

Միակ հասարակաց գիծը՝ մահմետականութիւնն է, որու միջոցով կը ստեղծուի միութիւնը այս բոլորին միջեւ: Արդէն ժողովուրդը խիստ հաւատացեալ է:

Երկիրը փոթորկալի պատմութիւն մը ունեցած է: Քառասուն դարուան (այդ ժամանակաշրջանին Արիանա կը կոչուէր) Աֆղանիստանը ճանչցաւ բոլոր կրօնքներն ու բոլոր աստուածները՝ Զրադաշտականէն մինչեւ Իսլամութիւնը, անցնելով յոյն չաստուածներէն եւ Պուտտայէ: Ան ճանչցաւ բոլոր նուաճողները՝ Աղեքսանդր Մեծէն մինչեւ մոնկոլեան աղէտը, Ճէնկիզ Խան եւ Թամերլան: Մարքօ Փօլօ հոնկէ անցաւ եւ Անգլիացիները ջախջախիչ պարտութիւն կրեցին երեք անգամ եւ հարկադրուեցան Աֆղանիստանի անկախութիւնը ճանչնալ 1921ին: Յեղափոխութիւն մը 1929ին գահէն հեռացուց Ամանուլլահ թագաւորը, իսկ անոր յաջորդը՝ Նատիր Շահ խենթի մը կողմէ կը սպաննուի 1933ին: Գահ կը բարձրանայ այժմու թագաւորը՝ Մոհամմէտ Զահեր Շահ:

1964ի Սահմանադրութիւնը կը ճշդէ, թէ թագաւորը պէտք է աֆղան եւ մահմետական ըլլայ, այն ալ Հանաֆիթ սիւննի աղանդէն: Գահը ժառանգական է եւ կը պատկանի Նատիր Շահի սերունդի

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ԲԱՐԵՍԻՐՈՒԹԵՈՒՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վահանեան Ընկերութիւն.— Կազմուած 1874ին Մեսրոպեան վարժարանի սանեբուն կողմէ, նպատակ ունենալով երաժշտութեան եւ այլ արուեստներու ուսուցումն ու տարածումը երիտասարդ սերունդին մէջ: Սկիզբը կը կազմուի երգչախումբ մը, սակայն հետզհետէ ոգեւորութիւնը կը կասի եւ չորս տարի ետքը ընկերութիւնը կը լուծուի:

Հոգատար – Որբախնամ Ընկերութիւն.— Երկու ընկերութեանց միացումով 1879ին կը կազմուի կանացի այս մարդասիրական Ընկերութիւնը:

Նախապէս կը գործէր Հոգատար Ընկերութիւնը, հաստատուած առաջնորդ Մելքիսեդեկ Եպս. Մուրատեանցի ջանքերով, նպատակ ունենալով աղքատ աշակերտներուն հոգալ զգեստներ եւ դրենական պիտոյք: Բեղուն գործունէութիւն մը կ'ունենայ:

1891ին բարեսիրտ օրիորդներ կը հիմնեն Որբախնամը, նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն ընձեռելու համար որբ աղջիկներու հայեցի դաստիարակութեան:

Երեք տարի դժուարին պայմաններու մէջ առանձին գործելէ ետք, 1893ին Հոգատար Ընկերութեան հետ միանալով, կը բանան աղջկանց որբանոց մը՝ ցերեկօթիկ, հոգալով բազմաթիւ որբուհիներու սնունդը, կրթութիւնը, դրենական պիտոյքը եւ հանդերձեղէնը:

1894ին որբանոցը կը վերածուի գիշերօթիկի, ուր մշտական կերպով կը պահուին ու կը դաստիարակուին ներքին հայկ. գաւառներէ բերուած որբուհիներ, որոնց թիւին յաւելումով ծախքերը եւս կը բարձրանան, որոնք կը հաւասարակշռուին հարուստներու կողմէ եղած նուէրներով ու անդամավճարներով:

Հռիփսիմեան Կրթասէր Ընկերութիւն (1881), Մանկական Պարտէզ (1888).— Հռիփսիմեան նախկին սաներէ կը կազմուի այս Ընկերութիւնը նպատակ ունենալով օժանդակել աղջկանց կրթութեան եւ իր ծախքով կարող ուսուցչուհիներ պատրաստել: Այս նպատակներուն իրագործման զօրավիգ կը կանգնի առաջնորդ Մելքիսեդեկ Եպս. Մուրատեան: Սակայն, Ընկերութեան երկրորդ նպատակը կը մնայ անգործադրելի: Իր անդամուհիներէն Օր. Վերոնիքա Քէչիշեան, կ'առաջարկէ Մանկական Պարտէզ մը բանալ: Առաջարկը կ'ընդունուի եւ Ընկերութիւնը կը սկսի նախապատրաստական աշխատանքներու: Կ. Վ. Պալապանի գործօն մասնակցութեամբ 1888ին կը յաջողի հիմնել մանկապարտէզը՝ երեք դասարաններով:

Արեւելեան Ակումբ.— Հարուստ դասուն պատկանող Զմիւռնահայեր, նախապէս կը յաճախեն Անգլիական Քազինօ կոչուած ակումբը: Սակայն, ի վերջոյ հեռացած են անկէ, ի տես միջավայրին օտարոտի բարքերուն:

Քանի մը ազգայիններու նախաձեռնութեամբ 1886ին կը հիմնուի Արեւելեան Ակումբը, որ կը դառնայ հայ երիտասարդներու հաճելի ժամադրավայրը:

Ուսումնասէր Ընկերութիւն (1887).— Քանի մը ուսումնատենչ անձերէ կը կազմուի Ընկերութիւնը, նպատակ ունենալով, համաձայն իր նիւթական հասոյթներուն, յառաջադէմ աշակերտներ ղրկել Եւրոպա, բարձրագոյն ուսումով դաստիարակներ պատրաստելու համար: Հռիփսիմեան վարժարանէն երկու օրիորդներ կը ղրկուին Մոնփելիէ: Իսկ Մեսրոպեանէն Թուլուզ կը ղրկուի Թագւոր Միքայէլեան:

Մեսրոպեան Կրթասիրաց Ընկերութիւն (1891).— Մեսրոպեան վարժարանի բարձրագոյն կարգի աշակերտներէն կը հիմնուի այս Ընկերութիւնը, մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար արհեստներու հետեւող անուս հայ երիտասարդներու: Այս ձեռնարկը, սկիզբը թէեւ պարբերական դադարներ ունեցած է, սակայն, հետզհետէ լաւ ընդունելութիւն գտած է ժողովրդային դասակարգերու կողմէ եւ ուսման հետեւողներու թիւը բարձրացած է 80ի: Կազմակերպուած են նաեւ շահեկան դասախօսութիւններ:

Արհեստանոց (1895).— Ազքատ տղոց արհեստ մը սորվեցնելու առաջադրութեամբ, Ս. Ստեփանոսի պարտէզին մէջ կը շինուի արհեստանոցը, որուն շինութեան ծախքը կը հոգայ Կարապետ էֆէնտի Արապեան: Շինութիւնը կ'աւարտի 1895ին:

Գթասիրաց Ընկերութիւն (1896-1898).— Այս Ընկերութիւնը կազմուած Հռիփսիմեանի աշակերտուհիներուն կողմէ, նպատակ ունեցած է վարժարանի չքաւոր աշակերտուհիներուն օգնել, սակայն, Ազգային Վարչութիւնը նկատի ունենալով համանման այլ միութեանց գոյութիւնը չէ քաջալերած զայն, որու հետեւանքով շուտով լուծուած է:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

(21 – Շար.)

ԸՆՆԱՐԿՆԵՐ

ՍԻՊԻԼ
ԶԱՊԷԼ-ԱՍԱՏՈՒՐ
(1863-1934)

—0—

Հարիւրինը տարի տարի առաջ, 1863 Հոկտեմբեր 8ին, Պոլսոյ Թաղերէն Սկիւտարի մէջ ծնաւ Օր. Զապէլ Խանճեան, ապագայի Սիպիլը՝ որ 1901ին ամուսնանալէ ետք գրագէտ – բանասէր Հրանտ Ասատուրի հետ, պիտի դառնար Զապէլ Ասատուր, — 1890էն 1930 քառասնամեակի արեւմտահայ քերթողութեան վաստակաւոր դէմքերէն մին:

Սկզբնական կրթութիւնը ստացաւ տան մէջ, մասնաւոր ուսուցչի մը հսկողութեան տակ, — ինչպէս սովորութիւն էր այդ Թուականներուն՝ նահապետական յարկերու տակ, տոհմիկ եւ ընտանեկան դաստիարակութեան հետամուտ երդիքներու համար: Յետագային յաճախած է գիւղին Ս. Խաչ վարժարանը եւ շրջանի ծանօթ կրթական հաստատութիւններէն Սկիւտարի Ճեմարանը, ուր աշակերտած է Խաչատուր Միսաքեանի եւ Սիմոն Ֆելեկեանի, այդ օրերու աչքառու ուսուցիչներէն:

Մայրենի լեզուին հետ՝ որուն նրբութիւններով ոգեւորուեցաւ մինչեւ վերջին շունչ, հետամուտ եղաւ խորացնելու նաեւ ֆրանսերէնի իր հմտութիւնը: Տասնըվեց տարու էր տակաւին, երբ կիներու կրթութեան եւ դաստիարակութեան հարցը առարկայ դարձուց մտասեւեռումի: Կը տիրէր այն համոզումը, որ մայրութեան կոչումին պէտք է զոհել կանացի սեռի զարգացման, բարձրագոյն ուսման եւ հանրային գործունէութեան մտածումը: Պայքարեցաւ միշտ այս նեղմտութեան դէմ ու գործնապէս մասնակից դարձաւ «հայ կնոջ ազատագրութեան» դատին: Նախաձեռնողներէն մէկն էր, 1879ին, «Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան»՝ որ նշանակելի գործունէութիւն ունեցաւ յատկապէս 1908էն ետք, երբ նոյն նպատակով աշխատանքի լծուեցան նաեւ «Միացեալ Ընկերութիւն»ն ու «Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւն»ը գաւառներու մէջ:

Հայ կնոջ մտաւոր, հոգեկան ու հանրային զարգացման հարցը 1896-1930 մընաց Զապէլ Ասատուրի ամէնէն հիմնական մտահոգութիւններէն մէկը: Ոչ միայն ինք, այլեւ իր շունչին տակ դաստիարակուող սերունդները յատկանշուեցան այդ ձգտումով: Ուսուցչական իր երկարամեայ գործունէութեան ընթացքին, մասնաւորաբար Եսայեան վարժարանի մէջ՝ ուր Հայոց լեզու, գրականութիւն եւ թարգմանական արուեստի նրբութիւնները կ'ուսուցանէր, իրմէ ներշնչուած ուսանողութիւնը կարեւոր դեր ստանձնեց իբրեւ ուսուցիչ, հանրային դերակատար, թարգմանիչ, դաստիարակ ու մայր:

Գրական իր նախափորձերը բրաւ «Մասիս» շաբաթաթերթի մէջ՝ 1892էն սկըսեալ, Սիպիլ ծածկանունով: Տարի մը առաջ, սակայն, 1891ին, Օր. Ալիս ծածկանունով հրատարակած էր արդէն իր առաջին վիպակը՝ «Աղջկան մը սիրտը», որ, թէեւ զուրկ գրական ամուր արժէքէ, ի յայտ կը բերէր սակայն որոշ շնորհներ, պոլսական բարքերու որոշ պատկերացումով:

1901ին կ'ամուսնանայ Հրանտ Ասատուրի հետ, որուն եւ Գրիգոր Զօհրապի հետ կ'աշխատակցի «Մասիս»ի ու «Արեւելք»ի: Ուսուցչութիւն եւ գրականութիւն՝ զուգահեռ երկու հիմնական գրաղումներ եղած են իրեն համար, մինչեւ կեանքի վերջին տարիները: 1926ին «Կնոջ Հոգիներ» անունին տակ համադրաբար լոյս տեսան իր նորավէպերը՝ որոնք մինչ այդ ցրուած կը մնային օրաթերթերու, շաբաթաթերթերու եւ Թէոդիկի տարեգիրքերուն մէջ:

Սիպիլի անունը առաւելաբար կապուած է սակայն քերթողական յարգելի վաստակի մը: Բանաստեղծ էր առաւելապէս ու բանաստեղծական գիծը տիրական մընացած է նաեւ իր վիպակներուն ու պատմուածքներուն մէջ: Խորունկ ու մեծ յուզումներու երգիչը չէ ինք. քնքուշ, կանացի, լեզուական բծախնդրութիւններով յատկանշուող քերթողն է, տաղաչափական ու յանգային ճշգրտութեան ջանադիր, արուեստագէտի որոշ խառնուածքով:

Զգացական – ռոմանթիկ հակումներով, ու 1900ական Թուականներուն գեղապաշտական ձգտումներով՝ «Ցոլքեր» անունին տակ խմբուած իր երգերը գոյներու, ձայնի (երաժշտականութեան) ու ձեւի մասնայատկութիւններով կ'արժեւորուին:

Իր ամուսնին, Հրանտ Ասատուրի հետ, հեղինակած է նաեւ Հայոց լեզուի քերականութեան դասագրքեր:

Տարօրէն կը գուրգուրար հայերէնի լեզուական կարելիութեանց վրայ. բառերը կ'ուզէր տանիլ իրենց վերջնական իմաստին, երանգներուն, պատկերի ու ձայնի առանձնայատկութեանց: Ֆրանսական քերթողութենէն իր թարգմանութիւնները (Վերլէն, Մալարմէ, Վինեի եւ ուրիշներ) անխոցելի են իբրեւ հայացում եւ ինքնագիր քերթողութեան համարժէք էջեր:

Կին գրողներու շարքին՝ Զապէլ Եսայեանի եւ Սրբուհի Տիւսաբի հետ, Սիպիլ տիրական ներկայացուցիչներէն մէկն է 1900ական Թուականներու արեւմտահայ գրականութեան:

Մ. Թ.

այլ ժառանգներուն: Թագաւորական ընտանիքի անդամները չեն կրնար պետական պաշտօններ վարել:

Թագաւորն է, որ կը նշանակէ վարչապետը, եւ այս վերջինին առաջարկով՝ նախարարները: Դահլիճը պէտք է վաւերացուի Ազգային Ժողովի կողմէ:

Խորհրդարանը կամ Շուրան երկու ժողովներէ կը բաղկանայ: Մեշրանօ Ճիրկա (Ծերակոյտ), որուն մէկ երրորդը կը նշանակէ Թագաւորը եւ Վօլեսի Ճիրկա (Ազգային Ժողովը), որ կ'ընտրուի ժողովուրդին կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

“ԻԶՄԻՐ ԲՈՑԵՐՈՒ ՄԷՋ„

—0—

«Թօ վիմա» աթենական առաւօտեան օրաթերթը, իր Կիրակի Սեպտեմբեր 24ի թիւին մէջ կը գրէ.—

«Մարճըրի Յովսէփեանի արտասահմանի մէջ շատ ծանօթ «Իզմիր բոցերու մէջ» գիրքը՝ հրապարակ ելաւ յունարէնի թարգմանուած Թ. Քարզիսի կողմէ, իբրեւ նպաստ՝ Փոքր-ասիական Աղէտի 50րդ տարեդարձին:

Հեղինակը՝ հայկական ծագումով Ամերիկուհի, յաջողած է գտնել բազմաթիւ անտիպ տուեալներ, հելլէնական նորագոյն պատմութեան ամէնէն եղերական էջին մասին, պրպտելով պետական արխիւներ, թղթատելով 1920-1922ի Թուրքիոյ մէջ գաշնակից պաշտօնական դէմքերու հին օրագրութիւնները եւ տեսակցութիւններ ունենալով մեծ սպանդէն վերապրողներու կամ ականատեսներու հետ:

Այս անխախտ փաստաթուղթերուն (տոքիւմաններ) վրայ հիմնուած՝ Մարճըրի Յովսէփեանի գիրքը բիրտ անկեղծութեամբ կը ճշդէ պատասխանատուութիւնները, մինչ միեւնոյն ատեն — ինչպէս միջազգային քննադատութիւնն ալ գրեց — կը հանդիսանայ «ամէնէն ամբողջական, ամէնէն հարազատ, վաւերական եւ սպառիչ պատմումը՝ պատմական զգայացունց միջադէպին»:

«Իզմիր բոցերու մէջ»ը՝ գեղարուեստական բացառիկ տեսքով հատոր մըն է, ամբողջացած՝ միջազգային ճոխութեամբ անգուգական մատենագրութեամբ մը ինչպէս նաեւ 40 լուսանկարներով, շատերը տպուած ամբողջ էջի վրայ եւ հազուագիւտ լուսանկարներ:

Անգլիացի երեսփոխան Քրիս Վուտհաուզ, որ 1943-1945 Յունաստանի դաշնակից զինուորական առաքելութեան պետն էր, գրքին անգլերէն հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ կը գրէ. «Մարճըրի Յովսէփեանի գիրքը արուեստի գործ մըն է, անմոռանալի կոթող մը նահատակներուն համար»:

Թ. Քարզիսի թարգմանութիւնը՝ արդի հելլէնական լեզուին, կատարեալ եւ ամբողջական է, առանց յաւելում-զեղչումներու, կամ փոփոխութիւններու, տրուած՝ բնագրին հանդէպ բացարձակ յարգանքով:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Մեծն Նափոլէոն անձարակ որսորդ էր: Օր մը, վայրի խոզի մը նշան առած ատեն՝ գլխաէն վիրաւորեց իր ծառաներէն մէկը: Ուրիշ անգամ մը, կաքաւի մը նշան առնելով՝ վիրաւորեց իր զօրավարներէն մէկը: Վերջապէս, որսորդական ուրիշ արշաւի մը ընթացքին ալ, ամէնէն փափուկ տեղէն վիրաւորեց զօրավար Տիւրոքը: Զայն մխիթարելու համար, Նափոլէոն ըսաւ.

— Առաջին անգամ է, որ ձեզի պէս քաջ մէկը կը վիրաւորուի ետեւէն:

×

Օր մը, լրագրող մը, խալացի հռչակաւոր նուագախումբի ղեկավար Արթուրօ Թոսքանինիի հարցուց թէ՝ քանի՞ լեզու գիտէ:

— Չորս լեզու, պատասխանեց ան: Երբ գեղեցիկ կնոջ մը հետ խօսիմ, ֆրանսերէն կը խօսիմ: Գործերուս մէջ՝ անգլերէն կը խօսիմ: Երբ մէկը վախցնել ուզեմ, գերմաներէն կը գործածեմ: Իսկ ածիլուելու ատեն եթէ երեսս կտրեմ, մայրենի լեզուս կը գործածեմ:

ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՔ ԹԷ…

Պելժիոյ մէջ, վերջերս, կազմուած է նոր կուսակցութիւն մը, «Կիներու Միացեալ Կուսակցութիւն» անունով:

Այս կուսակցութիւնը՝ կիներու առաջին քաղաքական կուսակցութիւնն է Եւրոպայի մէջ ու որոշած է մասնակցիլ յառաջիկայ ընտրութիւններուն:

Նոր կուսակցութեան հիմնադիրները, հրատարակութեան տուած են զեկոյց մը, որուն մէջ կը շեշտեն թէ՝ մինչեւ հիմա բացայայտօրէն անիրաւուած էր «տկար սեռը» Խորհրդարանին եւ Ծերակոյտին մէջ, տրուած ըլլալով որ՝ 212 երեսփոխաններուն մէջ միայն վեց կիներ կային եւ այդքան ալ՝ 178 ծերակուտականներուն մէջ:

×

Մէկ քանի օր առաջ, կեդրոնական Լեհաստանի Պինճօսկ քաղաքին մէջ, տանտիկինները երբ ջուրի ծորակները բացած են, զարմանքով տեսած են որ, դեղձանաթոյր ու փրփրալի գարեջուր կը հոսի ջուրի տեղ:

Անմիջապէս տան մէջ գտնուող բոլոր ամանները բերած ու լեցուցած են: Սակայն, երկար չէ տեւած ասիկա: Քիչ ետք, ծորակներէն ջուր սկսած է հոսիլ կրկին:

Ի՞նչ պատահած էր: Քաղաքի գարեջուրի գործատան գարեջուրի աւազաններու պարունակութիւնը սխալմամբ անցած է ջուրի խողովակներուն մէջ: Սխալը շուտով նկատուած ու դարմանուած է, բարեբախտաբար, կամ՝ դժբախտաբար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Ա.

Գործատէրին բնակարանը կը գտնուէր գործարանին մէջ, տաղաւարին առաջին յարկը: Աշխատասենեակին դուռը կը գտնուէր դրամարկղի կիշէին ճիշդ դիմացը, պարզ նրբանցքով մը բաժնուած: Այդ նրբանցքին խորը, սանդուխ մը կ'առաջնորդէր Պ. Լապրուի յարկաբաժինը: Ժաք մեղմօրէն զարկաւ դուռը, յետոյ աւելի ուժգնօրէն, պատասխան չստանալուն համար: Արկղակալը աղմուկ լսելով վեր առաւ կիշէն՝ զոյգող պղինձէ շարժուն տախտակը, դուրս նայեցաւ ու գործապետը ճանչցաւ:

— Պարապ տեղը կը զարնէք դուռը. գործատէրը դուրս ելած է, ըսաւ արկղակալը: Կրնամ անոր տեղը բռնել:

— Ոչ, պարոն Ռիքու: Աշխատութեանց մասին անոր բսելիքներ ունիմ: Միայն ձենէ կը խնդրեմ որ իմ վերադարձած ըլլալս գործատէրին իմացնէք, երբ ան վերադառնայ:

— Հասկցայ, Ժաք: Ձեր յանձնարարութիւնը պիտի կատարեմ:

Գործապետը աշխատանոց գնաց եւ աչքէ անցուց գործերը ու զանազան հրամաններ տուաւ: Յարդարիչ-ներու սրահին մէջ, գործաւորի մը մամլակին քով գնաց, որ յիսունըմէկ տարու էր:

— Վէնսան, ձեր զաւկին հանդիպեցայ ու…

— Ձեզի ըսա՞ւ թէ կնոջս հիւանդութիւնը սաստկացած է, ընդմիջեց յարդարիչը, որուն գոյնը մոխիր կտրած էր:

— Ոչ, բայց ինծի յանձնարարեց ձեզի ըսելու որ աշխատանոցէն դուրս ելլէք յետոյ շուշանաք տուն դառնալու:

— Ուրիշ բան չըսա՞ւ:

— Ոչ:

— Կարելի է, պարոն Ժաք, յարեց գործաւորը, ամբողջ մարմնովը դողալով: Բայց տղան կեցուցած է, ձեզ յանձնարարելու համար որ չուշանամ, մինչդեռ ես բնաւ չեմ ուշանար. ուրեմն մայրը շատ հիւանդ ըլլալու է: Պարոն Ժաք, խնդրեմ, արտօնութիւն տուէք ինծի մինչեւ տուն երթալու, որպէսզի հանգարտիմ:

— Խեղճ Վէնսան, գիտէք թէ ես չեմ կրնար ինքնիրենս արտօնութիւն տալ, պատասխանեց գործապետը: Կանոնը գիտէք: Գործարան մտնող աշխատաւորը զանգակը հնչելէն յետոյ միայն դուրս կ'ելլէ:

— Այո, գիտեմ, բայց մէկ անգամով չի խանգարուիր սովորութիւնը… ու գործատէրէն թոյլտուութիւն խնդրելով…

— Պ. Լապրու բացակայ է:

— Ա՜հ, կրո՜ղ, բախտ չունիմ եղեր, ըսաւ գործաւորը ցաւագին շեշտով մը:

Ժաք յարդարիչներու սրահէն դուրս ելաւ: Գործապետը անհետանալէ յետոյ, բանուորը խուլոյն հանեց գոգնոցը, իր մօտ՝ աթոռակի մը վրայ դրուած քասքէթը եւ թիկնոցակը խուլոյն առաւ, ու գործասեղաններու միջեւ պահուըտելով, աշխատանոցէն դուրս ելաւ, առանց մէկուն ուշադրութիւնը գրաւելու: Ան մեծ բակէն եւ պատերուն երկայնքէն անցաւ ու գործարանին մեծ դրան մօտ հասաւ: Հոն, երկու թեթեւ հարուածներ տուաւ խցիկի ապակիին:

— Տիկին Ֆօրթիէ, շուանը քաշեցէք, եթէ կը հաճիք, ըսաւ գործաւորը:

— Դուրս ելլելու արտօնութիւն ունի՞ք, պարոն Վէնսան, հարցուց ժաննը:

— Ոչ, տիկին Ֆօրթիէ, բայց գործապետը, որ նոր վերադարձաւ, ինծի ըսաւ թէ տղաս քանի մը խօսք ըրած էր հիւանդ պառկած կնոջս մասին: Կը վախնամ որ իր հիւանդութիւնը սաստկացած ըլլայ: Կը չարչարուիմ: Կ'ուզեմ մինչեւ տուն երթալ, ապահովուելու համար:

— Բայց չեմ կրնար ձգել որ առանց արտօնութեան դուրս ելլէք, պարոն Վէնսան: Գիտէք թէ կանոնը բացարձակ է:

— Ես կարեւորութիւն չեմ տար կանոնին, պատասխանեց գործաւորը գրեթէ զայրոյթով: Կնոջս մասին մտահոգ եմ. կ'ուզեմ երթալ տեսնել զայն, ու պիտի երթամ:

— Վէնսան, կ'աղաչեմ, մի պնդէք: Ինծի համար է որ կը խնդրեմ այդ բանը: Եթէ գործատէրը իմանայ որ ձեզ ձգած եմ՝ հոսկէ դուրս ելլելու, պիտի պարսաւէ ու պիտի յանդիմանէ զիս:

— Գործատէրը հոս չէ, ըսաւ Վէնսան:

— Գործապետէն թոյլտուութիւն ունի՞ք:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

15 Հոկտ. Կիրակի Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ անուանակոչման եւ իր հիմնադրութեան 40րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր հիմնադիրներու յիշատակին։

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ։

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմի եւ շրջաններու բոլոր հաւատացեալները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այրի Տիկին Անդրանիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ - Գ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տնօրէնութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը։

26, Rue Troyon — SEVRES

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նիկողոս Անանիկեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ըլլան.— Այրի Տիկին Աստղիկ Աչըքկէօզեան 50 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին։

Այրի Տիկին Վերժին Պօյաճեան 100, այրի Տիկին Արեւ Պօյաճեան եւ զաւակները 100, այրի Տիկին Թագուհի Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ֆէսճեան 30, Տէր եւ Տիկ. Անժէլ Մանտալեան 30, Օր. Նիքոլ Ժուան 10, Օր. Մատլէն Լըգինեը 10։ Այս գումարին (310) 260 Ֆր. կը տրամադրուի հանգստեան տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

եւ նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ
(Նախագահ ԵԱՆՑ Ակումբի)

On dansera avec l'Orchestre GERARD MELKONIAN

Գեղարուեստական նոխ բաժին

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES
(Վիճակահանութեան տարկանները խիստ հետաքրքրական)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները կը պահուին մինչեւ ժամը 20։

ՄՈՒՏՔ 20 Ֆր. (ուսանողներու 10 ֆրանք)

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ
ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է։ Այսու հետեւ եղած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի (15 Հոկտ.) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հայրենակից Միրիճան Շիրվանեանի բնակարանը, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ 14 Հոկտ. ժամը 3ին Միութեան գրասենեակը, 17, Ռիւ Պլէօ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սեւրոնդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժենեռալ Մանժէն։

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան։

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան յիսնամեակը բացառիկ շուքով պիտի տօնուի 1973ին։

Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Ուրբաթ Հոկտ. 13, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ։

Կը հրաւիրուին հին եւ նոր բոլոր անդամ անդամուհիները եւ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն որ Հայ Երգը ապրի։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Անժէլ Մանտալեան 30 Ֆր. կը նուիրէ հանգստեան տան Տիկին Գայեանէ Գասապեանի մահուան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը, իրենց սովորական հաւաքատեղին մէջ.—

Ուրբաթ 13 Հոկտեմբեր ժամը 21ին, Քրիստափոր ենթոկոմիտէ։

Ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, Հոկտ. 14, ժամը 21ին Ահարոնեան Ակումբը։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 21ին Շաբաթ իրիկուն։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ Սալ Մազընօ։ Ժամը 14էն սկսեալ՝ ցուցահանդէս։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 18ի Չորեքշաբթի օրը ժամը 14ին Մշակոյթի Տան վերնայարկը գտնուող նոր դասարանին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։

Մասնաճիւղը մասնաւոր աշխատանք տարած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի չզրկել իրենց զաւակները այս խիստ կարեւոր դասերէն։

ԼԻՈՆ
ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

Թարգմանչաց Վարդապետաց, Գրերու գիւտի եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան

Առաւօտուն պատարագի ընթացքին, ընթերցում Հայրապետական սրբատառ կոնդակի, գրուած Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանի հիմնադրութեան 250ամեակի առթիւ։

Կ. յետոյ ժամը ճիշդ 4ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, երեկոյթ, նուիրուած 5րդ դարու Հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ անոնց նուիրական գործը շարունակող յաջորդներուն։

Օրուան տօնակատարութեան առթիւ կը խօսին

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն)
ՊՐ. ՅԱԿՈԲ ԹԷՐԶԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին՝ երգեր եւ աւուր պատշաճի արտասանութիւններ։

Հանդէսէն վերջ պիտի ըլլայ ընտանեկան խնջոյք։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20.30ին
SALLE ST. GEORGES
97, Ave. de la Corse — Marseille 7

Կը խօսին

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ — «Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւն»

ՄԷԹՐ Ժ. ՎՈԼՖ — «Սեւրի դաշնագիրը եւ իր դասերը»

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ
«Հայկ. Հարցի այժմէականացում, հեռանկարներ, լուծումներ»

ՓՐՈՖ. ԺՈՒՖՐ ՏԸ ԼԱ ՓՐԱՏԷԼ
«Հայկական Հարց եւ միջազգային իրաւունք»

COURS PRIVÉ MARCEAU

(de la 6e au Bac *par correspondance*)

Pour aider
— *les jeunes* qui préparent le bac
— *les adultes* qui dans le cadre de leur activité professionnelle, souhaitent :
— connaître les mathématiques modernes,
— améliorer leur français
(orthographe et style)
— apprendre une langue étrangère
— étendre leur culture générale

NB. Le COURS PRIVE MARCEAU propose un programme spécialement adapté, non seulement à la classe mais au niveau particulier de chacun. Aucun cours ronéotypé ou imprimé mais exclusivement des directions de travail, des plans, des exercices ou des devoirs individuellement rédigés qui permettent, pour chaque élève, de développer ses qualités propres et de corriger ses défauts personnels.

Pour tous renseignements : téléphoner
828-35-95 et 720-29-58
ou écrire : 41, rue Galilée, PARIE (8e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպօնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՇԱԲԱԹ
14
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
14 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.540

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.540

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ, (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 9)

ՊԵՏՐՈՆԻՏ ԿԱՒԻ ՆՈՐ ՀԱՆՔ

Իջեւանի շրջանի մէջ յայտնաբերուած է պետրոնիտի նոր հանք մը, որ երկրաբաններու ենթադրութեամբ կը պարունակէ առնուազն հարիւր միլիոն թոն պետրոնիտ: Այս արժէքաւոր հում նիւթը լայնօրէն կը գործածուի քարիւղի մշակութեան եւ մետաղի արդիւնաբերութեան մէջ: Անկէ կը պատրաստուին զանազան փոշիներ՝ վառելանիւթեր եւ զանազան հեղուկներ մաքրելու կամ զտելու համար: Որոշ տեսակներն ալ, որոնք կը գտնուին Կրասնոսելսկի եւ Նոյեմբերեանի շրջանները, կը գործածուին նաեւ օճառի արդիւնաբերութեան մէջ:

Խորհ. Միութիւնը գլխաւորաբար Հայաստանի պետրոնիտով կը մատակարարուի: Հայաստանի տարեկան արտադրութիւնն է գրեթէ մէկ միլիոն թոն: Մինչեւ 1975 մէկուկէս անգամ աւելի պիտի ըլլայ արտահանումը:

×

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Պաքուի մէջ տեղի ունեցաւ պատանի ծանրաբարձներու մրցումը, որուն մասնակցեցաւ Խորհ. Միութեան այդ դասի լաւագոյն մարզիկները: Հայաստանի մարզիկները երեք չքանչան ապահովեցին: Կէս ծանրութեան ճիւղին մէջ ոսկէ չքանչան ապահովեց Վլադիմիր Կզոբեան: Յաջողութիններ արձանագրեցին նաեւ լենինականցի մարզիկները՝ Սաշա Աւետիսեան եւ Ռաֆիկ Խաչատրեան, առաջինը՝ արծաթ եւ երկրորդը՝ պրոնզ չքանչան ձեռք ձգելով: Հայաստանի խումբը ապահովեց երրորդ տեղը:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Անցեալ Շաբաթ օր «Արարատ» իր դաշտը ընդունեցաւ Դնեպրոպետրովսկի «Դնեպր» խումբը: Այս խումբը առաջին անգամ է, որ կը խաղայ Ա. դասի մէջ, սակայն ան յաջողած է ախոյենական մրցաշարքին մէջ առաջին հնգեակին մաս կազմել:

Անձրեւը դժուարացուց Երեւանցիներու խաղարկութիւնը, քանի որ անոնք ընդհանրապէս թաց դաշտի վրայ կը կորսնցնեն իրենց հիմնական զէնքը՝ արագութիւնը: Այսուհանդերձ, խաղի 8րդ վայրկեանին Արկադի Անդրէասեան գնդակը Եգոր Մարգարովէն ստանալով կ՚արձանագրէ առաջին կոլը: Ութ վայրկեան ետք անկիւնային հարուածէ մը ետք «Դնեպր»ի խաղացողներէն Վ. Նազարով գլխու հարուածով կը նշանակէ կոլ մը:

Կիսախաղը վերջ գտնելէն 3 վայրկեան առաջ Յովհաննէս Զանազանեան մօտ 35 մեթրէն հուժկու հարուածով մը գնդակը կ՚ուղղէ մրցակցին բերդը եւ Ե. Մարգարով անմիջապէս կը նշանակէ Արարատցիներու երկրորդ կոլը:

Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցի մարզիկները շատ փորձեցին երրորդ մը նշանակել՝ յաղթանակը ապահովելու համար, սակայն, ի զուր: Խաղի վերջաւորութենէն տասը վայրկեան առաջ ուկրանիացի խաղացող մը երրորդ կոլը կ՚արձանագրէ: Ի վնաս «Արարատ»ին արձանագրուած երեք կոլերուն «պատասխանատուն» խումբի բերդապահն է: Այս ձեւով «Արարատ» կորսնցուց շատ կարեւոր երկու կէտեր, որոնք, թերեւս, անդրադառնան իր դիրքին վրայ, ընդհանուր դասաւորման մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՇՈՒՐՋ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ՏԻՐԵՐ

—0—

Միջազգային հանրային կարծիքը խստիւ կը դատապարտէ Հանոյի ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքին ռմբակոծումը՝ ամերիկեան օդանաւերու կողմէ:

Հանոյ գտնուող օտար լրագրողներ կը վկայեն, թէ ամերիկեան օդանաւերը դէպի վար սլացած են ու ռումբեր նետած քաղաքին վրայ: Այս վկայութիւնները կը հերքեն ամերիկեան կարգ մը շրջանակներու այն «վարկածը», թէ ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքը կրնար քանդուած ըլլալ նաեւ «Սամ» հրթիռներով, որոնք կ՚արձակուին ամերիկեան օդանաւերու ուղղութեամբ:

Լոնտոնի «Թայմզ»ին համար Պատուիրակութեան շէնքին ռմբակոծումը «ոճիր մը եւ սխալ մըն է միաժամանակ»: Թերթը չի փորձեր մատնանշելու, թէ այս քայլը կը հակասէ Նիքսընի յայտնած տրամադրութիւններուն: Ուրիշ անգլիական թերթ մը՝ «Կարտիան», այս դէպքին, այսինքն ռմբակոծութեան անմարդկային բնոյթը կը պարզէ: «Տէյլի Թելեկրաֆ» այնուամենայնիւ զլանալ կուտայ, թէ այս ռմբակոծումը «վտանգ»ի տակ չի դներ փարիզեան բանակցութիւնները:

«Պրաւդա», ինչպէս նաեւ խորհրդային այլ թերթեր կարճ ձեւով հաղորդեցին լուրը իրենց ընթերցողներուն: Միայն «Պրաւդա»ն է, որ առաջին էջի վրայ գրութիւն մը զետեղած է «Բարբարոս ռմբակոծում» խորագրով:

Ամերիկեան «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթը՝ «սարսափի դիւանագիտութիւն» խորագրին տակ խիստ ոճով կը դատապարտէ ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքին ռմբակոծումը: Անիկա ի յայտ կը բերէ Նիքսընի կառավարութեան «հակասութիւնները»: Արդարեւ, թերթը նկատել կուտայ, թէ մինչ մէկ կողմէ բանակցութիւններ տեղի կ՚ունենան Քիսինճէրի եւ Լը Տիւք Թոյի միջեւ, անդին ամերիկեան օդանաւեր կը քանդեն դիւանագիտական շէնք մը:

Աւելցնենք որ նախագահ Նիքսըն անձնական հեռագիր մը ուղղեց Նախագահ Փոմփիտուի՝ ցաւ յայտնելով Հանոյի ֆրանսական Պատուիրակութեան շէնքի ռմբակոծումին համար:

Քիսինճէր վերադարձած օրն իսկ ճաշեց Նիքսընի հետ, հաղորդելու համար Փարիզի չորս օրուան խօսակցութեանց արդիւնքը: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ խաղաղութիւնը մօտ չէ:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան ժամանած է Փարիզի «Կրան Օփերայի» երգչուհի Լին Տուրեան (ժոսլին Տիրատուրեան): Երգչուհին Երեւանի օփերայի մէջ Հոկտ. 9ին մասնակցեցաւ «Այտա»ի ներկայացումին: Լին Տուրեան խաղընկերներն եղան Նար Յովհաննիսեան, Սերգէյ Դանիէլեան, Արշաւիր Կարապետեան, Ելենա Միքայէլեան: Ներկայացումը կը ղեկավարէր Սուրէն Զաքեան, որ փրոֆեսէօր է Կոմիտաս երաժշտանոցի մէջ:

Ունկնդիրները, մասնագէտները բարձր գնահատեցին ֆրանսահայ երգչուհիին արուեստը: Լին Տուրեան, նկատել տուին անոնք, ունի ձայնի եւ բեմի բարձր թեքնիք, նուրբ երաժշտականութիւն, վերտին ստեղծած կերպարը ներկայացնելու ընդունում:

Երգչուհին ութ համերգ պիտի տայ Երեւանի մէջ: Բացի «Այտա»էն, ան պիտի երգէ «Տոն Կարլոս»ի եւ «Տրուպատուր»ի մէջ: Այնուհետեւ երգչուհին պիտի երգէ Լենինգրադ եւ Օդեսա:

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

"ՅԱՌԱՋ" ՎԱՂԸ ԼՈՅՍ ՉԻ ՏԵՍՆԵՐ

Մեր ընթերցողները եւ ֆրանսահայ բովանդակ գաղութը արդէն տեղեակ են թէ ի՛նչ ողբերգական վախճանի հասաւ Փարիզ հայ ազգային (???) Տունը, ուրկէ 24 ժամուան, առ առաւելն 48 ժամուան պայմանաժամ ստացան բոլոր հայ կազմակերպութիւնները եւ «Յառաջ», դուրս ելլելու համար:

Հինգշաբթի օր, պարզուած պատկերը աւելի ճան խօսուն էր: Հայ *ազգային* տունէն փողոց կը նետուէին «Յառաջ»էն զատ, հոն գտնուող բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները. — Մշակութային Միութիւն, *Լոյս* գրադարան, *Ժոֆ*, Հայագիտական Ուսմանց կեդրոն, Ս. Դ. Հնչակեան *Կայծ*, *Փարամազ – Վահագն Ինչպալեան* ակումբ, Ուսանողներու Օգնութեան Մարմին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւն, եւայլն, եւայլն:

Հինգշաբթի ամբողջ օրը, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին, որ տեղեակ պահուած էր եւ որ, որքան գիտենք, շէնքին մեծամասնութեան տէրն է, պարզ դէտ մը անգամ չղրկեց, առնուազն տեղեակ ըլլալու համար թէ ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ, մինչ ֆրանսական պատասխանատու իշխանութիւնները, «տանտէր» կը փնտռէին...:

Այս պայմաններուն մէջ, հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, ի վիճակի չենք ապահովելու «Յառաջ»ի կանոնաւոր հրատարակութիւնը եւ «ՅԱՌԱՋ» ՎԱՂԸ ԼՈՅՍ ՉԻ ՏԵՍՆԵՐ: Կը յուսանք որ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի թիւ) ի վիճակի կ՚ըլլանք Ֆրանսահայութեան միակ օրաթերթին հրատարակութիւնը ապահովելու:

Բնելիք շատ բաներ կան անշուշտ ի տես այս ողբերգութեան: Ամէն պարագայի մէջ, շատ ցաւալի իրողութիւն մըն է որ Հայէն զատ ուրիշ մէկը «ազգային ախորի» վերածած չէր ըլլար, Փարիզի կեդրոնը գտնուող հսկայ կալուած մը որ իր հողով միլիառ կ՚արժէ եւ որ Երկուշաբթի օրէն վերջնապէս կը փակուի:

Կը մնայ *հոգւոյ* մը արտասանել, այդ ալ մեր գործը չէ:

"Haratch" ne parait pas demain

Le Commissariat du 9ème arrondissement et l'Architecte de la Préfecture de Police, ayant jugé très grave l'état de la Maison Nationale Arménienne, 32, Rue de Trévise, qui menace de s'écrouler, et où se trouvent les Bureaux de notre journal, en ont décidé l'évacuation dans les 24 heures.

Dans ces conditions, malgré nos efforts, il ne nous est pas possible d'assurer demain, la parution de notre quotidien.

Nous nous excusons auprès de nos lecteurs, conscients du préjudice moral et matériel que cet état de choses entraine à « Haratch » qui est le seul quotidien en langue arménienne paraissant en France.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԷԼԵԱՆ բժշկութեան մրցանակը շնորհուեցաւ անգլիացի եւ ամերիկացի երկու գիտնականներու՝ Տոքթ. Ճըրըլտ Էտըլման եւ Տոքթ. Ռոտնի Փորթէր:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ եւ Պալսկաստան երկու համաձայնագիրներ կնքեցին՝ Շահին Մոսկուա այցելութեան առթիւ: Առաջին համաձայնագիրը, որ 15 տարուան համար է, կը նախատեսէ տնտեսական եւ թեքնիք համագործակցութիւն երկուքին միջեւ: Երկրորդը կը վերաբերի մշակութային փոխանակումներուն:

ԻՐԱՔԻ նախկին Արտաքին նախարարը՝ Շաշեմ Ժաուատ, սպաննուեցաւ Պէյրութի իր գրասենեակին մէջ: Ահաբեկիչը՝ պաղեստինցի երիտասարդ մը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուելէ առաջ մեռաւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին հակակրական ցոյցերու ականատես դարձաւ սկովտիական Սթըրլինկ համալսարանին մէջ: Քանի մը հարիւր ուսանողներ «Թագուհին դուրս» պոռացին, երբ Էլիզապէթ Բ. համալսարանը կ՚այցելէր:

ՉԻԼԻԻ երկու նահանգներու մէջ կառավարութիւնը արտակարգ վիճակ հռչակեց որովհետեւ փոխադրութեան մարզէն ներս ընդհանուր գործադուլ մը ծայր տուած է եւ բուռն բախումներ տեղի ունեցան՝ պատճառ դառնալով մէկ հոգիի մահուան:

ԼԻԲԻԱ որոշեց մահմետական հին օրէնքը կիրարկել գողութիւններու համար: 18 տարեկանէն վեր անձերու մէկ ձեռքը պիտի կտրուի պարզ գողութեան պարագային: Մեծ գողութիւններու կամ կրկնութեան պարագային՝ մէկ ձեռք եւ մէկ ոտք: Լիբիա երկրորդ երկիրն է Սէուտական Արաբիայէ ետք, որ մահմետական օրէնսդրութիւն կը հաստատէ: Ըստ այդ օրէնսդրութեան ամուսինը խաբած կիներ քարկոծման կ՚ենթարկուին, թէեւ քանի մը տարիէ ի վեր չի գործադրուիր այդ օրէնքը Սէուտական Արաբիոյ մէջ:

ՊՈՆ եւ Փեքին որոշեցին դեսպաններ փոխանակել: Երկու երկիրներու Արտաքին նախարարները այս իմաստով համաձայնագիր ստորագրեցին: Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարար Վալթէր Շէլի կարծիքով, Չինաստանի դիւանագիտական ճանաչումը կը բխի «իրականութենէ եւ տրամաբանութենէ»:

ԼՈՆՏՈՆ մտադրած է Թուրքիա բանտարկուած անգլիացի պատանին փոխանակել Լոնտոն բանտարկուած Թուրքի մը հետ: Արտաքին նախարարը այս իմաստով հրահանգ տուած է Անգարայի դեսպանին:

ՏԱԹԵՒԻ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

(Յապաւումով)

Ժ. դարից Սիւնիքի կրթական, գրչական եւ նկարչական կեդրոնը դարձաւ Տաթեւի վանքը: Անդրադառնալով վանքի շինութեանը, Սիւնիքի պատմագիր Ստեփանոս Օրբէլեան, յայտնում է իր գրքում, թէ այդ ժամանակ Տաթեւը «պայծառանում էր հինգ հարիւր եղբայրներից կազմուած քահանայական եւ կրօնական խմբերով, լի էր երաժշտական երգերի գիտութեան մէջ խորամուխ եղած խմացաբաններով, ճոխ էր եւ վարժարանը ուսուցչական կրթութեամբ, նաեւ անհամեմատ չատ՝ արհեստաւոր նկարիչներով ու գրիչներով»:

«Արհեստաւոր» գրաբարում նոյնն է, ինչ արուեստաւոր, եւ սա նշանակում է «արուեստի, արհեստի տէր, բանուոր, վարպետ, ճարտար, ստեղծող», ինչպէս բացատրում է բառարանը: Ուրեմն Տաթեւի վանքը Թ. դարի վերջին կառուցուելուց յետոյ, այստեղ սկզբից իսկ անհամեմատ չատ էին նկարչութեան արհեստի տէր, գործին տիրապետող, ճարտարօրէն ստեղծող ու բանող, այսինքն գործ կատարող ստեղծագործող նկարիչները: Ու սրանք, գրքեր նկարազարդելուց բացի, ինչպէս հասկանալ են թելադրում վանքի շինութիւնից յետոյ այդտեղ ստեղծուած փառահեղ որմնանկարները, հանդէս են եկել որպէս իրենց ասպարէզում հմուտ բանող որմնանկարիչներ:

Նկարիչներին նկարչութեան զանազան տեսակների մէջ վարժեցնելու սովորութիւնը բնորոշ եղաւ Սիւնիքի դպրոցին մշտապէս, նրա գոյութեան բոլոր ժամանակներում: ԺԴ.–ԺԵ. դարերում, երբ Սիւնիքում Տաթեւի համալսարանը ղեկավարում էր Գրիգոր Տաթեւացին, որ միաժամանակ տաղանդաւոր նկարիչ էր, ինչպէս տեղեկացնում է ժամանակակից մի գրչագիր՝ նա դպրոցը բաժանել էր երեք « ուսումնարանի » եւ դրանցից մէկում «սովորեցնում էր... նկարագիր պատկերահանութիւն եւ զանազան նկարչութիւն»:

Նկարագիր պատկերահանութիւն կոչուածը մարդկանց եւ սրբապատկերների պատկերագրութիւնն է՝ լինի առանձին տախտակների, թէ որմի վրայ, իսկ զանազան նկարչութիւն անուանուածը կարելի է չունի բացատրութեան: Դա միջնադարում հասկանում էին ե՛ւ որմնանկարչութիւն, ե՛ւ մանրանկարչութիւն, ինչպէս նաեւ առհասարակ զարդարուեստ:

Արդէն կարելի է վստահաբար ասել, որ ոչ միայն բուականին չատ, այլեւ, ահա, այսպիսի բազմատեսակ նկարիչներ էին աշխատում Տաթեւում՝ վանքը 930 թուականին որմնանկարելու ժամանակ:

Տաթեւի որմնանկարները համեմատաբար առանց աւերմունքի ապրեցին հազար տարի, իսկ հազարմէկերորդ դարում՝ 1931 թուականին երկրաչարժից վնասուեցին հիմնովին ՝ Սակայն յետոյ այն ամէնը, ինչ մնացել էր թէեւ աւերուած, բայց դեռեւս հմայիչ, փոշի դարձաւ այս տարուայ դարնան անձրեւներից եւ դասական մեր հնութիւնների պահպանման համար պատասխանատու անձանց անտարբերութիւնից...

Մի ժամանակ գիտողի ուշադրութիւնը գրաւում էին Տաթեւի արեւմտեան եւ հիւսիսային բարձր որմերին գրուչմուած որմնանկարները իրենց յաւաչարժ թուացող գործողութիւններով, բազմախօս երանգներով, արտակարգ ասելիքով:

Հիւսիսային պատին պատկերուած է Քրիստոսի ծնունդը եւ հովիւների երկրպագութիւնը, ապա խորանի կոնքում տիրաբար կանգնած էր հսկահասակ Քրիստոսը նրանից աստիճանաբար ցած՝ առաքեալները, մարգարէները, եպիսկոպոսները: Իսկ սրանց դէմ, արեւմտեան պատին, հսկայական մի տարածութիւն գրաւելով, որպէս Տաթեւի ամբողջ նկարչական կառուցուածքի գլխաւոր մաս եւ նկարչական կեդրոնական մասնակցում՝ փռուած էր « Ահեղ դատաստանի օրը » տեսարանը:

Որմնանկարներում աչքի էին ընկնում մուգ կարմիրի, լազվարդ կապոյտի եւ դեղնաւուն մաղաղաթի երանգների գերակչռութիւնը: Տեղ–տեղ թոյլ չողարձակում էր արհեստական ոսկին՝ վարագը: Մթնչաղուած օրավերջ էր կարծես, կամ դեռեւս լրիւ չառաւօտած, աղջամուղջային օրակիզը, երբ չեն ճչում գոյները, չեն փայլատակում:

... Եւ ահա, ստիպուած նորից դառնալու եմ Տաթեւի որմնանկարների գլխին եկածին:

Այո՛, այս տարուայ դարնան յորդ անձրեւները հողի հետ հունձեցին հազարամեայ այն գոյներն ու երանգները, որոնց այլեւս երբեւէ չի կարելի վերականգնել: Հնարաւոր չէ վերականգնել, որովհետեւ դրանք նկարներ են եւ ոչ շինարարական նիւթ, քարեր. տապալուած քարերը տեղը դնելուց յետոյ համարեա նոյնութեամբ վերակենդանանում է հնամենի շինուածքը: Թէպէտեւ, յիշած պատահարը վկայակոչելով կարելի է իմանալ, որ տապալուած շինուածքները վերականգնելու գործը նոյնպէս բարձի թողի է արուած: Այլապէս, եթէ վերականգնուած լինէին Տաթեւի վանքի պատերը կամ գոնէ դրանք առնուած լինէին համապատասխան ծածկերի տակ, ապա չէին ոչնչանայ նրա հանճարեղ որմնանկարների մնացորդները:

Մի երկու տարի առաջ «Գրական Թերթ»ի էջերում նոյնպիսի հարցի համար ահազանգ տուեց ժողովրդական նկարիչ Եդուարդ Իսաբեկեանի յօդուածը. նա զգուշացրեց՝ կանխատեսելով այսօր կատարուածը: Հիմա ես կրկնում եմ այդ յօդուածը, աւելացնելով ոչ միայն Տաթեւի որմնանկարների կորուստը, այլեւ այն, որ այս երկու տարում արդէն վտանգուոյն է դարձել Ախթալայի, Արուճի, Քոբերի եւ մեր համարեա բոլոր միջնադարեան որմնանկարների վիճակը:

Եկէք, ուրեմն, չտապ մտածենք, թէ ի՞նչ անենք այլեւս գոնէ մեզ հասած հայկական մի փչուր որմնանկարչական գանձը ի սպառ կորստի երախը չտալու համար:

ՎԻԳԷՆ ԽԵՉՈՒՄԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԼՌԷՔ ԱՆԺԷԼԱ ԴԷՎԻՍ

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔ ՏԱՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ ԱՄԵՐԻԿՈՒՀԻ՝ ՄՈԼԵԳԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ)

Պրագայի ընդյատակեայ կազմակերպութիւնը, յայտնի « Ազատագրական Շարժում » անունի տակ, Յուլիս ամսոյն դիմած է Անժելա Դէվիսին յորդորելով հրապարակ գալ, բողոքել Չեխոսլովակիայի մէջ կատարուող քաղաքական հետապնդումներուն դէմ: Անժէլա Դէվիսը մնացեր է լուռ: Այն ժամանակ անոր դիմած է՝ Իրժի Պելիկան «Պրագայի Գարնան» ղեկավարներէն մէկը:

Պելիկանն եղած է Չեխոսլովակիայի հեռատեսիլի գլխաւոր ղեկավարը (դիրեկտոր), միեւնոյն ժամանակ Պարլամենտի մէջ Արտաքին Գործոց Կոմիտէի նախագահ: Սովետական զօրքերի Չեխոսլովակիա ներխուժումէն քանի մը ժամ յետոյ, Օգոստոս 1968ին ընտրուած է Կոմունիստական կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի անդամ: 1969ին վռնտուած է Կոմունիստական կուսակցութենէն: Այդ շրջանէն սկըսած դարձած է քաղաքական տարագիր:

Պելիկանը գրած է նամակ՝ Անժէլա Դէվիսին:

Սիրելի՛ Անժէլա Դէվիս,

Դուք, երեւի կը զարմանաք, որ ձեզի կը գրէ չեխոսլովակ տարագիր մը: Դուք երեւի արդէն ստացած էք բազմաթիւ նամակներ Չեխոսլովակիայէն, սակայն այն նամակներու մէջ չկան նամակներ այն մարդոց, որոնք կը ցանկային խօսիլ, պատմել, սակայն չեն կարող, քանի որ իրենց ձայները խեղդուած են, անոնք նստած են բանտերու մէջ իբրեւ դատապարտուածներ կամ սպասող դատապարտութեան: Անոնց անունով կը գրեմ ձեզի այս նամակը:

Ես կրնամ, ինչպէս բազմաթիւ հայրենակիցներ, օտարութեան մէջ խօսիլ, գրել:

Ես որոշած եմ չարունակել իմ պայքարը տարագրութեան մէջ իսկ: Կը գրեմ ձեզի նաեւ այն պատճառով, հակառակ տարբերութեան կեանքի մեր փորձառութեան, այսուհանդերձ չատ են ընդհանրական խնդիրներ, որոնք մեզ կը միացնեն: Կը հաւատամ, որ դուք զիս կը հասկնաք:

Դուք կ՚ըսէք, որ դարձած էք համայնավար, տեսնելով մարդկային տառապանքները եւ եկած էք այն եզրակացութեան, որ պէտք է վերափոխել հասարակութեան կեանքը: Նոյնն եղած է նաեւ ինծի համար: 1939ի Սեպտեմբերին ես դարձայ անդամ Համայնավար կուսակցութեան: Այդ ժամանակ ես ուսանող էի, ինծի վիճակուեցաւ տեսնել նացիներու կողմէ բռնագրաւումն իմ երկրի, հայրենիքի: Ես կ՚ուզէի կռուիլ յանուն ազատութեան, կը ցանկայի փոխուած տեսնել կարգեր, կարգեր որոնք ծնունդ կուտային պատերազմներու, ճնչումներու, մարդակերութեան:

Դուք ծանօթ էք բանտային դժոխային կեանքին (ԽՄԲ.— Սոյն գրութիւնը առած ենք «Ռուսական Միտք» ռուսերէն թերթէն: Թերթը կ՚ըսէ, որ Անժէլա Դէվիսը բանտի մէջ ունէր երկու սենեակ, բոլոր յարմարութիւններով, մէջն առած հեռատեսիլն ու անձնական գրադարանը) *ես նոյնպէս: Կեստապօն զիս կը փնտռէր, իմ ողջ ընտանիքը բանտ նետուեցաւ: Մայրս երբեք բանտէն ետ չեկաւ:*

Ինչպէս դուք, ես գիտեմ ի՛նչ կը նշանակէ ճնչում, տառապանք, ստորնացում: Ես ալ ձեզի պէս միացայ յեղափոխական չարժումին, հաստատ հաւատալով, որ ընկերվարութիւնը մարդկութեան մեծամասնութեան պիտի տայ արդար հասարակական կարգեր:

Տարբերութիւնը մեր մէջ այն է, որ ես երեսուն տարի գործօն մասնակցութիւն բերելէ ետք, համատեղ 500.000 Չեխերու եւ Սլովակներու հետ, Հոկտեմբեր 1969ին վռնտուեցանք կուսակցութենէն, որովհետեւ մերժեցինք ընդունիլ ներգրաւումը մեր փոքրիկ ընկերվարական Պետութեան օտար կայսրութեան կողմէ, որ ինքզինք կ՚անուանէ «ընկերվարական», որ «եղբայրական օգնութիւն» ցոյց կուտայ մեզի:

Դուք երեւի պիտի ըսէք որ ամերիկեան նախայարձակումը եւ խորհրդային միջամտութիւնը նոյնը չեն: Այդտեղ ձեզի հետ համաձայն եմ, որովհետեւ մենք երբեք չպաշտպանուեցանք զէնքով, սակայն նպատակը երկու միջամտութիւններու նոյնն է — արգիլել ազգերուն անկախօրէն տնօրինելու իրենց բախտը, ճակատագիրը:

Դուք կողմնակից էք անմիջական հեռացումի ամերիկեան զօրքերու Վիէթնամէն,

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԴԻՏՈՂԻ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———O———

Ներսէսեան Որբասիրաց Ընկերութիւն (1897) — *Բարեսէր խումբ մը երիտասարդներ կը հիմնեն Ընկերութիւնը: Նպատակն էր որբանոց մը բանալ, մանչ որբերու կրթութեան եւ ի հարկին անոնց արհեստներ սորվեցնելու համար: 50ի մօտ որբեր կը պահուէին այդ յարկին տակ:*

Ակումբներ.— *Արեւելեան Ակումբէն զատ, Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով, Զմիւռնիոյ գաղութը օգտուելով նոր կարգերու չնորհած ազատութենէն, կը հիմնէ քանի մը ակումբներ:*

Հայ Որսորդաց Ակումբը.— *Հիմնուած 1908ին խումբ մը երիտասարդներու կողմէ, որուն հիմնադիրներէն մին էր հայրս, նպատակ ունէր ոչ միայն որսորդական ու լեռնագնացութեան արշաւանքներ կազմակերպել, այլ եւ երիտասարդութեան ներշնչել զէնք գործածելու փափաքը, մղել զինավարժութեան ու անոր սորվեցնել նշանառութիւնը: Այս Ակումբը, չատ կարճ ընդհատումով կրցաւ պահել իր գոյութիւնը մինչեւ 1922:*

Քնար Հայ Երաժշտասիրաց Ակումբը.— *Այս ակումբն ալ ծագում առաւ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք: Իր գոյութիւնը պահած է մինչեւ 1922, երիտասարդութեան մէջ զարգացնելով երաժշտութեան սէրը:*

Ակումբը ունեցած է 35 հոգիէ բաղկացած փանֆարի խումբը: Կազմակերպած է հանրային ձեռնարկներ, պարահանդէս եւ երեկոյթներ, եւայլն: Մասնակցած է նոյնպէս մօտակայ քաղաքներու ուխտագնացութեանց: Պատերազմի տարիներու դադրէն ետք չարունակած է իր գործունէութիւնը:

Քնարի եւ Որսորդաց Ակումբներու միացումով 1918ին կազմուեցաւ Հայ Ակումբը՝ *նոր չէնքի մը մէջ: Բացի երաժշտական ու որսորդական խումբերէն, այս ակումբը ունեցաւ նաեւ թատերասիրաց, մշակոյթի, ֆութպոլի, հայ սկաուտներու եւ մարզական խումբերը, մեծ չարժում ու խանդավառութիւն ստեղծելով երիտասարդութեան մէջ:*

Զմիւռնիոյ անգլիական ուժերուն կողմէ գրաւումէն ետք կազմուեցան նաեւ այլ միութիւններ եւ ակումբներ:

Արտաւազդ Թատերասիրաց Միութիւնը.— *Կազմուած թատերասէր երկսեռ երիտասարդներէ, Յ. Ճ. Սիրունիի օժանդակութեամբ եւ ջանքերով: Կազմակերպած է ներկայացումներ:*

Վարագ Երաժշտասէր Միութիւնը.— *Հիմնուած Գր. Գուսան Վ. Կարապետեանի նախաձեռնութեամբ: Ունեցած է 150 հոգիէ բաղկացած իր երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մեսրոպեանի նախկին չրջանաւարտներէն Աւետիս Քէչէճեանի: Տուած է համերգներ ու հանդէսները տրամադրած է Կոմիտասի դարմանումին:*

Զարթօնք Լսարանական Միութիւնը.— *Պարբերաբար տուած է դասախօսութիւններ, գրական, գեղարուեստական, առողջապահական եւ այլ նիւթերու չուրջ, որոնց կը դասախօսէին կարող անձեր:*

Հայ Կարմիր Խաչի Տիկնանց Միութիւնը.— *Այս Միութիւնը իր միամեայ գործունէութեամբ օգտակար եղած է ժողովուրդին, բժշկական խնամք ու դեղեր հայթայթելով կարօտ հիւանդներու:*

Կուսակցութիւնները եւս ունէին իրենց առանձին ակումբները, ուր կ՚ըլլային դասախօսութիւններ եւ այլ կարգի ժողովներ: Ասոնցմէ Դաշնակցութեան ակումբը գոյութիւն ունեցած է Օսմ. Սահմանադրութեան վաղորդայնին:

×

ՏՊԱՐԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ

Կրթական օճախներու առընթեր Զմիւռնահայը խորհած է նաեւ տպագրութեան գիտը օգտագործել հանրային զարգացման մակարդակը բարձրացնելու նպատակին: Եւ հիմնելով տպարաններ ձեռնարկած է դասագիրքերու եւ հայ հեղինակներու գործերուն տպագրութեան, նպատակելով նաեւ թարգմանական գրականութեան եւ հայկական մամուլին ստեղծագործման:

Զմիւռնիան, Պոլսէն ետք կը հանդիսանար մտաւորական կեդրոն մը, ուր եթէ համալսարանական կրթութիւն ստացած մտաւորականներ չատ չկային, այսուհանդերձ Զմիւռնահայ տաղանդաւոր գրագէտներ, որոնց հետ նաեւ Պոլսէն, Ծոփաց աշխարհէն թէ այլ գաւառներէ Զմիւռնիա հաստատուած բնատուր արժանիքներով օժտուած մտաւորականներ կազմած են փայլուն համաստեղութիւն մը հայ գրականութեան երկնակամարին վրայ, որ իր մտային արգասիքով հարըստացուցած է գրականութեան անդաստանը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 23)

...ես նոյնպէս, սակայն ինչո՞ւ Չեխոսլովաքիան գրաւելէ չորս տարի յետոյ, տակաւին 80.000 խորհրդային զօրքեր կը մնան հոն ու Հակառակ Մոսկուայի, Պոնի, Վարշաւայի Համաձայնութեան, Հակառակ «Համաձայնութեան», որով կը պարծենան Բրեժնեւ եւ Հուսակ:

Համոզուած կարդացի, որ դուք բանաձեւ պատուէ եղաք, յայտարարած էք, որ պէտի պաշտպանէք բոլոր քաղաքական բանտարկեալները աշխարհով մէկ: Կը հաւատամ, որ այդ կը վերաբերի բոլոր բանտարկեալներուն, ոչ միայն դրամատիրական երկիրներու մէջ, այլ նաեւ Արեւելեան Եւրոպայի, առաջին հերթին՝ Չեխոսլովակիայի, նաեւ Խորհրդային Միութեան: Կ'ենթադրեմ, որ դուք պիտի համաձայնէք հոս ալ, ըսելով որ տարբերութիւն կայ, մինչ Ամերիկան եւ Արեւմտեան երկիրները կը հալածեն «յառաջդիմականները», իսկ Խորհ. Միութեան եւ Չեխոսլովակիոյ մէջ խօսքը զլխաւորապէս «հակընկերվարական» մարդկանց մասին է, ինչպէս կը յայտարարեն պաշտօնական քարոզիչները:

Սակայն Անժէլա, ծանօթացէք միայն քաղաքական բանտարկեալներու ցանկերուն հետ ու անոնց կենսագրութեան. դուք կը տեսնէք, որ մեծամասնութիւնը համայնավարներ կամ ընկերվարականներ են (հոս տրուած է ցանկը կարգ մը մեծ ճաղաճակաճ գործիչներու, որոնցմէ շատերը ծանր հիւանդ): Գիտցէք նաեւ, որ բանտերը չեն միայն եղակի եւ գլխաւոր դէմքերը մարդկանց ստորացնելու Չեխոսլովակիոյ մէջ: Տասնեակ հազար համայնավարներ եւ քաղաքացիներ չեն գիտեր ի՛նչպէս ապրիլ, քաղաքական պատճառներով զրկուած աշխատանքէ: Լաւագոյն գրողները դատապարտուած են լռութեան: Թատրոնները եթէ չեն ենթարկուիր կառավարութեան, կը գոցուին: Սինեմայի դեկավարները, որոնց շնորհիւ համբայայտ դարձաւ մեր երկրի սինեմայի արուեստը, կամ զրկուած են աշխատանքէ, կամ լքած են երկիրը:

Թատրոնները չեն գիտեր ի՛նչպէս կազմել թատերական ծրագիրները: Արուեստի նախարարութիւնը խորհուրդ կու տայ չներկայացնել հակաֆաշիստական երկեր, որովհետեւ ժողովուրդը կրնայ գտնել «փտանգաւոր զուգորդութիւն», կրնայ նպաստել գրգռութիւններու, ծափահարութիւններով իր զիրքը ճշդելու:

Հարիւր հազարաւոր մարդիկ դուրս են մնացած հասարակական կեանքէն: Ծնողներու «մեղքերու» պատճառով զաւակները չեն կրնար բարձրագոյն կրթութիւն ստանալ: Ծնողքներն ալ կը պատժուին զաւակներու քաղաքական վերաբերմունքի համար ընդդէմ կարգերու: Կը ծաւալի մատնութիւնը: Շատերը ճզմուած վախէն կը լռեն ու դարձած են կրաւորական յոռետեսներ: Շատերը կամք ու քաջութիւն չունին պաշտպանելու, ինչպէս դուք կ'ընէք, սակայն մենք չատ

Անժէլա Դէյվիսներ ունինք, թէեւ կը մընան անյայտութեան մէջ:

Խօսքը միայն մտաւորականներու եւ երիտասարդներու մասին չէ, ինչպէս երբեմն կը պնդեն Արեւմուտքի ձախերու բանակէն, ցանկանալով այդ ձեւով արդարացնել իրենց լռութիւնն ու անվճռականութիւնը:

Մօտիկ անցեալին Պրաղայի մէջ դուրս մարուեցաւ արհեստակցական միութիւններու «բնականացուած» (այսինքն կուսակցութեան ենթակայ) համագումարը (1969էն ցայսօր «մաքրուած» են 50.000է աւելի անդամներ): Սոյն համագումարը ոչինչ համարեցաւ նախորդ համագումարի որոշումները, որոնց թուին նաեւ գործադուլի իրաւունքը: Բանուորները զրկուած են իրաւունքէ անկախ արհեստակցական միութիւններ ստեղծելու, նաեւ իրաւունք պաշտպանելու իրենց պահանջները: Անոնք իրաւունք չունին բողոքելու աշխատանքի պայմաններու դէմ:

1968ին հաստատուած բանուորական ներկայացուցիչներու Խորհուրդը բեկանուած է 1969ին կուսակցական ղեկավարութեան կողմէ իբրեւ «հակայեղափոխական»: Արդեօ՞ք անհեթեթութիւն չէ այս, այսպէս կոչուած բանուորական դասակարգի Պետութեան մէջ:

Ես երբ այդ բոլորի մասին կը խօսիմ արեւմտեան իմ բարեկամներուն, անոնք ամօթի եւ ցաւի զգացումով կը պատասխանեն, ի հարկէ երեւոյթը շատ հաճելի չէ, սակայն այդ մասին պէտք չէ հրապարակաւ խօսիլ. այդ կը ծառայէ ընկերվարութեան թշնամիներուն իբրեւ զէնք: Անոնք կը պնդեն թէ պէտք է հարցին մօտենալ «դասակարգային եւակէտէն»: Սակայն հարցում մը, ո՞ր դասակարգին ի նպաստ է, երբ մարդկանց կը բանտարկեն առանց դատական քննութեան, երբ արհեստակցական միութիւնները կը սորկացուին, երբ խրաքանչիւր ազատ արտայայտութիւն կը ճզմուի, երբ ընկերվարական Պետութիւնները իրար կը մեղադրեն աշխարհակալութեան, դաւաճանութեան ռեվիզիոնիզմի մէջ, երբ ներգրաւումներ կ'ըլլան եթէ անոնք նկատի ունին բանուոր դասակարգը, այդ պարագային Չեխոսլովակիայի բանուոր դասակարգը յստակօրէն ցոյց տուաւ, որ սոյն հասարակարգը ներկայիս ընկերվարական չէ:

Այդ պատճառով դուք՝ Անժէլա եւ այն միլիոնաւոր մարդիկ զորս դուք կը պաշտպանէք եւ որոնք կը հաւատան աւելի արդար, աւելի ազատ ընկերվարական հասարակարգի, իրաւունք չունիք այլեւս լռելու տեսնելով բոլոր իրաւունքներու զրկումը երկիրներու մէջ, որոնք իրենք կը կոչեն ընկերվարական, իրենց վարք ու բարքով կը վարկաբեկեն (տխաճրէտիբէ): Ընկերվարութիւնը աւելի քան կրնային ընել յետադէմ քարոզիչները: Այդ հիման վրայ, եւ ոչ դեմագոժիկ քարոզչութեան համար, կը խնդրեմ ձեզի եւ բոլոր անոնց, որոնց դուք կ'օժանդակէք՝

1.— Պահանջէք ազատութիւն բոլոր քաղաքական բանտարկեալներու համար բովանդակ աշխարհի մէջ՝ Յունաստան, Սպանիա, Պորտուգալ, Բրազիլիա, Հիւսիս. Ամերիկա, Իրան, բայց և Չեխոսլովակիայի ու Խորհ. Միութեան մէջ:

2.— Բողոքեցէք մարդկանց իրաւունքներու կաշկանդումներու դէմ, առաջին հերթին՝ իրաւունք ազատօրէն արտայայտուելու, ազատօրէն միութիւններ կազմելու, աշխատելու, ուսում ստանալու, նաեւ տարագրուելու:

3.— Պահանջեցէք անյապաղ հեռացնել ամերիկեան զօրքերը Վիէթնամէն, նաեւ խորհրդային բանակը՝ Չեխոսլովակիայէն:

Հաւատացէք ինծի Անժէլա, ոչ միայն ես, նաեւ շատերը կը սպասեն ձեր պատասխանին, աւելի ճիշդ ձեր անմիջական գործի անցնելուն:

Ձերդ՝

ԻՐԺԻ ՊԵԼԻԿԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի դրկուելիք զունաւոր ճարտէզ տպագրող մեքենաներու մասին

———O———

Ուրախ ենք յայտնելու որ Պ. Պետրոս Քիւրքճեանի շնորհիւ «Պուղարա» ընկերութենէն շատ նպաստաւոր գիներով գնուած են երեք կտոր մեքենաներ, որոնք կը կշռեն երկու հազար, հինգ հարիւր եւ չորս հարիւր քիլօ, ընդամէնը մօտ երեք հազար քիլօ տասնեւերկու մեթր երկայնութեամբ եւ ութ միլիոն ֆրանքի արժէքով: Ասոնց վրայ պիտի աւելնայ նաեւ Պ. Կլորիկեանի նուիրած «օսվալթ» մեքենան, որ կը կշռէ 1000 քիլօ և բոլորը միասին պիտի զրկուին Մարսէյլի ճամբով, Հոկտ.ի վերջը, դէպի Հայաստան, Ակադեմիային հասցէով:

Առաջին առաքումին վերոյիշեալ կազմակերպութիւնը, այսպէս հրապարակաւ յայտնելէ ետք, սրտագին շնորհակալութիւններով, բոլոր նուիրատուներուն կ'ըսենք՝ վարձքերնիդ կատար եւ շատ ապրիք:

Յաջորդ լրացուցիչ առաքումները պիտի կատարուին ըստ նուիրատուութեանց տուած կարելիութեանց:

Սիրելի հայրենակիցներ, անգամ մը եւս կոչ կ'ընենք անխտիր բոլորիդ, որպէսզի առատաձեռնօրէն մասնակցիք այս նուիրական գործին Հայաստանի Ակադեմիան օժտելու համար արդիական տպարիչ մեքենաներով:

Հասցէ՝ Գանձապահ Գ. Պագրճեան
35, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՄԵԾ ՀՈԳԻՈՎ ՊԱՐԶ ԿՆՈՋ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ցաւով կարդացինք «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 4ի թիւին մէջ Տիկին Տիգրանուհի Նարլեանի մահուան լուրը:

Մօտ երկու տարի առաջ, կոչ մը հրատարակած էինք Հայաստան ղրկուելիք քարտէսագրութեան մեքենայի մը մասին, իբրեւ նուէր Ֆրանսահայ գաղութին: Հազիւ կոչը կարդացած, երկտող մը կը ստանայինք Տիկին Նարլեանէ, որ տկար ըլլալով կը հրաւիրէր մեզ իր մօտ երթալու ստանալու համար կոկիկ գումար մը:

Իրարու ծանօթանալէ ետք, յայտնեց թէ տասը հազար Ֆրանքի խնայողութիւն մը ունի, որու կէսը կը տրամադրէ մեր կոչին, իսկ մնացեալը կը վերապահէ իր թաղման ծախքերուն:

Ապշած մնացինք խորհելով որ տակաւին կը գտնուին այսպէս ազնիւ հոգիներ, որոնք իրենց ունեցածին կէսը կը նուիրեն ազգօգուտ գործերու:

Պարտք կը զգանք իր անունը հրատարակել, յետ մահու, հոգը թեթեւ եւ յիշատակը անթառամ, բարեխիղճ Տիկին Նարլեան:

Ի դիմաց Քարտէզագրական տպագրիչ Մեքենայի Յանձնախումբին
Գ. ՊԱԳՐՃԵԱՆ

Փաղուէ Փաղուէ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայաչէն թաղի մէջ մեռած է ընկ. Համազասպ Տէր-Խաչատուրեան, ծնած է 1903ին, Մշոյ դաշտի Խաչխալ-տաղ գիւղը: 1915էն 1918 կ'ապրի աստանդական կեանք, ապա կը մեկնի Տիգրանակերտ: 1922ի տեղահանութեան կը գաղթէ Հալէպ, ուր քանի մը հայրենակիցներու հետ կը կազմէ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան տեղական մասնաճիւղը: 1924ին կ'անցնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: 1925ին կը փոխադրուի Պէյրութ, ուր մինչեւ իր մահը կ'ունենայ ազգային, հայրենակցական եւ կուսակցական բեղուն գործունէութիւն մը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Ա.

— Ուղեցի, բայց մերժեց ան: Ուստի ինքզինքիս արտօնութիւն տուի, ու հիմա տուն պիտի վազեմ. եթէ կինս լաւ է, տարդ քայլերով հոս պիտի վերադառնամ: Դուռը բացէք: Զուարճանալու համար չէ որ դուրս կ'ելլեմ: Կ'աղաչեմ, բացէք դուռը: Այս առտու կնոջմէս բաժնուած պահուս դէշ նախազգացումներ ունէի: Շատ մտահոգ եմ, բացէք դուռը...:

— Եթէ ձեր ուզածը ընեմ, պիտի յանդիմանուիմ:

— Որմէ՞ պիտի իմանան: Դուրս ելած ըլլալս պիտի չըսեմ, ու վերադարձիս՝ ժամլակիս առջեւ պիտի անցնիմ. իմ բացակայութիւնս իսկ պիտի չնշմարեն: Եթէ իմացուի որ դուրս ելած եմ, եթէ գործատէրը իմանայ, այն ատեն պիտի ըսեմ թէ դուք ձեր խցիկին մէջ չէիք գտնուեր, թէ ես ներս մտած ու անձամբ քաշած էի զուանը: Ատենը կ'անցնի, տիկին Ֆօրթիէ, կարմրած երկաթներու վրայ կը կոխեմ կարծես: Զգեցէք որ երթամ տեսնեմ կինս...:

Վէնսան արտասուաթոր ձայնով մը ըսած էր այս խօսքերը, ու ձեռքերը իրարու կը միացնէր: Ժաննը զգաց որ կը յուզուէր:

— Իմ գործս կը վտանգեմ, բայց ձեզի մերժողական պատասխան տալու քաջութիւն չունիմ, պատասխանեց մանկամարդ այրին:

Ու Ժաննը քաշեց չուանը:

— Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ սրտանց, գոչեց գործաւորը, դուրս խոյանալով:

— Միայն թէ գործատէրը չիմանայ, կ'ըսէր Ժաննը մտովի: Թերեւս յանցաւոր եմ, բայց կանոնադիրը շատ խիստ է կարգ մը պարագաներու մէջ: Խեղճ Վէնսանի աչքերը արցունքոտած էին:

Ժաք Կարօ արագ ակնարկ մը նետելէ յետոյ զանազան սրահներու վրայ, յարդարիչներու աշխատանոցը գացած էր, ուր կ'ուզէր հսկել ճնշուած օդով չինուած մոթէօրի մը կտորներուն վրայ: Յաջորդ օրը պիտի յանձնուէր այդ մոթէօրը: Ան մօտեցաւ այն գործաւորին, որ մեքենան պիտի լարէր:

— Գործը առաջ կը տանի՞ք, հարցուց Կարօ:

— Այո, պարոն Կարօ, ըսաւ գործաւորը: Վէնսանի պատրաստած մանեակին կը սպասեմ: Երբ ինծի յանձնուի ան, կէս ժամէն աւելի պիտի չտեւէ իր տեղը դնելու համար:

Վէնսան ուղղուեցաւ դէպի մամլակը, որ աշխատանոցին միւս կողմը հաստատուած էր: Յարդարիչին տեղը թափուր էր: Մամլակին վրայ, մանեակին քով, աշխատանքի գոգնոցը կը տեսնուէր: Գործավարը պոռաց յօնքերը:

— Ո՞ւր է Վէնսան, հարցուց գործավարը այն բանուորին որ ամէնէն աւելի մօտը կը գտնուէր լքուած գործասեղանին:

— Չեմ գիտեր, պարոն Ժաք, պատասխանեց հարցապնդուած մարդը, քիչ մը առաջ անկէ բաժնուելէդ յետոյ տեսայ որ քաղքէթը առաւ ու ելեց ան:

Ժաք բարկութեան շարժումներ մը ըրաւ:

— Սակայն, Տիկին Ֆօրթիէ ձգած ըլլալու չէ, մրմնջեց գործավարը: Ան շատ լաւ գիտէ արգիլուած ըլլալը: Ա՛հ, եթէ Վէնսան անհաստատ է հրամանին, օգուտ չունի լաւ գործաւոր մը ըլլալը. իր կնոջ հիւանդ պառկիլը աւելի դէշ իրեն համար: Կանոնին առջեւ ամէն ոք հաւասար է: Ծրագրուած աշխատանքը երեսի վրայ կը ձգէ, առանց խորհելու թէ յանդիմանանքը ես պիտի կրեմ, ու գործին յապաղումին համար ես պատասխանատու պիտի ըլլամ: Ըրածին վրայ պիտի զղջայ ան...:

Յետոյ ուրիշ գործասեղանի մը մօտենալով՝ Կարօ ըսաւ հոն աշխատող գործաւորին.

— Ֆրանսուա՛, ձգեցէք այդ գործը եւ շուտով աւարտեցէք մանեակը: Պրէմոնի հետ աշխատեցէք: Ստիպողական է: Պէտք է որ ժամէ մը աւարտի գործը:

— Լաւ, պարոն Ժաք, կարելի եղածը պիտի ընենք:

Գործավարը աշխատանոցէն դուրս ելաւ ու դէպի Ժաննի խցիկը ուղղուեցաւ: Մանկամարդ կինը պատուհանին ապակիին մէջէն տեսաւ որ Ժաք բակէն կ'անցնէր ու իր կողմը կուգար:

— Վէնսանին անհետացումը նշմարած ըլլալու է, ըսաւ մանկամարդ կինը մտովի: Անպայմանօրէն պիտի յանդիմանէ զիս:

Քիչ մը մտահոգութեան մատնուած, Ժաննը զգջաց մեքենաւարին վրայ կարեկցելուն համար: Ժաք խցիկին դուռը բացաւ եւ սեմէն ներս մտաւ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Թագուոր Պարթենլեան, Պերճար եւ Օր. Տանիէլ Պարթենլեան, Պ. Արամ Եօրեան, Պ. Ռոժէ Եօրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սերոբեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Պարթենլեան, Սահակեան, Պզտիկեան, Տելէնքեան, Փօլատեան, Ժիլ, Պապահան, Նազարեան եւ Թոնկուրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, փեսային, քեռայրին, աներձագին եւ ազգականին՝

ԹԱԳՒՈՐ ՊԱՐԹԵՆԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, 31 Ռիւ Սիմար, Փարիզ 18րդ, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Հոկտ. 16, ժամը 14·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին էթիլ Պարթենլեանի, ինչպէս նաեւ Արամ Եօրեանի եւ զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այրի Տիկին Անդրանիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 21ին Շաբաթ իրիկուն:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ Սալ Մագընօ: ժամը 14էն սկսեալ՝ ցուցահանդէս:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՂՐԿՈՒԵԼԻՔ ՔԱՐՏԷԶԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ

4րդ ցանկ

Իգմիրի Հյր. Միութիւն 500, Պ. Մուսիկեան Վարդան 300, Տիկ. Ճէվիզեան Ռեժին 250, Մի ոմն 200, Պ. Բ. Խոտիկեան, Պ. Է. Կարմիրեան (Նիս), Պ. Օ. Մոսկոֆեան (Անթիպ), Տ. եւ Տիկ. Ապրայեան, Պ. Պ. Նալպանտեան, Պ. Տէր-Վարդանեան (Աւինեօն), Պ. Վ. Գարաջանեան, Պ. Փ. Ցրնտըքեան 100ական, Տիկ. Տէկրանժ (Քան), Պ. Օ. Հայկազեան (Մարսէյլ), Պ. Ժ. Մինասեան, Պ. Գ. Յովհաննէսեան, Պ. Է. Առաքելեան, Պ. Կ. Պճիկեան, Պ. Տ. Սարաֆեան, Պ. Հ. Հաքիմեան, Պ. Հ. Պուրսալեան, Պ. Է. Դաւիթեան 50ական, Պ. Փափազեան եւ Պ. Պառաւեան 30ական, Պ. Պօյաճեան 10:

4րդ ցանկի գումար 2·620
Նախորդ ցանկի գումար 106·475
Ընդհ. գումար 109·095

Վրիպակ.— Սարգիսեան տուած է իբր նուիրատուութիւն 50 Ֆր. փոխան 500, տեսնել (Ա. ցանկ), ուրեմն պակաս 450, գումար 108·645:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

1972–1973 ուսումնական տարեշրջանի հայերէն լեզուի ու պատմութեան դասընթացքները եւ դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան Հոկտ. 16էն սկսեալ Երկուշաբթի օրերը Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ — 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ, Մեթրօ Փասի, ժամը 19·30էն 20·30, հայերէն լեզու Ա. Բ. Գ. տարի: Իսկ ժամը 20·30էն 21·30 Հայոց Պատմութիւն:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան 870–03–18:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԴ

Մոնմորանսիի եւ Անտիեիի Հանգստեան տուներուն այցելութիւնները արտօնուած են ամէն օր, միմիայն ժամը 14էն 18 (նահանգապետութեան հրամանով):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
(Կնիք)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին

ձեռամբ Կաթող. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կը կատարուի վարժարանի նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ընդունելութիւն եւ Հիւրասիրութիւն

COCKTAIL

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ – Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՍՐԱՀԸ

Տնօրէնութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ գաղութը:

26, Rue Troyon — SEVRES

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ,

1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն:

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

SAINT-PLACIDE IMMOBILILR

100, Rue de Vaugirard
75006 PARIS
Tél. 222-18-49 et 544-08-76

Heures d'ouverture ::

de 9 h. 30 à 19 h. tous les jours
Le Samedi de 9 h. 30 à 12 h.

×

Տնօրէնուհին՝ ՏԻԿԻՆ ՏԱՎԼԱՇԵԱՆ

ձեր տրամադրութեան տակ է ձեզի խորհուրդ տալու եւ առաջնորդելու համար, Փարիզ թէ արուարձան յարկաբաժին մը ծախելու, գնելու վարձելու կամ վարձու տալու համար:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20·30ին
SALLE ST. GEORGES
97, Ave. de la Corse — Marseille 7

Կը խօսին

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ — «Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւն»

ՄԷԹՐ Ժ. ՎՈԼՖ — «Սեւրի դաշնագիրը եւ իր դասերը»

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌՋՈՒ
«Հայկ. Հարցի այժմէականացում, հեռանկարներ, լուծումներ»

ՓՐՈՖ. ԺՈՒՖՐ ՏԸ ԼԱ ՓՐԱՏԷԼ
«Հայկական Հարց եւ միջազգային իրաւունք»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆ 1972Ի ԱՇՈՒՆ
ՏԱՄԸ ՕՐՈՒԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵԿՆՈՒՄ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

1550 Ֆ. Էն ՍԿՍԵԱԼ

Դիմեցէք մեր մանրամասն գրքոյկները ստանալու համար

Մանրամասնութիւն և արձանագրութիւն՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 18ի Չորեքշաբթի օրը ժամը 14ին Մշակոյթի Տան վերնայարկը գտնուող նոր դասարանին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Մասնաճիւղը մասնաւոր աշխատանք տարած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի չզրկել իրենց զաւակները այս խիստ կարեւոր դասերէն:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32. RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ
ԿԱՐԵՒՈՐ

1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանի յանձնախումբը (Տէսին) նկատելով որ շատ ազգակիցներ, զանազան տեղերէ կը շարունակեն եւ կը փափաքին Տէսինի յուշարձանի հանգանակութեան իրենց բաժինը բերել, պաշտօնապէս՝ վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէ որ հանգանակութիւնը փակուած է: Այսուհետեւ եղած դիմումները, ցաւ ի սիրտ կը յայտարարուի, որ պիտի մերժուին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 17 OCTOBRE 1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.541
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.541

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Իսրայելացիք անակնկալ կերպով ռմբակոծումներ կատարեցին պաղեստինեան հինգ կայաններու վրայ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ:

Արդարեւ, Կիրակի օր իսրայելեան օդանաւեր իրենց ռումբերու Թիրախ դարձուցին այսպէս կոչուած Ֆաթհլէնտի շրջագիծին մէջ գտնուող կայաններ, որոնցմէ մէկը՝ Սուրիոյ սահմանամերձ Մասայէթ աւանին մօտ, կը նկատուի շատ կարեւոր կեդրոն մը արձակազէններու մարզումի համար: Համաձայն Իսրայելացիներուն՝ Պաղեստինցիները անակնկալի եկած են, իսկ կայանները գրեթէ ամբողջովին քանդուած են:

Պէյրութ անմիջապէս նկատել տուաւ, թէ իսրայելեան օդուժին յարձակումը «անարդարանալի» է, քանի որ շաբաթներէ ի վեր խաղաղ էր սահմանը, այլ խօսքով՝ պաղեստինեան ոչ մէկ շարժում տեղի ունեցած էր Իսրայելացիներու դէմ:

Թել Աւիվ թէեւ բացատրութիւն չէ տուած իր այդ յարձակումին համար, սակայն, ինչպէս գիտել կուտան լրագրողներ՝ այս յարձակումը «նախայղումական» գործողութեանց նոր փուլին կը պատկանի: Կը թուի թէ այսուհետեւ Իսրայելացիք «մաքրագործումի» բնոյթ ունեցող գործողութիւններ պիտի կատարեն, առանց սպասելու որ նախ Պաղեստինցիք յարձակին եւ իրենք պարզապէս հակահարուածութեան դիմեն:

× Եգիպտոսի վարչապետը՝ Ազիզ Սիտքի Մոսկուա կը գտնուի: Այս այցելութեան առթիւ Անուար էլ-Սատաթ, Եգիպտոսի նախագահը յայտարարեց, թէ «խորհրդային եգիպտական բարեկամութիւնը մեզի համար ռազմավարութիւն մըն է»: Սատաթ մաղթեց, որ իր վարչապետին առաքելութիւնը Մոսկուա «յաջողութեամբ պսակուի»:

× Հիւս. Եմէնի երեք գլխաւոր քաղաքները խուժեցին երկրին զանազան վայրերէն ժամանած Պետուիները, բոլորն ալ սպառազինուած: Ասոնք «սուրբ պատերազմ» կ'ուզեն ընել Հար. Եմէնի դէմ, որպէսզի այդ երկրի «իրենց եղբայրները ազատօրէն յարին»:

× Գանիրէ Թոյլ չտուաւ ութ Գերմանացիներու, Արեւմտեան Գերմանիայէն, որ Գահիրէ այցելեն: Ասիկա կը նկատուի համապարձութիւն եգիպտական իշխանութիւններու կողմէ, Պոնի ձեռք առած ապահովութեան միջոցներու դէմ, Արաբներու հանդէպ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԷՆ Մոսկուա թռիչք կատարող խորհրդային Իլիուշին-62 ճամբորդատար օդանաւ մը Կրասնայա-Պոլեանա գիւղին մօտ վար ինկաւ եւ պայթեցաւ: 176 ճամբորդներ մեռան: Ասոնց մէջ կը գտնուէր Ֆրանսացի մը: Մոսկուայի Շերեմետիեւօ օդակայանի վայրէջքի կայանը խանգարուած էր վերջին օրերուն: Օդանաւը հոն իջնելու փորձ կատարած ատեն ճզմուած է:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ բանտերէն մէկուն մէջ 35 գերիներ մեռան ցոյցի մը ընթացքին: Նոթը հողի յաջողեցան փախուստ տալ. ասոնց մէջ է լմբոստներու ղեկավարը:

ՉԻՆԱՅԻ տասը բժիշկներ պաշտօնական այցելութիւն մը տուին Սպիտակ Տուն, որ ընդունեցան նախագահ Նիքսընի կողմէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱրմԷնփրէս, Հոկտեմբեր 11)

Երկրաբաններու միջազգային 24րդ համագումարը, որ վերջերս տեղի ունեցաւ Մոնթրէալի մէջ, թղթակից անդամ ընտրեց Տոքթ. Եդուարդ Մալխասեանը: Հայ երկրաբանը կ'աշխատի Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի երկրաբանութեան հիմնարկութիւնը եւ հեղինակ է կարգ մը աշխատութիւններու:

Երկրորդ անգամն է, որ միջազգային համագումար մը նման ընտրում կուտայ:

×

ՆՈՒԷՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Երեւանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը նուէր ստացաւ գրագիտուհի Զարուհի Գալէմքէրեանի (Մ. Նահանգներ) դիւանին մէկ մասը: Վերջերս Փարիզէն զրկուեցաւ նաեւ Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան նախագահ Զարեհ Որբունիի քանի մը ձեռագիրներ:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«Հրազդան» դաշտին մէջ «Դնեպր»էն անակնկալ կերպով պարտուելէ ետք, «Արարատ» յաղթեց Մոսկուայի պինուորական խումբին, իր դաշտին վրայ՝ 1-0 կէտով:

Մրցումը սկսաւ հայ մարզիկներու արագ գրոհներով: Անոնք յաջորդաբար վըտանգաւոր պահեր ստեղծեցին մրցակից բերդին դիմաց: Ընդմիջումէն ընդամէնը ութ վայրկեան առաջ Յովհաննէս Զանազանեան գեղեցիկ հարուածով գնդակը կ'ուղարկէ բերդը:

Այս մրցումէն ետք «Արարատ» չորրորդ տեղը կը գրաւէր ընդհանուր ցանկին մէջ: «Արարատ» ցայսօր ունեցած է 25 խաղ, յաղթած է 11 անգամ, պարտուած 7 անգամ եւ նոյնքան ալ հաւասար դուրս եկած է: Խումբը ցարդ 29 կէտ արձանագրած է:

ԵՐԵՒԱՆ (ԱրմԷնփրէս, Հոկտեմբեր 12)

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան հրաւէրով, Հոկտեմբեր 3էն 11 Երեւան կը գտնուէին գերման քիմիագէտներ՝ Արեւելեան Գերմանիայէ: Զանոնք կը գլխաւորէր Ակադ. Կերհարտ Կայլ: Գիտնականները ծանօթացան քիմիական գիտութիւններու բաժնի հիմնարկութիւններու գործունէութեան, քննեցին միաժամանակ այն հարցերը, որոնք կապ ունին երկուստեք համագործակցութեան հետ: Անոնք կը մտնեն Խորհ. Միութեան եւ Արեւելեան Գերմանիոյ 1973-1975 ժամանակաշրջանի գործակցութեան համաձայնագրի շրջագիծի մէջ:

×

ՓՐՈՖԵՍՕՐԻ ԿՈՉՈՒՄ Գ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ

Փրոֆեսօրի կոչում շնորհուեցաւ Երեւանի երաժշտանոցի դասախօս Գուրգէն Ադամեանի: Վաթսունամեայ արուեստագէտը ծանօթ է իբրեւ փայլուն թաւջութակահար, երգահան եւ դասախօս: Գուրգէն Ադամեան շուրջ 30 ստեղծագործութիւններու հեղինակ է, ընդհանրապէս թաւջութակի եւ դաշնակի համար յօրինուած ճոխ ժողովածուներ:

ԱԶԳ. ՏԱՆ ՊԱՐՊՈՒՄԸ ԵՒ "ՅԱՌԱՋ„

Մինչեւ Կիրակի, փորձեցինք առաւելագոյն չափով կարգադրել «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ վարչութեան տեղահանումը:

Առ այժմ, ապաստան գտած ենք Հայ Մշակոյթի Տան «Շաւարշ Միսաքեան» սրահը (ճակատագրա՛կան զուգադիպութիւն), որ վերապահուած է դասախօսութիւններու, համագումարներու եւ հաւաքոյթներու եւ մեր ներկայութիւնը անշուշտ զգալի կերպով կը խանգարէ եղած կարգադրութիւնները: Պարզ է որ ջանք պիտի չխնայենք որպէսզի մեր «գրաւումը» որքան կարելի է կարճ տեւէ: Խմբագրական եւ վարչական մեր աշխատանքները չեն կրնար շարունակուիլ ներկայ «գաղթականական» պայմաններուն մէջ: Այս առթիւ պարտք կը սեպենք մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել Մշակոյթի Տան որ անմիջապէս ընդառաջ գնաց մեր դիմումին, որպէսզի «Յառաջ» փողոցը չմնայ մէկ վայրկեանէն միւսը: Շնորհակալութիւն նաեւ Պ. Գէորգ Պագրըճեանի, որ սիրով ընդունեցաւ առժամապէս իր մօտ տեղ տրամադրել այն բազմաթիւ հատորներուն, զորս չէինք գիտեր այլեւս ո՞ւր դնել, այդքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ:

Ձենք կարծեր որ Ազգ. Տունը այսօր-վաղը փլելիք ըլլայ, տրուած ըլլալով որ տասնեակ տարիէ նոյն խարխուլ վիճակին մէջ է եւ պարզ է որ այս եղածին մէջ անբնական բան մը կայ: Գիտցողը գիտէ անշուշտ թէ ի՛նչ կայ եւ դուցէ օր մը ամէն ինչ աւելի յստակ ըլլայ:

×

Գալով «Յառաջ»ի, համոզուած որ ամէն չարիքէ բարիք մը կը ծնի, պիտի փորձէ, շնորհիւ իր համակիրներու լայն շրջանակին, ձեւ մը գտնել, ապահովելու համար իր հրատարակութիւնը, լաւագոյն եւ ապահով պայմաններու մէջ: Գիտենք թէ «Յառաջ» ամէնօրեայ ի՛նչ ներկայութիւն է, ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի, այլեւ ընդհանրապէս Հայութեան համար, որպէսզի այս ծանր հարուածին տակ, փորձենք ի գին ամէն զոհողութեան տոկալ, Ֆրանսահայ գաղութը մանաւանդ, չզրկելու համար իր 47 տարուան օրաթերթէն:

Մինչեւ նոր կարգադրութիւն «Յառաջ»ի խմբագրատունը կը գտնուի 17, Ռիւ Պլէօ, Ա. յարկ: Հեռաձայնի թիւը չէ փոխուած բայց գործիքը տպարանը գտնուելով, կը խնդրենք կրկին որ օգտագործուի միայն ստիպողական պարագաներու:

Շնորհակալութիւն մեր բոլոր բարեկամներուն, որ քանի օր է իրենց ցաւն ու համակրութիւնը կը յայտնեն:

Գալով Ազգ. Տան պատասխանատուներուն, չենք գիտեր այլեւս ի՛նչ ածականով որակել այսքան ապիկար կեցուածքագոյն հարստութեան մը նկատմամբ: Աւելին՝ ա՛յսքան անտարբերութիւն գաղութի մը հանդէպ, որ ոչ մէկ բանէ տեղեակ կը պահուի, ոչ մէկ ձեւով կը լուսաբանուի իրեն վերաբերեալ հարցերու մասին, մեզի անծանօթ եւ անհասկնալի պատճառներով: Ձենք ուզեր հաւատալ սակայն թէ իրենց խիղճը հանգիստ է, խորհելով թէ ա՛յս գործն ալ պսակեցաւ:

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի

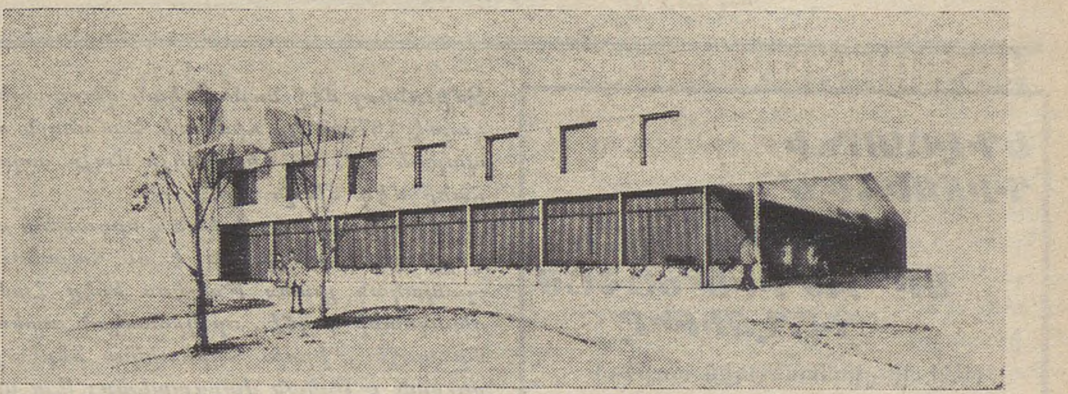

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Ս. Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքի հիմնարկէքի արարողութիւնները:

Հարիւր հրաւիրեալներ մասնակցեցան վարժարանի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցած ճաշին, որու կը նախագահէր Պ. Մուշեղ Ճիլէրճեան, իր շուրջն ունենալով Մխիթարեան հայրերը:

Տեսուչ - վարդապետը՝ Հ. Խորէն Տիլիզեան նախ բացատրեց օրուան արարողութեանց իմաստն ու նոր շէնք մը կառուցանելու անհրաժեշտութիւնը: Թուեց գլխաւոր նուիրատուներու անունները, յետոյ խօսք տուաւ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան Աթոռակալ Հ. Սեբովբէ Վ. Ագըլեանի, Պ. Յովիկ Եղիազարեանի, Պ. Գէորգ Պագրըճեանի եւ Պր. Հրանտ-Սամուէլի: Ներկաներէն խօսք առաւ նաեւ Միշէլ Արտան:

Ժամը 4ին, տեղի ունեցաւ հիմնարկէքի արարողութիւնը ձեռամբ Սեբովբէ Արք.ի ի ներկայութեան հարիւրաւոր հանդիսականներու:

Արարողութենէն ետք, ներկաները հիւրասիրուեցան Մ. Պէշիկթաշլեան - Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը, ուր խօսք առին Սեբովբէ Արք. որ կարդաց նաեւ Վազգէն Կաթողիկոսի շնորհաւորական հեռագիրը, վարժարանի քաղաքային տեսուչ՝ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի եւ Հանգանակիչ Յանձնախումբի նախագահ՝ Արշաւիր Կլորիկեան:

Թէ՛ մեծ դահլիճին եւ թէ հանդիսասրահին մէջ նուիրատուներէ գոյացաւ կարեւոր գումար մը:

Նոյեմբեր 14ին Շառլ Ազնաւուր, Օլիմփիայի մէջ պիտի տայ բացառիկ համերգ մը ի նպաստ վարժարանի նոր շէնքին:

Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով:

ՕՏԱՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

—O—

Դարերու ընթացքին, ինչպէս ծանօթ է, օտար հալածանքներու հետեւանքով Հայեր գաղթած եւ բնակութիւն հաստատած են Ռուսիա, Ուկրանիա, Լեհաստան, Պուլկարիա, Հունգարիա եւ այլուր: Անտեղ Հայերը ստեղծած են տնտեսական եւ մշակութային օճախներ, շինած են յուշարձաններ եւ կոթողներ: Անոնք ներկայիս, իբրեւ նիւթական գանձեր, պէտք ունին լուրջ խնամքի եւ պահպանումի:

Պատմական յուշարձաններու պահպանութեան հայկական ընկերութեան Չրդ համագումարը ճիշդ այդ նկատումով ալ Հանրապետութեան Խորհուրդին առաջարկեց՝ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել Հայաստանէ դուրս գտնուող հայկական յուշարձաններուն պահպանութեան եւ վերաշինութեան գործին: Այդ նպատակով ստեղծուեցաւ յատուկ բաժին մը, որ եռանդուն աշխատանք կատարեց այդ ուղղութեամբ: Բաժնի (նախագահ՝ պատմական գիտութիւններու թեկնածու Գր. Գրիգորեան) նախաձեռնութեամբ վերջին երկու տարիներուն ուսումնասիրուած, լուսանկարուած եւ նկարահանուած են Խրիմի, Հիւսիս. Կովկասի եւ շարք մը այլ հայաբնակ քաղաքներու բազմաթիւ կոթողներ:

Անկէ զատ, Մոսկուայի, Լենինկրադի, Ռոստովի, Կրասնոդարի, Ուկրանիոյ եւ այլ գաղութներու հայկական յուշարձաններու վիճակին ծանօթանալու համար ընկերութեան Հանրապետական Խորհուրդի նախագահութիւնը այդ վայրերն է ուղարկած մասնագէտներ, որոնք ոչ միայն ուսումնասիրած են այդ յուշարձանները, այլեւ տեղական իշխանութիւններու եւ կազմակերպութիւններու աջակցութեամբ նախաձեռնած են անոնց բարեկարգումի եւ պահպանումի գործը: Կարգ մը յուշարձաններ վերածուած են մշակութային օճախներու:

Դարերու պատմութիւն ունի հայ եւ ուկրանացի ժողովուրդներու բարեկամութիւնը: Տարաբախտ հայ պանդուխտը ապաստան գտած է Ուկրանիոյ մէջ: Կիեւեան Ռուսիա Հայերու հետ կապ հաստատեց, երբ 1062ին իշխան Իզեասլավի հրաւէրով Անիէն Կիեւ կ'երթայ 20.000նոց բանակ մը՝ Պոլովցիներու դէմ կռուելու համար: Յետագային հայ զինուորներու մեծ մասը կը հաստատուի Կիեւ: Հոն ալ կը ստեղծուին հայկական յուշարձաններ: Հայ ճարտարապետութիւնը եւ նկարչութիւնը իրենց արտացոլումն են գտած Սոֆիայի տաճարի, Միխայլովեան ոսկեգմբէթ վանքի եւ քաղաքի հին ճարտարապետական ուրիշ կոթողներու մէջ:

Լվովի հայկական գաղութը, որ ստեղծուած է միջնադարուն, գլխի դեր խաղացած է քաղաքի բարգաւաճման գործին մէջ: Հոն կառուցուած են հայկական եկեղեցի, բնակելի տուներ եւ այլ շինութիւններ:

Հայկական համայնքներ կային Կամենեց – Պոդոլսկի, Լուցկի, Եազլովեցի, Ստանիսլաւի, Լիսեցի, Տրոմբենիցայի, Գորոդենկայի, Օրերտինի, Կուտի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Ամենուրեք կառուցուած են եկեղեցիներ:

Խրիմի հայկական գաղութի ամէնէն մեծ կեդրոններէն եղած է Կաֆա (այժմ Թէոդոսիա) քաղաքը, որ ունեցած է 45 հայկական եկեղեցի: Պատերազմներու հետեւանքով անոնց մէկ մասը քանդուած է, իսկ 21 հատը յետագային թաթար մզկիթներու վերածուած է: Յայսօր մնացած է վեց եկեղեցի: Ասոնցմէ երկուքը՝ Ս. Սարգիս եւ Ս. Հրեշտակապետաց վերանորոգուեցան վերջին երկու տարիներուն, իսկ չորսը ներկայիս նորոգուելու վրայ են:

Խրիմի Հայերու հոգեւոր կեդրոնը դարեր շարունակ եղած է Ս. Խաչ վանքը, որ հիմնադրուած է 1356ին եւ եղած է մշակոյթի ու գրչութեան կեդրոն: Խրիմի հայաշատ կեդրոններ են եղած նաեւ Ղարասու (այժմ Բելոգորսկ) քաղաքը, Սուրխաթ (այժմ Սիմֆերոպոլ), Արմեանսկ, Եւպատորիա, Բախչիսարայ, եւայլն:

Ուշագրաւ են Լենինկրադի եւ Մոսկուայի հայկական յուշարձանները: Լենինկրադ քաղաքի Խորհուրդի գործադիր կոմիտէն ընթացք տալով Պատմական Յուշարձաններու Պահպանութեան Հայկական Ընկերութեան խնդրանքին, որոշեց նորոգել Նեւսկի պողոտայի հայկական եկեղեցին եւ զայն վերածել ցուցասրահի (կիրառական արուեստ):

Հայկական յուշարձաններով հարուստ է Ռոստովի շրջանը, որոնց մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէ Յովսէփ Արք. Արղութեանի հիմնած Ս. Խաչ վանքը, որ ունեցած է իր դպրոցը, տպարանը: Այդ վանքի բակին մէջ կը հանգչին Մ. Նալբանդեանի, Ս. Ալամդարեանի, Ռ. Պատկանեանի եւ ուրիշ անուանի մարդոց շիրիմները:

Համաշխարհային Բ. պատերազմին վանական այս կառոյցը մեծապէս վնասուեցաւ գերման ռմբակոծութեան հետեւանքով: Կանգուն մնաց միայն մեծ տաճարը, որ շատ վնասուած ըլլալուն համար ենթակայ էր քանդումի: Մ. Սարեանի միջամտութեամբ Ռոստովի պատկան մարմինները որոշեցին չքանդել տաճարը, այլ զայն նորոգել: Ճարտարապետ Մարկ Գրիգորեան եւ ուրիշներ յուշարձանին նախագիծը վերահաստատեցին: Այժմ Ս. Խաչը հիմնովին վերանորոգուած է եւ դարձած երկրագիտական թանգարան հայկական բաժինով:

Հայաշատ գաղութներէն է Կրասնոդարի երկրամասը: Արմաւիր քաղաքի հայկական երեք եկեղեցիներէն կանգուն մնացած է Ս. Աստուածածինը, շինուած 1846ին: Այժմ կը վերանորոգուի:

Նոր մշակուած ծրագրին համաձայն ներկայ տարեշրջանին կը նորոգուի Եալթայի մեծ եկեղեցին, ուր Վարդգէս Սուրէնեանցի որմնանկարները կան: Նախատեսուած է յառաջիկայ 2–3 տարիներուն վերանորոգել Կամենեց – Պոդոլսկի եւ Իվանօ – Ֆրանկովի շրջաններու ճարտարապետական յուշարձանները:

Պատմական յուշարձաններու Պահպանութեան Հայկական Ընկերութիւնը յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ Ազրբեջանի եւ Վրաստանի հայկական յուշարձաններու պահպանութեան գործին: Անցեալ տարի ողբացեալ Մ. Սարեան դիմեց Պաքու, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին բարելաւելու համար Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններու պահպանութեան գործը:

Ի. ԷԼԼԱՐԵԱՆ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

—O—

Մեր ինքնաշարժը հանդիպեցաւ անսովոր խճողումի մը: Դուրս եկայ՝ դիտելու համար մեր աչքերուն առջեւ պարզուող անհաւատալի եռուզեռը: Զօրաւոր գոյներով ներկուած բեռնակառքեր, սայլի հաղուած գեղեցիկ կիներ, բանակային փոխադրական ինքնաշարժներ, կայտառ զինուորականներ եւ ձիաքարշ կառքեր կը ստեղծէին կատարեալ թնճուկ մը:

Մէկը, ետեւէս, վայրագօրէն զարնուեցաւ ինծի, գիս հողի պէս դարձնելով: Բռնուեցայ կատաղութեան նոպայէ մը: Զգայնութիւնս, սակայն, փոխուեցաւ խնդուքի, երբ տեսայ, որ գիս հրմշտկող «անպիտան»ը... կով մըն էր: Քիչ մը անդին գտնուող բեռնակառքին փաթթոցաւոր վարիչը անյագօրէն կը խնդար: Խնդուքը տեղի տուաւ ջղային արտայայտութեան մը, երբ կովը ուղղուեցաւ դէպի իր բեռնակառքին մէջ գտնուող կանաչեղէններու դէզը: «Կովդ աճօքի է կ'երեւի, սահի՛պ», ըսաւ ան կովուն մօտ գտնուող մարդուն: Ուղղափառ Հինտուի մը համար սուրբ մըն է կովը, որ իր ընտանիքին կենսատու կաթը կուտայ եւ կ'արգասաւորէ իր ագարակը: Անիկա այսօր կը վայելէ այնքան գուրգուրանք, որքան կը վայելէր ասկէ հարիւրաւոր տարիներ առաջ, երբ անոր նուիրականութիւնը կենսական մէկ մասը կազմեց հինտու դաւանանքին:

Կը գտնուէինք գիւղի մը մէջ, որ կը տարածուէր հռչակաւոր Մայր Պողոտային վրայ, Կալկաթայէն քիչ մը դուրս: Այս պողոտան աշխարհի ամենահին ճամբաներէն մէկն է, որ 1200 մղոն երկայնքով կ'անցնի Հնդկաստանի մէջէն եւ 300 մղոն ալ՝ Փաքիստանեան հողամասէն: Քրիստոսէ շատ առաջ, անիկա կարաւանի ճամբան էր Աֆղանիստանի յոգնած ուղտերուն, որոնք կուգային ձիւնածածկ Հինտու Քուշէն եւ կ'ուղղուէին դէպի Պենկալի ծոցը ու Հնդկաց ովկիանոս: Այս ճամբէն է, որ անցած էր Մեծն Աղեքսանդր, իր բանակներով:

Լսած եմ, որ ճամբորդ մը, Մայր Պողոտայի երկայնքին, ականատես կ'ըլլայ հին ու նոր Հնդկաստանի այլազան բարքերուն, աւելորդապաշտութեան, իմաստութեան, զուարթմտութեան, խորհրդաւորութեան, տգեղութեան եւ գեղեցկութեան: Այսինքն՝ հնդկական կեանքի կենդանի համայնապատկերին:

Եռուզեռը հազիւ նուաղած, ճամբայ ելանք դարձեալ ու քիչ մը յառաջանալէ ետք՝ հանդիպեցանք ամբոխի մը, որ հաւաքուած էր կարճահասակ ու դէր մարդու մը շուրջ: Ան եոկիի մը երեւոյթը ունէր, իբրեւ հագուստ մէջքին կը կրէր փաթթուած լաթ մը միայն, եւ պառկած էր խոտերու դէզի մը վրայ, ճամբու եզրին:

Ինքնաշարժէն իջայ եւ մտայ ամբոխին մէջ, մօտէն դիտելու համար այդ տեսարանը: Եոկին ոտքի ելաւ, երկայն նիզակ մը վերցուց գետնէն, ծայրը ուղղեց կոկորդին եւ, իր մարմնին ամբողջ ծանրութեամբ, նետուեցաւ սրածայր մետաղին վրայ: Մարդիկ ահ ու սարսափի վայրկեան մը ապրեցան: Յետոյ, եոկին պայուսակ մը բացաւ եւ դուրս հանեց կազդուրիչ հեղուկի տասնեակ մը շիշեր:

«Տկար ու հիւանդոտ մարդ մըն էի մինչեւ այն օրը, երբ սկսայ գործածել այս կազդուրիչ հեղուկը», ըսաւ ան շուրջի մարդոց: «Կը տեսնէք արդէն, թէ ինչպիսի՛ քաջառողջ մարդ մըն եմ հիմա: Իւրաքանչիւր շիշ կ'արժէ մէկ րուբի»:

Անցանք Հուղլի գետին կամուրջէն եւ մտանք Կալկաթա, որ առեւտրական մեծ կեդրոնն է Հնդկաստանի: Մեր ինքնաշարժը յառաջացաւ բազմայարկ շէնքերով եզերուած պողոտայէ մը, ուր բազմութիւնը կը յորդէր: Հոս ու հոն, բնակարան մը գտնելու անկարող մարդիկ իրենց ընտանիքներուն համար տնակներ կը կանգնէին մայթերու վրայ:

Պանդոկին մէջ ուսումնասիրեցի Մայր Պողոտային մէկ քարտէսը: Ըսած էին ինծի, թէ ճամբորդի մը համար տեսարժան ոչինչ կար մինչեւ Պենարէս: Հետեւաբար, որոշեցի օդանաւով ճամբորդել այդ պողոտային վրայէն: Ճամբայ ելայ զուարթ, նիհար ու բարձրահասակ լրագրողի մը հետ, որ ինծի պիտի ընկերանար Հնդկաստանի իմ ճամբորդութիւններուս ընթացքին:

Երկար ժամանակ՝ ճամբան կ'ընթանար Գանգէս գետի ուղղութեամբ: Ի վերջոյ, վարը երեւցաւ Պենարէս քաղաքը: Իջանք օդանաւէն եւ Մայր Պողոտան գտանք անգամ մը եւս, որ կ'ուղղուէր դէպի Հնդ-

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—O—

Տպագրութեան գիւտէն 60 տարի ետք, Յակոբ Մեղապարտ 1512–13ին Վենետիկի մէջ կը տպէ հինգ հայերէն գիրքեր — Պարզատումար, Պատարագատետր, Ուրբաթագիրք, Տաղարան եւ Աղթարք:

Իտալիոյ այլ քաղաքներու մէջ եւս կը հիմնուին տպարաններ: Աբգար Դպիր 1567ին Պոլսոյ մէջ հիմը կը դնէ հայկական տպագրութեան: Իսկ 1660էն սկսեալ Ամսթերտամի եւ Լիվորնոյի մէջ հիմնուած էջմիածնական տպարաններ կը գործեն մինչեւ 1700 թուականը «Ս. Էջմիածնի եւ Ս. Սարգիս Զօրավարի» անուան:

Երեւանցի Ոսկան վարդապետ Ջլֆենց կը ձեռնարկէ Աստուածաշունչի տպագրութեան որ կը տեւէ երկու տարի: Զմիւռնիոյ մէջ նոյն Ոսկան վարդապետի կողմէ 1676ին կը հիմնուի համանուն տպարան մը, որ Լիվորնոյի մայր տպարանի մէկ ճիւղն էր:

Դժբախտաբար, Ոսկան վարդապետ արգելքներու հանդիպած է ու հալածուած պապական լրտես Թաղէոս երէց Համազասպեանի կողմէ, որ կրօնական ատեանի մը առջեւ, իբրեւ հերետիկոս ներկայացուցած է Ոսկան վարդապետը: Այս դրպարտութիւններէն հոգեպէս ընկճուած Ոսկան Վրդ. կը վախճանի 1674ին Մարսիլիոյ մէջ:

Ոսկան վարդապետ հայկական տպարութեան ռահվիրաներէն մին եղած է եւ հայ ժողովուրդին երախտագիտութեան արժանացած: Անոր շնորհիւ է որ Զմիւռնահայը կանուխէն ունեցաւ իր տպարանը: Իր գործը շարունակած են իր եղբայրը Աւետիս Ջլֆենց ու իր քեռորդին՝ Սողոմոն Լեւոնեանը, որոնք Մկրտիչ անունով մէկու մը օգնութեամբ տպած են «Գիրք Սրբոյն Մաշտոցայ վարդապետի» անունով եկեղեցական գիրքը:

Երէց Համազասպեան ասոնց դէմ ալ շարունակած է իր զազրելի պայքարը, որոնք դադրեցուցած են իրենց գործունէութիւնը ու վերադարձած Ամսթերտամ:

Միայն 1759ին է որ Ամսթերտամի տպարանի աշխատակիցներէն Մահտէսի Մարկոս անունով Հայ մը տպարան մը կը հիմնէ Զմիւռնիոյ մէջ Նալեան պատրիարքի օրով: Հոն կը տպուին «Մեկնութիւն ժամակարգութեան», Եզնիկ Կողբացիի «Ընդդէմ Աղանդոց»ը եւ «Խորհրդատետր» մը:

1832ին կը յիշուի Ս. Մեսրոպեան վարժարանի տպարանը Իզմիրցի բարերար Պետրոս Եուսուֆ Ջելեպիի կողմէ նուիրուած: Տպարանը կը գործէ Անդրէաս վարժապետ Փափազեանի հսկողութեան տակ: Այս տպարանին մէջ կը տպուին՝ Հեղերէն, Սաղմոս, Նարեկ, քերական, Կորիւն եւ այլ դասագրքեր:

Աւելի ուշ, Տէր Յովհան Վանանդեցիի՝ Ոսկեղար Հայաստանի, Գրիգոր Կոստանեանի ծախքով ու թարգմանութեամբ՝ Ֆենելոնի «Արկածք» եւ տրամաբանութիւն: Ինչպէս նաեւ Հայրապետ Սալալեանի թարգմանութեամբ՝ Ատալա, Սենաքոս եւ Խորհրդածութիւնք:

1835ին Մալթայէն Իզմիր կը փոխադրուի ամերիկեան բողոքական միսիոնարներու «Մարդասիրական Ընկերութեան» տպարանը ուր նոյն տարին Հոլլոքի եւ ապա Գ. Կրիֆֆիթի կողմէ կը հրատարակուին հայերէն տառերով թրքերէն, նաեւ աշխարհաբար հայերէնով կրօնաշունչ գրքոյկներ: 1839ին այս տպարանէն լոյս կը տեսնէ «Շտեմարան պիտանի գիտելեաց» ամսաթերթը որ կը շարունակուի մինչեւ 1854, պարբերական ընդհատումներով:

1840 Օգոստոս 10ին Պապօեանց Ստեփանոսի տպարանէն սկսած է հրատարակուիլ «Արշալոյս Արարատեան» թերթը Ղուկաս Պալթազարեանի կողմէ, իբրեւ քաղաքական, բանասիրական եւ առեւտրական երկշաբաթաթերթ:

Պալթազարեանէ ետք թերթին խմբագիրներ եղած են՝ Սարգիս Պալապանեան, Հայրապետ Սալալեան, Նշան Միրզա եւ Յարութիւն Սվաճեան:

1844ին Պալթազարեան ունեցած է իր սեփական տպարանը: Սակայն, դժբախտաբար 1845ի հրդեհը մոխիրի վերածած է տպարանը եւ տառերը փճացած են: Թերթը շարունակած է մինչեւ 1886:

1850ին, Տիգրան Յարութիւն Տէտէեան, իր երկու եղբայրներուն՝ Կարապետի եւ Սարգիսի օգնութեամբ կը հիմնէ տպարան մը Հայոց թաղին մէջ: Հոն կը տպուին դասագրքեր, վէպեր, եւ գրական այլ ստեղծագործութիւններ:

1853ին Յարութիւն Տէտէեանի խմբագրութեամբ լոյս կը տեսնէ «Արփի Արարատեան» թերթը, ուր հրատարակուած են Մոլիէրի, Շէյքսփիրի եւ այլ օտար հեղինակներու թարգմանական գործերը: Դժբախտաբար, տարին չբոլորած թերթը կը դադրի:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 24)

կատանի ամենասուրբ այս քաղաքը:

Մեծ թիւով դեղնագոյն հագուած կրօնաւորներ, որոնք ծանօթ էին սատհու անունով, կը շրջագայէին ամէն կողմ: Անոնցմէ ոմանք կը կրէին մահակի նմանող հետաքրքրական նիզակներ: Պենարէս այցելելու համար, սատհուներ Հնդկաստանի բոլոր կողմերէն կը խուժէին դէպի Մայր Գետը: Գանգէսի ջուրերուն մէջ լողանքը անոնց համար կը նշանակէր կարեւոր հանգրուան մը՝ յաւիտենական փրկութեան ճանապարհին վրայ:

Ինքնաշարժը ձգելով, շրջապտոյտ մը կատարեցի՝ միջին տարիքով ու ժպտերես համալսարանի դասախօսի մը հետ: Տաճարի մը առջեւ նստած էին 20էն 30 հատ խոշոր կապիկներ, որոնք թաթերնին ցըցած՝ ողորմութիւն կը մուրային: «Կովերուն պէս սանոնք ալ սուրբ են, սահի՛պ», ըսաւ պահակը: «Կապիկներու թագաւորը մեր տիրոջ՝ Րամային օգնեց, սատանաներու հետ տեղի ունեցած կռիւի մը ընթացքին»:

Դասախօսը աւելցուց.

«Այս կապիկները չար են ու խելացի: Տաճար մտնելու համար, երբ ձեր կօշիկները ձգէք դուրսի աստիճաններուն վրայ, անոնք կը գողնան այդ կօշիկները ու անմիջապէս կը մագլցին տանիք: Եւ չեն յանձներ ետ, մինչեւ որ իրենց պանան կամ ընկոյզ հրամցնէք»:

Յետոյ, մխրճուեցանք նեղ փողոցներու լաբիւրինթոսի մը մէջ, ուր կային բազմատեսակ խանութներ ու կրպակներ: Դարձանք նորէն մեր ինքնաշարժը եւ Մայր Գետին ուղղուեցանք դէպի Գանգէս:

Երբ հասանք գետեզերք, ականատես եղանք մեծ ժխորի մը: Քառասնօրեայ աղօթքներու շրջանն էր: Հաւաքուած էին բազմահարիւր այրեր ու կիներ, որոնք թմբուկներով ու ծնծղաներով, խրայաուկ աղօթքներ կը կատարէին: Արեւելեան խորհրդաւորութեամբ տարօրինակ մեղեդիներ էին այդ եղանակները, բայց կը հնչէին այնքա՜ն բարձր, որ մեր ականջները չէին դիմանար:

Նաւավար մը կանչեցինք, ու սկսանք նաւարկել լայն գետին մէջէն: Երկու եզերքներուն վրայ կային հինտուներու գեղապարդ եւ հարուստ պալատները: Այդ շէնքերը կառուցուած էին յատուկ յարմարութիւններով, որպէսզի անոնց հաստատեալ բնակիչները կարենային լողանք առնել ամէն օր, հաղորդուելու համար միշտ օրհնեալ ջուրին մողական յատկութիւններով:

Նաւակը մօտեցաւ եզերքի մը, ուր սատհուներ տաճարի մը աստիճաններէն վեր կ՚ելլէին: Միշտ խորհած էի, թէ սատհուները սուրբ մարդիկ էին, որոնք իրենց կեանքի ամբողջ ընթացքին կ՚ապրէին զոհողութեամբ ու խոկումով: Զարմանքով տեսայ, որ շատ մը Հնդիկներ սատհուները կը նկատէին խարդախ մարդիկ, որոնք կրօնական սքեմը ընդունած էին՝ իբրեւ ապրուստի դիւրին միջոց:

Ինծի ընկերացող լրագրողը ըսաւ. «Մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ իրական սատհուները: Անոնք կ՚ապրին հեռաւոր եղէգնուտներու եւ Հիմալայան լեռներու մէջ, զուրկ՝ հանգստաւէտ բոլոր պայմաններէն: Անշուշտ, քանի մը հոգի կարելի է գտնել նաեւ հոս, Պենարէսի մէջ»:

Երբ քաղաքէն դուրս ելանք, ճամբան աւելի լայնցաւ: Անոր երկու կողմերուն վրայ հասցուցած էին հսկայ ծառեր, ուղտերն ու սայլերը պաշտպանելու համար այրող արեւէն: Ծառերու կողքին շուք արահետ մըն ալ կար՝ հետիոտն մարդոց եւ կիներու համար, որոնք կը փոխադրէին իրենց ապարանքներուն արտադրութիւնները:

Որոշ ատեն մը մեր ինքնաշարժին ճշակը դադար չունեցաւ: Շարժակէն ետք, ճշակը ինքնաշարժին ամէնէն կարեւոր գործիքն է՝ Մայր Գետայի շարժավարներուն համար:

Ճամբու ընթացքին՝ հանդիպեցանք հարուստ հինտուի մը հարսանեկան թափօրին: Առջեւէն կ՚երթար նուագածուներու խումբ մը: Անոր կը հետեւէին ձիաւոր մարդիկ եւ, ապա, փեսան, որ հագուած էր ոսկեգոյն պատմուճան մը եւ նստած էր գեղեցիկ ձիու մը վրայ: Աւանդութիւնը դժուար կը մահանայ Հնդկաստանի մէջ: Թէեւ առաջարկներ կատարուած էին սահման մը դնելու հարսանեկան չափազանցութիւններու, ամուսնութիւններու, սակայն, այնքան սուղ կ՚արժեն տակաւին, որ հարսներուն ծնողքները երբեմն, տառացիօրէն, կ՚ենթարկուին սնանկութեան:

Մեր յաջորդ հանգրուանը Աքրան էր, ուր առասպելական Թաժ Մահալը կ՚իշխէր շրջակայ ցած եւ հարթ տանիքով շէնքերուն վրայ: Հնդկական ասացուածք մը կ՚ըսէ, թէ կ՚արժէր տեսնել Կալկաթան՝ իր հարստութեամբ եւ աղքատութեամբ, Պենարէսը՝ իբրեւ կրօնական կեդրոն, Նոր Տելհին՝ իբրեւ քաղաքական կեդրոն, եւ Աքրայի Թաժ Մահալը՝ իր գեղեցկութեան համար:

Յաջորդ օրը այցելեցինք Նոր Տելհի, Հնդկաստանի մայրաքաղաքը, որ հարուստ էր շքեղ պանդոկներով, փառաւոր հիւպատոսարաններով եւ պետական կոթողական շէնքերով: Ապահովեցինք մեր սենեակները եւ անցանք Հին Տելհի: Նորին եւ հինին միջեւ այնքան տարբերութիւն կար, որքան՝ մթութեան եւ արշալոյսին միջեւ: Նոր քաղաքը նոր Արեւմուտքն է, մինչ հինը՝ Արեւելքն է, դարերէ ի վեր անփոփոխ:

Իրիկուան դէմ հասանք Ամրիձար, որուն ոսկեայ տաճարը հեռուէն կը փայլէր արեւէն: Հասած էինք մեր նպատակին: Քանի մը մղոն անդին վերջ կը գտնէր Մայր Գետը:

Աչքիս առջեւ կը պատկերանան հին օրերու ուղտերու կարաւանները, Գանգէսի գետի արարողութիւնները, սատհուները, հսկայ բերդերն ու քանդակազարդ տաճարները, Նոր Հնդկաստանն ու բազմամարդ Կալկաթան, Նոր Տելհիի համալսարաններն ու ճարտարապետական շքեղ կառոյցները:

Անոնք, որ կ՚ըսէին, թէ Մայր Գետն կը ներկայացնէր այս խորհրդաւոր երկրին անզուգական մէկ համայնապատկերը, իրաւունք ունէին: Որովհետեւ Մայր Գետն, ինչպէս Գանգէսը, գետ մըն է, որուն երկայնքին կը պարզուին հնդկական կեանքի այլազան երեսները:

Հայացուց՝
ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ՍԱՀԱՅԵԼԱԿԱՆ ԹԱՆԿԱՐԴԸ

—Ս—

Ա.

Շանթիյի, Սանլիս, Մորթֆոնթէն... Փարիզի հիւսիսային շրջանի այս պատմական քաղաքները եւ գիւղերը մեր մէջ կ՚արթնցնեն միայն փառքի եւ սիրոյ յիշատակներ, որովհետեւ անոնց շուրջ այնքա՜ն երազային ու այնքա՜ն խաղաղ է բնութիւնը:

Եւ սակայն, շատ տարբեր եղաւ տպաւորութիւնը Ռահապան Քավիյոնի եւ իր օգնական Օկիւսթէն Տորէի, երբ 1888 Նոյեմբեր 3ի այգարացին, իրենց հսկողութեան տակ գտնուած երկաթուղագծին վրայ գտան մարդու մը անդամահատուած դիակը: Երեսը անճանաչելի էր եւ քիթը կտրուած:

Ոստիկանութիւնը եւ դատական կազմը շտապեցին դիակին մօտ, քննելու համար մահուան պարագաները:

Արկա՞ծ էր, անձնասպանութի՞ւն, թէ ոճիր:

Մինչ բժիշկը կը քննէր մեռելը, ոստիկանները փնտռտուքներ կը կատարէին երկաթուղագծի երկայնքին: Դէպքին վայրին ճիշդ մօտը կամուրջ մը կար, ուրկէ կ՚անցնէր Սանլիսի հին ճամբան: Հոն ոստիկանները տեսան լճացած արեան հետքեր: Ուրեմն, հոն տեղի ունեցեր էր կռիւը: Ոճրագործը իր զոհը սպաննելէ ետք, դիակը քաշքշած էր հողին վրայ եւ նետած էր կամուրջէն վար: Յետոյ, ինք ալ վար իջած էր եւ մարմինը պառկեցուցած էր գիծին վրայ այնպիսի ձեւով մը, որ շոգեկառքին անիւները զայն անճանաչելի դարձնէին: Կամուրջին վրայ գտնուեցաւ գլխարկ մը, որ գնուած էր Պելժիոյ Մոնս քաղաքի վաճառատուներուն մէկէն:

Զոհին գրպանէն ոստիկանները գտան կարգ մը աննշան առարկաներ եւ նամակ մը, որուն պարունակութիւնը հետեւեալն էր.

Սիրելի զաւակս,

Ստացայ քու եւ եղբօրդ՝ Էմիլին վերջին նամակները: Այս շաբաթ ես պիտի գամ ձեզ տեսնելու եւ ձեզի պիտի բերեմ ձեր ուզածը... Շոգեկառք նստելէ առաջ ձեզի պիտի հեռաձայնեմ...

Ձեր հայրը Հ. Հ.

Այս նամակէն զատ՝ զոհին գրպանին մէջ գտնուեցաւ հաշուեցուցակ մը, որուն վերնագիրը կը կրէր պայթուցիկ ծախող Պր. Կոփիյոյի անունը, Լա Պոէսի փողոց, Փարիզ:

Զոհը 40 տարեկան ըլլալ կը թուէր, խարտեաշ մազերով ու պեխերով եւ օձիքին ու թաշկինակին վրայ գրուած էին Հ. Հ. գիրերը:

Պր. Կոփիյօ ճանչցաւ իր հաշուեցուցակը եւ ըսաւ, որ քանի մը ամիս առաջ Հիփոլիտ Հայոց եկած էր իրմէ պայթուցիկներ գնելու՝ իր տիրոջ կոմս տը Փուանեի համար, որ գղեակ մը ունէր Ռամպույէյի մօտերը:

Կոմս տը Փուանեի քիմիագէտ ճարտարապետ մըն էր, որ իր կալուածներուն իբրեւ խնամակալ վարձած էր Հիփոլիթ Հօյոսը, որ քառասունը անց, խարտեաշ, թիկնեղ, ճարպիկ ու ճարտար մէկն էր:

Հիփոլիթ իր ընտանիքով եկած էր հաստատուելու կոմս տը Փուանեի գղեակին մօտերը: Իր առաջին կնոջմէն ունէր երկու մանչ զաւակներ, որոնց անդրանիկը կը կոչուէր Էմիլ եւ կը բնակէին Պրիւսէլ: Իսկ երկրորդը՝ նիհարկեկ ու հիւանդոտ կին մըն էր, որմէ ունեցած էր երեք զաւակներ:

Ատեն մը, Հիփոլիթ աշխատեցաւ կանոնաւոր կերպով. բայց Սեպտեմբերի վերջերուն, անհասկնալի պատճառներով վէճեր տեղի ունեցան կոմսին եւ իր խնամակալին միջեւ: Հիփոլիթ ձգեց իր պաշտօնը, հեռացաւ գղեակէն ու բնակեցաւ իջեւանի մը մէջ:

30 Հոկտեմբերին, Հօյոս իր ընտանիքով ճամբայ ելաւ՝ երթալու համար Վալանսիէն, ուր կարեւոր գործեր ունէր կարգադրելիք... իսկ Նոյեմբերի այգաբացին՝ անոր դիակը կը գտնէին Շանթիյի երկաթուղագծին վրայ:

7 Նոյեմբերին, Ալֆոնսին Ֆիկ հետեւեալ նամակը կ՚ուղղէր Ռամպույէյի իրենց պանդոկապետին տիկնոջ, որմէ կը քաղենք հետեւեալ նախադասութիւնները.

«Ուրբաթ օր, Հիփոլիթ ճամբայ ելաւ դէպի Ռամպույէ եւ խոստացաւ վերադառնալ Երկուշաբթի իրիկուն: Հետը կը փոխադրէր կարեւոր գումար մը: Խնդրեմ ինծի անմիջապէս տեղեկացուցէք, թէ ամուսինս ձեր պանդոկի՞ն մէջ կը գտնուի արդեօք»:

Պանդոկատէրին տիկինը կը պատասխանէր հեռագրով մը.

«Կը վախնամ, որ ձեր ամուսինը ահաւոր ոճիրի մը զոհը ըլլայ»:

Հիմա, կը մնար գտնել ոճրագործը, հարցը փակուած համարելու համար: Ոստիկանները իրենց շրջապտոյտին ընթացքին ձերբակալեցին խեղճ թափառաշրջիկ մը, որ չկրցաւ ճշգրտօրէն պատասխանել եւ անմիջապէս նետուեցաւ բանտ: Խեղճ զոհին դիակն ալ թաղեցին Շանթիյի գերեզմանատան մէջ...

Սակայն, Պր. Օպէրթէն, հարցաքննիչ դատաւորը, թղթածրարը փակելու համար, կը փափաքէր անոր մէջ տեղաւորել Պր. Հօյոսի լուսանկարը: Բաւական յոգնեցաւ եւ վերջ ի վերջոյ, Պելժիայէն կրցաւ բերել տալ այն լուսանկարը, որ առնուած էր քանի մը տարի առաջ: Պր. Օպէրթէն, որ մօտէն տեսած էր զոհին դիակը, սկսաւ աչքերը չփել: Այս լուսանկարը եւ Պր. Հօյոս կոչուածը նոյնը չէին: Բայց լուսանկարին վաւերականութիւնը անժխտելի էր: Ուրեմն՝ դիակը Հօյոսի դիակը չէր: Ո՞վ էր զոհը: Ո՞ւր էր Հօյոս:

Շատ դժուարութիւն չունեցան ստուգելու համար զոհին ինքնութիւնը: Ան կը կոչուէր Լուի Պառոն, Պելժիա ծնած, մօտ յիսուն տարեկան: 1888ի Մայիսին Պառոն գաղտնաբար մեկնած էր Պելժիայէն ու գացած էր Ռամպույէ, կոմս տը Փուանեի գղեակին մէջ աշխատելու: Տկար ու հիւանդոտ մէկն էր Պառոն, եւ շատ թեթեւ գործեր կը կատարէր: Դէմքը զարմանալի նմանութիւն մը ունէր Հօյոսի դէմքին հետ, բացի քիթէն: Այս նմանութիւնը պատճառ պիտի դառնար Պառոնի մահուան:

Եւ կամաց-կամաց, վարագոյրը վերցուեցաւ Հօյոսի անցեալին վրայէն:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Ա.

— Տիկին Ֆօրթիէ, գործարանի մէկ աշխատաւորին առջեւ դուռը բացի՞ք, հարցուց Ժաք խիստ ձայնով մը:

— Ե՛ս... պարոն Ժաք, թոթովեց այրին:

— Օ՛հ, անօգուտ է ուրանալը, ընդմիջեց գործապետը: Վէնսան Թույլտուութիւն խնդրեց որ մինչեւ իր տունը երթայ, մերժեցի, պարտականութեանս համաձայն: Եկած ձեզ գտած է, ու դուք աւելի տկար գտնուած էք:

— Այո, ճիշդ է, ըսաւ Ժանն վճռական շեշտով: Խեղճ մարդը կ՚արտասուէր հիւանդ կնոջ վրայ խօսած պահուն. շատ աղաչեց, պաղատեցաւ ինծի...: Ես ալ տեղի տուի...:

— Բայց շատ լաւ գիտէք որ այդպէս ընելով յանցաւոր պիտի ըլլաք: Գիտէ՞ք թէ ձեր տկարութեան հետեւանքը ի՛նչ պիտի ըլլայ անոր համար...:

— Ոչ, պարոն Ժաք...:

— Հիմա ձեզի պիտի ըսեմ: Այս վայրկեանէն սկսեալ՝ գործարանին պաշտօնէութեան մաս չի կազմեր, եւ երբ վերադառնայ ան՝ կ՚արգիլեմ քեզ դուռը բանալու:

— Այդքան խստութի՞ւն կ՚ըլլայ, ըսաւ Ժանն:

— Անհրաժեշտ է, ընդմիջեց գործապետը: Վէնսան ընդհատած է աշխատանք մը, զոր աւարտելու էր ամենակարճ ատենի մը մէջ: Ես եմ պատասխանատուն: Պէտք է գործատէրին հաշիւ տամ աշխատանոցին մէջ անցած դարձածի մասին: Ուստի անոր պիտի իմացնեմ խնդիրը:

— Բայց յանցանքը իմ վրաս պիտի ծանրանայ բոլորովին, գոչեց մանկամարդ կինը: Այդ պարագային...

— Ես պարտաւոր եմ ճշմարտութիւնը ըսելու:

— Ոչ, պարոն Ժաք, այս աստիճան խստասիրտ պիտի չըլլաք խեղճ Վէնսանին մասին: Իմ դատս չէ որ կը պաշտպանեմ, այլ անոր դատը: Ան խելակորոյս եղած է, երեւակայելով որ կինը մահուան վըտանգի մէջ կը գտնուի: Արդէն հիմա պիտի վերադառնայ. գործատէրը բացակայ է, ու դուք միայն պիտի գիտնաք թէ կանոնին դէմ անսաստութիւն մը գործած է ան: Վէնսան պարկեշտ մարդ մըն է: Եթէ գործը կորսնցնէ, թշուառութեան պիտի մատնուի եւ իր կինը դարմանելու միջոցներէն իսկ պիտի զրկուի: Պարոն Ժաք, կ՚աղաչեմ, ճամբել մի տաք: Յանցաւորը ես եմ միայն: Պ. Լապրուի բան մը պիտի չըսէք, այնպէս չէ՞: Վէնսան քիչ յետոյ պիտի դառնայ եւ իր մամլակին առջեւ պիտի անցնի, ինչպէս խոստացաւ ինծի: Դուք բարի մարդ էք ու պիտի գթաք անոր վրայ:

Ժանն աղերսական ձայնով մը կը խօսէր ու ձեռքերը իրարու կը միացնէր:

— Ազնիւ բարեկամս, վիշտ մի պատճառեր մայրիկին, ըսաւ յանկարծ փոքրիկն Ժորժ, որ մօրը քղանցքին կառչած էր:

Գործապետին մէջ ներքին բուռն պայքար մը կը մղուէր ու խոր յուզում մը կը կարդացուէր իր դէմքին վրայ:

— Չեմ ուզեր որ զիս մեղադրէք թէ ձեր խնդրանքը մերժած եմ, գոչեց գործապետը: Ժանն, ձեր սիրոյն, պիտի ներեմ Վէնսանի: Իրաւունք չունիմ, ձեզի տեղի տալու, բայց տեղի կուտամ. գործատէրը պիտի չիմանայ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պետրոսեան Հաստատութիւնը 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման ՄԵԼՔՈՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Անոյշ Քէօսէեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Պր. Ժիրայր Ֆէրհատեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութենէն 20 Ֆր. Տիկին Մարիամ Սահակեանի մահուան տխուր առթիւ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ Սալ Մազընօ։ Ժամը 14էն սկսեալ՝ ցուցահանդէս։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաքեան խումբին։ Տեղի կ'ունենայ 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Քաղաքապետարանի Թատրոնին մէջ։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Նոր Սերունդի կողմէ։ Երգ՝ Օտէթ Քէշիշեան, Միլօ Խաչատուրեան, Սիլվա Յովսէփ, Պր. Վարուժան Խաչատուրեան։

Արտասանութիւն՝ Տիկիններ Այնիւ Գրիգորեան, Սօսի Պայրամեան, Օրիորդ Նուէր Գասպարեան, Պր. Վարուժան Գզիրեան։ Պար՝ Նոր Սերունդի ճէյրան պարախումբի կողմէ, զոյգ պար՝ քոյր եւ եղբայր Ճերմանեաններու կողմէ։

Նուագ՝ Պարոններ Ալպէր Գասեան եւ Ղազարեան։

Մուտքը ազատ է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝

ՕՇԻՆի

ծնունդը, Հոկտեմբեր 9, 1972։

×

Իրենց Թոռնիկին ծննդեան ուրախութով, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

եւ նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ
(Նախագահ ԵԱՆՑ Ակումբի)

On dansera avec l'Orchestre GERARD MELKONIAN

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Avec la participation du groupe Folklorique
« Normandie en dentelle Blaudes et Caässes »
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES
(Վիճակահանութեան առարկաները խիստ հետաքրքրական)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները կը պահուին մինչեւ ժամը 20։

ՄՈՒՏՔ 20 Ֆր. (ուսանողներու 10 փրանք)

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն։

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան։

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան յիսնամեակը բացառիկ շուքով պիտի տօնուի 1973ին։

Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Ուրբաթ Հոկտ. 13, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ։

Կը հրաւիրուին հին եւ նոր բոլոր անդամ անդամուհիները եւ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն որ Հայ Երգը ապրի։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20.30ին
SALLE ST. GEORGES
97, Ave. de la Corse — Marseille 7

Կը խօսին

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ — «Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւն»

ՄԷԹՐ Ժ. ՎՈԼՖ — «Սեւրի դաշնագիրը եւ իր դասերը»

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ
«Հայկ. Հարցի այժմէականացում, հեռանկարներ, լուծումներ»

ՓՐՈՖ. ԺՈՒՖՐ ՏԸ ԼԱ ՓՐԱՏԷԼ
«Հայկական Հարց եւ միջազգային իրաւունք»

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած
ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին։ Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ։

Ճաշագին 40 Ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770-39-35 Ա. Թորոսեանի 793-53-71, Հ. Սարեանի 735-17-48

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 18ի Չորեքշաբթի օրը ժամը 14ին Մշակոյթի Տան վերնայարկը գտնուող նոր դասարանին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։

Մասնաճիւղը մասնաւոր աշխատանք տարած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի չզրկել իրենց զաւակները այս խիստ կարեւոր դասերէն։

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆՆԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ
Մասնաճիւղին կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ
ԳԵՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
18 OCTOBRE
1972

LE NUMÉRO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.542

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.542

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՉԻԼԻԻ ՄԷՋ

Չիլի ներքին սուր տագնապի մէջ է ժամանակէ մը ի վեր, առաւելաբար անտեսութեան անբարեյաջող վիճակին եւ ազբաստի յարաճուն սղութեան հետեւանքով:

Անցեալ օր կառավարութիւնը արտակարգ վիճակ հռչակեց երկրին 25 նահանգներէն 17ին մէջ: Նախապէս երկու նահանգներու մէջ միայն արտակարգ վիճակ հռչակուած էր, ինչպէս հաղորդած էինք իր ատենին: Երկրին փոխադրամիջոցները կեցած են, որովհետեւ փոխադրակառքերու տէրերն ու վարորդները գործադուլի մէջ են, հակառակ կառավարութեան բազմաթիւ ազդարարութիւններուն: Փոխադրամիջոցներու արհեստակցական միութիւններու պատասխանատուները ձերբակալուած են, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն ստեղծած է: Գործադուլի շարժումին միացած են վաճառատուներն ու խանութպանները, որոնք կը բողոքեն ապրանքներու գինի սղութեան եւ, նաեւ, պակասին դէմ:

Ոստիկանութիւնը, կառավարութեան հրահանգով, փորձեց պարտադրել վաճառականներուն եւ խանութպաններուն, որ բանան առեւտուրի մեծ ու փոքր կեդրոնները: Այս վերջինները ընդդիմացան եւ ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ռումբեր գործածեց ցուցարարներու դէմ: Հակառակ ոստիկանութեան միջամտութեան Սանթիակոյի խանութներու 90 տոկոսը դեռ փակ կը մնայ:

Լուրջ հակամարտութիւն մը ծայր տուած է նախագահ Ալենտէի եւ ընդդիմադիր քրիստոնեայ – դեմոկրատներու միջեւ: Այս վերջինները, որ ի նպաստ Ալենտէի քուէարկած էին, այժմ դժգոհ են անոր վարած ընկերային քաղաքականութեան նկատմամբ: Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ կուսակցութեան կեդրոնը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը ճշդեց, թէ «ահազանգի շրջանէն զօրակոչի շրջանին» կ'անցնի՝ շարժման մէջ դնելով իր ուժերը Ալենտէի ձախ կառավարութեան դէմ:

Դիտել կուտան, թէ ցայսօր Ալենտէ չյաջողեցաւ «հաշտեցնել» երկրին երկու հակադիր ճակատները՝ կեդրոնը, այսինքն՝ քրիստոնեայ – դեմոկրատները ձախերու (համայնավար, ընկերվարական եւ արմատական) հետ:

Իրաց այս կացութեան մէջ ներքին տագնապը կրնայ շարունակուիլ միշտ աւելի սուր բնոյթ ստանալով, մինչեւ 1973 Մարտի օրէնսդրական ընտրութիւնները:

Չիլիի բանակը, որ աւանդաբար չի միջամտեր ներքին քաղաքական հարցերուն, ցարդ չէզոք դիրք է բռնած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՕՅԻ Ֆրանսական պատուիրակը, որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր ամերիկեան ռմբակոծութենէն, Փարիզ փոխադրուեցաւ: Թէեւ կեանքը չէ վտանգուած, բայց 60 առ հարիւր համեմատութեամբ այրուածք ունի եւ վիճակը ծանր է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ բախումներ եւ միջադէպեր պատահած են ժողովուրդին եւ ամերիկացի ծովայիններու միջեւ: 1200 ամերիկացի ընտանիք Աթէնք կը հասնի եւ բնակութեան ծանր պայմաններ ծագած են:

ԱԶԳ. ՏՈՒՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ
Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ "ՅԱՌԱՋ"

Ինչպէս գրած էինք, Երկուշաբթի իրիկուն վերջնապէս փակուեցաւ Ազգ. Տունը, ուր Հինգշաբթի առաւօտէն ի վեր արդէն, հերթական երկու ոստիկաններ կը հսկեն գիշեր–ցերեկ: Այլեւս մուտքի իրաւունք չունին նոյնիսկ անոնք, ինչպէս «Յառաջ», որ քանի մը օրէ հապճեպով կը փորձէին փրկել ինչ որ կարելի էր:

Այս՝ մէկ հարց է, Ազգ. Տան հարցը, որու ծրարը անշուշտ հետզհետէ պիտի քակուի: Կը մնայ ուրիշ հարց մը որ «Յառաջ»ի հարցն է:

Մեր բարեկամներէն շատեր հանգիստ են այլեւս խորհելով թէ «Յառաջ» Մշակոյթի Տունը տեղաւորուած է ու իր հրատարակութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ: Կը կրկնենք որ «Յառաջ» առժամեայ ապաստան գտած է Մշակոյթի Տունը, իբրեւ անմիջական կարելի միակ լուծումը, քանի որ երբ 24 ժամուան պայմանաժամով փողոց նետուեցան բոլոր անոնք որոնք Ազգ. Տունը գրասենեակ կամ կեդրոնատեղի ունէին, ուրիշ որեւէ կարգադրութիւն հնարաւոր չէր:

Այս դժուարին եւ «բռնակումի» պայմաններուն տակ է որ երկու օր է «Յառաջ» լոյս կը տեսնէ, պարզապէս գաղութը մէկ օրէն միւսը չզրկելու համար իր թերթէն: Կը սիրենք յուսալ որ կարելի պիտի ըլլայ արագօրէն տեղ մը գտնել, վերջնապէս փոխադրուելու համար: Մինչ այդ պիտի փորձենք կարելի կանոնաւորութեամբ շարունակել «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը:

×

Ըսինք որ Ազգ. Տունը փակուած է բայց աւելցնենք որ Ազգ. Տան hարցը փակուած չէ: «Յառաջ» կրնայ գլուխը դնելիք տեղ մը գտնել կամ չգտնել, ատիկա տարբեր խնդիր է, բայց ոչ մէկ պատուախնդիր Հայ կրնայ ընդունելի գտնել նման գայթակղութիւն մը, որ պզտիկ գայթակղութիւն մը չէ: Եւ «Յառաջ»ը չէ անշուշտ որ պիտի լռէ, երբ մէկ միլիոն արժողութեամբ ազգային կալուած մը այս վիճակին կը հասցնեն նախ՝ բուն պատասխանատուները իրենց կրաւորական անտարբերութեամբ եւ ուրիշներն ալ որոնք ոչ մէկ կապ ունին Ազգին հետ բայց անհատական շահու աղբիւր դարձուցած էին ազգային սեփականութիւն մը:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 12)

ՆԻՒԹԵՐ Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ ԴԻՒԱՆԷՆ

Երեւանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը շարք մը նիւթեր ստացաւ Գրիգոր Զօհրապի դիւանէն: Ասոնք ականաւոր գրագէտին մօտ 140 նամակներն են՝ ուղղուած կնոջը՝ Քլարա Զօհրապի եւ զաւակներուն: Կան նաեւ Նորավէպերու ֆրանսերէն թարգմանութեան մեքենագրութիւններն ու ձեռագիրները, օրագրութիւններու առանձին էջեր, որոնք կը վերաբերին 1912–1915ի ազգային – քաղաքական հրատապ խնդիրներուն:

Նիւթերը թանգարանին յանձնած է գրագէտին աղջիկը՝ Տիկին Տոլորէս Զօհրապ – Լիփման, Նիւ Եորքէն:

×

ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՄՏԱՑՂԱՑՈՒՄԸ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է ճարտարապետներու մրցում – քննութիւն մը՝ մասնակցութեամբ Մոսկուայի, Տաշքենդի, Կիեւի, Թիֆլիսի, Երեւանի եւ այլ քաղաքներու գիտահետազօտական եւ նախագծերու հիմնարկութեանց ու կազմակերպութեանց: Ասոր նպատակն է եղած գտնել ձեւեր բարձրացնելու համար երկրին հարաւային շրջաններու բնակարաններու ճարտարապետական որակը, ստեղծել ինքնատիպ շէնքեր, որոնք ականաւոր դառնան իրենց գեղագիտական յատկութիւններով, ինչպէս նաեւ ծախքերու խնայողութեամբ:

Առաջին մրցանակը տրուած է «Արեւածաղիկ» պայմանական անունը կրող նախագծին, որուն հեղինակներն են ճարտարապետական գիտութիւններու թեկնածուներ Գ. Ռաշիտեան եւ Ե. Իսահակեան:

Նախագծին հիմնական ուղղութիւնը համակառոյցի ձեւն է՝ բնակելի փոքր տարածութիւններէ մինչեւ մեծ շէնքերը: Ասոնք կը ստեղծուին պատրաստ սենեակներու հիման վրայ եւ կրնան ունենալ տարբեր ձեւեր ու յարկեր՝ զանազան մեծութեամբ: Ասիկա հնարաւորութիւն կուտայ կազմելու կառոյցի բազմազան տիպեր՝ հաշուի առնելով քաղաքաշինութեան եւ բնակլիմայական պահանջները:

Մասնագէտները կը պնդեն, որ կառուցապատումի այս իւրայատուկ եղանակը կարելիութիւն կուտայ խուսափելու միօրինակութենէ, միապաղաղ ձեւերէ: Մասնագէտներու յղացումով բնակարաններու կեդրոնը բակի տեսք ունեցող ապակեպատ ամառուան յարկաբաժինը պիտի ըլլայ: Երեւանցի ճարտարապետներու առաջարկած ձեւով կարելի է շինել 4էն մինչեւ 16 յարկանի յարմարաւէտ տուներ:

×

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Դանիոյ Վայլէ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած էր փինկ–փոնկի Եւրոպայի պատանեկան ախոյենութեան մրցաշարքը: Յաջող մասնակցութեան համար պարգեւներ ստացած են Խորհ. Միութեան մարմնամարզի կոմիտէի կողմէ Կիրովականցի Փ. Սարգսեան, մարզիչ Ռ. Յարութիւնեան, Ռ. Եսայեան եւ Ց. Շեկոյեան, Հայաստանի փինկ–փոնկի Դաշնակցութեան նախագահը:

×

ՇԻՆՈՒԹԱ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑ

Եգիպտոսի ղպտի եկեղեցիին պատրիարքը՝ Շինութա, իրեն ուղեկցող եպիսկոպոսներու եւ հոգեւորականներու հետ այցելեց Ծիծեռնակաբերդ՝ 1915ի Մեծ Եղեռնի յուշարձանը: Յաւերժական բոցին մօտ Շինութա պատրիարքը աղօթեց եւ մէկ վայրկեանի լռութիւն պահեց եղեռնի զոհերու յիշատակին: Ապա հիւրերը այցելեցին Գառնի, ուր ծանօթացան տաճարի վերաշինութեան աշխատանքներուն: Անոնք դիտեցին նաեւ Գեղարդը:

Էջմիածինի ճեմարանը պատրիարքը հանդիպում ունեցաւ ճեմարանականներու հետ: Հանդիպումին ներկայ էին Վազգէն Ա. եւ հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի անդամները:

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 13)

ԳԻՐՔ ՄԱՅՐ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի Տրամաթիք թատրոնի տարեգրութեան մէկ գեղեցիկ էջն է անոր յիսնամեակին նուիրուած «Տարիներ եւ ներկայացումներ» խորագիրը կրող հաւաքածոն, որ լոյս տեսաւ «Հայաստան» հրատարակչութեան կողմէ: Մօտ 80 յօդուածներ եւ այլ նիւթեր անմիջական արձագանգը կը բերեն թատրոնի գործունէութեան շուրջ: Գիրքը կը պատկերացնէ Սունդուկեանի անունով մկրտուած թատրոնին առաջին տարիները, որոնք շարունակութիւնն էին հայ թատրոնի երկու հազարամեայ կեանքին: Առաջին ներկայացումը, որով արուեստի այդ օճախը իր դուները բացաւ հանդիսատեսին առջեւ՝ 1922ին ներկայացուած Սունդուկեանի «Պէպօ»ն էր: Հաւաքածոյին առաջին յօդուածը կը վերաբերի այդ ներկայացումին: Յօդուածագիրը, որ միաժամանակ գիրքին խմբագիրն է՝ թատերագէտ Գրիգոր Զարեանն է: Յօդուածներ կան նաեւ Սունդուկեանի միւս գործերուն, Շիրվանզադէի, Պարոնեանի, եւրոպացի դասական գրողներու ստեղծագործութիւններուն, Շէյքսփիրի, Շիլլէրի, Օստրովսկիի ողբերգութիւններուն մասին, եւն.:

Սունդուկեան թատրոնին մէջ իրենց բեմական զարգացումը արձանագրած են բազմաթիւ անուանի դերասաններ՝ Վահրամ Փափազեան, Արուս Ոսկանեան, Միքայէլ Մանուէլեան, Յասմիկ, Վաղարշ Վաղարշեան, Օլգա Գուլազեան, Հրաչեայ Ներսիսեան, Մկրտիչ Ջանան, Աւետ Աւետիսեան եւ դեռ ուրիշներ:

Հաւաքածոյին մէջ տեղ գտած են լուսանկարներ եւ տեսարաններ ներկայացումներէ:

×

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻՉՆԵՐՈՒ

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը շքանշաններ յանձնեց բազմաթիւ մարզիկներու, որոնք Միւնխենի ողիմպիականին ախոյեաններ դարձած են: Շքանշան ստացողներուն մէջ են երկու հայ մարզիչներ՝ Յակոբ Կերսելեան եւ Մնացական Մինասեան: Առաջինը տարիներէ ի վեր կը մարզէ աշխարհի ախոյեան Վիկտոր Սանիյեւը, իսկ երկրորդը բժիշկ – մարզիչ էր խորհրդային ողիմպիական խումբին:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

(փոքր յապաւումներով)

Ակադ. Ն. Մառ յաճախ կը յիշեցնէր իր սաներուն, թէ Աղուանքի, Հայաստանի եւ Վրաստանի պատմութիւնները առեալ երկիրներու անցեալը չեն պատկերացներ միայն, այլ նաեւ կը բնութագրեն ամբողջ Կովկասի պատմութիւնը:

Անոր աշակերտները՝ Ադոնց, Օրբելի, Ջավախիշվիլի, Շանիձէ, Ղափանցեան, այս հիմնական առաջադրութենէն մեկնած, ո՛չ միայն հայագէտ դարձան, այլ եւ, նոյնպէս, վրացագէտ: Ասոնցմէ Իվ. Ջավախիշվիլի վիճակուեցաւ հիմը դնել Վրաստանի հայագիտութեան գործին: Իր ուսուցչին յանձնարարութեամբ հայագիտական նիւթեր դասաւանդեց Պետերբուրգի համալսարանը: Ան 1911ին մասնակցեցաւ Անիի պեղումներու աշխատանքներուն եւ 1905ին իբրեւ աւարտաճառ ներկայացուց «Հին Վրաստանի եւ հին Հայաստանի պետական կառոյցը» աշխատութիւնը: Յատկանշական է, որ Ջավախիշվիլի հայագիտական նիւթեր աւանդեց Թիֆլիսի նորաբաց համալսարանին մէջ: 1921–1922ին ան դասաւանդեց «Հայոց հին պատմական մատենագրութիւնը», որ 1935ին լոյս տեսաւ առանձին գիրքով:

Ջավախիշվիլի առաջիններէն էր, որ ուսումնասիրեց միջնադարեան Հայաստանի ընկերային շարժումները, հիմնուելով Ստ. Օրբելեանի վկայութիւններուն վրայ: Հայ ազգային պատմութեան վերաբերեալ բազմաթիւ հարցեր արծարծուած են անոր հինգ հատորնոց «Վրաց ժողովուրդի պատմութիւն» գիրքին մէջ, հայկական միջնադարեան աղբիւրներու լայն օգտագործումով: Հայագիտական հարցեր կ'արծարծէ նաեւ անոր մէկ ուրիշ ուսումնասիրութիւնն ալ՝ «Վրաց հնագրութիւն»ը:

Առհասարակ Վրաց հայագիտութիւնը մեծապէս կը տարբերի եւրոպականէն, քանի որ ան չի նկատուիր արեւելագիտական համալսարանական ճիւղ, այլ սեփական մշակոյթը (իմա՛ վրացական) եւ պատմութիւնը ուսումնասիրելու կարեւոր աղբիւր, մանաւանդ պատմական տեղեկութիւններու առումով:

Ջավախիշվիլիի հետ գրեթէ միաժամանակ իր հայագիտական գործունէութիւնը սկսաւ Ակադ. Կ. Կեկելիձէ: Ան չէ աշակերտած Ն. Մառի (Կիեւեան դըպրոցի սան էր), բայց իրաւամբ կը նկատուի Մառի տեսակէտները բաժնող գիտնական մը հայ–վրացական բանասիրութեան մէջ: Կ. Կեկելիձէ ծանօթ էր մեր գրութեան կարեւոր էջերուն եւ յաճախ կը դիմէր անոնց՝ Վրաց մշակոյթի հարցերը լուսաբանելու համար: Առանց խօսելու «Դրուագներ Վրաց հին մատենագրութեան պատմութեան» գործին մէջ եղած նիւթերուն մասին, յիշատակենք միայն, որ Վրաստանի հոգեւոր մատենագրութեան պատմութեան կոթողական գործին մէջ (առաջին հրատարակութիւնը՝ 1922ին): Կեկելիձէ կը փաստէ հայ եւ Վրաց մշակոյթի սերտ կապը՝ գիրերու գիւտէն սկսեալ:

Թիֆլիսի նորաստեղծ համալսարանը եկաւ Մառի աշակերտներէն Ա. Շանիձէ, որ 1916 թուականէն սկսեալ անուն հանած էր կովկասագիտութեան եւ լեզուաբանութեան մէջ: Ան, օրինակ, ապացուցանեց, որ հայերէնի ում բայածանցը աղերս ունի ճանո–մեգրելականին եւ վրացականին հետ:

Վրաստանի հայագիտութեան պատմութեան մէջ մեծ դեր վերապահուած է Փրոֆ. Լ. Մելիքսէթ–Բէկի: Լայն հետաքրքրութիւններ ունեցող հայագէտը հրատարակած է շուրջ 600 մեծ ու փոքր աշխատութիւններ, գրուած հայերէն, վրացերէն կամ ռուսերէն: Ան հայագիտութեան ամպիոնը վարեց մինչեւ իր մահը (1936): Անոր վիճակուեցաւ առաջին անգամ հրապարակելու հայ մատենագրութեան միջնադարեան վրացերէն թարգմանութիւններ (Գրիգոր Պարթեւի վարք, Ստ. Օրբելեանի պատմութեան մէկ ծաւալուն հատուածը, Դատաստանագիրք Հայոց եւայլն): «Ծաղկաքաղ»էն ետք, ան ձեռնամուխ եղաւ պատրաստելու Հայոց հին գրականութեան (ճիշդը՝ մատենագրութեան) ամբողջական պատմութիւնը, որ մինչեւ այսօր կը մնայ եզակի իր տեսակին մէջ՝ տեղեկատուութեան առումով: Տակաւին չէ հինցած անոր մէկ ծաւալուն աշխատութիւնը՝ «Վարդապետք Հայոց հիւսիսային կողմանց» (1928), որ նուիրուած է ԺԱ.–ԺԳ. դարերու հայկական կրթական քանի մը կեդրոններու (Հաղբատ, Սանահին, Պղնձահանք, Գետիկ) գործունէութեան, հոն ստեղծուած մատենագրութեան հետազօտութեան: Այս գիրքը հայ–վրացական պատմական–մշակութային կապերը լուսաբանող լաւագոյն գործերէն է, կարօտ եւ արժանի հայերէն թարգմանութեան: Լ. Մելիքսէթ–Բէկ միաժամանակ հնագէտ–վիմագրագէտ էր. ան վերծանեց Վրաստանի բազմաթիւ հայերէն արձանագրութիւնները, բայց յատկապէս Գարեջայի քառալեզու յիշատակարանը: Վրաց հայագիտութեան զարգացումին բաւականաչափ նպաստեցին անոր մատենագիտական աղբիւրները, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը, մեր համոզումով, հայ մատենագրութեան՝ Վրաստանի վերաբերեալ տեղեկութիւններու լիակատար ցանկն է՝ կարեւոր հարցերու հակիրճ բնութագրութեամբ: Ան հայկական աղբիւրներ ալ վրացերէնի թարգմանած է: Այսօր յաճախ կ'արձանագրենք, որ Վրաստանի մէջ հայերէն ձեռագիրներու կարեւոր հաւաքածոյ կայ, սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ այդ ձեռագիրներուն շատերը հաւաքած ու կորուստէ փրկած է Լ. Մելիքսէթ–Բէկ:

1930ական թուականներուն իր հայագիտական գործունէութիւնը կը սկսի Փրոֆ. Ի. Աբուլաձէ: Հայագիտական իր պատրաստութիւնը ձեռք ձգած էր նախ Թիֆլիսի եւ ապա՝ Երեւանի մէջ, տիրապետած է գրաբարի եւ ժամանակակից հայերէնի: Ի. Աբուլաձէ նախ եւ առաջ լեզուաբան էր, յատկապէս՝ ստուգաբան. ան է, որ ստուգաբանեց դդեակ, Ղադոնի, Պարեխնի, ձեղուն եւ այլ բառեր: Ան միեւնոյն ատեն հետեւողական կերպով կ'ուսումնասիրէ եւ կը հրատարակէ միջնադարուն հայերէնէ վրացերէնի եւ վրացերէնէ հայերէնի թարգմանուած բնագիրները:

Մենք փորձեցինք ուրուագծել Վրաց հայագիտութեան աւագ սերունդի գործերը, անդրադառնալով գլխաւորաբար մեծ դէմքերուն: Հարկաւ, կան այլ գիտնականներ եւս, որոնց գործունէութեան հնարաւորութիւն չունեցանք անդրադառնալու (Ս. Կակաբաձէ, Ի. Գրիշաշվիլի եւ ուրիշներ):

Պ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ՍԱԴԱՅԵԼԱԿԱՆ ԹԱԿԱՐԴԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Հիփոլիթ Հոյոս պատուաւոր եւ յարգուած ապարակապաններու զաւակն էր: Առած էր բաւական բարձր ուսում, բայց կ'ապրէր ստահակի մը պէս եւ ստահակներու հետ: Շնորհիւ իր ֆիզիքական ուժին, ան սարսափ կը սփռէր շրջակայ բոլոր գիւղերուն մէջ:

Իր առաջին կնոջ կեանքը ապահովագրուած էր 100 հազար ֆրանքի: Շատ չանցած, խեղճ կինը կը մեռնէր, իբրեւ թէ կաղած ձիու մը աքացիէն: Հոյոս 11 ամիս արգելափակուած էր, բայց դատարանը չէր կրցած փաստել իր յանցապարտութիւնը եւ զայն ազատ արձակած էր: Ընկերութիւնը լման վճարած էր արեան գինը:

Կնքած էր երկրորդ ամուսնութիւն մը, եւ կրկին փորձած էր կարգ մը անձեր անդին աշխարհը ղրկել: Բազմաթիւ անգամներ բանտ մտած էր իբրեւ կասկածելի: Կինը հեռացած էր իրմէ եւ ամուսնալուծումի դիմած:

Կեանքը իրեն համար անտանելի դարձած ըլլալով Պելժիայի մէջ, ան մեկնած էր Ֆրանսա՝ իր հետը առնելով Ալֆոնսին կինը, որուն հետ կը կենակցէր ապօրինի կերպով:

1888 Մայիսին, իր կեանքը ապահովագրել տուած էր մահուան դէմ, երկու ընկերութիւններու մօտ:

— Ինչո՞ւ միայն մահուան դէմ կ'ուզէք ապահովագրուիլ, — հարցուցած էր պաշտօնեան:

— Որովհետեւ այն նախազգացումը ունիմ, — պատասխանած էր Հոյոս, — որ ուշ կամ կանուխ պիտի սպաննուիմ:

Իր ապահովագրութեան փոխարժէքը կը բարձրանար 200 հազար ֆրանքի: Անմիջապէս պատրաստած էր պաշտօնական կտակը, Ռամպուէի նոտարին մօտ: Այդ կտակին տրամադրութիւնները հետեւեալներն էին: Իր մահուան պարագային 200 հազար ֆրանքը պիտի բաժնուէր առաջին կնոջմէն ունեցած երկու զաւակներուն եւ իր հոմանուհի Ալֆոնսին Ֆիկի:

Հիմա կը մնար մեռնելու արարողութիւնը:

Զոհը պատրաստ էր արդէն. տկար ու միամիտ Լուի Պառոնը:

Հիփոլիթ Հոյոս Սեպտեմբերին բաժնուած էր կնոջ մը Փուանեյէն, Լուի Պառոն հետեւած էր իր օրինակին: Նոյեմբեր 2ին, անոնք կը գտնուէին արդէն Փարիզ: Առտու կանուխ գացած էին Հիւսիսի կայարանը:

Ալֆոնսին եւ երեք զաւակները ելած էին Վալանսիէն գացող շոգեկառքը: Քիչ ետք Հոյոս եւ Պառոն բարձրացած էին Շանթիյի մեկնող շոգեկառքը:

Պառոն հագած էր Հոյոսի փոխ տուած հագուստները եւ կը կարծէր, որ կ'երթային իրենց նոր տէրը տեսնելու եւ գործի սկսելու: Երբ հասան Շանթիյիի կայարանը, արդէն անձրեւը սկսած էր: Հոյոս եւ Պառոն կ'ելլեն կայարանէն, կը կտրեն անտառը, ու կը հասնին կամուրջին վրայ: Հոն Հոյոս կացինի մը միջոցաւ կ'ամբողջացնէ իր ծրագիրը, կը կտրէ Պառոնին քիթը, եւ մարմինը կը դնէ երկաթուղագծին վրայ:

Հիմա կը մնար գտնել բուն Հիփոլիթ Հոյոսը:

Նոյեմբեր 11ին, Ալֆոնսին ազգականները նշմարած էին մեռեալ կարծուած Հոյոսը: Նոյեմբեր 12ին Վալանսիէնի ոստիկանութիւնը զայն կը ձերբակալէր սրճարանի մը մէջ: Նոյնպէս կը ձերբակալուէր Ալֆոնսին Ֆիկ, եւ անոր գրպաններուն մէջէն կը գտնուէր սեւագրութիւնը այն նամակին, որ Ալֆոնսին ղրկած էր Ռամպուէյի պանդոկատէրին անունով: Այդ սեւագրութիւնը գրուած էր Հոյոսի ձեռքով:

Դատավարութեան ընթացքին, Հոյոս ինքզինքը կատաղօրէն պաշտպանեց: Պնդեց, որ ինք երբեք չէր գացած Շանթիյի: Սակայն, երբ զայն պտըտցուցին այդ փոքրիկ քաղաքին փողոցներուն մէջ, շատ մը մարդիկ զինք ճանչցան:

Փաստուեցաւ նաեւ որ, Հոյոս Ռամպուէյէն չմեկնած, պզտիկ կացին մը գնած էր երկաթագործ Օլիվիէէն:

Դատը տեղի կ'ունենար Պոլէի եպիսկոպոսական պալատին մէջ:

Հոյոս անդադար կ'ուրանար իրեն վե-

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1868ին Յ. Տէտէեանի մահէն ետք, տըպագրական գործը կը շարունակուի իր եղբ.ր Ստեփանի կողմէ մինչեւ 1893:

Եւ որպէսզի պարզուի Տէտէեան տպարանի մեծ դերը հայ տպագրութեան մէջ, արդար է որ տանք ցանկը բոլոր հոն հրատարակուած գիրքերուն: Մատթէոս Մամուրեանի թարգմանութիւններէն՝ Ամուրիի մը Երազները, Ամօրի, Անիծեալն, Աշխարհի շրջանը 80 օրուան մէջ, Գաղտնիք Փարիզու, Երեք Հրացանակիրները, Խորհրդաւոր Կղզի:

Եղիշէ, Երկասիրութիւնք, Պարտիզպանեանի եւ Միրզաեանի, 12 Կեսարաց պատմութիւն, Իվանհօէ, Քսան տարի ետք, Պրաժլոն Դերկոմս, Միքրօ Մեղաս եւ հայկական ու անգլիական նամականիներ:

Գրիգոր Մսերեանի թարգմանութիւնները՝ Աղքատ Երիտասարդի մը վէպը, Փարիզն յԱմերիկա, Լէօն Լէօնի, Հետվիճի Երդումը, Ֆլավի (վէպեր):

Տիգրան Տէտէեանի թարգմանութիւններէն՝ Ագահն եւ Ակամայ Բժիշկը, Ժընովիէվ, Լուքրէցիա Պօրճիա, Հազար ու մէկ Գիշերներ, Մոնթէ Քրիսթօ Կոմս:

Գրիգոր Ձիլինկիրեանի թարգմանութիւններէն՝ Դարուս մէկ զաւակի խոստովանանքը, Թշուառները, Մաթիլտ, Մանոն Լեսքօ, Մարիոն Տըլօրմի խոստովանանքը, Ռափայէլ, Օրիորդ Լաքէնթինի Պարոն տէ Գամոր: Գ. Պատկանեանի հեղինակութիւններ՝ Անուշաւան, Վահան եւ Փառնակ, Մահ Պարէտի, Պարոյր կամ առումն Նինուէի:

Մեսրոպ Նուպարեանի կազմած ֆրանսերէն–հայերէն աշխարհաբար մեծ եւ փոքր բառարանները եւ իր թարգմանութիւններէն՝ Դատասերք, Նօթր–Տամ Փարիզի:

Խորէն Եպս. Մխիթարեանի երկերէն՝ Արկածք Կատարինէի, Թեատրոսի բարոյախօսութիւն, Իմացական փիլիսոփայութիւն, Նետահար աղանի, Ուղեւորութիւն Վիրալի Սիրաքայ, Տիեզերական Պարտէզ:

Թադէոս Ճերմակեանի՝ Թարգմ. Փօլ Նաւապետը եւ Փօլինը:

Սարգիս Տէր–Գասպարեանի՝ Կիլիկէրի ճամբորդութիւնը (Թարգմ.):

Նշան Միրզաեանի՝ Տօրա (վէպ): Հ. Տէտէեանի թարգմանութեամբ՝ Գաղտնիք Փարիզու (Թատերգութիւն), Հասկաքաղ աղջիկը, Նասրետտին Հօճա: Օր. Լիւսի Ս. Պալասանեանի Անդէսը (Թարգմանութիւն): Օր. Մարիամ Յ. Ճերմակեանի՝ Անթօնին: Օր. Կոռնելիա Փափազեանի՝ Լիոնի Սուրհանդակը (Թարգմ.): Կ. Պ. Շէրիտճեանի՝ Այտա (Թարգմ.): Խ. Պուրնազեանի՝ Արինալի Մարքիզուհին (Թարգմ.): Փ. Վարդանեանի՝ Ճորճ Ուաշինթըն: Յ. Սվաճեանի՝ Դրախտահարսն: Ա. Կ. Տէտէեանի՝ Թարթիւֆը (Թարգմ.): Հռոմէոս եւ Ճիւլիէթթա, Ռասսէլաս Ճօնսընի:

Հրատարակուած են նաեւ թերթեր որոնց պիտի անդրադառնանք առանձին:

Զմիւռնիոյ հայ տպարաններու մէջ Թաթիկեան տպարանը եղած է ամէնէն արդիականը: Տէրը՝ Պօղոս Թաթիկեան, նախապէս նկարիչ, 1844ին կը հիմնէ վիմագրատուն մը: Իսկ 1859ին՝ լուսանկարչատուն եւ վիմագրութիւնը կը թողու իր եղբօրը: Պետրոս Թաթիկեան 1864ին գործը ընդարձակելով կը հաստատէ տպագրական արդիական մեքենաներ եւ կը գնէ տարբեր լեզուներու տառեր:

Այստեղ կը տպուին Ստեփան Ոսկանեանի Լա Ռեֆորմ թերթը, Գէորգ Պասպալեանի թրքերէն Ինթիպահ թերթը, նոյնպէս թրքերէն Թերագգըն, Ռըվիւ տը Զմիրն, Ժուռնալ տը Զմիրն, Տը Ռիփորթ, Մեսարէթ Նովելիստըր(հրէերէն), Քուրիէ տը Զմիրն:

Զմիւռնիոյ մէջ Գրիգոր Մսերեան ունեցած է իր տպարանը, հիմնուած 1877ին: Հոդ հրատարակուած են գրական, պատմական, բանասիրական Մէտէօրա հանդէսը, Մեսրոպ Նուպարեանի աշխատակցութեամբ, որ դադրած է 1881ին:

Մատթէոս Մամուրեան եւս 1883ին հիմնած է իր սեփական տպարանը, ուր կը տպուէր Արեւելեան Մամուլ թերթը, որ նախապէս լոյս կը տեսնէր Տէտէեան տպարանէն: Իր որդին Հրանդ Մամուրեան շարունակած է իր հօր գործը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 25)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Հայաստանի Բուսական Աշխարհի Բաց Թանգարանը

—O—

Բնութեան մէկ գողտրիկ անկիւնը հաստատուած է Երեւանի բուսաբանական պարտէզը: Աւելի քան երեք տասնամեակներու ընթացքին կարեւոր աշխատանք կատարուած է երկրին բոյսերու տեսակները հաւաքելու, աճեցնելու եւ բազմացնելու համար: Այցելուն կը ծանօթանայ Հայաստանի բուսական աշխարհի գրեթէ բոլոր տեսակներուն, գաղափար կը կազմէ երկրին բնութեան բազմազանութեան եւ հականութեան մասին: Յիշենք միայն, որ ներկայիս արդի Հայաստանի տարածքին վրայ ծաղկուոր բոյսերու աւելի քան 3100 տեսակներ կան: Ասիկա այն պատճառով, որ Հայաստան ունի բնակլիմայական իւրայատուկ պայմաններ՝ այսինքն՝ հոն կան կլիմայական բոլոր գօտիները՝ անապատէն եւ կիսանապատէն մինչեւ ալպիական ու մերձ-ալպիական:

Նոր եղանակներով գիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին բոյսերու սերմերու ծագումն ու տարիքը որոշելու ուղղութեամբ: Հոս կան բաժիններ բնախօսութեան, կարգաբանութեան, ծաղկաբուծութեան, անտառագիտութեան եւայլն:

Բուսաբանական պարտէզը կապ կը պահէ 40 երկիրներու հետ: Տարին 12.000 վայրի բոյսերու սերմեր կ'ուղարկուին օտար երկիրներ 300 հասցէներով, եւ նոյնքան ալ կը ստանայ: Ամէն տարի կը հրատարակուի սերմերու ցուցակը: Ամուր հիմերու վրայ դրուած է գիտական համագործակցութիւնը: Գրեթէ ամէն տարի անուանի բուսաբաններ կը ժամանեն հոն Մ. Նահանգներէ, Անգլիայէ, Հոլանտայէ, Հունգարիայէ, Գերմանիայէ եւ այլ երկիրներէ:

Անհրաժեշտ է խօսիլ յատկապէս ծաղկաբուծութեան աշխատանքներու մասին, որոնք կը ղեկավարուին ծաղկաբոյծ Զաւէն Աստուածատրեանի կողմէ:

Այս ճիւղը կապեր հաստատած է Հոլանտայի Վան Տուբերկէն եւ Լեֆեպըր ծաղկաբուծութեան հաստատութիւններուն, ինչպէս նաեւ Վարշաւայի, Կրակովի բուսաբանական պարտէզներուն եւ հունգար ակադեմիայի կենսաբանութեան հիմնարկութեան հետ:

Ներկայիս աշխատանքը կեդրոնացած է թրաշուշաններու վրայ՝ նոր տեսակներ ծաղկեցնելու մտադրութեամբ: Ամէն տարի 100–150 տեսակ նոր սերմեր, օտար երկիրներէ ղրկուած, փորձի կ'ենթարկուին, սակայն Հայաստանի կլիմային կը վարժուին անոնցմէ 30–40 հատը: Այժմ կը բազմանան 450 տեսակ վարդ, նարկիզ եւ վարդակակաչ:

Երեւանի բուսաբանական պարտէզի կատարած գիտական աշխատանքները պիտի արտացոլեն «Հայաստանի Ֆլորա» աշխատութեան 12 հատորները, որոնցմէ ցարդ լոյս տեսած է հատոր մը՝ հինգերորդը, իսկ վեցերորդը պատրաստ է տպագրութեան:

Բազմահատոր այս աշխատութեան գլխաւոր խմբագիրն է բուսաբան, Ակադ. Արմէն Թախթաջեան:

Հ. ՖՐԱՆԿԵԱՆ

բաղկուած արարքները: Ալֆոնսին Ֆիկ, որուն մեղսակցութիւնը փաստուած չէր, գոնէ ոճիրի պարագային, ազատ արձակուեցաւ, եւ դատարան ներկայացաւ իբրեւ վկայ:

Պաշտպան փաստաբանին ճառէն ետք, Հոյոս խօսք առաւ.

— Կ'երդնում զաւակներուս գլխուն վրայ, որ ես չսպաննեցի Լուի Պառոնը: Ան իմ սիրելի բարեկամս էր:

Երդուեալները քաշուեցան իրենց յատկացուած սրահը: Բայց անոնց բացակայութիւնը շատ երկար չտեւեց, որովհետեւ բոլորն ալ համաձայնած էին նոյն բանաձեւին վրայ: Հիփոլիթ Հոյոս կաշառքին եւ գիտակցաբար սպաննած էր Լուի Պառոնը:

— Ամբաստանեա՛լ, — ըսաւ դատախազը՝ մահուան վճիռը կարդալէ առաջ, — եթէ յայտարարութիւն մը ունիս ըսէ՛:

— Թող արիւնս թափի բոլոր անոնց վրայ՝ որոնք զիս հասցուցին այս դատարանը, եւ բոլոր անոնց վրայ՝ որոնք սխալ տեղեկութիւններով խաբեցին երդուեալները:

Պօլէի ատեանը երբեք այսքան խճողում չէր տեսած: Թղթակիցներ եւ կարեւոր անձնաւորութիւններ ժամանած էին Փարիզէն, շրջակայ գիւղերէն ու քաղաքներէն: Փարիզի ոճրադատ ատեանն իսկ, քիչ անգամ տեսած էր այսքան հոծ ու ընտրեալ բազմութիւն մը:

Վճիռէն մէկուկէս ամիս ետք, Օգոստոս 10ին, Պօլէի հրապարակին վրայ արդէն բարձրացուցած էին կառափնատը: Հիփոլիթ Հոյոս վստահ քայլերով բարձրացաւ տախտակէ աստիճանները, ստանալու համար իր արդար պատիժը: Իրեն արտօնուեցաւ վերջին յայտարարութիւն մը: Այս անգամ չսպնդեց, որ ինք բոլորովին անմեղ էր. այլ ըսաւ, որ կը զղջայ իր բոլոր արարքներուն համար:

Շատ քիչ անգամ մարդ արարածը այսքան խելք ու ճարտարութիւն կը գործածէ չարի գործ մը կատարելու համար: Չարիքը կարծէք աւելի մեծ հմայք ունի, որովհետեւ շատ աւելի դիւրին է իջնելը, քան բարձրանալը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

Ձայներ Գաւառէն

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—0—

ԼԻՈՆ.— Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին, Կիրակի 8 Հոկտեմբեր ժամը 17ին ընկերներ եւ համակիրներ Լիոնէն եւ շրջաններէն հաւաքուած էին Ազգային Տան սրահը՝ ներկայ ըլլալու Հ. Յ. Դաշնակցութեան 82րդ տարեդարձի տօնակատարութեան:

Բեմը զարդարուած էր Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյն դրօշակներով ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութեան մեծադիր նկարներով:

Նոր Սերնդականներու կողմէ խմբերգուած «Մշակ բանուոր»ով հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ, որմէ ետք օրուան նախագահ ընկ. Միսաք Միրզէ խօսք առնելով ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձգտումն ու նպատակը ըսելով. — Այսօր սրբազան ուխտի օր մըն է, հայ ժողովուրդի անհուն տառապանքէն ծընունդ առած այս կազմակերպութեան հիմնադրութեան տարեդարձն է. բոլորս խոր յարգանքով կը խոնարհինք հայ հերոսներու գործին առջեւ, որովհետեւ անոնք նահատակուեցան կամ մեզմէ առյաւէտ բաժնուեցան իրենց կեանքը նուիրելով հայ ժողովուրդին եւ մեր հայրենիքի ազատութեան համար: Նախագահ ընկերը ապա յիշեցուց թէ հայ ժողովուրդը առաջին օրէն իսկ մեր կազմակերպութեան հանդէպ անվերապահ հաւատք եւ վստահութիւն ունեցաւ, փաստօրէն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր մամուլով, ակումբներով, մարզական ու մշակութային կազմակերպութեամբ կը մնայ մեր երիտասարդներու մղիչ եւ գործնօ ուժը:

Գործադրութեան դրուեցաւ գեղարուեստական ընտիր յայտագիր մը. ընկերուհի Լիւսի Գըլըճեան արտասանեց «Մայր Հայաստան»ին (Արշակ Չօպանեան), Շաքէ Խաչատուրեան արտասանեց «Դերենիկ»ը (Դանիէլ Վարուժան): Ընկեր Վահան Պայընտրեան ջութակով նուագեց «Քելէր ցոլեր» եւ «Հորրան» (Կոմիտաս Վրդ.), իսկ Խաչիկ Մխսիեան արտասանեց «Գեղօն Հ. Յ. Դաշնակցութեան» քերթուածը:

Բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ժիրայր Միրիճեան, որ վեր առաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանգանակն ու բարոյական արժէքը: Փաստացի տուեալներով հաստատեց, որ աւելի քան յիսուն երկար տարիներ Սարդարապատ ուրացող Հայեր, այսօր Սարդարապատով կը հպարտանան, նոյնիսկ դաշնակցականէ աւելի, ինչ որ մեզ կ'ուրախացնէ: Մեր հայրենիքի հայորդիներու հոգիներէն ներս միջազգային գաղափարախօսութիւնը մազաչափ անգամ չէ կրցած թափանցել, վկայ այնտեղ մեր հողերը, մեր իրաւունքը պոռթկացող երիտասարդութիւնը:

Ընկ. Ժ. Միրիճեան շարունակեց յիշեցնելով, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ խտացած է մեր ժողովուրդի դարաւոր պատմութիւնն ու արժէքները, անպարտելի կամքն ու գոհողութեան ոգին, ուր սերունդներ տակաւ ինքնակամ կուգան մկրտուելու անոր սրբազան աւազանին մէջ ծառայութեան նոյն երկիւղով եւ հաւատքով, ուրեմն Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակն ու ձգտումները նոյնացած են հայ ժողովուրդին հետ, այս իսկ պատճառով մեր կազմակերպութիւնը եղած է մոգական ուժ, ապառաժ մը, որ կուրծք տուած է բոլոր հովերու եւ ալիքներու դէմ, ու տակաւին պիտի շարունակէ մնալ հաստատ եւ ապահով մինչեւ որ հասնի վերադոյն օրը՝ ամբողջական Հայաստան, ամբողջական Հայութեամբ:

Հանդէսին պաշտօնական բաժնէն վերջ սկսաւ խնջոյքը, ներկայ հասարակութիւնը հաւաքուած սեղաններու շուրջ, — ուր պատրաստ էին արդէն զանազան կերակուրներն ու առատ խմիչքները, — ներկաներու ուրախ տրամադրութեամբ յեղափոխական երգերու շարքը սկսաւ քակուիլ երիտասարդներու եւ տարեցներու կողմէ, թնդացնելով ամբողջ սրահը:

Ընդհանուր ոգեւորութեան եւ խանդավառութեան մէջ շարունակուող այս խնջոյքը վերջ գտաւ միայն երեկոյեան ուշ ժամերուն:

Վ. Պ.

Գաղութէ Գաղութ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ «Մեսրոպեան» ամէնօրեայ վարժարանը իր 8րդ ուսումնական տարեշրջանը սկսաւ Սեպտեմբեր 11ին: Ունի 370 աշակերտ – աշակերտուհի, բաժնուած 12 դասարաններու մէջ, հետեւեալ ձեւով՝ Ծաղկոց, Մանկապարտէզ, Նախակրթարանի վեց դասարաններ, միջնակարգ բաժնի 9րդ եւ 10րդ դասարաններ: Աշակերտներու թիւը զգալի յաւելում ունեցած է եւ դասարանները բոլորն ալ լեցուն են իրենց լրիւ տարողութեամբ: «Մեսրոպեան» վարժարանի ուսուցչական կազմը ունի 17 ուսուցիչ – ուսուցչուհի, որոնցմէ 15ը մնայուն են եւ 2ը միայն այցելու: Գրասենեակը օժտուած է երեք մնայուն պաշտօնեաներով: Վարժարանի տնօրէնն է Թորգոմ Փօսթաճեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Ա.

Այդ պահուն, զանգակի հարուած մը թնդաց խցիկին մէջ:

— Վէնսանը ըլլալու է, չուտով դարձաւ, ըսաւ այրին:

Ժանն դրան չուանը քաշեց ու մինչեւ սեմ յառաջացաւ Ժաքին հետ, տեսնելու համար թէ ո՞վ էր նորեկը: Երկուքն ալ մեծ վրդովումի մատնուեցան, ու փոքրիկին Ժաք գնաց պահուըտեցաւ խցիկին խորը: Վէնսանը չէր այդ նորեկը, այլ գործատէրը Պ. Ժիւլ Լապրու: Դուռը իր ետին գոցելէ յետոյ՝ գործապետին քով գնաց ուղղակի:

— Ժաք, գո՞ւք թոյլատրեցիք որ Վէնսան աշխատանոցէն հեռանայ, հարցուց Պ. Լապրու չոր չեշտով մը:

Ժանն սարսռաց այդ խօսքը լսելով, իսկ Ժաք չփոթած՝ լուռ մնաց:

— Ձե՞ք լսեր ըրած հարցումս, յարեց Պ. Լապրու, որուն բարկութիւնը կը սաստկանար...: Դո՞ւք արտօնութիւն տուիք որ Վէնսան դուրս ելլէ:

Անկարելի էր չպատասխանել հարցումի մը որ երկու անգամ կրկնուած էր արոշապէս:

— Ոչ, պարոն, ըսաւ գործապետը: Ես շատ լաւ գիտեմ որ իմ պարտականութիւնս է արգելահրամանը յարգել տալ...

— Ուրեմն Վէնսան աշխատանոցէն հեռացած է, առանց ձեզի իմաց տալու:

— Այո, պարոն: Երբ նշմարեցի որ Վէնսան իր մամլակին առջեւ չէր գտնուեր, հոս եկայ, տիկին Ֆօրթիէի հարցնելու համար թէ անոր դուրս ելլելը տեսա՞ծ է:

Պ. Լապրու դարձաւ Ժաննի ու նայուածքով մը հարցաքննեց զայն:

— Արդարեւ, անոր դուրս ելլելը տեսայ մրմնջեց մանկամարդ կինը, որուն շփոթութիւնը աւելի դիւրին էր հասկնալ քան նկարագրել:

— Ուրեմն դուռը բացի՞ք:

Ժանն գլխու հաստատական շարժում մը ըրաւ:

— Սակայն, տիկին Ֆօրթիէ, դուք գիտէք կանոնագիրը, յարեց գործատէրը: Ես իրաւունք ունիմ զարմանալու որ դուք առաջին անգամ բռնաբարած էք կանոնը: Քիչ յետոյ կը պարզաբանուի: Գալով Վէնսանին, ի՞նչ պատրուակ առաջ բերած է ան, իր դուրս ելլելը արդարացնելու համար:

Ժաք պատասխանեց.

— Ան կը կարծէ որ կնոջ հիւանդութիւնը սաստկացած է: Ուստի ուզած է զայն տեսնել...

— Իր կինը իսկապէս հիւա՞նդ է:

— Այո, պարոն...:

— Կ'ընդունիմ հիւանդ ըլլալը... Բայց գոնէ կրնար վերադարձիս սպասել, ինծմէ թոյլտուութիւն խնդրելու համար որ առժամապէս հեռանայ աշխատանոցէն: Ես անվարան պիտի ընդունէի խնդրանք մը՝ այդքան լուրջ շարժառիթի մը վրայ հիմնուած, բայց կ'ուզեմ որ իմ հրամաններս յարգուին: Վէնսանի դուրս ելլելը ցաւալի օրինակ մըն է այնպիսի մարդոց համար, որոնք միշտ պատրաստ են վիճարանելու գործատէրին իրաւունքներուն վրայ ու զանոնք չճանչնալու:

Պ. Լապրու խօսքը Ժաննի ուղղելով յարեց.

— Եթէ երբեք Վէնսան գործարան ներկայանայ, թոյլ մի տաք որ ներս մտնէ ան: Ըսէք որ վաղը գայ, հաշիւը մաքրելու համար: Կը ցաւիմ որ այս խստութեան կ'ենթարկուի ան, որովհետեւ լաւ գործաւոր մըն էր: Բայց պէտք է օրինակ մը տալ: Եկէք, Կարօ...:

Գործապետը հետեւեցաւ Պ. Լապրուի, որ դէպի աշխատասենեակը կ'ուղղուէր:

Գ.

Ճարտարագէտ Ժիւլ Լապրու քառասունըհինգ տարու մարդ մըն էր, քաղաքային զգեստ հագած սպայի կերպարանքով, թէեւ զինուորական ծառայութիւն կատարած չըլլար բնաւ: Ուշիմ դէմք մը ունէր: Բնաւորութեամբ բարի ըլլալով հանդերձ, կարգապահութեան մասին խիստ էր: Փոլիթէքնիք վարժարանին աշակերտ, հոն սորված էր հրամանները յարգել ու իր գործարանը կը վարէր զինուորական խստութեամբ:

Շատ միջակ հարստութեան տէր, երեսունըերկու տարեկանին ամուսնացած էր բաւական հարուստ կնոջ մը հետ, գործածելու համար այն ծրագիրները, որոնք միտքը պաշարած էին առաջին երիտասարդութենէն ի վեր: Իր ժրաջան ուղեղին մէջ շատ մը գիւտեր կը յղանար:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պ. Արշաւիր Բարսեղեան ցաւով կը ծանուցանէ իր quւկին՝

ԱԼԻՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

(Դպրոցասէրի հին սաներէն)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 16ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտ. 20, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ. — Այրի Տիկին Շ. Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ս. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Գր. Մարգարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Հ. Բարունակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Խօքխեղեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Մ. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկ. Չէլէպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ա. Չէլէպեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Մուրատեան եւ զաւակները (Փարիզ) եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 22ին Կիրակի առտու ժամը 9էն 11, Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ ազգականին ողբացեալ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգող բարեկամներուն:

×

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալացեան եւ Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց յոյժ սիրեցեալ քրոջ եւ մօրաքրոջ նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՆԷՃԻՄԵԱՆԻ

յիշատակին (մահացած Ամերիկա), այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 18ի Չորեքշաբթի օրը ժամը 14ին Մշակոյթի Տան վերնայարկը գտնուող նոր դասարանին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Մասնաճիւղը մասնաւոր աշխատանք տարած է որպէսզի դասերը տեղի ունենան կանոնաւոր եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի չզրկել իրենց զաւակները այս խիստ կարեւոր դասերէն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Ցունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն:

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Շաբաթ 21 Հոկտ. երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական ժողովատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ս. Յակոբեանի, որ յանձնառու եղած են ապահովելու իր դպրոցին մէկ տարուան վարձանիւթը, իրենց զաւկին ծնունդին առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 22 Հոկտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հիմնադրութեան եօթանասուներորդ տարեդարձին առիթով, ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կենաս եղող հարազատներուն համար:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էկնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Վահագն Իչգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիձա Ալեքսանեան, Աչոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Յարութիւն Սետիկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն Արշալոյս Միթէֆէլեան, Վեհանոյշ Չրրաչեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Չրուանտեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռօզա Պագըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Մարի Ս. Տէտէեան, Մօրիս Օպեր, Իրէն Էնկէլ-Գույումճեան եւ Պերճ Գույումճեան:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

եւ նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ
(Նախագահ ԵԱՆՑ Ակումբի)

On dansera avec l'Orchestre GERARD MELKONIAN

Գեղարուեստական եռլս բաժին

Avec la participation du groupe Folklorique
«Normandie en dentelle Blaudes et Caässes»

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

(Վիճակահանութեան առարկաները խիստ հետաքրքրական)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները կը պահուին մինչեւ ժամը 20:

ՄՈՒՏՔ 20 Ֆր. (ուսանողներու 10 ֆրանք)

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Ի նախատեսութիւն Ֆրանքեւհայկական Մշակութային Միութեան մը ստեղծման:

Ուրբաթ, Հոկտ. 20, ժամը 20.45ին Շաւիլի Սալ տէ Ֆէթը, Ռիւ տը Սթալինկրատ:

Կը խօսին.— Շաւիլի քաղաքապետը, Ա. Տէտէեան, Ռ. Տէր-Յակոբեան, Զ. Խանդատեան:

Շարժանկարի մաս:

Մուտքը ազատ է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաքեան խումբին: Տեղի կ'ունենայ 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Քաղաքապետարանի Թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ՝ Օտէթ Քէչէճեան, Միլօ Խաչատուրեան, Սիլվա Յովսէփ, Պր. Վարուժան Խաչատուրեան:

Արտասանութիւն՝ Տիկիններ Ադնիւ Գրիգորեան, Սօսի Պայրամեան, Օրիորդ Նուէր Գասպարեան, Պր. Վարուժան Գզիրեան: Պար՝ Նոր Սերունդի ճէյրան պարախումբի կողմէ, զոյգ պար՝ քոյր եւ եղբայր Ճերանեաններու կողմէ:

Նուագ՝ Պարոններ Ալպէր Գասեան եւ Ղազարեան:

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ Սալ Մազընօ: ժամը 14էն սկսեալ՝ ցուցահանդէս:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ

կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20.30ին
SALLE ST. GEORGES
97, Ave. de la Corse — Marseille 7

Կը խօսին

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ — «Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւն»

ՄԷԹՐ Ժ. ՎՈԼՖ — «Սեւրի դաշնագիրը եւ իր դասերը»

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ
«Հայկ. Հարցի այժմէականացում, հեռանկարներ, լուծումներ»

ՓՐՈՖ. ԺՈՒՖՐ ՏԸ ԼԱ ՓՐԱՏԷԼ
«Հայկական Հարց եւ միջազգային իրաւունք»

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մկրտիչեան Արսէն Սարգիսի ծնած 1915ին Բանաց գիւղը Մարաշ, իրմէ լուր չկայ հայրենական պատերազմէն ի վեր:

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել՝

Ճանճիկեան Կարապետ
5, Rue Adolphe Cherioux
92 Issy les Moulineaux

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770-39-35, Ա. Թորոսեանի 793-53-71, Հ. Սարեանի 735-17-48

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
19
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
19 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.543

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.543

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 13)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԵՐ

Շահագործման յանձնուեցաւ Երեւանի կենսանիւթերու (վիթամին) գործատան նոր ճիւղը, որ մեծ քանակութեամբ Տէ–3 կենսանիւթ պիտի արտադրէ։ Այս կենսանիւթը, որուն մէկ քիլօն քանի մը հազար ռուբլի կ'արժէ, յատկապէս օգտակար է մանկական քանի մը հիւանդութիւններ բուժելու համար։ Մասնագէտներու հետազօտութիւնները ցոյց կուտան, որ այս կենսանիւթը աքանչելի դեր կը կատարէ կենդանի մարմնին աճը խթանելու ուղղութեամբ։ Կ'օգտագործուի նաեւ անասնապահութեան՝ յատկապէս թռչնաբուծութեան ճիւղի մէջ։

Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ բոլորովին նոր ճիւղ է կենսանիւթերու արտադրութիւնը։ Երեւանի մէջ շինուող կենսանիւթեր պատրաստող գործատունը՝ Անդրկովկասի առաջինն է։ Երեւանի գործատունը պիտի դառնայ նաեւ Միութեան կենսանիւթերու արտադրութեան մեծագոյն ձեռնարկութիւններէն մէկը։

×

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԱՐԱՆՈՑԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Բիւրականի ծանօթ աստղադիտարանին մօտերը բացումը կատարուեցաւ Վազգէն Ա.ի ամարանոցին։ Շէնքը կառուցուած է բարերար Հայկ Գալուքճեանի նուիրատուութեամբ։

Շէնքի օծման արարողութեան ներկայ էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., եպիսկոպոսներ, բարերարն ու իր կինը՝ Հայկ եւ Ալիս Գալուքճեան, քաղաքիս հիւրեր Մ. Նահանգներէն, Ֆրանսայէ, Լիբանանէ։ Օծման հանդիսութեան ներկայ էր նաեւ Սարգիս Գասպարեան, նախագահը՝ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի առընթեր հաստատուած հայկական եկեղեցական գործերու Խորհուրդի։

×

ՇԷՆՈՒԹԱ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Էջմիածինի վեհարանին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւն՝ ի պատիւ Եգիպտոսի Ղպտիներու եկեղեցիի պատուիրակութեան։ Ողջոյնի փոխադարձ խօսքեր արտասանեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ու Շէնութա Պատրիարքը, որմէ ետք տեղի ունեցաւ խօսակցութիւն։ Այնուհետեւ միացեալ դեկոյց մը հրապարակուեցաւ։

Շէնութա Պատրիարքը, ուղեկցութեամբ Ղպտի եպիսկոպոսներու, այցելեց Օշական, ուր անոնք Ս. Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ խոնարհեցան հայ գիրերու հիմնադիրին գերեզմանին առջեւ։

Հոկտեմբեր 12ին Պատրիարքը Պուքրէշ մեկնեցաւ։

Մեկնումի նախօրէին Շէնութա Պատրիարք յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն, թէ ինք առաջին անգամ եղած է վերածնած Հայաստանի մը. «Հոս շինարարական լայն աշխատանքներ կը տարուին, կը զարգանան ժողովուրդին հոգեւոր մշակոյթը, Մատենադարանին մէջ մշտապէս կ'աւելնայ արժէքաւոր գրչագիրներու թիւը։ Ուրախացայ տեսնելով, որ մեծ հոգատարութիւն ցոյց կը տրուի յուշարձանները պահպանելու ուղղութեամբ»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՀԻՐԷ - ՄՈՍԿՈՒԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եգիպտոսի վարչապետին այցելութիւնը վերջ գտաւ առջի օր։ Ազիզ Սիտքի, ինչպէս հաղորդած էինք, Մոսկուա ժամանած էր Կիրակի օր։ Այս այցելութիւնը կարեւոր կը նկատուէր Գահիրէի համար, քանի որ իր առած ծանօթ որոշումէն ետք հարկ էր նոր փուլի մէջ դնել Եգիպտոս – Խորհրդային Միութիւն յարաբերութիւնները։ Եգիպտոսի նախագահը երկու երկիրներու կապը որակած էր «ռազմավարութիւն», այլ խօսքով՝ անհրաժեշտութենէ բխող իրողութիւն։

Ազիզ Սիտքի հազիւ 24 ժամ մնաց Մոսկուա։ Ան յաջորդաբար տեսակցեցաւ Ն. Պոդգորնիի եւ Ա. Կոսիգինի հետ։ Խօսակցութեանց բնոյթը չպարզուեցաւ դեռ, թէեւ պարզ է, որ անիկա կապ ունի երկու երկիրներու յարաբերութիւններու խնդրին, որ, ինչպէս յայտնի է, Սադաթի որոշումին հետեւանքով խաթարուած է, եւ նաեւ Միջ. Արեւելքի հարցին հետ։

Քաղաքական շրջանակներու տեսակէտով տարակարծութիւնները չեն հարթուած Գահիրէի եւ Մոսկուայի միջեւ, նոյնիսկ կարելի է ըսել, թէ անոնք կը մնան ամբողջական։

Քանի մը կէտեր ակներեւ կը դարձնեն այս իրողութիւնը։ Անկախ անկէ, որ Ազիզ Սիտքի միայն 24 ժամ մնացած է Մոսկուա եօթուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է խորհրդային վարիչներու հետ, Եգիպտոսի վարչապետը հանդիպած չէ Լ. Բրեժնեւի։ Միջազգային բոլոր կարեւոր հարցերու քննութեան առեն այս վերջինը գլխաւոր խօսակիցն է եղած բոլորի հետ։

Կայ նաեւ Կոսիգինի եւ Սիտքիի ճառերու պարագան, Կրեմլինի մէջ։ Եգիպտոսի վարչապետին ի պատիւ տրուած ճաշի ընթացքին Կոսիգին յայտարարեց, թէ արաբ երկիրները իրաւունք ունին «ամէն միջոց ի գործ դնել»՝ սանձելու համար Իսրայէլեան յարձակումը։ Այս տարազը նոր չէ, քանի որ Յուլիս 15ի միացեալ դեկոյցը, Սիտքիի նախավերջին այցելութեան առթիւ Մոսկուա, նոյն ձեւով կ'արտայայտուէր։

Կոսիգին միւս կողմէ յայտարարեց, թէ «արդար» կարգադրութիւն մը պէտք է ըլլայ՝ համաձայն Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումին։ Ապա շեշտեց կարեւորութիւնը խորհրդային – եգիպտական համագործակցութեան, որու շուրջ համաձայնագիր մը կնքուած էր անցեալ տարի։

Եգիպտոսի վարչապետը իր ճառի ընթացքին յիշեցուց, թէ ինք Մոսկուա եկած է, որպէսզի խորհրդային վարիչներու հետ համախորհուրդ քննութեան առնուի կարեւոր հարց մը — Ի՞նչ պէտք է ընել, որպէսզի Իսրայէլ պարպէ իր գրաւած հողերը։

Ա. Սիտքի ոչ մէկ խօսք ըրաւ Ապահովութեան Խորհուրդի ծանօթ որոշումին եւ խորհրդային – եգիպտական համագործակցութեան համաձայնագրի մասին։

Կոսիգին, ինչպէս ըսուեցաւ, այս վերջին կէտերուն անդրադարձած էր։

Այս քանի մը կէտերը նկատի առնելով է անշուշտ, որ քաղաքական շրջանակները բարելաւում մը չեն տեսներ Գահիրէ – Մոսկուա յարաբերութիւններուն մէջ։

ԱԶԳ. ՏԱՆ ՀԱՐՑԸ ԲԱՑ Է

Ի՞նչ Կը Բանին Աղանները

Ճիշդ շաբաթ մը եղաւ որ Ազգ. Տունը պարպուեցաւ մանու միլիթարի ձեւով Փրէֆէքթիւրին եւ ոստիկանութեան կողմէ։ Այդ երկար շաբթուան ընթացքին, եկեղեցւոյ վարչութեան ո՛չ մէկ անդամ եկաւ տեսնելու թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, առնուազն իբրեւ պատո։ Լսեցինք, թէ ժողով գումարած են Երկուշաբթի իրիկուն բայց թէ ի՞նչ ըսուած է հոն, ի՞նչ որոշուած է, ոչ մէկ լուր կայ այդ մասին։ Եկեղեցին արդէն բարի սովորութիւնն ունի գաղութը ոչ մէկ բանէ տեղեակ պահելու։ Եւ երբ տարուէ տարի պարզ հաշուետուութիւն մը իսկ չի տրուիր թէ քանի՞ պսակ, քանի՞ մկրտութիւն կամ քանի յուղարկաւորութիւն եղած է, պէտք չէ սպասել անշուշտ, որ լուսաբանութիւն մը տրուի աւելի կարեւոր պարագաներու մէջ, օրինակ՝ երբ խումբ մը մարդիկ դատ կը բանան եկեղեցիին դէմ։ «Յառաջ» սովորութիւն չունենալով իր լուրերը փողոցներէն ժողվելու, առենին (երբ լսեցինք դատին պատմութիւնը) դիմեցինք եկեղեցւոյ պատասխանատուներուն որպէսզի հաղորդագրութիւն մը տան եւ գաղութը լուսաբանեն։

Ըստ սովորականին խուսափողական պատասխաններ լսեցինք եւ մինչեւ այսօր չենք հասկցած, թէ ինչո՞ւ այդքան պարզ հաղորդագրութիւն մը չտրուեցաւ, մանաւանդ, երբ խորհինք որ որեւէ պարագայի, ոչ մէկ պատուախնդիր Հայ կրնար արդարացնել մարդիկ որոնք դատի կը դիմէին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դէմ։

Այսօր, առնուազն երեւոյթներէն դատելով, կը տեսնենք որ մասնաւոր մտահոգութիւն մը չկայ նաեւ Ազգ. Տան պատահածին առթիւ։ Հաւանաբար Փարիզի Եկեղեցին կը խորհի, թէ եղածին պատասխանատուն ինք չէ այլ անոնք որ անձնական դրամագլուխի վերածած էին Ազգ. Տունը։ Բայց եթէ նոյնիսկ այդ այդպէս է, չմոռնանք որ այդ մարդիկը գործի գլուխ եկան եւ մնացին «շնորհիւ» Եկեղեցւոյ բռնած ընթացքին տասնեակ տարիներէ ի վեր։

×

Գալով մեզի, այսինքն «Յառաջ»ին, որ օրերէ ի վեր ամէն կողմէ համակրական ու վրդովումի արտայայտութեանց առարկայ է, կը շարունակէ իր առաքելութիւնը, առժամեայ նեղ պայմաններու մէջ եւ ձեռնարկած է տեղ մը փնտռելու՝ արագօրէն տեղափոխուելու համար։

Օրը օրին գաղութը տեղեակ կը պահենք մեր աշխատանքներուն, տրուած ըլլալով, որ մեր հասկացողութեամբ, այս թերթը ամէնէն առաջ գաղութին թերթն է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻԼԻԻ նախագահը « ծանր » որակեց երկրին ներքին կացութիւնը, վախ յայտնելով, որ իրաց այս վիճակին մէջ կրնայ նոյնիսկ ծայր տալ քաղաքացիական պատերազմ մը։ Հակառակ արտակարգ վիճակի հռչակման, ոչ միայն կը շարունակուի փոխադրամիջոցներու եւ առեւտրական մեծ ու փոքր կեդրոններու գործադուլը, այլեւ առեւտրական նաւերու անձնակազմը, բժիշկները եւ 7000 ճարտարապետներ, իրենց կարգին, գործադուլի որոշում առին։ Չիլիի Համայնավար կուսակցութեան համար այս գործադուլները քաղաքական նկարագիր առած են՝ նպատակ ունենալով տապալել նախագահ Ալէնտէի իշխանութիւնը։ Ընդդիմադիր տարրերուն համար երկրին այժմու կացութեան պատասխանատուն կառավարութիւնն է, որ երկու տարիէ ի վեր չէ յաջողած կայուն հիմերու վրայ դնել Չիլիի տնտեսութիւնը։

ԱՆԳԼԻՈՅ թագուհին ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Պելկրատի մէջ։ Ելիզապէթ Բ. առաջին անգամ է, որ համայնավար երկիր մը կ'այցելէ։ Նախագահ Թիթօ 1953ին Անգլիա այցելած էր, երբ 1948ին խզած էր իր կապը Կրեմլինի հետ։ Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները լաւ են։

ՀՌՈՄԻ մէջ անծանօթներ սպաննեցին Էլ–Ֆաթհի ներկայացուցիչը՝ Աատիլ Զուայթեր, որ Լիբիոյ դեսպանատան մէջ պաշտօն կը վարէր։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Քիսինկէր կրկին հանդիպում մը ունեցաւ Հիւս. Վիէթնամի ներկայացուցիչին հետ եւ ապա մեկնեցաւ Սայկոն։

ՀԱՐ. ՔՈՐԷԱՅԻ նախագահը պատերազմական վիճակ հռչակեց երկրին մէջ, լուծեց Խորհրդարանը եւ գրաքննութիւն հաստատեց մամուլի եւ ձայն – պատկերասփիւռի վրայ։ Փարք Հիի տուած պատճառաբանութիւնը այն է, որ երկրին քաղաքական հիմնարկութիւնները պէտք ունին « վերաքննութեան »՝ Հարաւ–Հիւսիս (իմա երկու Քորէաներ) « երկխօսութեան » ընթացքին։

ԻՖՈՓ, հանրային կարծիքի քննութեան Հաստատութիւնը Ֆիկառոյի համար նոր հետազօտութիւն մը ըրած է, որմէ կը պարզուի որ հակառակ վերջին գայթակղութեանց, մեծամասնութեան վիճակը այնքան ալ գէշ չէ։ Ընտրութեանց համար (1973 Ապրիլ) երեւան կուգայ որ մեծամասնութիւնը ձայներու 45 առ հարիւրը կրնայ ապահովել, բարեփոխողները՝ 13 առ հարիւրը, ձախը՝ 22 առ հարիւր համայնավարներուն համար եւ 20 առ հարիւր ոչ–համայնավար ձախին։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ ընկերային զանազան դասակարգերու ի նպաստ։ Այսպէս միաձայնութեամբ, Ազգ. Ժողովը ներում շնորհեց առեւտրականներուն եւ արհեստաւորներուն։ Մասնաւոր օգնութիւն որոշուեցաւ տարեց մարդոց եւ Ալժերիայէն ներգաղթածներուն։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլը ամբողջական պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 20ին Ֆրանսայի մէջ եւ պիտի տեւէ 26 ժամ։ Չորեքշաբթի օր ալ թղթատարական անկանոնութիւններ սկսան, որոշ սպասարկութեանց գործադուլին հետեւանքով։

ՄԱՐՈՔԻ մէջ սկսաւ 220 դաւադիրներու դատավարութիւնը։ Ասոնք ամբաստանուած են Հասան Բ.ի դէմ մահափորձին իբրեւ մասնակցող։ Գլխաւոր ամբաստանեալները կրնան մահավճիռ ստանալ։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ կրկին սկսան խռովութիւնները։ Բողոքական կէս–զինուորական շարժում մը յայտարարեց. — «Անգլիացիք մեր թշնամիներն են»։

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՈՐԴԻՆԵՐԸ

(Զէյթունի հերոսամարտի 110ամեակին առթիւ)

Ա․

«Հայերը եւ Զէյթուն» հատորին մէջ, որ 1897ին լոյս տեսած էր իտալերէն, Մարաշի Իտալիոյ հիւպատոսը՝ Հենրիկոս Վիթթոն, կը գրէր․ «Ողջո՜յն Զէյթուն, գիւղաքաղաք, ցորչափ արեւը փայլի մարդկային դժբախտութեանց վրայ, քու անունդ պիտի ապրի իբրեւ խորհրդանշան տառապող ժողովուրդներու, դարմանումի չեփորը անոնց համար, որոնք պառկած են տիղմի մէջ, դրօշակը ապագայ պատերազմիկներու ի պաշտպանութիւն իրենց ընտանեկան սրբութեան»: Այս գնահատութիւնը պատահականութեան պէտք չէ վերագրել, որովհետեւ Հայկական Կիլիկիան Թագաւորութեան անկումէն (1375) մինչեւ ԺԹ․ դարու 60ական թուականները, Տաւրոսեան լեռներու վրայ ապաստանած հայկական գիւղերը եւ Զէյթուն գիւղաքաղաքը կիսանկախ կեանք կ՚ապրէին, հակառակ այն իրողութեան, որ շրջանը ԺԶ․ դարէն սկսեալ կը գտնուէր օսմանեան իշխանութեան տակ: Շրջանը փոքրիկ տուրք մը կը վճարէր Այա Սոֆիա մզկիթին, համարուելով մզկիթապատկան (վագըֆ) կալուած:

Կիսանկախ գաւառակը բաժնուած էր երեք քեհեանութիւններու՝ Զէյթուն, Աբեգին (Ալապաշ) եւ Աւագկալի (Մխալ): Գիւղաքաղաքի չորս իշխանական տուները կը գլխաւորէին ոչ միայն Զէյթունի, այլեւ անոր գաւառակին Հայերը, Թուրքերը եւ Լազերը, որոնք, ինչպէս ցոյց կուտայ պատմութիւնը, խաղաղ եւ հաշտ ապրած են իրարու կողքին: Միայն օսմանեան կառավարութեան հրահրած կրօնական կիրքերն են պատճառ դարձած, որպէսզի հակամարտութիւն ստեղծուի այլակրօն բնակչութեան միջեւ:

Զէյթունի եւ շրջակայքի 35.000 բնակչութիւնը կը զբաղէր այգեգործութեամբ, անասնապահութեամբ, երկաթի եւ կապարի մշակութեամբ, ատաղձագործութեամբ, կօշկակարութեամբ, ջուլհակութեամբ, զորգագործութեամբ, զինագործութեամբ եւ այլ արհեստներով:

Գեղեցիկ բնութիւն մը ունեցած է Զէյթուն: Ֆրանսացի ճամբորդ Լէոն Փօլ, զարմացած Տաւրոսեան լեռներու, արագավազ գետակներու գեղեցկութեամբ, կը գրէր․ «Անոնց երկրին պէս գեղեցիկ երկիր չկայ: Մեծ ստճիներ, սօսիներ, դալար կաղնիներ հաճելի հանդստութիւն մը կուտան աչքերուն․ օձի պէս գալարուող վտակներ, դահավէժ հեղեղներ, ակնակիտ եւ սառնորակ աղբիւրներ կը յագեցնեն մարդոց ծարաւը եւ մշտադալար կը պահեն կիրճերն ու կածանները՝ հակառակ արեւի հրակէզ ջերմութեան»:

Բնութեան գեղեցկութեան մէջ, սակայն, ամէնէն գեղեցիկը լեռնական Զէյթունցին էր, ո՛չ միայն իր կորովի նկարագրով ու քաջութեամբ, այլեւ բարոյական վեհութեամբ:

Արծուեբոյնի բնակիչները, որոնք դարերու ընթացքին բազմաթիւ հերոսամարտեր մղած են Թուրքմէն եւ օսման ցեղերու դէմ, մշակած են Պիրիտ լերան երկաթահանքը, եւ պատրաստած մեծ քանակութեամբ վառօդ: Ասիկա, ինչպէս ցոյց կուտան ուսումնասիրութիւնները, իր տեսակին մէջ լաւագոյնն է եղած եւ իր յատկութիւններով անհամեմատ աւելի լաւ է եղած օսմանեան բանակի օգտագործած վառօդէն:

Լեռնականներու արտադրած երկաթին մեծ մասը կ՚երթար Կիլիկիա, Միջագետք եւ Սուրիա ու ծանօթ էր «Զէյթուն տէմիրի» անունով:

Փոքր տարիքէն Զէյթունցիները զէնք կը գործածէին եւ ոքանչելի հրացանաձիգներ էին: Ժողովրդական տօներու ժամանակ հրացանաձգութեան մրցումներ տեղի կ՚ունենային: Ճակատամարտներու ժամանակ զէնք կը վերցնէին 16էն մինչեւ 65 տարեկան այրեր: Լեռնականներու կիներն ալ զէնք գիտէին գործածել: Հայրենիքի ազատութեան համար կռուի դաշտի վրայ իյնալը հպարտութիւն էր Զէյթունցիին համար: «Կռիւը երբեք ձրի չէ, եղը կը մեռնի՝ կաշին կը ձգէ, քաջը կը մեռնի՝ անունը կը ձգէ»:

Օտարներէն մէկը, անդրադառնալով լեռնականներու քաջագործութիւններուն, կը գրէ․ «Ամէն տարիքոտ Զէյթունցի… կրնայ պատմել, որ յաջորդաբար վեց բանակներ եկած են ապստամբ քաղաքը ընկճելու եւ տիրապետելու, սակայն ժողովուրդը չախմախ հրացաններով զինուած՝ քշած է զանոնք լեռներու անցքերը եւ յարձակողներու գլուխներով լեցուցած: Ազատութեան համար մղուած կռուին՝ քաղաքը շրջապատող ապառաժները հանդիսատես եղած են շատ Թերմոպիլներու եւ այսպէս այնպէս ամէն մէկ ձոր, ամէն մէկ բլուր ունի իր արիւնուշտ ճակատամարտներու պատմութիւնը: Բազում սերունդներէ ի վեր այսպիսի պատերազմական մարզանք ստանալով եւ բնաւ մըտաւորական ու բարոյական ազդեցութիւններու տակ չգտնուելով՝ Զէյթունցիներու մօտ աճած է ու կազմուած տեսակ մը բնաւորութիւն, որ շատ կենդանի ձեւով կը յիշեցնէ Ուիլիէմ Թէլի, Ռոպին Հուտը: Երբ դծուծ սարկութիւնը ընդհանուր կերպարանք է ստացած երկրին մէջ, խիստ կազդուրիչ է տեսնել այս լեռնականներու ազատ, անկախ եւ ոէգ դէմքն ու դիրքը»:

Լեռնականներու տուները աղքատ կահկարասի ունեցած են, հագուստները եղած են շատ հասարակ, նման լեռնցիի պարզ ու վճիտ նկարագրին: Ինչպէս ճիշդ կերպով նկատած է ականատեսներէն մէկը, այդ տուներուն մէջ կահ-կարասիներէն աւելի քաջակորով մարդիկ կային: Երախաները իրենց վիզէն արծաթազօծ մագիլներ կախելու սովորութիւն ունէին, ինչ որ անոնց ապառաժէր նկարագիրը կը պարզէր: Երբ որեւէ տան մը մէջ նորածինը աղայ կ՚ըլլար, յաղթակորով կնքահայրը ուրախութեամբ կը բացագանչէր․ «Օ՜խ, մի չախմախ էլ աւելցաւ», այսինքն՝ զէնք բռնող մէկը:

Զէյթունի գաւառակը միշտ Մարաշի սանճաքի մէջ էր եւ տեղւոյն Թուրք փաշաները անպայման ուզած են զայն նուաճել: Առաջին փորձերը կատարեցին 1780-1782 թուականներուն, երբ Մարաշի Օմէր եւ Ալի փաշաները ձգտեցան որեւէ գնով ծունկի բերել արծուաբոյնի բնակիչները: Սակայն, լեռնականները, զինուած տէգերով եւ չախմախ հրացաններով ու ատրճանակներով, հուժկու հարուածներ տուին թշնամիին եւ զայն գաւառակէն դուրս շպրտեցին:

Մինչեւ 1862 Օգոստոս գաւառակը կ՚ապրէր կիսանկախ կեանք եւ չէր ենթարկուեր Մարաշի փաշաներուն:

Թուրք կառավարութիւնը կը փափաքէր անպայման իրեն ենթարկել կիսանկախ Զէյթունցիները: Այս նպատակով այլ պաշտօն տրուեցաւ Մարաշի կառավարիչ Աղիզ փաշայի՝ կամ հպատակեցնել եւ կամ ալ ջնջել Զէյթունը: Նոր կառավարիչը զօրող եւ ամբարտաւան էր եւ չէր ալ մտածեր զաղտնի պահել իր ծրագիրները: Դեռ ապստամբութենէն առաջ, 1861ին, գերմանացի ճամբորդներէն մէկուն ան նկատել կուտար, թէ «Կիլիկիոյ լեռներուն մէջ կան քանի մը ապստամբ ժողովուրդներ, յուսամ թէ քիչ տարէնէն զանոնք անհետ կ՚ընենք»: Արշաւանքէն առաջ ան խոստացած էր Զէյթունը իբրեւ կալուած նուիրել Նոշայի Թաթարներուն:

1862 Յուլիսին Զէյթունի գաւառակի Թուրք բնակչութեան հողային վէճերուն խառնուեցան Աբեգինի Հայերն ալ: Աղիզ փաշա կը պահանջէ Աբեգինցիներուն իրեն յանձնել հողերը: Մերժում ստանալով՝ կը պահանջէ վճարել վերջին տարիներու հարկը՝ մօտ երկու միլիոն ղրուշ: Փաշան գիտէր, որ լեռնականները չէն կրնար վճարել հարկը եւ այդ պատրուակով ինք կրնար յարձակիլ անոնց վրայ:

Լեռնականները կը ձգտէին խափանել ծրագիրը: Ասոր համար ալ կը դիմեն Մարաշի հոգեւոր առաջնորդին, հայ կաթոլիկներու արքեպիսկոպոսին, Ֆրանսայի փոխ-հիւպատոսին, Մարաշի մեծճիսի հայ երեսփոխաններուն: Սակայն փաշան կ՚ուզէր առիթէն օգտուիլ: Ֆրանսացի հիւպատոս Մոլինարի հետեւեալը յայտարարած է բռնակալը․ «Ես միտքս դրած եմ, որ վերջապէս այդ ապստամբ աւազակներուն հետ հաշիւներս լմնցնեմ, միտքս դրած եմ, որ ամէնքն ալ թրէ անցընեմ»:

Հ․ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԻՐԱԿԱՆ – ՎԱԻԵՐԱԿԱՆ – ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ՄԿՈՒՉԻ՛Ն ԳԼՈՒԽԸ

ԵՒ ՀԱՐՎԸՐՏ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՓՐՈՖԷՍՕՐԸ

Ա․

Ցիսուն կանգուն հեռաւորութեան վըրայ իսկ, եռեւէն տեսնուած մարդու մը Հայ ըլլալը կարելի է հաստատել, ուշադրութեամբ դիտելով իր գլխարկը:

Եթէ նկատած էք, հայ մարդոց գըլխարկներուն եղերքը, մանաւանդ ետեւի մասը, առաջին օրէն իսկ կը ստանայ անսովոր ձեւ մը: Իր բնական ձեւը պահելու տեղ, գլխարկին շրջանակը կը ծռի դէպի վեր եւ ամբողջ գլխարկը կ՚առնէ անճոռնի կերպարանք մը: Ասոր պատճառը Հայու գլխուն ձեւն է:

Մանաւանդ որ հայկական գանկը եւրոպական գլխարկի համար չէ շինուած: Այս վերջինը շինուած է ձուաձեւ գլուխներու համար, մինչդեռ հայկական գանկը կլոր է, կը՛ս-կլոր:

Զանց առնելով հայկական գլխուն… պարունակութիւնը — որու մասին զանազան կարծիքներ կան — մէկ կողմ ձգելով նաեւ Հայուն… պնդագլխութիւնը, այստեղ պիտի անդրադառնանք միայն Հայու գլխուն բնախօսական առանձնայատկութիւններուն:

×

Պոսթոնեան հայկական լրագրի մը խմբագրատունէն ոչ շատ հեռու, Դրեմոնդ փողոցին վրայ, դեռ մինչեւ քանի մը տարիներ առաջ կար Վարպետին ակումբը:

Մանուկ հասակէն՝ Վարպետը Զմշկածագը թողած, գացած էր Պոլիս, ուր ճանչցուած էր «փըըըճճը Սեդրակ» անունով: Այնուհետեւ, առաջին աշխարհամարտէն առաջ՝ գացած – հաստատուած էր Ամերիկա: Եւ ամէն շրջան պտըտելէ ու ամէն տեսակ գործ ընելէ ետք, սրճարան մը բացած էր Պոսթոնի այդ յետամնաց փողոցին մէջ:

Վարպետ կ՚ըսէին իրեն:

Շէնքին առաջին յարկը յատկացուած էր հնոտիքի խանութի մը, որ Հրեայի մը կը պատկանէր: Քովը կար Իռլանտացիներու գարեջրատուն մը: Երկրորդ յարկը յատկացուած էր սեւամորթներու մէկ ժողովարանին: Իսկ երրորդ յարկը՝ Անատոլուցիներու, Պուլկարներու եւ Յոյներու ակումբներուն քովն ի վեր, բացուած էր Վարպետին սրճարանը:

Վարպետին խօսակցութիւնը համեմուած էր վայելո՛ւչ եւ պատշա՛ճ… հայհոյանքներով:

Անոր հիմնարկութիւնը միաժամանակ թէ՛ սրճարան էր եւ թէ ճաշարան, թէ՛ խաղարան եւ թէ ընթերցարան: Ակումբ, սալոնի կեդրոն եւ ժամադրավայր: Այդտեղ կը յաճախէին Պոսթոնի ընտրանին, միջակութիւնն ու տկուքը, — մտա-

---

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———○———

Այս տպարանը եւս բեղուն գործունէութիւն ունեցած է: Բացի Արեւելեան Մամուլէն, հոն տպուած են դպրոցական գիրքեր, զանազան տեղեկագիրներ, վէպեր եւ այլ լեզուներով հրատարակութիւններ: Մատթէոս Մամուրեանի հեղինակութիւններէն յիշենք՝ Առողջարանութիւն աղջկանց, դասագիրք, Իրաբանութիւն՝ դասագիրք․ Գիտելիք եւ պարտիք տղոց՝ դասագիրք․ Բանալի հայ շարադրութեան՝ դասագիրք․ Հայոց պատմութիւն՝ դասագիրք: Թարգմանուած վէպեր՝ Կաբալի երգ, Բերուզակ: Օր․ Արապեանի թարգմանութեամբ՝ Ընտիր աղջիկ մը: Մանկական պարտէզ, հեղինակ՝ Կ․ Պալայեան: Այբբենարան, հեղինակ Կ․ Պալայեան: Ուսումն․ քրիստոնէական՝ Ա․ Վարժապետեան, Եռաձայն երգեցողութիւն՝ Լ․ Չիլինկիրեան: Ուղեւորութիւն ի Պոլիս՝ Գ․ Չիլինկիրեան:

Հրանդ Մամուրեանի թարգմանութիւններէն՝ Կատակերգք Մոլիէրի (1905), Դէյլի Բեւեռ (1906), Մագնիսական փորձեր (1909), Քայքայում (1910), Լառօշֆուքոյի Բարոյական առածները (1912), եւայլն:

Վերջապէս պէտք է յիշել նաեւ Բարսեղ Քէշիշեանի 1905ին հիմնած տպարանը: Իր եղերական մահէն ետք, իր եղբայրը Տ․ Քէշիշեան 1909ին կը շարունակէ գործը: Հոս կը տպուին բացի զանազան թերթերէ, նաեւ Երկու Դիւցազունք, Կանոնագիր Հայ Որսորդաց Ակումբի, Երգարան Հայաստան, Մարդը Մարդուն Գայլ, Կոյսի մը Վիշտը, Ֆաուստ, Հառաչանք, Մարդկային պարտականութիւնները, Ուժ, Իրաւունք եւ Արդարութիւն, Ուղեւորական Նօթեր», Դեւը, Մարդը եւայլն:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐ

Եթէ հաշուի չառնենք 1839ին ամերիկեան միսիոնարութեան հրատարակած Շտեմարան Պիտանի Գիտելեաց հայերէն ամսաթերթը, Հայերու կողմէ լոյս տեսած են հետեւեալ թերթերը․—

Արշալոյս Արարատեան (1840–1886) երկշաբաթաթերթ՝ Ղուկաս Պալթազարեանի կողմէ:

Հայրենասէր (1843–1846), շաբաթաթերթ՝ Խաչ․ Մելիքսէթեանցի խմբագրութեամբ:

Արփի Արարատեան (1853–1856), օրագիր՝ Յարութիւն Տէտէեանի կողմէ:

Թութակ Հայկազեան (1854–1855), ամսաթերթ՝ Տէր Վրթանէսի կողմէ:

Երկասէր (1854–1855), ամսաթերթ:

Այս վերջին երկուքը հրատարակուած են Ս․ Մեսրոպեան վարժարանի աշակերտներու կողմէ:

Ափեղցփեղ (1862), գաւեշտաթերթ՝ Կարապետ Տէտէեանի կողմէ:

Գարուն Հայաստանի (1862), խմբագրութեամբ Տիգր․ Գարագաշեանի եւ Գր․ Պարտիզպանեանի:

Յառերժահարս (1862), հանդէս՝ խմբագրութեամբ Սարգիս Փափազեանի եւ Թ․ Աւետիսի:

Ծաղիկ (1862–1867), հանդէս՝ Մ․ Չիլինկիրեանի կողմէ:

Միութիւն Հաշտենից (1861–1862):

Դիմակ (1862):

Լուսափայլ (1864), երկշաբաթաթերթ:

Իրաւունք (1867–1868), քաղաքական թերթ՝ Սարգիս Միրզաեանի կողմէ:

Մէտէօրա (1880–81), վեցամսեայ հանդէս՝ խմբագրութեամբ Գ․ Մսերեանի եւ Մեսրոպ Նուպարեանի:

Արեւելեան Մամուլ (1871–1894), ամսաթերթ Մատթէոս Մամուրեանի կողմէ: Ապա երկշաբաթաթերթ, որ կը դադրի 1909ին: Կը վերահրատարակուի 1919ին իր որդւոյն՝ Հրանդ Մամուրեանի կողմէ, Ռամկավար Ազատական գաղափարական ուղեգծով մինչեւ Իզմիրի դէպքը:

Արշալոյս, օրաթերթ՝ կը հրատարակուի 1907ին կը դադրի 1909ին:

Արձագանգ (1908–1909), Վ․ Թօշիկեանի եւ Հայկանոյշ Մարքի խմբագրութեամբ:

Դաշինք (1909), օրաթերթ՝ Հրանդ Մամուրեանի կողմէ, խմբագրութեամբ Սուրէն Պարթեւեանի:

Միմոս, երգիծ․ շաբաթաթերթ՝ 1908-1909 եւ 1919–1922: Առաջին շրջանը Ռ․ Ղազիկեանի կողմէ, իսկ զինադադարէն ետքը՝ Յակոբ Շիրինեանի խմբագրութեամբ:

Մունետիկ (1909), շաբաթաթերթ (կարճատեւ):

Աշխատանք (1910–1914), շաբաթաթերթ՝ խմբագրութեամբ Սեդրակ Թոքաճեանի: Աշխատակիցներուն մէջ էր նաեւ բանաստեղծ Վահրամ Թաթուլ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար․ – 26)

ւորական, նախկին մտաւորական, կէս մտաւորական, քառորդ մտաւորական, բժիշկ, փաստաբան, առեւտրական, ճարտարապետ, խանութպան, արուեստագէտ, արհեստաւոր, բանուոր, դեղագործ, երկրագործ եւ անգործ:

Պոլսեցի, Վանեցի, Մշեցի, Սեբաստացի, Տիգրանակերտցի, Խարբերդցի, Քղեցի, Մալաթիացի, Ալեքսանդրապոլցի, Ղարաբաղցի եւայլն:

Ի՜նչ հոյակապ հայկական գլուխներ կը մտնէին վարպետին հաստատութեան սեմէն ներս: Գլուխներ տեսա՛կ – տեսակ, բազմատեսակ: Բայց այդ բոլոր գլուխներուն մէջ, մէ՛կ գլուխ աչքառու կերպով կը զանազանուէր միւս բոլոր գլուխներէն:

Այդ մէկը՝ Մկուչին գլուխն էր:

Գլուխը խորտէկ գիւղացի Մկուչին, որուն ոչ տարիքը գիտէինք, ոչ ալ ազգանունը: Ամէնուն Մկուչն էր ան: Թէեւ վկայ չունէր, բայց ինք կ'ըսէր թէ սխրելի Դաւոյին հետ զէնք փախցուցած էր պարսկական սահմանագլուխէն: Եւ, տարիներ առաջ՝ ինկած էր ամերիկեան ափերը: Ոչ ոք ունէր աշխարհի երեսին: Գործ ալ չունէր: Անցած ըլլալով 65րդ տարիքը, Թոշակ կը ստանար կառավարութենէ եւ տուն ալ կ'ապրէր: Տարին անգամ մը կ'երթար Համա-Խորտէկցիական Միութեան դաշտահանդէսին, ամիսը անգամ մը՝ ժողովի, երբեմն ալ՝ հայկական հանդէսի մը, իսկ մնացած ժամանակը կ'անցընէր Վարպետին մօտ:

Առտուն կանուխ, Վարպետին հետ կը բանար սրճարանը: Ետքը տուն կ'երթար եւ կը հանգստանար: Ճաշի ատենները կը վերադառնար եւ գիշերը ուշ ատեն, Վարպետին հետ կը փակէր սրճարանին դուռը, ապա միասին կ'իջնէին վար եւ ամէն մէկը մութ փողոցներէն քալելով կը հասնէր իր խցիկը:

Մկուչ ունէր իր յատուկ բարբառը, իրեն յատուկ քալուածքը, իրեն յատուկ կերպարանքը, խառնուածքն ու արժանիքները, ունէր իրեն յատուկ սովորութիւնները եւ ունէր, մանաւանդ, իրեն, միա՛յն իրեն յատուկ գլուխը:

Հալէպ կամ Հնդիկ ըլլալու աստիճան սեւ էր: Ունէր փոքրիկ, կոշ դդումի նման քիթ մը: Մե՛ծ, անհոգեյայտ, Թաւշա – նման աչքեր եւ թանձր շրթունք: Տարիները խոր եւ բազմաթիւ ակօսներ փորած էին իր դէմքին վրայ: Ամէն կողմը ծուռ էր: Դիմագիծը, թէեւ քիչ մը արտասովոր, բայց իր գանկը, գա՛նկը, անմիջապէս ուշադրութիւն կը գրաւէր: Գլուխ շատ տեսած եմ, բայց Մկուչին գլխուն պէս ոչ տեսած եմ, ոչ ալ անկէ վերջը տեսնելիք ունիմ:

Գլխուն ճաղատութիւնը, կարծես, աւելի եւս կը շեշտէր իր գանկին արտասովոր ձեւը: Հեռուէն Իսպահանի սեխի կը նմանէր. իսկ երբ մօտենայիր՝ Արմաւիրի խոշոր տանձի մը ձեւը կը ստանար:

Կ'ըսեն թէ Երկրի մէջ, դայեակները, խմորի նման կը շաղէին նորածիններու մատղաշ գլուխները, որպէսզի հայկական ճաշակին համեմատ կլոր ձեւ մը ստանային անոնք:

Մկուչին գլխուն նայելով, միայն մէկ եզրակացութեան կարելի էր գալ.— Ան՝ որ իր դայեակը վստահօրէն հարբած էր անոր գլուխը շաղելու պահուն: Արդարեւ, Մկուչին գլուխը կարծես երկրաշարժէ մը ազատած էր:

Այդ օրերուն, Պոսթընի Հարվըրտ համալսարանի յայտնի գիտնականներէն փրոֆեսօր Հընթըր ձեռնարկած էր պատմագիտական մարդաբանութեան վերաբերեալ կարեւոր ուսումնասիրութեան մը:

Տարիներ առաջ, ծանօթ խումբին հետ պեղումներ կատարած էր Վանայ ծովուն հարաւ – արեւելեան եզերքներուն վրայ: Միջազգային համբաւ կը վայելէր ան իբրեւ արեւելագէտ: Իր մասնագիտութիւնն էր Հիթիթներու եւ Ուրարտացիներու պատմութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը: Կը պաշտպանէր այն տեսակէտը թէ Ուրարտացիները սերած են Հիթիթներէն՝ եւ Հայերն ալ, իրենց կարգին, ուղղակի սերած են Ուրարտացիներէն: Եւ իր այս վարկածը հիմնաւորելու համար՝ Փրոֆ. Հընթըր որոշած էր ուսումնասիրել շատ մը հայկական յատկանշական գլուխներ: Խորապէս համոզուած էր ան որ գիտական հիմերու վրայ կատարելիք իր այս պրպտումները միանգամ ընդմիշտ պիտի հաստատէին Հայոց Ուրարտացիներէն սերած ըլլալու տեսակէտը:

Այս նկատումներէն տարուած, Փրոֆ. Հընթըր կը դիմէ քաղաքիս Համա-Խորտէկցիական Ընդհանուր Մշակութային Միութեան (Հ. Խ. Ը. Մ. Մ.), խնդրելով որ պէտք եղած թելադրութիւնները ընեն իրեն և ըսեն թէ Պոսթընի մէջ՝ ո՛ւր կարելի է գտնել ամենայատկանշական հայկ. գլուխները: Առանց գիտնալու՝ ճիշդ տեղն էր ինկած: Հ. Խ. Ը. Մ. Միութեան ատենապետը, յանկանալով օգտակար ըլլալ փրոֆեսօրին, կը յանձնարարէ անոր երթալ վարպետին սրճարանը, ուր միայն կարելի պիտի ըլլար գտնել ամենալաւ հայկական գլուխները:

Փրոֆ. Հընթըր, առանց ժամանակ կորսնցնելու, յաջորդ օրն իսկ կ'երթայ Վարպետին սրճարանը: Ու որովհետեւ փրոֆեսօրը յանձնարարուած էր Հ. Խ. Ը. Մ. Միութեան կողմէ, Վարպետը ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնէ, եւ սիրայօժար կը խոստանայ փրոֆեսօրին տրամադրութեան տակ դնել իր հաստատութիւնն ու յաճախորդները:

Առտուան այդ ժամուն, տը հասարակ, մէկ քանի հոգի հազիւ կը գտնուէին Վարպետին սրճարանը: Մկուչը եկած ու գացած էր, ըստ իր սովորութեան կէսօրէն ետքը վերադառնալու համար: Այնուամենայնիւ՝ փրոֆեսօրը իր տեսած նմոյշներով կը խանդավառուի եւ անմիջապէս կը սկսի տեսնել իր նախապատրաստութիւնները:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

(Շար.)

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ԵՐԷԿ

ՖՐԻՑ ԼԱՆԿ

Գերմանական շարժապատկերի մեծագոյն անուններէն մէկը, անկասկած, Ֆրից Լանկն է, որ հեղինակն է մէկէ աւելի խոստմնալից եւ արժէքաւոր ժապաւէններու:

Ժամանակին մեծագոյն մասը ան անցուցած է Գերմանիոյ մէջ, բայց ծագումով Աւստրացի է եւ ծնած՝ Վիէննա, 1890ին: Երիտասարդ տարիքին՝ աշխատած է իբրեւ գծագրիչ Պրիւսէլի եւ Փարիզի մէջ: Շարժապատկերին ծանօթացաւ հիւանդանոցի մը մահիճին վրայ, ուր կը բուժուէր պատերազմի ընթացքին ստացած վէրքէ մը: Այդ օրէն ի վեր լքեց գծագրութիւնը ու նետուեցաւ շարժունապատկերներու ասպարէզին մէջ: Անմիջապէս պատրաստեց սցենարիօ մը՝ «Հնդկական դամբարանը», որ բեմադրուեցաւ Ճօ Մէյի կողմէ: ՈՒՖԱ ընկերութիւնը իրեն առաջարկեց բեմադրիչի պաշտօն մը եւ Լանկ լծուեցաւ տենդագին աշխատանքի:

Բեմադրած առաջին ժապաւէնը արդէն արժէքաւոր գործ մըն էր. «Դանդաղ մահը» կամ «Երեք լոյսերը», ներշնչուած՝ Թէա Ֆոն Հարպաուի հուշակաւոր վէպէն: Նոյն տարին Ֆրից Լանկ եւ Թէա Ֆոն Հարպաու կ'ամուսնանային:

Նիւթը զուտ գերմանական բնոյթ ունի եւ ներշնչուած է հին առասպելէ մը: Հերոսուհին, զոր կ'անձնաւորէր անուանի գերասանուհի Լիլ Տակովէր, կը հանդիպի Մահուան եւ անկէ կը ստանայ երեք լոյսեր, զորս պէտք է վառ պահէ մինչեւ որոշ ատեն մը, որպէսզի նշանածը ողջ առողջ իրեն վերադառնայ: Դէպքը տեղի կ'ունենայ յաջորդաբար երեք վայրերու մէջ՝ Վենետիկ, Պաղտատ եւ Չինաստան, եւ առիթ առիթ կուտար բեմադրիչին գործածելու գեղարուեստական արտայայտիչ տեքնիքներ: Հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, աղջիկը չի յաջողիր վառ պահել լոյսերը, եւ նշանածը անձնապաշտ կ'ըլլայ:

Անկէ ետք, Ֆրից Լանկ լծուեցաւ աւելի մեծ աշխատանքի մը. իր կնոջ պատրաստած սցենարիոյի մը վրայ՝ վերակենդանացուց գերմանական ազգային մեծագոյն դիւցազներգութիւնը, «Նիպէլունկէն»ի առասպելը: Բոլոր տեսարանները պատրաստուեցան ստիւտիոյի մը մէջ, նոյնիսկ մշուշով ծածկուած մարգագետինը: Եւ նոյնիսկ անծայրածիր սքեփներ, ուր կը խուժեն Աթիլայի վայրագ հորդաները: Նոյնիսկ անտառը՝ իր ընդարձակ լճակով, որուն եզերքին վրայ կը բացուի վիշապին քարայրը: Այս արուեստական տեքնիքները հանդիսատեսին վրայ կը գործէին զօրաւոր տպաւորութիւն մը: Ֆրից Լանկ կը հանդիսանար արտայայտապաշտութեան մեծագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը:

Բայց ան չուզեց իր տաղանդը պարփակել այս նեղ սահմանին մէջ: Ուզեց նոր նուաճումներ իրագործել եւ գերազանցել ամէնէն յանդուգն բեմադրիչները՝ շնորհիւ իր իմացականութեան եւ լայն զարգացումին: Եւ, իսկապէս, կրցաւ հանդիսանալ գերմանական շարժապատկերի ամէնէն բանաստեղծական, ամէնէն փիլիսոփայ եւ ամէնէն ինքնուրոյն բեմադիրը:

Միշտ իր կնոջ՝ Թէա Ֆոն Հարպաուի վէպերէն ներշնչուելով, ան բեմադրեց իր ժամանակի գիտաերեւակայական մեծագոյն ժապաւէնը՝ «Մեթրոփոլիս», որուն նիւթը կը գտնուէր արդէն Վիլիէ տը Լ'Իլ Ատանի «Նոր Եւան» գործին մէջ:

Մեթրոփոլիս կը նշանակէ մայրաքաղաք, կամ վաղուան քաղաքը, ուր կ'իշխէ մեքենան: Հազարաւոր գործաւորներ եւ ստրուկներ կ'ապրին ընդերկրեայ քաղաքի մը մէջ եւ կը համակերպին իրենց ճակատագրին, որովհետեւ մաքուր աղջիկ մը, որ սիրահարած է իրենց տիրոջ զաւկին, զայն կը ներկայացնէ իբրեւ իրենց ազատարարը: Սակայն, հանճարեղ գիտնական մը շինած է արուեստական կին մը, որ կը նմանի վերոյիշեալ մաքուր աղջկան: Արուեստական կինը գործաւորները կը յորդորէ ըմբոստութեան: Գործաւորները կարծելով, որ իրենց դէմը ունին մաքուր աղջիկը, անմիջապէս կը հնազանդին եւ ծայր կուտայ ըմբոստութիւնը: Կը սկսին քանդել Մեթրոփոլիսի մեքենաները: Աղէտը վերջ կը գտնէ սակայն, երբ երկու սիրահարները կը միջամտեն ու կը հաշտեցնեն տէրը եւ գործաւորները:

Այս գործին մէջ, բեմադիրին ընկերային մտահոգութիւնները շատով աչքի կը զարնեն. բայց հակառակ ասոր, կարելի չէ ուրանալ անոր գեղարուեստական արժէքը: Այսօր իսկ կարելի չէ չզարմանալ տեսարաններու մեծութենէն եւ տարօրինակութիւններէն: Իսկապէս՝ կ'ունենանք արտասովոր քաղաքի մը տպաւորութիւնը. օդանաւեր, որոնք կը սուրան փողոցներու մէջ, եւ կ'անցնին հսկայ կամուրջներու տակէն, ուր ծառերու տեղ տնկուած են երկաթէ հսկայ սիւներ, եւ ամեհի վերելակներ, որոնք հարիւրաւոր գործաւորներ մէկ անգամէն կ'իջեցնեն գետնի ընդերքներուն մէջ:

Ֆրից Լանկ, Ապէլ Կանսի, Վիքթոր Սիոսթրոմի եւ Էյզընշթայնի կողքին կը հանդիսանայ այն հազուագիւտ բեմադիրներէն մէկը, որոնք շարժապատկերի արուեստին առջեւ բացին նոր ու լայն հորիզոններ:

Աստղ չվերջացաւ սակայն Ֆրից Լանկի գործունէութիւնը, որովհետեւ ան մեկնեցաւ Միացեալ Նահանգներ, եղաւ ամերիկեան քաղաքացի եւ դարձաւ Հոլիվուտի մեծագոյն վարպետներէն մէկը:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Գ.

Իր կնոջ դրամօժիտին շնորհիւ, տեսականէն գործնականին անցաւ: Սկիզբը, իր կատարած փորձերը սուղի նստան, բայց չյուսահատեցաւ ան, հակառակ կատարեալ ու մօտալուտ հեռանկարի մը, որ աչքերուն առջեւ կը պարզուէր: Ճարտարարուեստական մեքենագիտութեան մէջ ներմուծուած բարեյաջող նորութիւններ շուտով ջուրին երեսը հանեցին զինքը: Մէկ խօսքով՝ կրցաւ կառուցանել այն գործարանը, զոր կը վարէր Ալֆորվիլի մէջ: Երեք հարիւր հազար ֆրանք կ'արժէր ան: Դրամ չէր խնայած տակաւին: Բայց գործարանը օրէ օր կը բարգաւաճէր ու հարիւր յիսուն հազար ֆրանքի դրամագլուխը կարճ ատենի մէջ պիտի կրկնապատկուէր ու նոյնիսկ պիտի քառապատկուէր, որովհետեւ հնարիչը կ'աշխատէր անընդհատ:

Հինդ տարի առաջ, Ժիւլ Լապրու կորսնցուցած էր մանկամարդ կինը. մանչ զաւակի մը ծնունդ տուած ատեն մեռած էր:

Այս կանխահաս մահը ցաւագին հարուած մը եղաւ ճարտարագէտին համար: Սրտէն խոցուած, դէդ, խիստ ու մերթ բիրտ մարդ մը դարձաւ: Նախկին հեզահամբոյր բնաւորութիւնը կը վերադառնէր իր Լիւսիէն զաւկին քով:

Լիւսիէն իր հօրաքրոջ քով կը մեծնար: Ան այրի էր ու Պլէզուա գիւղը քաշուած կ'ապրէր համեստ եկամուտովը ամուսնին որ կենդանութեանը՝ գինիի առուտուրով կը զբաղէր: Ամէն ամիս, Ժիւլ Լապրու քառասունըութ ժամ կը բացակայէր գործարանէն, երթալ գրկելու համար իր զաւակը զոր կը պաշտէր: Լիւսիէնի համար միայն կ'ապրէր: Մեծ հարստութեան մը տիրանալ կ'ուզէր իր զաւկին համար միայն:

— Այն տղաւարը հասան, ուր կը գտնուէին դրասենեակները եւ դրամարկղը: Պ. Լապրու կանգ առաւ կիշէին առջեւ, գրպանէն թղթապանակ մը հանեց, անոր մէջէն թուղթեր առաւ ու պզինձէ տախտակին վրայ դրաւ, արկղակալին ըսելով.

— Պարոն Ռիքու, ահաւասիկ Պօմանտան երկու փոխանակագրերը. կ'արձանագրէք զանոնք ու այն պորտրոյին կը կցէք, զոր քիչ յետոյ պիտի բերէք ինծի: Պէտք է վաղը պանքա ղրկել:

Արկղակալը առաւ փոխանակագրերը ու պատասխանեց.

— Պարո՛ն, մէկ վայրկեանէն պիտի ստանաք պօրտրօն...:

Ճարտարագէտը բացաւ իր աշխատասենեակին դուռը, ու Ժաքի նշան ըրաւ որ իրեն հետ ներս մտնէ: Գլխարկը կախսի մը վրայ դրաւ ու դրասեղանին դիմաց նստաւ:

— Պարոն Մոնթրէօյի մօտ տասնըհինգ օր առաջ մեր գետեղած ուղղաձիգ մեքենան աչքէ անցուցի՞ք, հարցուց Ժաքին:

— Այո՛, պարոն..., Օրուան մը աշխատանքի պէտք կայ, յարդարումի նորոգութիւններ ընելու համար...: Լաւ յարդարիչի մը պէտք կայ... Վէնսանին վրայ կը խորհէի, բայց...:

— Բայց Վէնսան աշխատանոցներու գործաւորութեան մաս չի կազմեր, ըսաւ Պ. Լապրու չոր շեշտով մը: Դուք գիտէք թէ իմ խօսքս վճռական է: Վէնսանի աշխատանոցին պետը խառնել յանդիմանելու էք: Իր մարդոց վրայ աւելի լաւ հսկելու էր: Ամէն տեղ չէք կրնար ըլլալ միշտ, բայց պէտք է վախ ազդէք, որպէսզի չկարծեն թէ ամէն ինչ թոյլատրուած է, երբ հոն չգտնուիք: Ձեր վրայ վստահութիւն ունիմ. իմ հեղինակութիւնս կրնաք ի գործ դնել փոխանորդաբար. մի մոռնաք այս բանը:

— Չեմ մոռնար, պարոն, պատասխանեց Ժաք: Կարելի եղածին չափ հսկողութիւն կը կատարեմ:

— Խստութեամբ չէք վարուիր: Աչքիս բաներ կը զարնեն, որոնք զայրոյթ կը պատճառեն: Գիտէ՞ք թէ յղկումի աշխատանոցի գործաւորուհի մը իր գործը ձգած է, խցիկը պահպանելու համար Տիկին Ֆօրթիէի մէկ բացակայութեան ատեն:

— Գիտեմ, պարոն, բայց կարի վրայ աշխատող գործաւորուհի մըն է:

— Ի՛նչ փոյթ: Աշխատանոցէն հեռանալը դէշ օրինակ մըն է: Տիկին Ֆօրթիէ գիտնալու է որ աշխատանքի ժամերուն արգիլուած է գործարանէն բացակայիլ: Սխալ մը գործեցի, անոր յանձնելով պահապանի պաշտօնը: Բնաւ մաքէս չեմ անցուցած որ մանկամարդ կին մը կրնայ պահապանի մը գործը ընել: Գիշեր ցերեկ գործօն հսկողութեան համար էրիկ մարդ մը անհրաժեշտ է: Ժաննի Ֆօրթիէ հոս պիտի չպահէ իր գործը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալըցեան եւ Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալըցեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց յոյժ սիրեցեալ քրոջ եւ մօրաքրոջ նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՆԷՃԻՄԵԱՆԻ

յիշատակին (մահացած Ամերիկա), այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տիկ. Մայրանոյշ Գործունեանէ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Գործունեան, Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Գործունեան ընտանիքներէն եւ անոնց զաւակներէն 500 Ֆր., փոխան ծաղկեպսակի՝ Եգիպտոսի մէջ մահացած իրենց հանգուցեալ հարազատին՝ Տիրան Թորոս Լէյլէկեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 29 Հոկտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հիմնադրութեան եօթանասուներորդ տարեդարձին առիթով, ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կեանս եղող հարազատներուն համար:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Գէորգ Պազըրճեան, Վահագն Իչգալըցեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պալեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիճա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Յարութիւն Սետիկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն Արշալոյս Միւթէվէլեան, Վեհանոյշ Զրբաչեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Զրուանտեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռօզա Պադըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Մարի Ա. Տէտէեան, Մօրիս Օպեր, Իրէն Ինկէլ-Գույումճեան եւ Պերճ Գույումճեան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կ'ուզուի հայ ուսանողուհի մը երեք տարեկան մանչուկ մը պահելու համար, օրական երեք ժամ 4.30էն 7.30:

Պայմաններու համար հեռաձայնել՝ 627-54-13

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

եւ նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ
(Նախագահ ԵԱՆՑ Ակումբի)

On dansera avec l'Orchestre GERARD MELKONIAN

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Avec la participation du groupe Folklorique
« *Normandie en dentelle Blaudes et Caässes* »
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES
(Վիճակահանութեան առարկաները խիստ հետաքրքրական)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի դրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները կը պահուին մինչեւ ժամը 20:

ՄՈՒՏՔ 20 Ֆր. (ուսանողներու 10 փրանք)

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

51րդ ցանկ

Պր. Հայկազ Քէֆէլեան (Քլամառ), Պ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան, Պր. Ոսկեան Պապիկեան, Պր. Հայկ Նաւասարդեան, Պ. Յակոբ Վէզիրեան, Պր. Ալպէռ Մելքոնեան (Անիէռ - Պուա Քոլոմպ), Պր. Կիրակոս Պէտիրեան, Տ. եւ Տիկ. Պօղոս Ապրասեան, Տ. եւ Տիկ. Աւետիս Զուլֆեան (Շաս), Պր. Ժան Ամանճեան (Վիէն), Տ. եւ Տիկ. Հայկասէր Ապրասեան (Ժիվոռ), Տ. եւ Տիկ. Ժան Ժերանեան (Տէսին), Պր. Վահրամ Թէրզեան (Փարիզ), Օր. Հայկանոյշ Խոյեան (Փարիզ), այրի Տիկ. Արաքսի Զաքօեան (Վիլէօրպան), Տիկ. Ժօզէֆին Տէր-Ղազարեան (Տէսին), Տիկ. Գազանճեան (Սէն Ժեռմէն ան Լէյ), Տիկ. Դաւիթեան (Փիւժէ), Պր. Աւետիս Զաքրեան (Լա Թուռ տիւ Փէն), Պր. Յակոբ Սիրափեան (Լա Թուռ տիւ Փէն), Տ. եւ Տիկ. Ժան Պօտուքեան (Տէսին), այրի Տիկին Հաճի Թորոսեան (Փարիզ), այրի Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան (Տէսին), այրի Տիկ. Հեղինէ Թորոսեան (Վիէն) 30ական Ֆր.:

Նախկին գումար 149.469,38
51րդ ցանկի գումար 720
Ընդհ. գումար 150.189,38

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հայր Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեան, միւռոնօրհնութեան առթիւ Անթիլիաս գացած ըլլալով, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի (Հոկտ. 22) կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

Նշան Քհնյ. Գույումճեան:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Ի նախատեսութիւն Ֆրանքեւհայկական Մշակութային Միութեան մը ստեղծման:

Ուրբաթ, Հոկտ. 20, ժամը 20.45ին Շաւիլի Սալ տէ Ֆէթը, Ռիւ տը Սթալինկրատ:

Կը խօսին.— Շաւիլի քաղաքապետը, Ա. Տէտէեան, Ռ. Տէր-Յակոբեան, Զ. Խանդատեան:

Շարժանկարի մաս:

Մուտքը ազատ է

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20.30ին
SALLE ST. GEORGES
97, Ave. de la Corse — Marseille 7

Կը խօսին

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ — «Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւն»

ՄԷԹՐ Ժ. ՎՈԼՖ — «Սեւրի դաշնագիրը եւ իր դասերը»

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ
«Հայկ. Հարցի այժմէականացում, հեռանկարներ, լուծումներ»

ՓՐՈՖ. ԺՈՒՖՐ ՏԸ ԼԱ ՓՐԱՏԷԼ
«Հայկական Հարց եւ միջազգային իրաւունք»

le CLUB des JEUNES de L'UGAB

Invite tous les jeunes à suivre les cours de langue, de littérature et de civilisation Arménienne à partir du Lundi 16 Octobre 1972 dans les locaux de l'UGAB, 11, Square Alboni, Paris (16e), Métro Passy.

Horaires

Les lundis, de 19 h. 30 à 20 h. 30 : Cours de langue et de littérature arménienne 1ère, 2ème et 3ème année.
de 20 h. 30 à 21 h. 30 : Cours de Civilisation Arménienne.

Pour tous renseignements, s'adresser au Secrétariat : Tél. 870-03-18

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաքեան խումբին: Տեղի կ'ունենայ 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ՝ Օտէթ Քէչէճեան, Միլօ Խաչատուրեան, Սիլվա Յովսէփ, Պր. Վարուժան Խաչատուրեան:

Արտասանութիւն՝ Տիկիններ Ադնիւ Գրիգորեան, Սօսի Պայրամեան, Օրիորդ Նուէր Գասպարեան, Պր. Վարուժան Գպիրեան: Պար՝ Նոր Սերունդի ձեռ պարախումբի կողմէ, զոյգ պար՝ քոյր եւ եղբայր Ճերանեաններու կողմէ:

Նուագ՝ Պարոններ Ալպէր Գասեան եւ Ղազարեան:

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ Սալ Մազընօ: Ժամը 14էն սկսեալ՝ ցուցահանդէս:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Surprise - Party

Կազմակերպուած Կրընոպլի Նոր Սերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբի կողմէ, Հոկտ. 21ի երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ, Յունաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 1 Ռիւ Ժեներալ Մանժէն:

Կը հրաւիրուին շրջաններու բոլոր ընկերները եւ համակիրները առանց տարիքի խտրութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Շաբաթ 21 Հոկտ. երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական ժողովատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 20 OCTOBRE 1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 60 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.544
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.544

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

"ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Հետեւողական իր ստանձնած առաքելութեան, Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպած է Հայկական Հարցին նուիրուած երեկոյթ մը, որ տեղի կ'ունենայ վաղը՝ Շաբաթ՝ Մարսիլիոյ մէջ:

Յանձնախումբը վերջին անգամ Ապրիլ 11ին Փարիզ, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ կազմակերպած էր «Հայ Դատի Օր»ը, բողոքելու համար Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Սովետի նախագահ Նիկոլայ Պոդգորնիի Անգարա այցելութեան դէմ:

Բացառիկ յաջողութիւն էր արձանագրած այդ երեկոյթը, որուն նշանաբանն էր «հողի եւ հողային պահանջի հանրաժողով»:

Հայկական Հարցը ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ հողային պահանջ:

Հայ ժողովուրդի պապենական ժառանգութիւն պատմական Հայաստանի հողերը բռնագրաւուած կը մնան մեր դարաւոր ոսոխին կողմէ, որ կարողութիւն իսկ չունի մշակելու, շէնցնելու եւ օգտագործելու զանոնք:

Քանդելու, աւերելու, կործանելու իր աւանդական, ժառանգական բնազդէն մղուած, Թուրքը աւելի քան յիսուն տարիներու ընթացքին աւերակի է վերածած երբեմնի հայկական շէն ու բարգաւաճ քաղաքները, աւաններն ու գիւղերը: Փլցուած, քարուքանդ է ըրած հայ ճարտարապետութեան հրաշակերտները, աններելի վանտալականութեամբ: Լաւագոյն պարագային մզկիթի է վերածած մեր սրբավայրերը:

Վերջին տարիներուն, շահամոլութենէ մղուած, զբօսաշրջիկներ կը հրաւիրեն արեւելեան նահանգները: Անին, Աղթամարն ու կանգուն մնացած հայկական եկեղեցիները կը ներկայացնեն իբրեւ հրաշակերտներ... Թրքական արուեստի:

Զբօսաշրջիկներու համար եւրոպական լեզուներով հրատարակուած «Ուղեցոյց»ներու, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ համառօտ պատմութեան գրքերուն մէջ օտարներուն մանաւորապէս յանձնարարուած է իրենց ճամբորդութեանց ընթացքին երբեք չխօսիլ Հայերու մասին:

Թուրքերու լեզուն կը ցամքի, եթէ արտասանեն հայ անունը:

Անգարայի վարիչները լուր կ'անցնին՝ ամէն անգամ, որ արեւմուտքի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ զանազան առիթներով կ'արծարծուի Հայ Դատը հրապարակային ցոյցերով, մամուլով կամ բեմով: Կը կատղին մանաւանդ, երբ օտար ականաւոր դէմքեր կամ Ուրուկուէյի պէս պետութիւններ իրենց անվերապահ համակրանքն ու գործնական աջակցութիւնը ցոյց կու տան հայ անիրաւուած ազգի արդար Դատին հանդէպ:

Հին սերունդը կարելին ըրաւ, աննպաստ պայմաններու տակ, վառ պահելու համար Հայկական Դատը:

Քաջալերական ու յուսադրիչ երեւոյթ է նշել այսօր, որ նոր սերունդը, Հայրենիքի ու սփիւռքի մէջ տէր կը կանգնի մեր քաղաքական անկորնչելի իրաւունքներուն եւ հողային արդար պահանջներուն:

Յաջողութի՛ն Հայ Դատի Յանձնախումբի Մարսիլիոյ ձեռնարկին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Հինգշաբթի օր կը բացուէր Եւրոպայի ինններու վեհաժողովը, որմէ սակայն շատ բան չակնկալեր Նախագահ Փոմփիտու: Այս առթիւ Փարիզ ժամանած են ութ վարչապետ եւ նախարարապետ:

Նախագահ Փոմփիտու հեռատեսիլէն տուած իր տեսակցութեան ընթացքին շեշտեց մասնաւորաբար թէ պահ մը վախ կար որ այս ժողովը միայն ձեւական բնոյթ ստանար եւ հարց կար նաեւ թէ ատենը լաւ ընտրուա՞ծ է: Իրականին մէջ բազմաթիւ շփումները որ եղան քանի մը ամիսէ ի վեր եւ վերջին շաբաթներուն ցոյց տուին որ իւրաքանչիւրը վճռած էր այս ժողովը շօշափելի եւ դրական բանի մը վերածել:

Պէտք է իրականութիւն մը դարձնել Եւրոպան, որ իր անհատականութիւնն ունի, իր անկախութիւնը, իր իսկ դիրքերը միջազգային հարցերու մասին: Պէտք է ձայն ունենայ և ինքզինքը պարտադրէ դրամական մեծ բանակցութեանց մէջ:

Իր եզրակացութեան մէջ, Ֆրանսայի Նախագահը մաղթեց որ Ֆրանսացի ժողովուրդը գիտակցի թէ ի՛նչ պատիւ է որ Փարիզ ընտրուած ըլլայ իբրեւ վայր մեծցած Եւրոպայի առաջին ժողովին:

Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ Եւրոպայի մեծերը չորս լիակատար նիստ պիտի ունենան:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԻՋԵՒ

—o—

Աւելի քան տարուան մը բանակցութիւններէ ետք, առեւտրական ընդհանուր համաձայնագիր մը կնքուեցաւ Ուաշինկթընի մէջ, Խորհ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու միջեւ: Այս համաձայնագիրը լայն ճամբայ կը բանայ երկու երկիրներու համագործակցութեան համար:

Երկու հիմնական դժուարութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր արգելք կը հանդիսանային այս համաձայնագրին կնքումին, վերցած են: Այսպէս Մոսկուա յանձնառու եղած է 30 տարուան ժամանակամիջոցի ընթացքին Մ. Նահանգներու վճարել 500 միլիոն տոլար: 1941էն 1945ի միջեւ Ամերիկացիք 11 միլիառ տոլարի ռազմամթերք յանձնած էին Ռուսերուն: Մոսկուա այդ պարտքին մէկ փոքր մասն է, որ ետ պիտի տայ: Համաձայնագրին մէջ չէ ճշդուած տոկոսի սակը: Միւս կողմէ, Նիքսըն խոստացած է, որ ամերիկեան Խորհրդարանը յատուկ որոշում մը Խորհ. Միութիւնը նկատէ «առանձնաշնորհեալ» Պետութիւն: Այդ պարագային ամերիկեան մաքսի գինները կը նուազին խորհրդային ապրանքներու վրայ:

Մասնագէտները կը գտնեն, որ այս համաձայնագրին շնորհիւ երկու երկիրներու փոխանակութեան ծաւալը պիտի ընդլայնի: Վերջին տարիներուն 200 միլիոն տոլարի կը հասնէր երկուստեք փոխանակութիւններու ծաւալը: Ասիկա 1975էն սկսեալ կրնայ երկու միլիառ տոլարի հասնիլ տարեկան:

Մոսկուա արդէն իսկ աւելցուցած է իր գնումներու տարողութիւնը Մ. Նահանգներէն: Օգտուելով Ամերիկայի բացած 750 միլիոն տոլարի վարկէն, Խորհ. Միութիւն վերջին շաբաթներուն քանի մը միլիոն թոն հացահատիկ գնեց Մ. Նահանգներէն: Կ'ենթադրուի, թէ Մոսկուայի գնումները մինչեւ 1973 քսանեւհինգ միլիոն թոն հացահատիկի կրնայ հասնիլ:

Ճարտարարուեստի գետնի վրայ Մոսկուա անմիջական կերպով հետաքրքրուած է փոխադրակառքերու սարքերու գնումով, Կամայի իր գործատան համար: Այս գնումը կրնայ մէկ միլիառ տոլարի հասնիլ: Խորհ. Միութիւն շահագրգռուած է նաեւ ամերիկեան հաշուողական մեքենաներու գնումով:

Ամերիկացիներու գնումները կրնան ծաւալ ստանալ, եթէ երբեք իրականութիւն դառնայ անոնց ծրագիրը՝ միասնաբար շահագործել Սիպերիոյ բնական կազի, քարիւղի եւ մետաղներու հանքերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

—o—

Անգարայի Զինուորական Ատեանը բանտարկութեան ծանր պատիժներ տուաւ 21 հոգիի, որոնք առաջնորդները կը նկատուին Թուրք Բանուորական կուսակցութեան: Դատավարութիւնը սկսած էր 1971 Օգոստոսին: Այս կուսակցութիւնը, որ հիմնուած էր 1961ին, անցեալ տարեսկիզբին լուծուած էր Սահմանադրական Ատեանի որոշումով, որովհետեւ «ոտնահարած էր քաղաքական կուսակցութիւններու օրէնքը եւ քաջալերած՝ քիւրտ անջատողական շարժումները»:

Զինուորական դատախազը ամբաստանած էր ձերբակալեալները, որ կը ձգտէին տարածել «Մարքս-Լենինեան գաղափարները», ուզէին «ընկերային դասակարգի մը տիրապետումը հաստատեն միւս դասակարգերու վրայ»: Ասոր համար անոնք կը ձգտէին «անիշխանական մթնոլորտ ստեղծել երկրին մէջ», որով նպաստաւոր վիճակ պիտի ստեղծուէր «ընկերային եւ տնտեսական կարգն ու սարքը տապալելու» համար:

Դատարանը խորացուց դատախազին այս տեսակէտները: Դատապարտեալներուն մէջ կը գտնուին Թուրք Բանուորական կուսակցութեան նախագահուհին՝ Տիկին Պեհիճէ Պորան եւ Կեդր. Կոմիտէի եօթը անդամները: Ասոնք ստացան 15 տարուան բանտարկութեան վճիռ: Ուրիշներ՝ վեցէն տասներկու տարուան բանտարկութեան վճիռ:

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին ամբաստանեալները հերքեցին իրենց վերագրուած ամբաստանութիւնները: Կուսակցութեան ծրագիրը հրապարակուած էր 1962ին, եւ իշխանութիւնները ոչ մէկ առարկութիւն ըրած էին մինչեւ 1971:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Մանեսքու, «ազատ կացուցուած» է իր պաշտօնէն: Պաշտօնապէս ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կատարուեցաւ: Արտաքին նախարար նշանակուած էր 1961ին եւ կը նկատուէր Ռումանիոյ անկախ քաղաքականութեան դարբիններէն մէկը:

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ հինգ հոգի քոլերայի հետեւանքով մեռած է:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 19 հրեայ ընտանիքներ արտօնութիւն ստացան Իսրայէլ մեկնելու, առանց «ուսման տուրք» վճարելու: Արտօնութիւնը տրուեցաւ 48 ժամ առաջ իրենցմէ պահանջուած էր վճարել 160.000 ռուբլի:

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 16)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի կառավարութեան նիստերու դահլիճին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Խորհրդային Միութեան օտար դեսպաններու եւ դիւանագիտական ներկայացուցիչներու Երեւան այցելութեան առթիւ: Ընդունելութեան ներկայ էին Հայաստանի պետական վարիչները: Ա. Քոչինեան խօսք առնելով գոհունակութիւն յայտնեց այս այցելութեան համար, քանի որ ասիկա առիթ կուտայ այցելուներուն ծանօթանալ Հայաստանի կեանքին: «Հայ ժողովուրդը, կ'ըսէ ան, աշխարհի հնագոյն ժողովուրդներէն է»: Ա. Քոչինեան թուելէ ետք մեր ժողովուրդին արձանագրած բացառիկ յաջողութիւնները, դիտել կուտայ, թէ ներկայիս Հայաստանի բնակչութեան թիւը 2 միլիոն 665.000ի հասած է, ինչ որ կը նշանակէ, թէ եռապատկուած է ան 1920ի բաղդատմամբ:

Օտար դիւանագէտները այցելեցին Երեւանի Մատենադարանը, Սեւան, Բիւրական, Օշական, ինչպէս նաեւ ներկայ գտնուեցան Հայաստանի Արուեստի վարպետներու համերգին՝ Օփերայի մէջ:

Հիւրերը լաւ տպաւորութիւններով մեկնեցան Հայաստանէն:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԸ

Լենինկրադի «Աւրորա» հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Հայաստանի կերպարուեստը» հաւաքածոն: Հատորը կազմած եւ անոր յառաջաբանը գրած է արուեստաբանութեան թեկնածու՝ Վահան Յարութիւնեան: Յառաջաբանը համառօտ ակնարկ մըն է հայկական կերպարուեստի զարգացման պատմութեան մասին՝ նախապատմական դարաշրջանէն մինչեւ մեր օրերը:

Հեղինակը մասնաւորապէս կ'անդրադառնայ Հայաստանի վերջին տասնամեակներու կերպարուեստի զարգացման փուլերուն:

×

ՆՈՐ ՔՈՆԵԱԿ

Երեւանի քոնեակի գործատունը այս տարի պիտի արտադրէ նոր քոնեակ մը՝ «Սասուն» անունով: Ասիկա այս տարեվերջին պիտի ներկայացուի Հունգարիոյ մէջ՝ համաշխարհային համտեսի ցուցահանդէսին: Նոր քոնեակը պատրաստած է Մարգօ Սեդրակեան:

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԹԱԼԻՆԻ ՄԷՋ

Էսթոնիոյ մայրաքաղաքի նկարչասէրները մեծ հետաքրքրութեամբ ծանօթացան նկարիչ Վահրամ Գայֆէճեանի գործերուն, յատուկ ցուցահանդէսի մը մէջ:

Ներկայացուած է 120 գործ՝ «Եղբեւանիներ» նկարը, որ յօրինուած է 1917ին, «Պարտէզին մէջ», «Մթնշաղ», «Սըրճարան», «Մայիս» եւ այլ կտաւներ:

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՈՐԴԻՆԵՐԸ

(Զէյթունի հերոսամարտի 110ամեակին առթիւ)

———o———

Բ.

Աղիզ փաշա, 1862 Յուլիսի վերջերը, 12.000 զինուորով Մարաշէն կը շարժի դէպի Զէյթուն՝ Ջահան գետի եզրին հանգիստ տալով բանակին: Լեռնական իշխաններէն Ղազարոս Շովրոյեան կ՚որոշէ Զաքըրի մէջ դէմ դնել թշնամիին: Հինգ հարիւր մարտիկներ իրենց իշխաններու գլխաւորութեամբ կ՚արշաւեն թշնամիին վրայ եւ ապա կը նահանջեն՝ 72 դիակ ձգելով կռուի դաշտը: Այս անհաւասար կռիւին կը մասնակցին զէյթունցի Լաղեր, որոնցմէ երկուքը՝ Ֆերիզ Մահմէտճիկ եւ Զոքիկ Մոհամմէտ կը զոհուին:

Գոռոզ փաշան, առաջին յաջողութենէն խանդավառ, կ՚որոշէ Զէյթունի վրայ արշաւել: Յուլիսի վերջերը Թուրք բանակը կը յարձակի Արեգինի վրայ, կ՚աւերէ եւ կը կողոպտէ անոր շրջակայքի 15 գիւղերը: Երկու հարիւրէ աւելի մարդ կը սպաննուի, իսկ մնացեալները՝ կ՚ապաստանին Զէյթուն:

Յուլիս 29ին, Զէյթունցիները 14 հոգինոց պատգամաւորութիւն մը կ՚ուղարկեն փաշայի մօտ՝ հարցը խաղաղ ճամբով լուծելու համար: Փաշան կը մերժէ:

Լեռնականները զինուած կը սպասեն՝ պատանիներէն մինչեւ ծերեր, նոյնիսկ զէնք վերցնելու ընդունակ կիներ: Գիւղաքաղաքին եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ կռուի ժամանակ 5–7 հազար զէնք վերցնող մարտիկ կար: Համաձայն գոյութիւն ունեցող տեղեկութիւններու, փաշայի զօրքերու թիւը կը հասնէր 40–50 հազարի (որ յամենայն հաւանականութեամբ չափազանցուած պէտք է նկատել): Այդ խառնիճաղանճ բանակը կ՚ողեւորէին 150 շէյխ եւ մոլլա:

Իշխանական Խորհուրդի կազմած ծրագրով՝ Եաղուպեան իշխան 1500 հոգիով պէտք է դիմադրէր թշնամիին Աւագկալ գիւղի մօտ: Սուրէնեան, Շովրոյեան իշխանները 1500 հոգիով դիրք պիտի գրաւէին ճեմարանի շէնքին մօտ, իսկ Ենիտունեան իշխանը նոյնքան հոգիով ծուղակ պիտի լարէր վանքի եւ Զէյթունի միջեւ տարածուած ձորին մէջ: Պահեստի ուժը՝ 500 մարտիկ, ըստ ծրագրին, պէտք է քանի մը ժամ կռուէր թշնամիին դէմ եւ պարտուած ձեւանալով նահանջէր մինչեւ Զէյթուն: Եկեղեցիներու կոչնակներու ձայնը լսելով պահուըտած ուժերը պէտք է սրընթաց յարձակէին թշնամիին վրայ:

1862 Օգոստոս 2ին Աղիզ փաշայի բանակը երկու թնդանօթներով կը շարժի դէպի Զէյթուն: Ժողովուրդը սարսափեցնելու նպատակով, թնդանօթները կը ռմբակոծեն քաղաքը, իսկ հազար հոգինոց ջոկատ մը կ՚արշաւէ 500 Զէյթունցիներու վրայ: Երկու ժամ տեւող յամառ դիմադրութենէ ետք, ըստ նախագծուած ծրագրին, Զէյթունցիները կը նահանջեն: Թուրք բանակը կ՚արշաւէ դէպի քաղաք եւ երբ կը հասնի ձոր, լեռնականները կոչնակներու ձայնին վրայ կը յարձակին, կը շրջապատեն թշնամին եւ կը սկսի կոտորածը: Կը սպաննուին 756 զինուոր եւ 9 պէյ: Անկէ ետք այդ ձորը կոչուեցաւ Զարդի Ձոր (Ղրան Տերեսի):

Լեռնականներէն մէկը՝ Մարկոս Թաշճեան կ՚ուզէ թնդանօթաձիգը սպաննել: Երբ անոր ընկերները կ՚ըսեն, թէ ան կրնայ սպաննուիլ, Մարկոս կը պատասխանէ. «Այո, գիտեմ, թէ պիտի մեռնիմ, բայց ուրիշները պիտի ապրեցնեմ»: Եւ այդպէս ալ կ՚ըլլայ: Մարկոս կը սպաննէ թնդանօթաձիգը, բայց թշնամի գնդակը գետին կը տապալէ հայրենասէր Զէյթունցին:

Աղիզ փաշա կը հարկադրուի նահանջի հրաման տալ եւ կը սկսի խուճապը: Փաշան հազիւ կը յաջողի ինքզինք ազատել եւ գերի չիյնալ: Հերոս լեռնականները կը հետապնդեն նահանջող ուժերը մինչեւ Ջահան գետը, որու ալիքներուն կուլ կ՚երթայ թշնամի ուժերու մէկ մասը:

Զէյթուն յաղթեց: Պարտուած փաշան խրատունք տուաւ շրջանի ցեղերուն՝ բռնել Զէյթունցիները: Սակայն դժուար կացութիւն մը ստեղծեց Զէյթունցիներու համար, քանի որ անոնց ջորեպանները հնարաւորութիւն չէին ունենար դուրս ելլելու գաւառակի սահմաններէն, եւ քաղաքն ու գիւղերը կը մնային պաշարուած վիճակի մէջ:

Աղիզ փաշան փոխարինողը՝ Աշիր, որ եղած էր Պելկրատի կառավարիչ եւ աչքի զարկած էր դաժանութիւններով, աւելի խստացուց պաշարումը: Լեռնականները ստիպուած իրենց ներկայացուցիչները ուղարկեցին Կ. Պոլիս եւ Փարիզ՝ Սուլթանին եւ Ֆրանսայի Կայսրին բողոքելու: Երեք տարի շարունակ ձգձգուեցաւ այսպէս կոչուած «Զէյթունի հարցը», սակայն անօգուտ: Զէյթուն մնաց պաշարուած:

Գնահատելով Զէյթունի հերոսական ապստամբութիւնը, իբրեւ հայ ազգային ազատագրական շարժման անդրանիկ էջերէն մէկը, հարկադրուած ենք, սակայն, նկատել տալ, որ ատով ալ վերջ կը գտնէ Զէյթունի կիսանկախութիւնը: Թուրքերը նուրբ դիւանագիտութեամբ յաջողեցան ընել այն, ինչ որ չէին կրցած զէնքի ուժով ընել դարերու ընթացքին: 1865ին Զէյթունցիները ստիպուեցան ընդունիլ ներկայութիւնը առաջին քայմաքամին, իրենց գաւառակին եւ քաղաքին դուռները բանալով թրքական պաշտօնէութեան առջեւ: Կիլիկիոյ անկախութեան քայքայումէն մինչեւ ԺԹ. դարու 60ական թուականները ինքնավար ապրող Զէյթունցիները սկսան ղեկավարուիլ օսմանեան Պետութեան օրէնքներով: Եթէ անկէ առաջ անոնք Այա Սոֆիայի տաճարին կը վճարէին 15.000 ղրուշ հարկ, 1865էն սկսեալ հարկադրուեցան վճարել մինչեւ 175.000 ղրուշ:

Զէյթունցիները ստիպուեցան համակերպիլ իրաց այս կացութեան հետ, սակայն, շատ չանցած ոտքի ելան նոր վարչակարգին դէմ եւ սկսան իրենց պայքարը՝ կորսուած կիսանկախութիւնը ետ ստանալու համար: 1867ին Զէյթուն հրաբուխի վրայ նստած էր, եւ ան չուտով զէնքի դիմեց: Յետագային անոր պայքարը զօրացաւ 1877–78ի ռուս–թրքական պատերազմի նախօրէին, ապա 80–90ական թուականներուն, երբ լեռնականները քանի մը ապստամբութիւններու նախաձեռնեցին:

Հ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Թէաթր տիւ Թերթրի մէջ, Նոյեմբեր 15էն սկսեալ պիտի ներկայացուի ժանժաք Վարուժանի մէկ նոր թատերգութիւնը՝ «Լաւ որ ամէն օր Կիրակի չէ»:

(Heureusement, ce n'est pas tous les jours dimanche).

ԻՐԱԿԱՆ – ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ – ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ՄԿՈՒՉԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

ԵՒ ՀԱՐՎԸՐՏ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՓՐՈՖԷՍՈՐԸ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Յաջորդ օրը, ճաշի պահուն, փրոֆեսօր Հընթըր կը գործէ իր հանդիսաւոր մուտքը Վարպետին հիմնարկութենէն ներս: Եւ իր երեք օգնականները, իրենց լուսանկարելու եւ չափելու յատուկ ամենանուրբ եւ ամենակատարեալ գործիքները կը տեղաւորեն սրահին մէջ:

Ծայր կուտայ ընդհանուր իրարանցում մը: Լրագիր կարդացողները կ՚արթննան, խաղերը կը դադրին, ճաշերը կէս կը մնան: Տեղը տակնուվրայ կ՚ըլլայ եւ Վարպետը, խոհանոցէն, կը սկսի թափել օրուան պատշաճ, երփներանգ ու պատկերալից հայհոյանքներու հեղեղը...

Հակառակ, սակայն, այս խառնաշփոթութեան, կը սկսի, գործնական փուլը այս գիտական ձեռնարկին: Կը զետեղուին չորս սեղաններ: Բոլոր ներկաները հերթի կը շարուին եւ յաջորդաբար կ՚անցնին սեղաններուն առջեւէն: Կը տիրէ արգիլնաշատ գործունէութիւն: Կարծես Ֆորտ գործարանին արտադրութեան դասաւորումը խրացուցած ըլլային Հարվըրտի այս գիտնականները:

Առաջին սեղանին՝ թիւ մը կը տրուէր իւրաքանչիւր անձի եւ կ՚արձանագրուէր անունը, ազգանունը, տարիքը, ծննդավայրը, եւայլն:

Երկրորդ սեղանին՝ կը լուսանկարուէր անձին գլուխը. վերէն, երկու կողմերէն, ետեւէն եւ առջեւէն, հեռուէն եւ մօտէն:

Երրորդ սեղանին՝ զանազան նուրբ գործիքներով կ՚առնուէին գլխուն չափերը, — շրջագիծը, տրամագիծը, ճակատին լայնութիւնը, երկարութիւնը, գանկին կլորութիւնը, թանձրութիւնը, եւայլն:

Իսկ չորրորդ սեղանին՝ նստած փրոֆեսօրը, ինքը: Գուրգուրանքով եւ մեծ հետաքրքրութեամբ կը քննէր իւրաքանչիւր գլուխ եւ անընդհատ դիտողութիւններ կ՚արձանագրէր իր առջեւի տետրակին մէջ:

Ամէն ինչ լաւ էր, մինչեւ որ կարգը եկաւ Մկուչին:

Երբ փրոֆեսօրը Մկուչին գլուխը տեսաւ, միւս գլուխները մոռցաւ: Շատ աւելի խնամքով եւ մանրամասնութեամբ չափեցին ու նկարեցին անոր գլուխը: Միւս գլուխները արձակեցին եւ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին Մկուչին գլխուն վրայ:

Յուզուած, եւ մեծ իրարանցման մէջ, փրոֆեսօրն ու իր օգնականները խորհրդակցեցան: Բոլոր ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց օժանդակութեան համար եւ յայտարարելէ ետք, թէ այս ձեռնարկը պիտի ընդհատուի առժամապէս, խոստացան շարունակել շատ մօտիկ ապագային, յարմարագոյն պատեհութեամբ մը:

Ամէն մարդ շունչ մը քաշեց: Խաղերը շարունակուեցան, լրագիր կարդացողները սկսան նորէն քնանալ, ճաշողները տաք կերակուր պահանջեցին եւ Վարպետը դարձեալ հայհոյեց:

Այս անցքին վրայէն քանի մը հանդարտ օրեր եւս անցան եւ Վարպետին սրճարանը վերագտաւ իր սովորական մթնոլորտը:

Չորրորդ օրը, յանկարծ, առանց լուր տալու, սրճարանէն ներս մտաւ փրոֆեսօր Հընթըր, պաշտօնակից երկու գիտնականներով եւ երեք օգնականներով: Ու նորէն մեքենաներ, գործիքներ... Մէկ խօսքով, Վարպետին սրճարանը անգամ մը եւս վերածուեցաւ գիտական աշխատանոցի եւ այս անգամ սկսան շատ աւելի մանրակրկիտ քննութեան ենթարկել Մկուչին գլուխը:

Աննախընթա՜ց գիւտ մը ըրած էին: Եթէ ոսկեհանք մը գտած ըլլային պիտի չուրախանային այնքան՝ որքան կ՚ուրախանային Մկուչի գլխուն նայելով:

Ու այսպէս, աւելի քան ամիս մը անընդհատ, ամէն օր ժամը 1էն մինչեւ4, գիտնականները կուգային եւ կ՚ուսումնասիրէին Մկուչին գլուխը: Կը լուսանկարէին, կը քննէին, կը գննէին, կը չափէին ու կը չափչփէին:

Այդ գլուխը նոր հորիզոններ կը բանար մարդաբանական գիտութեան առջեւ: Փրոֆեսօր Հընթըր, արդէն, կարգ մը թուղթեր լեցուցած եւ ղրկած էր այդ գիտութեամբ զբաղող հանդէսներուն:

Փրոֆեսօրը շատ խնդրեց Մկուչէն որ իր գլուխը կտակէ Հարվըրտ համալսարանին: Մկուչ համաձայնեցաւ սիրայօժար: «Համլէթ» ողբերգութեան՝ գերեզմանի տեսարանին մէջ ցուցադրուող գանկին պէս, Մկուչին գանկին համբաւն ալ պիտի տարածուէր դարէ դար: Մկուչը պիտի անմահանար:

Մկուչին յետ մահու փառքին անշուշտ չէինք ուզեր արգելք ըլլալ, եւ ոչ ալ հակառակ էինք գիտութեան յառաջդիմութեան, բայց եւ այնպէս մեր ալ հանդիստը գոհելու շատ տրամադիր չէինք: Ալ այնպէս եղած էր, որ չէինք կրնար, նոյնիսկ, հանդիստ գլխով թուղթ խաղալ:

Վարպետին սրճարանը դարձած էր գիտնականներու կաճառ: Իսկ վարպետը ինքը, վաղուց կորսնցուցած էր իր անդորրութիւնն ու համբերութիւնը: Բիչ կը մնար որ հաւասարակշռութիւնն ալ վրայ տար: Հայհոյանքները, այլեւս, ոչ չափ ունէին, ոչ ալ սահման: Հայհոյական բառամթերքով կ՚անիծէր բոլոր համալսարաններն ու գիտնականները ընդհանրապէս, եւ Հարվըրտ համալսարանն ալ Փրոֆեսօր Հընթըրը մասնաւորապէս: Բայց իր ամէնէն պատկերազարդ եւ օր արեւ չտեսած հայհոյանքները վերապահուած էին Մկուչի գանկին:

Փրոֆեսօրն ու խմբակը, ամէն օր, կա-

ԵԳԻԼԸԱԿԱՆԻ
ԳԻՑՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ
ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ
ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———o———

Հորիզոն (1912–1922), օրաթերթ. գլխաւորաբար ետքը սկսած է հրատարակուիլ Սեդրակ Թոքաճեանի կողմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեամբ, ինչպէս «Աշխատանք»ը:

Հուսիտ (1910), շաբաթաթերթ (կարճատեւ):

Փեթակ (1910), շաբաթաթերթ (կարճատեւ):

Իզմիրլի (1909–1910), շաբաթաթերթ:

Իրաւունք (1919), օրաթերթ՝ լոյս տեսած միայն քանի մը թիւ:

Պատրաստ (1920–1922), կիսամսեայ սկաուտական օրգան:

Դափնի (1919–1921), կիսամսեայ:

Աստուշան (1919), կիսամսեայ:

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Համաձայն հայր Յ. Քօսեանի ուսումնասիրութեան, կաթողիկէ առաջին Հայերը, 150–200 ընտանիքներ, եկած են Զմիւռնիա Արարատեան շրջանէն, Պարսից Նադիր Շահի օրով (1687–1747):

1748ին մատուռ մը կը շինեն Գաբուչիններու եկեղեցւոյ կից: 40–50 տարի կը շարունակեն իրենց հայրենական սովորութիւններով ապրիլ, մինչեւ որ հայ հովիւներու վախճանումով այդ փոքրիկ համայնքը կը մնայ առանց առաջնորդի: Հայերէն լեզուն հետզհետէ կը լքուի նորահաս սերունդին լատինացումով ու Հայութենէ հեռանալով: Հայր Ղեւոնդ Ալիշան իր Սիսականի մէջ անդրադարձած է այս ողբերգութեան:

Կաթողիկէ Հայոց երկրորդ գաղթականութիւն մը, հարիւր ընտանիքէ աւելի Գաղատիոյ (Էնկիւրի) շրջանէն՝ հաստատուած է Զմիւռնիա:

Մինչ առաջին գաղթականները վայելած են ֆրանսական պաշտպանութիւնը, այս վերջինները կը մնան անօգնական:

Զունէին եկեղեցի եւ վէճեր ունեցած են լուսաւորչականներու հետ: Ասոնցմէ ալ մաս մը լատինացած է ու կորսնցուցած իր ազգային դիմագիծը:

Միայն 1830ին է որ առանձին նուիրապետութիւն մը շնորհուած է կաթողիկէ Հայոց, որոնք են Հոգաբարձութիւն մը եւ առաջին հոգաբարձուն եղած է Սա. Վ. Վեցամատեան:

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութենէ Իզմիր կը ղրկուի Հայր Մատթէոս Վ. Սաղաթիէլեան եւ քիչ ժամանակ ետքը իբրեւ անոր ընկերակից՝ Հ. Միքայէլ Վ. Վեցամատեան:

Մինչեւ 1882 թուականը հայ կաթողիկէ համայնքը ենթարկուած է շրջանի լատին հռոմէական եկեղեցւոյ տնօրինութեան:

Շնորհիւ Ազարեան պատրիարքի դիմումներուն, կայսերական յատուկ հրովարտակով արտօնութիւն կը տրուի Այտընի կուսակալութեան մէջ ապրող կաթողիկէ Հայոց՝ ազգապետ մը ունենալ: Առաջին ազգապետը կ՚ըլլայ Հ. Ղուկաս Ծ. Վ. Տէրտէրեան: Իսկ 1894ին Լեւոն ԺԳ. Պապը, որ արեւելասէր հակում ունէր, կը հրապարակէ Առաքելական թուղթ մը, որ մեծապէս կը նպաստէ կաթողիկէ Հայոց կրօնական ազատութեան եւ վերջ կը դնէ լատին կղերականներու կամայականութեանց: Զմիւռնիոյ շրջանը կը միացուի Պոլսոյ հոգեւոր իշխանութեան եւ առաջնորդական պաշտօնի կը կոչուի Հայր Նիկողայոս Վ. Աւգերեան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 27)

նոնաւոր կերպով՝ կը շարունակէին սըրճարան գալ, իրենց կարեւոր ուսումնասիրութիւնը զարգացնելու համար:

Իբրեւ պարտաճանաչ մարդ, փրոֆեսօրը կ'այցելէ Հ. Ե. Ը. Մ. Միութեան գրասենեակը եւ իր սրտաբուխ գնահատանքն ու շնորհակալութիւնը կը յայտնէ միութեան քարտուղարին: Ու կը բացատրէ, թէ ոչ միայն ինքը՝ այլեւ ամբողջ միջազգային գիտական աշխարհը պարտական է Հ. Ե. Ը. Մ. Միութեան, քանի որ անոր շնորհիւ կրցած էր ընել Մկուչին գլխուն գիւտը: Փրոֆեսօրը նաեւ կը բացատրէ միութեան քարտուղարին թէ իր այդ ուսումնասիրութեամբ յաջողած է ապացուցանել թէ Հայերը սերած են Ուրարտացիներէն, իսկ Ուրարտացիներն ալ՝ Հիթիթներէն: Իսկ, աւելի կարեւորը, Մկուչին գանկին շնորհիւ յաջողած է հաստատուն հիմերու վրայ կեցնել Տարվինի այն տեսակէտը թէ մարդոց նախահայրերը եղած են կապիկները:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Հ. Ե. Ը. Մ. Միութեան քարտուղարը՝ փրոֆեսօրին զգայացունց գիւտին լուրը բերաւ Մկուչին եւ շնորհաւորեց զինք:

Երբ իմացանք եղելութիւնը եւ անդրադարձանք թէ Հայ–Ուրարտացի–Հիթիթ խնդիրը խեղաթիւրուելով, բերուեր կապուեր է կապիկներուն, կապիկները՝ Մկուչին, եւ Մկուչն ալ Հայութեան, որոշեցինք դիմել վճռական միջոցներու, վերջ տալու համար այս ուսումնասիրութեան, առանց նկատի ունենալու անոր օգտակարութիւնը գիտութեան համար:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, նոյն գիշերն իսկ, Մկուչին գրպանը քանի մը տոլար դնելով՝ եւ շոգեկառքի տոմսակ մըն ալ գնելով, ճամբեցինք զինք մօտակայ Փրովիտէնս քաղաքը, խստիւ պատուիրելով որ առնուազն շաբաթ մը պէտք է մնայ հոն եւ մէջտեղ չելլէ:

Մեծ եղաւ փրոֆեսօրին զարմանքը երբ յաջորդ օրը ճիշդ ժամը մէկին սրճարան եկաւ եւ Մկուչը հոն չգտաւ: Յուզումնահա՛ր արտայայտութեամբ մը բացատրեցինք իրեն թէ, ցաւ ի սիրտ, մեր տխուր պարտականութիւնն էր տեղեկացնել իրեն Մկուչին յանկարծական մահը…

Փրոֆեսօրին դէմքը մէկ անգամէն այլափոխուեցաւ: Այդ կենսունակ եւ գիտութեան նուիրուած մարդը յանկարծ ամքեցաւ, բարոյալքուեցաւ:

Չէր կրնար հաւատալ լուրին:

«Բայց գանկը… գա՞նկը ի՞նչ եղաւ» հարցուց պաղատագին:

— «Գանկը այս առաւօտ իսկ դիակիզուեցաւ մարմնոյն հետ», պատասխանեցինք ամենա՛յն լրջութեամբ:

Փրոֆեսօրը կը լողար պաղ քրտինքներու մէջ: Անշարժ ու սառն արտայայտութիւն մը առած էր դէմքը: Այլայլած էր եւ մտացիր:

Մինչ սրտաբեկ գիտնականը՝ շշմած ու շփոթած կը մրթմրթար «գա՛նկը… գա՛նկը», մենք՝ մեր հարուածը աւելի ուժգին իջեցնելու համար, տուինք վերջին բացատրութիւն մըն ալ եւ մատնանշեցինք վհատած փրոֆեսօրին թէ սկիզբէն իսկ՝ ցեղային սխալ մեկնակէտէ մը ձեռնարկած էր իր ուսումնասիրութեան, որովհետեւ, աւելցուցինք, նորոգ հանգուցեալ Մկուչը իրականութեան մէջ Հայ… չէր, այլ՝ հայախօս…

Ասորի՛ մը…

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ

———0———

Ա.

Ինչպէս գրած էինք, Հոկտ. 15ի կիրակի օրը տեղի ունեցաւ Սեւրի Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին հիմնարկէքը:

Կէսօրուան ճաշի աւարտին, տեսուչ Հ. Խորէն Վրդ. Տիկիզեան իր բացման ճառով յայտնեց, որ վարժարանի տեսչութիւնն ու Շէնքի Յանձնախումբը ներկաները հրաւիրած են ո՛չ թէ նիւթական վայելքի մը, այլ նուիրական բարձր նպատակի մը, նոր շէնքի մը, կրթական նոր օրրանի մը հիմնարկէքին համար: Հունտը, որ այսօր միասին պիտի ցանենք, պիտի ուռճանայ եւ իր թեւերուն տակ պիտի պատսպարէ հարիւրաւոր հայ մանուկներ: Սխալ է կրկնել այն յանկերգը թէ հին սերունդը կ'երթայ, նորը չի գար: Երկու տարիէ ի վեր նոր զարթօնք մը, ապրելու եւ յառաջդիմելու նոր եռանդ մը նկատելի է ֆրանսահայ գաղութին մէջ: Ահա՛ փաստը: Անցած տարի 118 գիշերօթիկ ունէինք: Տեղը նեղ էր, աշակերտները եղբայրաբար սեղմուած ապրեցան: Սակայն այս տարի 130–135 դիմում ստացանք. տեղ չունէինք իրապէս եւ մէկ մասը մերժեցինք: Այդ պատճառաւ նիւթական զոհողութեանց տակ մտանք եւ կոչ ըրինք մեր գաղութին, որպէսզի օգնէ մեզի եւ հնարաւորութիւն ունենանք իբրեւ հայ մեծցնել 135 հայորդիներ:

Տեսուչը յետոյ յայտնեց, որ Միաբանութեան ընդհանուր աբբահայրը Գերապայծառ Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան գալ տարի Սեպտեմբերին նոր շէնքի բացման հանդէսին պիտի գայ: Այս անգամ զինքը եւ Միաբանութիւնը կը ներկայացնէ աթոռակալ Հ. Սերովբէ Վրդ. Ագըլեան:

Նոր շէնքի կառուցման աշխատանքները յանձնուած են ճարտարապետ Պ. Երուանդ Մանուկեանի: Ընդհանուր ծախք կը նախատեսուի շուրջ 120.000 տոլար (600.000 ֆր.): Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 9 Հոկտ. 1972 թուակիր նամակով մը կը յայտնէ թէ նկատի ունենալով Մխիթարեանց արդիւնաւէտ գործունէութիւնը 50.000 տոլար կը տրամադրէ նոր շէնքին: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, նախագահ Ալեք Մանուկեանի հաւանութեամբ, 5000 տոլար կը յատկացնէ նոյն նպատակին:

Հ. Սերովբէ Վրդ. Ագըլեան, ընդհ. աբբահօր եւ բոլոր միաբաններու ամենաջերմ ու սիրալիր ողջոյնները, խնդակցութիւնն ու բարեմաղթութիւնները յայտնեց: Յիշեց թէ տարիներով վարած է Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի տեսուչի պաշտօնը եւ իր աշակերտները արդէն շատոնց նետուած են կեանքի ասպարէզը: Կրթական ձեռնարկը այնքան հին է, որքան հայ ժողովուրդը: 1600 տարի առաջ Վռամշապուհ թագաւոր, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ հիմը դրին հայ մշակոյթին, յաւերժացնելու համար Հայութիւնը: Մխիթարեան հայրերը կը շարունակեն նոյն ուղղութեամբ: Մեր մշակոյթը, մեր դպրոցը, մեր նոր սերունդը իմացական, հոգեկան յաղթանակ կը տանին մեր դարաւոր դահիճին դէմ: Այս դպրոցը կոչուած է յաւերժացնելու ազգն ու ցեղը:

Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան ծափերու մէջ յայտարարեց, որ վարժարանի նախկին սաներէն Տիրան (ժորժ) Կառափենցի եւ կնոջ՝ Տիկին Այտա Ազնաւուրի դիմումին վրայ, Շառլ Ազնաւուր խոստացած է բացառիկ փառատօն (կալա) մը տալ Օլէմփիայի մէջ: Ազնաւուր մեկնած է Ամերիկա, ուր իր երգահանդէսներու ընթացքին պիտի յայտարարէ Օլէմփիայի մէջ տալիք փառատօնին մասին, որպէսզի Ամերիկահայերը եւս օրինակ առնելով օգնեն դպրոցին:

Հ. Յարութիւն յայտնեց նաեւ որ Պ. Մուշեղ Ճիէրճեան նուիրած է մեծ դահլիճի ձեղունը զարդարող հոյակապ ջահը:

Պ. Գէորգ Պագրճեան յիշեց թէ Մեծ Եղեռնի չարչարանքներէն ազատելէ ետք յիսուն տարիէ ի վեր կ'ապրի Եւրոպայի մէջ: Մտայնութիւնները փոխուած են: Բարբարոս ժողովուրդներու մէջ ապրելով կրցեր ենք պահել մեր Հայութիւնը: Հիմա, որ կը վայելենք ամէն ազատութիւն, ինչո՞ւ պէտք չէ պահպանենք մեր ազգային դիմագիծը: Կ'ըսուի թէ սփիւռքի մէջ ամէն վեց ամիսը եկեղեցի մը կը շինուի: Դպրոցներ պէտք է շինուին Մարսիլիա եւ այլուր: Ուրախալի երեւոյթ է, որ Դպրոցասէրի հանդիսասրահէն ետք, այժմ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքը կը կառուցուի:

Յովիկ Եղիազարեան նախ ոգեկոչեց յիշատակը Մխիթար Աբբայի, որ 255 տարի առաջ, իբրեւ դրամագլուխ ունենալով միայն քրիստոնէական հաւատքն ու պաշտամունքը հայ տառին ու բառին՝ Վենետիկի կողքին՝ Ս. Ղազարի կղզեակին մէջ կանգնեց լոյսի վառարան մը, վառեց հայ քաղաքակրթութեան կանթեղ մը: Քրիստոսի առաքեալներուն պէս իր աշակերտները՝ հաւատարիմ Աբբահօր պատգամին՝ դարերու ընթացքին պահպանեցին հայ լեզուն ու մշակոյթը, աշխարհի բոլոր շրջաններուն մէջ տարածեցին Ս. Ղազարի կանթեղին լոյսը: Պատի՛ւ մեր այսօրուան Մխիթարեան վարդապետներուն:

«Սեւրը յատուկ տեղ մը ունի նաեւ մեր ազգային պատմութեան մէջ: Հայրենիքէն հազարաւոր մղոններով հեռու Սեւրի շըքեղ պալատին մէջ վերականգնուեցաւ Հայաստանի անկախութիւնը: Իսկ չորսուկէս տասնեակ տարիներ առաջ այս շէնքին մէջ վերաբացուեցաւ Ս. Մուրատեան վարժարանը, որ հասցուց երեք սերունդներ: Մխիթարեան հայրերը կուրծք տըւին ու կը շարունակեն տալ դուրսէն եկող վտանգներուն դէմ: Մեծ է կարիքը: Ուրախութեամբ իմացանք, որ նիւթական կարեւոր օժանդակութիւններ եղած են նոր շէնքին համար: Սակայն բաւարար չէ: Մեր պարտականութիւնն է աջակցիլ նիւթապէս ու բարոյապէս, որպէսզի միշտ վառ մնայ մեր մեծասքանչ լեզուն, փոխանցուելով նոր սերունդին»:

Հրանտ Սամուէլեան շեշտեց, որ առաջին օրերէն սկսեալ իր սրտին շատ մօտ է է եղած Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանը, որու մասին համակրանքով արտայայտուած է միշտ Յառաջի մէջ, որ լայն բացած է իր էջերը՝ արձանագրելու համար անոր յարաճուն նուաճումները: Յիշեց, որ Ս. Մուրատեան վարժարանը հիմնուած է Փարիզի 7րդ թաղամասին մէջ 126 տարի առաջ, 1846ին: Անոր յարկէն դուրս եկած են Մատթէոս Մամուրեան, Տերենց, Յովհ. փաշա Սաքըզ եւ ուրիշներ, որոնք կարեւոր դեր կատարած են հայ կեանքի մէջ: Դպրոցը փակուած էր 1870ի Ֆրանքեւգերման պատերազմին հետեւանքով: Վերաբացուեցաւ 1928ին, երբ Հ. Յովհ. Վ. Ասպերեան եւ Հ. Քերովբէ Վ. Չրաքեան Վենետիկէն գալով գնեցին մարքիզուհի Փոնփատուրի այս շքեղ դղեակը:

Մեծ է ծառայութիւնը Մխիթար Աբբայի, որ 1717ին երբ հաստատուեցաւ Ս. Ղազարի մէջ, պայման դրաւ որ զուտ հայկական պիտի ըլլար իր միաբանութիւնը: Օտարներ պէտք չէ մտնէին անոր մէջ: Առաջին գործն եղաւ հրատարակել հայկազեան բառարան, հայերէն քերականութիւն եւ Աստուածաշունչ եւ իր աշակերտներուն թելադրեց կորուստէ փրկել Ոսկեդարի մեր հեղինակներու գործերը:

Անգնահատելի է Մխիթարեան հայրերու վաստակը կրթական մարզին մէջ: Դպրոցներ բացին ամէն կողմ: Սեւրի վարժարանի յարկին տակ հայկական շունչով դաստիարակուեցան հազարաւոր հայորդիներ: Մասնաւորեց ներկաներէն Արշաւիր Կլորիկեանը — առաջին շրջանաւարտներէն — եւ Տիրան (ժորժ) Կառափենցը, որոնք կարելին կ'ընեն օգտակար ըլլալու համար իրենց դպրոցին:

Վերջացնելով, Հրանտ Սամուէլեան յայտնեց Հայութեան երախտագիտական զգացումները Մխիթարեան Միաբանութեան, անոր մաղթելով նորանոր նուաճումներ:

Տեսուչ Խորէն Վրդ. Տիկիզեան իր փակման խօսքին մէջ յիշեց, որ ԵԱՆ'Ց Ակումբը ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10–16.30 վարժարան կը բերէ քանի մը հարիւր աշակերտներ, որոնք կը հետեւին հայերէնի դասընթացքին:

Յետոյ թուեց անունները գլխաւոր նըւիրատուներուն.— Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն՝ 50.000 տոլար, Բարեգործական՝ 5.000 տոլար, Պ. Մուշեղ Ճիէրճեան՝ 20.000 ֆրանք, Պ. Արշաւիր Կլորիկեան երեք միլիոն իտալական լիրէթ, Պ. Գէորգ Պագրճեան՝ 20 հազար ֆրանք, Պ. Սեդրակ Սանճեան (Լիոնի շրջանի համայնքէն) 20.000 ֆր., Պ. Յարութիւն Միւթէվէլեան՝ 10.000 ֆր., Պ. Ռոպէր Տավուտեան՝ 10.000 ֆր., Թէքսասէն հիւրաբար ներկայ Պ. Գէորգ Վալեան՝ 1000 տոլար:

Կարեւոր նուիրատուութիւն մը կ'ընէ Յովսէփ Ուլուհոճեան — Յարութիւն Պասմաճեան հիմնարկութիւնը՝ ձրիաբար ստանձնելով նոր շէնքին կեդրոնական ջեռուցման ամբողջական սարքաւորումը, 70.000 ֆրանք արժէքով:

Նուիրատուութիւնները շարունակուեցան ամբողջ օրը: Ցանկը կը հրատարակուի Յառաջի մէջ:

Յաջորդով՝ հիմնարկէքի արարողութեան երկրորդ մասը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Գ.

Ժաք սարսռաց, այդ խօսքերը լսելով, բայց որովհետեւ չէր կրնար գործատէրին ընդդիմանալ, բաւականացաւ սա պարբերութեամբ.

— Ժաննը պատուական կին մըն է:

— Գիտեմ, բայց թոյլ է: Անողոք ըլլալու խստութիւնը չունի, բոլոր թախանձանքներուն դիմադրելու համար:

Այդ պահուն, արկղակալը մտաւ Պ. Լապրուի աշխատասենեակը ու ըսաւ.

— Պարոն, ահաւասիկ պանքային պորտրօն:

Ու արժեթուղթերու փոքր արցակը դըրաւ Պ. Լապրուի գրասեղանին վրայ: Ժաք դուրս ելլելու վրայ էր:

— Կեցէք, ձեզի հետ խօսելիք ունիմ:

Գործապետը կեցաւ: Պ. Լապրու գրիչ մը առաւ ձեռքը ու պորտրօյին ընդհանուր գումարը հաշուեց մէկ ակնարկով:

— Հարիւր քսանըեօթը հազար ֆրանք, ըսաւ գործատէրը:

— Այո, պարոն…:

Ժաք Կարօ մօտիկ կ'ընէր: Ճարտարարուեստագործը փոխանցեց փոխանակագրերը, ըստորագրեց պորտրօն ու յարեց.

— Վաղը պանքան պիտի ղրկէք. կէսօրէն յետոյ պիտի գանձեն:

— Այո, պարոն:

— Ամսուն տասնին պայմանաժամը լրացած թուղթերուն հաշիւը հանա՞ծ էք:

— Այո, պարոն:

— Ի՞նչ է տարբերութիւնը վճարուած ու ստացուած գումարներուն:

— Վաթսուներեք հազար ֆրանք ի նըպաստ ձեզի:

— Շատ լաւ:

Պ. Ռիքու դուրս ելաւ: Գործատէրը եւ գործապետը դարձեալ առանձին մնացին: Ժաք ոտքի վրայ մնացած էր, քասքէթը ձեռքին մէջ: Պ. Լապրու գրասեղանէն ելաւ ու այն մեծ սեղանին առջեւ եկաւ, որ գծագրութիւններով ու յատակագծերով ծանրաբեռնուած էր: Յետոյ ըսաւ.

— Կամ չարաչար կը սխալիմ, Ժաք Կարօ, եւ կամ հրաշալի բան մը… հարստութիւն մը գտած եմ…:

— Հարստութի՞ւն մը, կրկնեց Ժաք Կարօ, մինչ ընչաքաղցութեան նշոյլ մը կը շողար աչքերուն մէջ:

— Այո, պատասխանեց ճարտարագէտը: Գէթ նոր կիրառութիւնը, կատարելագործումն է ղուիցերական դրութեան մը, որ քեզի ծանօթ ըլլալու է: Պէտք ունիմ այդ մասին ձեզի հետ խօսելու: Ժաք, դուք կատարեալ վստահութիւն կը ներշնչէք ու ամենամեծ համարում ունիմ ձեր վրայ: Ձեր արհեստը հիմնովին գիտէք. տակէ գատ՝ հետազօտիչ մը ու լաւ խորհրդատու մըն էք:

Ժաք շփոթահար երեւոյթ մը առաւ ներբողներու տարափին տակ եւ ուզեց քանի մը բառ թոթովել: Պ. Լապրու ընդմիջելով զայն, յարեց.

— Համեստութիւն չուզեր, դուք ալ ինծի չափ գիտէք ձեր արժանիքը: Ձեզ գնահատելուս պատճառը սա է որ դուք թանկագին աշխատակից մըն էք: Դրամագլուխ մը պէտք ունիք, որպէսզի ինծի պէս դիրք գրաւէք: Այդ դրամագլուխը ես ալ չունէի, կամ անբաւական էր, երբ գործի սկսայ: Այսօր կրնամ ըսել այն բանը զոր անկարող էի գլուխ հանելու ատենօք:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պ. Ժիրայր Դանիէլեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Պելքրուա եւ Արշակ, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Օհանեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԻՆԷ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Օհանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 17ին 50 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտ. 20, ժամը 8.45ին Իսի լէ Մուլինոյի Սէն-Պրիւնոյի եկեղեցին, Ռիւ տը Լ'Էկալիթէ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆԻՍ.— Այրի Տիկին Յարութիւն Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Յակոբեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նուարդ Արմենակ, Պ. Նիկողոս Վարդերեսեան, Տիկին Շաղոթ Վարդերեսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Արմենակ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վարդապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վոլց եւ զաւակները ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 18ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ օր, Հոկտ. 21 ժամը 10.30ին Նիսի Հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Պուլ. տը լա Մատըլէն:

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սրմաքէշեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Ապաճեան (Ամերիկա), Փանոսեան, Պէնտելեան, Արիկեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՏԻՐԱՆ ՍՐՄԱՔԷՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 18ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Հոկտ. 23, ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Երեքշաբթի Հոկտ. 24, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ բանախօսութիւն մը «Կրթական զարգացումը Հայաստանի մէջ» նիւթին շուրջ:

Կը բանախօսէ՝ Բիւրականի աստղադիտարանի էլէկտրօ — Լուսաչափութեան տարրալուծարանի վարիչ՝

ՎԱՀԷ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 22 Հոկտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հիմնադրութեան եօթանասուներորդ տարեդարձին առիթով, ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կեանս եղող հարազատներուն համար:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վարդուհի Մուշէեան եւ զաւակները՝ Թագուհի եւ Շուշան եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Հոկտ. 22, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՉԱՐՄԱՅՐ ՄՈՒՇԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալայեան եւ Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց յոյժ սիրեցեալ քրոջ եւ մօրաքրոջ նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ՉԱՐՈՒՀԻ ՆԷՃԻՄԵԱՆԻ

յիշատակին (մահացած Ամերիկա), այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հայր Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեան, միւռոնօրհնութեան առթիւ Անթիլիաս գացած ըլլալով, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի (Հոկտ. 22) կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

Նշան Քհնյ. Գույումճեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
VERDUN
ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆԿԱԾ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ
ԵՒ 1915 Ի ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հանդիսաւոր պատարագ հայկական ծէսով
Հոգեհանգիստ ժամը 10.15ին
à l'Ossuaire de Douaumont
ի ներկայութեան կառավարութեան անդամներու եւ կրօնական, զինուորական եւ դիւանագիտական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու

Départ des trains : GARE DE L'EST à 6 h. 32

Prix A. R. et déjeuner compris Fr. 65.00

Places limitées

S'inscrire d'urgence jusqu'au Jeudi 26-10-72

PARIS K. BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, 770-07-25
Restaurant DIAMANTAIRES : 60, Rue Lafayette, 770-78-14
ALFORTVILLE — Café PHILIPPE, Bld. Carnot, 368-71-35
ISSY — Pierre SIMONIAN, quincailler, 27, Av. du Bas-Meudon, 642-18-50
BOIS-COLOMBES — Bijouterie OHANESSIAN, 2, Rue Victor-Hugo, 781-37-09
Opticien MELIKIAN, 143 Rue Bourguignon, 247-17-29
ARNOUVILLE LES GONESSE — Epicerie NIGOGHOSSIAN, 121, Av. Henri Barbusse, 985-04-46
CHAVILLE — Chaussure BOGHOS, 100 Av. Roger Salengro, 926-25-30

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

եւ նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ
(Նախագահ ԵԱՆՑ Ակումբի)

On dansera avec l'Orchestre GERARD MELKONIAN

Գեղարուեստական նոխ բաժին

Avec la participation du groupe Folklorique
«*Normandie en dentelle Blaudes et Coässes*»
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES
(Վիճակահանութեան առարկաները խիստ հետաքրքրական)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները կը պահուին մինչեւ ժամը 20:

ՄՈՒՏՔ 20 Ֆր. (ուսանողներու 10 փրանք)

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆՈՒԷՐ

Ժորժ Պօյաճեանի (Սէն Ժերոմ) հոգեհանգստեան առթիւ Պ. Կարապետ Սարգիսեան 10 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի «Հայաստան» խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր և Տիկին Ս. Աւետեանէ իրենց անդրանիկ զաւկին՝ փոքրիկն Սահակի ծննդեան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ, Շաբաթ 21 Հոկտ. երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական ժողովատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ

«Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Միութիւնը կը կազմակերպէ հայկական գունաւոր ֆիլմի մը ցուցադրութիւնը՝ «Սիրտը երգում է», 23 Հոկտ. Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, Սինեմայ Վարիէթէի մէջ:

×

Միութիւնը պիտի տայ նաեւ պարահանդէս մը՝ 18 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Քաղաքապետարանի խրախճանքի սրահին մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի հայ ուսանողուհի մը երեք տարեկան մանչուկ մը պահելու համար, օրական երեք ժամ 4.30էն 7.30:

Պայմաններու համար հեռաձայնել՝ 627-54-13

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ երեկոյթ մը նուիրուած

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 20.30ին
SALLE ST. GEORGES
97, Ave. de la Corse — Marseille 7

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաքեան խումբին: Տեղի կ'ունենայ 21 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Քաղաքապետարանի Թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Լ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ՝ Օտէթ Քէչէճեան, Միլօ Խաչատուրեան, Սիլվա Յովսէփ, Պր. Վարուժան Խաչատուրեան:

Արտասանութիւն՝ Տիկիններ Աղնիւ Գրիգորեան, Սօսի Պայրամեան, Օրիորդ Նուէր Գասպարեան, Պր. Վարուժան Գըլըճեան: Պար՝ Նոր Սերունդի ճէյրան պարախումբի կողմէ, զոյգ պար՝ քոյր եւ եղբայր Ճերանեաններու կողմէ:

Նուագ՝ Պարոններ Ալպէր Գասեան եւ Ղազարեան:

Մուտքը ազատ է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին
Կը նախագահէ ԸՆԿ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Կը խօսին
ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Անտոք» եւ «Վարուժան» կոմիտէներու եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի, Հոկտ. 29, Կիրակի ժամը 16էն 24
Institution Sainte Marie Foyer des Jeunes
Route du Coin, après le Stade de St. Chamond
Կը նախագահէ
ՌՈՊԷՐ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ
Կը խօսի ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Գեղարուեստական բաժին — խնջոյք — պարեր — ճոխ պիւֆէ:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 21 OCTOBRE 1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.545
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.545

ԱՅԼԱՅԼՈՒՄԻ ՎՏԱՆԳԸ

Ցաւ է հաստատել որ բարոյական կարգ մը ըմբռնումներ կ'այլասերին ոչ միայն ամբոխային միջավայրերու մէջ, այլեւ մամլոյ ճակատներու վրայ կուլթիւն եւ խառն կը փոխեն ոչ միայն հետեւորդութիւններու կեանքին մէջ, այլեւ առաջնորդելու կոչուած մարդոց եւ հաստատութիւններու մօտ:

Թերթեր, կազմակերպութիւններ, միութիւններ, ժողովականութիւն եւ մարմիններ՝ իրենց տարբեր կամ մասնաւոր նպատակներէն անկախ, հասարակաց պարտականութիւն պէտք է դառնային ընկերային – բարոյական հասկացողութիւնները զերծ պահել խաթարիչ ներգործութիւններէ: Ամէն ժողովուրդ հակամէտ է ընդօրինակելու. ամէն հաւաքականութիւն նմանողութեան հոգեբանական տրամադրութեամբ մը կ'ապրի, — կը մղուի շրջապատէն եւ ուրիշներէ ազդուելու: Եւ եթէ երբեմն դրական ու օգտակար արդիւնք կ'ունենայ պատուաստումի այս հակումը, յաճախ նաեւ բացասական հետեւանքներու կը յանգի:

Ցաւալիէս տարասփիւռ Հայութեան համար « ազգային առողջապահութեան » խնդիր է փոխազդեցութիւններու երեւոյթը: Տարբեր միջավայրերու մէջ, տարբեր բարքերու ենթակայ, տարբեր խմացումներով ապրող ժողովուրդներու կողքին՝ մենք ամէնէն աւելի առարկայ կրնանք դառնալ ազդեցութիւններու, որոնք ներհակ են ազգային ըմբռնումներու եւ առողջ բարոյականութեան:

Հետեւաբար, բոլորէն աւելի պատճառներ ունինք արթուն ու հետեւողական մնալու: — Ժամանակին ու պայմաններուն պատշաճելու հրամայական պահանջը խոստովանելով հանդերձ՝ պէտք է գործ ընենք անաղարտ պահելու ազգային, ընտանեկան, բարոյական եւ գաղափարական այն բոլոր խմացումները, որոնք յատուկ են մեր ինքնութեան: Օգտուելով հանդերձ գիտութեան, թեքնիքի եւ քաղաքակրթութեան նոր բարիքներէն՝ պէտք է խուսափինք ամէն «նոր»ութենէ, որ կ'այլանդակէ ազգային մեր նկարագիրը, կը մղէ մեզ ուրիշը ըլլալու՝ Հայութենէ դադրելու գնով իսկ...

Այս քանի մը պարբերութիւններով արծարծուած մտածումը աւելի շօշափելի ու հասկնալի դառնայ հաւանօրէն, եթէ առօրեայ մեր կեանքէն կարգ մը երեւոյթներ ու խորհուրդներ օրինակ բերենք:

Փորձենք յաջորդական կարգ մը պարզաբանումներով հաստատել՝ թէ հայ կեանքի զանազան մարզերուն մէջ մեր ուղղութիւնը գրաւող շեղումներ, նորապաշտութիւններ, ազատականութեան անունով պաշտպանուած քայլեր ու մանաւանդ հրապարակաւ ջատագովուած որոշ ըմբռնումներ մեզ կ'օտարացնեն հոգեպէս, բաց դուռ կը թողուն նկարագրային այլայլումի եւ ապահայացումի:

Պիտի ընենք այդ փորձը, համոզուած ըլլալով հանդերձ թէ գիրը արմատական դարման չէ:

Պիտի արծարծենք կարգ մը կէտեր, մխիթարուելու համար այն յոյսով, որ նախ Մամուլի մեր պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլանք, ապա նաեւ ախտանիշը կ'ընենք հետզհետէ ծաւալող ախտաւոր վիճակներու, հիւանդագին եւ վտանգաւոր հակամիտութիւններու:

Սերունդներու փոխանցման շրջան մը կ'ապրինք ամէն տեղ: Եթէ փոխանցումը երէկ ալ ու անցեալի մէջ ալ տեղի կ'ունենար՝ պայմանները նոյնը չէին սակայն:

Ըսել կ'ուզենք՝ թէ «հին»ը փոխարինելու եկող «նոր»ը անտէր–անտիրական չէր գտներ այն հողը, որուն վրայ պիտի հաստատէր իր ներկայութիւնը:

Ըսել կ'ուզենք թէ պատանի ու երիտասարդ սերունդները ներշնչումի, ինքնարտայայտութեան, հանրային դաստիարակութեան իրենց ճամբուն մէջ... անտառներ կամ ովասիսներ ունէին առնուազն, մինչ այսօր ամայութեան մը սարսուռը կ'ապրին:

Ըսել կ'ուզենք վերջապէս՝ որ հին օրերու «նոր»ը — իր կարգին — մեր օրերու «նոր»ը չէր: Աւելի համեստ էր ու հաղորդական. նուազ ազատական էր ու աւելի պահպանողական. աւելի խորապատակ էր ազգային իր ինքնութեան ու նուազ հաղորդ՝ մեզ շրջապատող մօտաւոր ու հեռաւոր ժողովուրդներու: Գործնամիտ չէր այնքան՝ որքան է այսօր: Իրատես ըլլալէ աւելի՝ երազապաշտ էր:

Հարկ չենք տեսներ աւելին ըսելու: Ալեւորութեան եւ չափահասութեան տարիքը ապրող ամէն Հայ, որ հաղորդ է մնացած վերջին յիսունէ աւելի տարիներու ընկերային մեր կեանքին, ի վիճակի է պաղարիւն դատումի եւ արդար հետեւութիւններու:

Մեր կողմէ մատնանշուած այս կէտը իր իսկական բնոյթին ու տարողութեան մէջ հաստատելու ի վիճակի են յատկապէս անոնք՝ որոնք կ'ապրին ու կը գործեն հանրային բնոյթով կազմակերպութիւններու մէջ. կուսակցութիւն, միութիւններ, ազգային ժողովականութիւն, մամուլ: Այդ ճակատներուն վրայ կամ կորիզներուն մէջ « կլիմայական » հիմնական փոփոխութիւն մը ակներեւ է. նոր գործելակերպի, պայմաններուն պատշաճելու, ներքին թէ յարաբերական գործունէութեանց մէջ «դէպի լաւը եւ լաւագոյնը» ձգտումի մը նշանախօսքին տակ՝ առաջադրուած նպատակներէն, հետապնդուած խտէալներէն, գործին պարտադրած բարոյական կեցուածքներէն հեռանալու միտում մը, որ թէեւ գիտակցական չէ՝ սակայն բացորոշապէս անհաշտ է ազգային – հանրային պահանջներու, բարոյական – հոգեկան խմացումներու հետ:

Անտեղի չէ ոմանց լուրջ մտահոգութիւնը, ի տես ընդհանուր այս երեւոյթին, որովհետեւ այլասերումի վտանգը կը հասնի ա՛յն կռուաններուն՝ զորս մենք այնքա՜ն զոհողութեամբ եւ գուրգուրանքով հաստատեր էինք, Հայութիւնը զերծ պահելու համար խաթարման չարիքէն...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ

Եւրոպայի Իններու վեհաժողովի առաջին նիւթը կարգ մը դրական արդիւնքներ տուաւ ընկերային եւ տնտեսական մարզերուն մէջ: Այսպէս, դրամական համագործակցութեան ֆոնտ մը պիտի հաստատուի յառաջիկայ Ապրիլէն սկսեալ:

Ժողովի ընթացքին խօսք եղաւ քաղաքական համագործակցութեան եւ եւրոպական հաստատութիւններու մասին: Այս կէտին մէջ, ինչպէս ծանօթ է, Ֆրանսա վերապահ դիրք որդեգրած է: Նախագահ Փոմփիտու սահմանափակ ընդլայնում մը կը շնորհէ եւրոպական Խորհրդարանի գործունէութեան համար, բայց ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցաւ Խորհրդարանի ընտրութեան մասին: Հոլանտա, Լիւքսէմպուրկ եւ ուրիշ երկիրներ կողմնակից են քաղաքական միութեան զօրացման:

Ցամենայն դէպս Նախագահ Փոմփիտուի համար հետապնդուած նպատակակէտը ոչ թէ շահասէր Եւրոպա մը պիտի ըլլայ, այլ՝ «մարդոց Եւրոպան»:

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔ ԿԸ ՀԱԼԱԾԷ...

Ամնեսթի Ինթերնէշընըլ կազմակերպութիւնը որ նուիրուած է քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպանութեան տեղեկագիր մը հրապարակած է ըստ որուն « ձերբակալութիւններն ու չարչարանքները կը շարունակուին Թուրքիոյ մէջ: » 1971 Մայիս 27էն ի վեր վարչական եղանակով բանտարկութիւնները ընդունուած իշխանութեանց կողմէ շուրջ 7000 է բայց բանտարկեալներու ճշգրիտ թիւը կարելի չէ ստուգել: Ըստ Խորհրդարանի երեսփոխան Ջելթին Եալմազի «3500 դասատու նախնական եւ երկրորդական ուսման, ձերբակալուած են, երբ ազատ կ'արձակուին անկարելիութեան մէջն են որեւէ աշխատանք գտնելու»:

Ձերբակալութիւնները ընդհանրապէս կը կատարուին առաւօտեան ժամը 3էն 4ի ընթացքին: Զինուորականներ կուգան առանց հրամանագրի կասկածելիները ձերբակալելու: Անոնք որ կը մերժեն խօսիլ, կը տարուին «աչքերը կապուած, ձեռքերն ու ոտքերը շղթայուած» հակակեռիլլա կեդրոնը, Պոլսոյ անատոլեան ափին վրայ, ուր առանձնացուած են 15էն 20 օր: Իրենց պարտադրուած է աղտոտ եւ պատռած փիժամաներ հագուիլ եւ դրուած են 1×2 մեթրնոց խոնաւութենէն փտած խցիկներու մէջ, առանց պատուհանի: Իրենց արգիլուած է խօսիլ, շարժիլ, լուացուիլ: Իրենց կրած չարչարանքներուն հետ հոգեբանական ճնշումներ ալ կ'ըլլան:

×

Այս ամբողջին մէջ անշուշտ նոր բան չկայ Ապրիլեան սերունդին համար, բայց այդ օրերուն Ամնեսթի Ինթերնէշընըլ չկար եւ հալածուողը քրիստոնեան էր: Հիմա այլեւս Թուրքը Թուրք կը հալածէ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ–ի գրաւեալ երկիրներու յատուկ կոմիտէն ամբաստանեց Իսրայէլը, որ իր գրաւած հողերը կցելու քաղաքականութիւն մը որդեգրած է: Կոմիտէն իր տեղեկագրին մէջ կը շեշտէ, թէ Իսրայէլացիք 43 գաղութներ հաստատած են գրաւեալ շրջաններու մէջ եւ 11.000 Արաբ տեղահան ըրած են: Այս կոմիտէն կազմուած է Սէյլանի, Սոմալիի եւ Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչներէ: Իսրայէլ քննադատեց կոմիտէին եզրակացութիւնը, զայն որակելով «զրպարտութիւն»:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ նախագահը՝ Զօր. Իտի Ամին նոր որոշում մը եւս տուաւ երկրին Ասիացիներու նկատմամբ: Բոլոր Ասիացիները՝ այսինքն Հնդիկներն ու Փաքիստանցիները, որոնք Քենիայի, Թանզանիի եւ Զամպիի հպատակութիւն ունին, պարտաւոր են հեռանալ երկրէն մինչեւ Նոյեմբեր 8: Ցարդ արտաքսման որոշումը կը վերաբերէր միայն անգլիահպատակ Ասիացիներուն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՌԵԼՈՎ ԲԱՆ ՉԻ ՓՈԽՈՒԻՐ

Որովհետեւ գրած էինք, թէ Երկուշաբթի իրիկուն Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ժողով գումարած էր, լրատեսներ (դեռ կան...) մեզի հարց կուտան քանի օր է թէ ի՞նչ ըսուած է հոն եւ ի՞նչ որոշուած է: Նախ ճշդենք որ մենք Եկեղեցւոյ վարչութեան անդամ չըլլալով (մասնաւոր ցաւ մըն ալ չունինք ատոր համար, գոնէ մեր խիղճը հանգիստ է) շատ տեղեակ չենք անցած–դարձածին. բայց սա չափը ճշդենք, որ այդ նիստը արտակարգ նիստ մը չէր Ազգ. Տան հարցը քննելու համար, այլ պարզապէս հերթական սովորական նիստ մը: Օրակարգի կարեւոր հարցն ալ Ազգ. Տունը չէր այլ... Պ. Ժերար Սթեֆանէսքօն, որ նախապէս Սերովբէ Արք.ի համաձայնութիւնը չառած, անոր անունը տուեր է Նոյեմբեր 1ի ուխտագնացութեան իր ղեկոյցին մէջ: Եւ Սերովբէ Արք. ալ ազատ չըլլալով այդ օրը... եւայլն, եւայլն, եւայլն: Հաւանաբար նիստն ալ կարելի էր հոս փակել: Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, մէկը կը մտածէ Ազգ. Տան մասին խօսք բանալ: Ուրկէ՞ ուր: Ի՞նչ կայ որ, իբրեւ անցնելիք բան մը կա՞յ: Ազգ. Տունը կը փլի եղեր, Հայկ. կազմակերպութիւնները եւ «Յառաջ» փողոց նետուեր են բռնագաղթով...

Et puis après ?

Եկեղեցին ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի: Բնաւ երբեք: Պատասխանատուն Սոֆոֆն է կամ Էմ. Էն. Ա.ն, կամ դատական վարիչը կա՞մ... կամ Սիվրիհիսարի Գայմագամը, բայց ո՛չ անշուշտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, որ տէրն է Ազգ. Տան բաժնեթուղթերուն մեծամասնութեան:

Նոյն բարեմիտները կամ լրատեսները կրնան խորհիլ թէ Եկեղեցին կրնար առնուազն հաղորդագրութիւն մը տալ հանրութիւնը լուսաբանելու համար: Բայց հաւանաբար այդ ալ աւելորդ տեսնուած է: Մնաց որ իրաց այս կացութեան մէջ հաղորդագրութիւն մը շարադրելն ալ շատ դիւրին գործ մը ըլլալու չէ նոյնիսկ անոնց համար, որոնք վարպետութիւնն ունին բան մը չըսելու, բան մը ըսելով հանդերձ:

×

Քանի մը խօսք ալ «Յառաջ»ի մասին, որ իր կեանքի երկայնքին շատ տաք ու պաղ տեսած է եւ գիտակից իր պատասխանատուութեան գաղութին հանդէպ, կը շարունակէ իր հրատարակութիւնը ծանր պայմաններու տակ: Եւ այս առթիւ կ'ուզենք մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց, որոնք Փարիզէն թէ գաւառէն, այցելութիւններով, նամակով, յօղուածով ու նաեւ նուէրներով իրենց համակրանքը կը յայտնեն մեզի ու ցաւակից են մեր անցուցած տագնապին: Մեր ստացած համակրական արտայայտութիւններուն պիտի անդրադառնանք յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին:

ՎԵՐԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԶԱՐԵՀ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

—o—

Կենսուրախ, եռանդուն, համակրելի երիտասարդ եկեղեցականի մը կը հանդիպէի, առաջին անգամ, Հալէպի Սրբոց 40 Մանկանց եկեղեցւոյ կից առաջնորդարանին մէջ, ուր կ՚այցելէի։ Սանդուխներէն վեր, երկրորդ յարկի վրայ, գիս կը մըտցնէին սենեակ մը՝ ուր առաջնորդ սրբազանը Զարեհ Փայասլեան քաջալերական ժպիտով մը կ՚ընդունէր զիս։

Չեմ յիշեր թէ ուրիշ ո՞վ կար սենեակին մէջ։ Ինչ որ կը յիշեմ, պայծառ գլխա-գծերով եւ վայելուչ մօրուքով եկեղեցական մըն էր՝ որուն հետ անշահախնդիր, սերտ մտերմութիւն մը զարգացաւ հետզհետէ, հեռուէն, մինչեւ իր կաթողիկոսացումը եւ եղերական վախճանումը։

Որեւէ գործի ակնկալութիւն չէր որ կը տանէր զիս Հալէպ։ Ողբացեալ Արամ Անտոնեանի յանձնարարականով հասած էի հոն, Քառասնից Մանկանց եկեղեցիի ձեռագիրները տեսնելու եւ փութով վերադառնալու համար Պէյրութ։ Սակայն առաջնորդարանին մէջ Զարեհ Սրբազանի հետ առաջին հանդիպումս բաւական եղաւ, որ քաջալերուիմ եւ մեկնումի համար չաճապարեմ։

Պատրաստակամութիւնը, որով ան զոհացուց զիս եւ արտօնեց ձեռագիրներն ու եկեղեցական կարգ մը հնութիւններ տեսնելու, ապա նաեւ լուսանկարելու, կը դնէր կ՚անցնէր շարքը այլ հաճոյակատարութեանց, որոնք, երջանիկ եմ ըսելու, ցոյց տրուած են ինծի հանդէպ՝ ուրիշ տեղեր։

Մեր խօսակցութիւնը հաճելի էր, իր կողմէ Հալէպի մասին ամէն կարգի օգտակար տեղեկութիւններով համեմուած։ Այդ առաջին այցելութիւնս եւ հանդիպումս, ու անկէ վերջ մեր կապը՝ «ովասիս» մը եղաւ ինծի համար, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իմ այդ տարի կատարած յոգնեցուցիչ ճամբորդութեանս ընթացքին ու անկէ ետք։

Ողբացեալ բարեկամիս՝ Արտաւազդ սրբազան Սիւրմէլեանի Հալէպի ձեռագրաց հրատարակուած ցուցակը հիմ բռնելով, երկու օր, հանդիստ սրտով կրցայ ուսումնասիրել, արտագրել եւ լուսանկարել ձեռագիրները, որոնք — ցաւալի է ըսել — լաւագոյն պայմաններու մէջ չէին պահուեր հոն, թէեւ զգալի էր արտակարգ նախանձախնդրութիւն մը՝ պապենական այդ անգին ժառանգութիւնները Հալէպի մէջ պահելու։ Դիտողութիւնները, զորս ըրի Զարեհ սրբազանին եւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամներէն ոմանց, չեմ գիտեր թէ ընդունելի նկատուեցան ետք գործնական ընթացք գտա՞ն, որպէսզի ձեռագիրները զոնէ նախնական վտանգներէ զերծ պահուէին։ Որքան ալ նիւթական միջոցներու պակասը աւաղելի է եւ յարատեւօրէն յանկերգուած, այսուհանդերձ նիւթական կարեւոր միջոցներու կարիք չկար՝ մուկի, ցեցի եւ կրակի աւերումներէն պահպանելու համար ձեռագրական այդ հաւաքածոն, որուն մէջ շատ կարեւորներ կան, թէեւ ոչ ներկայանալի վիճակի մէջ։

Անտարակոյս, իմ այդ այցելութենէս տասնեակ տարիներ վերջ յուսալի է՝ որ խղճամիտ Հալէպահայեր — որոնցմէ ստուար թիւ մը կայ — կրցած ըլլան ձեռագրական այդ հաւաքածոն իրեն վայել մաքրութեամբ, խնամքով եւ ապահովութեամբ պահել։ Անկեղծօրէն, չեմ ուզեր ո՛չ ոք ջղայնացնել՝ թելադրելով որ համեմատաբար ապահովագոյն բանը զոր կարելի է ընել, այդ 157 ձեռագիրներու փոխադրութիւնն է Անթիլիաս կամ Երուսաղէմ։

Հալէպ գտնուած միջոցիս, երեկոյ մը, Զարեհ սրբազան զիս հրաւիրեց փոքր, քանի մը հոգիներու մասնակցութեամբ հաւաքոյթի մը, որուն կը մասնակցէր նաեւ երիտասարդ, կորովի Հալէպահայ բժիշկ մը։ Յանկարծ, չեմ գիտեր ի՛նչ բանէ դրդեալ, «ատենաբանութեան» նման բանի մը սկսաւ, սարէ՛ն ձորէն Ամերիկահայոց դէմ...։ Այլապէս շատ հաճելի երեկոյ մը, չես գիտեր ի՛նչ հովէ տարուած՝ բոլորին համար անհանդուրժելի եղաւ։

Երբեք չզարմացայ, երբ Զարեհ սրբազան Փայասլեան բարձրացաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական գահ։ Առաքինի, մաքուր վարքով այս եղական եւ օրինակելի հայ եկեղեցականը դժբախտութիւնը ունեցաւ ենթարկուելու քիչ մը սանձարձակ այն ատելութեան՝ որ ի՛րր թէ... սկզբունքներու համար կը մղուէր Հայ. Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ։ Դժուար է հաւատալ որ Զարեհ կաթողիկոսի նման անբասիր եկեղեցական մը անտեղի յարձակումներու թիրախ դարձած ըլլայ։

Կը խորհիմ, որ հաւանաբար իր պարկեշտութիւնը, զգայնութիւնը, անշահախնդրութիւնը պատճառներ էին, որ իր վրայ պայթած փոթորիկը ա՛լ աւելի սաստիկ ըլլայ։ Ընդհանրապէս նկատելի է, անցեալէն ի վեր, որ նուաստացուցիչ ելոյթներէ զերծ մնացած են բոլոր այն եկեղեցականները, որոնք իրենց երեսին նետուած թուքը իբրեւ... անձրեւ ընդունած են։

Զարեհ կաթողիկոս խոր, շատ խոր կերպով ազդուեցաւ իր դէմ բռնածներէն։ Եթէ ան իրեն վերագրուած յանցանքները իրապէս գործած ալ ըլլար՝ երբեք արժանի չէր հոգեկան խաչահանութեան, որուն ենթարկուեցաւ։ Եղաւ մէկը մեր օրերու այն շատ հազուագիւտ եկեղեցականներէն, որ ի խորոց սրտի ցանկաց օգտակար ըլլալ իր ժողովուրդին։ Քաղաքական պատճառներ մեծ դեր խաղացին «տաղնապին» մէջ, արժանաւոր եկեղեցականներու կամքէն անկախ, փոյթ չէ թէ անոնք ո՛ր «կողմ»ին հակած ըլլային։ Ապագան բնական է մեզմէ շատ աւելի լաւ պիտի տեսնէ համայնապատկերը, մինչ մենք, դժբախտաբար, յորձանքին մէջ, կիրքով կը շարժինք եւ հեռու ենք անաչառ արժեւորումի կարողութենէն։

Ինչ որ պատահեցաւ երէկ եւ կը տեւէ այսօր, նորութիւն մը չէ ոչ միայն մեր, այլեւ բոլոր քրիստոնէական եկեղեցիներուն համար։ Ուղիղ ճանապարհը ըստ երեւոյթին մեզմէ ամէն մէկուն... անձնական նախընտրութիւնն է, երբ մանաւանդ յորձանքը մեզ կը կուրցնէ, դատելէ արգիլելով։ Եթէ ըմբռնենք մի՛այն սակայն, վստահօրէն մեր ատելութիւնը նուազ թունալից ըլլայ եւ մենք՝ աւելի մարդկային։

Ինչ որ ալ ըլլայ, ոչ մէկ վայրահաջութիւն կրնայ կողոպտել այն իրականութիւնը, որ Զարեհ կաթողիկոս Փայասլեան ԻՐԱԿԱՆ եկեղեցական մըն էր։ Իմ բազմաթիւ հանդիպումներս իրեն հետ, Անթիլիասի մէջ, լոկ անձնական էին, մտերմիկ եւ բարեկամական։ Իր խորունկ հետաքրքրութիւնը մեր մշակոյթին հանդէպ՝ հասարակաց գետին էր մեր միջեւ, ուր երկուքս ալ գոհացում կը գտնէինք։ Որքա՜ն կը ցանկար հրատարակուած տեսնել Թաղիաթեանի եւ Մկրեան քահանայի ամենակարեւոր օրագրութիւնները, որոնք ապագուն թուղթերու յանձնուած կը մընան Անթիլիասի ձեռագրատան մէջ կամ դիւանատունը։ Ի զո՛ւր եղան իր դիմումները, եւ հակառակ յամառ պնդումներուն՝ անոնք անտիպ կը մնան։ Ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ մեր բազմացա՛ծ մըրցանակաբաշխ գրական հիմնադրամներէն մէկը գանոնք հրատարակէր՝ իբր յաւիտենական խաչքար մը անզուգական եւ բազմաչարչար, հէք Զարեհ կաթողիկոս Փայասլեանի յիշատակին։ Ի՛նչ դժբախտութիւն... Որքան, որքա՛ն դժուար է յաւերժացնել արժանաւորներու յիշատակը։ Որքա՛ն դժուար է ըմբռնել անոնց արժանաւորութիւնը։ Բայց ի՞նչպէս կարելի է, երբ այնքա՛ն զբաղած ենք, ամէն կողմ, անարժաններու երկրպագելով եւ կամ թոյլ տալով, որ պնակալիզութիւնը, ստութիւնը եւ կեղծաւորութիւնը յաւերժանան։

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՈՐԴԻՆԵՐԸ

(Զէյթունի հերոսամարտի 110ամեակին առթիւ)

—o—

(Գ. եւ Վերջին Մաս)

Զէյթունի 1862ի հերոսական ապստամբութիւնը ցնցեց Հայութեան ներաշխարհը եւ անոր շարք մը հատուածները ցոյց տուին իրենց կենսունակութիւնը։ Մուշի եւ Զարասնճաքի ժողովրդական զանգուածները սկսան ընդվզիլ քիւրտ հարստահարիչներու դէմ։ Լեռնականներու հրացաններուն որոտը հնչեց Տաւրոսի ձորերուն եւ կիրճերուն մէջ, կարեց հազարաւոր քիլոմեթր՝ հասաւ Երեւան, Թիֆլիս, Մոսկուա, Պետերբուրգ, նոյնիսկ հեռաւոր Իստանպուլ։ Ապստամբութեան լուրը ամէնէն առաջ հասաւ օսմանեան Թուրքիոյ մայրաքաղաքը, ուր Հայութիւնը, յատկապէս մտաւորականութիւնը, օգնութեան ձեռք երկարեց։

Լեռնականներուն օգնութիւն կազմակերպելու գործը սկսաւ Նոր Նախիջեւանի մէջ, իսկ Պաթավիայի մէջ (Իստանպուլ), հաւաքուեցաւ կարեւոր գումար մը։ Նուիրատուներու ցանկին մէջ կային նաեւ բազմաթիւ հայ կիներ։

Կ. Պոլսոյ հայ գաղութը յարգանքով եւ ուշադրութեամբ ընդունած է Զէյթունի պատուիրակները։ «Մեղու» թերթին խմբագիրը՝ Կ. Փանոսեան, ըսելով որ Զէյթուն ապստամբած է, թերթով պահանջեց Ազիզ փաշայի պաշտօնազրկումը, անոր արշաւանքը համարելով բարբարոս արարք, կոչ ըրաւ դիմել եւրոպական Պետութիւններուն։ Օսմանեան կառավարութիւնը փակեց թերթը եւ բանտարկեց խմբագիրը։

Կ. Պոլսոյ, ապա նաեւ Թիֆլիսի հայ գաղութներուն մէջ կը ստեղծուին ընկերութիւններ՝ Զէյթունի ապստամբներուն օգնելու համար։ Ընկերութիւններու ջանքերով զգալի գումար կը հաւաքուի եւ կ՚ուղարկուի ապստամբներուն։

Ազատատենչ լեռնականներու պայքարը իր խոր ազդեցութիւնը ունեցաւ հայ գրականութեան վրայ։ 1862ին, Զաքը Տեւրէի կռիւներու ժամանակ, զէյթունցի Մելքոսէթ Քասմեան սխրագործութիւն մը կը կատարէ, որմէ կ՚ոգեւորուի Մ. Պէշիկթաշլեան։ Ան կը գրէ իր Զէյթունի երգերը։ Ճակատամարտի ընթացքին թըշնամիին սուրը պատռած է Քասմեանի որովայնը եւ աղիքները դուրս թափած են։ Ան կերպով մը զանոնք կը տեղաւորէ որովայնի խոռոչը եւ կը շարժի դէպի լեռ։ Ճամբու ընթացքին Թուրքեր կը կտրեն անոր ականջները։ Հերոսը կը դիմանայ այս խոշտանգումին ալ։ Մայրը ու կինը

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Այնուհետեւ լատինական ծէսին յարող կաթողիկէ Հայերէ շատեր դարձեալ կը վերադառնան ազգային փարախը։

Վիէննայի Միաբանութեան Մխիթարեան հայրերը նախապէս չեն հետաքրքրուած համայնքի ազգային նկարագրի պահպանման հարցով։ Սակայն աւելի ուշ, չնչին դեր մը ունեցած են այդ գետնի վրայ։

Վիէննայի Մխիթարեանները իրմիր հաստատուած են 1845ին։ Կը հիմնեն վանատուն մը եւ 1846էն սկսեալ կ՚ունենան նաեւ վարժարան մը, որ ժամանակ մը կ՚ըլլայ գիշերօթիկ։

Վարժարանին վարիչներ եղած են.— Հ. Քերովբէ Վ. Իսպէնեան, Հ. Արսէն Վ. Այտընեան, Մեսր. Վ. Ծաղիկեան, Հ. Նիկ. Վ. Աւգերեան՝ որ նոր աւին կը ներմուծէ վարժարանին եւ 18 տարի կը պաշտօնավարէ։ Իրեն կը յաջորդէ Հ. Աստուածատուր Վ. Աւագեան։ Ապա, յաջորդաբար՝ Հ. Ամբր. Վ. Քիւփէլեան, Հ. Անտոն Վ. Թիրոյեան, Հ. Աթանաս Վ. Սէֆէրչեան։

Վարժարանը վայելած է աւստրիական Կայսերական հովանաւորութիւնն ու նիւթական նպաստը։ Ունեցած է 60–70 աշակերտներ։

Համայնքը ունէր երկու եկեղեցի՝ Ս. Աստուածածին եւ Ս. Հոգւոյ։ Ունէր նաեւ իր Առաջնորդարանը։

×

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Զմիւռնիոյ Աւետարանական Հայերը փոքրաթիւ եղած են։ Հազիւ հարիւր հոգի, մեծ մասամբ գաւառացիներ։

1881ին ունեցած են եկեղեցի մը, Պօրտ Ընկերութեան կողմէ շինուած։ Կրթական մարզը ստանձնած է ամերիկեան միսիոնարութիւնը։ Բացած է բարձրագոյն վարժարան մը եւ Միջազգային Գոլէճը։

Հայ քարոզիչներէն կը յիշուին՝ Վեր. Յ. Ճինիշեան, Վեր. Գ. Քէմալեան, Վեր. Մ. Իգնատիոսեան, Վեր. Յ. Թաշճեան։ Այս վերջինը ունեցած է բեղուն գործունէութիւն մը՝ տողորուած ազգասիրական զգացումներով։ Իրեն յաջորդած են տասնեակ մը քարոզիչներ մինչեւ Զմիւռնիոյ աղէտը։

×

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ԳՈՐՏԵԼԻՕ

Զմիւռնիոյ ամէնէն գեղեցիկ արուարձանն էր Գորտելիոն, որ ծննդավայրս եղած է։ Թուրքերը զայն կը կոչէին Գարշըեաքա։ Որովհետեւ, իրօք այս գիւղը Զմիւռնիոյ հանդիպակաց եզերքը կը գրաւէր եւ քաղաքին հիւսիսը կ՚իյնար։

Եթէ ծովուն բացերէն Գորտելոյի կըռնակը կը նշմարուէին գրեթէ լերկ ու անհրապոյր լեռներ, ատոնց ստորոտը սակայն, ընդհակառակն, հարուստ պարտէզներով, դալար դաշտերով սքանչելի տեսարան մը կը պարզէին, առողջ կլիմայ մը պարգեւելով բնակչութեան։ Իր այս առաւելութիւններով Գորտելիայի բնակչութիւնը տարուէ տարի կը բազմանար։

Ծովափը, սրճարաններու, ակումբներու, շարժանկարի սրահներու կարգին շարուած էին սիրուն վիլլաներ, որոնք գիւղին առանձին գրաւչութիւն մը կուտային։

Երթեւեկութիւնը քաղաքին հետ կը կատարուէր ըլլայ ծովային թէ ցամաքային ճամբով։ Փոքրիկ նաւեր եւ ինքնաշարժ մակոյկներ կէս ժամէն կը կատարէին մօտաւորապէս երեք քիլոմեթրի հեռաւորութեամբ ծովային ճամբորդութիւնը։ Ցամաքէն ալ, շոգեկառքը նոյնքան ժամանակի մը ընթացքին Զմիւռնիոյ Պասմահանէի կայարանէն մեկնելով կը հասնէր Գորտելիօ, կտրելով 10–11 քիլոմեթր ճամբան։

Գորտելիայի Հայոց թիւը 400 տուն պէտք է հաշուել։ Մօտաւոր թիւ մըն է այս, որովհետեւ հետզհետէ կ՚աւելնար։

Գաղութը ունէր իր եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածինը, որ կը գտնուէր նաւահանգիստին մօտակայ փողոցի մը մէջ։

Մարմարիոնի վրայ փորագրուած երկու արձանագրութիւններ կային եկեղեցւոյ ճակատն ու վերնատան պատին վրայ։ Առաջինը կը վկայէր թէ եկեղեցին կառուցուած է 1871ին, բարեսէր ազգայնոց օժանդակութեամբ, Առաջնորդ Պօղոս Արք.ի օրով։ Երկրորդը կը յիշատակէ վերնատան շինութեան թուականը՝ 1895։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 28)

կը գտնեն զինքը ու կը տանին Զէյթուն, կը կարեն որովայնը եւ ան կ'առողջանայ:

Մ. Պէշիկթաշլեանի «Հայ քաջորդի», «Մահն քաջորդւոյն», «Թաղումն քաջորդւոյն», «Հայ քաջուհին», «Եղբայր ենք մենք» բանաստեղծութիւնները գրուած են Զէյթունի 1862ի ապստամբութեան ազդեցութեան տակ:

Սմբատ Շահազիզ եւս ոգեւորուած է անով: 1864ին Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի 23ամեայ դասատուն գրեց «Եղունիներ եւ Զէյթուն» բանաստեղծութիւնը, ծաղրելով կաթողիկէ դաւանափոխներու գործունէութիւնը Զէյթունի մէջ.

Զէյթո՛ւն, սրբազան մնացորդ անցեալի,
Տաւրոս լեռների հայազգ բնակիչ,
Արթուն կաց.— Գիտե՞ս վրադ է գալի
Եղուխտ ամբոխը, գայլեր գիշատիչ:

1850ական թուականներու Զէյթունի խրոխտութիւններուն կապակցութեամբ երկու բանաստեղծութիւն գրած է Րաֆֆի եւ ապա՝ 1877–78ի ռուս–թրքական պատերազմի նախօրէին՝ լեռնաքաղաքի ապստամբական շարժումներու ազդեցութեան տակ, իր «Ո՛վ է մեղաւոր» վէպը, որու հերոսը՝ Միքայէլ Բաքուեան, Գերմանիա ուսանելէ ետք կը ստանայ տոքթէօրի վկայական աստիճան, կը վերադառնայ հայրենիք: Հոն՝ իր հայրենիքին մէջ, աշխատանքի պայմաններ չգտնելով, կը ձգէ իր հայրենի հարուստ տունը, իր սիրուհին՝ Մանիշակը, եւ կ'երթայ Տաւրոս, ուր կը զոհուի կռուի ընթացքին՝ յանուն իր ազգի ազատութեան:

Զէյթունի ժողովուրդին սխրանքները իրենց խոր կնիքն են դրած նաեւ Արմենակ Հայկունիի ստեղծագործութիւններուն վրայ, որ գրած է «Կիլիկիա», «Քաջ կոյս», «Անոյշ Շուշան» եւ այլ բանաստեղծութիւնները, իսկ իր «Էլիզա» վէպին մէջ կոչ կ'ընէ ան Հայերուն՝ ոտքի ելլել բռնութեան դէմ, այնպէս ինչպէս Զէյթունի քաջակորով լեռնականները:

Զէյթունի հերոսամարտի ազդեցութեան տակ, 1863ին, Մկրեան գրեց «Դէպ ի Զէյթուն» բանաստեղծութիւնը, որու մէջ կոչ կ'ընէ ծիծաղերես գարնան հետ.

Ազատ Հայուն սիրտը տանի
Դէպի Զէյթուն Ազատանի:

Լեռնական Զէյթունցիներու քաջագործութիւններու մասին շարք մը բանաստեղծութիւններ գրած է զէյթունցի Զարգրեան («Քայլերգ Զէյթունի», «Երգ Զէյթունցւոյ», «Զէյթունցիներ», «Զէյթունցիք»):

Արեւն ելաւ, Զէյթունցիներ,
Դեհ, ձի հեծնենք, առնենք զէնքեր
Դիմենք յառաջ,

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ գլուխ ծռենք
Բռնաւորին մեր վիզ պարզած:

Զէյթունի 1862ի հերոսական ապստամբութիւնը իր առանձնայատուկ տեղն ունի հայ ազգի պատմութեան մէջ: Զէյթունցիները հայրենիքի ազատագրութեան եւ անկախութեան համար սքանչելի մարտեր մղեցին, ոգեւորեցին մեր ժողովուրդը՝ ազգային ազատագրական շարժման երկար, այլ դժուար ճամբուն ընթացքին:

Հ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ «ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ» ԹԱՏՐՈՆԻ

Երեւանի մէջ պետական թատրոն ստեղծելու միտքը ծնունդ առաւ 1921 Օգոստոսին, երբ Թիֆլիսի «Որոնումներ»ու թատերախումբը՝ Լեւոն Քալանթարի եւ Ստեփան Քափանակեանի ղեկավարութեամբ, ներկայացումներ կուտար Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ: Այս խումբը իր ներկայացումները շարունակեց մինչեւ Սեպտեմբեր, երբ Լեւոն Քալանթար թատերական գործի ընդհանուր վարիչ նշանակուեցաւ: Միաժամանակ անոր յանձնարարուեցաւ Երեւանի մէջ թատրոն մը հաստատելու գործին լծուիլ:

Լ. Քալանթար անմիջապէս Թիֆլիս գնաց՝ դերասաններ Հայաստան հրաւիրելու եւ թատերական գոյք ձեռք ձգելու նպատակով: Անոր աշխատանքը պսակուեցաւ յաջողութեամբ: Նորաստեղծ թատրոնը աշխատելու եկան Յասմիկ, Արուս Ոսկանեան, Իսահակ Ալիխանեան, Միքայէլ Մանուէլեան, Արշակ Մամիկոնեան, Յարութիւն եւ Մարի Բերոյեաններ, Վահան Գալստեան, Մնացական Մարութեան եւ ուրիշներ:

Հրաւիրուած դերասանները Երեւան հասան 1921 Հոկտեմբեր 24ին:

Թիֆլիսէն հրաւիրուած եւ տեղական ուժերով ամբողջացած խումբը Հոկտեմբերի վերջերուն կը սկսի իր փորձերուն: Միաժամանակ աշխատանք կը տարուի, որ Շիլլէրի «Աւազակներ»ու ներկայացումով թատրոնին պաշտօնական բացումը կատարուի: Բեմադրութեան համար կը պատրաստուի նաեւ Իպսէնի «Ուրուականները»: Առաջինին բեմադրիչն էր Լեւոն Քալանթար, իսկ երկրորդինը՝ Իսահակ Ալիխանեան:

Այս աշխատանքներու կարգին կը ձեռնարկուի վաճառականներու ակումբը թատերասրահի վերածելու գործին: Թատրոնը կ'ունենայ 550 տեղնոց սրահ մը եւ դերասանական օթեակներ: Երեւանի առաջին պետական թատրոնի այս շէնքը ներկայիս Յ. Պարոնեանի անունը կրող երաժշտական քոմետիի թատրոնն է:

Թատրոնին բացումը նախատեսուած էր կատարել 1921 Նոյեմբեր 29ին, բայց որովհետեւ թատերասրահը պատրաստ չէր, առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ 1922 Յունուարին: Ուշացումին համար ուրիշ պատճառ ալ կար: Ազգային թատրոնը ազգային թատերախաղով մը բանալու հարցն էր: Ալ. Միասնիկեանի թելադրութեամբ թատրոնին բացումը կը կատարուի Գ. Սունդուկեանի «Պէպօ»ով:

Ասոր բեմադրութեան համար Թիֆլիսէն կը հրաւիրուին Գէորգ Տէր–Դաւթեան (Գիքօ), Վարդուհի (Շուշան) եւ Արշակ Յարութիւնեան (Պէպօ): Բեմադրութիւնը կ'իրականացնէ Ի. Ալիխանեան: Հրաւիրուած դերասաններու հետ դերեր ստանձնեցին Արշակ Մամիկոնեան (Կակուլի), Ազատ Էլիզաբարեան (Զիմզիմով), Յասմիկ (Էփիմիա), Աստղիկ Աղասեան (Կեկել), Վահան Գալստեան (Սամսոն), Գ. Ղազարեան (Գիգոլի): «Պէպօ»ի արտաքին ձեւաւորումը կը կատարէ Գարեգին Եղիցեան՝ Գիգօ Շարբաթչեանի նախագիծերու հիման վրայ:

Թատրոնին բացումը տեղի կ'ունենայ 1922 Յունուար 25ին:

Բ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Քաղաքէ Քաղաք

ՊՈՒԷՆՈՍ–ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 13ին, տասը երիտասարդներ և երիտասարդուհի մը կատարած են իրենց ուխտը՝ մտնելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: Արարողութեան նախագահած է ընկ. Յ. Օղուլեան:

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ մէջ « Հայ Կեդրոնի » շինութեան աշխատանքները սկսած են Հոկտեմբերին:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Հոկտեմբեր 8ին մեռած է ազգային բարերար Բարսեղ Զափար, 52 տարեկան: Բնիկ Կեսարացի եւ տոգորուած տոհմիկ ու ազգանուէր ոգիով, մանուկ տարիքէն ան հաստատուած էր Թօփգափու: Եղած է Թօփգափուի վարժարանի բարերարներէն, Գնալըի եկեղեցւոյ երբեմնի մատակարար մարմնի անդամ, Կազդուրման Կայանի եւ Գարակէօզեան որբանոցի խնամակալ: Ողբացեալը միշտ օժանդակած է Պոլսոյ ազգային հաստատութիւններուն:

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ.— Օր. Տրնիզ Տէր–Պետրոսեան փիլիսոփայութեան քննութիւնները յաջողութեամբ անցուցած է, եւ ստացած փրոֆեսէօրի տիտղոս:

ԱՔԻՄ ԹԱՄԻՐՈՖԻ ՄԱՀԸ

Աքիմ Թամիրոֆի հայկական ծնունդը վիճարանութեան առարկայ դարձած է յաճախ, բայց անհերքելի իրողութիւն մըն է: Ան ծնած է Պաքու, 1899 Հոկտեմբեր 29ին, եւ իր մանկութիւնը անցուցած է Ատրպէյճանի հայաշատ մայրաքաղաքին մէջ: Անդիմադրելի կոչում մը կը դղայ թատերական արուեստի հանդէպ եւ փորձի շրջան մը անցընելէ ետք իր ծննդավայրին մէջ, կը մեկնի Մոսկուա ու կը մասնակցի Արուեստի Թատրոնին գործունէութեան: Շուտով կ'ամուսնանայ իր խումբին դերասանուհիներէն՝ Թամարա Շայնի հետ, եւ 1923ին կը մեկնի Միացեալ Նահանգներ, ներկայացումներ տալու համար: Իր կնոջ հետ կ'որոշէ հոն մնալ, հակառակ որ անգլերէն բնաւ չէր գիտեր: Զոյգը կ'ապրի դժուարին օրեր: Եւ մինչ Աքիմ դպրոց կը յաճախէ անգլերէն սորվելու համար, կինը իբրեւ սպասուհի կ'աշխատի ճաշարանի մը մէջ, տան ապրուստը հոգալու համար: Այսպէս կ'անցնեն տասը դժնդակ տարիներ: 1933ին, Աքիմ Թամիրոֆ կը խաղայ կարճ դեր մը «Սատանան սիրահարած» խօսուն ժապաւէնին մէջ: Անգլերէն չեշտը այնքան տարօրինակ էր Ամերիկացիներու ականջին, որ նորեկ դերասանը աննշմար չմնաց եւ նոր դերեր առաջարկուեցան իրեն: Մասնակցութիւնը բերած է քանի մը տասնեակ հռչակաւոր ժապաւէններու, ուր պարագային համեմատ, կը խաղար սադայէլական դաւաճանի կամ բարի մարդու դերեր:

Այդ ժապաւէններէն յիշենք, «Թագուհի Քրիսթին»՝ Կրեթա Կարպոյի կողքին, «Թորթիյա Ֆլաթ», «Որո՞ւն համար կը հնչեն զանգերը»՝ Կերի Քուփըրի եւ Ինկրիտ Պերկմանի կողքին, «Քալիոսթրօ», «Ռոմանոֆ եւ Ժիւլիէթ», «Լորտ Ճիմ», «Թոփգափի», «Ժիւսթին տը Սատ» եւն.:

Իր վերջին ֆիլմն էր «Հրեայի մը մահը», որու նիւթին հեղինակն էր՝ Վահէ Քաչա:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 17)

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Մոսկուայի մէջ, Հոկտեմբեր 16ին, «Արարատ» մրցում մը ունեցաւ Մոսկուայի «Դորպեդօ»ին հետ, որուն յաղթած էր նախապէս 5–0 արդիւնքով: Մոսկուայի ցուրտ օդը կաշկանդեց հայ մարզիկներուն խաղը: Արդարեւ, անոնք փոխանակ իրենց սովորութեան յարձակողական խաղ մը որդեգրելու, նախընտրեցին արագ հակայարձակումներու ձեւը կիրարկել՝ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով առաւելաբար իրենց բերդի պաշտպանութեան վրայ:

Խաղը վերջ գտաւ երկուստեք զերօ արդիւնքով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Գ.

Կ'ուզեմ, որ չահակից ըլլաք իմ ձեռնարկիս, ինչ որ արդար գործ մը պիտի ըլլայ, որովհետեւ իմ գիւտերուս իրականացումին մէկ մասը ձեզի կը պատկանի: Ձեզի պէտք ունիմ, յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար վերջին գիւտ մը: Ինծի ըսիք որ հոս մտնելէ առաջ Զուիցերիոյ մէջ գործարան մը կ'աշխատէիք, այնպէս չէ՞:

— Այո, պարոն...:

— Անշուշտ գրաղած էք այն գծաքանդակումի մեքենաներով որոնք Ամերիկայի համար կը շինուին:

— Այո, պարոն, նոյնիսկ կատարելագործած եմ ճշգրիտ մեքենայ մը, որ բաւական նպաստած է վերջին գործատիրոջս հարստութեան: Բայց թոյլ տուէք ինծի ըսելու թէ գծաքանդակումի մեքենան կատարելագործուած է այլեւս:

— Այո, հարթ մակերեսներուն համար:

— Սակայն անկարելի է այդ մեքենային դարձուածքներովը գծաքանդակումներ ընել կլոր մակերեսներու վրայ...

— Կը կարծէ՞ք:

— Շատ լաւ գիտեմ, քանի որ ուսումնասիրած եմ այդ գրութիւնը:

— Ժաք, կը մոռնաք որ անկարելի բառը ֆրանսերէն չէ, պատասխանեց ճարտարապէտը: Դժուար է, այո... բայց ոչ անկարելի...: Շրջագծերը գծաքանդակելու մեքենայ մը հնարած եմ:

Ժաք աչքերը խոշոր բացաւ ու զարմանքի շարժուձեւ մը ըրաւ: Յետոյ ըսաւ.

— Եթէ երբեք յուսախաբ չըլլաք, պարոն, միլիոններ պիտի շահիք: Իրաւու ձեռքէ պիտի յափշտակեն այդ անգնահատելի մեքենան:

— Մեքենային գիւտը ըրի, բայց կը կրկնեմ որ պէտք ունիմ ձեզի հետ խորհրդակցելու իմ գրութեանս գանազան կիրառութեանց մասին: Ձեզի պէս կը խորհիմ որ եթէ կատարեալ յաջողութիւն ձեռք բերեմ, մեծ հարստութիւն մը պիտի դիզեմ զաւկիս համար: Զաւկիս ու անոր ապագային վրայ խորհելուս համար է որ այսքան խրախոյսով կ'աշխատիմ, բայց չեմ ուզեր եսասէր ըլլալ: Միասին պիտի ուսումնասիրենք զանոնք, եւ եթէ վերցուելիք կամ կերպարանափոխուելիք բան մը հըլլայ անմիջապէս գործի պիտի սկըսիք, մեքենան շինելու համար: Սակայն գաղտնի պիտի պահէք այս գիւտը, որ մեզ պիտի հարստացնէ. միակ անդադնապահութիւն մը կրնայ թերեւս պատճառ ըլլալ որ այս գիւտը գողնան ինծմէ:

— Ո՛հ, պարոն, կրնաք իմ վրաս վստահ ըլլալ, ինչպէս յայտնի է...:

— Ատիկա գիտնալուս համար է որ այսօրուընէ սկսեալ չահընկեր աշխատակից կ'ընեմ ձեզ: Մեր շինելիք նոր մեքենային շահուն հարիւրին տասնըհինգը ձեզի կը թողում:

Ընչաքաղցութեան հուրը նորէն փայլեցաւ Ժաքի բիբերուն մէջ:

— Հարիւրին տասնըհինգ, կրկնեց գործաւորը:

— Այո, հարիւրին տասնըհինգ, ու այդ գումարը հարիւրին քանի պիտի բարձրացնեմ, եթէ երբեք զուտ շահը երեք հարիւր հազարէն աւելի ըլլայ: Մնաց որ, փոքր պայմանագրութիւն մը պիտի կընքենք, որով ձեր շահերը պիտի փրկուին: Եկէք տեսէք իմ յատակագիծս:

Պ. Լապրու բացաւ դրամարկղը, որ պատուհանին միւս կողմը կը գտնուէր: Հոնկէ արկղիկ մը առաւ ու մէջտեղի սեղանին վրայ դրաւ. յետոյ ժամացոյցի շղթայէ կախուած շատ փոքր բանալիի մը միջոցաւ արկղիկը բացաւ, հոնկէ հանեց թուղթերը, պարզեց ու տարածեց զանոնք կանաչ սաւիէ սփռոցին վրայ:

— Ահա գրութիւնը, ըսաւ գործատէրը, կնճռոտ գծագրութեանց վրայ դնելով մատը:

Ժաք իր եռանդուն աչքերով լափեց յատակագիծը: Ճարտարապետը յարեց.

— Հիմա ամէն ինչ պիտի բացատրեմ ձեզի:

Արդարեւ, Պ. Լապրու սկսաւ մասնագիտական բացատրութիւններ տալ, զոր զանց պիտի ընենք հոս առաջ բերել, բայց Ժաք Կարօ կ'ըմբռնէր զանոնք, ու խանդավառութիւնը կը ճառագայթէր դէմքին վրայ ու կը շողար աչքերուն մէջ:

— Հիանալի՛ է, պարոն, գոչեց Ժաք, երբ իր պետը աւարտեց խօսքը: Անկարելիին գործադրութիւնն է ան:

— Յաջողութիւնը հաւանական կը գտնէ՞ք, հարցուց գործատէրը:

— Ստոյգ կը նկատեմ զայն:

— Ուրեմն իմ աշխատակցութեանս բաժինը լրացած է: Ձերինը կը սկսի: Գործի սկսեցէք:

— Հանգարտ գլխով բոլոր մանրամասնութիւնները ուսումնասիրելէ յետոյ գործի պիտի սկսիմ, դարբնուելիք կամ ձուլուելիք մասերը շինելու համար:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
VERDUN
ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆԿԱԾ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ
ԵՒ 1915 Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հանդիսաւոր պատարագ հայկական ծէսով
Հոգեհանգիստ ժամը 10·15ին
à l'Ossuaire de Douaumont
Ի ներկայութեան կառավարութեան անդամներու եւ կրօնական, զինուորական եւ դիւանագիտական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու

Départ des trains : GARE DE L'EST à 6 h. 32

Prix A. R. et déjeuner compris Fr. 65.00

Places limitées

S'inscrire d'urgence jusqu'au Jeudi 26-10-72

PARIS K. BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, 770-07-25
Restaurant DIAMANTAIRES : 60, Rue Lafayette, 770-78-14
ALFORTVILLE — Café PHILIPPE, Bld. Carnot, 368-71-35
ISSY — Pierre SIMONIAN, quincailler, 27, Av. du Bas-Meudon, 642-18-50
BOIS-COLOMBES — Bijouterie OHANESSIAN, 2, Rue Victor-Hugo, 781-37-09
Opticien MELIKIAN, 143 Rue Bourguignon, 247-17-29
ARNOUVILLE LES GONESSE — Epicerie NIGOGHOSSIAN, 121, Av. Henri Barbusse, 985-04-46
CHAVILLE — Chaussure BOGHOS, 100 Av. Roger Salengro, 926-25-30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Էթէլ Թ. Պարթենլեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով մասնակից եղան իրենց սուգին

ԹԱԳՒՈՐ ՊԱՐԹԵՆԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայրենակցական Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Բարթող Սարխոշեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէր-ները.—

Ոսկեան Սալանեան եւ Յովհաննէս Սամուրզաշեան 30ական ֆր., Միրիճան Շիրվանեան, Շմաւոն Պալեան, Նշան Հայ-թայեան, Մկրտիչ Հայթայեան, Յովհաննէս Խճմեան, Թոմաս Ասլանեան, Պարգեւ Ղուկասեան, Պարգեւ Մանճլխեան, Աթանոս Պալեան, Նշան Սահիտեան, Զատիկ Ասլանեան, Յակոբ Էլլի 10ական ֆր., Այս տխուր առթիւ Միրիճան Շիրվանեան 20 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4ին
Կը նախագահէ ԸՆԿ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Կը խօսին
ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ «Անտոք» եւ «Վարուժան» կոմիտէներու եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի,
Հոկտ. 29, Կիրակի ժամը 16էն 24
Institution Sainte Marie Foyer des Jeunes Route du Coin, après le Stade de St. Chamond
Կը նախագահէ
ՌՈՊԷՐ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ
Կը խօսի ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Գեղարուեստական բաժին — խնջոյք, — պարեր — ճոխ պիւֆէ:

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Նոյեմբեր 4ին, Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, Ե. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
Նոյեմբեր 12ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ Ակումբին մէջ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան օրը կը տօնէ Նոյեմբեր 5ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան
Երեքշաբթի Հոկտ. 24, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ բանախօսութիւն մը «Կրթական զարգացումը Հայաստանի մէջ» *նիւթին շուրջ:*

Կը բանախօսէ՝ Բիւրականի աստղադիտարանի էլէկտրօ–Լուսաչափութեան տարրալուծարանի վարիչ՝
ՎԱՀԷ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԶԵԿՈՅՑ

Մեր անդամներու եւ համակիրներու ուշադրութեան կը յանձնենք որ Ռիւ տը Թրեվիզի թիւ 32ի արտաքսումէն ետք, մեր գրասենեակը փոխադրուած է առժամապէս՝

12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96

Աւստրիոյ մեր տարեկան ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 23էն Յունուար 3, գին՝ 545 Ֆր., կանխավճար 95 Ֆր.: Վճարումները ընել պանքի չէքով կամ չէք-փոսթալ Փարիզ՝ 8936-56 էտուար Ճէզիրեանի անունով:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, Avenue George V, Paris

Sous le haut patronage de M. JACQUES BAUMEL,

եւ նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ
(Նախագահ ԵԱՆՑ Ակումբի)

On dansera avec l'Orchestre GERARD MELKONIAN

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Avec la participation du groupe Folklorique
« *Normandie en dentelle Blaudes et Coässes* »

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES
(Վիճակահանութեան առարկաները խիստ հետաքրքրական)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները կը պահուին մինչեւ ժամը 20:

ՄՈՒՏՔ 20 Ֆր. (ուսանողներու 10 ֆրանք)

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՊԱՍՔԷԹ – ՊՈԼ

Կիրակի ժամը 16·30ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի պասքէթ-պոլի խումբը կը մրցի Ռիւէյի դէմ, Սթատ Վալէ, Ռիւ տը Ռոշըշուառ:

(Նախորդ երկու հանդիպումներուն Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթած է 31ի դէմ 51 կէտով եւ 42ի դէմ 45 կէտով):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի քառասնամեակի երկրորդ ձեռնարկը, 2 Դեկտ. Շաբաթ օր երեկոյեան, մինչեւ առաւօտ, մասնակցութեամբ Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղին, Շաւիլի Քաղաքապետարանի սրահը, Ռիւ Սթալինկրատ:

Ճաշ, հանդէս եւ պարահանդէս:
Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԵՐԵԿՈՅ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան
Ուրբաթ 17 Նոյ. երեկոյեան ժամը 20·45ին
Օթէլ Մոտէռնի սրահին մէջ
Place de la République — Paris
Կը նախագահէ ԱՍԱՏՈՒՐ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ
Կը խօսի ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ Երգիծանքը եւ Ծիծաղը հայ գրականութեան մէջ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ

«Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Միութիւնը կը կազմակերպէ հայկական գունաւոր ֆիլմի մը ցուցադրութիւնը՝ «Սիրտը երգում է», 23 Հոկտ. Երկուշաբթի ժամը 8·30ին, Սինեմայ Վարիէթէի մէջ:

×

Միութիւնը պիտի տայ նաեւ պարահանդէս երեկոյթ մը՝ 18 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Քաղաքապետարանի խրախճանքի սրահին մէջ:

ՎԱՐՁՈՒ Է

Փարիզի կեդրոնը, չորս սենեակնոց յարկաբաժին մը, կահաւորուած կամ ոչ, Բ. յարկ, բոլոր արդիական յարմարութիւններով:
Դիմել՝ 345-89-87

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ
Մասնաճիւղին Կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ
ԳԵՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած
ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770-39-35 *Ա. Թորոսեանի* 793-53-71, *Հ. Սարեանի* 735-17-48

ԿԻՐԱԿԻ
22
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
22 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.546

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.546

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ

———0———

(Բ. եւ վերջին մաս) (*)

Նոր շէնքի հիմնաքարի օրհնութիւնը կատարեց Սերովբէ Արք. Մանուկեան, շրջապատուած Մխիթարեան հայրերով, մասնակցութեամբ Գիւտ Ծ. Վ. Նագաշեանի: Ս. Մեսրոպի Օշականի դամբարանէն բերուած տուփ մը հող եւ մետաղեայ գլանի մը մէջ հիմնարկէքի թուականն ու պարագաները յայտնող արձանագրութիւն մը դրուեցաւ հիմնաքարին տակ: Արարողութեան մասնակցեցան վարժարանի աշակերտները, խմբովին երգելով «Հայր Մեր»ը:

Յետոյ հանդիսասրահին մէջ հիւրասիրութեան հետ միաժամանակ շարունակուեցաւ հանդէսը: Սերովբէ Արք. կարդաց Վազգէն Ա.ի հեռագիրը.—

«Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն ուրախ սրտով կը յղենք մեր օրհնութիւնը Սամուէլ - Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանի կրթական նոր շէնքի հիմնարկէքին առթիւ, Ձերդ սրբազնութեան նախագահութեամբ:

«Թո՛ղ Աստուած անսասան պահէ Մխիթարի տունը եւ անոր կրթական հաստատութիւնները՝ ի փառս հայ անուան եւ քրիստոնէական մշակոյթին, նաեւ մեր սէրն ու օրհնութիւնը վարժարանի տեսչութեան, դասախօսներուն, աշակերտներուն եւ ներկայ ժողովուրդին»:

Սերովբէ Արք. գոհունակութեամբ նշեց, որ հայրապետին օրհնութեամբ եւ իր նախագահութեամբ կատարուեցաւ հիմնարկէքի արարողութիւնը: Ոմանք թերեւս տարօրինակ գտնեն այս, դիտել տալ, սակայն իրականին մէջ շատ բնական է ասիկա, որովհետեւ հայ լեզուն, դպրոցը, մշակոյթը կը պատկանին անխտիր բոլոր Հայերուն: Ամէն Հայ պարտաւոր է հետաքրքրուիլ եւ օգնել որեւէ հայ դպրոցի: «Վեհափառի օրհնութեան հեռագիրը լաւագոյն ապացոյցն է հայկական ոգիի միութեան»: Սրբազանը մաղթեց, որ հայ վարժարանները ուռճանան ու զարգանան, որպէսզի չմոռցուի հայ լեզուն: Եթէ լեզուն մեռնի, ազգն ալ հաւանաբար կը մեռնի իր մշակոյթով»: Ըսաւ թէ կը վերադառնայ Ամերիկայէն, ուր նոր զարթօնք մը կայ դըպրոցի համար: «Մենք բախտաւոր ենք, որ սկիզբէն ի վեր երկու վարժարաններ ունեցանք: Եթէ նորերը չենք կրնար հիմնել, գոնէ օգնե՛նք անոնց, որպէսզի անոնց կամարներուն տակ հնչէ Ս. Մեսրոպի հնարած այբուբենն ու հայերէն մեծասքանչ լեզուն»:

Երկրորդ խօսողն էր վարժարանի քաղաքային տեսուչ Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի, որ Հայոց պատմութենէն դրուագներ յիշելով բացատրեց, որ Աքեմենեան Դարեհ Թագաւորէն սկսեալ մինչեւ պարսկական կայսրութեան անկումը Հայերը դատապարտուած էին դառնալու պարսիկ ժողովուրդին աննշան մէկ տարրը: Սակայն անոնք պահեցին իրենց լեզուն, մշակոյթը, ազգային միութիւնն ու նկարագիրը: Ըստ Ստրաբոնի վկայութեան, Արտաշէս եւ Զարեհ Թագաւորները հայերէն լեզուի կիրառութիւնը պարտադիր հռչակեցին Հայոց աշխարհի ամբողջ տարածութեան վրայ: Միաձոյլ ազգի մը նկարագիրը ներկայացնող Հայերը «բազմայաղթ ախոյեան»ի մը՝ Մեծն Տիգրանի առաջնորդութեամբ՝ քաջաբար կուրծք տուին Հռոմայեցիներու յարձակումներուն:

Հինգերորդ դարուն շնորհիւ իրենց քրիստոնէական հաւատքին եւ Ս. Մեսրոպի հանճարեղ գիւտին՝ Հայերը ստեղծեցին ազգային ինքնուրոյն գիր եւ գրականութիւն եւ պաշտպանուեցան մազդէականութեան եւ պարսկացման վտանգին դէմ: Հայերը իրենց յաղթական գոյամարտը կը պարտին «ո՛չ թէ իրենց թուին, այլ իրենց գաղափարասիրութեան»:

1915ի ցեղասպանութենէն վերապրող Հայութեան մէկ մասը ապաստանեցաւ Արեւելեան Հայաստան, ուր ստեղծուած Հայաստանի Հանրապետութեան դպրոցներուն եւ համալսարաններուն մէջ ներկայիս հայ մշակոյթը կը զարգանայ ու կը ծաղկի եւ ուր կը պատրաստուին միջազգային չափանիշով գիտուններ:

Հայաստանէն դուրս օտար երկիրներու մէջ ապրող Հայերէն «ոմանք համակերպած են գոյավիճակին, բայց շատեր կը փափաքին տալու իրենց նախնիքներուն աւանդը սրբութեամբ պահել: Կ'ուզեն որ իրենց զաւակները, տեղւոյն լաւ հպատակներ ըլլալով հանդերձ, չմոռնան իրենց աւանդութիւնները, մշակոյթը, լեզուն ու նկարագիրը: Չեն ուզեր որ՝ մինչդեռ իրենք իբրեւ մարդ մարմնապէս մահէն ազատած են, իրենց զաւակները իբրեւ հայ հոգեպէս մեռնին: Ասոր համար դպրոցներ պէտք են», եզրակացուց Պ. Ֆէյտի, որ աւելցուց.

«Արդ, Մուրատեան վարժարանը 125 տարուան գոյութիւն ունի եւ քանի քանի սերունդներ պատրաստած է: Զայն անհատախնդիր կերպով տնօրինող վարդապետները երկարատեւ փորձառութիւն ունին եւ ձեռնհասութեան ապացոյցներ տուած են մանկավարժութեան, ուսուցչութեան եւ դաստիարակութեան նկատմամբ, բայց մեր դպրոցը հիմա պզտիկ եւ անբաւարար կուգայ»:

Ու կոչ ուղղեց 1915ի նահատակներու գաղափարակից ժառանգորդներու առատաձեռնութեան՝ ոչ մէկ զոհողութիւն խնայելու վարժարանին համար, որպէսզի անիկա «ի վիճակի ըլլայ լաւագոյն պայմաններով դարմանելու (ցեղասպանութեան) աղէտը եւ այնպէս ընելու, որ յաւիտենապէս ապրի հայ մշակոյթը»:

Հայրենաշունչ ճառ մը խօսեցաւ շէնքի յանձնախումբի նախագահ Պ. Արշաւիր Կորիկեան, որ ըսաւ թէ «այս յոյժ հանդիսաւոր պահուն հրճուանքի եւ անհուն գոհունակութեան մը հեւքը մեր սրտերուն մէջ, մեր աչքերը սեւեռած դէպի փրկարար լուսաշող հորիզոնը, մէկ սիրտ, մէկ հոգի հաստատաքայլ կ'երթանք դէպի հրաշագործ աղբիւրը ամենասուրբ լոյսին Ս. Մեսրոպի, սփիւռքի երկնակամարէն հեռացնելով լուծուելու, կորսուելու վտանգը, միանգամայն մահացու հարուածը տալով այլասերում կոչուած եօթնգլխանի ճիւաղին:

«Աւարայրներով հայ ազգը աշխարհի առջեւ անգամ մը եւս ապացոյցը տուաւ իր աննկուն հաւատքի ուժին: Սարդարապատներով մենք՝ արիւնաթաթախ խաչեալներս փաստեցինք որ խաչեալը մահ չունի: Թիւ եւ դպրոց: Ա՛յս պէտք է ըլլայ Հայուն կարգախօսքը: Միայն այս երկու փրկութեան լաստերով է, որ կըրնանք կտրել անցնիլ փոթորկալից ովկիանոսը, դիմադրելով սպառնացող մահացու ալիքներուն»:

Վարժարանի աշակերտները երգեցին «Տալուորիկ», «Էբէբունի» եւ այլ ազգային երգեր, ղեկավարութեամբ խմբավար Պ. Եանպէկեանի:

Հանդիսականները ուշ ատեն հեռացան Սեւրի վարժարանէն, յիշատակելի օր մը վայելած ըլլալու գոհունակութեամբ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) Ա. մասը տես՝ Ուրբաթ Հոկտեմբեր 20, Գ. էջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱԿԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ՝ 1980 ԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԾԱԳԵՑԱՆ

Եւրոպացիներուն վեհաժողովը վերջ գտաւ Ուրբաթ կէսօրէն անց, 6–7 ժամ յապաղումով: Արդարեւ վերջին ժամուն կարելի չէր ըլլար զեկոյցը շարադրել: Ամէն պարագայի մէջ շատ պարզ է որ Եւրոպայի կողմնակիցները յաջողութիւն մը կը նկատեն ժողովը եւ կը շեշտեն միայն անոր դրական արդիւնքները, մինչ Եւրոպայի հակառակորդները կ'ուզեն միայն խոչընդոտներն ու տարակարծութիւնները տեսնել:

Ժողովը անշուշտ բոլորովին պարապ չէ անցած բայց ընդհանուր ձեւով ոչ ոք ուզած է տեղի տալ սկզբունքներու վրայ եւ պարզուած է թէ գերազգային Եւրոպայի մը գաղափարը դեռ չէ հասունցած:

Դրական արդիւնքները կը վերաբերին գլխաւորաբար տնտեսական եւ ընկերային հարցերու: Անդամ Պետութիւնները համաձայն են որ պէտք է ամրապնդել Հասարակապետութիւնը տնտեսական եւ դրամական միութեան մը հաստատումով: Տնտեսական բարգաւաճումը, որ ինքնին նպատակ մը չէ, պէտք է թոյլ տայ որ պակսի ապրուստի պայմաններու տարբերութիւնը: Հասարակապետութիւնը նաեւ կը շեշտէ իր վճռականութիւնը, քաղաքական ընդհ. շրջագիծի մը մէջ, օգնելու թերաճ երկիրներու: Պէտք է նաեւ զարկ տալ միջազգային փոխանակութեանց զարգացման: Ինը Եւրոպացիները կ'ուզեն նաեւ որ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու ի շահ նպաստաւորուին ի մասնաւորի Արեւելեան Եւրոպայի հետ կապերը: Համաձայն իր քաղաքական նպատակէտին, եւրոպական կառուցումը թոյլ պիտի տայ որ Եւրոպա շեշտէ իր անհատականութիւնը իր աւանդական բարեկամութեանց հաւատարմութեան մէջ:

Փարիզի համար, որ սկիզբէն թերահաւատ էր, Եւրոպայի վեհաժողովը յաջողութիւն մըն է: Աւելի զգոյշ է Գերմանիա եւ մանաւանդ շատ գոհ չէ որ Վիլլի Պրանտ Փոմփիտուի տեսակէտին հետեւած ըլլայ: Որոշ վերապահութիւն ցոյց կուտայ նաեւ Մեծն Բրիտանիա:

× Միջադէպ մը պատահեցաւ Ուրբաթ օր երբ Մեծն-Բրիտանիոյ, Իրլանտայի եւ Դանիոյ վարչապետները դուրս կ'ելլէին Մաժէսթիքէն:

Շուրջ երեսուն երիտասարդ Անգլիացիներ ցոյց կատարեցին, ցուցատախտակներով ուր գրուած էր՝ «Երրորդ աշխարհը ամօթ մըն է Եւրոպայի համար»: Այս ձեւով կ'ուզէին պախարակել հարուստ երկիրները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻի գործադուլը կատարեալ յաջողութեամբ պսակուեցաւ Ուրբաթ օր, ուր կայարանները մեռած եւ տխուր պատկեր մը կը պարզէին: Սէ. Ժէ. Թէ. եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. որոշած են «Ազգ. Օր» մը կազմակերպել նաեւ Հոկտ. 26ի համար:

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ զանազան զրոյցներ շըրջան կ'ընեն, որոնք ընդհանրապէս հակասական բնոյթ ունին: Կը հերքուի թէ Նոյեմբեր մէկին զինադուլի որեւէ հրահանգ կրնայ տրուիլ: Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հանոյի Փրանսական ընդհ. պատուիրակը՝ Սիւզինի, որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր ամերիկեան ռմբակոծութիւններէ Հանոյի վրայ:

ՆՈՊԵԼԵԱՆ 1972ի վերջին վեց մրցանակները տրուեցան վեց Ամերիկացիներու բնագիտութեան եւ քիմիագիտութեան ճիւղերուն մէջ:

ՄԱՐՈՔԻ մէջ կը շարունակուի Թագաւորին դէմ եղած մահափորձին ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը: Գըլխաւոր ամբաստանեալը յայտարարեց թէ Թագաւորին մերձաւոր շրջանակները մաս ունին գործին մէջ, եւ մասնաւորաբար Գնդ. Տլիմի:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ կուսակցական նախկին առաջին քարտուղարը Մժավանաձէի անունը բոլորովին անհետացած է Քաղաքական Բիւրոյի անդամներու ցանկէն: Վասիլի Մժավանաձէ որ Խորհ. Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի փոխ–անդամ էր 1966ի 23րդ համագումարէն ի վեր, ըստ երեւոյթին այլեւս մաս չի կազմեր այդ Բիւրոյին:

ԿԻԵՒԻ մէջ անցեալ Յունուարին ձերբակալուած 20 Ուկրայնացիներէն երկուքը դատապարտուած են 7 եւ 3 տարուան արգելափակման:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ 25 Գերմանուհիներ, առաջին անգամ ըլլալով, արտօնութիւն ստացան ամուսնանալու Արեւմտեան Գերմանիա:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «Սովիէտսկայա Ռոսիա» թերթին համաձայն Չինաստան մեկնի ապօրինի առեւտուրի շնորհիւ մեծ շահեր կ'ապահովէ: Տարեկան 2.000 թոն թմրեցուցիչ արտածելով 500 տոլար շահ կ'ապահովէ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Տընլոփ եւ Իտալական Փիրելլի ճգգոլի ընկերութիւնները համաձայնեցան թեքնիք եւ գիտական փոխանակութիւններ կատարել Խորհ. Միութեան հետ: Համաձայնագիրը հինգ տարուան գործակցութիւն մը կը նախատեսէ:

ՆԻԺԵՐԻԱ հրապարակաւ տասը հոգի գնդակահարեց իբրեւ աւազակ:

ՉԻԼԻԻ գործադուլի շարժումին միացան նաեւ հանրակառքերու ընկերութեանց պաշտօնեաներն ու օգնականները:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ ծայրայեղ բողոքականները ահաբեկչական գործողութիւններ կատարեցին: Ասոնց առաջնորդներէն՝ Ուիլեըմ Քրէյկ Լոնտոնի մէջ յայտարարեց, թէ իրենք պատրաստ են «պատերազմելու», որպէսզի Հիւս. Իրլանտա «անգլիական հող մնայ»:

ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՕ գրագէտ եւ Մշակոյթի նախկին նախարար հիւանդանոց փոխադրուեցաւ առջի օր: Կ'ըսուի թէ մտահոգիչ բան մը չկայ: Մալրօ 71 տարեկան է:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Առժամապէս, ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ նամակներու համար կարելի է օգտագործել «Յառաջ»ի տպարանին հասցէն՝

17, Rue Bleue — PARIS (9e)

Ոչ մէկ փոփոխութիւն դրամական առաքումներու համար: Օգտագործել «Յառաջ»ի Շէք-փոսթալի ծանօթ թիւը՝

C. C. P. PARIS 15069-82

Այս թիւին երբեք չկցել որեւէ հասցէ:

Հեռաձայնի թիւը նոյնն է:

Այս հապճեպով եղած կարգադրութիւնները ժամանակաւոր բնոյթ ունին, կը տեղեկացնենք որեւէ փոփոխութեան պարագային:

Շնորհակալութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐՇԱԿ Բ.» ՕՓԵՐԱՅԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ա.

1862ը հայ երաժշտութեան պատմութեան համար բարեբեր թուական մըն է։ Այդ տարին, բազմադարեան մշակոյթ ունեցող մեր ժողովուրդը, հայրենիքէն հեռու, պետականութենէ զուրկ պայմաններու մէջ հիմը դրաւ օփերայի բարդ արուեստին։ Ճիշդ է՝ այդ օփերան բեմ բարձրացաւ միայն մեր օրերուն, երբ անոր համար ստեղծուած էին նախապայմաններ, սակայն փաստը ինքնին արժանի է լուրջ ուշադրութեան։

Ըսենք անմիջապէս, որ միանգամայն հասկնալի է, թէ ինչո՞ւ հայ առաջին օփերան ստեղծուեցաւ օտար ափերու վրայ։ Հայութեան վիճակուած ճակատագրին բերումով՝ անոր մշակութային կեդրոններն են դարձած ո՛չ թէ մայր հայրենիքի այս կամ այն քաղաքը, այլ գաղութները։ Հայ առաջին գիրքը տպուեցաւ Վենետիկ, առաջին Աստուածաշունչը՝ Ամսթերտամ, առաջին պարբերականը՝ Մատրաս, թատերական առաջին փորձերը (խօսքը հին թատրոնի մասին չէ) տեղի ունեցան Լվովի մէջ, առաջին մասնագիտական թատերախումբերը երեւան ելան Պոլսոյ եւ Թիֆլիսի մէջ, առաջին լուրջ հանդէսները հրատարակուեցան Վենետիկ եւ Մոսկուա։

Օփերային ճակատագիրը չէր կրնար տարբեր ըլլալ։

Արեւմտահայութիւնը զարթօնքի շրջան մը կը բոլորէր Չուխաճեանի օրերուն եւ ան կ'ապրէր այդ մթնոլորտին մէջ։ Ան ազատագրական պայքարի ջերմ համակիրներէն էր։

Անշուշտ ազգային օփերա մը ստեղծելու համար անհրաժեշտ էին աւելի լուրջ նախապայմաններ. նախ՝ հանդիսատես. որո՞ւ համար պէտք է գրուէր օփերան, ո՞վ պիտի դիտէր զայն, ի՞նչ ուժերով բեմ պիտի հանուէր ան։

Առաջին հարցումին պատասխանը դրական է։ Պոլսոյ մէջ կ'ապրէին երաժշտական կրթութիւն ստացած մեծ թիւով Հայեր, Ֆրանսացիներ, Յոյներ, Իտալացիներ, Հրեաներ։ Յ. Պարոնեան հազարներու կը հասցնէր Բերայի հարուստ թաղը ապրող հայ ընտանիքներու թիւը։ Ասոնց կենցաղին մէջ շատոնց մուտք գործած էր դաշնակը, այն ալ ո՛չ թէ իբրեւ զարդ, այլ իբրեւ գործածութեան դրուած նուագարան։ Երեկոյթ – ցերեկոյթներու մէջ սովորութիւն էր դասական օփերաներէ հատուածներ ներկայացնել։ Կարգ մը ամիրաներու տուներու մէջ, ինչպէս ճարտարապետ Յակոբ Պալեանի, Սարգիս Պալեանի, Մկրտիչ Ճեզայիրլեանի, յայտնի լուսանկարիչ արուեստագէտներ Ապտուլլահ եղբայրներու, Օտեաններու եւ ուրիշներու մօտ, Ֆրանսական իշխանական տուներու օրինակով հաստատուած էին գրական – երաժշտական սալոններ, ուր պարբերաբար կ'ունկնդրուէին երաժշտական, գրական ստեղծագործութիւններ։ Չուխաճեանի շատ մը գործերը նախօրօք ունկնդրուած են Յ. Պալեանի բնակարանի նման սալոնի մը մէջ։

Բերայի մէջ, 1840ական թուականներու կէսէն, պետական մենաշնորհ ունեցող Նաում եղբայրներու թատրոնը կը գործէր։ Զմրան ամբողջ ընթացքին իտալական խումբեր եւրոպական դասական օփերաներ կը ցուցադրէին։ Հանդիսատեսներու կարեւոր մասը Հայերն էին։

Նոյն մթնոլորտին մէջ կ'ապրէին Զմիւռնիոյ Հայերն ու Յոյները։ Այստեղ Յոյները արդէն ունէին իրենց օփերայի խումբը, նաեւ թատրոնը, ուր պարբերաբար ներկայացումներ կուտային իտալական խումբեր։ «Քամարանօ» կոչուած այդ թատրոնին հիմնադիրը ըսած է թէ՝ եթէ չըլլային իտալական օփերայէ աախորժող Հայերը, իր թատրոնը մեծ վնաս պիտի կրէր։ Զմիւռնիոյ «Արշալոյս Արարատեան» թերթին մէջ հետեւեալ վկայութիւնը կայ. «Զմիւռնիոյ ազգայինք ըստ մեծի մասին երաժշտական բաւական տեղեկութիւններ ունին եւ առաւել փիանոյի եւեւէ ինկած են եւ օփերայի խաղարկութիւններէ շատ կ'ախորժին»։

Կ. Պոլսոյ եւ Զմիւռնիոյ մէջ օփերա գրել փորձողներ ալ գտնուած են։ Յ. Պարոնեան «Ազգային ջոջեր»ու մէջ խօսելով արուեստասէր ճարտարապետ Սարգիս Պալեանի բազմաթիւ բարեմասնութիւններու մասին, կը վկայէ, որ ան օփերա մը գրած է՝ «Քրիստափոր Կոլոմբոս» խորագրով, «որուն վրայօք շատ գովեստով կը խօսուի»։ Եւ որովհետեւ այդ ամիրան խիստ պէս պլաղած է երաժշտութեամբ, գրած է «Մայր Արաքսի»ին երաժշտութիւնը, որ «ամէն Հայու» բերանն է եղած, ուստի չի կրնար թիւրիմացութիւն եղած ըլլալ Պարոնեանի գրածը։

Հայկական օփերա ստեղծելու փորձ մըն ալ կատարուած է Զմիւռնիոյ մէջ, 1863ին, Տէր Գալուստ Կոստանդեանի կողմէ։ «Արշալոյս Արարատեան» թերթը կը գրէ. «Զմիւռնիայի երիտասարդաց մէջ մէկ մը ունինք, որ սոյն արհեստին, — այսինքն երգահանութեամբ — կը պարապի եւ կը յուսանք որ քիչ ատենէն իր աշխատութեամբը յօրինուած Հայերէն օփերա մը կը տեսնենք եւ ուրիշներ ալ իրեն կը հետեւին»։

Շատ հաւանական է, որ Կոստանդեանի օփերային նիւթը քաղուած ըլլայ պատմական անցեալէն։ Թէեւ մեզի չէ հասած այդ օփերային անունը, սակայն մնացած են անոր քանի մը այլ ստեղծագործութիւններու անունները, որոնք նոյնպէս հետաքրքրական են ԺԹ. դարու կէսերու հայ երաժշտութեան պատմութեան համար։ Ասոնք բոլորն ալ լոյս տեսած են, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է այդ տասնամեակներուն համար։ Այդ գործերն են «Զապէլ» (փոլքա–մազուրքա), «Սաթենիկ» (աքեշ), «Տիգրանուհի» (փոլքա–մազուրքա) եւ «Զարուհի» (փոլքա)։

Կոստանդեան այն մտաւորականներէն էր, որ, ի դայթակղութիւն կղերամիտ մարդոց, կ'առաջարկէր ծնծղան փոխարինել երգեհոնով՝ հայկական եկեղեցիին մէջ։

Ինչո՞ւ տպարեզ չէ եկած անոր օփերան։ Պէտք է նկատի ունենալ, որ ան գրուած է Զէյթունի ապստամբութեան խանդավառ օրերուն, գուցէ անկէ ներշնչուելով։ Եթէ նիւթը կը հայէր հայ թագաւորներու եւ իշխաններու անցեալին, շատ հաւանական է, որ ան չէր կրնար հրապարակ ելլել։

Ուրեմն, արեւմտահայ իրականութեան մէջ ո՛չ միայն գոյութիւն ունէին օփերա ստեղծելու նախադրեալներ, այլեւ կատարուած են օփերա գրելու փորձեր՝ Տիգրան Չուխաճեանէ առաջ կամ նոյն տարիներուն։

Այժմ ծանօթանանք երկրորդ նախապայմանին, այսինքն՝ ստեղծագործական ուժերու գոյութեան հարցին։ Այդ տասնամեակներուն ո՛չ Պոլսոյ եւ ո՛չ ալ Զմիւռնիոյ մէջ կային փրոֆեսիոնէլ երգիչ–երգչուհիներ Հայերու մէջ։ Բացառութիւն կը կազմէր Յովհաննէս Աճէմեան, որ ասպարէզ եկաւ աւելի ուշ եւ քիչ դեր չկատարեց Չուխաճեանի օփերէթները բեմադրելու եւ ժողովրդականացնելու գործին մէջ։ Բայց, ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ, մէկ ծաղիկով գարուն չի գար։ Ուրեմն ի՞նչ հեռանկարով գրած է Չուխաճեան այդ օփերան, քանի որ ան պիտի չբեմադրուէր որեւէ խումբի կողմէ։ Մեր կարծիքով ան այդ օփերան յօրինած էր ապագայի հեռանկարով, ապագայ ինքնավար Հայաստանի մէջ բեմադրուելու համար։ Այժմ նոյնիսկ ծիծաղելի կրնայ թուիլ նման ենթադրութիւն մը, բայց այդ ապագան 1860ական թուականներու սկիզբը այնքան մօտ էր, որ մարդիկ արդէն կը բաժնէին Հայաստանի Խորհրդարանի պաշտօնները, կ'որոշէին թէ ո՛վ կրնար ըլլալ վարչապետ կամ Հանրապետութեան նախագահ։ Խանդավառ եւ տաքարիւն երիտասարդութիւնը սկսած էր մէկ կողմ նետել թրքական ֆէսը եւ գնել Սասունի, Մուշի, Զէյթունի Հայերու ազգային գդակները։

Եթէ նոյնիսկ ընդունինք, որ Չուխաճեան աւելի գործնական մարդ էր, դարձեալ հիմ ունէր նման օփերա մը գրելու։ Յակոբ Պալեան, որ անոր բարձին տակ հարիւրաւոր ոսկիներ դրած էր, որպէսզի ձգէ ուսուցչութիւնը եւ աւարտէ օփերան, ինչպէս կը վկայեն ժամանակակիցները, յանձն առած էր ապահովել անոր բեմադրութիւնը, հոգալ բոլոր ծախքերը։ Նաումի արքայական թատրոնին մէջ ներկայացումներ կուտային իտալական օփերայի խումբեր, «Արշակ Բ.»ի լիպրեթթօն գրուած էր նախ իտալերէն։ Վերջապէս այդ օփերան կրնար բեմադրուիլ Զմիւռնիոյ մէջ, յունական «Քամարանօ» թատրոնը, դարձեալ իտալական խումբերու ուժերով։

Կրկնենք, Չուխաճեան այդ տասնամեակներուն հայկական խումբով, հայ երգիչ–երգչուհիներով չէր կրնար բեմադրել իր «Արշակ Բ.» օփերան։

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՔՈՔՕ ԿՂԶԻՆ ԳԱՆՁԸ

—o—

Ա.

16րդ դարէն մինչեւ 19րդ դարու կէսը, ամբողջ Խաղաղական ովկիանոսը եւ Ատլանտեան ովկիանոսին մէկ մասը, թատերավայր դարձած են ծովահէններու քաջագործութեանց։ Անոնք կը կողոպտէին Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ երթեւեկող նաւերը՝ ի՛նչ ազգի ալ պատկանէին անոնք եւ իրենց աւարները կը տանէին իրենց տիրապետութեան տակ գտնուող կարգ մը ամայի կղզիներ՝ Թրինիտատ, Թապակօ, Կոյսի կղզիներ, Մեքսիկայի ծոցին մէջ. Խուան Ֆերնանտէզ եւ Կալափակոս՝ Խաղաղականի մէջ։

Խնդրոյ առարկայ Քոքօ կղզին գտնելու համար, պէտք է ձեռքի տակ ունենալ շատ խոշոր աթլաս մը։ Քոսթա–Ռիքայի կալափակոս կղզին միջեւ, անիկա կը հանդիսանայ հազիւ նշմարելի կէտ մը։

Այս ամայի կղզին ծովահէններու թաքստոցներէն մէկը դարձած էր, իր հեռաւորութեան պատճառով։ Հոն պահուած գանձերու մասին այնքան առասպելներ կը շրջին, որ ամէնէն լուրջ մարդիկն իսկ հաւատք ընծայած են անոր եւ նաւեր վարձելով գացած են զայն խուզարկելու։ Այդ արկածախնդիրներու կարգին կան ամերիկացի մեծահարուստներ, անգլիացի լորտեր, եւ 1925ին, ինքնաշարժի ախոյեան Մալքոլմ Քեմփպէլը։

Զանազան միջոցներով կատարուած այս փորձերը ոչ մէկ արդիւնք տուած են, եւ Քոքօ կղզին գանձը կը մնայ հոն, ուր որ էր հարիւրաւոր տարիներ առաջ։ Քիչ մը աշխատանք, քիչ մը բախտ, քիչ մը յանդգնութիւն, եւ ամէնէն համեստ անձը կրնայ դառնալ աշխարհի մեծահարուստներէն մէկը։

Քոքոյի մէջ պահուած են շատ մը գանձեր, բայց ամէնէն շահեկանը, որուն մա-

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Եկեղեցին զուրկ էր ճարտարապետական յօրինուածքէ։ Սակայն Գորտելիային համար թանկագին էր, ուրկէ կը ստանար հոգեկան մխիթարութիւն։ Բարձր պատ մը կը պահպանէր եկեղեցին արտաքին աշխարհէն։ Առջեւի փոքր պարտէզին մէջ կային քանի մը գերեզմաններ։ Իսկ մուտքի ձախ կողմը կանգնած էր Զաքրեան մանկապարտէզը՝ իր նուիրատուին անունով, որու հողը նուիրուած էր Միհրան Իփլիքճեանի կողմէ։

Եկեղեցւոյ դարձեալ կից կը գտնուէր Սահակեան–Վարդուհեան Ազգ. երկսեռ վարժարանը, շինուած 1897ին Աւետիս Ս. Աւետիքեանի կողմէ, ի յիշատակ իր ծնողաց, հօր՝ Սահակի եւ մօր՝ Վարդուհիի։

Երկյարկանի, քարաշէն ամուր շէնք մըն էր, ուր կը յաճախէին հարիւրէ աւելի երկսեռ աշակերտներ։ Վարժարանը ունէր առողջապահական ու դաստիարակչական բոլոր յարմարութիւնները։ Օժտուած էր նուիրեալ ու կարող ուսուցիչներու կազմով մը։ Վերջին տնօրէնն էր Օննիկ Արսլանեան, Կարնոյ Սանասարեանէն, շատ կարող ու իր փափուկ պաշտօնին գիտակից անձնաւորութիւն մըն էր, որ դժբախտաբար զոհ գնաց Իզմիրի աղէտին։ Բոլոր աշակերտները կ'ակնածէին իրմէ ու կը յարգէին։ Յարգա՛նք իր յիշատակին։

Վարժարանի շրջանաւարտները Մեսրոպեան վարժարանի բարձրագոյն կարգերը կ'ընդունուէին առանց քննութենէ անցնելու։ Այս պարագան ապացոյց մըն էր Գորտելիոյ վարժարանի կրթական բարձր մակարդակին։ Վարժարանի ուսուցիչներէն յիշենք՝ Օր. Զապէլ Զիլփուշ (Ֆրանսերէնի)։ Զաքար Զաքարեան (Պարտիզակցի), վերին դասարաններուն թուրքերէն։ Սեմերճեան՝ գրաբար, եւ ուրիշներ։

Կ'աւանդուէին հայերէն, Ֆրանսերէն, թրքերէն (գինադադարէն ետքը թրքերէնի փոխարէն անգլերէն), գիտութիւն (բնագիտութիւն, իրագիտութիւն, բնական պատմութիւն), թուաբանութիւն, ուսողութիւն (Ալժեպրա, Եռանկիւնաչափութիւն), աշխարհագրութիւն, ազգային եւ ընդհ. ազգաց պատմութիւն, կրօնա–բարոյախօսութիւն, ազգային տաղաչափութիւն, գծագրութիւն, մարմնամարզ։

Գորտելիօ ունէր իր առանձին գերեզմանատունը, որ եկեղեցիէն կէս ժամ հեռաւորութեամբ, ցեխոտ ճամբայ մը ունէր։ Շուրջի ամուր պատերուն եւ երկաթէ ծանր դրան շինութեան ծախքերըստանձնած է Կարապետ Պալէօղեան 1891ին իր ծնողքին ի յիշատակ։

Ազգային գետնի վրայ կազմակերպուած գաղութ մըն էր Գորտելիօն։ Ունէր հոգաբարձութիւններ՝ եկեղեցւոյ, դպրոցներու եւ այլ կարգի հաստատութիւններ։ Կը պահէր երկու քահանայ։

ԳԱՐԱԹԱՇ

Զմիւռնիոյ արեւմտեան թաղամասի շարունակութեան, ծովուն քարափէն բարձրացող ապառաժոտ բլրան մը վրայ կառուցուած էր այս արուարձանը։

Փոքր շոգենաւ մը տասը վայրկեանէն, ինչպէս նաեւ ծովեզերքը երկարող ձիաքարշ հանրակառքը կ'ապահովէին երթեւեկութիւնը։ Բնակչութիւնը կը բաղկանար մեծ մասամբ Հրեաներէ եւ Հայերէ։ Հայերը կը ներկայացնէին 300 տուն։

Գարաթաշի Հայութիւնը ունէր եկեղեցի մը նուիրուած Քրիստոսի պայծառակերպութեան, որ շինուած էր 1863ին։ Ունէին Վարդանեան երկսեռ վարժարանը, շինուած 1890ին, մեծ մասամբ Մատթէոս Պալէօղեանի նուիրատուութեամբ։ Ունէր նաեւ առանձին մանկապարտէզ մը։ Կը պահէր քահանայ մը։

Գարաթաշէն դէպի արեւմուտք, մերձակայ Սալահանէի եւ Քարանթինայի մէջ ալ Հայեր կը բնակէին, որոնք կը ներկայացնէին 120–150 ընտանիք։

Չունենալով եկեղեցի եւ ազգային այլ հաստատութիւններ, կապուած էին Գարաթաշի գաղութին։

ԿԷՕԶ–ԹԷՓԷ

Գարաթաշէն դարձեալ դէպի արեւմուտք երկարող բլուրներու վրայ կառուցուած էր այս գիւղը, որու կռնակը ձիթենիներ, այգիներ ու անտառներ իրենց կանանչ տարածութեամբ կը միացնէին ծովուն հետ։ Բնակչութիւնը մեծ մասամբ յոյն էր։

Հայերը կը համրէին 30 տուն, մեծամասնութեամբ հարուստ ընտանիքներ, որոնք ունէին օդափոխութեան յատուկ կալուածներ։ Կար Ս. Երրորդութեան քարաշէն մատուռը, շինուած 1870ին։ Կէօզ–Թէփէն օդափոխութեան յարմար վայր մըն էր։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 29)

-ւին պիտի խօսինք, կը կոչուի Ժեզուիթներու գանձը:

1820ին, Փերու նոր ձեռք բերուած ըլլալով իր անկախութեան, դուրս դրաւ իր երկրին մէջ գործող բոլոր Ժեզուիթները, իբրեւ Սպանիոյ կողմնակիցներ: Կրօնաւորները ունէր էին մեծ հարստութեան, եւ կ՚ուզէին զայն փոխադրել ուրիշ աւելի ապահով երկիր մը: Եւ որովհետեւ շատ ժամանակ չունէին, յարաբերութեան մէջ մտան նաւապետ Թոմսընի հետ, որուն նաւը Մերի Տիր կը սպասէր նաւահանգիստին մէջ:

Երբ Մերի Տիր հեռացաւ նաւահանգիստէն, իր շտեմարաններուն մէջ դիզուած էին 150 միլիոն հնչուն ոսկի արժող ոսկեղէններ եւ գոհարեղէններ: Նաւապետ Թոմսըն համոզուած բողոքական մը ըլլալով, ուզեց դէշ խաղ մը խաղալ Ժեզուիթներուն, եւ փոխանակ նաւարկելու դէպի հարաւ, բռնեց հակառակ ուղղութիւնը եւ խարիսխ նետեց Քոքօ կղզիին առջեւ: Իջաւ նաւէն, փնտռեց ապահով տեղ մը եւ հոն պահեց 150 միլիոն արժող ոսկեղէնները:

Տարիներ անցան: 1844ին երիտասարդ Քիթինկ, որ Լիվըրփուլէն կը վերադառնար դէպի իր հայրենիքը, նաւուն մէջ ծանօթացաւ մաքուր հագուած տարեց ճամբորդի մը: Շուտով բարեկամացան ու դարձան անբաժան ընկերներ: Երբ հասան Սէն-Ժան նաւահանգիստը, ուր կը բնակէր երիտասարդ Քանատացին, տարեց ճամբորդը քաղաքին վրայ ուզեց հրաժեշտ առնել իր բարեկամէն, բայց այս վերջինը, որ հիւրասէր էր, պնդեց որ գայ եւ բնակի իրենց տան մէջ, փոխանակ անծանօթ օթեւանի մը մէջ գիշերելու: Քիթինկի ընտանիքը շատ աղնիւ վերաբերում ցոյց տուաւ անծանօթ հիւրին, որ քանի մը օրով ուշացուց իր մեկնումը:

Քիթինկ եւ ճամբորդը կը պառկէին նոյն սենեակին մէջ եւ քնանալէ առաջ կը խօսակցէին: Գիշեր մը ճամբորդը պատմեց հետեւեալը.

«Իմ անունս Թոմսըն է: Տարիներ առաջ նաւապետն էի Մերի Տիր առագաստանաւուն: Հիմա հանգստեան կոչուած եմ: Ճամբայ ելած էի երկար ճամբորդութիւն մը կատարելու, բայց կը տեսնեմ, որ պիտի չկարենամ իրագործել իմ առաքելութիւնս, որովհետեւ ուժերս ինծի կը դաւաճանեն: Պէտք ունիմ վստահելի օգնականի մը: Հարցը հետեւեալն է. ասկէ 24 տարի առաջ, աներեւակայելի գանձ մը յանձնուեցաւ ինծի: Ուզեցի զայն խրպացնել եւ տարի պահեցի Քոքօ կղզիին քարայրներէն մէկուն մէջ: Եթէ վստահելի մէկը կը ճանչնաս, թող ընկերանայ ինծի եւ եթէ յաջողինք գտնել տեղը, կը դառնանք միլիոններու տէր...»:

— Ես պատրաստ եմ օգնելու ձեզի, — ըսաւ Քիթինկ անկողինէն դուրս ցատկելով: Ունիմ նաեւ վստահելի պղպական -ներ եւ վարպետ նաւաստիներ ու նաւապետներ:

Յաջորդ օրն իսկ, սրճարանի մը մութ անկիւնը, սեղանի մը առջեւ նստած էին նաւապետ Թոմսըն, Քիթինկ եւ նաւապետ Պրոկ, որ Քիթինկի մօտիկ ազգականն էր: Թոմսըն գրպանէն հանեց մոմլաթէ տոպրակ մը, որուն մէջ կային զանազան քարտէսներ: Թոմսըն խօսեցաւ երկարօրէն, տուաւ պէտք եղած տեղեկութիւնները եւ քարտէսները յանձնեց իր նոր բարեկամներուն: Քանի մը օր ետք, նաւապետ Թոմսըն հանդարտօրէն իր աչքերը կը փակէր այս աշխարհի լոյսին, մինչ երազելով հազար ու մէկ վիճերներու քարայրը: Քիթինկ եւ Պրոկ փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարեցին իրենց բարերարին, եւ երդում ըրին վառ պահել անոր յիշատակը:

Քանի մը շաբաթ ետք, նաւապետ Պրոկի առագաստանաւը կ՚ելլէր ճամբայ դէպի հարաւ, կ՚անցնէր Մաժելլանի նեղուցէն ու մեկնելէն 165 օր ետք՝ խարիսխ կը նետէր Քոքօ կղզիին առջեւ:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, նաւապետ Պրոկ եւ Քիթինկ նաւակ մը իջեցուցին ծով, եւ նաւը յանձնելէ ետք տեղակալին, թիավարեցին դէպի ղանձերու կղզին:

Կղզին կը մնար նոյնը, ինչ որ էր հազարամեակներէ ի վեր: Կանաչազարդ բլուրներ եւ ծառախիտ հովիտներ, որոնց մէջէն կարկաչելով կը հոսէին ջինջ վըտակներ: Կղզին ունէր մեղմ օդ մը, բայց ոչ մէկ բնակիչ:

Պրոկ եւ Քիթինկ իրենց նաւակը կապեցին ժայռի մը ու ոտք կոխեցին ծովափին վրայ: Անմիջապէս նկատեցին, որ կղզին այցելութիւնը ընդունած էր ծովահէններու եւ նաւաստիներու: Տեղ-տեղ նետուած էին ժանգոտած զամեր եւ գործիքներ: Քարայրի մը մօտ կային նաեւ գինիի փարչերու կտորներ:

Շնորհիւ նաւապետ Թոմսընի ճշգրիտ ցուցմունքներուն, Քիթինկ եւ Պրոկ դիւրաւ գտան իրենց փնտռած ընդարձակ քարայրը, որ կը գտնուէր գարձղարձիկ ու նեղ փապուղիի մը վերջաւորութեան: Վառեցին իրենց լապտերները ու զարմանքի ճիչ մը արձակեցին: Բարակ աւազին վրայ դիզուած էին ոսկեղրամի բլուրներ, թանկագին քարերով զարդարուած ոսկի եւ արծաթ գոհարեղէններ, ձոյլ ոսկիի ձողեր եւ զանազան տեսակի դրամներով լեցուն տակառներ: Այնքան յուզուած էին, որ հազիւ ուժը ունեցան դուրս գալու այս աներեւակայելի անկիւնէն:

Սրտերը ուժգին կը տրոփէին... քըրտինքները առուակներու կը վերածուէին այտերուն վրայ...

Երկնցան հողին վրայ՝ քիչ մը հանգըստանալու համար: Բայց անկարելի եղաւ իրենց սրտին մէջ թեթեւցնել այն հըրճուանքը, որ խելագարութիւն կը պատճառէր իրենց: Ոտքի ելան եւ ուրախ տըրամադրութեամբ վերադարձան նաւ:

Նաւաստիները եւ տեղակալը հաւաքուած էին կամրջակին վրայ եւ իրենց կը սպասէին: Քիթինկ եւ Պրոկ մտադրած էին իրենց պահել գաղտնիքը: Բայց յուզումէն ձեռքերնին կը դողար, աչքերնին կը փայլէր եւ անհասկնալի բառեր կ՚ելլէին իրենց բերնէն:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

«ԱԶԴԱՐԱՐ»՝ ՆԱՀԱՊԵՏ ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

———O———

(1794 Հոկտեմբեր 16) (*)

Հարիւրեօթանասունեւութ տարի առաջ, 1794 Հոկտեմբեր 16ին, Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքին մէջ լոյս կը տեսնէր Հայոց անդրանիկ շաբաթաթերթը, «Ազդարար»՝ նահապետ հայ լրագրութեան, ձեռամբ Յարութիւն քահանայ Շմաւոնեանի:

Հայրենի հողէն դէպի գաղութային օջախներ մեր ժողովուրդի գաղթը սկիզբ կ՚առնէ 9րդ եւ 10րդ դարերէն՝ իբր հետեւանք ընկերային - քաղաքական անապահովութեանց, կրօնական - ազանդաւորական շարժումներու, առեւտրական - վաճառականական հետամտութեանց: Հոլանտա, Իտալիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա, Հնդկաստան՝ հայ գաղթականութեանց օջախներ եղած են ու 18րդ եւ 19րդ դարերու մշակութային մեր վերածնունդը իր նախերգանքը ունեցած է այդ գօտիներուն մէջ, ուր հայկական տպարաններ հաստատուած էին 1700ական թուականներուն իսկ եւ ձեռնարկուած էր հրատարակութեան հայ դասականներու:

Պարբերական մեր մամուլն ալ, աւաղասիկ, իր օրօրոցը գտած է Հնդկաստանի մէջ՝ ուր Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեան կայք հաստատած էր 1784ին, իբրեւ վիճակաւոր Մատրասի:

Շմաւոնեան քահանայ Շիրազի մէջ (Պարսկաստան) ծնած է 1750ին: Մականունը կ՚առնէ հօր անունէն (Շմաւոն): Քահանայ ձեռնադրուած էր իր ծննդավայրին մէջ: Մէկ շաբթուան մէջ կը կորսնցնէ իր երկու զաւակները, եւ վըշտահար, տուն ու քաղաք լքած, կ՚ապաւինի ճգնակեաց կեանքի՝ Պապաքուհ լեռան մէջ ապաշխարող «սուֆի» կրօնականներու հիւրընկալութեան: Եօթը տարի կ՚ապրի անոնց մօտ, կը հմտանայ պարսկերէնի եւ պարսիկ գրականութեան ու իր ծուխերու խնդրանքին ընդառաջելով թէեւ մենաստանէն կ՚իջնէ քաղաք, սակայն մելամաղձութեան նոպայէ մը գրգռուած՝ այս անգամ իր երէցկինն ու աղջիկ զաւակը վստահելէ ետք մօր (Վարդենիի), 1784ին կը մեկնի Մատրաս, իբրեւ աւագերէց տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցիին:

Հոգեւոր իր պարտականութեան կողքին՝ եղած է բուժ, ճիթահան, թղթագործ, գրաշար, ձուլիչ եւ ի վերջոյ տպարանատէր: Կինը, զաւակն ու մայրը կը բերէ թէեւ իր մօտ, սակայն ընտանեկան յարկի տակ տառապանքը կ՚ըլլայ կեանքին ընկեր, — տասը անարժան թոռներ, անբարոյ աղջիկ մը եւ ղեղխ ու չուայտ փեսայ մը՝ կը սպառեն նիւթական իր բոլոր խնայողութիւնները եւ ինք կը թողուն ծանր պարտքերու տակ: Ամօթահար, վարկաբեկ ու նուաստացած՝ տառապահար քահանան 1795ին կը կորսնցնէ մայրը, ապա նաեւ՝ 1820ին, երէցկինը: Վշտահար ու ընկճուած, կ՚առանձնանայ սենեակի մը մէջ, կը քայքայուի հոգեպէս ու ֆիզիքապէս եւ կը վախճանի 1824 Փետրուար 9ին:

×

«Ազդարար»ի հրատարակութիւնը տեւած է 18 ամիս, ուրեմն մինչեւ 1796ի Մարտ: Սեփական իր տպարանը, զոր հաստատած էր 1789ին, չորս տարուան շրջանի մը մէջ լոյս կ՚ընծայէ վեց կամ եօթը գրքեր, — մենագրական, իմաստասիրական, կրօնական բնոյթով:

Հայոց անդրանիկ պարբերաթերթը գըրաբար լեզուով լոյս կը տեսնէր. սկըզբնական շրջանին ունէր... 28 բաժանորդ: Առաջին թիւով իսկ՝ հրատարակիչը կը պարզէր իր նպատակը.

— «... Անուանեալ ազդարարող յորմէ իմացումն լինելոց է ընթերցողաց ծայրաքաղ անցքն նոյնոյ ամսոյ, եթէ ի զանազան կազէթաց (**), եթէ ի զանազան քարտիզաց եւ եթէ այլոց զանազան գրոց, նաեւ բանք հարկաւորք եւ քաղցրալուրք, եւ ի վերջնումն տետրակիս զօրացոյց մի հետեւեալ ամսոյ, պարունակեալ ի նմա զտօնս սրբոց եւ զաւուրս ծննդեան եւ լըրման լուսնոյ»:

Ամսագրի յաջորդական թիւերուն մէջ, բացի անցնող ամէն մէկ ամսուան յատուկ կարեւոր անցուդարձերու արձանագրութենէն, անգլիատառ մամուլէն կատարուած թարգմանութիւններէ, օրացուցային-տօնացուցային տեղեկութիւններէ, տեղ գտած են նաեւ բարոյախօսական առակներ, բանաստեղծութիւններ ու պատմական ակնարկներ, — նախնական անշուշտ:

Մ. Թ.

(*) Կարգ մը հրատարակութեանց մէջ այս թուականը «14 Հոկտեմբեր» ցոյց կը տրուի, ինչ որ սխալ է:

(**) ԼՐՈՅ ԳԻՐ կամ ԼՐԱԳԻՐ բառը չունէինք մինչեւ 1830ական թուականներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Գ.

— Ուղածնուդ պէս ուսումնասիրեցէք: Ամէն օր իմ աշխատասենեակս պիտի գաք, ուր երկու երեք ժամ ձեզի պիտի յանձնեմ յատակագիծը: Ձեմ համարձակիր հոսկէ դուրս հանել ու ամէն զգուշութիւն անօգուտ չեմ նկատեր:

— Շատ լաւ կը հասկնամ ձեր միտքը, ու իրաւացի կը գտնեմ, ըսաւ Ժաք: Հոս պիտի գամ, ձեր աչքին տակ մոտէլները գծելու համար, եւ եթէ երբեք փոքր փոփոխութիւններ անհրաժեշտ թուին ինծի, պիտի մատնանշեմ ձեզի:

— Լաւ, միասին պիտի աշխատինք: Ժաք, գո՞հ էք այն ապագայէն, զոր ձեզի համար կը պատրաստեմ:

— Պարոն, սրտանց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի: Ես սա հաստատ համոզումը ունիմ որ ոչ մէկ գործատէր ձեր ըրածը պիտի ընէր. առյաւէտ երախտապարտ եմ ձեզի:

— Ձեմ տարակուսիր այդ մասին: Հիմա որ ընկերս կը համարուիք, պէտք է կըկնապատկէք ձեր գործունէութիւնը եւ եռանդը, ու խստութեամբ վարուիք աշխատանոցներուն մէջ: Գործարանին կանոնադիրը տառացիօրէն գործադրեցէք, ու ամենափոքր անսաստումի մը դէմ խըստութեամբ վարուեցէք:

— Վէնսանի հաշիւը պատրաստելով արկղակալին յանձնե՞մ...

— Այո, կ՚ուզեմ որ դաս մը տրուի: Դուրս ելած ատեն հաճեցէք ստուգել որ գրասենեակի սպասեակը հո՞ն է, ու անոր ըսէք որ Տիկին Ֆօրթիէն ինծի ղրկէ:

— Այո, պարոն:

Ժաք դուրս ելաւ: Գրասենեակին սպասեակը չէր վերադարձած: Գործարարը անձամբ գնաց Ժաննի սենեակը ու ըսաւ.

— Տիկին Ֆօրթիէ, գործատէրը կ՚ուզէ ձեզ տեսնել:

Մանկամարդ կինը սկսաւ դողալ:

— Իմ վրաս խօսեցաւ, այնպէս չէ՞, թոթովեց այրին անձկութեամբ:

— Այո, ծանր յանդիմանութիւն պիտի ուղղէ ձեզի: Ինչպէս յայտնի է, բարի սիրտ մը ունի ան, բայց երբեմն բիրտ է: Զգեցէք որ խօսի, առանց պատասխան տալու: Եթէ պատասխան մը տաք, ա՛լ աւելի պիտի գրգռուի ձեզի դէմ: Ժաննի Ֆօրթիէ, ինչ որ ալ ըլլայ, յիշեցէք քիչ մը առաջ մեր ունեցած խօսակցութիւնը, խորհեցէք որ բացարձակապէս անձնուէր եղող բարեկամ մըն եմ ձեզի համար:

— Ինչ կ՚ուզէ թող ան ըլլայ, պատասխանեց Ժաննի: Գէշ բան մը չըրի, խիղճս հանդարտ է: Հիմա կ՚երթամ: Բայց ո՞վ պիտի մնայ խցիկիս մէջ:

— Դուռը գոցեցէք: Ձեր բացակայութիւնը երկար պիտի չտեւէ: Ես աշխատանոցները պիտի դառնամ:

Ժաննի դուռը գոցեց ու խցիկին մէջ ձըգեց փոքրիկ Ժորժը եւ գործատէրին աշխատասենեակը գնաց: Ժաք մտահոգ երեւոյթ մը ունէր: Աշխատանոցներէն անցաւ ու նեղ սենեակ մը մտաւ, որ իրեն յատկացուած էր մասնաւորաբար: Հոն աթոռի մը վրայ ինկաւ ու գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ, իբր թէ գլխուն ծանրութիւնը ճնշէր իր վրայ:

— Անտարակոյս, գործատէրը չի սխալիր, մրմնջեց Ժաք: Հարստութիւն մըն է ստուգիւ. իմ փնտռածս ան գտած է: Եթէ երբեք ես ըրած ըլլայի այդ գիւտը, ոչ թէ հարիւր հազար, երկու-երեք հարիւր հազար, այլ միլիոններ պիտի շահէի: Բայց դրամի պէտք կայ, աշխատանոցներ վարձելու, գործիքներ հայթայթելու, չինելու համար: Մինչդեռ ես դրամ չունիմ:

Պահ մը լուռ մնալէ յետոյ բռունցքները սեղմելով յարեց.

— Ա՜հ, զօրաւոր փորձութիւն մը կ՚ունենամ...: Հարիւրին տասնըհինգը, քանի՞ ը ի՞նչ կ՚արժէր, եթէ երբեք կարենայի ամբողջ շահը ձեռք անցընել: Այն ատեն պիտի հարստանայի ու Ժաննի պիտի չմերժէր գիս մօտիկ ընել: Գործատէրը զայրացած է Ժաննի դէմ: Կ՚ուզեմ որ խիստ վարուի անոր հետ ու վռնտէ: Այն ատեն փողոցը պիտի մնայ իր երկու զաւակներուն հետ, ու պիտի ստիպուի ինծի դիմել:

Ժաք լռեց: Գէշ ժպիտ մը կը թափառէր իր շրթունքներուն վրայ ու վայրագ նշոյլ մը շողաց իր աչքերուն մէջ: Բայց մէկ քանի երկվայրկեան յետոյ անհետացաւ ժպիտը, մարեցաւ նշոյլը ու Ժաք հասաւ այն աշխատանոցները, ուր գործ ունէր:

Ժաննի Ֆօրթիէ դիւրահասկնալի վրդովումի մը մատնուած՝ տաղաւարին սեմէն անցած էր, ուր կը գտնուէր Պ. Լապրուի աշխատասենեակը: Դողդոջուն ձեռքով մը զարկաւ դուռը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զորմխեան, այրի Տիկին Նուարդ Օքումուշեան (Լիոն), այրի Տիկին Արուսեակ Զաքրեան (Ֆրէզնօ), Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Վարդեւեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Գըլըճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմխեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Զորմխեան եւ զաւակը, Թրէնց–Մարգարեան, Կոխօ, Գըլըճեան, Մինասեան, Շահինեան, Օհանեան եւ Պէնէշ ընտանիք–ները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, քրոջ զաւկին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՍՈՆԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆի

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Հոկ–տեմբեր 20ին, յետ անողոք հիւանդու–թեան, 41 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, 25 Հոկտ. ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ռոնի–Սու–Պուայի գերեզմանատունը ամփոփ–ուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեանի:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
VERDUN
ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆԿԱԾ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ
ԵՒ 1915 Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հանդիսաւոր պատարագ հայկական ծէսով
Սկիզբ ժամերգութեան 10·15ին
à l'Ossuaire de Douaumont
ի ներկայութեան կառավարութեան անդամներու եւ կրօնական, զինուորական եւ դիւանագիտական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու

Départ des trains : GARE DE L'EST à 6 h. 32

Prix A. R. et déjeuner compris Fr. 65.00
Places limitées

S'inscrire d'urgence jusqu'au Jeudi 26-10-72
PARIS K. BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, 770-07-25
Restaurant DIAMANTAIRES : 60, Rue Lafayette, 770-78-14
ALFORTVILLE — Café PHILIPPE, Bld. Carnot, 368-71-35
ISSY — Pierre SIMONIAN, quincailler, 27, Av. du Bas-Meudon, 642-18-50
BOIS-COLOMBES — Bijouterie OHANESSIAN, 2, Rue Victor-Hugo, 781-37-09
Opticien MELIKIAN, 143 Rue Bourguignon, 247-17-29
ARNOUVILLE LES GONESSE — Epicerie NIGOGHOSSIAN, 121, Av. Henri Barbusse, 985-04-46
CHAVILLE — Chaussure BOGHOS, 100 Av. Roger Salengro, 926-25-30

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն ընկ. Յակոբ Խաչիկեան 30 ֆրանք կը նուիրէ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Մարտիրոսեան, իրենց զաւկին՝ ՔՐԻՍԹԻՆ – ԱՍՏՂԻԿի ծննդեան ուրախ առիթով, այրի Տիկին Մարգրիտ Մարտիրոսեան եւ Պ. Եդուարդ Մարտիրոսեան կը նուիրեն 100 ֆր. Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան, 50 ֆր. «Հայաստան» ամսաթերթին եւ 50 ֆր. «Յառաջ» օրաթերթին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Նուարդ Պասմաճեան 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման Տիկին Զարուհի Նէճիմեանի (Միացեալ Նահանգներ) մահուան տխուր առիթով:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 28ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, բաժակ մը թէյի շուրջ, իր դպրոցի սրահին մէջ, Հոկտ. 29 Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3·30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, համելին օգտակարին միացնելով, ընկերական ուրախ օր մը անցընելու: Կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Երեքշաբթի Հոկտ. 24, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ բանախօսութիւն մը «Կրթական զարգացումը Հայաստանի մէջ» նիւթին շուրջ:

Կը բանախօսէ՝ Երեւականի ազատագիտարանի էլէկտրօ – Լուսաչափութեան տարրալուծարանի վարիչ՝
ՎԱՀԷ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով
կազմակերպուած
ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:
Ճաշագին 40 ֆր.
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770–39–35 Ա. Թորոսեանի 793–53–71, Հ. Սարեանի 735–17–48

OLYMPIA
BOULEVARD DES CAPUCINES

mardi 14 novembre à 21 heures

Au profit du Collège Arménien de France
SAMUEL-MOORAT

GALA EXCEPTIONNEL DE
CHARLES AZNAVOUR
A L'OLYMPIA

EN TOUTE AVANT-PREMIÈRE AZNAVOUR A TENU A DONNER CE GALA UNIQUE
EN L'HONNEUR DE LA COLONIE ARMÉNIENNE AU PROFIT DU COLLÈGE ARMÉNIEN

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ
ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
24 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

— Tél. : 770-86-60 —
C.C.P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.		Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.		Հատը	0,70 ֆր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.547

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.547

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 18)

ՌՈՒՍ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ

Երեւան ժամանեցին ռուս գրագէտներ, գլխաւորութեամբ Խորհ. Միութեան եւ Ռուսաստանի Հանրապետութեան գրող-ներու զոյգ միութեանց վարչութիւննե-րու քարտուղար Ս. Նարովչատովի: Երե-ւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ «ռուս գրականութեան շաբաթ»ը: Հիւրերուն օ-դակայանին մէջ բարի գալուստի խօսք արտասանեց Հայաստանի Գրողներու Մի-ութեան քարտուղար Հ. Յովհաննիսեան:

×

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Փարիզի «Կրան Օփերա»ի երգչուհին՝ Լին Տուրեան կը շարունակէ դերեր ըս-տանձնել դասական օփերաներու մէջ: Երեւանի օփերայի ներկայացման ղեկա-վարը՝ Եուրի Դաւթեան նկատել տուաւ, թէ երգչուհիին ձայնը հաւասար կը հնչէ բոլոր երգերուն մէջ. երգչուհին բեմա-կան անկրկնելի հմայք ունի, հետաքրքրը-րական ձեւով կը մեկնաբանէ իր ստանձ-նած տիպարին ներքին էութիւնը եւ խա-ղընկերներուն հետ կը յաջողի ստեղծել գրաւիչ ներդաշնակութիւն մը:

Երեւանի մամուլը բամ արժանիօրէն կը գնահատէ Լին Տուրեանի ելոյթները: Ա-նոր նուիրուած թղթակցութիւններ լոյս տեսած են «Սով. Հայաստան», «Հայրենի-քի Ձայն», «Երեկոյեան Երեւան» թեր-թերուն մէջ: Այս վերջինին մէջ ար-ուեստագէտ Կ. Մարկոսեան կը գրէ ի մէջ այլոց.— «Տուրեանի Անեիսը կը «թրթռայ» հետզհետէ, անոր նկարա-գրին գիծերը, յոյզերը, ապրումները կը բացայայտուին քայլ առ քայլ, Վերաիի յատկացումին, երաժշտական նկարա-գրին համապատասխան, աղերթեր՝ օփե-րայի գործողութեան ծաւալումին»: Ան-դրադառնալով դատավարութեան պատ-կերին, քննադատը կը նշէ, որ Լին Տուր-եան հոն մեծ վարպետութիւն ցոյց տը-ւաւ:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 19)

ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՀԵՏ

Մոսկուայի օտար դեսպաններն ու դի-ւանագէտները, որոնք Երեւան կը գտ-նուին, ընդունուեցան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէ՝ Էջմիածնի վեհա-րանը: Ընդունելութեան ներկայ էին Թայ-լանտի, Կիպրոսի, Եթովպիայի, Պոլի-վիոյ, Պուրունտիի, Էքուաթորի, Թու-նուզի, Քենիայի, Ալժերիոյ, Քամերու-նի, Քոլոմպիոյ, Վենեզուելայի, Մեքսի-կոյի, Լաոսի, Մալէզիոյ, Լիբանա-նի, Սենեկալի, Մեծն Բրիտանիոյ, Թանզանիայի, Նեփալի, Աւստրալիոյ, Փա-քիստանի, Մեքսիքայի Դաշնակցային Գերմանիոյ, Թանզանիոյ, Զամպիոյ, Զա-իրի, արտակարգ եւ լիազօր դեսպան-ները, Ինտոնեզիոյ, Թուրքիոյ, Յորդա-նանի, Բարձր-Վոլթայի առժամեայ ներ-կայացուցիչները:

Հիւրերը ողջունելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ըսած է.— Մեզի համար մեծ պատիւ է, աւելի քան 1600ամեայ Էջ-միածնայ կամարներուն ներքեւ ողջունել աշխարհի տարբեր երկիրներու դիւանա-գէտները: Մենք, քրիստոնեաներս, կը հաւատանք որ բոլոր մարդիկ Աստուծոյ զաւակներն են: Հետեւաբար բոլոր մար-դիկ եւ ժողովուրդները եղբայր են: ... Մենք հաճոյքով կ'ուզենք ողջունել այն երկիրներու դեսպաններն ու ժամանակա-ւոր ներկայացուցիչները որոնք իրենց յարկի տակ հիւրընկալած են Հայերը, ուր ստեղծուած են հայկական պաղթօճախներ եւ եկեղեցիներ, ուր Հայերը ազատ կեան-քի, կրթութեան եւ հաւատքի իրաւունք ունին: Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան սահմաններէն դուրս երկու միլիոն Հայ կ'ապրի: Մենք կ'ուզենք մեր շնորհակա-լութիւնները յայտնել Ֆրանսայի, Անգ-լիոյ, Աւստրալիոյ, Կիպրոսի եւ այլ Պե-տութիւններու ղեկավարներուն»:

Կաթողիկոսը, ապա, համառօտ պատմու-թիւնը ներկայացուցած է քրիստոնեայ Հայաստանի ու անդրադարձած նաեւ հայ ժողովուրդի տառապանքներուն: Ուրիշ-ներու կարգին Ֆրանսայի դեսպանը եւ կինը, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սէյտու տը Կլո-զոն շնորհակալութիւն յայտնած են Կա-թողիկոսին իր բարի մաղթանքներուն համար:

×

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑՆԵՐ

Խաղադաշտերը, դահլիճները, լողաւա-զանները, վազքուղիները կենսական նշա-նակութիւն ունին երիտասարդներու եւ պատանիներու համար: Եւ պատահական չէ որ անոնց տրամադրութեան տակ դըր-ուած են Երեւանի «Սպարտակ», «Նայի-րի», Լենինականի, Կիրովականի, Էջ-միածնի, Հոկտեմբերեանի, Արտաշատի, Իջեւանի, Ծաղկաձորի եւ այլ վայրերու ընդարձակ մարզարանները: Վերջին երեք տարիներու ընթացքին Երեւանի մէջ շա-հագործման յանձնուած են մարզական տասնեակ մը կառոյցներ: Ասոնցմէ կա-րեւորագոյնն է անշուշտ «Հրազդան» մար-զադաշտը:

Պիոներներու ու դպրոցականներու պա-լատի բակին մէջ կը բարձրանայ երկաթ-պէթոնէ սիւներով երկյարկանի շէնք մը, որ աշխարհահռչակ մարզիկ՝ Ալպէր Ա-զարեանի տնօրինութեամբ գործող Երե-ւանի քաղաքային ժողովրդական կրթա-կան բաժնի մարմնամարզի նորակառոյցն է: Ան ունի համապատասխան դահլիճներ տղաներու եւ աղջիկներու համար:

Արաբկիրի մէջ գեղադալար ծառերով գողտրիկ փակուղի մը կայ որ վերած-ուած է ամառնային խաղադաշտերու եւ յանձնուած է 26 Կոմիսարներու մարզա-դպրոցին: 200 մեթր երկարութեամբ եւ 27 մեթր լայնութեամբ այդ տարածու-թեան մէջ պատրաստուած են տախտա-կամածներ, որոնք բաժնուած են տարբեր մասերու ձեռքի գնդակի, պասքէթ-պոլի, վոլէյ-պոլի, Թէնիսի բացօթեայ խաղա-դաշտերուն համար:

Խորհ. Միութեան արդիւնաբերական մեծագոյն ձեռնարկութիւններէն է Հա-յաստանի էլեկտրամեքենաշինական գոր-ծարանը: Բանուորները ունին իրենց ա-ռանձին ակումբը եւ կառոյցները: Ասոնց շարքը հարստացաւ նոր հոյակերտ հինգ-յարկանոց պալատով մը: Հոն կան բազմա-թիւ մարզաձեւերու սրահներ, դահլիճ-ներ: Դահլիճի շրջափիծով նստարաններու շարքեր են 1200 հոգիի համար: Կը գըտ-ուին նաեւ 2000 աթոռ: Իբրեւ շինանիւթ կը գործածուի հայկական տուֆը, որձա-քարը, մետաղ, եւայլն: Պատերը զար-դարուած են մարզական թեմաներով եւ կը պատկերեն հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Ասոնք կատարուած են արձանա-գործ Ե. Քոչարի մասնակցութեամբ:

Դեռ հոս չխօսուեցաւ ճատրակի տան, «Սպարտակ» ընկերութեան ծանրամարտի ու սուսերամարտի դահլիճներու եւ այլ մարզակումբներու մասին, որոնք նոյն-պէս նոր են ստեղծուած:

×

ԵՐԿՐԱԲԱՆՆԵՐԸ ԿՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵՆ ԸՆԴԵՐՔԻ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե-միայի երկրաբանական գիտութիւններու հաստատութիւնը մեծ աշխատանքներ կը տանի Հանրապետութեան հողամասի հը-նագոյն հրաբխային շրջանի ուսումնա-սիրութեան ուղղութեամբ:

Մասնագէտներու վերջին տարիներու հետազօտութիւններու մասին տեղեկու-թիւններ հաղորդած է Արմէնփրէսի թըղ-թակիցին երկրաբանական — հանքաբանա-կան գիտութիւններու տքթոր Եղուարդ Մալխասեան:

Հայաստանի լեռները, որոնք կը կաղ-մեն անոր բնութեան անկրկնելի գեղեց-կութիւնը միշտ հանգիստ եւ անխաղաղ չեն եղած ինչպէս հիմա: Եղած ուսում-նասիրութիւնները ցոյց կուտան որ մի-լիոնաւոր տարիներ առաջ, երբ դեռ այս վայրերը մարդաբնակ չէին, հրաշունչ բարձունքները արտավիժած են շիկացած լաւա, աւազ ու փոշի, որոնք տարածուե-լով տասնեակ քիլոմեթրերու վրայ, փո-խած են երկրին մակերեւոյթը: Հրաբուխ-ներու ազդեցութեան հետեւանքով մերթ երեւցած են ծովեր, մերթ անհետացած: Ուր որ հիմա բարձր սարեր կան, եղած է ջրային աւազան: Այժմեան Նոյեմբեր-եանի, Թումանեանի, Իջեւանի, Դիլիջա-նի շրջանները 130–140 միլիոն տարի ա-ռաջ եղած է ծովային աւազան:

Նորագոյն երկրաբանական ժամանակ-ներուն առաւել ուժեղ արտավիժումներ տեղի ունեցած են Ջանղեզուր, Վայոց ձոր եւ Սեւանայ լիճի աւազանը, ուր հրաբխային նիւթերը հաստ շերտով ծած-կած են ներկայիս Հայաստանի հողամա-սին երկու երրորդը:

Աւանդութեան համաձայն իբրեւ թէ հայկական հնաւուրց Մոզ քաղաքը խոր-տակուած է, Վայոց սարի հրաբուխի վեր-ջին ընկումներու հետեւանքով:

×

ՂՈՒԿԱՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՊԻՈՆԵՐՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԹԻՒ

Երեւանի մանկական պատկերասրահին մէջ բացուած է երախաներու կերպար-ուեստի ցուցահանդէս, նուիրուած Ղու-կաս Ղուկասեան պիոներներու պալատի յիսնամեայ յոբելեանին: 10էն 14 տարե-կան աւելի քան 50 տղաք ու աղջիկներ ներկայացուցած են շուրջ 80 գործեր, բազմազան թեմաներով:

×

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Կոմկուսի Կեդրոնը ըն-դունած է Հայաստանի ռուս գրականու-թեան շաբաթի մասնակցողները: Այս առ-թիւ խօսք առած է Կոմկուսի Կեդրոնի Ա. քարտուղար Ա. Քոչինեան եւ ողջու-նած ռուս պատուիրակութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԸ

———o———

Կը թուի թէ այլեւս Վիէթնամի պատե-րազմին վերջին օրերն են նոյնիսկ եթէ դժուարութիւններ կը մնան մանաւանդ նախագահ Թիէօ համոզելու համար:

Նիքսընէ աւելի անշուշտ Քիսինկըրն է որ գլուխ հանեց այս կնճռոտ խնդիրը եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը դեռ կ'երթար կուգար Ուաշինկթընէն Սայկոն, Փարիզ:

Կը թուի թէ Թիէօ իշխանութեան գլուխ կը մնայ առայժմ եւ Հանոյ կ'ընդունի այս կարգադրութիւնը:

Խաղաղութեան մօտալուտ ըլլալը կը հաստատուի մանաւանդ ամերիկեան եր-կու շաբաթաթերթերու շնորհիւ՝ Նիւզ-ուիք եւ Թայմ: Ըստ այս աղբիւրներուն կարգադրութիւնը երեք հանգրուանէ պի-տի անցնի.— Ա) Անմիջական հրադադար, որու կը յաջորդէ ամերիկեան զօրքի քաշ-ուիլը:

Բ) Ուղղակի բանակցութիւններ կազ-մելու համար յետագայ կառավարու-թիւնը: Գ) Ընդհանուր ընտրութիւններ որոնք կրնան կատարուիլ վեց ամսուան պայմանաժամի մը ընթացքին հրադադա-րէն ետք:

Հիւս. Վիէթնամի վարչապետը՝ Ֆամ Վան Տոնկ ակնարկելով ամերիկեան պե-տերուն, հաւկցուցած է Նիւզուիքի թղթակցին թէ ամերիկացի գերիները կրնան ազատ արձակուիլ անմիջապէս որ իրագործուի «ընդհանուր համաձայնա-գիր» մը:

Վերջին լուրերու համաձայն Քիսինկէր որ Երկուշաբթի օր կը մեկնէր Սայկոնէն կրցած է համոզել նախագահ Թիէօն, որ ընդունի եղած կարգադրութիւնները:

Կը պարզուի նաեւ որ կողմերը ընդու-նած են որ Ֆրանսան ըլլայ երաշխաւոր երկիրը, իբրեւ չէզոք Պետութիւն, որ պիտի հսկէ համաձայնութեանց գործադ-րութեան վրայ եւ մանաւանդ ընտրու-թեանց ատեն:

Կիրակի գիշեր նախագահ Նիքսըն հաս-տատած էր այս բոլորը յայտարարելով թէ «մեր երկար եւ բարդ դիւանագիտական յանձ-նառութիւնը Վիէթնամի մէջ կը մօտենայ իր վերջաւորութեան»:

Մինչ այդ կռիւները աւելի քան սաս-տիկ են, ռմբակոծութիւնները կը շարու-նակուին եւ մարդիկ կը մեռնին...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՍ ԶԻՆՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐ իր ճամբէն շեղել տուին Թրքական օդանաւ մը եւ պարտադրեցին որ Սոֆիա երթայ: Մին-չեւ Երկուշաբթի ցերեկ պայմանաժամ տուած են Թրքական կառավարութեան, որ ազատ արձակէ 13 քաղաքական բան-տարկեալներ: Օդանաւը Թրքիշ էռլայնզի օդանաւ մըն էր որ Անգարայէն Պոլիս կ'երթար 69 ճամբորդով: Թրքական կա-ռավարութիւնը մերժած էր Կիրակի օր աւազակներու պայմանները:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ձայնասփիւռը հաղորդեց, թէ Սադաթի դէմ պետական հարուածի փորձ մը կատարուած է: Գահիրէ հեր-քեց լուրը ճշդելով, թէ պարզապէս սպայ մը ձերբակալուած է, երբ մզկիթի մը առ-ջեւ Իսրայէլի դէմ կռուելու կոչ կ'ուղղէր ամբոխին:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ իշխանութիւնները պաշ-տօնէ հեռացուցին Կազայի արաբ քաղա-քապետը, որովհետեւ չէր ուզած լիովին գործադրել իշխանութիւններու պահանջը:

ՀԻՒՍ. ԵՒ ՀԱՐ. ՔՈՐԷԱՅԻ ներկայա-ցուցիչները քաղաքական խօսակցութիւն-ներ պիտի ունենան Նոյեմբերի սկիզբն ու վերջը: Խօսակցութիւններուն նպատակն է անջատուած երկրին վերամիացումը:

ԱԹԷՆՔԻ մօտ յունական ճամբորդական օդանաւ մը ծով ինկաւ: 34 հոգի կոր-սուած կը նկատուին 49 ճամբորդի վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱ երկրորդ անգամն ըլլալով շարթուան մը մէջ թոյլ տուաւ Հրեա-ներու, որ առանց «ուսման տուրք» վճա-րելու կարենան Իսրայէլ գաղթել: Երկ-րորդ արտօնութենէն կ'օգտուին 60 ըն-տանիքներ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մրցանիշ հաստա-տեց թարգմանուած գիրքերու քանակով: 1970ին 3500 թարգմանական գիրք լոյս տեսած է:

«ԱՐՇԱԿ Բ.» ՕՓԵՐԱՅԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

«Արշակ Բ.» ամէնէն աւելի կը համապատասխանէր այդ տարիներու քաղաքական մտայնութեան: Բացի անկէ, որ նիւթը ունէր եղերական – հովերանական խորք, ան կ'արծարծէր նաեւ հայ պետականութեան ամրապնդումի հարցը: Եթէ քաղաքական այդ միտումը չըլլար, տասնեակ մարդիկ այդ տարիներուն նոյն նիւթին շուրջ ողբերգութիւններ չէին գրեր: Առաջինը Արմենակ Հայկունին է, որ 1858ին գրած էր «Օլիմպիա» տռամը, ուր շեշտը դրուած էր Արշակի ընտանեկան ողբերգութիւններու վրայ, սակայն, այնուամենայնիւ, բեմին կ'երեւար հզօր թագաւոր մը: Հայկունիէն չորս տարի ետք՝ 1862ին Արշակ թագաւորի կեանքը ստեղծագործութեան նիւթ դարձուց Խորէն Գալֆայեան. ան գործին առանցքը դարձուցած էր պետական ամուր իշխանութեան անհրաժեշտութեան, միարանութեան, թագաւորին շուրջ համախմբուելով՝ օտար նուաճողներուն դէմ պայքարելու հարցը: Քաղաքական չափ աւելի յստակ դիրքորոշում ունէր Պէշիկթաշլեանի «Արշակ Բ.»ը, քանի որ կը ներկայանար հայրենասէր արքայ մը՝ զերծ մարդկային թուլութիւններէ: Թովմաս Թէրզեան, իր յայտնի լիպրեթթոյին մէջ Արշակը ներկայացուցած էր ընտանեկան բախումներու ոլորտին մէջ: Յետագային թատերագիր Էմմանուէլ Եսայեան ալ նոյն խորագիրով թատերախաղ մը գրեց, ուր Արշակ կը ներկայացուի հայրենասէր նկարագիրով:

Ուշագրաւ փաստ է, որ թուրք գրողներ ալ հետաքրքրուած են այդ նիւթով: Այսպէս՝ Ալի Հայտար գրած է «Արասս Բ.» ողբերգութիւնը, որուն բովանդակութիւնը նման է Թէրզեանի լիպրեթթոյին: Թուրք թատրոնի պատմաբան Րէֆիք Ահմէտի ժլատ տեղեկութիւններէն կ'երեւի, որ Ալի Հայտարի հերոսը՝ Արշակ Բ., եղած է հին ժամանակներու ինքնակալներէն մէկը. պատերազմներ մղած է Պարսից Շապուհ թագաւորի դէմ, ամուսնացած է Օլիմպիայի հետ, բայց իր երկրորդ կինը նախանձութենէն կը թունաւորէ զայն:

Ե՞րբ է գրած Տ. Չուխաճեան «Արշակ Բ.» օփերան, 1868 թուականի՞ն, ինչպէս ընդունուած է ըսել ցայսօր:

Նախ ըսենք, որ այդ տարին շատ աննպաստ էր հայրենասիրական օփերա գրելու համար: «Արեւելեան Թատրոն»ը նոր էր փակուած «Վարդան Մամիկոնեան» հայրենասիրական թատերախաղին բեմադրութեան համար, որու երաժշտութիւնը նոյնպէս Չուխաճեանն էր յօրինած: Արդէն քանի մը տարիներէ ի վեր «Արշակ Բ.» տռամը — ըլլայ Պէշիկթաշլեանինը թէ Գալֆայեանինը — կամ չէր բեմադրուեր, կամ կը բեմադրուէր «Անձնապան իշխանը» անունին տակ, վախնալով նոյնիսկ գործածել թագաւոր բառը: Պ. Դուրեան թատերախաղ մը գրած էր Միք. Նալբանդեանի մասին, Ադամեանն ալ ցանկութիւն յայտնած էր ստանձնել այդ դերը, սակայն նոյն այդ զգուշութեան պատճառով բեմ չհանուեցաւ: Թուրք կառավարութիւնը, ի հակադրութիւն հայկական ազգային թատրոնի, 1868ին ստեղծած էր «Օսմանեան Թատրոն»ը, ղեկավարութիւնը յանձնելով Յ. Վարդովեանի: 1865ին գրաքննութիւնը աստիճանաբար կը սեղմէր օղակը, ուշադրութիւն դարձնելով յատկապէս Հայերու ազգային ձգտումներու վրայ: Զմիւռնիոյ մէջ արդէն փակուած էր «Ծաղիկ» պարբերաթերթը, Պոլսոյ «Կիլիկիա» հանդէսը հարկադրուած էր հրաժարիլ «ազգայինէն» եւ իր ճակատին դրոշմել միայն «Հանդէս առողջական եւ ուսումնական» մակդիրը. դադրած էին նաեւ «Ջեփիւռ Հայրենեաց» հանդէսը Պոլսոյ, քանի մը թերթեր ալ Զմիւռնիոյ մէջ:

Տ. Չուխաճեան այնքան միամիտ չէր, որ այդ օրերուն օփերա յօրինէր հայ թագաւորի մասին, անունն ալ նախ դնէր «Արշակ Բ.», ապա միայն զայն փոխէր «Օլիմպիայի»:

Կան փաստեր, որ Չուխաճեան իր օփերան գրած է ոչ թէ 1868ին, Կ. Պոլիս, այլ 1863ին Միլանոյի մէջ, խանդավառուելով մէկ կողմէ իտալական ազատագրական պայքարի գաղափարներով, Վերտիի ազատատենչ ստեղծագործութիւններով, միւս կողմէ՝ հայ իրականութեան իրադարձութիւններով՝ Զէյթունի փառապանծ ապստամբութեամբ:

Ի՞նչ հիմք ունինք մեր այս կարծիքը հիմնաւորող: Նախ ըսենք, թէ ի'նչ կ'ըսեն անոնք, որ 1868ը կը նկատեն հայ օփերայի ծնունդի թուականը:

Շարասան գրելով, թէ «Արշակ Բ.»ը Տ. Չուխաճեանի առաջին ստեղծագործութիւնն է, տարեթիւ չի յիշատակեր: Ն. Ալիքսանեան 1926ի Թէոդիկի տարեգիրքին մէջ կ'ըսէ. «Իր անդրանիկ կարեւոր երկը եղած է, 1868ին, երաժշտութիւնը՝ Թ. Թէրզեանի յօրինած «Արշակ Բ.»ի: Թրքական հանրագիտարանը կը գրէ, թէ օփերան 1868ին բեմադրուեցաւ. չըսեր՝ գրուեցաւ:

Սմբատ Քէսէճեան բաւական հաւաստի աղբիւր կրնայ ըլլալ քանի որ ան Չուխաճեանի կեանքի վերջին տարիներուն ո'չ միայն անոր խումբին մասնակցած է, այլեւ անոր էմփրեսարիոն եղած է: Ուրեմն հիմնուինք Քէսէճեանի ըսածներուն վրայ, որուն ձեռագիր յուշերը կը գտնուին Երեւան: Ան կը պատմէ, թէ Չուխաճեանի հայրը իր զաւակը Իտալիա ուղարկած է գործնական նպատակներով. սուլթանի պալատին մէջ իբրեւ ժամագործ աշխատելով եւ հնարելով նուագող ժամացոյցներ, պէտք ունեցած է երգերու, որոնց նոթաները մեծ դժուարութեամբ ձեռք կը ձգէր եւրոպացի երգահաններէ: «Ծերունի վարպետը, կը գրէ Քէսէճեան, մի անգամ ընդմիշտ ազատելու համար անոնց ձեռքէն, իր անդրանիկ որդին՝ Տիգրանը, որ բաւական դաշնակ ածել գիտէր, Միլանօ ղրկեց՝ երաժշտութեան հետեւելու համար: Տիգրան Իտալիա երթալէն վեց ամիս յետոյ իր դաշնաւորած եղանակները կանոնաւոր կերպով սկսած էր Պոլիս ղրկել եւ հայր Չուխաճեանն ալ ազատած էր եւրոպացի երաժիշտներէն: Տ. Չուխաճեանի առաջին գործը եղաւ Թ. Թէրզեանի «Արշակ Բ.»: Երբ Պոլիս վերադարձաւ, այդ օփերան իր հետ բերած էր: Հանրածանօթ լուսանկարիչ Գէորգ Ապտուլլահ վերոյիշեալ ողբերգութիւնը իտալերէնի թարգմանել տալով՝ ղրկած էր Տիգրան Չուխաճեանի, Միլանօ: Երբ Տիգրան Պոլիս եկաւ, «Արշակ Բ.»ի միայն նախերգանքը չէր պատրաստած»:

Այնուհետեւ Քէսէճեան կը պատմէ, թէ գրեթէ իր տան սենեակներէն մէկուն մէջ փակել տալով է, որ Գ. Ապտուլլահ յաջողած է գրել տալ նաեւ նախերգանքը, ամենայն հաւանականութեամբ 1868ին: Ճարտարապետ Յակոբ Պալեան եւ լուսանկարչական արուեստը Թուրքիոյ մէջ զարգացնող, պալատական շրջանակներու հետ կապ ունեցող Ապտուլլահ համոզած են երգահանը՝ աւարտել օփերան, անոր տալով նաեւ նիւթական ապահովութիւններ: Ի դէպ, Գ. Ապտուլլահ, որ մտերմական կապեր ունեցած է ականաւոր հայ արուեստագէտներու հետ, ինչպէս Պ. Ադամեանի, Յ. Այվազովսկիի, Մ. Պէշիկթաշլեանի, եղած է Թ. Թէրզեանի դասընկերը Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը, որով կրնար օգնել Չուխաճեանի:

Ուրեմն Տ. Չուխաճեանի «Արշակ Բ.» օփերան պէտք է գրուած ըլլար Զէյթունի ապստամբութենէն անմիջապէս ետք՝ 1863ին, Միլանօ: Կրնայ ըլլալ, որ հեղինակը յետագային որոշ լրացումներ կատարած ըլլայ Պոլսոյ մէջ, 1864–65ին:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՔՈՔՕ ԿՂԶԻԻՆ ԳԱՆՁԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Նաւաստիները ենթադրեցին, որ անհաւատալի բան մը պատահած էր: Բոլորը միասին խուժեցին Քիթինկի եւ Պրոկի վրայ ու սկսան պոռալ.

— Գա՜նձը... գա՜նձը... մենք ալ կ'ուզենք զայն տեսնել... կ'ուզենք մեր բաժինը...

Քիթինկ եւ Պրոկ, խուճապահար, փոխանակ զանոնք հանդարտեցնելու, տեղի տուին, ու իջնելով աստիճաններէն վար, փակուեցան իրենց խուցերուն մէջ:

Վերը խրախճանքը կը շարունակուէր: Տեղակալ Թալէյրան հրամաններ կ'արձակէր, նաւաստիները կը վազէին աջ ու ձախ: Յետոյ, աղմուկը սկսաւ կամացկամաց տկարանալ: Նաւապետը բացաւ կլոր լուսամուտը եւ Քիթինկի ցոյց տուաւ երկու նաւակներ, որոնք կ'ուղղուէին դէպի ծովափ:

— Նաւուն վրայ մեզմէ զատ մարդ պէտք չէ գտնուի: Պէտք է օգտուինք առիթէն: Հակառակ պարագային, պիտի մատնուինք մեծ դժուարութիւններու, — ըսաւ Նաւապետը:

— Բայց ի՞նչ կրնանք ընել, աւազակները նաւակ չեն ձգած կամրջակին վրայ: Անկարելի է նաւէն մինչեւ ծովափ լողալ

... Մեզի կը մնայ միայն սպասել անոնց վերադարձին:

Եւ սպասեցին իրենց խուցին մէջ: Իրիկուան մօտ, նաւաստիները վերադարձան լուռ ու մունջ: Ակնյայտ էր, որ չէին գտած գանձերու քարայրը: Շատ չանցած ոտնաձայն մը լսուեցաւ աստիճաններուն վրայ ու բռունցք մը բախեցաւ դուռ դրան:

— Ի՛նչ է, մեռա՞ծ էք, — լսուեցաւ նաւապետին ձայնը, — մինչեւ առտու ձեզի ժամանակ կուտանք. լաւ խորհեցէք ձեր ընելիքին վրայ...

Քիթինկ եւ Պրոկ սկսան խորհիլ իրենց ընելիքին վրայ: Վերագտած էին իրենց պաղարիւնութիւնը: Սկսան միջոց մը փնտռել իրենց մորթը փրկելու համար: Այդ միջոցը փախուստ տալն էր՝ առանց նշմարուելու:

Գիշերը բաւական յառաջացած էր, երբ կամրջակին վրայէն լսուեցան աններդաշնակ երգեր: Ինչպէս կը պատահի սովորաբար ըմբոստութիւններու պարագային, նաւաստիները, առիթէն օգտուելով, վեր հանած էին խմիչքի տակառները ու կը խմէին անյագաբար:

Առտուան ժամը երկուքին, երբ նկատեցին, որ նաւաստիները անդգայ դարձած էին ալքոլի ազդեցութեան տակ, Քիթինկ եւ Պրոկ դուրս ելան իրենց խցիկէն, իրենց հետը առնելով նաւարկութեան պէտք եղած առարկաներ, քիչ մը ուտելիք, եւայլն: Զգուշութեամբ ելան աստիճանները, առանց աղմուկի նաւակներէն մէկը իջեցուցին ծով, ու թիավարեցին մինչեւ կղզիին ծովափը: Անմիջապէս սկսան ոսկիները եւ գոհարեղէնները փոխադրել նաւակին վրայ եւ, լոյսը չբացուած, հեռացան կղզիէն: Պրոկ ա–

ԵՓԻՍԱԿԱՆԻ ԳԻՏՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

―――O―――

ՊՈՒՌՆԱՊԱՏ կամ ՊՈՒՌՆՕՎԱ

Այս գիւղը կը գտնուէր Զմիւռնիոյ հիւսիս – արեւելքը: Սիրուն ու հարուստ, Անգլիացիներու նախընտրած բնակավայրն էր: Երթեւեկութիւնը կը կատարուէր թրէնով: Պասմահանէի կայարանէն մեկնող գիծը Մերսինլիի կայարանէն յատուկ ճիւղ մը կ'երկարէր մինչեւ Պուռնօվա: Իզմիրէն 7–8 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունէր:

Պուռնօվայի մէջ կը բնակէին 15–20 տուն Հայեր: Ունէին իրենց եկեղեցին՝ Երեւման Ս. Խաչի նուիրուած, որ շինուած է 1863ին: Դպրոց չունենալով աղքատ ընտանիքներու զաւակները կը յաճախէին յունական դպրոց:

×

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՇԱՏ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Հայր Յակոբ Վ. Քօսեան, ամէն դոհողութիւն յանձն առնելով շրջած է նաեւ Այտընի նահանգի հայաշատ քաղաքները ու դրի առած այդ վայրերու հայ գաղութներու մասին ազգագրական թանկագին տեղեկութիւններ, որոնք կարող են իբրեւ ատաղձ ծառայել բանասէրներու եւ պատմագիրներու: Իրմէ առաջ, ուրիշ նուիրեալ մը, Տէր Մակար Ծ. վարդապետ, կատարած է նոյն ուղեւորութիւնը, եւ իր քաղած տեղեկութիւնները հրատարակած Արեւելեան Մամուլի 1879ի թիւերուն մէջ:

ԱՅՏԸՆ

Այս քաղաքը որ կուսակալանիստ եղած է, կը գտնուի Իզմիրի հարաւ – արեւելեան կողմը, 60 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Քաղաքին առջեւ կը տարածուին թզենիներու այգիներ: Իսկ հեռուէն կ'անցնի Մենտրէս գետը, որ կը ջրէ բարեբեր հող մը, նպաստելով բամպակի, խաղողի եւ այլ պտուղներու մշակութեան:

Նախապէս Այտընը կոչուած է Տրալէս, իսկ Հռոմէացիք զայն կոչած են Կեսարիա: Տակաւին մնացած են նախկին քաղաքին աւերակները: Քաղաքը ունի բաւական առողջ կլիմայ: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն թրքացեղ մահմետականներ: Ապա կուգան Յոյները, Հրեաներն ու Հայերը:

Հայերը Այտընի մէջ հաստատուած են 16րդ դարուն: Առաջին գաղթականները եղած են 4–500 ընտանիք: Սակայն, հետզհետէ ցրուած են շրջակայ քաղաքները ու մանաւանդ մեկնած են Իզմիր: Իրենց թիւը իջած է 40–50 ընտանիքի:

Կազմած են առանձին թաղ մը: Իրենց առաջին եկեղեցին շինուած է 1638ին իսկ վերջինը՝ Ս. Աստուածածին, 1833ին: Շինած են փայտաշէն Ս. Գրիգոր վարժարանը 1874ին: Ունեցած են գերեզմանատուն մը: Նախապէս մեռելները կը թաղուէին եկեղեցւոյ բակին մէջ: Տապանաքարերու ամենահին արձանագրութեան թուականն է 1561:

Փաստաբան Յովհաննէս Մըսրեանի (Գըրգաղաճցի) ջանքերով Այտընի հայ երիտասարդութիւնը ունեցած է իր ընթերցասրահը: Գրադարանը ունեցած է չորս ձեռագիր Գանձարան ու Մաշտոց: Ընտանիք մը ունէր ձեռագիր Աւետարան մը:

Հաւանաբար, այս բոլոր գանձերը կորսուեցան 1922ի դէպքին հետեւանքով:

Այտընի մէջ եղած է նաեւ կաթողիկէ հասարակութիւն մը որ 1853էն սկսեալ իր կրօնական մխիթարութիւնը կը ստանար Մխիթարեան հայրերէ: Ունէին եկեղեցի մը ու փոքր դպրոց մը: Ունեցած են նաեւ առանձին գերեզմաննոց:

ՆԱԶԻԼԼԻ

Այտընի գիծին վրայ, դարձեալ դէպի արեւելք, ձիթենիներով, թզենիներով ու նարինջենիներով հարուստ փոքր քաղաք մըն է Նազիլլին: Մենտրես գետը հոս ալ իր կենարար դերը կը կատարէ, ոռոգելով հողերը:

Քաղաքը զետեղուած է երկաթուղիին աջ եւ ձախ կողմերը: Ունի բամպակի եւ մատուտակի գործարաններ:

Նազիլլիի Հայերն ալ Այտընի գաղթականութեան բեկորները կը նկատուին, հաստատուած 16րդ դարուն, եկած Երեւանէն, Ագուլիսէն, Ղարապաղէն: Վաթսուն տուն կը հաշուէին: Ունեցած են Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցին, շինուած 1843ին: Նաեւ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ Հայկազեան վարժարանը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 30)

ռագաստ մը եւ կայմ մը յարմարցուած էր, օգտուելու համար հովէն:

Նաւակը այնքան ծանրաբեռնուած էր, որ անոր եզերքը ծովուն մակերեսէն հազիւ քանի մը մատ վեր կը մնար: Բայց ջուրերը հանդարտ էին եւ օդը պայծառ: Պիտի կարենային առանց դժուարութեան յաջողցնել իրենց ծրագիրը: Քանի մը օրէն կրնային հասնիլ Կեդրոնական Ամերիկա:

Նաւակը դանդաղօրէն կը հեռանար կղզիէն: Հոն, փոքրիկ հրուանդանէ մը անդին, կը տեսնուէր խարիսխ նետած նաւը, որ կ'օրօրուէր ծովուն շարժում - ներուն հետ: Գինով նաւաստիները դեռ չէին արթնցած:

Սակայն, պէտք է ըսել, որ ընչաքաղցութիւնը կը կուրցնէ մարդ արարածին տրամաբանութիւնը: Կուրցած էր մանաւանդ նաւապետ Պրոկի տրամաբանու - թիւնը, որ տարբեր պարագաներու տակ պիտի մերժէր նաւը ծանրաբեռնել այդ աստիճան: Ան ուզած էր մէկ անգամէն տիրանալ ամբողջ գանձին, փոխանակ փոխադրելու անոր մէկ մասով:

Եւ պատահեցաւ անխուսափելին: Նաւակին ցռուկը զարնուեցաւ խութի մը, որ ծածկուած էր մէկ մեթր ջուրով: Եթէ նաւակը թեթեւ ըլլար, անվտանգ պիտի անցնէր անոր վրայէն: Նաւակին մարմինը երկուքի բաժնուեցաւ, ու անոր բեռը պարպուեցաւ ծովուն մէջ:

Նաւապետ Թոմսընին խրացուցած գանձը կը վերադառնար ծովուն: Պրոկի դիակը հոն կը մնար իբրեւ պահապան:

Երկու տարի ետք, Քիթինկ կրկին յայտնուեցաւ իր –ծննդավայրին մէջ: Սպանական նաւ մը ազատած էր զինք եւ տարած Քոսթա – Ռիքա, ուրկէ ճամբայ ելած էր հեռուէն ու հասած էր իր հայրենիքը: Քիթինկի պատմութիւնը իմանալով, ուրիշ արկածախնդիրներ սկըսան արշաւներ կազմակերպել՝ վերա - գտնելու համար Քոքօ կղզիին առասպե - լական գանձը: Արշաւները կը շարունակուին մինչեւ մեր օրերը…:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԱԶԳ. ՏԱՆ ԲՌՆԱԳԱՂԹԸ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք առջի օր, Հոկտ. 11ի բռնագաղթէն ետք, «Յառաջ» ամէն օր առարկայ է համակրական արտայայտութիւններու Փարիզէն թէ գաւառէն: Ամբողջ գաղութը վրդոված է եղածին առթիւ, գիտակցելով մանաւանդ թէ Մշակոյթի Տան անմիջական դրացնութիւնը եթէ չըլլար, բովանդակ Ֆրանսահայութիւնը մէկ օրէն միւսը պիտի զրկուէր իր ամէնօրեայ թերթէն: Արդարեւ երբ ըսինք թէ 24 ժամուան պայմանաժամով փողոց նետուեցան «Յառաջ» եւ հոն գտնուող բոլոր հայ կազմակերպութիւնները, պատկերալից բացատրութիւն մը չէր զոր տուինք այլ՝ չոր իրականութիւնը:

Ստացած ենք բազմաթիւ նամակներ եւ գրութիւններ որոնցմէ երկուքը կը հրատարակենք ստորեւ.—

×

Սիրելի «Յառաջ»,

Անակնկալ մը եղաւ ընթերցողներուդ, ի մասնաւորի Եւրոպայի տարածքին վրայ գտնուող Հայութեան համար քու «տեղահանութիւնդ», «գաղթականի գոյավիճակդ»: Մտածե՞լ պահ մը, թէ չիլ հաչիներու արդիւնք էր այս խաղը, ինչպէս պիտի ըսէր երջանկայիշատակ Զարեհ Ա.: Թող Հայութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսահայ գաղութը տայ իր վճիռը եւ դատաստանը կատարէ: Ձեզի հետ ես ալ, իբրեւ համեստ ընթերցող մը եւ հայ թերթի ուղղափառ գոյութեան քաջալերող մը, համոզուած եմ թէ՝ «հարկ է տոկալ, հարկ է ապրիլ… թէ արեւներն իսկ խամրին ու ճամբաներն ըլլան դժոխք ու արիւն», որովհետեւ թերթին առաքելութիւնը սրբազան է, մանաւանդ հայ թերթին, ի մասնաւորի «Յառաջ»ին, մեր «Յառաջ»ին, ինչպէս կ'ըսէ մեր գաղութը, որքան ալ ան ըլլար անհատական սեփականութիւն:

Սիրելի «Յառաջ», Թոյլ տուր ինծի, որ իմ եւ ինծի նման հազարաւոր հայորդիներու վրդովումն ու ցասումը յայտ - նեմ, ընդվզումը արձանագրեմ իրենք զիրենք ազգայի՛ն մարմին անուանող պատասխանատուներու դէմ՝ իրենց այս անտարբեր եւ դատապարտելի կեցուածքին համար:

Երբ «լքրծուն ափերու վրայ» գոյա - տեւումի անհաւասար պայքար կը մղուի, եւ երբ այդ պայքարին առաջամարտիկը կը դառնայ հայ թերթը՝ «Յառաջ»ը, ի՛նչ ողբերգութիւն, որ ոմանց կրաւորական կեցուածքին հետեւանքով խութեր կը ցցուին այդ պայքարի ճամբուն առջեւ:

Արդ, սիրելի «Յառաջ», մեր նորերու փափաքն է, որ տաղնապը պատճառ դառնայ, որ «Յառաջ» աւելի ամուր հիմերու վրայ դրուի եւ 47 տարուան իր «գաղթական» կեանքէն ետք ունենայ իր սեփական շէնքը, իբրեւ գրչութեան եւ լոյսի վառարան, այս ափերուն վրայ:

Առ այդ ինչ ծրագիր որ մշակէ խմբագրութիւնը, ես ալ պատրաստ եմ իմ համեստ բաժինս բերելու: —

Ձեմ գիտեր, ի՛նչ պիտի մտածէ խմբագրութիւնդ: Սակայն ես հաւատացած եմ եւ բացարձակ համոզուած, որ դուն կարճ, շա՛տ կարճ ժամանակէն պիտի ունենաս քու սեփական տունդ, որ պիտի ըլլայ «Յառաջ»ի տունը, ուր պիտի կարողանաս անվտանգ շարունակել սրբազան առաքելութիւնդ՝ Հայու լումայով գոյացած իր իսկ գոյութեան համար՝ քու եւ իր երդիքին տակ:

Յարգանօք եւ լաւագոյն յոյսով՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

×

Այս պայմաններու տակ, իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն մատնուեցաւ անել դրութեան մը: Կարծես երկինքէն ինկած փորձաքար մը ըլլար, որ պայթեցաւ Ազգ. Տան հայկ. կազմակերպութեանց գլխուն:

Շփոթ կացութիւն մը ստեղծուիլը պայման է նման պարագաներու տակ:

Թէ ինչո՞ւ ըլլար այս յանկարծական փլուզումը: Որքան որ գիտենք, Ազգ. Տան գնումը կատարուած է 25 տարիէն աւելի, Փարիզի կարգ մը հայ ազգայիններու, իսկ մեծագոյն բաժինով Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ կողմէ:

Մտանանչեցինք յատկապէս Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իբրեւ կարեւոր բաժնետէրը, ինչ որ ինքնին կը նշանակէ հայ ժողովուրդի սեփականութիւն: Որովհետեւ եկեղեցւոյ մը նիւթական - բարոյական հարստութիւնը կազմուած է ժողովրդա - յին մասնակցութեամբ եւ նիւթական լայն աջակցութեամբ: Ուրեմն, ազգը — գոնէ Փարիզի հայ գաղութը — իրաւատէրն է այդ տան, եւ պէտք էր որ պատասխանատուները լաւագոյնս օգտագործէին, որպէսզի չհասնէր այսօրուան տխուր վախճանին…: Լուսաբանութեան կարօտ հարց մըն է…:

Իբրեւ պատրուակ, փլուզումի ենթա - կայ ըլլալուն համար է որ դուրս կը ձըգուին, որպէսզի մէջը գտնուողները «փլատակներ»ու տակ չմնան: Եթէ փլատակներու տակ չմնային, դուրսը բացօթեայ անստոյգ վիճակի մէջ մնացին:

Այս առիթով, ինչպէս «Յառաջ», նոյնպէս միւս հայկական կազմակերպութիւններն ալ, անտարակոյս առժամեայ կարգադրութիւն մը ըրին, ի վերջոյ լաւագոյնը ընելու համար:

«Յառաջ»ի նկատելի պարագան այն եղաւ, որ այդ թոհուբոհին մէջ իսկ, ինչ ըրաւ չըրաւ, «քաջ հովիւ»ին նման հաւաքեց լռնակուտակ թերթերը, արխիւները, գրաւեց Ռիւ Պլէօն, սարքաւորեց իբրեւ խմբագրատուն լոյս ընծայեց (մէկ օր միայն յապաղումով), որպէսզի հըղըկուի Ֆրանսահայ գաղութը իր միակ օրաթերթէն:

Կը յուսանք որ «Յառաջ» շատ սպասու չունենար այս պատահարէն ու կը շարունակէ, ըստ առաջնոյն, ի վերջոյ հասնելու համար աւելի լայն եւ արդիւական պայմաններու տակ աշխատանքի վիճա - կին:

Կը պատահի որ նոյնը ըլլայ, ինչպէս «Յառաջ»ին, նոյնպէս մեր միւս հայկական կազմակերպութիւններուն:

Ամէն պարագայի տակ բոլորին համար «անցած ըլլայ» ըսելով սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք:

ՀՐ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՏԱՆ

ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին առաւօտեան ժամը 10.30ին, Այնճարի մէջ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը «Աղաճանեան Սանուց Տան», ի ներկայութեան Հանրապետութեան Նախագահի ներկայացուցիչ եւ ջրելեկտրական ազբիւրներու նախարար ժօզէֆ Իսքաֆի, Տեղեկատուութեան Նուիրակ Պռունիէրայի, Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. Ուրֆալեանի, երեսփոխաններ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանի, ժօզէֆ Զաահէրի, Իլիաս Հրաուիի, Նախկին երեսփոխան ընկ. Մովսէս Տէր-Գալուստեանի եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան եկեղեցականներու եւ ազգայիններու:

Հիւրերը նախ այցելեցին շէնքին զանազան մասերը, յատկապէս մատուռը: Այնուհետեւ, սեղանատան մէջ, Հայ Կաթողիկէ պատրիարք Ամեն. Պաթթանեան կատարեց բացումը, արաբերէն, հայերէն եւ ֆրանսերէն ուղերձներով, յայտնելով, թէ Կարդինալ Աղաճանեանի վերջին փափաքը եղած է իրագործումը այս հաստատութեան:

Խօսք առին նաեւ ժօզէֆ Իսքաֆ եւ Պապական Նուիրակը, որոնք գովեստով խօսեցան Հայութեան շինարար եւ ստեղծագործ ոգիի մասին:

Տեղի ունեցաւ պատշաճ հիւրասիրութիւն:

«Յառաջ» «Հովիւ Բաց»

ԼԻՈՆ.— Խնդիրը կը վերաբերի Փարիզի Ազգ. Տան մէջ բնակող «Յառաջ»էն զատ, հայկական մշակութային միութիւններուն, որոնք առանց ազդարարութեան դուրս ձգուեցան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Գ.

— Ներս մտէք, գոչեց Պ. Լապրու:

Մանկամարդ կինը բացաւ դուռը, ներս մտաւ եւ խեղդուկ ձայնով մը թոթովեց.

— Պարոն, զի՞ս ուզած էիք:

— Այո, տիկին, պատասխանեց ճարտարագէտը խիստ ձայնով մը: Պէտք ունիմ հասկնալու թէ ինչո՞ւ այս միջօրեաքին բացակայած էք գործարանէն ու գործաւորուհիի մը յանձնած էք ձեր խցիկին պահպանութիւնը, ինչ որ բացարձակապէս հակառակ է հաստատուած կարգ կանոնին: Ձեզի վստահուած գործը կը պահանջէ որ դուք միշտ գործօն հսկողութիւն մը ի գործ դնէք եւ հաստատ կամք ցոյց տաք: Կը տեսնեմ որ լաւ ներշնչում մը չեմ ունեցած այս գործը ձեզի յանձնելով:

Ժաննն հպարտ, դիւրազգաց, գրեթէ խռովող բնաւորութիւն մը ունէր:

Պ. Լապրուի խօսքերը խոցեցին զինքը:

— Պարոն, գործարանին մէկ պէտքին համար էր որ հոսկէ հեռացայ: Գիշերուան լամբարներուն անհրաժեշտ եղող վառելանիւթը գնելու համար էր որ դուրս ելայ:

— Լաւ, բայց կրնայիք աշխատանոց - ներու փակումին սպասել, այդ գնումը կատարելու համար…: Մնաց որ, Վէնսանի նկատմամբ ձեր ցոյց տուած տկարութիւնը կ'ապացուցանէ որ անկարելի է ձեզի վստահիլ: Շատ դժգոհ եմ: Տիկին, նորէն կ'ըսեմ ձեզի, դուք յարմար չէք ձեր գործին, ու ես սխալած եմ գործարանին պահապան կարգելով ձեզ:

Ժաննի աչքերը լեցուած էին:

— Այս գործը ես չխնդրեցի ձենէ, պարոն, պատասխանեց այրին հպարտօրէն, դուք պարտք զգացիք այդ գործը ինծի յանձնել, որպէսզի կարենամ ապրուիլ ձեր ծառայութեան մէջ գտնուող իմ խեղճ ամուսինիս մահէն յետոյ: Ձեզ օրհնելով ընդունեցայ այս գործը, որովհետեւ թըշուառութեան հեռանկարը ունէի իմ աչքիս առջեւ: Բայց եթէ ձեր ըրածին վրայ կը զղջաք, պարոն, ես ալ աւելի կը զըղջամ, որովհետեւ խիստ յանդիմանութիւններ կ'ընէք ինծի, բան մը, որուն արժանի չեմ բնաւ:

— Ի՛նչ, կը պնդէ՞ք որ գործարանին կանոններուն դէմ չէք անսաստած:

— Գործ գլուխ աշխատող մանկամարդ բանուորուհիէ մը խնդրեցի որ իմ տեղս բռնէ մէկ ժամ: Շա՞տ ծանր յանցանք մըն է ասիկա: Այդ կնոջ կորսնցուցած ժամանակը իրեն կը պատկանէր:

— Խնդիրը կը փոխէք, պատասխանեց ճարտարագէտը, տեսնելով որ Ժաննն գլուխ կը բռնէր: Ձեզի միայն յանձնուած է գործարանին պահպանութիւնը. հետեւաբար աշխատութեան ժամերուն որեւէ պարագայի մէջ ձեր տեղէն հեռանալու չէք: Բայց ձգենք այդ խնդիրը: Դուք թոյլ տուեր էք որ գործաւոր մը դուրս ելլէ առանց թոյլտուութեան, ինչ որ բացարձակապէս արգիլուած է:

— Այո, պարոն, տկարացայ Վէնսանի աղաչանքներուն հանդէպ, տեղի տուի, անհնազանդ գտնուեցայ, բայց գիտցէք թէ ինչո՞ւ. քարսիրտ չեղող ամէն մարդ իմ ըրածիս տարբեր բան պիտի չընէր, այդ խեղճ մարդուն վիճակը տեսնելով:

— Միասին ապրելու համար չենք ստեղծուած, տիկին Ֆօրթիէ: Կը ցաւիմ ատոր համար, յարեց Պր. Լապրու, պահ մը լուռ մնալէ յետոյ: Դուք շատ կը տրամաբանէք, ու ես կրաւորական հնազանդութիւն կը պահանջեմ: Սակայն դուք չահաբերութեան արժանի էք…:

Այդ պահուն արկղակալ Ռիքու աշխատասենեակ մտաւ, հաշուեթուղթեր ներկայացնելու համար գործատէրին: Քանի մը երկվայրկեաններ սահեցան: Ստորագումը ըլլալէ յետոյ, արկղակալը ետ առաւ իր թուղթերը: Ան դուրս ելլելու վրայ էր, երբ աչքին զարկաւ մանկամարդ այրին ու ըսաւ.

— Պարոն, քանի որ տիկին Ֆօրթիէ հոս է, հաճեցէք անոր ըսել թէ բացարձակապէս արգիլուած է քարիւղ մտցնել գործարան, անձնական գործածութեան համար: Տիկին Ֆօրթիէ գիտնալու է այս բանը:

Պր. Լապրու տեղէն վեր ցատկելով գոչեց.

— Քարի՛ւղ, հոս քարի՛ւղ:

— Այո, պարոն, պատասխանեց արկղակալը: Այո, տիկին Ֆօրթիէ հանքային իւղի լամբար մը կը գործածէ: Երէկ, իր խցիկին մօտ, թափած քարիւղի հետ առի:

— Տիկին, չէ՞ք գիտեր որ կանոնագրին դէմ բացարձակ ու իրական անհնազանդութիւն մըն է ասիկա, հարցուց Պր. Լապրու:

— Չէի գիտեր, պարոն:

— Անկարելի՛ բան է:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զորմխեան, այրի Տիկին Նուարդ Օքումուշեան (Լիոն), այրի Տիկին Արուսեակ Զաքրեան (Ֆրէզնօ), Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Գըլըճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմխեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Զորմխեան եւ զաւակը, Թրէնց–Մարգարեան, Կոխօ, Գըլըճեան, Սինանեան, Շահինեան, Օհանեան եւ Պէնէշ ընտանիք–ները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, քրոջ զաւկին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՍՈՆԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 20ին, յետ անողոք հիւանդութեան, 41 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, 25 Հոկտ. ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Բոնի–Սու–Պուայի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
VERDUN
ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆԿԱԾ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ
ԵՒ 1915 Ի ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հանդիսաւոր պատարագ հայկական ծէսով
Սկիզբ ժամերգութեան 10·15ին
à l'Ossuaire de Douaumont
Ի ներկայութեան կառավարութեան անդամներու եւ կրօնական, զինուորական եւ դիւանագիտական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու

Départ des trains : GARE DE L'EST à 6 h. 32

Prix A. R. et déjeuner compris Fr. 65.00
Places limitées

S'inscrire d'urgence jusqu'au Jeudi 26-10-72
PARIS K. BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, 770-07-25
Restaurant DIAMANTAIRES : 60, Rue Lafayette, 770-78-14
ALFORTVILLE — Café PHILIPPE, Bld. Carnot, 368-71-35
ISSY — Pierre SIMONIAN, quincailler, 27, Av. du Bas-Meudon, 642-18-50
BOIS-COLOMBES — Bijouterie OHANESSIAN, 2, Rue Victor-Hugo, 781-37-09
Opticien MELIKIAN, 143 Rue Bourguignon, 247-17-29
ARNOUVILLE LES GONESSE — Epicerie NIGOGHOSSIAN, 121, Av. Henri Barbusse, 985-04-46
CHAVILLE — Chaussure BOGHOS, 100Av. Roger Salengro, 926-25-30

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 28ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Երեքշաբթի Հոկտ. 24, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ բանախօսութիւն մը «Կրթական զարգացումը Հայաստանի մէջ» նիւթին շուրջ:

Կը բանախօսէ՝ Բիւրականի աստղադիտարանի էլէկտրօ – Լուսաչափութեան տարրալուծարանի վարիչ՝

ՎԱՀԷ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
(Տոքթ. Գիտութեանց)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօնածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով
կազմակերպուած
ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:
Ճաշագին 40 փր.
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770–39–35 Ա. Թորոսեանի 793–53–71, Հ. Սարեանի 735–17–48

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 20·30էն մինչեւ լոյս 5րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 4, ժամը 21ին
SALLE MAZENOD
Պատուոյ նախագահ.— Երեսփոխան – քաղաքապետ՝ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն եւ Նոր Սերունդին:
Կը նախագահէ ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՊԷՕՍԷԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ և ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժին
մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի (երգ, պար, արտասանութիւն)
Լուսարձակով ցուցադրութիւն մեր յեղափոխական դէմքերու:
ՇԱԲԱԹ ժամը 14էն սկսեալ ցուցահանդէս նոյն սրահին մէջ: Յեղափոխական դէմքեր, նկարներ, նամակներ եւ դաշնակցական հրատարակութիւններ

ԶԵԿՈՅՑ

Մեր անդամներու եւ համակիրներու ուշադրութեան կը յանձնենք որ Ռիւ տը Թրեվիզի թիւ 32ի արտաքսումէն ետք, մեր գրասենեակը փոխադրուած է առժամապէս՝

12 Allée Leonide — Le Perreux
Tél. 324-14-96

Աւստրիոյ մեր տարեկան ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 23էն Յունուար 3, գին՝ 545 Փր., կանխավճար 95 Փր.: Վճարումները ընել պանքի չէքով կամ չէք–փոսթալ Փարիզ՝ 8936–56 էտուար Ճէզիրեանի անունով:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, բաժակ մը թէյի շուրջ, իր դպրոցի սրահին մէջ, Հոկտ. 29 Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3·30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, հաճելին օգտակարին միացնելով, ընկերական ուրախ օր մը անցընելու: Կարեւոր օրակարգ:

SALONS SPLENDID

31, Bd. d'Athènes — MARSEILLE
Samedi 28 Octobre de 22 h. à l'aube

Nuit de l'U.G.A.B.

Organisée par son Club de Jeunes, animépar André AUZIAS et son orchestre avec HENRI TACHAN
Réservation auprès des membres du Club ou téléphoner : 66-47-05 *ou* 33-71-26

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ
« ՀԱՅ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ »

Միութիւնը պիտի տայ նաեւ պարանցիկ երեկոյթ մը՝ 18 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Քաղաքապետարանի խրախճանքի սրահին մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ
Մասնաճիւղին կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ
Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ
ԳԵՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
25 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

LE NUMÉRO 0,70 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.548

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.548

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ, ԱԶԴԱԿՆԵՐ

Ո՛չ ոք իրաւունք թող զգայ մեղադրելու երէց թէ կրտսեր սերունդներու մօտ «հայրենիք»ի ըմբռնումը սեփականատիրութեան, ինքնորոշման իրաւունքի ու անհատական թէ հաւաքական ազատութիւններու գիտակցութեամբ պայմանաւորելու միտումը :

Ու մանաւանդ ոչ ոք պատրաստակամօրէն հակեր թող տանէ, գիտակից երիտասարդութիւնն ու հայ մարդը մեղադրելու համար... անիրապաշտութեամբ կամ հայրենիքի գաղափարին հանդէպ ապահայ կեցուածքով :

Հայաստանը Հային կը պատկանի. ամէն հայ սեփականատիրութեան իրաւունքը ունի : Եւ ինչպէս ընտանեկան յարկի տակ, նաե՛ւ Հայութեան Տան՝ հայրենիքի մէջ, պէտք է ազատութիւնը ունենայ հաւաքական իր կեանքը սեփական կամքով վարելու :

Պահանջկոտ այս կեցուածքին եւ գիտակից այս վերաբերումին մէջ «հայրենիք»ի անայլայլ ըմբռնումն է որ դեր կը խաղայ :

Ազգային դատումի եւ ընկերային հասկացողութեան առընչուող այս բծախնդրութենէն անկախ՝ նաե՛ւ զգացական — հոգեբանական ազդակներ դեր կը խաղան «հայրենիք» ըմբռնումին հանդէպ հաստատելի չփոթանքին մէջ :

Նախ՝ գաղութային կեանք ապրելու ճակատագիրը : Ընկերային շրջապատ, յարաբերական կապեր, աշխարհայեացքային ազդակներ, հայ ընտանեկան յարկերու, կրթական — դաստիարակչական յանկի, սերունդներու յաջորդականութեան մէջ հաստատելի ակամայ փոփոխութիւններ, անխուսափելի շրջումներ :

Ապա՝ հայ մարդուն անհատական խառնուածքը, զգայական եւ հոգեկան հակումներ, բնազդական եւ նկարագրային գիծեր :

Հայրենիքի իմացումին ախոյեանն՛ը դառնալու մրցանքը, հայ իրականութեան մէջ, մեղմէ չառերը մղած է անլուրջ, անպատասխանատու եւ ծիծաղելի ծայրայեղութիւններու. պիտի ուզենք ըսել՝ նոյնիսկ վնասակար հետեւութիւններու յանգած է, հանրային առումով :

Մոռցած են անոնք, որ դարաւոր գաղթականութեան կնիքը կայ Հայութեան ճակատին : Աւանդական, տեղահան, արտագաղթային կեանքի հարկադրանքը մեղ մղած է ապահովութիւն ու բարօր կեցութիւն փնտռելու հիւրընկալ հողերու վրայ :

Անկեղծ ու քաջ պէտք է ըլլա՛լ Հայութեան պարտադրուած այս ճակատագիրը ըմբռնելու եւ մինչեւ այսօր շարունակուող ցրուումի դժբախտ իրավիճակը իր իմաստին ու հետեւութիւններուն հասցնելու համար :

Կ'ըմբռնենք ցաւը՝ ի տես պարզուող կացութեան. սակայն չենք ըմբռներ մեղադրանքն ու դատապարտութիւնը : «Եւ դո՞ւ, Բրուտո՛ս»ներու հարցականին տակ կը դասենք հայրենասիրութեան բոլոր այն կեղծ առաքեալները, որոնք յաճախ գիտնալով հանդերձ թէ ինչո՛ւ հայրենիքը անմատչելի երազ մը կը մնայ տարագիր Հայութեան համար, դատափետումի առարկայ կը դարձնեն աւանդական հայ բեկորները : Արտասահմանեան իրենց աթոռներուն փակած՝ «հայրենադա՛րձ» կը յեղյեղեն, գիտնալով հանդերձ թէ հայրենիքը հազի՛ւ... երկու մատնաչափ բացուածքով մը միայն իր դուռները բացած է տարասփիւռ մեր ժողովուրդին առջեւ (իր կարգին՝ կամքէ անկախ) :

Բայց մենք այս կէտը պիտի արծարծենք անջատաբար, իր առենին :

Ըսինք այսքանը, գիտել տալու համար թէ Հայութեան վերապահուած սփիւռքեան կամ գաղութային կեանքին մէջ անխուսափելի էին, անխուսափելի են այսօր ալ, հայրենիքի իմացումին շուրջ ստեղծուած շփոթանքներն ու թիւրիմացութիւնները :

Մենք սերունդնե՛ր ունինք այսօր, որոնք ոչ միայն չեն տեսած հայրենի հողը, հայրենաբնակ Հայութիւնն ու իր իրագործումները, այլեւ չեն ճանչնար ազգային իրենց պատմութիւնը, ձեռքի, մտքի ու հոգիի վաստակը : Ի՞նչպէս կ'ակնկալենք որ անոնք չընկրկին եւ չվարանին...

Ու հոգեկան կամ իմացական ի՞նչ տրամադրութիւն կ'ակնկալէք « հայրենիք » իմացումին ճամբով, երբ այդ սերունդները զրկուած են հայրենական ապրումի կարելիութենէն :

Եթէ դժբախտ իրողութիւն է անգիտութիւնը՝ ի՞նչ բան եւ զո՞վ դատապարտել : Մեր ճակատագի՞րը, ընկերային ակամայ կազացումնե՞րը : Դաստիարակչական գործի անտիրութի՞ւնը : Եկող–դացող ղեկավարութիւնները կամ ենթականերու մասնակի անտարբերութի՞ւնը...

Զարմանալին՝ դժբախտ իրականութիւնը չէ, այլ դաժան ու աններող վերաբերումի ախոյեան այն դատախազները՝ որոնք կը կարծեն մեծնա՛լ, ուրիշները փոքր տեսնելով...

Իրաւունք պիտի չզգանք բարդոյթներ ստեղծելու նոր սերունդներու հոգիին մէջ՝ հայրենիքի ըմբռնումէն զուրկ հռչակելով զանոնք. եւ եթէ փաստօրէն կան այդ ըմբռնումին հակադրուող հասկացողութիւններով ապրող մարդիկ՝ դժբախտ այդ իրողութիւնը պիտի վերագրենք դարաւոր այն ճակատագրին, որ մեր համբանքը նետեց ի սփիւռս աշխարհի, ենթարկեց գաղթականական կեանքի աւերին, ու զրկեց յատկապէս նորագոյն երիտասարդութիւնը՝ ծագման ու արիւնի իր կապը ազգային ինքնագիտակցութեան մը վերածելու կարելիութենէն :

Այս բոլորէն ետք, մենք կը հասնինք արդէն հայրենիքի իմացումը ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ փաստական արտայայտութեան հասցնող դատումներու (դաւանանքի) եւ զգացումներու մարզին՝ ուր դարման կը սպասէ «հայրենասիրութեան» վաճառորդներու կողմէ համահայկական կեանքի ճակատներուն վրայ ստեղծուած պալարը, — ԹԻՒ ՄԷԿ ՃԱՊԱՂՈՒՄԸ :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

Նոր տուեալներ չկան Վիէթնամի հարցի լուծման կապակցութեամբ : Ճիշդ է, որ խաղաղութեան մասին երկար կը խօսուի եւ շատեր ինչպէս Սպիտակ Տան նախկին բամբերներէն Սալինճէր, հրադադարի հռչակումը կը տեսնեն 48էն 72 ժամուան մէջ, այլ խօսքով՝ այս օրերուն, սակայն հակասական լուրեր կը խաչաձեւեն գիրար՝ Սայկոնէն Ուաշինկթըն եւ Փարիզ :

Սայկոն անդրադառնալով զինադուլի զրոյցներուն, ձայնասփիւռէն յայտարարեց թէ «համայնավարներուն առաջարկած լուծումը՝ խաղաղութեան հաստատման համար, նենգ դաւ մըն է» :

Ուաշինկթըն միշտ լուռ կը մնայ եւ համաձայն թղթակիցներու՝ որոշ յոռետեսութիւն մը ծայր տուած է, երբ դեռ առջի օր լաւատես արտայայտութիւններ կային :

Յատկանշական է Հանոյի Փարիզի պատուիրակութեան պետին արտայայտութիւնը Փարիզի մէջ : Լը Տիւք Թօ իր խօսքի ընթացքին յիշեց իշխան Սիհանուքի տեսակէտը, ըստ որուն եթէ խաղաղութեան ձգտող բանակցութիւններու ճամբան 10 քիլմ. նկատուի, այժմ երկու քիլոմեթր մնացած է հասնելու համար վերջնակէտին, սակայն այս երկու քիլոմեթրը «ամէնէն դժուարն ու բարդն է» : Վերջին պահու ձախողութիւն մը աննախատեսելի չէ, ըստ Քամպոճի պաշտօնանկ իշխանին :

Համաձայն քաղաքական շրջանակներու, Քիսինճէր ցարդ չէ յաջողած լիովին համոզել Հար. Վիէթնամի նախագահը, որ ընդունի « պատուաւոր խաղաղութեան » սկզբունքը : Սայկոն վերապահութիւն ցոյց կուտայ : Այս առթիւ է, որ նկատել կը տրուի, թէ Ուաշինկթըն կրնայ ճնշում բանեցնել Սայկոնի վրայ, ի հարկին հասկցնելով անոր, թէ ամերիկեան օդուժը այլեւս զօրավիգ չի կանգնիր Հարաւ. Վիէթնամի բանակին :

Սայկոնի ամերիկեան դեսպանատունը պաշտօնական զեկոյցով մը կը գտնէ, թէ «յաջողութիւններ արձանագրուած են» Քիսինճէր – Թիէօ խօսակցութիւններու մէջ, իսկ Փարիզի Հանոյի պատուիրակութիւնն ալ իր կարգին նկատել կուտայ, թէ «ցայսօր, Վիէթնամի հարցը դեռ չէ կարգադրուած» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ օդահէնները պուլկար իշխանութիւններուն յանձնուեցան : Անգարա մերժած էր ընթացք տալ չորս օդահէններու պահանջներուն՝ ազատ արձակել իրենց ձախապաշտ 13 ընկերները, ջնջել գործադուլներու դէմ դրուած արգելքի օրէնքը, բարելաւել գիւղացիներու վիճակը եւայլն : Անգարայի համար Պուլկարները պատասխանատու էին առեւանգուածներու կեանքի ապահովութեան համար : Սոֆիա «անընդունելի» գտաւ այս, քանի որ դէպքը պատահած է Թրքական օդանաւի մը մէջ :

ՏԻԿԻՆ ՍԱՌՈՒՏԻՆԱ, որ Թամպոյ կը բնակի (Խորհրդային Ռուսիոյ Հանրապետութիւն), յետաձգումով երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, որովհետեւ «հացի միսում» ըրած էր, կը հաղորդէ խորհրդային «Ընկերվարական Ճարտարարուեստ» թերթը : Ան պարտաւորուած է նաեւ աշխատիլ պետական կառոյցներու մէջ : Կնոջ ամուսինն ալ հեռացուած է կուսակցութեան շարքերէն : Սաուտինայի ընտանիքը կը բաղկանայ երեք հոգիէ եւ կինը օրական 10–15 հաց կը գնէր : Ամիսներէ ի վեր խորհրդային մամուլը հացի խնայողութեան մասին կը խօսի, որովհետեւ հացահատիկի արտադրութիւնը զգալի կերպով նուազած է եւ արդէն իսկ հացի պակաս կը նկատուի զանազան շրջաններու մէջ :

ԻՐԱՔԻ քիւրտ Դեմոկրատ եւ Պաաս կուսակցութիւններու միջեւ ծայր տուած է տարակարծութիւն, երբ երկրագործութեան եւ հողային նախարարութիւնները իրարու կցուած են՝ մէկ նախարարով : Քիւրտերը կը գտնեն, թէ այս միացումը իրենց ներկայացուցչութեան թիւը կը նուազեցնէ Իրաքի կառավարութեան մէջ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Զոնկուլտաք քաղաքի (Սեւ ծովի ափին) երկու ածխահանքերու մէջ պայթումներ յառաջ եկան : Քսան հանքագործ մեռաւ, 76 հոգի ալ վիրաւորուեցաւ : Ոստիկանութիւնը կը կարծէ ուրիշ մեռեալներ գտնել :

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ յեղափոխութեան (1956) 16րդ տարեդարձը ոգեկոչուած է Փարիզի մէջ հունգար Կաթոլիկէ Առաքելութեան մատրան մէջ, պատարագով մը : Կիրակի օր նաեւ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է ի յիշատակ այն հերոսներուն, որոնք ինկան իրենց հայրենիքին ազատագրման համար :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ արգելափակուած 54 քաղաքական բանտարկեալներ կոչ մը ըրած են միջազգային հանրային կարծիքին, ուր կը յայտարարեն թէ չարչարանքը հարցաքննութեան տեւական մեթոտ մըն է զոր կը գործադրեն կառավարութեան սպասարկութիւնները : Ստորագրողները կ'ուզեն որ փրկուի ֆիզիքական եւ մտային վիճակը բոլոր անոնց որոնք ներկայիս չարչարանքի ենթակայ են եւ տանք դատուին քաղաքային դատաւորի մը կողմէ, ըստ բնականոն օրէնքին :

ՄԱՏԱԿԱՍՓԱՐԻ մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են զպրոցական վերամուտի առթիւ : Մայրաքաղաքի խումբ մը թշուառ երիտասարդներ ցոյց ըրած են լիսէին առջեւ պահանջելով որ «նոր դպրոց» մը հաստատուի, ուր բոլոր մալկաշ երախաները «մուտքի հաւասար իրաւունք» վայելեն :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ Երեքշաբթի օր չորս ժամուան գործադուլ եղաւ բողոքելու համար Ռեճիօ Տէ Քալապրէի եղեռնափորձերուն դէմ :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ապահովութեան Խորհուրդը դատապարտեց Փորթուկալը, որու զինեալ ուժերը, 11 օր առաջ, Սենեկալ մտած են եւ պատճառ դարձած երկու Սենեկալցիներու մահուան : Դատապարտումը քուէարկած են 12 Պետութիւններ Օփ դէմ, բայց Միացեալ Նահանգները, Պելժիա եւ Մեծն Բրիտանիա ձեռնպահ մնացած են :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ Խորհուրդը, որ նիստ գումարած էր Պրիւսէլ, համաձայնեցաւ որ Նոյեմբեր 22ին, Հելսինքիի մէջ տեղի ունենայ «դեսպաններու ժողովը», որ նախապատրաստական աշխատանքներ պիտի տանի Եւրոպայի Ապահովութեան ժողովին համար :

ԿՈՉ

Ինչպէս Բ. Աշխարհամարտին Սթալինկրատը, այնպէս ալ առաջին ընդհ. պատերազմին Վերտէօնը հարիւր հազարաւոր երիտասարդներու գերեզմանը եղաւ :

Բացառիկ եւ եզակի առիթ մը կը տրուի Ֆրանսահայ գաղութին ոգեկոչելու համար անոնց անթառամ յիշատակը Տուօմոնի Օսսիւէրը :

Կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն : Նաեւ զինուորական տողանցք :

Կոչ կ'ընենք բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ ժողովուրդին որ իր ներկայութեամբ մասնակցի այս արարողութեանց, յարգանքի իր բաժինը բերելով մեր քաջամարտիկ զինուորներու եւ բիւրաւոր նահատակներուն :

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Գ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

ՄԵՐ ՏԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԻՆՉՈ՞Ւ...

—0—

Ինչո՞ւ հայկական բարձրագոյն վարժարան մը չունինք Ամերիկայի մէջ:

Նոր չէ որ այս հարցումը եւ հարցը կ'արծարծեմ հրապարակով: 1936էն սկսեալ, մինչեւ այսօր, անխախտ համոզումով՝ քարոզած եմ Հայեցի դաստիարակութեան անփոխարինելի դերը մեր գաղութի գոյատեւման համար:

Անցեալները, «Հայրենիք»ի 1972, Օգոստոս 20ի թիւին մէջ («Դպրոց Ամէն Բանէ Առաջ») (*), դա՛րձեալ չեչտած էի հայկական ճեմարանի մը անհրաժեշտութիւնը Հիւսիսային Ամերիկայի գաղութին համար: Այդ գրութիւնով ջանացի յստակ կերպով ընդգծել թէ օրերը համրուած են այն հայ գաղութին որ կը կորսնցնէ իր լեզուն:

Ամերիկայի մէջ՝ հիմա ամէն ինչ ունինք... եկեղեցի, ակումբ, մամուլ, ծերանոց, միութիւններ, զբօսավայրեր... բայց ամերիկածին հայախօս սերունդ չունինք: Ուրեմն՝ ի վերջոյ ոչինչ բան պիտի չունենանք, քանի որ մեր լեզուն կորսնցնելով՝ կորսնցուցած պիտի ըլլանք ճակատը: Անուրանալի իրողութիւն է թէ մեր լեզուն է որ իր մէջ կը պարփակէ մեր ազգային ինքնութեան բոլոր տարրերը: Ամերիկահայոց ներկայ պայմաններու տակ, ամէն ազգային աշխատանք անիմաստ եւ ժամանակավրէպ կը դառնայ քանի չենք հիմնած հայկական ճեմարան մը ամբողջացնելու համար գաղութին մնացեալ ձեռնարկները:

Ինչո՞ւ չենք հաստատած այս երկրին մէջ բարձրագոյն հայկական ճեմարան մը: Միթէ նիւթական միջոցնե՞րը կը պակսէին: Եւ կամ արգելքնե՞ր կային: Ընդհակառա՛կն: Որեւէ բան չէր պակսեր բացի գիտակցութենէ, համոզումէ եւ հաւատքէ: Այսինքն, ճակատը կը պակսէր:

Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի փառնենք այս գաղութին անտեսական ըսհողութիւնը միայն եկեղեցաշինութեամբ զբաղելով: Ո՞ւր են դպրոցները:

Մէկդի չպրտելով այս գաղութին մակերեսային շպարը, խորքին մէջ՝ պիտի տեսնենք, հայկականութեան տեսակէտէ, Ամերիկահայութեան աղքատութիւնը եւ խեղճութիւնը: Հինգ տասնեակ տարիներու ընթացքին՝ մեր հայկականութեան դրամագլուխը հատցուցինք: Տեղը նորը չհասցուցինք եւ հիմա, ազգային տեսակէտէ, չքաւորութեան նշաններ սկսած են անկնյայտ երեւիլ:

Իրարու ետեւէ եկեղեցի, ակումբ, կեդրոն եւ զբօսավայր կը շինենք: Բայց ատոնց կողքին՝ հայկական բարձրագոյն վարժարան մը չունինք: Կը նմանինք այն ընտանիքին, որ օրուան հացի կարօտ է ու ճկնիկի ունելու մասին կը մտածէ:

Եւ թող չըսուի՛ թէ այս քննադատութիւնը ընողը «դուրսէն եկած մէկն է որ տեղւոյս պայմաններուն անտեղեակ է»: Ես այստեղ ծնած ու մեծցած եմ:

×

Անաչառ մօտեցումով քննենք խնդիրը եւ տեսնենք թէ ինչո՞ւ չունինք այս երկրի մէջ բարձրագոյն հայկական ճեմարան մը: Ինչո՞ւ անտեսուեցաւ մեր այս ամենակարեւոր պահանջը:

ա) Նախ՝ մեր քաղաքական կազմակերպութիւնները լծուած՝ չանդրադարձան տոհմիկ առողջ դաստիարակութեան կարեւորութեան: Այս անգիտակից մերձեցումով, բնականաբար՝ ուշադրութիւն չդարձուցին պէտք եղած միջոցները ձեռք ձգելու համար:

բ) Հ. Բ. Ը. Միութիւնը միջոցներ ունէր, բայց անտարբեր մնաց Հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան այս երկրին մէջ:

գ) Հայրենակցական միութիւնները, հետեւելով ընդհանուր անտարբերութեան Հայեցի դաստիարակութեան հանդէպ, իրենք ալ դրական քայլեր չառին:

դ) Եկեղեցիները զբաղած էին եկեղեցիներ շինելով:

ե) Գալուստ Կիւլպէնկեան, երբ դեռ ողջ էր, կրնար ինքն իր հսկայ հարստութենէն լումայ մը յատկացնել եւ չափ գիտութեամբ կրնար հայկական համալսարան մը հիմնել... եթէ ուզէր: Բայց չըրաւ: Իսկ հիմա՝ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը այդ հիմնարկութեան փըշրանքները միայն կուտայ Հայոց, ու չի հետաքրքրուիր Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ բարձրագոյն վարժարան մը հիմնելու մասին:

զ) Իսկ մեր մեծահարուստները, անհատապէս եւ հաւաքաբար, չեն ուզած զբաղիլ մեր գաղութին հայեցի դաստիարակութեան ցաւերով: Օտար համալսարաններու պատկառելի նուիրատուութիւններ ըրած են, բայց իրենց ժողովուրդին համար անտարբեր մնացած են: Ո՞ւր են այսօր մեր Սանասարեանները: Լազարեանները, Մանթաշեանները, Սամուէլ Մուրատեանները, Եդուարդ Ռափայէլեանները:

×

Բայց չյիշեցինք Մխիթարեանները: Այո, ո՞ւր են Մխիթարեանները:

Ամէն գնահատանքէ վեր է Վենետիկոյ եւ Վիէննայի զոյգ միաբանութիւններու կատարած կրթական գործը 150 տարիներէ ի վեր թէ՛ Հայաստան թէ՛ արտասահման: Այսօր ալ, բազմաթիւ երկիրներու մէջ կը շարունակեն իրենց անփոխարինելի կրթական գործը: Զափազանցուած չըլլար իրենց գործունէութեան մասին՝ ըսել թէ անոնք, այսինքն Մխիթարեանները, իրաւունք ունին մեր անվերապահ համակրանքին, գնահատանքին եւ քաջալերութեան:

Բայց ի՞նչ ըրած են Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ: Ոչինչ: Կրնան առարկել սակայն՝ թէ տոխպուած չեն տքնիլ ու մաշիլ հայեցի դաստիարակութեամբ օժտուած չարան չարան սերունդներ հասցնելու համար: Ճիշդ է, կրնան իրենց վանքերուն մէջ նստիլ եւ վարդարան քաշել: Սակայն այդ չէ իրենց ազգասիրական ըմբռնումը եւ կոչումը:

Ուրեմն ինչո՞ւ կ'անտեսեն 300.00ի հասնող արտասահմանի մեր այս գաղութը: Կ'ենթադրենք թէ կաթոլիկէ բարձրագոյն մարմինները տնօրինած են որ Վենետիկցիները աշխատին Հարաւային Ամերիկայի մէջ, եւ Վիէննացիները՝ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ:

Վենետիկցիները շուրջ 25 տարի է որ Պուէնոս Այրէսի մէջ վարժարան բացած են: Իսկ Վիէննացիները 33 տարի է որ Ամերիկա են եւ դեռ վարժարան բացած չեն: Ո՛չ իրե՛նք վարժարան բացած են այստեղ — եւ կ'ենթադրենք — ո՛չ ալ թոյլ կուտան որ Վենետիկցիները այստեղ գան եւ վարժարան բանան:

Թերեւս Վենետիկցիները իրենք չեն ուզեր այստեղ գալ կռուան մը հիմնելու համար: Ստուգիւ չենք գիտեր եղելութիւնը եւ պատճառները, բայց անհասկնալի կը թուի թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը — որ 271 տարիէ ի վեր անձնուրաց, գիտակից, արդիւնաշատ եւ աղօթուտ նուիրումով աշխատած է Հայութեան համար — ինչո՞ւ այսօր անտարբեր կը մնայ Հիւսիսային Ամերիկայի հայեցի դաստիարակութեան հրատապ պահանջներուն: Իրենցմէ ամենաշատը կ'ակնկալուէր, մինչ ամենաքիչը տուած են այս գաղութին:

×

«Ինչո՞ւ»ներու շարքը վերջացուցինք: Հիմա գանք միջոցներու հայկական բարձրագոյն վարժարան մը հիմնելու համար: Ամերիկահայութիւնը, որ ամենուրեք Հայութեան բոլոր կարիքներուն ամբողջական նուիրումով հասած է, ապահովաբար կրնայ, եթէ ուզէ, ինքն իր միջոցներով՝ իրեն համար գիշերօթիկ ճեմարան մը հաստատել:

Երէ ուզէ՞: Բայց ուզելու կամ չուզելու հարց չկայ այլեւս: Որոշելու, ծրագրելու, կազմակերպելու եւ գործադրելու առենն է: Ամբողջ Ամերիկահայութեան մէջ՝ միթէ չե՞ն գտնուիր քանի մը գիտակից եւ սրտցաւ մեծահարուստներ որ ձեռնարկեն այս ամենակարեւոր ծրագրին իրագործման: Անհրաժեշտ է որ բոլոր ազգային մարմինները հաւաքական, ամբողջական եւ անմիջական ճիգով մասնակցին այսպիսի ծրագրի մը: Հասարակութիւնը արդէն կը տրամադրէ իր բոլոր նիւթական աջակցութիւնը, բաւ է որ մեր առաջնորդները սկսին այս անյապաղելի ձեռնարկը:

Յոյսով ենք թէ ամէն Հայ գիտակից պիտի ըլլայ իր պարտականութեան: Մեր խօսքը ուղղելով յատկապէս անոնց որ նիւթական յաջողութիւն գտած են, կ'ընդգունինք թէ այդ յաջողութիւնը ձեռք ձգած են շնորհիւ իրենց մտքի կարողութեան եւ ժրաջան աշխատանքին: Բայց այդ ընչաշատ անձերը պէտք չէ մոռնան թէ իրենց այդ յաջողութեան մեծ մասը կը պարտին իրենց ժողովուրդին:

Անոնք, այսինքն այդ յաջողութիւն գըտած մեծահարուստները, պէտք չէ մոռնան որ երեք հազար տարուան հանճարեղ ժողովուրդի մը ստեղծագործութիւնը ժառանգած են: Եւ այս է գլխաւոր պատճառը այդ մեծահարուստ Հայերու յաջողութեան:

Ամէնքս պարտական ենք ազգին: Հայրենասիրութիւնը առաքինութիւն է: Հայ ազգը այն արգաւանդ հողն է որ մեզի կը հայթայթէ սնունդ:

Ազգին կը պարտինք, ազգէն կ'առնենք: Ազգ եւ Հայրենիք տուող են մեզի հանդէպ, եւ այդ պատճառով իրաւունք ունին իրենց կարգին՝ մեզմէ պահանջելու: Ասիկա պէտք չէ մոռնալ: Ասիկա պէտք չէ մոռնալ, մանաւանդ ներկայիս՝ երբ պէտք կայ ազգային ինքնագիտակցութեան եւ պայքարի այլասերման դէմ:

Եւ այդ պայքարին ամէնէն կարեւոր մասն է հայկական գիշերօթիկ բարձրագոյն վարժարան մը:

Ինքնախաբէութեամբ չապրինք: Զըմոռնանք Լէօյին այս խորիմաստ խօսքը, — «Չէ կարող ազգ լինել առանց ազգային լեզուի»: Չէ կարող Հա՛յ ազգ լինել առանց հայերէն լեզուի: Չէ կարող հայ գաղութ լինել առանց հայերէն լեզուի:

Ե՞րբ պիտի գիտակցինք այս իրողութեան: Երբ պիտի լսա այնմ չարժինք: Ե՞րբ պիտի հաստատենք վարժարաններ, Դպրոց, ամէն բանէ առաջ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

(*) «Յառաջ»՝ Օգոստոս 28–29:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(1875–1957)

—0—

Տասնըհինգ տարի առաջ, 1957 Հոկտեմբեր 17ին, Երեւանի մէջ իր աչքերը կը փակէր հայ գրականութեան արեւելահայ թեւի կարկառուն դէմքերէն Աւետիք Իսահակեան, — սիրոյ, վշտի, աշխատանքի եւ հայրենասիրական զգացումի երգիչ. արձակ էջերու եւ վիպաշունչ գործերու ժողովրդային գրող. վաթսուն տարի ամբողջ գրական ստեղծագործութեան եւ հերկի լծուած «վարպետ», որ հանրապետական թէ խորհրդային հայ կեանքի

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԴԻՏՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—0—

Ունեցած են առանձին գերեզմանատուն: Պահած են քահանայ մը եւ ուսուցիչ մը: Տուներու մէջ գործածական լեզուն եղած է Թրքերէնը: Ամենահին տապանաքարը, տակաւին ընթեռնլի, կը կրէ 1718 թուականը: Թերեւս, վնասուածներու մէջ կային աւելի հին արձանագրութիւններ:

Հայերը մեծ մասամբ կը զբաղէին վաճառականութեամբ եւ արհեստներով:

ՏԷՆԻԶԼԻ

Նազիլլիէն ժամ մը հեռաւորութեամբ, դէպի հարաւ թեքուող առանձին երկաթուղագիծ մը կը հասնի մինչեւ Տէնիզլի, որ իր անունը կը պարտի ջրառատ քաղաք մը ըլլալուն: Այստեղի Հայերը կը նկատուէին Պարսկաստանէն գաղթողներ: Նախապէս ունեցած են եկեղեցի եւ գերեզմաննոց:

18րդ դարուն կը հաստատուէին այլ վայրի մը վրայ, ուր եւս 1831ին կը շինեն Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ որու կողքին գտնուած շէնքի մը երկրորդ յարկը կը վերածեն մանչերու եւ աղջիկներու վարժարանի: Գաղութին թիւը եղած է 80–82 ընտանիք: Կը զբաղէին արհեստներով:

ԽՕՏԷՄԻՇ

Այտընի գիծը Թորպալըի առջեւէն դէպի արեւելք ուղղուող առանձին երկաթուղագիծ մը երկարած է մինչեւ Խօտէմիշ, որ Իզմիրի հարաւ-արեւելքը կը գտնուի: Քաղաքին կռնակը բարձրացող լեռնաշղթան բնական պատուար մը կը հանդիսանայ:

Խօտէմիշի Հայութիւնը 210 տունէ կը բաղկանար: Գաղթած են 17րդ դարուն եւ ասոնք ալ կը համարուին Զմիւռնիոյ գաղթականութեան մէկ մասը: Առաջին գաղթականները հաստատուած են Պերկի մէջ որ Խօտէմիշի արեւելքը՝ մօտակայ գիւղաքաղաք մըն է, ուր մինչեւ վերջերը մնացած էին Հայոց յիշատակարանները՝ գերեզմանաքարեր 17րդ դարէն: Ատոնցմէ մէկ մասին ընդօրինակութիւնները պահուած են Խօտէմիշի եկեղեցին: Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցին շինուած է 1805ին: Ունէր կալուածներ: Հարուստ էր նաեւ արծաթեայ սպասներով, անօթներով ու այլ ծիսական առարկաներով:

Ունէին երկու վարժարան: Վարդանեան աղջկանց վարժարանը շինուած էր 1881ին եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, իսկ մանչերու վարժարանը շինուած է 1832ին: Ունեցած են Արզարեան ընթերցատունը, որու գրադարանը կը պարունակէր 200 կտոր գիրք: Կազմած են Աղաքատախնամ ընկերութիւն մը:

Խօտէմիշի Հայերը եղած են լաւ արհեստաւորներ: Կիները տուներու մէջ կը զբաղէին մետաքսէ թաշկինակներու եւ կերպասեղէնի շինութեամբ:

Հայերէն մաքուր աշխարհաբարը Խօտէմիշի Հայութեան խօսակցութեան լեզուն եղած է: Սակայն, երբեմն Թրքերէն բառեր ալ գործածած են: Իսկ հին սերունդին մէջ պարսկահայերէնի եւ արեւելահայերէնի խառնուրդ բարբառ մը խօսիլը սովորական դարձած է: Տէր Յարութիւն Քհնյ. Սարգիսեան հայր Ֆօսեանի խնդրանքով գրի առած է այդ խրթին բարբառէն նմոյշներ:

Խօտէմիշի Հայերը ունէին իրենց գերեզմանատունը:

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք հայրենասէր սերունդ մը կը պատրաստուէր հայկական դպրոցներուն մէջ: Այդ շարժումին ոգին էր Գէորգ Վիշապեան (Կեսարացի), որ յետագային իբրեւ յեղափոխական (դաշնակցական) աքսորուեցաւ իր ծննդավայրը ու հոն կախուեցաւ Թուրքերու կողմէ:

Խօտէմիշցին ի բնէ հայրենասէր, գրեթէ ամբողջ գաղութը Դաշնակցութեան հակած է ու մեծ դեր ունեցած կուսակցութեան դաւադրական գործունէութեան ընթացքին:

ՊԱՅԸՆՏԸՐ

Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի Իզմիր-Խօտէմիշ երկաթուղիին վրայ: Հայերը հոս հաստատուած են 17րդ դարէն: Կը հաշուէին 40 տուն: Սկիզբները եղած են աւելի բարեկեցիկ եւ իրենց թիւը աւելի բազմանդամ: Ունեցած են եկեղեցի մը շինուած 1857ին Ս. Աստուածածնայ նըւիրուած: Ատկէ առաջ ալ եղած է եկեղեցի մը որմէ որեւէ յիշատակարան չէ գտնուած: Շինած են նաեւ դպրոց եւ ունեցած առանձին գերեզմանատուն: Կը պահէին քահանայ մը: Գերեզմանաքարերու ամենահին արձանագրութիւնը կը կրէ 1651 թուականը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 31)

իմացական եւ Հանրային ճակատներուն վրայ մասուր իր ճիգը չօչափելի նպաստ մը վերածեց, գրչի ու խօսքի ճամբով:

Ծնած է 1875ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ (այժմ՝ Լենինական): Նախակրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ ետք, որոշ շրջան մը հետեւած է Էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանին. ապա, անցնելով Եւրոպա, Գերմանիոյ մէջ հետեւած է համալսարանական դասընթացքներու՝ իր բեւ ունկնդիր ուսանող:

Խորհրդային կարգերու հաստատման նախօրեակին ու մինչեւ 1927, ապրեցաւ Եւրոպայի մէջ, — Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա: Գրական իր գործունէութեան առաջին երեսուն տարիներուն՝ անհատական եւ ազգային պայմաններու հարկադրանքով, շրջուն կեանք մը ապրեցաւ. քերթողական թէ արձակ իր էջերը տեղ գտած են ընդհանրապէս շրջանի արտասահմանեան թերթերու եւ նախա-խորհրդային հայ մամուլի մէջ, մասնաւորապէս «Գործ», «Յառաջ» եւ «Ալիք» պարբերականներու եւ «Հայրենիք» ամսագրի էջերով:

Կանուխէն սկսած է գրել, սակայն գրական հրատարակութեանց ու հանդէսներու իր աշխատակցութիւնը կը սկսի 1892 թուականէն:

1898ին տուաւ քերթուածներու իր առաջին հատորը՝ «Երգեր ու վէրքեր», ապա, արտասահմանի ու հայրենիքի մէջ՝ բանաստեղծութեանց, արձակներու եւ վիպական գործերու իր յաջորդական հատորները, — «Հայրենի աղբիւրից», «Աշնան ծաղիկներ», «Սասմայ Միհր», «Աբու Լալա Մահարի», «Աղա Նազար», «Արձակ էջեր», «Իմ յուշերից», «Ուստա Կարոյ եւ Օրբէ Յարութ», եւ վերջապէս Հայաստանի Պետական հրատարակչութեան նախաձեռնութեամբ, «Ընտիր Երկերու Ժողովածու»ն եւ ամբողջական գործերը համադրող կարգ մը հատորներ:

Թումանեանի ճամբով եւ յատկապէս Ալեքսանդրապոլի գրական աւանդու-թեանց ուղիով՝ Աւետիք Իսահակեան եւս պատումային ու հէքեաթային սեռին սպասարկու մնաց, քնարական չունչով իր բազմաեռ ստեղծումներուն մէջ ժողովրդայինը ներդաշնակելով արուեստի ընտանեկանութեան հետ: Սրտամօտիկ, հարազատ, ջերմ ու հաղորդական եղան իր գործերը, հայ հոգիին ճառագայթումովը քերթուածին թէ արձակին մէջ:

Բնութիւն, մարդկայնական խմացումներ, հայրենիք, ազատագրական շարժում եւ յեղափոխութիւն, ու 1930ական թուականներէն ետք աշխատաւորական եռանդը եւ խորհրդային իրականութենէ թելադրուող քաղաքական հանգամանքներ՝ գրական իր վաստակին հիմնատարրերը կը կազմեն:

Կեանքի իր վերջին երեսուն տարիներուն, հայրենիքի մէջ, տիրական դեր ունեցաւ Հայ Գրողներու Միութեան նախագահի եւ ընդհանուր յարգանքի առարկայ երէց գրողի հանգամանքով:

Գրչի մարդ էր. գրագէտ եւ բանաստեղծ: Սակայն չեղաւ մտաւորականի այն տիպարը, որ հիմնաւոր, էական, սիրդ-բուխքի ամուր համոզումներով եւ տեսակէտներով կը ստեղծէ հանրային իր վարկն ու տեղը՝ ազգային մեր իրականութեան մէջ:

Մ. Թ.

Խորհրդային Ռազմանաւատորմը

ՀՆԴԿԱՑ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՄԷՋ

Երկու յաղթականներ երեւան եկան Հնդիկեւփաքիստանեան վերջին պատերազմէն: Մէկը լաւապէս զինուած Հնդկական բանակն էր, որ շատ քիչ դժուարութիւն ունեցաւ մէկդի չպրտելու փաքիստանեան զօրքերը, երկրորդ յաղթականը Խորհրդային Միութիւնն էր, որ հեռուէն կը հետեւէր անցուդարձերուն:

Պատերազմը, իրականութեան մէջ, Հնդկաց ովկիանոսին վրայ տիրապետելու ձգտող Մոսկուայի մղած պայքարն էր: Տակաւին երկու տարի առաջ, Ռուսիա նաւային ոչ մէկ դիրքութիւն կը վայելէր շրջանին մէջ: Մինչդեռ հիմա նպաստաւոր պայմաններ կը ստեղծէ իրեն համար Սինկափուրի, Վերին Եգիպտոսի, Սոմալիի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Եմէնի եւ Հնդկաստանի նաւային գլխաւոր կեդրոնատեղին՝ Վիշախափաթնամի մէջ: Աւէնի մէջ, որ ատեն մը կեդրոնատեղին էր Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական ուժին, նախկին դիրքերը ներկայիս կը ծառայեն իբրեւ խարիսխ խորհրդային նաւային ուժերուն:

Մոսկուայի ներկայութիւնը ոչ մէկ տեղ այնքան հզօր կը թուի ըլլալ, որքան Հնդկաստանի մէջ: Արդարեւ, անիկա Հնդկաց ովկիանոսին մէջ կայք հաստատած նաւային ուժերուն զօրաւորագոյնն է ներկայիս: Հնդկաստան, իրականութեան մէջ, առաւելագոյն չափով օդ-տուողներէն մէկը եղած է խորհրդային օժանդակութիւններէն: Մէկուկէս տասնամեակի ընթացքին, ստացած է մօտաւորապէս 600 միլիոն սթերլին արժէքով այլազան նպաստներ:

Խորհ. Միութեան վարչապետ Ալեքսի Կոսիգին քանի մը անգամ այցելեց Հնդկաստան: Անցեալ Օգոստոսին, երբ այս երկրին եւ Փաքիստանի միջեւ ծայր առած միջադէպերը մտահոգիչ կացութիւն մը ստեղծեցին, Մոսկուա անոր հետ կնքեց քսան տարուան բարեկամութեան եւ համագործակցութեան ուխտ մը: Հնդկաստանի յաղթանակը, որուն մէջ վճռական դեր ունեցաւ Ռուսիա՝ արդէլք հանդիսանալով արտաքին միջամտութիւններու, հաւանաբար կը նշանակէ, թէ Հնդկաստանի ջուրերուն մէջ խորհրդային ներկայութիւնը հետզհետէ պիտի աճի:

Անկասկածօրէն, Ռուսերը Հնդկաստանը կը նկատեն այն խարիսխը, ուրկէ պիտի կարենան ղեկավարել շրջանի իրենց ամբողջ գործունէութիւնը:

Երկար տարիներէ ի վեր, Հնդկաց ովկիանոսը կը գտնուէր բրիտանական ազդեցութեան տակ, ուր անգլիացի հրամանատարներ կը պաշտպանէին դէպի Հնդկաստան տանող Անգլիոյ ծովային ճամբան: 1968ի Յունուարին, Հարոլտ Ուիլսընի Աշխատաւորական կառավարութիւնը կ'որոշէր հրաժարիլ շրջանի մեծածախս պաշտպանութենէն, իսկ աւելի ուշ, երբ Պահպանողականները եկան իշխանութեան գլուխ, յարմար դատեցաւ խորհրդանշական պզտիկ ուժ մը միայն պահել հոն:

Այդ միջոցին, Մոսկուա սկսած էր արդէն օգուտ քաղել բրիտանական ուժերու մեկնումով ստեղծուելիք ամայութենէն: 1968ի Մարտին, խորհրդային նաւատորմ մը այցելութիւն մը տուաւ Հնդկաստան: Յետոյ, նաւերուն մեծ մասը շաբաթներ տեւող այցելութիւններ տուաւ ուրիշ նաւահանգիստներու: Այդ օրէն ի վեր, խորհրդային ռազմանաւեր յարատեւօրէն կը շրջագայէին հնդկական ջուրերուն մէջ:

Քարտէսի վրայ դիւրութեամբ կարելի է տեսնել այն հսկայ տարածութիւնները, ուր Մոսկուա կրնայ ազատօրէն գործել: Միջին Արեւելքը, որ ռազմագիտական քառուղի մըն է դարերէ ի վեր, կը բացուի ամէն ուղղութեամբ: Սուէզի ջրանցքը, որ 1967ին փակուեցաւ արաբեւիսրայէլեան պատերազմին հետեւանքով, կը ներկայացնէ կարեւոր կեդրոն մը:

1967էն ի վեր, Ռուսիա նաւային խարիսխ մը ունեցան Ջրանցքի արեւելեան ծայրամասին վրայ, Աղեքսանդրիոյ մէջ: Անիկա կարեւոր խարիսխ մը հաստատեց նաեւ Ջրանցքի հարաւային ծայրամասին վրայ, որ կ'առաջնորդէ դէպի Կարմիր ծով եւ Հնդկաց ովկիանոս: Խորհրդային բազմաթիւ ռազմանաւեր յաճախ կը շրջին նաեւ այս շրջանին մէջ:

Պարսկական ծոցն ալ դարձած է Մոսկուայի ուշադրութեան առարկան, Ռուսիոյ նաւթային արդիւնաբերութեան հաւանական տագնապին պատճառով:

Սեւ ծովու խորհրդային նաւթահորերը արագօրէն կը սպառին եւ կեդրոնական Սիպերիոյ օգտագործելի դաշտերը շատ հեռու են անմիջական նպաստ մը բերելու հնարաւորութենէն: Տնտեսագէտները կը նախատեսեն, որ 1980ական թուականներուն, Ռուսերը կրնան մեծապէս շահագրգռուիլ Պարսկական Ծոցի հայթայթումներէն բաժին մը ունենալու հարցով, ու այդ պատճառով ալ՝ փորձեն տիրապետութիւն հաստատել շրջանի ծովային ճամբաներուն:

Կը թուի, թէ ներկայիս անոնք դժուարութիւն պիտի չունենան այդ ծրագրի իրագործման մէջ, տրուած ըլլալով, որ Անգլիա իր ունեցած պզտիկ ուժը քաշած է արդէն Ծոցէն, հոն ձգելով ամերիկեան երեք նաւեր միայն՝ իբրեւ արեւմտեան նաւային ներկայութիւն:

Խորհրդային սպառնալիքը չի սահմանափակուիր միայն երթեւեկի տիրացումով: Ռուս տնտեսագէտներ ու վաճառականներ ամիսներէ ի վեր տնտեսական պայքար կը տանին Հնդկաց ովկիանոսի երկիրներուն մէջ:

Մալեզիոյ եւ Սինկափուրի մէջ, Ռուսերը նոր շուկաներ կը փնտռեն: Մոսկուա դարձած է մալեզիական ձգախէժի մեծագոյն գնորդներէն մէկը, որուն ներածումները կը հասնին տարեկան 40 միլիոն սթերլինի: Սինկափուրի վարչապետ Լի Քուան Եու մոլեռանդ հակահամայնավար մըն է, բայց կ'ուզէ Ռուսերու հետ համաձայնութիւններ կնքել առեւտրական գործածութեան համար այն նաւերուն, որոնք կը ծառայէին Արքայական Նաւատորմին մէջ եւ կը մնան անգործ՝ երկար ատենէ ի վեր:

Սինկափուր աշխարհի չորրորդ մեծ նաւահանգիստն է եւ Մոսկուա անհրաժեշտ օժանդակութիւնը կ'ընծայէ անոր: Ամէն տարի հոն խարիսխ կը նետեն ռուսական աւելի քան 500 բեռնատար նաւեր, տնտեսական կարեւոր շարժում մը ստեղծելով շրջանէն ներս:

Հնդկաց ովկիանոսի խորհրդային փոխադրական այս ձեռնարկները կը փորձեն սիրաշահիլ մանաւանդ օտար գնորդները: Փոխադրական գործեր կը ստանձնեն ամերիկեան, ճափոնական եւ եւրոպական սակերէն 20էն մինչեւ 25 առ հարիւր պակասով: Խորհրդային առեւտրական զօրաւոր առաքելութիւն մը Սինկափուրի մէջ կը վաճառէ ճարտարարուեստական այլազան առարկաներ: Այս ձեռնարկները յաջողութիւն կը գտնեն, որովհետեւ անոնք աման սակի դրութիւնը կը գործադրեն՝ կարենալ մուտք գործելու համար բոլոր այն շուկաներէն ներս, որոնց կարիքը կը զգան: Ռուս առեւտրական պատուիրակ մը խնդալով կ'ըսէր. «Գնորդ պատուիրակութիւններու հետ սակարկութիւն չեմ ըներ. կը դնեմ այնպիսի՛ գիներ, որ անոնք առանց երկընտրանքի գնեն»:

Մինչ այս միջոցառումները կը դիւրացնեն Մոսկուայի մուտքը ասիական շուկաներէն ներս, նոյնը կ'ուզէ ընել նաեւ Չինաստան եւ, անշուշտ, ձեռնածալ չի մնար: Որոշապէս, դաշնակիցներու ճակատի մը կազմութիւնը կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ Մոսկուայի համար, որուն դէմ ցցուած կը մնայ չինական աճող մղձաւանջը:

Հիմա, որ Անգլիա իր ուժերը գրեթէ քաշած է եւ նոյնը կը փորձէ ընել Ամերիկա, ասիացի ղեկավարները դժգոհ չեն Ասիոյ մէջ հակաչին ուժի մը ներկայութենէն:

Աւստրալիոյ վարչապետ Ուիլեամ Մըք Մահոն, այդ շրջանէն Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու հեռացումին պատճառով, յայտնած է իր մտավախութիւնները Ծայրագոյն Արեւելքի ներկայ կացութեան մասին: Այդ մտահոգութիւնները փարատելու նպատակով՝ Մ. Նահանգները տըւած են անհրաժեշտ երաշխիքներ, յայտնելով, որ իրենց օդային ու նաւային միաւորները պիտի չդադրին հսկելէ Հնդկաց ովկիանոսի շրջաններուն: Այս ուղղութեամբ նշանակալից ցուցադրութիւն մը կատարուեցաւ արդէն Հնդիկեւփաքիստանեան պատերազմի օրերուն, երբ ամերիկեան Եօթներորդ Նաւատորմը փութկոտութեամբ այցելեց այս շրջանը:

Աւստրալիա իր գոհունակութիւնը յայտնեց Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու տուած այն որոշումին համար, որ նպատակ ունէր հաղորդակցութեանց կեդրոն մը հաստատել Տիէկօ Կարսիայի մէջ: Այս կղզին կը գտնուի Հնդկաց ովկիանոսին մէջ եւ Անգլիոյ գերիշխանութեան տակ: Գաղտնիք մը չէ, որ յիշեալ կայանը պիտի կարենայ իր պաշտպանութեան տակ առնել շրջանի ամերիկեան հիւլէական ընդծովեաներու հետզհետէ աճող թիւը, ու նոյն ատեն օդանաւային հսկողութիւն կատարել հեռաւոր շրջաններու վրայ:

Անկասկած, Կրեմլին ուրախ է՝ իր արդէն իսկ ձեռք ձգած յաջողութիւններով: Այսուհանդերձ, յստակ է... որ Մոսկուայի պիտի չթոյլատրուի գերակշիռ դերք մը ունենալ Հնդկաց ովկիանոսին մէջ:

Հայացուց ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Գ.

— Ձեմ սեր երբեք: Ի՞նչ բանի պիտի ծառայէր սուտ մը: Արդէն իսկ ամէն բան վերջացած է:

— Ձէք սխալիր, տիկին, պատասխանեց Պ. Լապրու, որ խիստ որոշում մը առած էր քորիւղին պատճառով: Խնդրեմ, ուրիշ տեղ մը փնտռեցէք: Ամսուն վերջը պիտի հեռանաք գործարանէն:

— Ուրեմն կը վտարէ՞ք զիս, թոթովեց Ժանն, հեծկլտուքները խեղդելով: Ամուսինս իբր պարկեշտ մարդ կրցածին չափ աշխատած է ձեզի համար: Ձեր գործարանին մէջ մեռած է ձեզի ծառայած ատեն, իր գործին գլուխը եղող զինուորի մը պէս: Բայց ի՛նչ փոյթ: Դուք կը վռնտէք զիս: Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս: Ի՞նչ պիտի ըլլան զաւակներս: Ասիկա կարեւորութիւն չունի ձեզի համար: Կը վտարէք զիս: Ա՛հ, պարոն, զգուշացէք, անխուսափելի հետեւանք պիտի ունենայ ձեզի համար...:

Պ. Լապրու, որ բուռն եւ բարկացոտ բնաւորութիւն մը ունէր, ինչպէս գիտենք, նայուածքը սեւեռեց Ժաննի վրայ ու հարցուց.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Թշուառական կին, սպառնալի՞ք մըն է որ կ'ընէք, գոչեց Ռիքու:

Ժանն կը հեծկլտար:

— Ոչ, պարոն, պատասխանեց այրին հազիւ լսելի ձայնով մը: Ես չեմ սպառնար, ոչ մէկուն չեմ սպառնար, այլ կ'ընդունիմ յաջորդաբար զիս հարուածող դժբախտութիւնը, ու վիշտս կը պահեմ ... Գէշ կը կատարեմ այն գործը, որ ինծի յանձնուած էր Պ. Լապրուի կողմէ: Աւելի գէշ ինծի համար: Յանցաւոր ըլլալուս, պէտք է պատիժս կրեմ: Պարոն, հոսկէ պիտի չհեռանամ. ամսուն վերջաւորութեան պիտի սպասեմ, գործարանը ձգելու համար: Ութ օրէն պիտի հեռանամ: Հաճեցէք իմ տեղս մէկը գտնել:

Պ. Լապրու շատ յուզուած էր, հակառակ իր խստութեան:

— Խեղճ աղջիկս, կը սխալիք, ըսաւ գործատէրը մեղմօրէն: Ես չեմ վռնտեր քեզ...: Հիմա կը նշմարեմ որ սխալ մը ըրեր եմ, կնոջ մը յանձնելով գործ մը, որուն համար անհրաժեշտ պէտք կար էրիկ մարդու մը... եւ դուք ըմբռնելու էք ատիկա...

— Նախապէս խորհելու էիք ատոր վըրայ:

— Անտարակոյս, բայց ձեզի օգտակար ըլլալու ջերմ փափաքս ինծի թոյլ չտուաւ որ խորհիմ այդ մասին: Մինչեւ ամսուն վերջը հոս մնացէք: Մինչեւ այն ատեն լաւագոյն գործ մը պիտի գտնեմ ձեզի համար, այնպիսի գործ մը որ յարմարի ձեր նկարագրին ու կարողութեան:

Ժանն կը խեղդուէր, ճշմարիտ խելայեղութեան մը մատնուած: —

— Ոչ, ոչ, ութ օրէն պիտի մեկնիմ, թոթովեց այրին: Արդէն ինծի համար դժոխք մըն էր այս տունը: Կարծես թէ արեան մէջ կը քալէի, ցաւագին յիշատակներով շրջապատուած: Անիծեալ տուն մըն է աս, ուր խեղճ ամուսինս իր մահը գտաւ. հոս վշտեր միայն միայն կրեցի: Ուրեմն պիտի մեկնիմ...:

Ու երկու ձեռքերովը ծածկելով դէմքը, մանկամարդ այրին աշխատասենեակէն դուրս խոյացաւ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սիմոնեան, Պ. Ասպ Սիմոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միսաք Մինասեան եւ աղջիկները, Օր. Սիւզան Սիմոնեան, Օր. Ջինօ Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Սիմոնեան եւ զաւակը, Պ. Ժորժ Սիմոնեան, ինչպէս նաեւ Յակոբեան, Պետրոսեան, Սահաթճեան, Սիմոնեան, Պօղոսեան, Սարգիսեան, Ոսկեան, Մանուկեան, Տէր-Գրիգորեան, Միրզոյեան, Ղուկասեան եւ Ղազարոֆ ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՍԻԼՎԻ-ԺԱՑԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

արկածալի մահը որ պատահեցաւ Օրլի, Հոկտ. 14ին, 29 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Հոկտ. 27, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի-Փարիզիէնի հին գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Փ. Զօրթեան, այրի Տիկին Յովհ. Քէօքլէնեան, Տէր եւ Տիկին Թաղէոսեան - Զօրթեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Զօրթեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Քիրազեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, փեսային, եղբօր եւ ազգականին՝

ՓԱՆՈՍ ԶՈՐԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգող - ները:

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն ամն 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Տիկին Թագուհի Գասպարեանի մահուան տարելիցին եւ Տիկին Երանուհի Վարժապետեանի ապաքինման առթիւ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, պատարագ կը մատուցուի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 20·30էն մինչեւ լոյս 5րդ. Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

Place du Panthéon, Métros : Saint-Michel et Luxembourg

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

« LES BALLETS ARMENIENS »

Ղեկավարութեամբ ԵԻԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆԻ

Երգեր եւ նուագախումբ ղեկավարութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 փր. — ուսանող, զինուորներու համար կէս գին

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 4, ժամը 21ին

SALLE MAZENOD

Պատուոյ նախագահ.— Երեսփոխան - քաղաքապետ՝ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն եւ Նոր Սերունդին:

Կը նախագահէ ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ և ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժին

մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի (երգ, պար, արտասանութիւն)

Լուսարձակով ցուցադրութիւն մեր յեղափոխական դէմքերու:

ՇԱԲԱԹ ժամը 14էն սկսեալ ցուցահանդէս նոյն սրահին մէջ: Յեղափոխական դէմքեր, նկարներ, նամակներ եւ դաշնակցական հրատարակութիւններ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

VERDUN

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ ԻՆԿԱԾ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ ԵՒ 1915 Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հանդիսաւոր պատարագ երգեցողութեամբ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեան 10·15ին

à l'Ossuaire de Douaumont

Ի ներկայութեան կառավարութեան անդամներու եւ կրօնական, զինուորական եւ դիւանագիտական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու

Départ des trains : GARE DE L'EST à 6 h. 32

Prix A. R. et déjeuner compris Fr. 65.00

Places limitées

S'inscrire d'urgence jusqu'au Jeudi 26-10-72

PARIS K. BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, 770-07-25

Restaurant DIAMANTAIRES : 60, Rue Lafayette, 770-78-14

ALFORTVILLE — Café PHILIPPE, Bld. Carnot, 368-71-35

ISSY — Pierre SIMONIAN, quincailler, 27, Av. du Bas-Meudon, 642-18-50

BOIS-COLOMBES — Bijouterie OHANESSIAN, 2, Rue Victor-Hugo, 781-37-09

Opticien MELIKIAN, 143 Rue Bourguignon, 247-17-29

ARNOUVILLE LES GONESSE — Epicerie NIGOGHOSSIAN, 121, Av. Henri Barbusse, 985-04-46

CHAVILLE — Chaussure BOGHOS, 100Av. Roger Salengro, 926-25-30

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննէսեան կը նուիրէ 100 Փր. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին կառուցման, 100 Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պայծառութեան, 50 «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իր շատ սիրելի մօր՝

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԱՍԹԻՈՍԵԱՆԻ

մահուան 6րդ. տարելիցին անմոռանալի յիշատակին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր խումբերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Արա Պիպէրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր քրոջ՝ Սոնա Պիպէրեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընկերոջ՝ Արա Պիպէրեանի, իր քրոջ Սոնա Պիպէրեանի մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 28ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, բաժակ մը թէյի շուրջ, իր ղպրոցի սրահին մէջ, Հոկտ. 29 Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3·30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, համելին օգտակարին միացնելով, ընկերական ուրախ օր մը անցընելու: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Հայրենակցական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 29 Հոկտեմբերին հայրենակից Ռուբէն Նաճարեանի բնակարանը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Բոլորին ներկայութիւնը խիստ անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յարութիւն Ղազարեան, հօրը անունը՝ Սարգիս, երեք քոյր ունէր, աքսորին բաժնուած են: Իր զաւակներէն կամ գերդաստանի ուեւէ մէկ անձէն որ լուր ունի կը խնդրուի գրել տորեւ նշանակուած հասցէին: Անկէ տասը տարի առաջ նամակ ստացուած է Յունաստանէն ուր կ'ըսուէր թէ Սելանիկ է: Կը խնդրուի «Ազատ Օր»էն արտատպել:

Փնտռողն է.—

Artin Aprahamian

48, Rue des Clercs

38.200 Vienne (France)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 փր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770-39-35 Ա. Թորոսեանի 793-53-71, Հ. Սարեանի 735-17-48

ԶԵԿՈՅՑ

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

12 Allée Leonide — Le Perreux

Tél. 324-14-96

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՅԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ

Մասնաճիւղին կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux

rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 26 OCTOBRE 1972

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9
— Tél. : 770-86-60 — C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731

Le Numéro 0,70 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 փր.	Վեցամսեայ	60 փր.
Արտասահման	Տար. 135 փր.	Հատը	0,70 փր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·549
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
48e ANNÉE — N° 12.549

ԹԻՒ ՄԷԿ ՃԱՊԱՂՈՒՄԸ

———o———

Պատմական իրողութեանց խաթարման, ազգային ըմբռնումներու աղճատման, բարոյական իմացումներու այլանդակումի քանի մը օրինակներ միայն պիտի թուենք, չօշափելի իրականութեան վրայ հիմնուելու համար մեր այն հաստատումը թէ ամէն ատենէ աւելի կենսական է հայ տունը, հանրային հաստատութիւնները, ազգային դեկավարութիւնը, հայ մտաւորականութիւնն ու մամուլը դնել առաջնորդողի դերին մէջ. տարբեր խօսքով՝ լրջօրէն հակակշռել ղազութահայութեան մտաւոր – հոգեկան – ընկերային կեանքը ու վճռապէս պայքարիլ ապա – սերումի վտանգին դէմ :

ԱՌԱՋԻՆ՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

Անհիմն հաստատում մը ըրած կ'ըլլա՞նք, եթէ յայտնենք թէ առնուազն շփոթանքի մը մատնուած են մեզմէ շատեր՝ ի տես «հայրենիք» իմացումի խաթարման :

Արմատական իր ծագումով (փաթեռա=հայր, փաթռիա եւ փաթռի=հայրենիք, անգլ.՝ ֆատըրլենտ), բառը կը բացատրէ ինքզինք. հողը, ուր ծնած են մեր հայրերը, ուր սերունդներու յաջորդականութեամբ ապրած են եւ որուն քաղաքացիներն են եղած ի ծննդենէ :

Աւելցնենք նաեւ բառարանային սահմանումներէ անդին ծաւալող իմաստը «հայրենիք» բառին. — Հողը, որուն վրայ զանգուածօրէն կ'ապրին ազգային նոյն պատկանելիութիւնը ունեցող մարդիկ, հայրերէ զաւակ փոխանցումով եւ յաջորդականութեամբ :

Այս երկու բացատրութիւններն ալ, սակայն, մեր ժողովուրդի աշխարհագրական պայմաններուն հետեւանքով, բաւարար տարողութիւն ունենալէ զուրկ են : Մեր ընդհանուր համրանքին պատկառելի մէկ մասը ո՛չ հօր, ո՛չ մեծ հօր, ո՛չ ալ տատերուն ճամբով կապուած է հայրենական հողին : Ազգային իր պատկանելիութեան, արեան ու ծագումի գծով հայութեան անքակտելի կտորակը ըլլալով հանդերձ՝ պապենական հողի վրայ չէ եղած բնաւ : — Հետեւաբար, «հայրենիք»ի իմաստական սահմանումը՝ հայր բառի ավանդական նեղ իմացումէն կը ծաւալի դէպի նախահայրերու օրրան ըմբռնումին :

Ուրիշներ հաւանօրէն աւելի խօսուն եւ սպառիչ տարազներ կարենան գտնել. սակայն բառը իր ազգային – հողային յարաբերականութեան մէջ հիմնական փոփոխութիւն չի կրեր :

Հայրերու եւ նախահայրերու այդ հողն ու ազգային մեր օրրանը Հայաստանն է, որ ո՛չ միայն հիմնուորց Անցեալ է ու կենդանի Ներկայ, այլեւ Ապագայ :

Կ'ուզենք ըսել թէ ժամանակը ազդակ մը չէ ու չի կրնար ըլլալ «հայրենիք»ի իմացումը փոփոխութեան ենթարկելու համար : Իր այս անժամանցելի բնոյթով ալ, անկախաբար աշխարհաքաղաքական պայմաններէ եւ ընկերային ազդակներէ՝ ան յաւիտենական օթեւանն է հայրենաբնակ ու տարափիւռ Հայուն, Հայաստանի ծնած թէ օտարահպատակ Հայուն, տեղածին (հայ հողի վրայ ծնած) թէ այլուր ծնած Հայուն :

Հայրենիքի հասարակաց այս ըմբռնումին հանդէպ եթէ կեցուածքի տարբերութիւններ կան ոմանց մօտ՝ պէտք չէ զարմանալ. պէտք չէ նաեւ պախարակել կամ դատապարտել :

Եւրոպայի, Ամերիկայի ու առհասարակ տարաշխարհի մէջ ծնած, հիւրընկալ երկիրներու քաղաքացի, հոն դաստիարակուած, տուն–տեղ կազմած, զաւակներու եւ թոռներու տէր երբեմն, — վերջին երկու կամ երեք սերունդները՝ խորապէս ըմբռնելով հանդերձ թէ Հայաստա՛նն է Հայութեան հայրենիքը (ու իրենք, փոյթ չէ թէ հայրենի այդ հողին վրայ ծնած չըլլան, ազգային ու արեան գծով կը պատկանին այդ հայրենիքին), կը դաւանին որ իբրեւ Ամերիկացիի, Ֆրանսացիի, Անգլիացիի կամ տարածին անհատ մարդու՝ հայրենիք պէտք է նկատեն իրենց ծննդավայրերը :

Ուրիշներ, մինչ նո՛յն սերունդներէն, գիտել կուտան թէ հայրենական որեւէ հող (այս պարագային Հայուն հայրենիք Հայաստանը)՝ կը պատկանի զայն շնչող գոյութեան վերածող ժողովուրդին ու ո՛չ ոք կրնայ արգիլել ոչ միայն այդ ժողովուրդի հաւաքական ներկայութիւնն ու կեանքը սեփական հողին վրայ, այլեւ չի կրնար բռնադատել որ ազգային հաւաքական կամքը եւ ինքնորոշման իրաւունքը ենթարկուին որեւէ արտաքին կամ օտար ճնշումի :

Փաստօրէն եւ իրողապէս — գիտել կուտան անոնք — Հայոց հայրենիքը թէեւ հողային իմացումով պատմական ու աւարկայական իրականութիւն է, սակայն երկու կենսական իմացումներու գծով «հայրենիք»ի իր ստուգանիշները կորսնցուցած է.

Ա.— Հայը զրկուած է անբռնաբարելի իրաւունքէն իր հայրենիքին մէջ, իր հայրենական հողերուն վրայ ապրելու. մուտքի ու ելքի ամբողջական ազատութեամբ, սեփականատիրութեան բացարձակ եւ հարազատ ըմբռնումով :

Բ.— Հայը զրկուած է անկողոպտելի իր իրաւունքէն՝ իր հայրենիքին մէջ եւ հայրենական իր հողերուն վրայ ի՛ր ազգային – հաւաքական կամքով ապրելու, իր ճակատագիրը իբրեւ սեփականատէր վարելու, եւ վայելելու մարդկային թէ ազգային, անհատական թէ հաւաքական բոլոր ազատութիւնները :

Ինչպէս կը տեսնուի, «հայրենիք»ի ըմբռնումը այս երկու իրաւունքներով միայն ամբողջ է բոլոր անոնց համար՝ որոնք «հող»ի, «պապենական օջախ»ի կամ «նախահայրերու բնակավայր»ի սովական տարազներով չեն բաւարարուիր եւ կ'ուզեն այդ հողին սեփականատէրները ըլլալու հանգամանքով — սեփական կամքով ճշդել նաեւ իրենց ճակատագիրը՝ այդ հողին վրայ :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԻԷՕ Կ'ՈՒԶԷ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԸ ՓՐԿԵԼ

———o———

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ Է ԲԱՅՑ...

Ամերիկեան ռմբակոծութիւնները՝ Հիւսիս. Վիէթնամի վրայ, վերսկսան քանի մը օրուան դադարէ ետք : Հանոյի ուժերն ալ նախայարձակ են կռիւներու Հարաւ. Վիէթնամի կարգ մը շրջաններու մէջ :

Այս երեւոյթը ձեւով մը կը բացատրէ օրուան կացութիւնը, որ որոշ լաւատեսութիւններէ ետք, այժմ՝ յոռետեսութեան կը մղէ դէտերը Վիէթնամի հարցին կարգադրութեան կապակցութեամբ :

Դժուարութիւնը կուգայ Սայկոնէ, յատկապէս նախագահ Թիօյէ, որ ըստ երեւոյթին չուզեր պարտադրուած իրականութեան մը դէմ յանձնման դառնուիլ : Հար. Վիէթնամի նախագահը համաձայն է զինադուլի սկզբունքին, որ արդէն անխուսափելի կը նկատէ. սակայն ան յըստակ նախապայմաններ կը դնէ հարցին լուծման համար :

Նախագահը ճառ մը արտասանելով ձայն – պատկերասփիւռէն յստակ յայտարարեց թէ կը մերժէ ընդունիլ զինադուլ մը, ցորչափ ան երաշխաւորուած չէ օտար Պետութիւններու եւ, յատկապէս, Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի կողմէ :

Բացարձակապէս դէմ է երրեակ կառավարութեան մը կազմութեան համայնավարներու հետ, նոյնիսկ երբ այդ կառավարութիւնը, ինչպէս ճշդուած է, առժամեայ բնոյթ կը ստանայ՝ մինչեւ ընտրութիւնները : Թիէօ դէմ է նաեւ, որ ամերիկեան օդային ռմբակոծութիւններուն վերջ տրուի, իբրեւ լուծման առժամեայ պայման, ինչպէս կը պահանջէ Հանոյ :

Հար. Վիէթնամի նախագահին ճառը կը նկատուի խիստ եւ շատեր հարց կուտան, թէ իրաց այս կացութեան մէջ ի՛նչ ձեւով կարելի պիտի ըլլայ լուծել հարցը :

Միւս կողմէ, սակայն, կը յիշուի Քիսինկերի մէկ խօսքը Ուաշինկթընի մէջ : «Յաջողեցայ Փեքինի եւ Մոսկուայի մէջ, եւ չեմ կրնար ձախողիլ այս խնդրին մէջ» : Այլ խօսքով՝ Ուաշինկթըն ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի Սայկոն նուազ անզիջող ըլլայ : Ցամենայն դէպս, ինչպէս գիտել կուտան դէտեր, Թիէօ կ'ուզէ պարզապէս առաւելագոյն երաշխաւորութիւնները ձեռք ձգել Ուաշինկթընէ եւ Հանոյէ :

Քաղաքական որոշ շրջանակներու կարծիքով ալ Թիէօ համոզուած ըլլալով, որ Վիէթնամի հարցը ի վերջոյ պիտի լուծուի Հանոյի եւ Ուաշինկթընի կողմէ, իր վերջին ճառով կ'ուզէ երեւոյթները փրկել : Կարգ մը լուրերու համաձայն, Նիքսըն տրամադիր է Սայկոն մեկնիլ՝ համոզելու համար Հար. Վիէթնամի նախագահը որ ընդունի պայմանները :

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԼԱՒԱՏԵՍ Է

Ֆրանսայի Ելմտական նախարարը ներկայացուց 1973ի պիւտճէն Ազգ. Ժողովին առջեւ եւ չծածկեց իր լաւատեսութիւնը :

1973ի պիւտճէն նախարարին համար «լուրջ, հաւասարակշռուած, ընկերութեան արդարութեան եւ հարկային իր խոստումները պահող պիւտճէ մըն է» : Նախարարը լաւատես է որովհետեւ տընտեսական ուղին ցոյց կուտայ, որ Ֆրանսայի տնտեսական տարածումը ամէնէն զօրաւորն է Եւրոպայի : Նախատեսուած էր ազգային արտադրութեան 5,2 առ հարիւր յաւելում մը եւ հասած է 5,6 առ հարիւրի : Սպառումը չէ նուազած : Արտածումը զարգացած է նախատեսուածէն աւելի : Զորս տարիէ առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսական արտածումները, առաջին վեցամսեային, անցած են Ճափոնի արտածումները :

Ժխտքարի համար անգործութեան աճն ալ իրար անցնելիք բան մը չէ : 1972 Յունիսէն Սեպտեմբեր միայն 16·000 աւելի գործ փնտռող կայ : Գիներու յաւելումի մասին, Ելմտական նախարարը կ'ընդունի որ նախատեսութիւնները «հրմըշտըկուած» են եւ թէ պէտք չէ բարելաւում մը ակնկալել ի մօտոյ :

Նախարարը մանրամասնական եւ բարդ բացատրութիւններու շարք մը տուած է փաստելու համար թէ ամէն ինչ լաւ է, բայց չէ ըսած թէ ի՞նչ պիտի ընէ յաւելումներու առաջքն առնելու համար :

Նախարարէն ետք, 39 երեսփոխան արձանագրուած էին խօսք առնելու համար եւ նիստը շարունակուած է մինչեւ ուշ գիշեր : Ընդհանուր ձեւով ընդդիմութիւնը կ'ուզէ որ նախ կառավարութիւնը կասեցնէ իր ծախքերը եւ չափ մը դնէ իր յաւելումներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՄԱՐԻՆԵԱՆԻ օդակայանը միջադէպ մը պատահած է առջի առտու : Կէս մը ծագած է խորհրդային երեք քաղաքացիներու միջեւ, որոնք, սկզբունքով, պէտք է դէպի Փարիզ օդանաւ առնէին բայց էռ–էնթէռ մերժած է որ օդանաւ բարձրանան : Քանի մը ժամ ետք, երեքը վերադարձած են, հաշտուած երեւոյթով եւ առած դէպի Փարիզ օդանաւը բայց օդակայանի ոստիկանութիւնը նախընտրած է յարաբերութեան մէջ մտնել Ներքին նախարարութեան հետ, որ հրահանգած է օդանաւը Մարսէյլ վերադարձնել : Ըստ ֆրանսական ձայնասփիւռին եւ մամուլին, երեք խորհրդային քաղաքացիներէն մէկը՝ Վլատիմիր Թադեւոսեան, Երեւանէն, բռնի տարուած է միւս երկուքին կողմէ : Ան այժմ փոխադրուած է Էքս–ան–Փրովանսի յիմարանոցը :

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ բախումները չեն դադրած եւ Պելֆասթի մէջ անգլիացի զինուոր մը սպաննուած է առջի օր : Ուրիշ երկու դիակներ ալ գտնուած են, որոնք զինուորական չէին : Երեք տարուան մէջ 620 հոգի մեռած է Իրլանտա :

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ» կը հաղորդէ խորհրդային անուանի բնախօսագէտ Իկոր Մարկոսեանի մահը, 68 տարեկան : «Իզվեստիա» կը գրէ, թէ գիտնականը «երկրին ամէնէն անուանի բնախօսագէտներէն էր» :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ օդուժը պաղեստինեան կայան մը ռմբակոծեց Սուրիոյ մէջ : Լիբանանի Արտաքին նախարարը՝ Ապու Համատ «Ֆիկարօ»ի թղթակիցին յայտարարեց, թէ «Իսրայէլ ինքզինքին իրաւունք կուտայ հարուածել մեզ առանց նոյնիսկ պատրուակներ գտնելու» :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահը Չաուշեսքու Պրիւքսէլի մէջ նկատել տուաւ, թէ պէտք է վերջ տալ զինուորական պլոքներուն եւ աստիճանաբար կրճատել զինուորական ուժերը Եւրոպայի մէջ :

ՃԱՓՈՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Մասայոշի Օհիրա Մոսկուայի մէջ տեսակցեցաւ Կոսիգինի հետ : Թոքիոյի ներկայացուցիչը անդրադարձաւ Խաղաղականի այն քանի մը ճափոնական կղզիներու հարցին, որոնք 1945ին գրաւուած էին եւ ցայսօր գրաւման տակ կը պահուին Խորհրդային Միութեան կողմէ : Կոսիգին խուսափած է յստակ պատասխան տալէ : Ճափոն այդ կղզիներու յանձնումը կ'ուզէ :

ԱՆԳԼԻԱ որոշեց արտօնել Հասարակաց Շուկայի անդամ երկիրներու քաղաքացիներուն աշխատիլ երկրին մէջ : Կը բաւէ որ անոնք ունենան անցագիր կամ ազգային ինքնութեան թուղթ եւ գործի վկայական Անգլիոյ մէջ : Օրէնքը գործադրելի է երկու ամիսէն :

ԱՆԳԱՐԱ վերադարձան այն 62 ճամբորդները, որոնց օդանաւը պարտադիր էջք կատարած էր Սոֆիա Թուրք առեւանգիչներու սպառնալիքին տակ : Ծանօթ է որ Թուրք կառավարութիւնը տեղի չտուաւ եւ օդահէնները տեղի տուին, յայտնելով թէ այդպէս որոշած են երբ տեսած են որ ճամբորդները աշխատաւորներն էին : Միւս կողմէ Ճիւմհիւրիէթ կը հաղորդէ որ Թուրք ձախակողմեան գրագէտ՝ Տոկան Աւճիօղլու ձերբակալուած է առջի օր եւ երկու լրագրողներն ալ հսկողութեան տակ առնուած են :

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ՄԵՌԵԼՈՑԻ ՏՕՆԸ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

ԵՒ ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆԻ ԾԱՌԸ

—o—

Երկուշաբթի առաւօտ տօնն է Մեռելոցի: Ուխտաւորները հաւաքուած են Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի մատուռին մէջ, ուր պատարագ եւ հոգեհանգստեան բաշխում տեղի պիտի ունենայ:

Կէսօրէ վերջ ճամբայ կ'ելլենք դէպի Ս. Ղազար: Երբ նաւը կանգ կ'առնէ, վանքին զանգակները կը սկսին ղօղանջել եւ զգեստաւորուած միաբաններ մեզ դիմաւորելով, թափօրով կ'առաջնորդեն դէպի եկեղեցին, ուր կը մտնենք «Տէր ողորմեա»յի սրտայոյզ մեղեդիին հնչիւններով:

Պատարագիչն է Հ. Եղիա Վ. Փէչիկեան, որուն քարոզին նիւթն էր Մայր Աստուածածնի վերափոխումը եւ ննջեցեալներուն հոգւոյն համար կատարուած պատարագին նշանակութիւնը: Ցուցուած էին ներկաները, որոնք բոլորն ալ հարազատներ ունէին շիրմէն անդին, եւ որոնց վիշտը տակաւին կը կոտտէր իրենց հոգիներուն մէջ:

Եկեղեցին վառ է լոյսերով: Մխիթար Աբբահօր դամբանը, որ միշտ ծածկուած է սեղանին գորգով, այսօր բաց է ու զարդարուած վանքին պարտէզին մէջ մշակուած գունագեղ ու թարմ ծաղիկներով:

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, երկիւղածութեամբ կը մօտենանք դամբանին, ջերմեռանդ աղօթքով մը, մեր հոգիէն մաս մը կը թողունք հոն, փոխարէն անուշահոտ ծաղիկ մը վերցնելով, որ պահած եմ գուրգուրանքով, յիշատակը՝ այդ նուիրական օրուան:

Ուխտաւորներէն ոմանք հիւանդներու հագուստներ բերած եւ զետեղած են դամբանին վրայ, որոնք օրհնուելէ յետոյ պիտի տարուին, ջերմեռանդ հաւատքով աստուածային բժշկութիւն հայցող այդ տառապեալներուն:

Հմուտ պատմաբան Հ. Սահակ Վրդ. Տէր–Մովսէսեան պերճախօս քարոզով մը բացատրեց Մխիթար Աբբայի հանդիպած դժուարութիւնները, յաղթանակը եւ անոր կատարած դերին մեծութիւնը եւ միաբանութեան կատարած բազմարդիւն աշխատանքը:

Թափօրը յառաջացաւ դէպի գերեզմանատունը, ուր գլխահակ ու տխուր, մասնակցեցանք հոգեհանգստեան տպաւորիչ արարողութեանց: Հոս թաղուած են Մխիթարեան հայրերը, բարերարները: Բոլորիս հոգին թախիծով լեցուեցաւ ի տես սպիտակ մարմարէ նոր շիրմի մը, որուն վրայ գրուած էր՝ Գուրգէն Ալէմշահ, երաժիշտ: Անունին հետ քանդակուած էր միայն հետեւեալը՝ «Հաւատարեցէք մահու մեր, ընդ մահու արդարոցն»:

Վենետիկի պայծառ, կապտագեղ երկինքին եւ բարձրաբերձ կաղնիներուն ներքեւ հաւաքուած էինք: Հոս էին թուրք ղազանին եաթաղանէն ազատած ու Ֆրանսա ապաստանած Հայեր, եւ ես ալ Ամերիկայէն եկած միացած էի իրենց, միացած էինք ազգին սերտ սիրով, մեր պապերուն հաւատքին ջերմ շունչով, ու այժմ սիրտերնիս թախծոտ, գլուխնիս խոնարհած, յուզուած կ'երգենք վաղամեռ Գուրգէն Ալէմշահի ձայնագրած վերջին երգը, բառերը՝ Յ. Վ. Յովհաննէսեանէ.–

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իմ հեռաւո՞ր հայրենիք,
Իմ փառաւո՞ր հայրենիք,
Աշխարհներու անման,
Իմ անուշիկ Հայաստան:

Ահա՛ Մասիսն ու Սիփան,
Ամպերու մէջ կ'երեւան,
Մէջքիդ Երասխն է կամար,
Կուրծքիդ Սեւանն երկնաքար:

Ո՞ր մէկ աշխարհ քեզ նման,
Կարօտ ունի մայրական,
Ովկիաններէ ալ անդին,
Քեզ կը փնտռեմ անձկագին:

Ամէն հովեր, ամէն սար,
Խորան մ'է սուրբ, մեզ համար,
Ամէն մէկ քար յուշարձան,
Իմ հայրերուս քաջութեան:

Փառքի եւ անմահութեան պսակը մի՛շտ լուսապայծառ, միշտ թարմ, խունկի բոյրով օծուն՝ յաւէտ պիտի շողայ, Ս. Ղազարի ոսկեղէն խաչին հովանիին տակ ննջող այս երանելի ընտրանիին վրայ:

×

Լորտ Պայրընի կեանքը սերտօրէն շաղկապուած է Մխիթարեան Հայրերուն հետ: Ինչպէս ծանօթ է, գրադարանը կը կոչուի «Լորտ Պայրընի» սենեակը, որ եղաւ իր նախընտրած վայրը: Ան հոն գտաւ մագաղաթեայ արժէքաւոր նմուշներ հայ հին գրչագիրներու, հազուագիւտ կորսուած թարգմանութիւններ յունարէն, ասորերէն եւ պարսկերէն բնագիրներու, ծանօթացաւ հայ բանաստեղծութեան, նկարչութեան եւ ճարտարապետութեան գեղեցիկ արուեստին:

Լորտ Պայրընի կեանքը եղած է փոթորկալից: Ան ոչ միայն համաշխարհային գրականութեան մէջ մեծ համբաւ ստացած էր իբրեւ բանաստեղծ, այլեւ ազատութեան սկզբունքին համար պայքարող անվեհեր մարտիկ մը դարձաւ:

Սիրային եւ ընտանեկան պառակտումներէ յոգնած, ան օր մը եկաւ Ս. Ղազար կղզին, վանականները տեսան այս երիտասարդը, որուն խարտեաշ մազերը խոպոպներով կ'իյնային իր լայն ճակտին վրայ: Անոր բոցավառ կապոյտ աչքերուն մէջ կը ցոլանար թախիծ, տառապանք եւ ապրելու անմարելի հուր, եւ սիրով ընդունեցան այս յոգնած, տառապանքոտ պանդուխտը:

1816–1817, Լորտ Պայրըն այցելած է կղզին եւ Մխիթարեան Հայրերուն գուրգուրոտ հոգածութեամբ ուսանած է հայ լեզուն: Ան սերտ սիրով կապուեցաւ հայ ազգին, իր զգայուն հոգին ընդվզած եւ տառապած է Հայոց դէմ գործուած անթիւ անարդարութիւններուն, կեղեքումներուն եւ ջարդերուն դէմ:

Անշուշտ թէ պիտի չուզէինք մոռնալ «Լորտ Պայրընի ծառը», որ կը գտնուի ջրանցքին եզրին: Ձիթենիի ծառ մըն է, որուն հովանիին ներքեւ կուգար նստիլ հայրենիքէն վտարանդի ու դժբախտ բանաստեղծը, հոն՝ այդ ամբոխէ կղզիին մէջ գտնելու հոգեկան սփոփանք եւ անդորրութիւն: Այվազովսկի նկարած է «Պայրընի ի վանս գալուստը» իւղանկարը, որ կը գտնուի ուրիշ բազմաթիւ նկարներու հետ:

Այդ ծառին զով ստուերին տակ հաւանաբար գրած է իր բանաստեղծութիւններէն ոմանք: Գեղատեսիլ ու խաղաղ խորշ մը՝ դղալու, խոկալու, ստեղծագործելու:

Ես ալ պահ մը նստայ այդ հնօրեայ նստարանին վրայ, կապտագեղ ջուրերուն դէմ յանդիման:

Երազային բաղձանք մը ունեցայ ոգեկոչումի դիւթական կամուրջ մը ստեղծել, հաղորդակցելու եւ հասկնալու իր հանճարեղ մտքին յղացումները, ներշնչուելու իր ասպետական եւ միսթիք հոգիին յոյզերէն, խլելու բոց մը իր լուսաշող էութենէն ու պահելու զայն թանկագին նշխարի մը նման, խորը իմ հոգիիս:

Երջանիկ յուզումով կ'ըմբոշխնէի երազանքի պահերու խորհրդաւոր հմայքը:

Ցանկարծ, ափսոսանքի, թախիծի զգացումներ փչրեցին երազներուս շղթան, երբ յիշեցի իր երիտասարդ կեանքին ողբերգական բայց հերոսական վախճանը:

Այս անզիջացի ազատատենչ եւ խրոխտ բանաստեղծը իր կեանքը զոհեց՝ մարդկութեան խիղճը մտրակելու վսեմ գաղափարով:

Ազատութեան ոգին այնքան բուռն էր իր մէջ, որ գնաց կռուելու ժողովուրդի մը համար, որ նոյնիսկ իրը չէր: Ան պայքարեցաւ ի խնդիր Յունաստանի անկախութեան, որ կը մարտնչէր բռնակալ Թուրքին դէմ, իր ազատագրութեան համար:

Այդ պայքարին ու գաղափարին սիրոյն կորսնցուց իր թանկագին կեանքը, երբ դեռ 33 տարեկան էր:

Պայրըն թաղուած է մշակոյթի, փիլիսոփայութեան եւ քաղաքակրթութեան օրրանը եղող Մեծ Ելլադայի արեւաշող ափերուն մէջ:

Երբ Աթէնք կը գտնուէի, այցելեցի քաղաքին թանգարանը, ուր կը գտնուի բանաստեղծին գունաւոր նկարը, արքայական պահակի տարազով, որ իր գեղեցկութիւնը աւելի ցայտուն կը դարձնէ: Հոն են նոյնպէս իր սեղանին սպասները եւ անձնական առարկաները:

Ապակեփեղկին մէջ պատուոյ տեղը կը գրաւէ իր վերջին ձեռագիր բանաստեղծութիւնը, անգին եւ թանկագին աւանդ մը, որ սրտայոյզ հպարտ գուրգուրանքով կը պահուի յոյն ժողովուրդին կողմէ:

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՐՁՈՒԵԱՆ

Փրաւիտենս

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՐԱՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

—o—

Երեւանի քաղաքային կոմիտէն, վերջերս, քննութեան առած է ջուրի մատակարարման հետ կապ ունեցող հարցերը:

Մայրաքաղաքը, ներկայիս, 6.350 լիթր ազբիւրի ջուր կը ստանայ վայրկեանը՝ 1967ի 4.700 լիթրի փոխարէն: Աւելցած է նաեւ Կապոյտ Լիճի արտեզեան ջուրի քանակը՝ վայրկեանը 2.300 լիթրով:

Ապարան – Երեւան ջրատարի շինութեան աւարտէն, այս տարի սկսած է կառուցումը Խաթունարխ–Երեւան 25 քիլոմեթրնոց ջրատարի առաջին հատուածին: Աշխատանք կը տարուի նաեւ, որ Գողթի ազբիւրներու ջուրը Գառնիի ջրատարին միացուի, իսկ Ազատ գետի ջուրն ալ հասնի Գողթ: Կաթնաղբիւրի ջրատարի շինութենէն ետք անոր ջուրէն պիտի օգտուի Նորքի բնակչութիւնը:

Ասոնք երբ ամբողջական՝ 2.5էն 3 հազար լիթրով, վայրկեանը, պիտի աւելնայ քաղաքի խմելու ջուրը:

Այսուհանդերձ, հակառակ այս բոլոր աշխատանքներուն, Երեւանի բնակչութիւնը դեռ լրիւ ապահովուած չէ ջուրով: Քաղաքի կարգ մը բնակելի թաղամասերը նոյնիսկ ծրագրով սահմանուած ժամերուն չեն ապահովուիր ջուրով: Ասիկա յատկապէս կը վերաբերի Նորքի նոր բնակելի թաղամասերուն, քաղաքի կեդրոնի որոշ թաղերուն, Լենինի, Օրջոնիկիձէի շրջաններուն:

Ի՞նչն է այս թերութիւններուն պատճառը: Ինչո՞ւ մայրաքաղաքի բնակչութիւնը բնականոն չափով ապահովուած չէ խմելու ջուրով:

Երեւանի քաղաքային կոմիտէի վերջին քննութենէն կը պարզուի, որ իրաց այս կացութեան պատճառներէն մէկն այն է, որ քաղաքի տնտեսութեան մէջ բանաւոր ձեւով չօգտագործուիր խմելու ջուրը: Երեւանը մատակարարող վայրկեանը

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ՄԸ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՓՐԵՍԱՆԻ ԳԻՏԻՐԻԿՈՆ ...

ԵԳԻԱԿԱՆԻ ԳԻՑՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ՍԵՕՔԷ

Այտընի գիծէն բաժնուող առանձին ճիւղ մը կը հասնի Սէօքէ: 18րդ դարուն հոս հաստատուող Հայերը եկած են Զմիւռնիոյ կուսակալութեան զանազան քաղաքներէ: Իրենց համրանքն էր 25 տուն: 1818ին շինած են Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին: Նախապէս տղաքը յունական դպրոց կը յաճախէին: Յետոյ շինած են վարժարան մը: Մաս մը Հայեր կը զբաղէին վաճառականութեամբ: Իսկ խոնարհ դասը մատուտակի (ռեկլիս) արմատները հաւաքելով ու ծախելով կ'ապրէր: Գերեզմաննոց չունենալով իրենց ննջեցեալները կը թաղէին եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ: Ամենահին տապանաքարի արձանագրութիւնը 1774 թուականը կը կրէ:

ԳՈՒՇ–ԱՏԱ (ՍՔԱԼԱՆՈՎԱ)

Զմիւռնիոյ հարաւը՝ ծովախորշի մը առջեւ հիմնուած գիւղաքաղաք մըն է: Հաղորդակցութիւնը ծովու ճամբով կը կատարուի: Ժամանակին բանուկ նաւահանգիստ մը եղած է: Սակայն Այտընի երկաթուղին իրմէ խլած է այդ առաւելութիւնը:

Այստեղ ալ Հայերը հաստատուած են 18րդ դարուն: Նախապէս 29 տուն եղած են: Վերջերը նուազած է թիւը: Շինած էին փայտաշէն Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին: Պարտէզին մէջ շինուած է փոքր դպրոց մը Ս. Սահակեան անունով: Շնորհիւ բարերարներու կողմէ նուէր եղած հասութաբեր կալուածներու, եկեղեցւոյ եւ դպրոցին մատակարարութիւնը ապահովուած է: Կը պահէին քահանայ մը եւ ուսուցիչ մը: Վերջին տարիներուն ունեցած են գերեզմանատուն մը: Գերեզմանաքարերու ամենահինը 1719 թուականը կը կրէ:

ՄԱՆԻՍԱ

Այժմ ուղղուինք դէպի հիւսիս: Իզմիր–Պանտրմա երկաթուղիին գծին վրայ, Քէտիզ կամ Կէտիզ (Հերմուս) գետին ձախ ափին հիմնուած, Զմիւռնիոյ (Այտընի) կուսակալութեան Բ. մեծ եւ բազմամարդ քաղաքն է Մանիսան: Իզմիրէն 66 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունի: Հռոմէացիք զայն վերածած են բարգաւաճ քաղաքի:

Մանիսայի Հայերը բնակութիւն հաստատած էին երկու տարբեր թաղերու՝ Վարի Թաղի եւ Վերի Թաղի մէջ: Իզմիրէն ետք Մանիսան ամէնէն կազմակերպեալ ծուխն էր:

Վարի Թաղը, որ բուն քաղաքն էր, կը կոչուէր նաեւ Մալթա, ուր 500 անուոր Հայութիւնը ունէր իր եկեղեցին՝ Ս. Սիոնը (կամ Ս. Խաչ), որուն հարաւային կողմը շինուած էր Առաջնորդարանը եւ անոր կից աղջկանց երկյարկանի Գայանեանց վարժարանը, որուն ներքնայարկը կը գործածուէր իբրեւ մանկապարտէզ: Աղջկանց վարժարանը ուրիշներու կարգին իբրեւ տնօրէն պաշտօնավարած է նաեւ գրագէտ Ռուբէն Զարդարեան, որ իբրեւ դաշնակցական վտանգուելով, ժամանակին կրցած է ընկերներու օժանդակութեամբ ճողոպրիլ ու անցնիլ արտասահման:

Մանչերու վարժարանը ունէր իր առանձին շէնքը, տարբեր վայրի վրայ:

Ս. Սիոն եկեղեցին ունէր գեղեցիկ զանգակատուն մը: Շինուած 1873ին Գասպար աղա Փափազեանի ծախքով, իսկ եկեղեցին շինուած է 1831ին:

Ունէին Թաղական Խորհուրդ եւ Հոգաբարձութիւններ: Նախապէս եկեղեցւոյ պարտէզը ծառայած է իբրեւ գերեզմանոց: Ապա ունեցած են առանձին գերեզմանատուն: Գերեզմանաքարերու ամենահին արձանագրութեան թուականն է 1730: Հիմնած են նաեւ բարեսիրական ընկերութիւններ՝ Աղքատախնամ, Հիւանդախնամ, Հայուհեաց:

Մանիսա քաղաքին արեւելեան կողմը, բարձրութեան մը վրայ զետեղուած էր գիւղ մը: Վերի Թաղն էր. զուտ հայաբնակ, ուրկէ գեղեցիկ տեսարան մը կը պարզուէր:

Գիւղը ունէր եկեղեցի մը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, շինուած 1875ին: Գմբէթաւոր եկեղեցի մըն էր որ կայարանէն իսկ ուշադրութիւն կը գրաւէր: Ունեցած է ուրիշ եկեղեցի մը նոյն պարտէզին մէջ որ յետոյ գործածած են իբրեւ դպրոց:

Հայութիւնը 130 տուն կը հաշուէր: Հաւանաբար Պարսկաստանէն եկած գաղթականներ: Կը պահէին քահանայ մը որ ուղղակի կապուած էր Զմիւռնիոյ Առաջնորդարանին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար. – 32)

ՀԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏ ՄԸ՝
ՔՈՆԵԱԿԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քոնեակ փոքր քաղաք մըն է Ֆրանսայի արեւմուտքը: Մինչեւ որոշ թուական մը այդ քաղաքը պատմութեան մէջ կրնար յիշատակուիլ միայն իբրեւ ծննդավայրը Ֆրանսուա Ա. Թագաւորի: Այդպէս էր մինչեւ այն օրը, երբ գինեգործները իրենց գինիէն ոգելից ըմպելի մը պատրաստեցին եւ զայն աշխարհահռչակ դարձուցին: Այսօր այդ քաղաքի բնակիչը հպարտութեամբ կը շեշտէ, թէ իր բնակած վայրին անունը Ֆրանսայի որեւէ մէկ վայրէն աւելի — բացի Փարիզէն — ծանօթ է աշխարհի:

Արդ ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ թթու գինին սքանչելի խմիչքի վերածուեցաւ դառնալով աշխարհահռչակ: Կարելի է ըսել, թէ պատահական ձեւով եղաւ ան:

Քոնեակի մէջ գինի պատրաստելու արհեստը Հռոմէացիներու օրերէն կը սկսի: Անոնք, միեւնոյն ատեն, մօտակայ ծովէն ալ ձեռք ձգելու կերպն էին գտած: Միջերկրականի մէջ կիրարկուած ձեւով անոնք ծովուն ջուրը կը շոգիացնէին կիզիչ արեւու տակ եւ այս եղանակով աղ կը ստանային: Ատլանտեանի ծովափի միակ վայրն էր հոն, ուր աղ կ'արտադրուէր: Միջին դարերուն Հիւսիսային Եւրոպա եւ Անգլիա, որոնք աղքատ են աղահանքերու մարզին մէջ, հոսկէ կը ստանային իրենց աղը: Մինչ այդ երկիրներու նաւերը խարիսխ կը նետէին քաղաքի մօտակայ ծովափը, վաճառականներն ու առեւտրականները կը վարժուէին տեղական գինիին: Այսպէս անոնք կը նաւարկէն Շարանթ գետի վրայ եւ գինի գնելով Քոնեակէն՝ կը տանէին իրենց երկիրները:

Այս երջանիկ կացութիւնը կը շարունակուի քանի մը դար շարունակ, մինչեւ որ որոշ պատճառներով Քոնեակի գինին կը կորսնցնէ իր ժողովրդականութիւնը: Նախ ճաշակի փոփոխում մը յառաջ կուգայ, երբ աւելի լաւ գինիներ հրապարակ կուգան: Զօրաւոր տուրքերն ալ կը նուազեցնեն արտածումը:

Միակ լուծումը կ'ըլլայ գինիէն ոգելից ըմպելի մը պատրաստել: Միջին դարու քիմիագործները թորումի արուեստ մը զարգացուցած էին, երբ կեանքի էլիքսիրը կը փնտռէին (անկէ կուգայ Ֆրանսերէն օ–տը–վի բառը): Քիմիագէտները իրենց գիտութիւնը ստացած էին Արաբներէ, իսկ անոնք ալ՝ Յոյներէ:

Քոնեակի մէջ գինի թորելու սովորութիւնը սկսաւ տնտեսական պատճառներով 1600ին: Սկիզբները նոր խմիչքը այժմու համը չունէր. տարիներու փորձով է, որ ան կատարելագործուեցաւ դառնալու համար այսօրուան քոնեակը:

Քանի մը խօսք ալ քոնեակի պատրաստութեան մասին:

Երիտասարդ քոնեակը նոր տակառներու մէջ կը լեցնեն տարուան մը համար: Անկէ ետք՝ հին տակառներու մէջ կը փոխադրեն զայն: Քոնեակը աստիճանաբար կը հասուննայ՝ գոյն եւ բոյր ձեռք ձգելով փայտէն եւ կորսնցնելով քիչ մը ալքոլ եւ ջուր՝ գոլորշիացումի ճամբով:

Գոլորշիացումը կրնայ տարեկան մինչեւ 3 տոկոս ըլլալ: Դժբախտաբար ոչինչ կարելի է ընել ասոր առաջքն առնելու համար, քանի որ գոլորշիացումը մաս կը կազմէ հասունացման հոլովոյթին: Հինգ տարի տակառի մէջ մնալէ ետք մասնագէտներ կը համտեսեն խմիչքը՝ ճշդելու համար, թէ պէ՞տք է հանուի շուկայ, այլապէս հասունացումի հոլովոյթը կը շարունակուի:

Քոնեակը ընդհանրապէս կը խմեն ճաշէ ետք՝ ումպ առ ումպ, խմիչքին բոյրը վայելելու համար: Կան երկիրներ, ուր քոնեակը մէկ ումպով կը խմեն եւ օրուան որեւէ մէկ պահուն:

Այսպէս ընողները ոչ թէ կը համտեսեն խմիչքը, այլ պարզապէս «կը խմեն»:

Թ. Ա. Թ.

6·350 լիթր աղբիւրի ջուրէն 400 լիթրը կը սպառի քաղաքէն դուրս, 1·850 լիթրը կ'օգտագործուի արդիւնաբերութեան մէջ՝ հիմնականին թեքնիք նպատակներով: Իսկ երբ նկատի առնուի, թէ հասարակական – կենցաղային ձեռնարկութիւնները եւ քաղաքի տնտեսութեան կեդրոնները այդ ջուրէն կը ծախսեն 1·200 լիթր, կը տեսնուի, որ բնակչութեան կը մնայ միայն վայրկեանը 2·200 լիթր կամ քաղաք հասնող ամբողջ ջուրին 35 տոկոսը:

Ժողովը նկատած է, որ մէկ կողմէ նիւթական կարեւոր յատկացումներ կ'ըլլան նոր ջրատարներ շինելու համար, իսկ միւս կողմէ գործնական միջոցներ ձեռք չեն առնուիր ջուրը խնայողաբար օգտագործելու, կորուստներուն վերջ տալու համար: Ստուգումէն պարզուած է, որ քաղաքի ջրմուղի արտաքին եւ ներքին ցանցերու ջուրի կորուստները վերջին երկու տարիներուն չեն կրճատուած եւ կը կազմեն քաղաք հասնող ջուրին 25–26 տոկոսը:

Զանազան թերիներու հետեւանքով՝ չափով նախատեսուած 350 լիթրին փոխարէն Երեւանի իւրաքանչիւր բնակիչ օրական 230 լիթր ջուր կը ստանայ: Նոյնիսկ այդ քանակն ալ զգալի կերպով կը նուազի ներքին ցանցին՝ բաղնիքներու, արտաքնոցներու, տաք ջուրի մատակարարումի մէջ ծորակները խանգարուած ըլլալով: Այսպէսով, իւրաքանչիւր բնակիչ օրական կը ստանայ միայն 180–200 լիթր ջուր, այսինքն սահմանուած քանակէն երկու անգամ պակաս:

Ջրատարներու (Կաթնաղբիւր – Երեւան, Գողթի աղբիւրներ, Գառնի – Երեւան, Ապարան–Երեւան) շինութեան գործերը կը ձգձգուին տարիներէ ի վեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՆՐԳԻԾԱՆՔ

ԵԹԷ ԼԱՒ Է, ՈՒՐԵՄՆ ՎԱՏ Է

Յարգելի խմբագրութիւն («Գարուն»ի),

Մեր քաղաքում կան մարդիկ, որոնք կարծում են, թէ ամէն բանի լաւն օգտակար է: Նրանք շատ հարցերում իրաւացի են, բայց միշտ չէ, որ այդպէս է: Դա ապացուցելու համար հարկ չկայ սար ու ձոր ընկնելու: Վերցնենք ծխախոտը:

Ինչպէս յայտնի է, ծխախոտը, Կոլումբոսի յայտնի ճանապարհորդութիւնից յետոյ լայն տարածում գտաւ եւ դարձաւ մարդկանց սնոտի ամենասիրուած տեսակներից մէկը: Ասում եմ սնոտի, որովհետեւ ծխախոտի արտադրութիւնը սննդարդիւնաբերութեան ամենամեծ ճիւղերից մէկն է:

Դարեր շարունակ մեր համաքաղաքացիները գերադասել են այն սնունդը, որ իր որակով, արտաքին տեսքով լաւն է եղել: Հիմա էլ նոյն կարծիքն է տարածուած: Սակայն ծխախոտը այն սակաւաթիւ սննդամթերքներից է, որի լաւը լաւ չէ: Կարճ ասած, եթէ ծխախոտը լաւն է, դա արդէն վատ է, այսինքն՝ օգտակար չէ, որովհետեւ լաւ ծխախոտը մենք հաճոյքով եւ շատ ենք ծխում, քան վատը: Հետեւաբար առողջութեան պահպանման տեսակէտից կը շահէինք, եթէ մեր ծխածը վատ լինէր: Իսկ եթէ այն շատ վատ լինի, կարող ենք մենք թողնենք ծխելու վնասակար սովորութիւնը: Այն բանին հասնելու համար պէտք է խնդրել մեր ծխախոտի ֆաբրիկայի ընկերընկերուհիներին, որպէսզի նրանք է՛լ աւելի անորակ արտադրանք բաց թողնեն:

Ծխախոտի հետ կապուած մէկ ուրիշ բան էլ կայ, որը մեր ծխող համաքաղաքացիների շրջանում դժգոհութիւն է յառաջացնում: Դա արդէն վերաբերում է ծխախոտի վաճառքով զբաղողներին: Նրանք դժգոհ են «ձեռքի տակից» ֆիլտրով սիկարէթներ վաճառելու պրոգրեսիվ եղանակի լայն տարածումից: Մենք գտնում ենք, որ ծխախոտավաճառներին ոչ թէ պէտք է դատապարտել, այլ հրապարակայնօրէն շնորհակալութիւն յայտնել, որովհետեւ իւրաքանչիւր տուփի համար տասը կոպէկ կորզելով, նրանք ամէն մի ազնիւ ծխողի մօտ ցանկութիւն են յառաջացնում՝ թողնել ծխելը: Այդ ցանկութիւնը աւելի մեծ կը լինի, եթէ ծխախոտավաճառները աւել վերցնեն ոչ թէ տասը, այլ քսան, երեսուն, քառասուն, կոպէկ: Կարճ ժամանակահատուածում այդ բանին հասնելու համար անհրաժեշտ է քաղաքի առեւտրի ցանցի օժանդակութիւնը՝ հարկաւոր է, որ ծխախոտի վաճառքի կէտերում աշխատանքի ընդունուեն միայն ու միայն պնդերես ընկեր– ընկերուհիներ: Միեւնոյն ժամանակ հարկաւոր է աշխատանքից ազատել այն սակաւաթիւ ծխախոտավաճառներին, որոնք «ձեռքի տակից» առեւտուր չեն անում...

Այս տեսակ օրինակներ կարելի է շատ բերել:

Ծխախոտը թողնենք մի կողմ, վերցնենք ուրիշ բնագաւառ, ասենք, հեռուստատեսութիւնը: Մեր քաղաքում, գաղտնիք չէ, կան մարդիկ, որոնք դժգոհում են հեռուստատեսութեան ստուդիայի աշխատանքից՝ ասելով, թէ համարեա միշտ անհետաքրքիր ծրագրեր են կազմում, անճաշակ հաղորդումների թիւն չափ չկայ, նոյն ֆիլմը (յատկապէս մուլտիպլիկացիոն) ամենաքիչը քանեւհինգ անգամ են ցոյց տալիս, հաղորդավար–հաղորդավարուհիները պճնամոլի արտաքին ունեն եւ իրենց գործն էլ կարգին չեն կարողանում անել՝ կմկմալով են կարդում, իսկ կարդացածն էլ հեռուստադիտողները չեն հասկանում, սկզբնաղբիւրը վատ են եւ այլ ու այլ թերութիւններ, որոնք նոյնպէս գաղտնիք չեն:

Այդ բազմաթիւ թերութիւնները ինձ միայն ուրախութիւն են պատճառում, որովհետեւ ես հասկանում եմ, թէ ինչ կը լինի, եթէ մեր հեռուստատեսային ստուդիան սկսի լաւ աշխատել: Շատ տհաճ բան. մենք կը կպնենք հեռուստացոյցերից եւ մեր երեխաների դաստիարակութեամբ զբաղելու եւ թաղային կոմիտէի յանձնարարութիւնները կատարելու ժամանակ չենք ունենայ: Այնպէս որ մենք շնորհակալութիւն պէտք է յայտնենք մեր հեռուստատեսութեան ստուդիայի ընկերընկերուհիներին իրենց վատ աշխատանքի համար:

Առայժմ այսքանը:

Յարգանքներով՝ Շմաւոն Կունջուլեան (Երեւան)

ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Գաղութէ Գաղութ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթ. հիմնարկութիւնը իր Հ.Օ.Մ.ի «Տիարպէքիրեան» մանկապարտէզով, «Սէֆէրեան» նախակրթարանով եւ «Ճամպազեան» երկրորդական վարժարանով Սփիւռքի կրթական մեծագոյն հաստատութիւններէն մէկն է: Սեպտեմբեր 16ին տեղի ունեցած է ճաշ մը աւելի քան 800 հոգիի ներկայութեան: Օրուան առիթով պատրաստուած գրքոյկին համար կատարուած նուիրատուութիւններէ, մուտքէ եւ աճուրդէ եւ զանազան միութիւններու կողմէ ղրկուած նուէրներէ գոյացած է 16 միլիոն փեսոյի պատկառելի գումար մը, որ մեծապէս պիտի նպաստէ Խրիմեան կրթական հիմնարկութեան վերելքին եւ բարգաւաճումին: Գրիգոր Ճամպազեան, իր կարգին, 10 միլիոն փեսօ նուիրած է Խրիմեան կրթական հիմնարկութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Գ.

— Խե՜ղճ կին, ըսաւ Պ. Լապրու, տեսնելով որ Ժանն բակէն կ'անցնէր: Իսկապէս կը ցաւիմ եղածին վրայ: Անոր բոլոր վիշտերը արծարծեցի: Անշուշտ, դէշ մտադրութեամբ չէր ըներ ան, բայց բարեկարգութիւնն ալ կը խանգարուէր: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ խելքով անոր յանձնած էի այդ գործը...: Յիմարական գործ մըն էր ըրածս...:

— Պարոն, ձեր բարի սրտին անսացած էիք, պատասխանեց արկղակալը փաղաքուշ շեշտով մը:

— Պարտականութիւն մը կը կատարէի: Նուիրական պարտք մը կը հատուցանէի, իր ծառայութեան տակ մեռած գործաւորի մը այրիին հանդէպ գործատէրի մը ունեցած պարտքը: Բոլոր քով գործ մը պիտի գտնեմ անոր համար: Անշուշտ պիտի կարգադրուի այս խնդիրը:

— Ա՜հ, պարոն, յարեց արկղակալը, զգուշացէք ձեր առաջին շարժումին հետեւելէ, մանաւանդ ներկայ պարագային մէջ: Այդ կինը քիչ մը առաջ սպառնաց ձեզի...

— Սպառնալի՞ք մըն էր իր ըրածը:

— Պարզապէս սպառնալիք մը: Ես չեմ ախորժիր ոչ այդ խօսելակերպէն եւ ոչ ալ այդ ընթացքէն: Ինծի այնպէս կը թուի որ Ժանն Ֆօրթիէ առելութիւն ունի իր բարերարին՝ ձեզի դէմ և այն տան նկատմամբ, ուր իր ամուսինը մեռած է իր իսկ սխալին հետեւանքով: Զգուշացէք, պարոն...:

— Օ՜ն, Ռիքու, կը չափազանցէք: Իրերը շատ սեւ կը տեսնէք: Այդ խեղճ կինը այրի եւ ընտանիքի մայր է. իրաւ է որ իր ամուսինը իմ ծառայութեանս մէջ մեռաւ իր մէկ անզգուշութեանը հետեւանքով, բայց իր մահը անժխտելի է: Հետեւաբար պարտաւոր եմ բան մը ընել անոր համար, ու ես պիտի չթերանամ այս պարտականութեանս մէջ: Եթէ չկարենամ քովս տեղաւորել զայն, կլորիկ գումար մը պիտի տամ, որպէսզի ան կարենայ ապրուիլ մինչեւ որ գործ մը գտնէ:

Յետոյ խօսակցութեան նիւթը փոխելով Պ. Լապրու յարեց.

— Ձեր հաշուեկշիռը պատրաստեցի՞ք:

— Այո, պարոն, ահաւասիկ, պատասխանեց Ռիքու:

Ու գործատէրին երկարեց թերթ մը թուղթ, որուն վրայ թուանշաններ գրուած էին:

— Եօթը հազար հարիւր քսանըերեք ֆրանք, երեսուն սանթիմ:

— Այո, պարոն: Հիմա պիտի բերեմ դրամը:

— Ի՜նչ տարօրինակ մենամոլութիւն մը ունիք, սիրելի Ռիքուս: Իմ արկղակալիս արկղակալն եմ: Ինչո՞ւ ձեր դրամարկղին մէջ չէք պահեր դրամը:

— Պարոն, պատիւ ունեցած եմ ձեզի ըսելու թէ պատասխանատուութիւնը սոսկում կը պատճառէ ինծի: Գործարանին մէջ չպառկելուս համար, չեմ ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել ոչ մէկ բանի մէջ: Եթէ երբեք հոս գողութիւն ըլլայ գիշերը, ցաւ պիտի զգամ, բայց ինքզինքս պիտի չմեղադրեմ, եւ դուք ալ պահանջում մը պիտի չընէք ինծմէ. մնաց որ, պարոն, սիրտս հանգիստ պիտի ըլլայ:

— Ուրեմն դրամը բերէք:

Ռիքու գնաց բերաւ եօթը հազար հարիւր քսանըերեք ֆրանք երեսուն սանթիմը ու Պ. Լապրուի յանձնեց, որ իր մասնաւոր դրամարկղին մէջ պահեց զայն, ինչպէս կ'ընէր ամէն իրիկուն: Յետոյ լսուեցաւ զանգակին ձայնը, որ աշխատանողներուն փակումը կը ծանուցանէր: Արկղակալը «գիշեր բարի» ըսաւ գործապետին ու դուրս ելաւ: Սպասեակը ներս մտաւ, հրամաններ առնելու համար:

— Այս իրիկուն հրաման մը չունիմ, Տավիտ, կրնաք մեկնիլ, ըսաւ Պ. Լապրու:

Տավիտ աշխատանոցներէն հեռացաւ, գլխարկը առնելով բակէն անցաւ դուրսի դուռը հասնելու համար:

Գործաւորները հետզհետէ կը մեկնէին, ու վերջին գործաւորներն ալ անհետացան: Սպասեակը փոխանակ բակէն դուրս ելլելու, խցիկին սեմին վրայ կանգ առաւ:

— Փոքրիկ Ժորժ, ընկերոջդ գիշեր բարի չե՞ս ըսեր, աղաղակեց Տավիտ զուարթ ձայնով մը:

Տղան երեւան եկաւ:

— Ի՞նչ ունիս, յարեց Տավիտ, աչքերդ կարմրեր են, սիրունիկս, ինչո՞ւ կ'արտասուես...:

— Մայրիկը վիշտ ունի, յարեց փոքրիկը:

— Վի՞շտ, կրկնեց դրասենեակի սպասեակը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տիկին Արամ Գավաֆեան եւ զաւակ – ները՝ Սանդրին եւ Աքսէլ, Տիկին Օննիկ Գավաֆեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Աւետեան եւ Թէրզեան ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 23ին, 45 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Հոկտ. 27, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Սերոբ Սահաթճեան, Պր. Ուիլեամ Սահաթճեան, Տէր եւ Տիկին Հարիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հէքիմեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Լուսին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Պետրոսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, փեսային, աներձագին եւ ազգականին՝

ՍԵՐՈԲ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ

(Սերոբ Փաշայի եղբօր թոռը)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 24ին, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Հոկտ. 27, ժամը 8·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի նախ իր բնակարանը 21 պիս, Ռիւ Քիւրի, Քրեմլէն–Պիսէթր (ժամը 10·15էն 11), ապա կը թաղուի Կրեմլէն–Պիսէթրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 20·30էն մինչեւ լոյս 5րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

Place du Panthéon, Métros : Saint-Michel et Luxembourg

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃԱՅՆԱՒՈՐ ԲԱԺԻՆ

« LES BALLETS ARMENIENS »

Ղեկավարութեամբ ԵՒԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆԻ

Երգեր եւ նուագախումբ ղեկավարութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 ֆր. — ուսանող, զինուորներու համար կէս գին

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 4, ժամը 21ին

SALLE MAZENOD

Պատուոյ նախագահ.— Երեսփոխան – քաղաքապետ՝ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն եւ Նոր Սերունդին:

Կը նախագահէ ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ և ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժին

մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի (երգ, պար, արտասանութիւն)

Լուսարձակով ցուցադրութիւն մեր յեղափոխական դէմքերու:

ՇԱԲԱԹ ժամը 14էն սկսեալ ցուցահանդէս նոյն սրահին մէջ: Յեղափոխական դէմքեր, նկարներ, նամակներ եւ դաշնակցական հրատարակութիւններ

×

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

«Անտոք» եւ «Վարուժան» կոմիտէներու եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի,

Հոկտ. 29, Կիրակի ժամը 16էն 24

Institution Sainte Marie Foyer des Jeunes

Route du Coin, après le Stade de St. Chamond

Կը նախագահէ ՌՈԲԷՐ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ Կը խօսի ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական բաժին — խնճոյք, — պարեր — ճոխ պիւֆէ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, իր շրջանի ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ահարոն Պէրպէրեան, Յովհաննէս Պէրպէրեան, Նազար Բապուճեան, Դաւէս Ջապունեան, Մկրտիչ Կարապետեան, Լեւոն Նէտիլեան, Բիւզանդ Գամեան, Աւագ Պաղտասարեան եւ որդին Միշէլ, Յովհաննէս Աբգարեան, Պօղոս Պօղոսեան, Օննիկ Գուրեան, Հմայեակ Ուզունեան, Վաղարշակ Ուրբաթեան, Յովհաննէս Եղիշէեան, Տոքթ. Յովհաննէս Քիւթիւկեան, Տիկ. Է. Բիւզանդ (մեռած Ամերիկա), Հայկ Թէնէքճեան, Ահարոն Աբրահամեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Աշոտ Նշանեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մարգար Բարխեան, Տաճատ Սուքիասեան, Յակոբ Մէսէլեան, Կարապետ Քէլէշեան, Հրանդ Ունանեան, Վարդան Ջպուքճեան, Շաւարշ Տէր–Պարսամեան (Նոր Սերնդական):

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ 28 Հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկսեալ: Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Այրի Տիկին Է. Պապեան (Անիէռ) 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկ. Արա Պիպէրեանի իր քրոջ՝ Սոնա Պիպէրեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը շնոր – հակալութեամբ ստացած է Տիկ. Վարդանոյշ Օնպաշեանէ (Կրընոպլը) 500 ֆր. ի նպաստ Մշ. Տան Նոր Սերունդի Օնպաշեան սրահին:

×

Փարիզի Հայ Մշ. Տան պատուոյ անդամակցութեան համար.—

Պր. Գէորգ Պապըրճեանէ 100

Պր. Յակոբ Գույումճեանէ 100

Տիկ. Վարդանոյշ Օնպաշեանէ 200:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 28ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանէն եօթը ընկերներ, իրենց ընկերոջ՝ Արա Պիպէրեանի քրոջ՝ Սոնա Պիպէրեանի անակնկալ մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 175 ֆր. կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Մշակոյթի Տան եւ 175 ֆր. «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
VERDUN

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ ԻՆԿԱԾ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ
ԵՒ 1915Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հանդիսաւոր պատարագ երգեցողութեամբ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեան 10·15ին

à l'Ossuaire de Douaumont

Ի ներկայութեան կառավարութեան անդամներու եւ կրօնական, զինուորական եւ դիւանագիտական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու

Départ des trains : GARE DE L'EST à 6 h. 32

Prix A. R. et déjeuner compris Fr. 65.00

Places limitées

S'inscrire d'urgence

PARIS K. BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, 770-07-25

Restaurant DIAMANTAIRES : 60, Rue Lafayette, 770-78-14

ALFORTVILLE — Café PHILIPPE, Bld. Carnot, 368-71-35

ISSY — Pierre SIMONIAN, quincailler, 27, Av. du Bas-Meudon, 642-18-50

BOIS-COLOMBES — Bijouterie OHANESSIAN, 2, Rue Victor-Hugo, 781-37-09

Opticien MELIKIAN, 143 Rue Bourguignon, 247-17-29

ARNOUVILLE LES GONESSE — Epicerie NIGOGHOSSIAN, 121, Av. Henri Barbusse, 985-04-46

CHAVILLE — Chaussure BOGHOS, 100 Av. Roger Salengro, 926-25-30

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ Հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770–39–35 Ա. Թորոսեանի 793–53–71, Հ. Սարեանի 735–17–48

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, պատարագ կը մատուցուի:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի հայ գաղութին 40րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նօթր–Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը տեղի պիտի ունենայ 29 Հոկտեմբեր Կիրակի առտու ժամը 11ին Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ծ. Թ. Ծ. Վ. ՋՈՒԽԱՃԵԱՆ, հոգեւոր պետ Մարսիլիոյ ու շրջակայից հայ կաթողիկէներուն:

Փափաքելի է որ մեր հայ բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուի սոյն օրուան սրբազան արարողութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի Բարեկենդանի ճաշը: Մանրամասնութիւն – ները յետագային:

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ

Մասնաճիւղին Կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux

rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, բաժակ մը թէյի շուրջ, իր դպրոցի սրահին մէջ, Հոկտ. 29 Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3·30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, հաճելին օգտակարին միացնելով, ընկերական ուրախ օր մը անցընելու: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Հայրենակցական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 29 Հոկտեմբերին հայրենակից Ռուբէն Նաճարեանի բնակարանը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Բոլորին ներկայութիւնը խիստ անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ուրբաթ (3 Նոյ.) կէսօրէ ետք ժամը 2·30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՈՒՐԲԱԹ
27
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
27 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 փր.	Վեցամսեայ	60 փր.
Արտասահման	Տար. 135 փր.	Հատը	0,70 փր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

48րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.550

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

48me ANNÉE — N° 12.550

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՉԻ՞ՏԹ ԾԱՄԵԼՈՒ ՊԷՍ

Տարուան մէջ երկու անգամ, Հայու — թիւնը կ'ոգեկոչէ (կ'ոգեկոչէ՞ խնկալէս) Օտալանի ամենասուրբ վարդապետի, Հայերէնց գիրը հնարակի՛ւյլ գիւտարար Մեսրոպի, ինչպէս նաեւ անմիջական Թէ կրտսեր աշակերտներուն՝ Թարգմանիչ — ներու վաստակը, — հայ այբուբենի գիւտով ու ինքնագիր Թէ Թարգմանածոյ գործերու գումարով յատկանշուող անփոխման առաւօտը... :

Ամէն տարի, Հոգեգալստեան տօնի չորրորդ կիրակիին յաջորդող Հինգշաբթին «ՀԱՅ ԳՐԻ ՕՐ» է («Տօն սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ»), իսկ Խաչվերացի տօնին երրորդ կիրակիին յաջորդող առաջին Շաբաթը «ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ» է (Տօն սրբոց Թարգմանչացն մերոց Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի քերթողին, Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն» :

Առաջինը՝ «Հայ գրի օր», կը զուգադիպի առհասարակ Յունիսին, իսկ երկրորդը՝ «Հայ Մշակոյթի Օր», անխախտօրէն Հոկտեմբերին (*) :

Երկու ազգային տօներ : Երկու մայր տօներ : Երկու համազգային տօներ, զորս մեր դժրա՛խտ ժողովուրդը տարբեր գետիներ է օրացուցային տեսրակներու, եկեղեցական աւագ օրերու, կամ մամլոյ ու վարժարանային յիշատակութեանց ցանկերուն վրայ՝ որպէսզի ժամարար քահանան, Թաղին վարժապետը կամ Թերթին խմբագիրը Ջուխտա՛կ մը խօսք ընեն աւուր պատշաճի, յիշատակն արդարոց օրհնեա՛լ եղիցի ըսեն եւ սրտի ու հոգւոյ գոհունակութեամբ իրիկունը տուն դառնան « զպարտս մեր կատարեցաք » մրմնջելով... :

×

Մօտաւորապէս ա՛յս է որ կ'ընենք ամէն տարի : «Գրի Օր»երը (Յունիսին) գրեթէ աննշմար կ'անցնին, որովհետեւ... տաքը կոխա՛ծ կ'ըլլայ արդէն. ո՛չ ջերմեռանդ հաւատացեալը ժամ կ'երթայ, ո՛չ ուսուցիչն ու աշակերտը գլուխ կրնան վերցնել տարեվերջի քննութիւններէն, ո՛չ ալ Թերթերն ու խմբագիրները քրտնելու տրամադրութիւն կ'ունենան : Իսկ «Մշակոյթի Օրն ալ՝ լուսանցքի՛ վրայ : Եկեղեցի, դպրոց ու Թերթ, կէս ամչնալով կէս տապալելով օրուան պատգամը կը փոխանցեն ժողովուրդին եւ միօրինակ, տափակ օրերու ճախարակը կը շարունակուի քալել... :

Կասկած չունինք որ հայրենիք Թէ սփիւռք, մշակութապէս հարուստ ու մշակութապա՛շտ Թեւեր Հայութեան, այս տարի ալ պիտի գոհանան գինուորեալ երրորդութեան (Եկեղեցիի, Դպրոցի ու Մամուլի) մասնակի ոգեկոչումներով ու հոգեկան հանդարտութեամբ պիտի շարունակեն անտեսել Մշակոյթի Օրը մշակութային համաժողովրդական տօնախմբութեան մը վերածելու սխրողութիւնը :

×

Ոգեկոչումի էութիւնն ու ծաւալը ըմբռնող մարդոց ցանցառ՛ւմն է՝ մեր մեծագոյն ողբերգութիւնը :

Հոգեւորական ու աշխարհական դէմ — քերու (կաթողիկոս, եպիսկոպոս, դրագէտ, հրապարակագիր, ժողովական, մտաւորական) կողմէ ոչ մէկ կազմակերպուած ճիգ, մշակուած ու ծրագրուած ոչ մէկ աշխատանք՝ որպէսզի տարին մէկ օր հրապարակային փառաշուք հաւաքոյթներով, մշակութային ոգեկոչումներու վայել լրջութեամբ եւ արժէքով, համապատասխան յայտագիրներով ու ատենախօսներով, Հայութեան անխտիր բոլոր խաւերուն մասնակցութեամբ ապրում ու շարժում ստեղծող հանդիսութիւններ տեղի ունենային, պանծացնելու համար մեր ժողովուրդի մատենագրական, գիտական, մանրանկարչական, ճարտարապետական, ձեռարուեստներու, զարդարուեստի, երաժշտութեան, իմաստասիրական եւ աստուածաբանական ճիւղերու, մեկնաբանութեան, դրչագրութեան, ու տակաւին մտաւոր, հոգեկան եւ ձեռական այլ իրագործումներու փառքը : Վստա՛հ՝ որուն անունով կը պարծենանք յաճախ եւ որուն ինքնութիւնը կ'անգիտանանք առհասարակ : Վստա՛հ՝ ուրուն ճանաչումը (գէթ ընդհանուր գիծերու մէջ) եւ վերծանումը (հաւաքականօրէ՛ն ու տարին գոնէ մէկ երկու անգամ) կենսական է, եթէ չենք ուզեր Թարշամիլ եւ ցամքիլ :

Ո՞վ, որո՞նք, ե՞րբ պիտի մտածեն նուիրական այս Օրը իր բուն իմաստին տալու նախաձեռնութեան մը մասին : Պինելու տի գա՞յ օրը, հայրենի եւ սփիւռքեան օջախներու մէջ համաժողովրդային ուխտագնացութեան բնոյթով մշակութային փառատօներ կազմակերպելու՝ որպէսզի այդ մշակոյթի սէրն ալ արմա՛տ բռնէ ու դառնայ «ծառ տարածուն կենսալից», փոխանակ արուեստական անհողի ծաղիկներու տեսքը պարզելու մեր լամբակներուն վրայ... :

Մ. Թ.

(*) Այս տարի կը զուգադիպէր 14 Հոկտեմբերին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

ՍՊԱՍՈՂԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ
ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Վիէթնամի հարցին լուծումը առկախ կը մնայ : Միջազգային մամուլը, որ երկար կը խորհրդածէ եւ կ'անդրադառնայ լուրերուն, ընդհանրապէս նկատել կու — տայ, Թէ ոչինչ կարգադրուած է եւ նաեւ ոչինչ «քանդուած» է : Այլ խօսքով համաձայնութիւն մը, առնուազն իր հիմնական գիծերուն մէջ, գոյացած է Հանոյի եւ Ուաշինկթընի միջեւ, սակայն, կան դեռ կէտեր, որոնք լուծման կը կարօ — տին : Միւս կողմէ կայ նաեւ Թիէույի դիրքը, որ, ինչպէս գրեցինք երէկ, յատուկ նախապայմաններ կը դնէ զինադուլին համար :

Քաղաքական շրջանակները կը նկա — տեն, որ Հարաւային Վիէթնամցիք ընդհանուր ձեւով համաձայն են իրենց նախագահին «կարծր» դիրքին : Արդարեւ, նոյնիսկ պուտտայական շրջանակները, որոնք միշտ ընդդիմադիր դիրքի մէջ գտնուած են Թիէույի դէմ, այս անգամ վաւերացուցած են այս վերջինոյն տեսակէտները : Բանակն ալ պատրաստ է հետեւելու նախագահին, այսինքն ի հար — կին շարունակելու կռիւները : Զինուորական շրջանակները կը պնդեն, Թէ Հանոյ ծանր հարուած կրած է Հար. Վիէթնամի մէջ եւ այդ է պատճառը, որ կ'ուզէ վերջ տալ պատերազմին :

Ցամենայն դէպս, ինչպէս նկատել կուտան դէտեր, Ուաշինկթըն եւ Հանոյ տրամադիր են լուծելու Վիէթնամի հարցը եւ այս դէտին վրայ մեծ ճիգ կը Թափեն երկուստեք :

Ֆրանսական շրջանակներ, որոնք ծանօթ են բանակցութեանց ծալքերուն, անհաւանական կը գտնեն ձախողութիւն մը իրաց այս կացութեան մէջ :

Աւելցնենք, որ ամերիկեան պաշտօնական շրջանակներն եւս անհաւանական կը գտնեն ձախողութիւն մը : Միայն վերջին պահու «յիմարութիւն» մը՝ Հանոյի կամ Սայկոնի կողմէ, կրնայ խնդրոյ առարկայ դարձնել զինադուլը : Ամերիկացիք նոյնիսկ հաւատացած են, Թէ զինադուլ պիտի հաստատուի երկուքէն վեց շաբթուան ընթացքին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ նախարարապետը՝ Ճուլիօ Անտրէօթթի Մոսկուա հասած է հինգ օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար : Օրակարգի գլխաւոր հարցերն են երկկողմանի գործակցութիւնը եւ եւրոպական ապահովութեան ժողովը : Առաջին առթիւ արդէն Կոսիգին իր դժգոհութիւնը յայտնեց Իտալիոյ վարչապետին, որովհետեւ Սարտենիոյ կայանը ամերիկեան նաւատորմին տրամադրուած է : «Նման նախաձեռնութիւններ չեն նպաստեր խաղաղութեան եւ մեր փոխադարձ յարաբերութեանց», շեշտած է խորհրդային վարչապետը :

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ԹԱԴԵՒՈՍԵԱՆԻ հարցը խորհրդաւոր երեւոյթներ առած է : Փարիզի խորհրդային դեսպանատունը բուռն բողոք մը ներկայացուցած է Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան, այն պատճառաբանութեամբ Թէ ֆրանսական իշխանութիւնները ուզած են արգելք հանդիսանալ որ խորհրդային հպատակ մը իր երկիրը վերադառնայ : Ծանօթ է որ Վլատիմիր Թադեւոսեան, այն տպաւորու — Թիւնը Թողած է Մարսէյլ—Մարինեանի օդակայանը Թէ իր երկու ընկերները (Ռաչատեան եւ Ուսթանեան) զինքը բռնի կը տանին եւ ֆրանսական իշխանութիւնները Թադեւոսեանը փոխադրած էին Էքսի յիմարանոցը : Կը պարզուի որ ենԹական Թմրեցուցիչի ազդեցութեան տակ չէր, ինչպէս կը կարծուէր, այլ խելապէս հիւանդ էր եւ յայտնած է Թէ ինք կ'ուզէ Երեւան վերադառնալ : Իւմանիթէ կը գրէ Թէ «հակախորհրդային մոլուցքէ» տարուած կարգ մը Թերթեր ուզած են տարբեր ենԹադրութիւններու տեղի տալ :

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՑԻՒՐԻԽԻ ՄԷՋ

ՑԻՒՐԻԽ (Հեռաձայն – «Յառաջ»)

Զորեքշաբթի իրիկուն 8000 հանդիսականներու ներկայութեան Երեւանի «Արարատ»ը փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ զուիցերական զօրաւոր խումբին Կրասշոփերսի դէմ : Այս մրցումը մաս կը կազմէ Իւէֆաի 16րդ աւարտական մրցումներուն (երթի մրցումը, վերադարձը՝ 15 օրէն Երեւանի մէջ) : Բազմութեան մէջ կային աւելի քան 500 Հայեր Ժընեւէն, Լօզանէն, Փարիզէն, Պրիւսէլէն, Գերմանիայէն, Սպանիայէն եւայլն, եւայլն : Առաջին կիսախաղին իսկ «Արարատ» կը տիրապետէր դաշտին եւ Ղազարեան կը նշանակէր առաջին կէտը : Երկրորդ կիսախաղին 8րդ վայրկեանին Իշտոյեան կը նշանակէր երկրորդ կէտը եւ երեք վայրկեան ետք Անդրէասեան երրորդ կէտ մը կ'ապահովէր «Արարատ»ի : Այլեւս միայն Արարատցիները կային դաշտին վրայ, բայց վերջաւորութենէն քանի մը վայրկեան առաջ, իրաւարարը փենալթի մը կը շնորհէր Զուիցերացիներուն, որոնք կէտ մը նշանակելով պատիւը կը փրկէին եւ խաղը կը վերջանար 1ի դէմ 3 կէտով ի նպաստ «Արարատ»ի :

Այլեւս կասկած չկայ, որ «Արարատ» պիտի մասնակցի 8րդ աւարտականներուն, տրուած ըլլալով որ եթէ նոյնիսկ «Արարատ» պարտուի 15 օրէն իր դաշտին վրայ վերադարձի մրցումին, բան չի փոխուիր :

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 23)

ՆՈՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՄԷՋ

Մեղրիի մէջ (Զանգեզուր) բացուած է երկրագիտական Թանգարան ուր կը ցուցադրուին շրջանի հողամասի մէջ յայտնաբերուած հնագիտական նիւթեր, հնագոյն աշխատանքի գործիքներ : Առանձին շահեկանութիւն կը ներկայացնեն ազգագրական նիւթերը՝ տեղական տարազի, հանրայայտ գանգեզուրեան կանացի գըլխազարդերու, արծաթէ գօտիներու նըմոյշներու :

Առանձին բաժին յատկացուած է ազգ. ազատագրական շարժումներու պատմութեան : 18րդ դարու սկիզբէն Զանգեզուրի մէջ Դաւիթ Բէկի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցած հերոսամարտներու պատմութեան : Նոյնպէս ցուցադրուած են պատմական փաստաթուղթեր, ժամանակի զէնքերու եւ ռազմական հանդերձանքի նմոյշներ : Վերջին տարիներուն զգալի կերպով ընդլայնուած է Թանգարաններու ցանցը Հայաստանի գիւղական շրջաններու : Մշակոյթի նման օճախներ բացուած են Հաղիճավանք, Գնդեվանք, Ղափան, Եղէգնաձոր եւայլն : Ներկայիս Հայաստանի մէջ մօտ 20 երկրագիտական Թանգարան կայ :

×

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի պետական տեղեկատուութեան գործակալութեան՝ Արմէնփրէսի յիսնամեակին առթիւ, Հոկտ. 20ին Գ. Սունդուկեան պետական ակադեմիայի Թատրոնի մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր ժողով :

Ներածական խօսքը արտասանած է Կոմկուսի Երեւանի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղար՝ Լուտվիգ Ղարիբջանեան : Ապա՝ «Արմէնփրէսի 50 տարին» զեկուցում մը կատարած է գործակալութեան տնօրէնը՝ Արտաւազդ Խաչիկեան, որ երկարօրէն ծանրացած է Արմէնփրէսի յիսնամեայ գործունէութեան եւ իր զեկուցման վերջաւորութեան շեշտած է Թէ օտար ափերու վրայ դեգերող մեր ժողովուրդի զաւակներուն Հայաստանի կեանքի մասին պատմելու, ազգապահպանման դժուարին գործին մէջ անոնց օգնելու նպատակով Արմէնփրէս այժմ Պէյրութի, Նիւ Եորքի եւ Փարիզի հայերէն Թերթերուն ամէն օր տասնեակ տեղեկութիւններ ու յօդուածներ կը հաղորդէ : Ու. Պ. Խաչիկեան կ'ըսէ նաեւ.—

«Հայ ընթերցողը մայրենիի լեզուով օպերատիվ ինֆորմացիա (*) է ստանում երկրում եւ արտասահմանում կատարուող կարեւորագոյն իրադարձութիւնների մասին» :

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.— Ի՞նչ է օպերատիվ ինֆորմացիան, չենք գիտեր, հակառակ անոր որ ինչպէս կ'ըսէ Արմէնփրէսի տնօրէնը մայրենի լեզուով ըսուած է... :

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՔՈՅԿԸ

Ա.

«Ծաղկեփունջ կամ Բրգնիքցիի մը նըւագները» խորագիրը ունի Դանիէլ Վարուժանի գիւանին ամէնէն հին ձեռագիրը։ Անիկա գրուած է 1900–1902ին, երբ բանաստեղծը դեռ չէր գործածեր իր գրական սիրուած անունը, երբ դեռ տան մէջ զինքը կը կանչէին Տոնել, իսկ դպրոցը՝ Դանիէլ Չպուքքեարեան։

1896ի գարնան, երբ Տոնել նոր սկսած էր հեգելով ժամագիրք կարդալ, մայրը՝ Թագուհի, Բրգնիքի գիւղական դպրոցէն դուրս հանելով՝ պատանին կը տանի Պոլիս։

Հէք կինը իր մինուճար զաւակին հետ կը մեկնէր ոճիրներու քաղաքը իր ամուսինը՝ Գրիգոր Չպուքքեարեանը փնտռելու։ Ան տարիներ առաջ գացած էր Պոլիս. ընտանիքը երկար ժամանակ լուր չունէր անկէ։ Կինը սոսկալի բաներ լսած էր 1895ի աշնան Պոլսոյ հայկական կոտորածներու մասին։ Ի՞նչ պատահած էր Գրիգորի, ինչո՞ւ նամակ չէր գրեր։

Անծանօթ քաղաքին մէջ երկար թափառելէ ետք անոնք կը գտնեն իրենց պանդուխտը բանտի մէջ՝ նիհար, հիւծած, աչքերը «կարօտ արեւի»։ Յետոյ, երբ հալածանքները դադրեցան, շատերու հետ Գրիգորն ալ դուրս ելաւ բանտէն։ Անոր ընտանիքը ժամանակաւոր կերպով հաստատուեցաւ Պոլիս։ Դանիէլ երկու տարի յաճախեց Սայըղ Աղաճ թաղի Մխիթարեան նախակրթարանը եւ ապա՝ չորս տարի նոյն միաբանութեան Քաղկեդոնի վարժարանը։ Ան ձրիավարժներու՝ ձրի ուսում ստացողներու շարքին էր, որովհետեւ ծնողքը աղքատ էր եւ չէր կրնար դրամ տալ իր զաւկին կրթութեան համար, «որուն արժէքը լիովին ըմբռնած էին»։

Դանիէլ իր արձակուրդը կ՚անցընէր հօրը մօտ՝ Խաւեար խանի մէջ, ուր պահակն էր իր հայրը։ Խանի խոնաւ եւ մութ խուցերն էին ապաստանած գաւառներէ Պոլիս եկած տասնեակ մը դժբախտ պանդուխտներ։ Տղան անոնց քով կ՚ըլլար ժամերով, կը ծանօթանար անոնց կեանքին, կ՚ունկնդրէր անոնց «հառաչանքներու եւ վէրքերու տրոփիւնը»։

Քաղկեդոնի վարժարանին մէջ առաջին օրէն Դանիէլ արժանացաւ իր ուսուցիչներու ուշադրութեան, դարձաւ Արսէն Ղազիկեան եւ ապա Արիստակէս Քասկանտիլեան վարդապետներու սիրելի տղան։ Վարժարանը 4 տարուան ընթացքին ձեւաւորեց եւ ուղղութիւն տուաւ պատանիին բնատուր հակումներուն։ Հոս ձեւաւորուեցան անոր գեղագիտական ճաշակն ու ըմբռնումները։ Ան մաս կազմեց դպրոցի երգչախումբին եւ մասնակցեցաւ թատերական ներկայացումներուն։ Աւելին՝ 1902ին, երբ Դանիէլ տակաւին 18 տարեկան էր, Պոլսոյ «Մեճմուայի Ախպար» հայատառ թրքերէն թերթին մէջ լոյս ընծայեց յօդուած մը՝ «Թատրոնի շուրջ» խորագրով. «Թատրոնը, կը գրէ ան, բարոյական դպրոց մըն է։ Մարդս հոն բացարձակ կը տեսնայ յոռի կամ լաւ բարքերը, չարն ու բարին յստակ կը պատկերանայ անոր աչքին առջեւ... Թատրոնի մթնոլորտին ներքեւ մարդ մերթ աչքին մէջ արտօսր մը ունի, մերթ շրթանցը վրայ ժպիտ մը...»։

Այս վարժարանին մէջ կը սկսի Դանիէլի առաջին ծանօթութիւնը հայ բանաստեղծութեան։ «Հոն ճանչցած եմ Դուրեանի գործը», գրած է ան յետագային։ Այստեղ է, որ բանաստեղծութիւնը իր առաջին «ծլարձակումները» կատարած է անոր մօտ։ Այսպէս ան կը գրէ շարք մը բանաստեղծութիւններ, որոնց մէկ մասը ամփոփուած է վերը յիշուած «Ծաղկեփունջ» ինքնագիր տետրակին մէջ։

Ահա անոնցմէ երկուքը.

МԵԽԱԿ

Երբ մեղմ ճշոյլներ ճակտիս կը ցանես,
Հոգիս կը խայտայ, ցրուին սեւ խոհերս.
Քաղցր բոյրիդ հետ՝ ոլոր ու մոլոր
Կարծես միտքս ելլէ դէպ երկինս անդորր..

Ծալքերը սըրտիդ — արցունքո՛տ խորքեր–
Ծաղկի ժպտի դէմ, թողուն պահ մը
բստուեր։
Կեանքն ալ բստուեր մ'է, կամ
խաբէութիւն,
Ծաղիկն իր հանոյք՝ որք կ'անցնին խսկոյն։

Արդ՝ բա՛ց, ո՛ ծաղիկ, նեկտարիդ ծրար,
Ըրէ զիս արբշիռ հիւթով զովարար.
Որ թերեւս մոռնամ վայրիկ մը կենաց
Դաժանքն ու մարդուն խօլ քէնն ու
նախանձ։

Ա՜հ, որքան սիրեմ բանաստեղծին կեանք՝
Զի սէր է ան, խոհ, բոյր, ժպիտ եւ
նուագ։

ՄԱՅԻՍ

Արշալոյսը հազիւ բացուած,
Զըւարթ երամք սիրուն ծիծռանց
Իրենց ջերմիկ, փափուկ բոյնէն
Ելած ընդփոյթ կը ճըռողեն.
— Բարի եկար, չքնաղ Մայիս,
Երգի, բոյրի, սիրոյ ամիս։

Դաշտ, մարգ, պարտէզ եւ բուրաստան
Մրցում մ'ունին ծաղկանց գունին.
Շուշան, մեխակ, վարդ ու յասմիկ
Սիւքին շնչով բուրեն քաղցրիկ.
— Բարի եկար, չքնաղ Մայիս,
Երգի, բոյրի, սիրոյ ամիս։

Վերջալոյսին ամէն անգամ
Ես ալ պուրակ կամ դաշտ կ'երթամ,
Եւ բընութեան գեղովն արբշիռ՝
Միշտ կը մըրջեմ՝ առնելով հիռ.
— Բարի եկար, չքնաղ Մայիս,
Երգի, բոյրի, սիրոյ ամիս։

«Գարնան երեկոները Մոտայի մէջ» արձակ բանաստեղծութիւնը կուգայ աւելի ամբողջացնելու երիտասարդին հետաքրքրութիւններու համակարգը։ Հոս հեղինակը նուրբ գոյներով պատկերացուցած է Մարմարայի ծովեզերքին կախարդական գեղեցկութիւնները, մարմին տըւած է բնութեան այն բարեբար ներշնչումներուն, որոնցմով երիտասարդը կ՚ոգեւորի, կը խոկայ եւ կը ստեղծագործէ։ Մարմարայի չքեղ բնանկարին առջեւ իր ապրումը հետեւեալ տողերով կը պատկերացնէ. «Ա՜հ, կրնա՞մ մոռնալ միթէ իր գարնան իրիկունները զով ու գգլիչ։ Ժայռի մը վրայ ընկողմանած, ուր ծովեզերքը կապոյտ ջուրերուն վրայ լուռ կը պառկի, կը դիտեմ, կը զգամ եւ կը գրեմ. այդ գիրերը լուրթ երկինքէն կ՚իյնան սրտիս մէջ եւ անկէ թուղթին վրայ կը չարուին խորհրդաւոր»։

Իր այս բանաստեղծութիւններուն մէջ, ինչպէս կը խոստովանի ան, պատանի բանաստեղծը կը ցուցադրէ «մերթ տըրտում, մերթ ջղագրգիռ խառնուածք մը»։ «Ծաղկեփունջ»ը ապագայ մեծ բանաստեղծին առաջին թոթովանքն է։ Նշանակալից է միայն անով, որ ան վկայութիւնը կը բերէ պատանիին դիտելու կարողութեան, բանաստեղծական կշռոյթին նուրբ զգացողութիւնը։

Հեղինակը թուղթին յանձնած է իր շրջապատէն եւ բնութենէն ստացած տըպաւորութիւնները, տետրակի ընծայականին մէջ խոստովանելով, որ իր գրիչը դեռ անվարժ է, «հայ փայլուն գրագիտութեան նշոյլ մ՚իսկ յաւելուլ»։ Ան անկեղծութեամբ կը հաւաստէ. «Այս փոքրիկ ծաղիկներուն մէջ հոգիս ու սիրտս խառնած եմ. ես ծաղիկը շատ կը սիրեմ, եւ կ՚ուզեմ որ ձօնս ալ ծաղիկ մ՚ըլլայ. չեմ գիտեր, թէ գարնան վաղաթառամ ժպիտն ալ զիս կը սիրէ՞։ Մոտայէն ներշնչուած երդեցի տխուր եւ զուարթ, ժըպիտով ու արցունքով, հոգիս՝ մանուկ զգացումներով, սիրտս ալ անկեղծ սիրով մ՚առլցեալ երդեցի պահ մը, բայց գրիչս — գիտեմ — չկրցաւ ի յայտ ածել այդ սէրն ու զգացումն, զի տակաւին թերավարժ է ան, տակաւին ձեռքիս մէջ դասագիրքն ունիմ եւ մատներուս վրայ՝ մելանի բիծերը»։

Եւ, այնուամենայնիւ, այդ անվարժ տողերուն մէջէն ինքզինք զգացնել կուտայ նորաբողբոջ տաղանդին ճառագայթը։

Գ. ՄԱԴՈՅԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ԵՐԷԿ

«ՎԱՐԻԷԹԷ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Այս ժապաւէնին բեմադիրը կը կոչուի Տիւփոն եւ աւելի նուազ ծանօթ է՝ քան Մուրնաու մը, Լուփու–Փիք մը, Ֆրից Լանկ մը։

Տիւփոնի պատրաստած ժապաւէնները նախատեսել չէին տար, որ ինք պիտի արտադրէր այսպիսի տաղանդաւոր գործ մը։

«Վարիէթէ» ժապաւէնին նիւթը արտասովոր չէ։ Արտասովոր են անոր տեսարանները եւ միջավայրը։ Գլխաւոր դերակատարները երեք հոգի են, ամուսինը, կինը եւ սիրահարը։ Ամուսինը, որ շատ կը սիրէ կինը, իմանալով անոր անհաւատարմութիւնը, կը սպաննէ սիրահարը։

Նիւթ մը, որ բեմադրուած է հարիւրաւոր ժապաւէններու մէջ։ Բայց հոս կայ նորութիւն մը. գլխաւոր երեք տիպարները թրափէզի լարախաղացներ են, եւ ողբերգութեան անցուդարձերը տեղի կ՚ունենան վերը՝ օդին մէջ։ Հետեւելով Ապէլ Կանսի օրինակին, Տիւփոն քամերաները ագատագրած է իրենց անշարժութենէն, այնպէս որ, պատկերները կը ստանան մեծ ուժականութիւն եւ կեանք։

Ուրիշ նորութիւն մը եւս։ Պատմութիւնը կը սկսի իր վախճանէն, այսինքն սիրահարին սպանութենէն, եւ ետ դարձ կ՚ընէ դէպի անցեալ՝ շատ ճարտար փլաշ պէքերով։

Վերջապէս, ժապաւէնը կ՚արժեւորուի երկու հռչակաւոր դերակատարներու խաղարկութեամբ. այդ դերակատարները կը կոչուին Էմիլ Եանինկս եւ Լիա տէ Փութթի։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՅԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ

Մուռնաուի, Լուփու–Փիքի եւ Ֆրից Լանկի կողքին կարելի է յիշել տաղանդաւոր բեմադիր Փապսթի անունը։

Ժորժ Վիլհելմ Փապսթ (1895–1967) ծընած է Չեխոսլովաքիոյ Ռուտնիս քաղաքը, որ ժամանակին մաս կը կազմէր Աւստրօ-Հունգար կայսրութեան։ Աւելի Աւստրիացի է, քան Գերմանացի։ Կարգ մը փորձերէ ետք, 1925ին ան կը բեմադրէ իր հռչակաւոր «Անուրախ փողոցը», որ կը պատկերացնէ յետպատերազմեան Վիեննան, ժողովուրդին ողորմելի վիճակը, սովը, անգործութիւնը, դրամանիշներուն

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ՆՈՐԵՐԻՆ ԱՐԱՐԱԾ ՄԱՍԱՄՐ...

ԵԳԻԼԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԻՕՔԷ

Մանիսայի Հայութիւնը մեծ մասամբ կը զբաղէր ոստայնանկութեամբ։ Գրեթէ ամէն ընտանիք ունէր մանուսայագործութեան գործիքներ։ Պ. Մարտիրոս Սարըեան ունէր հիւսուածեղէնի գործարան մը որ գործ կը հայթայթէր նաեւ տունը աշխատողներու։ Մանիսահայերու մէջ կային նաեւ այլ կարգի արհեստաւորներ ու վաճառականներ։ Այգեգործութիւնն ալ ընտանիքներու ապրուստի աղբիւր մըն էր։

Ինչպէս Խօտէմիշի, Մանիսայի Հայութիւնը եւս հայրենասէր էր ու յեղափոխական։ Մեծ մասամբ դաշնակցական։ Կուսակցութեան գաւառական գործունէութեան կեդրոններէն մին էր, որ տուած է յանդուգն տեռորիստներ ու գործօն յեղափոխականներ։

ԳԸՐԴԱՂԱՃ

Այս գիւղաքաղաքը որ հօրս ծննդավայրն էր, կը գտնուի Զմիւռնիոյ հիւսիսարեւելեան կողմը, Իզմիր–Պանտըրմա շոգեկառքի գիծին վրայ, Իզմիրէն 146 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։

Քաղաքին ետեւը բարձր լեռներ, անընդհատ շուք մը կուտան քաղաքին, արեւուն մուտքը արգիլելով։

Ունի առողջ կլիմայ։ Հողը բարեբեր է ու կ՚արտադրէ արմտիք, բամպակ, խաղող, թուզ, թութ, ընկոյզ։ Մանաւանդ անուանի է Գըրդաղաճի համեղ սեխը։

Գըրդաղաճի Հայերը եւս գաղթած են Դավրէժէն, Խոյէն, Սալմաստէն, Ղափանէն, Ղարաբաղէն եւ Երեւանէն ու հոս հաստատուած 18րդ դարու կէսերուն։ Զեն գտնուած հնագոյն յիշատակարաններ։ Նախապէս ունեցած են եկեղեցի մը, ուր յետագային շինուած է թրքական մէտրէսէ մը (կրօնական դպրոց)։ Հայերը կը հաշուէին մօտաւորապէս 200 ընտանիք։ Ունէին Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին, քարաշէն, կառուցուած 1871ին, որուն դաւիթը ընդօրինակութիւնն էր Զմիւռնիոյ Ս. Ստեփանոս տաճարի սիւնազարդ դաւիթի ճարտարապետական ձեւին։ Նոյնը նաեւ վերնատունը։ Եկեղեցին իր հասութաբեր կալուածներով կը փակէր իր ծախքերը։ Ունէր նաեւ յատուկ դրամ մը, բարեպաշտներու դիւրութեան համար։

Եկեղեցւոյ ներքնամասը հարուստ էր սուրբ նկարներով։ Պարտէզին մէջ շինուած էր երկյարկանի վարժարանի շէնքը, որ բաժնուած էր երկու մասի։ Մին մանչերու՝ Նարեկեան վարժարանը, երկրորդը՝ աղջկանց Վարդուհեան վարժարանը։

Գըրդաղաճի երիտասարդութիւնը վարակուած ուսումնական ու բարեսիրական տենչերէ, հիմնած էր Ուսումնասիրաց եւ Հողատար ընկերութիւնները։ Հին սերունդին խօսակցական լեզուն դժբախտաբար թուրքերէնն էր։

Գըրդաղաճի Հայութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէին արհեստաւորները։ Կային նաեւ ալիւրի, բամպակի եւ ձէթի գործատէրեր, որոնք շոգեշարժ մեքենաներով օժտուած գործարաններ ունէին։ Նոյնպէս կային վաճառականներ, փաստաբաններ, որոնցմէ յիշենք Յովհաննէս Մըըրեան, Յարութիւն Տայեան։

Կրթական մշակներէն՝ Նարեկեան վարժարանի տեսուչ բազմավաստակ Յովհաննէս Մըըրեան, որ հօրս մօրեղբայրն էր, նուիրումով կրթած է սերունդներ։ Աթէնքի մէջ կատարուեցաւ իր յոբելեանը՝ երախտագէտ աշակերտներու նախաձեռնութեամբ։ Նաեւ Զաքար Օ. Զաքարեան (Մանիսացի) նոյնքան խղճամիտ որ վերջին տարիները կը պաշտօնավարէր Գորտէլիոյի վարժարանին մէջ իբրեւ երգեցողութեան ուսուցիչ։ Զոհ գնաց 1922ի դէպքին։

ԳԱՍԱՊԱ

Ալաշէհիր – Ուշաք երկաթուղիի գիծին վրայ հաստատուած քաղաք մըն է Գասապան, Իզմիրի հիւսիսը՝ 93 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։

Քաղաքին արեւելեան կողմը կը բարձրանան լեռներ ու բլուրներ, որոնց տեղացիք Պին Պիր Թեփէ կ՚անուանեն։ Այդ բլուրներէն մին կը կոչուի Էրմէնի Թեփէսի, ուր գտնուած են քանդակուած քարեր ու արձանի բեկորներ։ Համաձայն տեղական աւանդութեան, այդ բլուրին տակ մնացած են հնութիւններ, սակայն պեղումները արգիլուած են։

Գասապայի կլիման բարեխառն, ջուրն ու պտղատու ծառերը առատ էին։ Անուանի էին իր սեխը, կարպզը, մեղրը, սեխն ու ձմերուկը։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(33 – Շար.)

անկողային անկումը: Ժողովուրդին Թըշ-ուառութեան կը հակադրէ ունեւոր դասակարգին զեղխ ու չռայլ կեանքը: Շահագործում եւ այլասերութիւն: Առաջին անգամ ըլլալով շարժապատկերը կը յանդգնէր ցոյց տալ պատերազմին ընկերային եւ բարոյական վատ հետեւանքները, եւ կ'առաջադրէր խաղաղասիրութիւն եւ ընկերվարութիւն:

Պատկերներուն իրապաշտութիւնը եւ Թշուառութեան ցնցող տեսարանները մեծ ազդեցութիւն գործեցին հանդիսատեսներուն վրայ: «Անուրախ փողոցը» բը – ռունցքի հարուած մըն էր, որ կ'իջնէր անհոգ մարդկութեան եւ քաղաքական ղեկավարներու գլխուն: Իրենց արուեստին նպաստը կը բերէին նաեւ անուանի դերասանուհիներու հոյլ մը, ինչպէս՝ Ասթա Նիլսըն, Վերնէր Քրաուս, Վալեսքա Կերթ եւ նորածին աստղ մը՝ Կրեթա Կարպօ:

Անկէ ետք Փապսթ բեմադրեց ուրիշ ժապաւէն մը՝ «Ժան Նէյլի սէրը», ներշնչուած՝ Իլիա Էհրենպուրկի մէկ վէպէն: Այս ժապաւէնին մէջ Փապսթ կը պատմէր դրուագ մը Խրիմի ռուսական յեղափոխութենէն: Ժան Նէյլի դերը կը կատարէր գեղանի Պրիկիթթէ Հելմ, որ յայտնութիւն մը եղած էր Լանկի «Մեթրոփոլիս» ժապաւէնին մէջ:

Յետպատերազմեան մթնոլորտի մը մէջ տեղի կ'ունենայ Ճօ Մէյի՝ «Հայմ Քէր» ժապաւէնը, ներշնչուած գերմանացի մեծ Թատերագիր Լէոնարտ Ֆրանքի «Կարլ եւ Աննա» գործէն: Յուզիչ, սրտաճմլիկ, յուսահատեցնող նիւթ մըն է Կարլ եւ Աննան, ինչպէս են յունական ողբերգութիւնները: Պատերազմը ոչ միայն աւերներ կը գործէ կռիւներու ընթացքին, այլ եւ կրնայ ունենալ նաեւ ճակատագրական անդարմանելի հետեւանք՝ մարդ էակին վրայ:

Կարլ եւ Ռիխարտ պատերազմական գերիներ են ռուսական ճամբարի մը մէջ: Քով քովի երկնցած, երկու բարեկամները գիշերները կը վերյիշեն իրենց անցեալը, նախապատերազմեան երջանիկ օրերը: Կարլ գրեթէ միշտ կը խօսի իր կնոջ՝ Աննայի մասին, որուն հետ նոր ամուսնացած է: Կը զրուցէ անոր արժանիքները, գեղեցկութիւնը, մտերիմ մանրամասնութիւններ կուտայ իրենց ամուսնական յարաբերութիւններուն մասին: Կարլ եւ Ռիխարտ երկու անջատ անհատներ չեն, այլ՝ անհատի մը երկու մասերը: Եւ ամէն գիշեր, ճամբարի հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ, Կարլ եւ Ռիխարտ կ'ապրին երեւակայական կեանք մը, այնքան որ, Ռիխարտ կը սիրահարի Աննային:

Այլեւս անկարելի կը թուի իրեն ապրիլ այս դժոխքին մէջ, երբ դրախտն ու Աննան գոյութիւն ունին: Հետեւաբար կը փախչի իր տան մէջ, սպասելով Կարլի վերադարձին կամ մահուան:

Կարլ եւ Ռիխարտ կ'որոշեն փախուստ տալ: Պէտք եղած պատրաստութիւնները կը տեսնեն ու գիշեր մը կ'անցնին փշաթելերը եւ կը վազեն դէպի դիմացի անտառը: Պահակները կը տեսնեն զիրենք ու ահազանգ կուտան: Ռիխարտ կը յաջողի խոյս տալ, բայց Կարլ կը բռնուի ու կը վերադառնայ բանտ: Մեծ դժուարութիւններ յաղթահարելով, Ռիխարտ կը հասնի մինչեւ իր բարեկամին տունը: Անոր կը ներկայանայ իբրեւ իր ամուսինը: Աննա, որ խոհեմ կին մըն է, կը զգուշանայ: Ռիխարտ սակայն կամաց – կամաց ինքզինք կը պարտադրէ, կուտայ այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնց միայն ամուսինը կրնար տեղեակ ըլլալ: Կը մնայ հոն...

Տարիներ ետք, պատերազմի աւարտին, Կարլ ազատ կ'արձակուի եւ կը վերադառնայ տուն: Ռիխարտ եւ Աննա զարձած են այր ու կին: Կարլ այլեւս օտարական մըն է իր տան մէջ:

Յատկանշական ուրիշ ժապաւէն մըն ալ՝ «Ո՞վ է յանցաւորը», բեմադրութեամբ Փօլ Ցինէրի, խաղարկութեամբ ողբերգակ մեծ դերասանուհի Էլիզապէթ Պերկնէրի: Իրապաշտ մթնոլորտի մը մէջ, բեմադրիչը մեզի կը ներկայացնէ կէս-ռուս եւ կէս-գերմանացի կին մը, որ ներշնչուած է Էմմա Պովարիէն: Էլիզապէթ Պերկնէրի կողքին երկու մեծ դերասաններ՝ Էմիլ Եանինկզ եւ Քոնրատ Ուայթ կը մարմնաւորեն ամուսինը եւ սիրահարը:

Այսպէս, 1925ի յաջորդող տարիներուն, եւրոպական շարժապատկերի կեդրոնը Փարիզէն փոխադրուած էր Պերլին: Շնորհիւ իր պատմական, տպաւորապաշտ եւ իրապաշտ երեք ճիւղերուն, գերմանական ժապաւէնները մեծ ընդունելութիւն կը գտնէին աշխարհի բոլոր սրահներուն մէջ: Մինչեւ 1933 թուականը, գերմանական շարժապատկերը տուաւ արժէքաւոր գործեր: Այդ թուականին, կամայ թէ ակամայ, դարձաւ քաղաքական գործիք, այսինքն՝ դադրեցաւ արուեստ ըլլալէ:

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԸ

Աւստրիական շարժապատկերը պէտք է նկատել գերմանական շարժապատկերին մէկ բնադաւառը, մինչեւ խօսուն ժապաւէններուն ծնունդը: Շատ մը գերմանացի արուեստագէտներ եւ բեմադրիչներ իրենց ժապաւէնները կը պատրաստէին Վիէննայի մէջ, իրենց ճաշակին համեմատ, առեւտրական նպատակներով:

Կային նաեւ տաղանդաւոր հունգարացի բեմադրիչներ, ինչպէս՝ Միքայէլ Քերթէշ եւ Ալեքսանտր Քորտա, որոնք դարձան աշխարհահռչակ:

Կը բեմադրուէին կէս-պատմական ժապաւէններ, ինչպէս՝ «Սոդոմ եւ Գոմոր», «Սամսոն եւ Տալիլա», «Սարուկ Թագուհին», «Հապսպուրկներու ողբերգութիւնը»:

Կային նաեւ մեծ երաժիշտներու կեանքը ներկայացնող ժապաւէններ: Այս ժապաւէններէն յիշենք «Պեթհովէն», «Շոփէնի Նոքթիւրնը», «Շթրաուսի Վալսը» եւ «Պարոն Լեհար», որուն մէջ Ֆրանց Լեհար վերցուած էր գլխաւոր դերերը եւ կը մարմնաւորէր իր իսկ տիպարը:

Ռոպերթ Վինէ, «Քալիկարի»ի հեղինակը, Վիէննայի մէջ կը պատրաստէր «Վարդի ասպետը» ժապաւէնը, խաղարկութեամբ ֆրանսացի դերասաններու՝ Հիւկէթ Տիւֆլօ եւ Ժաք Քաթլէն, որոնք արդէն միասին եղած էին «Քէօնիկս – մարք» պատմա – ողբերգական գործին մէջ:

Երկրին ներկայացուցած քաղաքական աննպաստ վիճակին պատճառով, աւստրիական ժապաւէնը պիտի մընար միշտ երկրորդական դիրքի վրայ, թալէ ետք Շուպերթի կեանքէն վերցուած գեղեցիկ եւ աշխարհահռչակ գործ մը՝ «Անաւարտ համանուագը», 1933ին:

Գաղութէ Գաղութ

ՖԼՈՐԷՍԻ (Արժանթին) Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից, «Արծրունի» վարժարանի համար կառուցուած երկյարկանի հոյակապ շէնքը Սեպտեմբերի վերջ բացած է իր դուռները աշակերտութեան առջեւ: Դպրոցի հոգաբարձութեան ատենապետը՝ ընկ. Գ. Տէր-Մարտիրոսեան յայտնած է, թէ ցարդ ծախսուած է 41 միլիոն փեսօ, բայց դեռ որոշ գումար մը կը պակսի, ամբողջացնելու համար շէնքին կահաւորումը:

ԱԹԷՆՔԻ Հայոց Առաջնորդարանին մէջ, Հոկտեմբեր 8ին, գումարուած է Յունահայ Թեմի Պատգամաւորական Ժողովը, շրջաններու պատգամաւորներու մասնակցութեամբ: Քննուած են Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան եւ անոր յարակից՝ Տնտեսական եւ Ուսումնական Խորհուրդներու, ինչպէս նաեւ Կրօնական Ժողովի երկամեայ նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնները, որոնց մասին ժողովը արտայայտած է իր գնահատանքը: Յունահայ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամ ընտրուած են՝ Ներսէս Յակոբեան, Գաբրիէլ Վարժապետեան, Եղիա Արշակունի, Միհրան Եաղճեան, Հայկ Զաքեան, Օննիկ Փալանճեան, Պօղոս Պօղոսեան, Սիմոն Սիւլեան, Երուանդ Մանուկեան, Գէորգ Փալամուտեան եւ Յակոբ Անդրէասեան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Ձայներ Գաւառէն

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը յիշատակուեցաւ հանդիսութեամբ մը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21ին, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի եւ Նոր Սերունդի:

Ներկաներուն մէջ մեծ թիւ կը ներկայացնէին երիտասարդները, որոնք, իրենց կարգին, փութացած էին սրահ՝ լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը:

Յոտնկայս երգուած ֆրանսական փառերգէն եւ «Յառաջ Նահատակ»էն ետք, օրուան նախագահը՝ ընկ. Լեւոն Մուրատեան անհրաժեշտ գտաւ, որ գաղթաշխարհի Հայութիւնը մօտէն հետաքրքրուի իր ազգային դատով եւ պատրաստակամ գտնուի զօրավիգ կենալու Հ. Յ. Դաշնակցութեան, քանի որ ինչպէս անցեալին նաեւ այսօր, ան դրօշակիրը կը մնայ ժողովուրդին իրաւունքներուն՝ մշակութային, քաղաքական մարզերէ ներս հաւասարապէս:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիրը. արտասանութիւն մը Տիկին Սօսի Պայրամեանէ, երգ՝ Օր. Օտէթ Քաղեճեանէ, զոյգ պար՝ փոքրիկներ Ճեբանեաններէ, երգ՝ Վարուժան Խաչատուրեանէ, պար՝ Նոր Սերունդի «Ճէյրան» պարախումբէ, երգ՝ Միլօ Խաչատուրեանէ, երգ՝ Օր. Սիլվի Յովսէփեանէ, արտասանութիւն՝ Օր. Նուէր Գասպարեանէ, արտասանութիւն՝ Վարուժան Գպիրեանէ:

Օրուան բանախօսը՝ ընկ. Միսաք Միրզէ ծանրացաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազգային առաքելութեան վրայ, յիշեցնելով, թէ տասնամեակներու այլազան աշխատանքին եւ պայքարին շնորհիւ կոփուեցաւ հայ ժողովուրդի քաղաքական միտքը, որ աստիճանական հոլովոյթներէ անցնելով այսօր բիւրեղ տարազով մը կ'արտայայտուի — Միացեալ Հայրենիք, համախումբ Հայութեամբ իր հողին վըրայ, ազատ եւ անկախ իրավիճակով: Այսօր, ըստ ան, Դաշնակցութեան համար Հայաստանի բարգաւաճումը ուրախալի երեւոյթ մըն է, քանի որ կորիզը զօրանալով՝ վաղը, ապագայ մեծ Հայաստանին վէմը ամուր կ'ըլլայ: Արտասահման պէտք է պահէ իր ազգային դիմագիծը եւ քարոզչական ճամբով միշտ արծարծէ իր հողերու հարցը:

Լ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՁԻԳԸ

Գ.

Տավիտ գլուխը երկարեց դրան շրջանակին մէջ, ու հարցուց:

— Ի՞նչ անցած դարձած է, տիկին Ֆօրթիէ:

Ժանն կը հեծկլտար:

— Ըսէք, տեսնեմ, ի՞նչ եղած է ձեզի:

— Ա՛հ, խեղճ Տավիտս, դժբախտ եմ, թոթովեց Ժանն, ջանալով զսպել իր հեծկլտուքները: Այո, շատ դժբախտ եմ... ճախողութիւնը կը հալածէ զիս...: Հոսկէ կը վտարեն զիս:

— Հոսկէ կը վտարե՞ն ձեզ, գոչեց Տավիտ, այս լուրէն ընկճուած: Անկարելի բան է: Պ. Լապրո՞ւ ըրաւ այդ բանը:

— Ո՞վ կ'ուզէք որ ըլլայ:

— Ի՛նչ, գործատէ՞րը ըրաւ: Ահ, տարօրինակ բան է: Բայց ինչո՞ւ համար... Ինչո՞վ կը մեղադրէ ձեզ...:

Ժանն համառօտակի պատմեց գործատէրին դժգոհութեան պատճառները:

— Հիմա խնդիրը զարմանք չի պատճառեր ինծի, ըսաւ Տավիտ, մտիկ ընելէ յետոյ: Գործատէրը շատ կանոնապահ է: Կ'երեւայ որ բանակին մէջ սպայ եղած է ան: Դուք չէք յարգած այն բանը զոր գործատէրը ամէնէն աւելի կը սիրէ աշխարհի մէջ, այն է արգելահրամանը: Բայց ատոր համար մի վշտանաք, տիկին Ֆօրթիէ... գործը կը կարգադրուի: Վարօղի պէս կը բռնկի Պ. Լապրու, բայց հոգւով շատ բարի մարդ մըն է, ան չի կրնար ձեզ վռնտել, այրի տիկին Փիէր Ֆօրթիէ, ու պիտի չվտարէ:

— Տավիտ, հոսկէ պիտի հեռանամ: Ութ օրէն պիտի ձգեմ գործարանը, պատասխանեց Ժանն զառնօրէն: Բայց ինչպէս Պ. Լապրուի ըսի, այս բանը անպատճառ պիտի ըլլայ իրեն:

— Տիկին Ֆօրթիէ, հոմը կը քշէ կը տանի տանիկ խօսքերը: Ես ապահով եմ որ գործատէրը պիտի խորհի այդ մասին: Դուք վստահ եղէք որ գործը պիտի կարգադրուի ու դուք մեր քով պիտի մնաք: Ցտեսութիւն տիկին Ֆօրթիէ...: Գիշեր բարի, պզտիկ ընկերդ ողջագուրէ...:

Տավիտ թեւերը երկարեց Ժորժի, շարունակելով կերպով երկու անգամ համբուրեց զայն ու դուրս ելաւ: Ժանն սպասեց որ ներկայութեան թուղթերը բերեն, որպէսզի դուրը գոցէ: Տասը վայրկեան անցնելէ յետոյ՝ Ժաք Կարօ երեւան եկաւ:

— Ահա ներկայութեան թուղթերը, ըսաւ գործավարը, պատուհանին մէջ գտնուող դարակի մը վրայ դնելով զանոնք: Նոր բան մը կա՞յ:

Փոքրիկն Ժորժ անոր քով գնաց, ձեռքը բռնեց ու այդ հարցումին տուաւ սա պատասխանը.

— Մեծ վիշտ ունինք, Ժաք բարեկամս: Գործարանը կը ձգենք...:

Գործավարը սարսռաց:

— Գործարանը կը ձգէ՛ք, գոչեց Ժաք Կարօ, մանկամարդ կնոջ նայելով, որ աչքերը կը սրբէր:

Ժանն գլխու հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Ուրեմն պատահեցաւ այն բանը զոր կը կանխատեսէի, ու կը վախնայի անկէ: Գործատէրը յանդիմանած է ձեզ... ու դուք ալ պատասխանած էք... ան բարկացած է, ու...:

— Վտարեց զիս, լրացուց տիկին Ֆօրթիէ:

— Անպատճառ բարկացած էք, ըսաւ Ժաք:

— Բրտօրէն վարուեցաւ ան: Ես ալ ընդվզեցայ անոր յանդիմանութեանց դէմ, որոնք կրնային թերեւս պատճառաբանուիլ նուազ խստօրէն. կարճ խօսքով՝ ութ օրէն պիտի հեռանամ գործարանէն:

— Ո՞ւր պիտի երթաք, ի՞նչ պիտի ընէք, հարցուց Ժաք ուժգին շեշտով մը:

— Ես ալ չեմ գիտեր թէ ո՛ւր պիտի երթամ... Պիտի աշխատիմ...: Պէտք է որ աշխատիմ չարաչարօրէն, իմ եւ զաւակներուս ապրուստը ճարելու համար:

— Օ՛հ, Ժանն, պէտք չէ սխալով մը ծանրացնել արդէն իսկ շատ դժուարին կացութիւն մը: Գործատէրը կրնայ ետ առնել առաջին վրդովումի մը մէջ տրըւած որոշում մը:

— Կ'ուզեմ հոսկէ մեկնիլ:

— Լրջօրէ՞ն կ'ըսէք:

— Շատ լրջօրէն: Ձեզի կը կրկնեմ թէ կ'ուզեմ հոսկէ հեռանալ:

— Իսկ ես պիտի չկրնամ ձեր երեսը տեսնել այլեւս:

— Աւելի լաւ: Յիշեցէք թէ քիչ մը առաջ ինչ կ'ըսէի ձեզի: Այլեւս չտեսնելով իմ երեսս, պիտի մոռնաք զիս:

— Դուք ալ յիշեցէք իմ խօսքս. իմ սէրս կեանքս իսկ է: Ձեմ կրնար ձեզ սիրելէ դադրիլ, ինչպէս առանց շնչելու չեմ կրնար ապրիլ: Ժանն, կ'աղաչեմ, անխորհուրդ գործ մի ընէք: Վաղը գործատէրին հետ կը խօսիմ, ու կը խնդրեմ որ հոս վար դնէ քեզ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Էտմոն Զաքարեան, Պ. Սուրէն Էքսէրժան եւ կինը (ծնեալ Հանրիէթ Զաքարեան), Միշէլ Յովիկեան եւ կինը (ծնեալ Իվէթ Զաքարեան), Պ. Պ. Էտուար եւ Արման Էքսէրժան, Օր. Մարի-Ֆրանս Էքսէրժան, Պ. Յովհաննէս Զաքարեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի 5 Նոյեմբեր ժամը 10.30ին, Մարսէյլ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցին, 92, Ռիւ տ'Օպանեը, իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր՝

ԷՏՄՈՆ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 28ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈԻՍԱԻՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, պատարագ կը մատուցուի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, իր շրջանի ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ահարոն Պէրպէրեան, Յովհաննէս Պէրպէրեան, Նազար Բապուճեան, Դաւէս Զապունեան, Մկրտիչ Կարապետեան, Լեւոն Նէտիլեան, Բիւզանդ Գամեան, Աւագ Պաղտասարեան եւ որդին Միշէլ, Յովհաննէս Աբգարեան, Պօղոս Պօղոսեան, Օննիկ Գուրեան, Հմայեակ Ուզունեան, Վաղարշակ Ուրբաթեան, Յովհաննէս Եղիշէեան, Տոքթ. Յովհաննէս Քիւթիւկեան, Տիկ. Է. Բիւզանդ (մեռած Ամերիկա), Հայկ Թէնէքճեան, Ահարոն Արքահամեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Աշոտ Նշանեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մարգար Բարխեան, Տաճատ Սուքիասեան, Յակոբ Մէսէլեան, Կարապետ Քէլէշեան, Հրանդ Ունանեան, Վարդան Զպուքճեան, Շաւարշ Տէր-Պարսամեան (Նոր Սերնդական):

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ 28 Հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկսեալ: Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 20.30էն մինչեւ լոյս 5րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահը:

Place du Panthéon, Métros : Saint-Michel et Luxembourg

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՅԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

« LES BALLETS ARMENIENS »

Ղեկավարութեամբ ԵՒԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆԻ

Երգեր եւ նուագախումբ ղեկավարութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 փր. — ուսանող, զինուորներու համար կէս գին

×

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

«Անտոք» եւ «Վարուժան» կոմիտէներու եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի, Հոկտ. 29, Կիրակի ժամը 16էն 24

Institution Sainte Marie Foyer des Jeunes

Route du Coin, après le Stade de St. Chamond

Կը նախագահէ ՌՈՊԷՐ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ Կը խօսի ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական բաժին — խնջոյք, — պարեր — ճոխ պիւֆէ:

SALONS SPLENDID

31, Bd. d'Athènes — MARSEILLE

Samedi 28 Octobre de 22 h. à l'aube

Nuit de l'U.G.A.B.

Organisée par son Club de Jeunes, animé par André AUZIAS et son orchestre avec HENRI TACHAN

Réservation auprès des membres du Club ou téléphoner : 66-47-05 ou 33-71-26

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
VERDUN
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Լիոնի Համալսարանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 8ին, ամէն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը: Մանրամասնութեանց համար դիմել քարտուղարութեան, Փասթէօր փողոց, թիւ 74:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, բաժակ մը թէյի շուրջ, իր ղպրոցի սրահին մէջ, Հոկտ. 29 Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3.30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, հաճելին օգտակարին միացնելով, ընկերական ուրախ օր մը անցընելու: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Հայրենակցական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 29 Հոկտեմբերին հայրենակից Ռուբէն Նաճարեանի բնակարանը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Բոլորին ներկայութիւնը խիստ անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ուրբաթ (3 Նոյ.) կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 փր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770-39-35 Ա. Թորոսեանի 793-53-71, Հ. Սարեանի 735-17-48

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Լիբանանայ տաղանդաւոր երգչուհի

ԹԱԳՈՒՀԻ ԹԷՔԵԱՆ

Վկայեալ Պէյրութի Պետ. Երաժշտանոցէն

կուտայ իր միակ երգահանդէսը 9 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 9ին, ՕԹԷԼ ՍՓԼԱՆՏԻՏԻ սրահին մէջ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն.— Կոմիտաս Վարդապետ, Կանաչեան, Սպենդիարեան, Գ. Ալէմշահ, Տիգրանեան, Յարութիւնեան եւ, միջազգային հռչակի տէր Տրպիւսի, Վէրտի, Շուպէրթ եւն.:

Մուտքի տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Բարեգործականի Տիկիններուն եւ հանդիսութեան օրը՝ կիշէն, ինչպէս նաեւ Բարեգործականի Քարտուղարութեան մօտ, 7 Ռիւ Փափէր, Հեռ. 54-16-50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, փոխան ծաղկեպսակի Մարտիրոս Էժտահարեանի մահուան տխուր առթիւ.—

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղ. վարչութիւն, Վարդանեան ընտանիք, Պասմաճեան ընտանիք 100ական փր., Տէր եւ Տիկին Մընայեան, Պր. Մանկասար Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկ. Ղազար Միքայէլեան 50ական, Տիկ. Արշալոյս Ինէքճեան 40, այրի Տիկ. Լիւսի Սաղաթէլեան, Պր. Պօղոս Աղաճանեան եւ Օր. Սիւզմէճեան 20ական, Մարսէյլէն — Ջինիճեան ընտանիք, Պ. Դանիէլ Պակըյեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քաչեան, այրի Տիկ. Մարիցայ Միսաքեան, Պ. Աստուր Միսաքեան, Տիկ. Վիքթորիա Պակըյեան 50ական, Պ. Պօղոս Թուրեան 30: Թարգմանչաց տօնախմբութեան առթիւ Տիկ. Գեղանոյշ Ֆէլլահեան 50 Ֆրանք:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի հայ գաղութին 40րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նոթր-Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը տեղի պիտի ունենայ 29 Հոկտեմբեր Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ծ. Թ. Ծ. Վ. ՋՈՒԽԱՃԵԱՆ, հոգեւոր պետ Մարսիլիոյ ու շրջակայից հայ կաթողիկէներուն:

Փափաքելի է որ մեր հայ բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուի սոյն օրուան սրբազան արարողութեան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL «HARATCH» 32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ

Մասնաճիւղին կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux

rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպօնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

ԿՈՉ
ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Շարլ Ազնաւուր առաջին անգամ ըլլալով կը մօտենայ իր Ազգին դրական կերպով, բացառիկ կալա մը տալով Նոյ. 14ին Օլէմփիայի մէջ ի յարգանս հայ հասարակութեան եւ ի նպաստ հայ վարժարանին (Սամուէլ Մուրատեան):

Ազնաւուրի փափաքն է որ այդ օր, սրահը լեցուի միմիայն Հայերով:

Արդ, կոչ կ'ուղղենք բոլոր հայ կազմակերպութիւններու որոնք կը փափաքին մասնակցիլ կազմակերպչական այս յոյժ կարեւոր գործին, հաւաքուիլ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մեծ դահլիճին մէջ Շաբաթ 28 Հոկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 9.30ին:

Մեզի թիկունք են Օլէմփիայի կազմակերպչական մեքենան, նախագահութեամբ Պր. Կառվարենցի:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՇԱԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 28 OCTOBRE 1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.551
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
48me ANNÉE — N° 12.551

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՆԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՍԻՒՆԻՆ ԳԱՄՈՒԱԾ

—o—

Ներքին տագնապը կը շարունակէ մեծապէս մտահոգել Թուրքիոյ վարիչները. ամէնէն առաջ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը, որ իսկական տէրն է երկրին: Անոր մաս կը կազմեն ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու հրամանատարները, վարչապետը եւ նախարարներ՝ Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայի նախագահութեան տակ:

Այս Խորհուրդն է, որ կ'որոշէ ամէն բան եւ կառավարութիւնը կը գործադրէ, ձեւականօրէն Խորհրդարանի վաւերացումով: Չէ պատահած երբեք, որ զինուորականներու տուած որոշումները մերժուին դահլիճին եւ Ազգային Մեծ Ժողովին ու Ծերակոյտին կողմէ:

Այսպէս է, որ Սեպտեմբեր 23ին Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդը որոշեց երկու ամիս եւս երկարաձգել Պաշարման Վիճակը՝ 11 նահանգներու մէջ եւ քանի մը օր վերջ Խորհրդարանը վաւերացուց զայն: Ուրեմն ամէն երկու ամիսը անգամ մը կատարուած երկարաձգումներով մէկուկէս տարիէ ի վեր ի զօրու է Պաշարման Վիճակը, որ 1971 Ապրիլ 26ին միայն երկու ամսուան համար հաստատուած էր Նիհատ Էրիմի առաջին դահլիճին օրով, իբրեւ հետեւանք նոյն տարուան Մարտ 12ին բանակի հրամանատարներու ծանօթ յուշագրին՝ ուղղուած Ատալէթական վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի:

Զինուորականները տապալեցին այս վերջինը, որ սակայն կը վայելէր Խորհրդարանի մեծամասնութեան վստահութիւնը: Կատարուածը հակառակ էր ժողովրդավարական սկզբունքներու: Տէմիրէլ գլուխ ծռեց բանակին առջեւ: Ու հիմա Անատոլուի զանազան քաղաքներուն մէջ իր կատարած շրջապտոյտներու ընթացքին անընդհատ ժողովրդավարութեան կը ճառէ:

Նուշէհիրի իր ճառին մէջ շեշտեր է, որ «[illegible] զօրութիւնը ազգին կը պատկանի, անոր հեղինակութիւնն է: Ազգին վրայ հիմնուած է Հանրապետութեան գաղափարականը: Պարտաւոր ենք ճանչնալ անոր այս իրաւունքը»:

Անկեալ վարչապետը միաժամանակ կը շարունակէ հանրութիւնը զգուշացնել «կարմիր վտանգ»ին դէմ եւ հակասահմանադրական կը նկատէ ծայրայեղ հոսանքները:

Ատալէթի Սամսոնի համագումարին ուղղած իր պատգամագրով կ'ազդարարէ.

— Զգո՛յշ կեցէք համայնավարութեան դէմ, որ կը բնաջնջէ մարդկային ազատութիւնները: Միակ միջոցն է տէր կանգնիլ ազատական եւ ժողովրդավար իրաւակարգին: Համայնավարներու նպատակն է անկնկալ յարձակումով մը իշխանութեան տիրանալ: Ատենէ մը ի վեր ծայրայեղ հոսանքները կը գործեն մեր երկրին մէջ:

Կը թուի թէ այդ հոսանքները ուժեղ մէջքեր ունին երկրին ամէն կողմը: Պատերազմական ատեաններու ծանր վճիռները եւ զինուորական ու ոստիկանական ուժերու ամարդի ու վայրագ միջոցները չեն յաջողած արմատախիլ ընել ձախապաշտ տարրերը:

Ամնըսթի Ինթըրնէշընըլ միջազգային կազմակերպութիւնը, հիմնուելով Անգարայի կառավարութեան հաղորդած թիւերուն վրայ, իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ Պաշարման Վիճակի հաստատութենէն ի վեր բանտարկուած են 7000 հոգի: Իրական թիւը շատ աւելի է: Դարձեալ ըստ Թրքական աղբիւրներու, — Հալքեան երեսփոխան Էթին Եըլմազի — ձերբակալուած են 3500 մտաւորականներ, — համալսարանի դասախօս եւ ուսուցիչ նախակրթարանի կամ երկրորդական վարժարանի: Բանտերուն մէջ անպակաս են աղջիկներու եւ մանչերու բռնաբարման զզուելի դէպքեր, ալա թուրքա մեթոտով: Չարչարանքները սովորական են:

Ձերբակալութիւններ տեղի կ'ունենան յաճախ, իբրեւ հետեւանք մատնութիւններու:

Կը թուի թէ համայնավարական եւ անիշխանական գաղափարները խոր արմատ ձգած են համալսարանի դասախօսներուն մէջ: Վերջերս վարչապետ Ֆէրիտ Մէլէն Խորհրդարանէն կը պահանջէր Սահմանադրութիւնը վերաքննել այն ձեւով, որ կառավարութիւնը իրաւասութիւն ունենայ համալսարաններէն հեռացնելու բոլոր անիշխանական տարրերը, որոնք կը փորձեն Թուրք երիտասարդութեան գլուխը լեցնել միջազգային համայնավարութեան գաղափարականով:

«Իրաւունք տուէ՛ք մեզի եւ 24 ժամէն կը մաքրագործենք զանոնք», կը շեշտէր:

Ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ, որ «մաքրագործելու» արհեստին մէջ մէկ հատիկ են Թուրքերը:

Մարդկային իրաւանց բռնաբարումը Թուրքիոյ մէջ մեծ վրդովում առաջ բերած է արեւմուտքի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ:

Ստրազպուրկի Եւրոպական Ընդհանուր Ժողովի Հոկտ. 23ի նիստին մէջ Հոլանտայի եւ Նորվեկիոյ աշխատաւորական ներկայացուցիչները անարգութեան սիւնին գամած են Թուրքիան: Շուէտի ազատական ներկայացուցիչը պահանջած է քննիչ մարմին մը ղրկել Թուրքիա, տեղւոյն վրայ քննելու համար խնդիրները:

Դժբախտաբար Թուրքերու պաշտպանութիւնը ստանձնած են Պելժիոյ եւ Զուիցերիոյ ներկայացուցիչները:

Ներկայիս ստոյգ է մէկ բան. ա՛յն, որ միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ բացէ ի բաց խայտառակուած է Թուրքիա: Ցունաստանէն աւելի ծանրակշիռ է Թուրքիոյ պարագան: Պէտք է սպասել, որ Ստրազպուրկի արիսպագոսէն արտաքսուի Աթաթիւրքի երկիրը, որ մէկուկէս տարիէ ի վեր ենթակայ է զինուորականներու մենատիրութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՈՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՑ

—o—

Աւելի օր հաստատուեցաւ, թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Հանոյի եւ Ուաշինկթընի միջեւ, Հոկտեմբեր 22ին, Վիէթնամի խաղաղութեան շուրջ: Արդարեւ, Հանոյ հրապարակեց խաղաղութեան համաձայնագիրը իր ամբողջութեանը մէջ, որ կը պարունակէ 9 կէտեր: Ըստ Հանոյի՝ համաձայնագիրը գործադրութեան դրուելու համար կը մնար միայն ստորագրել զայն. ստորագրութեան վերջին թուական նշանակուած էր Հոկտեմբեր 31ը: Արդ Հանոյ կը դատապարտէ Ամերիկացիները, որ կը ձգձգեն եւ նոր դժուարութիւններ կը յարուցանեն:

Քիսինկէրն է որ տուաւ Ուաշինկթընի պատասխանը: Խօսելով Մ. Նահանգներու նախագահին անունով ան ընդունեցաւ, թէ համաձայնութիւն գոյացած է երկուստեք, իսկ ինչ կը վերաբերի Հոկտեմբեր 31ի ստորագրութեան պայմանաժամին, անիկա հաւանական թուական մը նկատուած է պարզապէս: Քիսինկէրի համար «խաղաղութիւնը ձեռքի տակ է», կը մնայ միայն «քանի մը մանրամասնութիւններ» կարգադրել: Նիքսընի անձնական խոր - հրդատուն հասկցուց իր յայտարարութիւններու ընթացքին, թէ «խոչընդոտ»ը կուգայ Սայկոնէ: Արդ, Քիսինկէր դիմած է Հանոյի, որպէսզի վերջին հանդիպում մը եւս տեղի ունենայ իրենց միջեւ: Ան կը վստահեցնէ, թէ «երեք-չորս օրուան մէջ» հարցը կը կարգադրուի:

Աւելցնենք, որ ըստ Քիսինկէրի, Հոկտեմբեր 8ին Հանոյ վերջապէս գործնական եւ ընդունելի առաջարկներ հրապարակ դրած է՝ հրաժարելով անզիջող դիրքէն: Այսպէս ան հրաժարած է պահանջելէ, որ fոալիսիոն կառավարութիւն մը կազմուի, որ ինք վէթօյի իրաւունք ունենայ Հարաւային Վիէթնամի ներկայացուցիչին (Նախագահ Թիէօ) նկատմամբ եւայլն:

Միւս կողմէ, սակայն, Թիէօ իր կարգին յստակ պահանջներ կը դնէ. նախ կը պահանջէ, որ զինադուլը ստորագրուի ոչ միայն Հանոյի եւ Ուաշինկթընի կողմէ, այլեւ Սայկոնի եւ Հար. Վիէթնամի ազատագրական շարժումի առժամեայ կառավարութեան: Միւս կողմէ ան կ'ուզէ, որ «ազգային համերաշխութեան մարմինը», որ կեանքի պիտի կոչուի զինադուլի վաղորդայնին, «վարչական» նկարագիր ունենայ եւ երբեք «fոալիսիոն կառավարութիւն» չդառնայ: Վերջապէս միջազգային հսկողութիւն մը անհրաժեշտ կը դառնէ զինադուլի պահուն, քանի որ համայնավարները օգտուելով քանի մը ժամերու անկայուն վիճակէն՝ կրնան նոր շրջաններ գրաւելու փորձեր կատարել: Ծշդենք, որ Քիսինկէր արդար կը դտնէ Թիէօյի այս պահանջները:

Արդ, ինչպէս կը տեսնուի, «լուծելի քանի մը կէտերը» որոնց անդրադարձած էր Քիսինկէր, առանք են:

Հոկտեմբեր 22ի համաձայնագիրը, հրապարակուած Հանոյի կողմէ, հետեւեալ ձեւով կարելի է ամփոփել.

— Մ. Նահանգները կը յարգեն Վիէթնամի անկախութիւնը, գերիշխանութիւնը, միութիւնը եւ ամբողջականութիւնը՝ ճշդորոշուած Ժընեւի 1954ի համաձայնագիրներով:

— Զինադուլը կը հաստատուի համաձայնագրի կնքումէն 24 ժամ ետք. Ուաշինկթըն կը դադրեցնէ իր զինուորական գործողութիւնները, երկու ամսուան ժամանակամիջոցի մը մէջ կը հեռացնէ իր բոլոր ուժերը, Հար. Վիէթնամի երկու կողմերը (Հանոյ եւ Ազատագրական Ճակատ) զէնք եւ զինամթերք չեն ստանար, վերադարձ՝ գերիներու:

— Գալով Հար. Վիէթնամի ապագային՝ ան կ'որոշէ ժողովուրդը՝ ինքնորոշման իրաւունքով, ազատ ընտրութիւններու ճամբով եւ միջազգային հսկողութեան տակ:

— Վիէթնամի վերամիացումը կը կատարուի աստիճանաբար:

— Հանոյ եւ Ուաշինկթըն կը յարգեն Ժընեւի 1954 եւ 1962 համաձայնագիրներու տրամադրութիւնները Լաոսի եւ Քամպոճի վերաբերեալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏԻ ՄԵՐՔՍ հեծանիւի ժամական մրցանիշը կոտրեց Մեքսիքոյի մէջ 49 քիլոմեթր 408 մեթրով:

ՍԵՐՊԻՈՅ համայնավար ղեկավարութեան երկու գլխաւոր անձնաւորութիւնները հրաժարած են իբրեւ հետեւանք Թիթոյի քննադատութեանց իրենց դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 24)

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՆԻՆԵՐՈՒՆ

Փեշտայի մէջ տեղի ունեցած գինիներու համաշխարհային մրցումին, ապիտակ «Մուսկատ»ն արժանացաւ ոսկի շքանշանի եւ առաջին կարգի վկայականի: Երկու ուրիշ հայկական գինիներ՝ «Աշնակ»ը եւ «Նայիրի»ն ստացան պրոնզէ շքանշաններ եւ երկրորդ աստիճանի վկայականներ:

×

Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ալեքսանդր Սպենդիարեան Տուն - Թանգարանը հարստացաւ հետաքրքրական նոր նիւթերով, որոնք լոյս կը սփռեն երգահանին կեանքին եւ ստեղծագործութեան ուղիին վրայ: Ընտանիքին անդամները Թանգարանին նուիրած են անոր նամակները՝ հասցէագրուած դերասանուհի Հ. Դանիէլեանի, իսկ դերասան Գ. Աղամեանի՝ «Ալմաստ» երգին քուարքէթի ձեռագիր նօթան՝ Չարենցի մակագրութեամբ:

Լենինկրատէն Ս. Աւրոկլեան ուղարկած է 1300 նիւթերու ցանկ մը՝ ձեռագիր, եւայլն, որոնք կապ ունին երգահանին գործունէութեան տարբեր ժամանակաշրջաններուն:

×

ԻՏԱԼԱՑԻ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ

Իտալիոյ Լուսաւորութեան նախարարութեան վարչութեան տնօրէնը՝ Փաօլօ Փրոտի խումբ մը գործակիցներու հետ Հայաստան այցելեց: Հիւրերը այցելեցին դպրոցներ, մանկապարտէզներ, Մատենադարանը, Թանգարաններ, Սեւան եւ Էջմիածին: Զանոնք ընդունեցաւ Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարը՝ Շաւարշ Սիմոնեան: Հայաստանի մէջ, նկատել տուաւ Փաօլօ Փրոտի, ժողովրդական կրթութիւնը լայն թափ ստացած է: Երեք հոգիէն մէկը կ'ուսանի, ինչ որ լաւ ցուցանիշ է:

×

ՕՏԱՐ ԾԽԱԽՈՏԱԳՈՐԾՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օտար ծխախոտագործներ Պուլկարիայէ, Հունգարիայէ, Արեւելեան Գերմանիայէ, Ռումանիայէ, Լեհաստանէ, Չեխոսլովաքիայէ եւ Խորհ. Միութենէ այցելեցին Հայաստան:

Հայաստան առաջնակարգ դիրքերէն մէկը կը գրաւէ արժէքաւոր ծխախոտներու մշակութեան մարզին մէջ, Խորհ. Միութեան տարածքին: Խորհ. Միութեան ընդհանուր արտադրութեան 15 տոկոսը կ'ապահովէ մեր երկիրը: Մասնագէտները մեծապէս գնահատեցին հայկական ծխախոտները, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց իւրայատուկ նուրբ հոտով եւ համով:

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՔՈՅԿԸ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

«Ցաղկեփունջ»ին մէջ, բնականաբար, տեղ չեն գտած այդ նոյն շրջանի անոր այլ բանաստեղծութիւնները: Յատկապէս ուշագրաւ են աշակերտական «Արձագանգ Մասայի» ձեռագիր թերթին մէջ լոյս տեսած հայրենասիրական բանաստեղծութիւնները: «Յիշատակ անցելոյն» քերթուածը կ'արտայայտէ իր բնօրրանէն պոկուած եւ օտար, անկարեկից միջա–վայր նետուած պանդուխտ պատանիին սրտի մորմոքը: Ան կարօտով եւ անձկութեամբ կը յիշէ հայրենի գիւղը, կը տառապի անոր յիշատակներով: «Որքա՜ն երջանիկ էինք մենք մեր գիւղի խաղաղ ծոցին մէջ, կ'ըսէ պատանի բանաստեղծը, մեր երկինքը միշտ պայծառ էր, սեւ–սեւ ամպեր չունէր բնաւ մեր վարդերը փուշ չունէին, այնտեղ գիշերն աստղեր ու միշտ լուսին կար, իսկ մենք թիթեռնիկներու պէս կը վազէինք թիթեռնիկներու ետեւէն»:

Անցա՜ն, գացին ո՜հ այն օրեր.
Մեր խանձարարն ալ Բրգնիք
Հեռու է արդ մեր աչքերէն.
Արդեօք հեռու մեր սրտէ՞ն ալ,
— Ո՛չ, ո՛չ...

Իր յղացումով մեր ուշադրութիւնը գրաւեց «Հրաժեշտ» ոտանաւորը, տպուած աշակերտական թերթին մէջ: Ասիկա պատանի բանաստեղծին անուրանալի ձիրքին վկայութիւնն է: Գրուած է Մ. Պէշիկթաշլեանի «Գարուն» բանաստեղծութեան ազդեցութեան տակ, սակայն ան կը կրէ պատանիին ինքնուրոյն մտածումին կնիքը: Ահա հատուած մը.

Իմ հայրենեաց սիրուն սոխակ
Երկնից երկրի քաղցրերգակ,
Ա՜հ, կը խնդրեմ թախանձագին,
Որ գաս թառիս ինձ մօտ ծառին
Եւ անգամ մ'ալ քո երգերով
Լքեալ հոգւոյս տաս մէկ կորով,
Զի թռչնակդ իմ քաղցրաձնար՝
Ես պիտ' երթամ ի տար աշխարհ:

Իմ հայրենեաց վճիտ աղբիւր,
Քաղցր ջրերդ ցանել ի սփիւռ.
Ա՜հ, կը խնդրեմ թախանձագին՝
Որ անգամ մ'ալ մէջ իմ սրտին
Մի քանի շիթ կաթեցընես՝
Որ ատրուշան մ'է բոցակէզ.
Զի չինչ աղբիւրդ իմ զովարար
Ես պիտ' երթամ ի տար աշխարհ:

Հ. Արիստակէս Քասկանտիլեան, վարժարանի տնօրէնը, քաջալերած է ապա – գայ բանաստեղծին առաջին քայլերը: Ան նոյնիսկ խմբագրած է «Ծաղկեփունջ»ը, գրած է ներածական: Կարճ է անիկա, բայց գրուած է անկեղծութեամբ եւ ջերմութեամբ.

«Պէտք է ըսել, թէ երիտասարդ, բայց խոստմնալից մտքի մը առաջին թերթերն են այս «Ծաղկեփունջ կամ Բրգնիքցիի նուագները»: Զարհամարհենք: Երկնքի յօղերուն դեռ քանի մը շողշողուն կաթիլներովը կը զուարթացնէ մեզ: Քաջալերենք: Թերթելով գանոնք հաճութեամբ եւ խրախոյսի ժպիտով մըն է, որ կը գրեմ անոնց համար այս երկու բառս եւ կը յանձնարարեմ ազնիւ ու գթոտ քննադատութեան»:

Ձեռագիրը ստարտած եւ տպագրութեան յանձնուած է 1902ին, երբ հեղինակը 18 տարեկան էր: Ձեռագիրին վրայ կան նոյնիսկ Պոլսոյ գրաքննիչին կնիքները, եւ անկախ այդ բոլորէն, տետրակը անտիպ մնացած է:

Ի՞նչ պատճառով «Ծաղկեփունջ»ը անտիպ մնացած է: Պատճառները մէկէ աւելի են, բայց գլխաւորը նիւթականն էր: Բանաստեղծը մեկենաս չի գտներ: 1903ին ան ուսումը շարունակեց Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը, ուր նուիրուեցաւ ստեղծագործական աշխատանքի, որուն արդիւնքը եղաւ «Սարսուռներ» հատորը: «Ծաղկեփունջ»ը անցած փուլ էր բանաստեղծին համար եւ ան այլեւս չմտածեց զայն տպագրել:

Վարուժան միշտ երախտագիտութեամբ կը յիշէ իր ուսուցիչը: Հ. Քասկանտիլեան օժանդակած էր Վարուժանի առաջին ստեղծագործական քայլերուն. ան չէր կրնար մոռնալ ասիկա:

Տարիներ անց, երբ Վարուժան արդէն ճանչցուած բանաստեղծ էր, իր ուսուցիչին շնորհաւորութիւններուն պատաս – խանած է երախտագիտութեան խոր զգացումով: Ան գրած է.

«Քերթուածները եթէ ունին երաժշտական գեղարուեստի ցոլք մը, ձեզ կը պարտիմ. այս բանս յայտնել չեմ լսեր, եւ չեմ ալ ըսեր լոկ քաղաքավարութեան կեղծ ներշնչման մը գերի: Ոչ մէկ հայերէնի վարժապետ իմ վրայ այնքան ազդած չէ, որքան Դուք: Միւսներուն դասերը ինծի սորվեցուցին գիտնալ, ձերինները՝ ստեղծել»:

Հ. Ա. Քասկանտիլեան զբաղած է թարգմանութեամբ: Ան Ատա Նեկրիէն թարգմանած եւ «Բազմավէպ»ի մէջ հրատարակած է «Հեղեղը», «Փողոցի ստահակը», «Ձիւն», «Գթութիւն», որոնք լաւ ընդունելութիւն են գտած: Ա. Արփիարեան գնահատած է անոր «գեղեց – կագիտական միտքը», որ հեռու ըլլալով «յանգերու մարմաջէն», կը կարողանայ «ուժեղ եւ ներդաշնակ հայերէնով ներկայացնել իտալական տաղերու անուշութիւնը»: Թարգմանութիւններ ունի նաեւ Շէյքսփիրէն, Վիկտորիա Աղանուրէն եւ եւրոպացի ուրիշ գրագէտներէ:

Վարուժան իր մտերիմներէն Յակոբ Սիրունիի յայտնած է. «Ամչկոտ բանաստեղծ մը կար այդ մարդուն հոգիին խորը... այնպէս քաղցր ու պատուաբեր էին իր ընթերցումները, որ իր աշակերտներուն հոգիին մէջ բան մը կը ձգէին իր անուշ ձայնէն ու կայծ մը հեղինակներէն, զոր կը կարդար անոնց»:

Այդ «ամչկոտ բանաստեղծը՝ իր գիտութեամբ եւ հմտութիւններով մեծա – պէս նպաստեց Վարուժանի ստեղծագործութիւններու յայտնաբերումին եւ զարգացումին:

Գ. ՄԱԴՈՅԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՄԷՆ ԳԱՂՈՒԹ ԻՐ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ ՈՒՆԻ...

Մենք միշտ կը տեսնենք մեր ցաւերը, — կը զգա՛նք:

Սփիւռքեան մէն մի գօտի տագնապով մը կ'ապրի. դժուարութիւններով կամ անձկութիւններով կը գալարուի: Եւ եթէ կ'ուզենք ճանչնալ թէ ո՛ւր ենք, դէպի ո՛ւր կ'երթանք, անշուշտ պիտի խօսինք անոնց մասին. պիտի լանք յաճախ՝ մեր կամքէն ալ անկախ...

Մինչ «սեւ»ը կ'ընկճէ մեզ ու խոցէ տարասփիւռ մեր ժողովուրդի սիրտը, կայ սակայն «ճերմա՛կ»ն ալ՝ որ կը խանդավառէ եւ կը յուսադրէ. կը մղէ մեզ տոկալու չարին եւ ձգտելու բարիին. կառչելու Հայութեան «անծէր ու անտակ զանձեր»ուն, որոնց ուժով կանգուն ու անպարտելի կը մնանք...

Պոլսոյ «Մարմարա»յի 21 Սեպտեմբերի թիւը աչքէ կ'անցընէինք, երբ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց երկսիւնակ ծաւա – լուն «շնորհակալիք» մը, ուղղուած՝ նուիրատու երեք հարիւրէ աւելի ազգայիններու, որոնք Գրնալը կղզին մէջ տարիներէ ի վեր հաստատուած «Կաղդուրման Ճամբար»ի մը հասցուցած են իրենց նիւթական աջակցութիւնը, 1972 Օգոստոս 1էն 5 Սեպտեմբերի ընթացքին. այսինքն, հինգ շաբաթներու տեւողութեան մը մէջ:

— «Ընթացի՜կ երեւոյթ» կամ «շատե՜րէ՛ն մէկը» պիտի մտածէ ոեւէ ընթերցող, մանաւանդ ա՛յս երկրին մէջ, ուր մարդասիրական զգացումը եւ ազգային գիտակցութիւնը մեր ժողովուրդի «թագպարծանաց»ը կը կազմեն Արգարեւ, Ամերիկահայութեան նուիրումի եւ զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը աւելի քան յիսուն տարիներու հպարտալի իրականութիւն մըն է:

Այս իրողութիւնը պատճառ ու արդիւք չէ, սակայն, հիմնովին տարբեր կացութեան եւ պայմաններու մէջ ապրող Պոլսահայութեան առատաձեռնութեան եւս չտեսնելու այն «հրաշքը», որուն բարիքները կը վայելեն կրթական, եկեղեցա – կան, որբանոցային, մշակութային, համբարային բազմատեսակ հաստատութիւններ, Ազգ. Հիւանդանոց եւ Ուսուցչա – կան Հիմնարկ, ու տակաւին հանրային եւ թաղային նախաձեռնութիւններու պատկառելի թիւ մը:

«Գրնալըի Կաղդուրման Բամփ»ը, ինչպէս կը կոչեն իրենք, Փիլիփքեան ազգային կողմով տղոց ու աղջիկներու յատուկ ամառնային կայան մըն է. թաղային վարժարաններէ եւ որբանոցներէ հոն մէկտեղուած պատանիներու ամարանոց մը, որ կը վայելէ Թրքահայոց պատրիարք Ամեն. Շնորհք Սրբ.ի բարոյական հովանաւորութիւնը:

Փորձեցինք թուղթ – մատիտով հաշուել թէ 35 կամ 36 օրերու ընթացքին ի՛նչ օգնութիւն ընծայուած է հանրութեան կողմէ՝ իբրեւ հնչուն դրամ, ոչխար ու հաւ, խաղող ու այլ պտուղներ, խմորեղէն, ձէթ կամ իւղ, շաքար ու ալիւր, ձաւար ու ցորեն...: Եւ որքան պրկուած ընթերցումի մեր ճիգէն՝ նոյնքան եւ մեր սիրտն ու հոգին ողողող հրճուանքէն արցունք գոյացաւ մեր աչքերուն մէջ:

Զենք կարծեր որ ցաղթաշխարհի մէջ «տալու» իրենց առաքինութեամբ մրցող արտասահմանեան գօտիներ ստորագնա – հատուած նկատեն իրենց նուիրումի յօժարակամութիւնը, եթէ արդարօրէն հաստատենք թէ Հայութեան հասարակաց ընկրկումներով ու տկարութիւններով տագնապող Պոլսահայութիւնը՝ ներքին ու բնազդական հակազդեցութեամբ մը թափ կուտայ հանրային նուիրատուութիւններով իր խոցերը դարմանելու մղումին:

Հաւատալով հանդերձ թիւերու լեզուին եւ ուժին, փորձը չենք ըներ 35 օրերու ընթացքին ա՛յդ Ճամբարին միայն հասցուած օժանդակութիւնը գումարներով պատկերացնելու. սակայն կ'ուզենք արձանագրել որ անոնց տարողութիւնը կը գլէ կ'անցնի մարդասիրական զգացում – ներու սահմանը եւ կը դառնայ վկայութիւն՝ հրաշքի համազօր ընծայումի: — Դո՛ւք գտէք անունը այն բնազդին կամ գիտակցութեան, որ կը վարէ զիրենք...:

×

Այս ակնարկին առանցք կազմելու կոչուած մտածումը Պոլսահայութեան նուիրաբերումի չափը չէ, այլ այն հաւատքն ու համոզումը, որ Հայկական Սրտատհամանը ծանօթ ոլորումներուն եւ գոյա – պայքարին մէջ, մեր ամէնէն ամուր կռուանը կը շարունակէ մնալ տարասփիւռ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆԻ ԴԻՏՈՒՀԻՆ՝

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գասապայի Հայերը գաղթած են Պարսկաստանէն: 100–120 տնուոր էին: Մասնաւոր թաղ չեն ունեցած: Եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածինը շինուած է 1840ին: Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ 1893ին շինուած է երկյարկանի վարժարանը, որ առանձին բաժիններ ունէր մանչերու եւ աղջիկներու: Առաջինը՝ Ճէվահիրճեան դպրոց: Երկրորդը՝ Տիգրանուհեան:

Եկեղեցւոյ պարտէզը կը գործածուէր իբրեւ գերեզմաննոց:

Հայերու մէջ կային վաճառականներ, արհեստաւորներ եւ այգեգործներ:

ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումին, Հայութիւնը կարծեց ազատ շունչ առնել ու բարեբախտ ապագայ մը ունենալ: 1909ի Կիլիկիոյ ջարդը եկաւ շուտով փոխել իր կարծիքը: Հակառակ իր որդեգրած յառաջդիմական սկզբունքներուն, Թուրքը մնացեր էր նոյն բար – բարոսը:

Արդէն, քաղաքական մթնոլորտը սկսեր էր մթագնիլ: Թուրք եւ իտալական ու պալքանեան պատերազմներէն ետք, յանկարծ վրայ կը հասնէր 1914ի աշխարհամարտը, Հայութիւնը դնելով մահասարսուռ ոլբերգութեան մը առջեւ:

Եղբայրութիւն դաւանող կեղծ ասպետները կը կազմակերպէին խաղաղասէր ու գործունեայ ժողովուրդի մը բնաջնջումը եւ 1915ին հայ ժողովուրդին մէկ երրորդը կրելով իր խաչը կը բարձրանար գողգոթայ:

Այդ սեւ թուականին, Զմիւռնահայութիւնը թէեւ զանգուածօրէն չտարագրուեցաւ ու զերծ մնաց իր ազգակիցներուն դառն ճակատագրէն, սակայն, Իզմիրի մէջ ալ պատահեցան սարսափելի դէպքեր ու սադրանքներ, հայ անունը կրող թշուառականներու կողմէ, որոնց գործիք հանդիսացաւ Զմիւռնիոյ առաջնորդ Մատթէոս Արք. Ինճէեան: Այդ եպիսկոպոսին մեքենայութեանց առթիւ, անկուսակցական անաչառ անձնաւորութիւն մը՝ Պր. Յակոբ Միքայէլեան որ 1922ի դէպքէն ետք ապաստանեցաւ Կրետէի Գանիա քաղաքը, հրատարակութեան յանձնած էր յօդուածաշարք մը՝ Աթէնքի «Նոր Օր»ի մէջ: Դժբախտաբար այդ յօդուածաշարքէն ձեռքի տակ ունիմ միայն «Նոր Օր»ի 1929 Ապրիլ 10ի թիւը, ուր «Մատնութեան տուփ»ին շուրջ վերնագրով յօդուածը, զոր կ'արտագրեմ նոյնութեամբ, կը պարզէ դէթ մասամբ, տիրող մտայնութիւնը եւ ապիկար Ազգային Վարչութեան մը անդամներուն հոգեկան թշուառութիւնը:

Ահա այդ յօդուածը.—

«Պոլսէն եկած հրամաններու դէթ մասամբ գոհացում տալու դիտումով անշուշտ՝ կուսակալ Րահմի պէյին մաս մը հայ ընտանիքներ աքսորելուն վրայ, սկըսեր էի ամէն օր եւ օրը քանի մը անգամ Առաջնորդարան երթալ, աքսորուածներուն եւ մնացածներուս կացութեան ծանրութեան աստիճանը հասկնալու համար:

«Նոյն օրերուն գիւղը բնակելուս՝ բնաւ տեղեկութիւն չունէի, ո՛չ «մեծամեծ» – ներու ժողովէն, ոչ տրուած որոշումներէն, ոչ ալ այդ որոշումին եկեղեցիի բեմէն ժողովուրդին յայտարարուած ըլլալէն:

«Եւ որովհետեւ առաջնորդը ինքն ալ, այս դժբախտ խնդրին հետեւանքով, Առաջնորդարան գրեթէ գտնուած չունէր՝ 5–6 անդամներ երթալ գալէս ետքը, օր մը յաջողեցայ զինքը հոն գտնելու, եւ հակիւ թէ պիտի սկսէինք օրուան կացութեան մասին տեսնուելու, ահա ազգայիններէն Պ. Դարեհ Հալէպեանը եկաւ սրբազանէն ուզելու իր աներձագին՝ Պ. Յովհ. Քրմաճեանի տան բանալին, որ այդ աքսորուած ընտանիքին կողմէ Առաջնորդարան ձգուած է եղեր: Ինճէեան սրբազան ուզուած բանալին յանձնելու առթիւ՝ գրեթէ պայման դնելու ձեւով ըսաւ Պ. Հալէպեանին. «Ահա՛ բանալին, բայց փոխարէն կը պահանջեմ որ դուն ու քոյրիններդ եւ բարեկամներդ թուղթի կտորի մը վրայ նշանակէք ձեր գիտցած կամ լսած յեղափոխականներուն անունները եւ ձգէք այդ նպատակով պատրաստուած տուփին մէջ, ինչպէս որ Կիրակի օր եկեղեցիի բեմէն ալ խօսեցայ այդ մասին:

«Հալիւ կրցայ սպասելու համբերութիւնը ունենալ Պր. Հալէպեանի մեկնելուն որպէսզի հարցնեմ.— Սրբազան, քէ՛ առաջ լսածներս իրողութի՞ւն են թէ կատակի համար ըրիք այդ խօսքերը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

(34 – Շար.)

Գաղութէ Գաղութ

ՀԱԼԷՊԻ մէջ Հոկտեմբերի սկիզբը մեռած է ընկ. Զաքար Տօնապետեան: Ծնած էր 1890ին, Սասնոյ Կօշակ գիւղը: Երկար տարիներ ապրած եւ գործած է Սուրիոյ հայոցին՝ Հալէպի մէջ, ուր տարիներով մաս կազմած է Սասնոյ Հայրենակցական Միութեան վարչութեան եւ Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ Թաղականութեան: Ողբացեալը նահապետական տիպար մը եղած է՝ ազգային չեշտուած նախանձախնդրութեամբ, աւանդութեանց եւ բարքերու մէջ անխախտ ըմբռնումներով:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 2ին, բացումը կատարուած է եգիպտահայ նըկարիչ Բիւզանդ Կոճամանեանի ջրաներկ գործերու ցուցահանդէսին: Յաջորդական ցուցահանդէսներ ալ կը կատարուին Լոս Անճըլըսի, Նիւ Եորքի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Արուեստագէտը ծնած է Տրապիզոն 1909ին: Աթէնքի մէջ առած է իր առաջին նկարչական դասերը, ապա չորս տարի յաճախած է Հռոմի Գեղարուեստից Ակադեմիան: 1944ին տուած է իր առաջին ցուցահանդէսը՝ Գահիրէ: Մասնակցած է բազմաթիւ միջազգային ցուցահանդէսներու, իր ջրաներկերով, Հռոմի, Վենետիկի, Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ Պէյրութի մէջ: Մասնաւորաբար, իր գործերը ընտրուած են մաս կազմելու միջազգային «պիէնալէ» նկարահանդէսներու՝ Սան Փաւլոյի եւ Վենետիկի, ինչպէս նաեւ Միջերկրականեան «պիէնալ»ներուն Աղեքսանդրիոյ մէջ: Իր գործերը այժմ կը գտնուին Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ Երեւանի պետական թանգարանները, նաեւ Վիէննա եւ Վենետիկ՝ Մխիթարեաններու մօտ:

ժողովուրդի տալու զգացումը:

Օտարին մարդասիրական շարժուձեւը առաւելապէս հոգեկան ազդակներէ, մարդկայնական իմացումներէ կը մըղուի. մերինը՝ արդիւնք է դարաւոր փորձառութեան մը, ինքնապաշտպանումի դաւանանքի մը, զրկանքի եւ որբութեան տառապանքով ամրացած ազգային այն գիտակցութեան թէ մենք մեզմո՛վ, մեր սեփական ուժերով միայն կրնանք ոտքի մնալ, կանգուն պահել հաւաքական գոյութեան մեր կռուանները ու գործի վերածել բարոյական, հոգեկան, մշակութային եւ հանրային մեր բոլոր իմացումները:

Այո, ամէն գաղութ իր ցաւը ունի. սակայն ամէն գաղութ ունի նաեւ իր հրաշքները...:

Մ. Թ.

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԵԾԵԼԱԶՕՐՔԸ

—0—

Պեռնի գլխաւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ, արդիական շէնքի մը կողքին, զօրանոց մը կայ, որուն տեսքը ԺԹ. դարու դրոշմ մը ունի: Ներսը՝ ախոռներ կան՝ 400 ձիով: Ասիկա կեդրոնատեղին է Զուիցերիոյ Վիշապազօրքին, որ Եւրոպայի վերջին հեծելազօրքն է:

Անցեալ Մարտին, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռուտոլֆ Կնեալի, հեծելազօրքի գունդը լուծելու ծրագիր մը ներկայացուց՝ զայն զրահապատ ուժերուն կցելու մտադրութեամբ:

Ասիկա դժգոհութիւն ստեղծեց որոշ շրջանակներու մօտ: Խնդրագիր մը ստորագրեցին 432.000 հոգի (վեցուկէս միլիոն բնակչութիւն ունի երկիրը), որ պէտք է Վիշապազօրքի գունդը չլուծուի: Այս հարցը նոյնիսկ քաղաքական գոյն առաւ, երբ աջեր եւ ձախեր, տարբեր մտահոգութիւններէ առաջնորդուած, միջամուխ եղան հարցին: Աջերը ազգային տրամադրութեամբ, իսկ ձախերը՝ հեծելազօրքը նկատելով «նուաղ զինուորական ուժ», դատապարտեցին Պաշտպանութեան նախարարին ծրագիրը:

Այս ժողովրդային անակնկալ արտայայտութեան ի տես, Խորհրդարանը որոշեց պահել հեծելագունդերը, անոնց թիւը 18էն 12ի իջեցնելով, 2.600 հոգիով (նախապէս՝ 3.500 հեծեալ ունէր):

Պաշտպանութեան նախարարութեան համար այս որոշումը զգացական եւ քաղաքական եւ ոչ թէ զինուորական նկարագիր ունի: «Հեծելազօրքի քանի մը ջոկատներ պիտի պահէինք պաշտօնական արարողութիւններու համար: Այժմ ըստիպուած ենք յաւելեալ ուժեր գտնել կազմելու համար զրահապատ երկու նոր գունդեր»:

Ուրիշներ, սակայն, համաձայն չեն այս տեսակէտին. գնդապետ մը նկատել կուտայ, թէ Զուիցերիոյ նման լեռնային երկրի մը համար ձիերը կրնան շարժիլ արահետներու վրայէն, ձիւներու մէջէն, մինչդեռ զրահապատ կառքերը կ՚անշարժանան: Վիշապազօրքը կը գործածէ արդիական զէնքեր:

Զուիցերիոյ բանակը պահեստի պատրաստ ուժ մըն է: Ունի մնայուն պաշտօնի վրայ մնացող 600 սպայ եւ նոյնքան մըն ալ ենթասպաներ: Որեւէ ժամանակ գործօն վիճակի մէջ 30.000 զինուոր կը գտնուի, իսկ կէս միլիոն հոգի փութով զօրակոչի կրնան ենթարկուիլ: Զուիցերական բանակը 1815էն ասդին երբեք պատերազմած չէ:

Վիշապազօրքի զինուորը չորս ամիս մարզուելէ ետք՝ իր ձիով եւ զէնքով տուն կը վերադառնայ: Ընդհանրապէս գիւղական շրջաններէ զօրակոչի ենթարկուած զինուորներ են անոնք, որով դժուարութիւն չեն ունենար ձին պահելու համար:

Անցեալին, զուիցերացի հեծեալ զինուորները ինքզինքնին կը նկատէին բանակին ընտրելագոյն մարտիկները: Այսօր ալ շատեր հպարտութեամբ նոյն միտքը կ՚արտայայտեն:

Թ. Ա. Թ.

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—0—

Հոկտեմբեր 22ի Կիրակի օրը, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 70ամեակին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ եւ հանգուցեալ բարերարներուն հոգիներուն համար հոգեհանգիստ կատարուեցաւ:

Հաւատացեալներու հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր եկեղեցին, որոնք փութացեր էին, մրմունջ մը աղօթքով, յարգանքի ու երախտիքի իրենց տուրքը տալու, եկեղեցաշէն բարերար ու բոլորիս երախտիքին արժանի հանգուցեալ Աղ. Մանթաշեանի:

Բարեպաշտներու երկիւղած ու խոր լռութեան եւ եկեղեցւոյ խնկաբոյր մըթնոլորտին մէջ, ունկնդրուեցան մեր եկեղեցիին յատուկ բազմաձայն պատարագի խորհրդաւոր եւ հոգեզմայլ երգեցողութիւնները:

Արարողութիւնները պահ մը ընդմիջելով, Գիտ Ծ. Վ.ի կողմէ կարդացուեցան նուիրատու եւ բարեսէր ազգայիններու այն անունները, որոնք սիրելիի մը քաղցր յիշատակին համար, եկեղեցիին նուիրատուութիւններ ըրած էին:

Ապա, հոգեհանգիստէն առաջ, Կաթող. Պատ. Սերովբէ Արք. իր քարոզին մէջ, աւուր պատշաճի արտայայտութիւններով մեր ժողովուրդի երախտագիտական զգացումներուն թարգմանն ըլլալով, գըրուատեց եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեանի կեանքն ու գործը, որուն առատաձեռնութեան շնորհիւ, Փարիզի գաղութը մասնաւորապէս օժտուած էր այնքան փառաւոր եկեղեցիով մը:

Թող թոյլ տրուի մեզի, սակայն, խոնարհաբար դիտողութիւն մը ընելու այստեղ, թէ ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ՝ եկեղեցւոյ շինութեան այս 70ամեակի hանդիսաւոր hանգրուանին, ո՛չ միայն խօսք մը չեղաւ, այլ անունի պարզ յիշեցում մը անգամ չլացուեցաւ հոգելոյս Վռամշապուհ Քիպարեան Սրբազանի, որուն անունը, ուզենք կամ ոչ, եկեղեցւոյ հիմնարկութեան հետ մեծապէս կապ ունի:

Իրողութիւն է ու ամէն ոք գիտէ, թէ Փարիզի մեր եկեղեցիին շինութեան գործին մէջ բարոյական գետնի վրայ մղիչ ուժը հանդիսացած է Վռամշապուհ Քիպարեան Սրբազանը:

Եթէ նոյնիսկ բան մըն ալ ըրած չըլլայ, միայն այն իրողութիւնը՝ որ Վռամշապուհ Սրբազանի հոգեւոր հովուութեան օրով է կառուցուած Փարիզի մեր եկեղեցին, բաւական պիտի ըլլար ինքնին, որ իր անունը գոնէ յիշատակուէր:

Ի հարկէ, պիտի չընէինք այս դիտողութիւնը, եթէ 70րդ տարեդարձ մը չըլլար, ինչ որ՝ պատմական թուական մը կը համարուի Փարիզի եկեղեցիին տարեգրութեանց մէջ:

Եւ, շատ ու շատ զարմացանք ու նաեւ ցաւ զգացինք, եղած այս զանցառութեան հոգեւորականի մը նկատմամբ՝ որ աւելի քան 60 տարիներ, անբասիր կենցաղով իր այնքան սիրած եկեղեցիին ու ժողովուրդին ծառայեց, եւ մանաւանդ 40 երկար տարիներ ալ Փարիզի գաղութին տիպար հոգեւոր Հայրը եղաւ:

Չէինք կարծեր որ բարերարութիւնը միայն ու միայն դրամ տալու մէջ կը կայանայ:

ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ

ԺՊԻՏ

Ամիսներէ ի վեր, հարուստ բայց տգեղ երիտասարդ մը, անվհատ, կը հետապնդէր շատ գեղեցիկ աղջիկ մը:

Օր մը, ճարահատ, գետի մը մօտէն անցնելու պահուն, իր անկեղծութիւնն ու հիացումը ցոյց տալու համար, կը նետուի ջուրին մէջ ու կ՚աղաչէ.

— Օրիորդ, եթէ ընդունիք ամուսնանալ հետս, վստահ եմ որ երկու հոգի պիտի երջանկացնէք...

Աղջիկը կը պատասխանէ.

— Գիտեմ... հայրս եւ մայրս...

×

Առտուան ժամը հինգին, գիշերային զբօսավայրէն դուրս կ՚ելլէ գինով մը, օրօրուելով: Քիչ մը չորս կողմը դիտելէ ետք, առաջին հանդիպող մարդուն կը հարցնէ.

— Կը հաճի՞ք ըսել, թէ ուր կը գտնուիմ:

— Լըքլէր եւ Փոսթ փողոցներուն անկիւնը, — կը պատասխանէ մարդը:

Գինովը կը ջղայնանայ.

— Մանրամասնութեանց պէտք չկայ: Կ՚ուզեմ գիտնալ միայն, թէ ո՞ր քաղաքին մէջ կը գտնուիմ:

×

Օդանաւին մէջ, ամչկոտ երիտասարդ մը, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, չի կրնար ձեւ մը գտնել՝ խօսակցութիւն մը սկսելու համար իր մօտը նստող հրապուրիչ կնոջ հետ:

Ի վերջոյ, բացառիկ յանդգնութեամբ մը, կը համարձակի հարցնել.

— Ներողութիւն, տիկին... դո՞ւք ալ ... այս օդանաւով կը ճամբորդէք արդեօք...:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Գ.

— Պարոն Կարօ, այդ բանը պէտք չէ ընէք, կ՚աղերսեմ ձեզ:

— Բայց, թշուառութիւնն է որ ձեզի կը սպասէ: Ժա՛նն, ձեզի հանդէպ ունեցած զգացումներս գիտէք: Այս իրիկուն կը կրկնեմ այս առտու ըսածս կը սիրեմ ձեզ... ու դուք ալ սիրեցէ՛ք զիս... միասին ապրի՛նք...:

Մանկամարդ կինը շտկուեցաւ, ու դալկացած, գոչեց.

— Ձեզի հետ ապրի՛լ...: Ձեր սիրուհին ըլլալ...: Պէտք է արհամարհէք զիս, այդ առաջարկը ընելու համար ինծի:

— Աշխարհի մէջ ունեցած ամենէն նուիրական բանիս, իմ պատւիս, մեռած մօրս պատւին վրայ կ՚երդնում որ ձեր այրիութեան առաջին տարը ամիսներուն լրանալուն վաղորդայնին՝ իմ կինս պիտի ըլլաք:

— Մայրի՛կ վիշտ մի՛ պատճառեր իմ Ժաք բարեկամիս, ըսաւ Ժորժ յանկարծ: Ան խոստացած է հարուստ ըլլալ, եւ երբ հարստանայ՝ փայտէ ուրիշ ձի մը, մեծ ձի մը պիտի տայ ինծի, հիմակուան ձիէն աւելի գեղեցիկ... այնպէս չէ՞, Ժաք բարեկամս:

— Այո՛, սիրելիս... այո... ուզածդ պիտի տամ քեզի, պատասխանեց գործապետը, համբուրելով Ժորժը:

Յետոյ Ժաք եռանդագին շարունակեց.

— Ժա՛նն... սիրելի Ժաննս... աղէկ խորհեցէ՛ք: Ինչ որ ձեզի կ՚առաջարկեմ՝ կեանքն ու երջանկութիւն է այն փոքրիկ էակներուն, զոր կը սիրէք, ու ես ալ զանոնք պիտի սիրեմ ամբողջ հոգւովս: Եթէ երբեք մերժէք զիս, դուք սեւ թշուառութեան մը պիտի մատնուիք ձեր զաւակներուն հետ: Յայտնի է թէ կնոջ մը աշխատանքը ի՛նչ շահ կը բերէ: Երբեք պիտի չկրնաք այնքան դրամ շահիլ որ բաւէ ձեր մանուկներուն սնունդի եւ զգեստեղէնի ծախքերուն:

— Ա՛հ, փորձի՛չ, գոչեց այրին, իր գլուխը ճակատը սեղմելով տենդոտ ձեռքերուն մէջ: Այս պատկերը կը մթագնէք, զիս ահաբեկելու... վհատեցնելու... անզօր ու դողդոջուն դարձնելու համար զիս...:

— Ճշմարտութիւնն է որ կ՚ըսեմ ձեզի: Ու պիտի ապացուցանեմ այդպէս ըլլալը. հակառակ ձեր կամքին, պիտի չձգեմ որ նեղութեան եւ յուսահատութեան մատնուիք: Դուք իմ կինս պիտի ըլլաք...:

— Տէր Աստուած... Տէր Աստուած, իմ վրաս պիտի չգթայ, յարեց Ժաննը, ձեռքերը զալարելով տեսակ մը խելայեղութեամբ: Ան պիտի չլռէ ու հոսկէ պիտի չհեռանայ:

— Իմ խանդաղատանքս պիտի ապացուցանեմ, հնազանդութիւն ցոյց տալով: Հիմա պիտի բաժնուիմ ձեզմէ: Բայց ձեր վրայ խորհելու... ձեզմով զբաղելու եւ ձեր երջանկութիւնը անհրաժեշտ ու ըստոյգ դարձնելու համար:

Ժաք Կարօ բաժնուեցաւ մանկամարդ կնոջմէն, որ սաստիկ վրդովումի մը մատնուած էր:

Ժաննը նստաւ, կամ աւելի ճիշդը, ինքզինքը աթոռի մը վրայ ձգեց, ու սա չփոթ խօսքերը ելան իր շրթունքէն.

— Իրաւունք ունի ան... ու շատ իրաւունք ունի: Խեղճ փոքրիկներուս հետ թշուառութեան մէջ պիտի իյնամ: Ի՞նչպէս պիտի կրնամ ձեռական աշխատութեամբս վճարել Լիւսիէնի սնտուկին ամսականները: Ի՞նչպէս պիտի մեծցնեմ Ժորժը: Ահ, սոսկալի կացութիւն է սակա: Ժաք ինծի կ՚ընծայէ խաղաղութիւն... հանդարտութիւն, բարեկեցութիւն... Բայց ասոր համար պէտք է դրժել Փիէրի ըրած երդումս՝ իր մահուան անկողնին մէջ: Գարշելի եւ վատ գործ մը պիտի ըլլայ...: Ոչ, ոչ, պիտի չտկարանամ, ինչ որ ալ ըլլայ:

Ժաննը, որ գերմարդկային ուժ մը կը գտնէր իր կամքին մէջ, ոտքի ելաւ, արցունքները սրբեց ու խցիկէն դուրս ելաւ: Բակին դուռը գոցեց, ինչպէս յանձնարարուած էր իրեն. յետոյ գնաց իր պահապան պտոյտ մը ընել ամայի աշխատանոցներուն մէջ, ախոռները այցելեց, ուր կառապանը ձիերուն կուտար իրիկուան ճաշը: Ի վերջոյ իր խցիկը դարձաւ:

Պ. Լապրու դրան առջեւ տեսնուեցաւ, դուրս ելլելու վրայ: Ժաննը դուռը բացաւ առանց խօսք մը ընելու եւ խցիկը դարձաւ: Ժորժ սենեակին մէկ անկիւնը կը խաղար իր խաւաքարտէ ձիուն եւ կապարէ զինուորներու տուփով մը: Կառապանն ալ դուրս ելաւ: Ժաննը առանձին մնաց գործարանին մէջ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ՎՐԱՅ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, իր շրջանի ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ 28 Հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկսեալ: Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Արա Պիպէրեանի, Սոնա Պիպէրեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Նոյեմի Ջատէեան իր սանին՝ Զարմայր Մուսէեանի մահուան քառասունքին տխուր առթիւ, կը նուիրէ 100 Փր. Կապոյտ Խաչի կայանին, 50 Փր. «Յառաջ»ի: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ուրբաթ (3 Նոյ.) կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Աչարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՈՉ
ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Շարլ Ազնաւուր առաջին անգամ ըլլալով կը մօտենայ իր Ազգին դրական կերպով, բացառիկ կալա մը տալով Նոյ. 14ին Օլէմփիայի մէջ ի յարգանս Հայ համայնքութեան եւ ի նպաստ Հայ վարժարանին (Սամուէլ Մուրատեան):

Ազնաւուրի փափաքն է որ այդ օր, սրահը լեցուի միմիայն Հայերով:

Արդ, կոչ կ'ուղղենք բոլոր հայ կազմակերպութիւններու որոնք կը փափաքին մասնակցիլ կազմակերպչական այս յոյժ կարեւոր գործին, հաւաքուիլ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մեծ դահլիճին մէջ Շաբաթ 28 Հոկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 9.30ին:

Մեզի թիկունք են Օլէմփիայի կազմակերպչական մեքենան, նախագահութեամբ Պր. Կաւվարենցի:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Իզմիրի եղեռնին 50րդ տարեդարձին առիթով

կազմակերպուած

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտեմբեր Կիրակի օր

Առաւօտուն՝ հոգեհանգիստ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ երեք կրօնական Յարանուանութիւններու պետերուն ներկայութեամբ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Օթէլ Սանթրոյի մեծ սրահին մէջ:

Ճաշագին 40 փր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. Տիկիններ Վ. Նալպանդեանի 770-39-35 Ա. Թորոսեանի 793-53-71, Հ. Սարեանի 735-17-48

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
VERDUN
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

SALONS SPLENDID

31, Bd. d'Athènes — MARSEILLE
Samedi 28 Octobre de 22 h. à l'aube

Nuit de l'U.G.A.B.

Organisée par son Club de Jeunes, animépar André AUZIAS et son orchestre avec HENRI TACHAN

Réservation auprès des membres du Club ou téléphoner : 66-47-05 ou 33-71-26

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ
Մասնաճիւղին Կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29 ԺԱՄԸ 16էն Սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels - Bagneux

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏԻԿ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՅՐԻԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

OLYMPIA

BOULEVARD DES CAPUCINES

mardi 14 novembre à 21 heures

Au profit du Collège Arménien de France
SAMUEL -MOORAT

GALA EXCEPTIONNEL DE
CHARLES AZNAVOUR
A L'OLYMPIA

EN TOUTE AVANT-PREMIÈRE AZNAVOUR A TENU A DONNER CE GALA UNIQUE
EN L'HONNEUR DE LA COLONIE ARMÉNIENNE AU PROFIT DU COLLÈGE ARMÉNIEN

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ
ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ԿԻՐԱԿԻ
29
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
29 OCTOBRE
1972

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
32, RUE DE TRÉVISE PARIS 9

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

LE NUMÉRO 0,70 F.

48րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.552

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

48me ANNÉE — N° 12.552

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՅԼՈՒՆ ՉԷ ՆԵՐԿԱՆ ԱՆՍՏՈՅԳ Է ԱՊԱԳԱՆ

—o—

Իմերի միջազգային տնտեսագէտն Պօլ Ֆապրի, Մօնտի մէջ ստորագրած է գրութիւն մը՝ Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան մասին։

Այս տարի Ֆրանսացիները չեն մասնակցած տնտեսագէտին՝ ծախքէ խուսափելով։ Թուրքիա վերջին տարիները որոշ յառաջ տարած էր իր ճարտարարուեստին։

Ներկայիս տնտեսական կացութեան մէջ նկատուած բարւոքումը հետեւանք է երկու պատճառներու.— Ա) 1971–72 շրջանին բերքը առատ եղած է։ Բ) Գերմանիոյ մէջ աշխատող շուրջ 600.000 Թուրք գործաւորներէն իւրաքանչիւրը ամէն տարի 1000 տոլար կը ղրկէ իր ընտանիքին, ինչ որ տարեկան 600 միլիոն տոլարի օտար դրամ կ'ապահովէ Պետութեան, ղոյելու համար ներածումներու բացը։ Օգոստոսին կեդրոնական դրամատան օտար դրամներու գումարը բարձրացած է 953,5 միլիոն տոլարի, սակայն 1971ին առեւտրական հաշուեկշիռը 42,30 առ հարիւրի բաց ունէր։

Շնորհիւ օտար դրամներու առատութեան, ներածումներու համար առեւտրականներուն սահմանուած բաժնեչափը 1972ին 100 միլիոնէն 250 միլիոնի բարձրացուած է։ Բազմաթիւ ելեկտրական եւ մեքենական կազմածներու վրայ մաքսը ջնջուած է։ Այս քաղաքականութենէն ամէնէն շատ օգտուողն է Ֆրանսա, որ 60 առ հարիւր աւելցուած է դէպի Թուրքիա կատարած իր արտածումները, մեծ մասամբ երկաթուղիի կազմածներ։

Միւս կողմէ սղաճումի յառաջ ընթացքներու վրայ դրուած սեղմումը չէ թեթեւցած։ Մեծ դժուարութեամբ արտօնագիր կը տրուի վաճառականներուն, իսկ մաքսատուրքը մեծապէս աւելցած է։

Զինուորականները, որոնք երկիրը կը կառավարեն, համոզուած են, որ տնտեսական խնդիրներուն չի հասնիր իրենց խելքը։ Ուստի հետզհետէ այդ գործերը կը յանձնեն երիտասարդ փորձագէտ – վարչականներու, որոնք ուսում առած են Ամերիկայի, Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։

Ըստ Մօնտի աշխատակցին, Խորհրդարանը կը գտնուի խորապէս պահպանողական գիւղացի երեսփոխաններու հակակշռին տակ։ Կրօնաւորներու ծայրայեղ աջը յարաբերաբար աւելի ուժեղ է Խորհրդարանին քան ամբողջ երկրին մէջ։ Այդ է պատճառը, որ կառավարութեան ծրագրած ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումները կը մնան մեռեալ տառ։

Ռընօն ինքնաշարժի գործարան մը բացած է Պրուսայի մէջ տարիէ մը ի վեր, — միակ ֆրանսական կարեւոր ձեռնարկը Թուրքիոյ մէջ։

Զինուորական գետնի վրայ Թուրքիա կը կազմէ Ատլանտեան Ուխտին եւ ենթակայ է Ամերիկայի ռազմագիտական ազդեցութեան։ Տնտեսական գետնի վրայ կապուած է եւրոպական համայնքին։ Սակայն ընկերային մարզին մէջ ընդունակ չէ մարսելու Արեւմտեան պայմանները։ Քաղաքականօրէն Թուրքիոյ արդիացումը կ'ընթանայ շատ դանդաղ, ինչ որ մեծապէս կը մտահոգէ գործի շրջանակները անոր առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի ապագային մասին։

Աշխատակիցը հարց կուտայ.— Ի՞նչ պիտի պատահի, երբ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ աշխատող հարիւր հազարաւոր Թուրք աշխատաւորները «երկիր» վերադառնան, որովհետեւ անոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ գիւղացիներ են։ Անոնք հետզհետէ պիտի կազմեն կորիզը արեւմտասէր քաղաքական նոր ուժի մը, որ Աթաթիւրքի գործը իր լրումին պիտի հասցնէ՝ վերջ տալով գիւղացիներու խաւարամտութեան։

Գերմանները, որ լաւ կը ճանչնան Թուրքերը, կը կարծեն որ գերման բանուորներու բարձր աշխատավարձքն ու առաւելութիւնները ճաշակելէ ետք անոնք պիտի չուզեն երկիր վերադառնալ։ Սկզբունքով սահմանափակ պայմանաժամով Գերմանիա ընդունուած են, սակայն դժուար թէ կարելի ըլլայ Թուրքիա վերադարձնել զանոնք։

Թուրք գործաւորները վստահութիւն չունին Թուրքիոյ տնտեսական ապագային մասին։ Գերմանական գործարաններու մէջ աշխատող հազարաւոր որակեալ ուսուցիչներ կը նախընտրեն չվերադառնալ իրենց հայրենիքը, ուր կրօնաւորներէն նուազ դեր կը խաղան եւ շատ խեղճ ամսականներ կը ստանան գիւղերու մէջ։ Արտասահմանի մէջ ուսած բազմաթիւ բժիշկներ ու մասնագէտներ նոյնպէս չեն ուզեր Թուրքիա վերադառնալ, կը հաստատէ Մօնտի յօդուածագիրը։

Եզրակացութիւն։ Փայլուն չէ ներկան։ Անստոյգ է ապագան։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԻԷՕ ԿԸ ՅԱՄԱՌԻ
ՀԱՆՕՅ ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄ ՉԸՆԵՐ

—0—

Հար. Վիէթնամի նախագահը, որ բոլորովին համաձայն չէր գտնուած Հանօյ–Ուաշինկթըն զաղտնի համաձայնութեան եւ այդ առթիւ նախապայմաններ դրած էր, առջի օր կրկին անդրադառնալով գինադուլի հարցին, յայտարարեց, թէ որեւէ համաձայնագիր, որ իր ստորագրութիւնը չի կրեր, անարժէք է։ «Ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Համայնավարներու եւ Ամերիկացիներու միջեւ, ինծի չի վերաբերիր»։

Միւս կողմէ Թիէօ հակառաջարկներ կը դնէ հարցին քաղաքական լուծման համար։ Նախ Հիւս. Վիէթնամեան ուժերու հեռացումը երկրէն. ապա՝ ՄԱԿի հսկողութեան տակ հանրաքուէի կազմակերպում գիտնալու համար Հար. Վիէթնամի ժողովուրդին փափաքը Սայկոնի իշխանութեան տակ մնալու, թէ անցնելու համայնավար կառավարութեան մը հակակշռին տակ։

Ամերիկացիք կը շարունակեն լուռ մնալ եւ կը շեշտեն, թէ ամէն բան կրնայ կարգադրուիլ մինչեւ Հոկտեմբեր 31։ Քիսինկէր, որ փափաք յայտնած էր վերջին հանդիպում մը եւս ունենալու Հանօյի ներկայացուցիչին հետ «կարգ մը տուեալ կէտեր քննելու համար», պատրաստ է Փարիզ ժամանելու։

Հանօյ բացարձակապէս դէմ է ստորակէտի մը իսկ փոփոխութեան։ Ան պատրաստ է իր պատուիրակը ղրկելու Փարիզ, բայց միայն համաձայնագիրը ստորագրելու համար։ «Խաղաղութիւնը դրչին ծայրն է», կը մնայ որ Ամերիկացիք ստորագրեն զայն Հոկտեմբեր 31ին։

Այս է Հանօյի տեսակէտը։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸԼԼԱՅ ԱԶԳ. ՏՈՒՆԸ

Արդէն աւելի քան երկու շաբաթ է որ Ազգ. Տունը պարպուած է եւ ոչ մէկ ձայն՝ պատասխանատուներէն։ Ոմանք մեզի կը բողոքեն, հարց տալով թէ ի՞նչ եղաւ եւ ինչո՞ւ «Յառաջ» շաբաթ մըն է կը լռէ։

Պատասխանը շատ պարզ է։ «Յառաջ»ի համար լռութիւնը ոսկի չէ եւ ոչ մէկ տրամադրութիւն ունինք վերջակէտ մը դնելու այսքան անորակելի դայթակղութեան մը առջեւ։ Նման հարց մը չի կրնար փակուիլ մէկ օրէն միւսը, սա պարզ պատճառով որ Փարիզի Եկեղեցին պարտք անգամ չի զգար բացատրութիւն մը կամ լուսաբանութիւն մը տալու հանրութեան։

Սփիւռքի մեր պաշտօնակիցներն անգամ խրար անցած են ի լուր այս եղածին եւ Պոլսոյ «Մարմարա»ն Հոկտ. 21ի իր թիւով հետեւեալը կը գրէ.—

Կեդրոնը, Ուսանողներու Օգնութեան Մարմինը, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը եւ տակաւին ուրիշ բազմաթիւ հայկական կազմակերպութիւններ, որոնք հաւաքուած էին նոյն շէնքին երդիքին տակ։ Բոլորն ալ ստիպուեցան երկու օրուան մէջ պարպել հսկայ շէնքը, որ մեծամասնութեամբ կալուածն է Փարիզի Հայոց եկեղեցիին։ Այս պատճառաւ «Յառաջ» թերթն ալ ստիպուեցաւ մէկ երկու օրուան համար դադրեցնել իր հրատարակութիւնը։ Արդարեւ շէնքը երկար ատենէ ի վեր անխնամ մնացած էր. հակառակ անոր որ իբրեւ կեդրոնական տեղ մը կառուցուած չէնք, միայն հողին արժէքովն իսկ, միլիոններ կ'արժէր։ Այս առթիւ «Յառաջ» օրաթերթի խմբագրութիւնը հետեւեալ տխուր խորհրդածութիւնը կ'ընէ. «Շատ ցաւալի իրողութիւն մըն է որ Հայերէն զատ ուէ մէկը չէր կրնար « ազգային սխոռ »ի մը վերածել միլիոններ արժող այս շէնքը, որ «Ազգային Տուն» կը կոչուէր»։

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

×

Գալով «Յառաջ»ի որ ամէն օր վրդովումի, ցաւի, համակրանքի եւ մանաւանդ լաւագոյն օրերու մաղթանքներու կ'արժանանայ, կը շարունակէ իր գլուխը դնելիք տեղ մը փնտռել, կարենալ ապահովելու համար թերթին հրատարակութիւնը։ Ինչպէս ըսինք, պարզ է որ ներկայ առժամեայ կարգադրութիւնները չեն կրնար երկար տեւել եւ եթէ այս պայմաններու մէջ կը շարունակենք թերթը հրատարակել, պատճառն այն է, որ ի տարբերութիւն ազգ. մարմիններու, գիտակցութիւնն ունինք մեր պատասխանատուութեան զաղութին հանդէպ։

Այս առթիւ պարտք կը զգանք անգամ մը եւս մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց՝ կազմակերպութիւն, Հայրենակցական Միութիւն, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղեր եւ բազմաթիւ ընկերներ, բարեկամներ եւ ընթերցողներ որոնք քաջութիւն, կորով եւ յաջողութիւն կը մաղթեն մեզի։

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՊԵՑ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆԸ

—0—

Փարիզէն կը գրեն մեզի.—

Փարիզի 9րդ Թաղամասի ոստիկանութիւնը, ստուգած ըլլալով որ շատ խարխուլ երեւոյթ մը կը պարզէր եւ ամէն վայրկեան փուլ գալու վտանգին ենթարկուած էր Փարիզի Ազգային Տունը, որ կը գտնուի Թրէվիզ հայաշատ փողոցին վրայ, ամէնէն ուշ 48 ժամուան մէջ շէնքէն հեռանալ հրահանգած է բոլոր այն հայկական կազմակերպութիւններուն, որոնք կը գործէին հոն երկար ժամանակէ ի վեր։ Ոստիկանութեան այս անակնկալ որոշումին դիմաց տագնապի մատնուեցան Ֆրանսայի միակ Հայերէն օրաթերթ «Յառաջ»ը, Մշակութային Միութիւնը, «Լաս» գրադարանը, ԺԱՖ երիտասարդական միութիւնը, Հայագիտական Ուսմանց

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈ–ԷՆԹԷՌԻ Վիքասունթ մը ճմռուեցաւ առջի իրիկուն երբ 9 վայրկեան մնացած էր որ էջք կատարէ Քլերմոն–Ֆերանի օդակայանը։ 68 ճամբորդներէն ութը՝ հրաշքով ազատած են, ասոնց մէջ չորս տարու մանչուկ մը որ վիրաւորուած իսկ չէ։ Օդանաւը Լիոնէն Քլերմոն–Ֆերան կ'երթար։ Արկածին պատճառները յայտնի չեն։

ԳԻՆԵՐՈՒ յաւելումը 0,6 առ հարիւր եղած է Սեպտեմբերին, ինչ որ կը նշանակէ թէ մինչեւ տարւոյն վերջ, ընդհանուր յաւելումը 7 առ հարիւր եղած պիտի ըլլայ տարւոյն համար ինչ որ համապատասխան չէ Ելմտական նախարարին նախատեսութեանց։

ՏԱՀՈՄԷԻ մէջ զինուորական պետական հարուած մը տեղի ունեցաւ եւ բանակը ձեռք առաւ իշխանութիւնը։ Երկրին նոր ղեկավարը՝ հրամանատար Քերեքուծանօթ է 1967էն ի վեր երբ իր անունն ալ տրուեցաւ ձախողած պետական հարուածին ատեն 1972 Փետրուար 23ին եւ մահուան դատապարտուեցաւ բայց վճիռը չգործադրուեցաւ։ Յիշենք որ Նախագահ Փոմփիտու պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէր Տահոմէ Նոյեմբերի վերջ։

ԵՐԿՈՒ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ կայանը շատ ծանր արկած մը պատահած է առջի օր թելեֆէրիքի շինութեան փորձերու ատեն։ Ինը բանուոր մեռած է։

ԼԱՀԷԻ օդակայանին մէջ հոլանտացի մաքսային պաշտօնեաներ պայթուցիկներ գտան ալժերացի դիւանագէտի մը պայուսակին մէջ։ Դիւանագէտը Ռիօ տէ Ժանէյրօ կը պատրաստուէր մեկնիլ։

ՍՈՒՏԱՆԻ նախագահը յայտարարեց, թէ Գահիրէ հրահանգած է Սուտան գտնուող իր ուժերուն՝ վերադառնալ Եգիպտոս։ 1969էն ի վեր եգիպտական գունդեր կան Սուտանի մէջ։

ՄԱԿ–ի Աշխարհի Սնունդի Ծրագիրի կազմակերպութեան մէկ տեղեկագրին համաձայն՝ աւելի քան 170 միլիոն երախաներ եւ յղի կիներ, թերաճ երկիրներու մէջ անբաւարար սնունդ կը ստանան։

ՆԱԶԱՐԷԹԻ յոյն Օրթոտոքս եկեղեցին հաղորդեց, թէ ճարտարապէտներ երեւան հանած են ջրհոր մը, որ ըստ աւանդութեան գործածուած է Աստուածամօր կողմէ։

ՎԵՐՏԷՕՆ՝ ՄԵԾ ԳԵՏԻ ՎՐԱՅ

Ա.

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը գրուած է թէեւ վերտէօնի ազգ. ուխտագնացութեան առթիւ, որ յետաձգուեցաւ թէքնիք դժուարութիւններու պատճառաւ, բայց անկէ անկախ ալ կը պահէ իր շահեկանութիւնը:

Հաւանաբար պէտի զարմանաք եթէ ըսեմ, որ երեք Վերտէօն կայ Ֆրանսայի մէջ:

Մէկը՝ սպանական սահմանին մօտ փոքրիկ գիւղ մը: Միւսը՝ զուիցերականին, նոյնքան փոքր: Սակայն, երբ կարճ բառով Վերտէօն ըսենք, մեր աչքին առջեւ անմիջապէս կուգայ Մէօզ նահանգի համանուն գետի վրայ զտնուող հերոսական քաղաքը:

Քանակով մը միացնենք ծովեզերեայ Տէօնքէրքը Վերտէօնին եւ գիծը շարունակենք մինչեւ զուիցերական սահմանը. Վերտէօնը կը գտնուի այդ գծին գրեթէ կեդրոնը:

Հաստատուած արշաւանքներու դասական ճանապարհի մը վրայ, շրջապատուած խիտ անտառներով, փոքր, բայց դժուարամատչելի բլուրներով ու ձորերով, եղած է պատմական քաղաք մը: Ուեթերորդ դարուն, Լուդովիկոս Բարեպաշտի երեք զաւակները հոն կը ստորագրեն Կարոլեան Կայսրութեան բաժանման դաշինքը: Ի միջի այլոց, 1870ի պատերազմին բերդաքաղաքը քաջաբար կուրծք կուտայ գերմանական յարձակումներուն: Սակայն, իր անունը արտակարգ փայլով պիտի շողայ առաջին Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, եւ պիտի դառնայ հոմանիշ յամառ դիմադրութեան, գերագոյն զոհողութեան:

Մարդոց նման, կարծես քաղաքները եւս ունին ճակատագիր մը:

1940էն առաջ փորձի մը համար եթէ հարցնէիք տասը հոգիի, թէ ո՞ւր կը գտնուի Սթալինկրատը, վստահ եմ ինը հոգին պիտի չկարենային քարտէսին վրայ ցոյց տալ մօտաւոր տեղը: Բախտորոշ շրջանի մը, ռուսական սպայակոյտի մէկ որոշումը այդ քաղաքը դարձուց համաշխարհային ուշադրութեան առարկան. եւ մենք, օրը օրին սրտատրոփ հետեւեցանք անոր գոյամարտին:

Վերտէօնը առաջին աշխարհամարտի Սթալինկրատն է եղած: Կամ, Սթալինկրատը՝ Երկրորդին Վերտէօնը: Տարադիր ընտրութիւնը կը ձգեմ ընթերցողին: Այսօր, պատմութեան դասագրքերը, զինուորական մասնագէտները կ'ընդունին, որ Վերտէօնի առջեւ կոտրեցաւ կայսերապաշտ Գերմանիոյ ողնասիւնը:

Զինուոր եղած եմ. բայց, պատերազմի չեմ մասնակցած: Այսուհանդերձ, զինուորական վարժարանէ մը ելլելը պայման չէ հասկնալու համար պայքարի մը էութիւնն ու տարողութիւնը. մանաւանդ, երբ հազարաւոր գիրքեր զայն կը բացատրեն մանրամասնօրէն: Ինչպէս մեզմէ շատերը, ես եւս կարդացած եմ Վերտէօնի զարհուրելի կռիւներու նկարագրութիւնը:

Անհասկնալի, ճանճրանալի չդառնալու մտահոգութեամբ, զանց կ'առնեմ մի առ մի թուել զօրաբաժիններու, վայրերու, զօրավարներու անունները: Նպատակս է ընդհանուր ակնարկ մը նետել հերոսական այդ կռիւներուն վրայ:

Այլեւս բոլորին ծանօթ են Առաջին Աշխարհամարտի ներքին պատճառները: Գաղափարական մեծաշուինդ նշանախօսքերու տակ պահուած էին առեւտրական մրցակցութեան հողային շուկայիկ հաշիւներու կարգադրութիւնը: Մեծ Պետութիւններու զինարշաւը հասած էր իր գագաթնակէտին: Դժոխային մեքենան պատրաստ էր. կը մնար լուցկի մը վառելու պատրուակը գտնել: Այդ պատրուակը եղաւ Աւստրիա-Հունգարիոյ գահաժառանգ Ֆերտինանտի եւ իր կնոջ՝ Սոֆիայի ողբերգական, խորհրդաւոր մահը Սերայեվոյի մէջ: Ամիս մը ետք Եւրոպան կը դառնար սպանդանոց:

Գերմանական խիզախ անհեղ, կուռ ու պատրաստ բանակը կը յարձակի Ֆրանսայի վրայ՝ կոխկռտելով Պելժիան, որուն չէզոքութիւնը յարգելու սահմանուած դաշնագրին տակ ստորագրած էին իր քաղաքագէտները: 1914 Օգոստ. 4ին, Պերլինի անգլիական դեսպանը երբ կը պատրաստուէր վերադառնալ իր հայրենիքը, Գերմանիոյ վարչապետը՝ Պէթման Հոլվէկ բարկացած՝ անոր երեսին կը նետէ պատմական իր խօսքը. «Ուրեմն, մեզի դէմ պիտի կռուիք քուրջի կտոր թուղթի մը համար»:

Գերմանական երեսունըութ զօրաբանակներու (զոռ տ'առմէ) մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար զինուորներու դէմ կը գտնուին սփ մը Անգլիացիներ, Պելժիացիներ եւ Ֆրանսական դեռ անպատրաստ բանակը, որոնք կռուելով կը նահանջեն հապճեպով պատրաստուած գիծերու վրայ: Զուիցերական սահմանէն մինչեւ ծովեզերք երկարող աղեղի լարի միայն հիւսիսային մասն է, որ ետ կը մղուի իբրեւ ծխնի ունենալով Վերտէօնը:

1915 Հոկտեմբերէն մինչեւ 1916ի Փետրուարին կէսը, տարուան մը արիւնահեղ կռիւներէն յոգնած թշնամի կողմերը կը հանգչին քիչ մը, պատրաստելու համար յետագայ յարձակումներու ծրագիրը: Յետոյ, ռազմամթերքի պահեստները լեցուած են վտանգաւոր սահմանին: Տասներկու ժամ տեւող ռմբակոծութեան մը ընթացքին հարիւր հազար գերմանական ռումբ ինկած է ճակատի միայն մէկ մասին վրայ: Աւելորդ է ըսել, այդքան մըն ալ արձակած են Ֆրանսացիները:

Ամէն պատերազմի մէջ կը պատահին անակնկալ, չնախատեսուած բաներ, բայց, առիկա բոլորովին տարբեր է միւսներէն: Տարի մը կռուելէ ետք երկուստեք կը հասկնան, թէ սխալած են իրենց հաշիւներուն մէջ: Օրինակի համար, Ֆրանսացի ծանօթ զօրավար մը վստահօրէն կը յայտարարէր, թէ «հարիւր հազար սուինով կրնայ Եւրոպայի շրջանը ըսել». մինչդեռ երկու ճակատամարտի ընթացքին հարիւր հազարը կորսուած էր արդէն: Մեռեալ եւ վիրաւոր:

Ուրիշ օրինակ մը.

Ֆրանսայի զինուորական բարձրագոյն իշխանութիւնները կը հաշուէին, թէ Գերմանացիները, առ առաւելն, երեք հարիւր հազար զինուոր պիտի ղրկէին Պելժիա. եւ յանկարծ իրենց դէմ գտան մէկ միլիոնէ աւելի զինուոր:

Անցնինք Գերմանացիներու կողմը: Անոնց սպայակոյտն ալ համոզուած էր, թէ շնորհիւ իրենց ունեցած թուական առաւելութեան, սարսափելի զէնքերուն, պատերազմը պիտի ըլլար կարճատեւ, ինչպէս եղած էր 1870ին, մինչդեռ կը վերածուէր «խրամներու պատերազմ»ի:

Երկու կողմերուն համար կար, նաեւ, նոր զէնք մը. օդանաւը. անշուշտ, դեռ խանձարուրին մէջ: Բայց կը խանգարէր գործողութիւններու ընդունուած կարգը, երկինքէն լրտեսելով թէ՛ զինուորական շարժումները եւ թէ կրակ տեղալով:

Սակայն, ամէնէն ջղայնացնողը Վերտէօնի անպաշտելի դիմադրութիւնն է: Շրջանը դանակի պէս տնկուած է գերմանական բանակներու կողքին: Կը դժուարացնէ պարէնի, ռազմամթերքի հայթայթումը: Անհրաժեշտ է ամէն գնով վերցնել այդ խոչընդոտը: Սպայակոյտը եւ իր պետը՝ Ֆալքընհայն համաձայն են այս ծրագրին: Դէմ է, միայն, ծեր զօրավարը՝ Հինտենպուրկ: Ուրեմն, 1915 Նոյեմբերին կ'որոշուի յարձակիլ Վերտէօնի վրայ. այսինքն, աղեղին լարը կտրել ճի՛շդ մէջտեղէն եւ միակտուր ճակատը բաժնել երկու կտորի, չէզոքացնելով մինչեւ զուիցերական սահմանը գտնուող զինուորական ուժերը: Այս պարտականութիւնը կը յանձնուի գահաժառանգ իշխանի հրամանատարութեան տակ գտնուած զօրաբանակներուն:

Ու կը սկսի գրուիլ Վերտէօնի առասպելական կռիւներու պատմութիւնը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆՍԱՅԵԱՆ

ՊՕՏԼԷՐ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—0—

Անցեալ տարի Շարլ Պօտլէրի ծննդեան 150ամեակն էր: Թերթուածներու միահատորով մը, որ կը կրէ «Չարի ծաղիկներ» խորագիրը, ինչպէս նաեւ փոքրիկ արձակ բանաստեղծութիւններով Պօտլէր ֆրանսական դրականութիւնը հարստացուց գեղարուեստական նոր գաղափարներով: Ան բանաստեղծական նոր եւ ուրոյն ձեւեր մէջտեղ դրաւ, ստեղծելով յղկուած եւ բիւրեղ բանաստեղծութիւն մը: Պօտլէր չափազանց մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իրեն ժամանակակից եւ անոր յաջորդող շրջանի ֆրանսացի եւ օտար բանաստեղծներու վրայ:

Հայ իրականութեան մէջ եւս Պօտլէր ունեցաւ իր ընթերցողներն ու երկրպագուները: Անցեալ դարու 90ական թուականներուն արդէն «Մասիս», «Աղբիւր», «Տարազ» եւ քանի մը ուրիշ թերթերու եւ հանդէսներու մէջ կը տեսնենք Պօտլէրէն կատարուած առաջին թարգմանութիւնները արեւմտահայ եւ արեւելահայ լեզուներով (Գ. Բարուրեան, Արշ. Տէր-Յովնանեան, Սիմ. Բաբլեան, Մ. Քրաճեան): Դարասկիզբին « Բազմավէպ »ի, «Հորիզոն»ի, «Զանգակ»ի մէջ եւ այլուր կ'երեւին պօտլէրեան նոր թարգմանութիւններ՝ կատարուած համեմատաբար շնորհալի թարգմանիչներու կողմէ (Աղ. Փանոսեան, Արտ. Յարութիւնեան, Ալ. Ծատուրեան, Աւ. Իսահակեան): Նոյն շրջանին (1905) «Անահիտ»ի էջերուն մէջ կը կարդանք Պօտլէրի քանի մը բանաստեղծութիւնները՝ թարգմանուած Ա. Չօպանեանի կողմէ: Ան յատկապէս մեծ վարպետութեամբ թարգմանած է «Օրհնութիւն» եւ «Յարասացութիւն սատանայի» բանաստեղծութիւնները:

Սակայն արեւմտահայ իրականութեան մէջ Պօտլէր գտաւ իր մեծ թարգմանիչը՝ յանձին Վահան Թէքէեանի: Ինչպէս գիտենք, ան լաւ ծանօթ էր եւրոպական յատկապէս, ֆրանսական քնարերգութեան եւ գիտէր անգլերէն ու ֆրանսերէն: Թարգմանած է Շէյքսփիրի Սոնետներուն զգալի մասը: Արուեստագէտի նուրբ ճաշակով թարգմանած է ֆրանսացի բանաստեղծին շուրջ երկու տասնեակ քերթուածները: Արեւմտահայ լեզուի ճկունութիւնը թոյլ տուած է Թէքէեանի հայերէն հնչեցնելու Պօտլէրի նման բանաստեղծ մը, որուն իւրաքանչիւր բառը, իւրաքանչիւր դարձուածքը բանաստեղծութեան մէջ ունի իր անխափան տեղը

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

« — Կատակը ո՞ւր է, այս տեսակ խնդրի մը մէջ կատակ կը սեղմի՞. կուսակալը այսքան ատենէ ի վեր յեղափոխական կ'ուզէ ինծմէ, ես ալ յեղափոխական փնտռել գտնելը ոստիկանութեան պարտքն է կ'ըսէի իրեն. հիմա որ մաս մը ընտանիքներ աքսորուելուն վրայ դիմեցի կուսակալին, հեգնօրէն բայց իրաւունքով ըսաւ ինծի. «Ոստիկանութիւնը, ահա այս կերպով կը փնտռէ յեղափոխականները:

« — Ո՞ւր են քու սրիկաներդ, ինչո՞ւ մուկերու պէս ծակերը մտեր են. ինչո՞ւ երեւան չեն ելլեր որ, անմեղները փրկուին»:

« Հոս պէտք է որ փակագիծ մը բանամ, ըսելու համար որ Ինճէեան սրբազան երբեք չմոռցաւ տարիներ առաջ դաշնակցականէ մը կերած ապտակը, ոչ ալ ներեց ինծի՝ դաշնակցական բարեկամներ ալ ունեցած ըլլալ: Ուստի ամէն անգամ որ անոնց մասին ըսելիք մը ունենար, «քու սրիկաներդ» կ'ըսէր:

« Անգամ մը նորէն այս ձեւով արտայայտուած ատեն ըսեր էի իրեն. «Սրբազան, քու կարգակիցներուդ մէջ, նոյնիսկ դուրս չձգելով Խրիմեանը եւ Իզմիրլեանը, օրինակի համար, Զաւարեանի պէս մէկ հատ սրիկայ կրնա՞ն ցուցնել...

« Ուրիշ անգամ մը երբ նորէն սրիկայ որակեց դաշնակցականները, քիչ մը աւելի ջերմութիւնով ըսի. «Հաճեցէք ըսելու թէ 10 դաշնակցականէն քանի՞ մարդ սրիկայ է, իսկ 10 կրօնականներէ քանի՞ մարդ սրիկայ չէ... »:

« Ինչպէս գիտենք, Ինճէեան Ս. ըղձուար կը լսէր, բայց լածը լաւ կը հասկնար — անմիջապէս ըմբռնեց պատասխանին բուն նշանակութիւնը, եւ անկէ վերջ, գոնէ իմ ներկայութեանս, զգուշացաւ դաշնակցականները նախատելէ, մինչեւ մատնութեան տափի մասին մեր վիճաբանած օրը, որ մեր բարեկամութեան ալ մահուան օրը եղաւ:

« Հիմա գոցենք փակագիծը ու վերադառնանք մեր վիճաբանութեան, ի մասին այդ տափին, որ Ինճէեանին եւ իր խնկարկած «մեծամեծ»ներուն դատապարտութեան կնիքը դարձաւ:

×

« — Սրբազան, դուք որ առանց որեւէ բանաւոր պատճառի շարունակ սրիկայ կը կոչէք դաշնակցականները, չէ՞ք կարծեր որ որոշուած այդ անխծապարտ տափով եւ ձեր մասնաւոր ու հրապարակային յայտարարութիւններով, ժողովուրդը պարզապէս հրաւիրած կ'ըլլաք մատնութեան, չարութեան ու ձեր նախասիրած բառերով — սրիկայութեան ու անբարոյականութեան — մտածեցի՞ք ձեր այդ անխոհեմ քայլին աղէտը հետեւանքներուն վրայ, չէ՞ք վախնար որ ժողովուրդը, իրեն ձեռքը տուածնիդ այդ թունաւոր զէնքը, անհատական չիլ հաշիւներ, հիմնաւոր կամ անհիմն քէն ու ոխեր մաքրելու կրնայ գործածել, դուք չկրցա՞ք մտածել ձեր այդ ծուռ քայլին մեր ազգին վրայ հրաւիրելիք օտարներու՝ նողկանքին ու զարշանքին վրայ, ու յետոյ, փոխանակ ժողովուրդը հրաւիրելու որ իր յեղափոխականները յանձնէ, աւելի նպատակայարմար չէ՞ր որ ուղղակի այդ յեղափոխականները հրաւիրէիք, իրենցմէ մէկ-երկու զոհ եւս տալու, ընդհանուրին փրկութեանը համար: Ես կը հաւատամ ձեզի որ եթէ այս պահուս քաղաքիս մէջ ու մօտերը տակաւին գոյութիւն ունեցած ըլլային ճշմարիտ յեղափոխականներ, անոնք պիտի չվարանէին անձնազոհութեան վսեմ օրինակը ինքնաբերաբար տալու:

« Ընդունելով որ ճշմարիտ յեղափոխականները կամ փախած կամ աքսորուած են ու ոմանք ալ արդէն ձերբակալուած են, միթէ կարելի չէ՞ որ դուք, ես ու մեզի պէս երրորդ խենթ մըն ալ գտնելով — քանի որ ըսիք թէ կուսակալը գոնէ երեք հոգի կ'ուզէ — ներկայանանք իրեն եւ ըսենք. «յեղափոխական չկրցանք գտնել, մեզի իբր այն ընդունեցէք եւ ազատ ձգեցէք խեղճ ժողովուրդը:

« — Այդ կերպով պարզապէս մարդուն քթին խնդացած կ'ըլլանք ու ամէնքս, դուն ալ քեզ ալ միասին անմիջապէս ճամբայ կը հանէ:

« — Ես իմ մասին շատ ալ հոգ չեմ ըներ. մարդկային կեանքին տեւողութեան միջինը արդէն անցուցած եմ, ու յետոյ, մանկութենէս ի վեր շատ ճամբորդած ըլլալուս, մահը շատ անգամներ, շատ մօտէս անցած է: Գալով ձեզի, դուք ալ չափէն աւելի վախնալու պատճառ չունիք, քանի որ Բահմի պէյը ձեզի շատ կը սիրէ ու ամէն երթալնուդ, ձեր ուսը կը փայփայէ... »:

Գանտիա

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար.)

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

(35 – Շար.)

ու ուրոյն նշանակութիւնը։ Ահա Թէքէ–եանի թարգմանութեամբ «Ալպաթրոսը», որ Պոտլէրի լաւագոյն բանաստեղծու–թիւններէն է․

Նաւաստիները յաճախ իբր զբօսանք
կը բռնեն
Ալպաթրոսներ՝ ծովերու թռչունն այս
մեծ ու չքեղ,
Որոնք կուգան, ուղեկից ընկերներու պէս
մէկտեղ
Շոգենաւին հետ սահող դառն անդնդոց
վրայէն։

Սակայն հազիւ թէ դրուած
տախտակներուն վրայ գետնի,
Այդ կապոյտի արքաները՝ ամօթահար,
անճարակ՝
Խեղճուկ մը վար կը ձգեն թեւերնին լայն
ու ճերմակ,
Ջերթ քովերնէն քաշքշուող, ջուրը աւլող
զոյգ մը թի։

Այս ուղեւորն օդաչու ի՜նչ ճախլիկ է
ու անկամ․
Ան քի՜չ մ՚առաջ այնքան վեհ, ի՛նչպէս
տգեղ է հիմա․
Մին ծխամորճ մը խրել կտուցին մէջ
կը ջանայ
Կը կաղայ միւսն հէգին պէս ու կը թռէ՛ր
յարաժամ։

Կը նմանի բանաստեղծն այս իշխանին
ամպերու
Որ փոթորկին մէջ կ՚երթայ եւ է նետին
անտարբեր,
Աքսորական հողին վրայ, ուրկէ կ՚ելլեն
հայհոյչներ՝
Անոր թեւերն հսկայի զինք կ՚արգիլեն
քալելու։

Ինչ կը վերաբերի արեւելահայ իրա–կանութեան, հոս եւս Պոտլէր գտաւ իր լաւագոյն թարգմանիչը։ Խօսքը Վահան Տէրեանի մասին է, որ 1906էն սկսած թարգմանած է Պոտլէրի արձակ բանաս–տեղծութիւնները։ Թիֆլիսի «Գործ» ամսագրի 1917ի Ա․ եւ Բ․ թիւերուն մէջ Տէրեանի թարգմանութեամբ լոյս են տե–սած Պոտլէրի 50 արձակ բանաստեղծու–թիւններէն 25ը։ Ասոնց կից լոյս տեսած է գրականագէտ Յուլակ Խանդաղեանի ծա–նօթագրութիւնը, ուր ան կը վկայէ, թէ Տէրեան խոստացած է յետագային թարգ–մանել նաեւ մնացեալ 25 հատը։ Սակայն ան ի վիճակի չէ եղած յարգելու իր խոս–տումը։

«Թարգմանութիւններս, կը գրէ ան — միանգամայն բարեխիղճ եմ կատարել եւ ամէն ճիգ եմ թափել բնագրին մօտ լի–նել»։ Ստորեւ Պոտլէրի «Օտարականը» փոքրիկ արձակ քերթուածը Վ․ Տէրեանի թարգմանութեամբ։

— Ամենից շատ ո՞ւմ ես սիրում դու, ասա, հանելուկ – մարդ, հօ՞րդ, մօ՞րդ, քրո՞ջդ, թէ եղբօրդ։

— Ես չունեմ ո՛չ հայր, ո՛չ մայր, ո՛չ քոյր, ո՛չ եղբայր։
— Բարեկամնէրի՞դ։
— Դուք ասիք մի խօսք, որի իմաստը ինձ անյայտ է մինչեւ օրս։
— Հայրենի՞քդ։
— Ես չգիտեմ ո՞ր լայնութեան տակ է գտնւում նա։
— Գեղեցի՞կը։
— Հաճութեամբ կը սիրէի, եթէ աստ–ուածային ու անմահ լինէր։
— Ոսկի՞ն (*)։

Անհրաժեշտ է նկատել տալ, որ թէ՛ Տէրեան եւ թէ Թէքէեան, ինչպէս նաեւ ուրիշներ թարգմանելով Ֆրանսայի բա–նաստեղծին գործերը, բնականաբար, այս կամ այն չափով ազդուած են նաեւ անկէ։ Պոտլէր որոշ բարերար ազդեցութիւն ձը–գած է նոյնպէս Եղիա Տէմիրճիպաշեանի, Արտ․ Յարութիւնեանի, մասամբ Վարու–ժանի եւ Դ․ Դեմիրճեանի կարգ մը գոր–ծերուն վրայ։ Այս վերջինը, ինչպէս նը–կատած է գրականագէտ Վաչէ Պարտի–զունի, «Օտարականը» արձակ բանաստեղ–ծութեան ազդեցութեամբ 1904ին գրած է բանաստեղծութիւն մը, որուն մէջ պարզ արտայայտած է պոտլէրեան կարգ մը տրամադրութիւններ։

— Ասա, ի՞նչ ես պաշտում դու․
«Մոռացել եմ, չգիտեմ»․
— Ունի՞ս ընկեր, բարեկամ․
«Էլ չեմ պտրում, չգիտեմ»,
Բայց ես արդէն ճանճրացած
Ամպ եմ օտար, անհանգարտ,
Բարձր, մենակ, հեռացած՝
Գնում եմ լուռ, անընդհատ։
Ու կապոյտն եմ սիրում ես,
Կապոյտը ջինջ ու ժպտուն,
Ու ձգտում եմ ամպի պէս
Դէպի հեռո՛ւն ու հեռո՛ւն։

Ինչպէս կը տեսնուի, Պոտլէր հայ ի–րականութեան մէջ անծանօթ հեղինակ մը չէ եղած, թարգմանուած է եւ սիրուած։ Սակայն մինչեւ այսօր անոր գործերը հայ ընթերցողին չեն ներկայացուած առան–ձին գիրքով մը։ Մինչդեռ ցանկալի է եւ անհրաժեշտ ապարէզի վրայ ունենալ այդ մեծ բանաստեղծին ստեղծագործութեան հայերէն ամբողջական թարգմանութիւնը։

Հ․ ԲԱԽՉԻՆԵԱՆ

(*) Պոտլէրի քերթուածը հոս չի վեր–ջանար թէեւ «Սով․ Գրականութիւն»ը (Սեպտ․ 1972) այսքանը կուտայ։ Աւել–ցնենք թէ 1968 Փետրուարին թիւ մը նուիրած էինք Պոտլէրի, ուր լոյս տեսաւ այս կտորը՝ Զ․ Գազանճեանի թարգմա–նութեամբ։ Պոտլէր թարգմանած է նաեւ՝ Հ․ Քաջարենց։ Յիշենք նաեւ որ շատեր «Ախտածաղիկներ» կը նախընտրեն «Չարի ծաղիկներու» տեղ։

«Կեանքիս մէջ Մէկ Հանճարի Հանդիպած եմ՝ ՓԻԹՈԻԷՖԻ»

ԿԸՍԷ ԺԱՆ ԱՆՈՒՅ

———0———

ՄԻՆՉ ԼՈՒԻ ԺՈՒՎԷ ԿԸՍԷՐ —

« JE N'AIME L'ARMENIEN QUE MASSACRÉ »

×

«Մաչ» շաբաթաթերթի մէջ թատերա–գիր Ժան Անույ շատ հետաքրքրական տե–սակցութիւն մը տուած է, որմէ կ՚առ–նենք գլխաւոր մասերը։

Ժան Անույ ծանօթ եւ յարգուած անուն մըն է ֆրանսական թատերգութեան մէջ։ Պարզ, անկեղծ, չի ծածկեր իր համեստ ծագումը եւ կը պատմէ իր պատանեկու–թիւնը, թատերական իր սկզբնական դըժ–արութիւնները առանց ծեքծեքումի։ Ա–տեն մը եղած է Ժուվէի քարտուղարը եւ կը խօսի անոր մասին․— «Բաւական խիստ մէկն էր, շատ մեծամիտ։ Զինքը չէի սի–րեր իբրեւ մարդ։ Մտքէն չէր անցներ որ իր քարտուղարը կրնայ, օր մը, տա–ղանդ ունենալ։ Շատ անմեղ էի 30 տա–րեկանիս։ Խստութիւնը բան մըն էր ին–ծի համար, փոքրիկ ժանսէնիսթ մըն էի, 30 տարի դրի ազատելու համար անկէ, բայց Ժուվէ բնաւ այդպէս չէր։ Եւ մեր յարաբերութիւնները տաժեցին։ Երբ ի–րեն ցոյց տայի թատերգութիւն մը, այն յոյսով որ զայն կը բեմադրէ, ինծի կը պատասխանէր սա տեսակ բաներ․— «Տը–ղաս, շատ աղէկ է, բայց պէտք է քիչ մը սպասել, «Աւազակներու Պարահանդէսը» լաւ թատերգութիւն մըն է, բայց պէտք է որ վերամշակուի Սաշա Կիթրիի կողմէ»։ «Առանց պայուսակի ճամբորդ»ին համար, քիչ մը սպառաց, «կարելի է նախատե–սել քեզ բեմադրել, տղաս, բայց եթէ երիտասարդ մը բեմադրելու ձեւ առնեմ, կը հասկնա՛ս, բայց կը բեմադրեմ․․․»։ Վեց ամիս տեւեց եւ յանկարծ իմացայ, որ Սթեվ Փասէօրի «Շաթօ տը Քառթ»ը վար դրած էր։ Զեռադրիս առի, գացի Փիթոէֆը գտայ ժամը իրիկուան 5ին։ Յաջորդ առտու 11ին, գիս կը կանչէր եւ ինծի կ՚ըսէր․— «Պիտի բեմադրեմ, գալ շաբթու փորձերը կը սկսինք»։ Ժուվէ երբեք չներեց ինծի։

«Փիթոէֆնե՞րը»։ Ժուվէ զիրենք կը կո–չէր «ողորմելիները» (Լէ Փիթուայապլը), կ՚աւէր։ «Հայը, միայն ջարդուած կը սիրեմ» կ՚ըսէր երբ կը խօսէր Փիթոյէֆի մասին։ Փիթոյէ՞ֆ, հանճարն էր։ Մէկ հանճարի հանդիպած եմ կեանքիս մէջ, ան էր։ Խղճալի եւ հոյակապ էր։ Բե–մադրեց «Առանց Պայուսակի ճամբորդը» խոհանոցի աթոռներով։ «Ոսկեզօծ կը ներկենք, կ՚ըսէր, եւ տունէս քանափէի մը հետ կը տեղաւորենք՝»։ Ինչ որ ցայսօր եղած է թատրոնի մէջ, Փիթոյէֆ ըրած է 1922ին։ Ութ օրը անգամ մը թատեր–գութիւն մը կը բեմադրէր։ Փիթոյէֆ բան մը չէր ըսեր փորձերուն ատեն։ Բեմ կ՚ել–լէր, մէկ–երկու մանրամասնութիւն կը նշէր եւ խեղճուկրակ դերասանները թա–գաւորի կը վերածէր։ Ծովը, կապոյտ ժապաւէն մըն էր որ սեւ վարագոյրը կը ճեղքէր։ Թշուառութեան հանճարն էր։ Որդիական երախտագիտութիւն ունիմ Փիթոյէֆի հանդէպ, որ միայն երկու թատերգութիւն բեմադրած է ինծմէ»։

Անույ կը խօսի նաեւ Ժիրօտու եւ Փի–րանտելլոյի մասին, զորս երկու մեծեր կը նկատէ։

Անույի վերջին գործը, որ ներկայիս կը ներկայացուի Փարիզ «Օփերայի Տնօ – րէն»ն է։ Հոն կարգ մը նախադասութիւն–ներ ունի որ զինքը կրնան աջակողմեան նկատել տալ։ Իր հերոսը՝ Փօլ Մէօրիս կ՚ըսէ․— «Միապետութեան ատեն առա – ւելութիւններ կային, երբ ծերը կը մեռ–նէր, երիտասարդներուն կարգը կուգար եւ բոլոր յոյսերը կարելի կը դառնային։ Ժողովրդավարութեան մէջ 70նոցէ 70նոց կ՚երթանք, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ բան մը փոխուի»։

Անույ ճիշդ կը գտնէ այս խօսքը։ Քա–ղաքականութեան մէջ, կը խոստովանի, որ մինչեւ 1945 բան չէր գիտեր, բայց 1945ին վրդոված է իր տեսածէն «Պրա – զիյաքի մահը գիս տակնուվրայ ըրաւ։ Գլուխը փրկելու համար, մտաւորական – ներու ստորագրութիւններ ժողվեցի։ Ետ–թը հոգի տեսայ — անունները պիտի չըսեմ —։ Աղտոտ բան էր յետպատե – րազմեան շրջանը, Ազատագրումը։ Պահ մըն էր ուր Ֆրանսա զզուելի եղաւ։ Մեծ վատութիւն կը տիրէր, որովհետեւ այս նոյն մարդիկը Ալեէցի բոլոր խնջոյքնե–րուն ներկայ էին։ Ամէն ոք Մաքսիմ՚ս էր»։

Անույ չի ծածկեր նաեւ որ չի սիրեր Տը Կօլը, իր թատերգութիւնները ներ–կայացուած են անոր շրջանին, բայց Անույ մերժած է որ իր գործերը բեմա–դրուին պաշտօնական բեմերու վրայ, ինչպէս՝ Քոմէտի – Ֆրանսէզ։

Անույ դեռ չահեկան կարծիքներ կը յայտնէ 68 Մայիսի, Ֆրանսական Կա – ճառի եւ մահուան մասին։ Մեծ թատե–րագիր մըն է որ նաեւ քաջութիւնն ունի իր տեսակէտներուն։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՀՐԱԺԵՑԱՅ

Կը ներկայացնէ իր իւղանկարները Նո–յեմբեր 3էն սկսեալ Էտիխոն Պիւրտա, 102, Շան ղ՚Էլիզէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՀՐՋԻԳԸ

Դ․

Կնոջ մահէն յետոյ, գործարանատէր Պ․ Լապրու իր տան կարգուսարքը փոխած էր։ Ուէէ ծառայ չունէր։ Ժաննն սենեա–կին գործերը կ՚ընէր։ Գրասենեակի սպաս–եակը կ՚աւլէր աշխատասենեակը։ Տունը ճաշելուն համար, Ալֆորվիլի մէկ ճա–շարանը կը յաճախէր ամէն օր։ Իրիկուան ժամը տասնըմէկին, տուն կը դառնար եւ յաճախ երկու երեք ժամ կ՚աշխատէր ու առաջին այցելութիւնը կուտար աշխա – տանոցները, երբ գործաւորները արդէն վերսկսած էին իրենց առօրեայ աշխա – տանքը։

Ո՛չ կառապանը, ո՛չ արկղակալը եւ ոչ ալ գլխաւոր գործավարը չէին պառկեր գործարանին մէջ։ Միւս շէնքերէն կղզիա–ցած էր ախոռը, ուր երեք ձիեր կը գըտ–նուէին։ Ժաննն ու Պ․ Լապրու միայն գի–շերը կը բնակէին գործարանին մէջ։ Գոր–ծարանատէրը կը բացակայէր այն ատեն միայն, երբ իր զաւակը տեսնելու երթար կամ զաւառ ուղեւորէր, իր տան գործե – րուն համար, սակարկութիւններ ու գը–նումներ ընելու նպատակով։ Տիկին Ֆոր–թիէի պատուիրած էր բնաւ չսպասել ի–րեն․ երբ դուրսը գտնուէր, առանց պա–հապանուհին արթնցնելու, գործարան կը մտնէր շնորհիւ այն փոքր բանալիին, զոր միշտ վրան կը կրէր։ Բացի կառանցիկ գոնէն ու ճամբուն վրայ գտնուող գաղ–տաղռնէն, կար երրորդ դուռ մըն ալ Պ․ Լապրուի բնակած տաղաւարին մօտ եւ դէպի Մէզոն Ալֆոր տանող կողմնակի ճամբուն վրայ կը բացուէր։ Գործարանա–տէրը յաճախ այդ դռնէն ելումուտ կ՚ը – նէր։

Յաջորդ օրը, ժրաջան կեանքը վեր – սկսաւ գործարանին մէջ։ Ժաք Կարօ դը–րան աջեւէն անցած ատեն հակիրճ բա–րեւ մը տուաւ Ժաննի։ Շատ մտահոգ ե–րեւոյթ մը ունէր դէմքը․ ուղղակի գնաց աշխատանոցները, ուր իւրաքանչիւր բան–ւորի բաժնեց առօրեայ գործը։ Վէնսան առջի իրիկուընէ ի վեր երեւան ելած չէր։ Կնոջ հիւանդութիւնը սաստկացած ըլլա–լուն, մտքէն չէր անցըներ անոր քովէն հեռանալ․ գործաւոր մը այդ պարագան իմաց տուաւ Ժաք Կարոյի։

Ժամը ինը զարկած ատեն Ժաք գործա–րանատիրոջ աշխատասենեակը գնաց, ինչպէս որոշուած էր նախապէս։ Հոն Պ․ Լապրուի հետ սկսաւ ուսումնասիրել նո–րագիւտ մեքենային յատակագիծը։ Օրը անցաւ, առանց միջադէպի, ուստի մեր ընթերցողներուն ըսելիք մը չունինք այդ մասին։

Ժաք, մտայոյզ վիճակի մը մատնուած, իր առօրեայ աշխատանքը կատարած էր, առանց խօսելու ոչ մէկուն հետ։ Իրիկ – ուան, աշխատանոցներէ դուրս ելած ա–տեններին քանի մը գործաւորներ, որոնք տեղեակ էին առջի իրիկուան անցուդար–ձին, ուզեցին մխիթարական խօսքեր ուղ–ղել իրենց ընկերոջ այրիին։ Տիկին Ֆոր–թիէ ընդհատեց անոնց խօսքը, բերաննին բանալնուն պէս, ու անտարբերութիւն ձեւացնելով ըսաւ․

— Անօգուտ է ատոր վրայ խօսիլ, եղա–ծը եղած է։ Ասոր համար պիտի չմեռնիմ հարկաւ․․․։

Ու այրին կամաւ կը խուսափէր ամէն բացատրութենէ։ Ժաք մեկնած ատեն ըրիկ սեղմեց անոր ձեռքը։ Առտուընէ ի վեր աւելցած էր իր մտահոգութիւնը։ Ժաննն կարծեց որ տխրութեան հետեւանք էր։

Ժաք Կարոյի բնակարանը գործարանէն բաւական հեռու էր։ Քրէթէյի ճամբուն մօտ, Ալֆորվիլի մէջ տան մը փոքր մէկ սենեակը կը բնակէր։ Քառորդ փայր–կեանէն հոն կ՚երթար։ Ան կը ճաշէր գի–նետան մը մէջ, ուր իրիկունը կը համա–խմբուէին գործարանին բանուորներէն շատեր։ Այդ իրիկուն Ժաք չգնաց իր ճա–շարանը։ Գործարանէն դուրս ելլելով Մառնի եզերքը գնաց, որպէսզի առանձին մնայ։ Անհաւասար ու ընդհատ քայլերով կը յառաջանար։

Ժաք տուն վերադարձին՝ կէս գիշեր ե–ղած էր արդէն։ Կերակուր ուտելու վրայ իսկ չէր խորհած ան։ Պառկեցաւ, բայց չկրցաւ քնանալ․․․։ Յաջորդ օրը, գոր–ծարան հասած պահուն, սաստիկ տենդ մը ունէր։ Այլայլած դիմագծերը մոխիրի պէս գունատ էին․ աչքերը մութ փայլով մը կը շողային։ Վարանոտ ու դողդոջուն, կանգ առաւ խցիկին դրան առջեւ։ Ժաննն անոր մօտենալով․

— Ի՞նչ ունիք, պարոն Կարօ, հարցուց այրին, ապշահար՝ այն մեծ փոփոխու – թեան համար, որ նախընթաց օրուընէ ի վեր առաջ եկած էր անոր մէջ։

— Ոչինչ․․․ ոչինչ․․․ Տիկին Ֆորթիէ, թոթովեց Ժաք տարօրինակ շեշտով մը։ Ձեզի ըսել կ՚ուզէի․․․։ Բայց ոչ․․․։ Լաւ կ՚ըլլայ որ յետաձգուի․․․։ Յառաջիկա–յին ընելու է․․․։ Գործարան կ՚երթամ հիմա։

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար․)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՄՕՆՄՕՐԱՆՍիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի եւ Անտիյլի հանգստեան տուներուն մահացած պատսպարեալներու հոգւոյն, այս տարի եւս Նոյեմբեր 5ի առաւօտ ժամը 10ին, հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ տեղի կ'ունենայ Մոնմորանսիի հաստատութեան (44–50, Ավընիւ Շարլ տը Կօլ), հովանաւորու – թեամբ Կաթող. Պատուիրակ եւ առաջ – նորդ Փարիզի Հայոց Սերովբէ Արք. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Յաւարտ պատարագի, օրուան հանդի – սաւորեալ եւ Սերովբէ Արք.ի ներկայա – ցուցիչը պիտի այցելեն Մոնմորանսիի գե – րեզմանատունը աղօթելու համար վախ – ճանած պատսպարեալներու շիրիմներուն վրայ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Սեւրանի մասնաճիւղը իր ցաւակցու – թիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիլիան Գավաֆեանի, իր ամուսնոյն Արամ Գա – վաֆեանի մահուան տխուր առիթով, ինչ – պէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն: Այս առթիւ 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառա – ջ»ին եւ 150 Ֆր. Ռէնսիի «Դպրոցասէր»ին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Մելինէ Սաեփան փոխան ծաղ – կեպսակի իր քեռայրին Անտոն Զէֆեանի մահուան առթիւ (Պոլիս) եւ մօրը յիշա – տակին 50 Ֆր. կը նուիրէ Բարեգործա – կանին, 50 Մոնմորանսիի հանգստեան տան եւ 50 «Յառաջ»ի:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Փերուզ Փա – լամուտեան իր Թոռնիկին Գէորգ Փալա – մուտեանի ծննդեան ուրախ առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջանային Կոմիտէի մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 20.30էն մինչեւ լոյս 5րդ Թաղամասի Քաղաքա – պետարանի սրահը:

Place du Panthéon, Métros : Saint-Michel et Luxembourg

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Ուղերձ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՅԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

« LES BALLETS ARMENIENS »

Ղեկավարութեամբ ԵԻԱ ԱՐՁՈՒԵԱՆԻ

Երգեր եւ նուագախումբ ղեկավարութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

Խօսնակ ընկ. Գր. Ամիրայեան

Ձոխ պիւֆէ — Մուտք 10 ֆր. — ուսանող, զինուորներու համար կէս գին

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 4, ժամը 21ին

SALLE MAZENOD

Պատուոյ նախագահ.— Երեսփոխան – քաղաքապետ՝ ԳԱՍԹՕՆ ՏԷՖԷՌ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն եւ Նոր Սերունդին:

Կը նախագահէ ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ և ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժին

մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի (երգ, պար, արտասանութիւն)

Լուսարձակով ցուցադրութիւն մեր յեղափոխական դէմքերու:

ՇԱԲԱԹ ժամը 14էն սկսեալ ցուցահանդէս նոյն սրահին մէջ: Յեղափոխական դէմ – քեր, նկարներ, նամակներ եւ դաշնակցական հրատարակութիւններ

×

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ ՆորՍերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբին:

Կը նախագահէ ընկ. ՂԵՒՈՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կիրակի, Նոյ. 5, ժամը 15.30ին, Ռիւ Ժէի սրահը: Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերունդին կողմէ:

Ձոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կա – րեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն շնորհակալու – թեամբ ստացած է.— նկարիչ Պ. Արամ Բարսեղեանէ Գասպար Իփէկեանի մեծա – դիր նկարը, որպէս նուէր համանուն Ակումբին:

×

«Հայաստան» ամսագրի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. այրի Տիկին Աղնիւ Եաղճեանէ (Պօմոն) իր ամուսնոյն Յովսէփ Եաղճեանի մահ – ուան քառասունքին առթիւ:

×

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Գործունեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Գործունեան եւ անոնց զաւակները, ողբ. Տիրան–Թորոս Լէյլէկ – եանի մահուան առթիւ (արտասահմանէն) փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր.:

Այրի Տիկին Սանօեան եւ զաւակները, իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան վեցե – րորդ տարելիցին առթիւ, ի նպաստ Մոն – մորանսիի մէջ կառուցուելիք մատրան՝ 200, այրի Տիկին Անժէլ Մինէլեան 100, Տամատեան ընտանիք, ողբ. Արթիւր Մալ – եանի մահուան առթիւ 100, Պ. Ստեփան Թօփաքալեան իր կնոջ ապաքինման եւ իր աղջկան ամուսնութեան առթիւ 150, Տէր եւ Տիկին Տէվլէթեան (Պրիւսէլ) ողբ. Մելքոն Պետրոսեանի մահուան առթիւ 100, Պ. Նորայր Երամեան (Յունիսի դաշ – տահանդէսին) առթիւ 100, Տիկին Վէյիք – եան 100, Տիկին Պակտատեան, Պ. Եղ – ուարդ Աճէմեան 50ական, Պ. Արամ Գա – զանճեան, ողբ. Ոսկի Այտընեանի յիշա – տակին 50, Տիկ. Անասթասեան եւ ընտա – նիք, ողբ. Զարմայր Մուսաեանի մահ – ուան առթիւ 50, այրի Տիկ. Մելինէ Մեր – ճանեան ողբ. Տիկ. Թիւթիւնճեանի մահ – ուան առթիւ 20, Տիկ. Վարդուկեան ողբ. Տիկ. Սրբուհի Քէշիշեանի մահուան առ – թիւ 20, Պ. Ժիրայր Աբրահամեան 20, Պ. Եդուարդ Փափազեան եւ Պ. Ռոպէր Պիւսի 10ական Ֆր.:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ VERDUN ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ուրբաթ (3 Նոյ.) կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կա – րեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ - ՇԱՄՕՆ

« ՀԱՅ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ »

Միութիւնը պիտի տայ նաեւ պարան – ցիկ երեկոյթ մը՝ 18 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Քաղաքապե – տարանի խրախճանքի սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահ – ներուն մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի Բա – րեկենդանի ճաշը: Մանրամասնութիւն – ները յետագային:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօ – նածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

Գեղարուեստական Բաժին

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

SAINT-PLACIDE IMMOBILILR

100, Rue de Vaugirard
75006 PARIS
Tél. 222-18-49 et 544-08-76

Heures d'ouverture : :

de 9 h. 30 à 19 h. tous les jours
Le Samedi de 9 h. 30 à 12 h.

×

Տնօրէնուհին՝ ՏԻԿԻՆ ՏԱՎԼԱՇԵԱՆ

ձեր տրամադրութեան տակ է ձեզի խորհուրդ տալու եւ առաջնորդելու համար, Փարիզ թէ արուարձան յարկաբաժին մը ծախելու, գնելու վարձելու կամ վարձու տալու համար:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Լիոնի համալսարանի հայերէնի դասա – ւանդութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 8ին, ամէն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրե – րը: Մանրամասնութեանց համար դիմել քարտուղարութեան, Փասթէօր փողոց, թիւ 74:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile

Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

1972–1973 ուսումնական տարեշրջանի հայերէն լեզուի ու պատմութեան դասընթացքները եւ դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան Հոկտ. 16էն սկսեալ Երկուշաբթի օրերը Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ — 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ, Մեթրօ Փասի, ժամը 19.30էն 20.30, հայերէն լեզու Ա. Բ. Գ. տարի: Իսկ ժամը 20.30էն 21.30 Հայոց Պատմու – թիւն:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան 870–03–18:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
31
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
31 OCTOBRE
1972

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
32, Rue de Trévise Paris 9

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Վեցամսեայ	60 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.

48ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.553

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

48e ANNÉE — N° 12.553

ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

—0—

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, Անթիլիասի կաթողիկոսարանին մէջ տեղի ունեցած է Միւռոնի Օրհնութիւն, աւելի քան 25.000 ուխտաւորներու ներկայութեան՝ ժամանած Լիբանանի բոլոր շրջաններէ, Սուրիայէ, Իրաքէ, Եգիպտոսէ, Պարսկաստանէ, Յունաստանէ, Ֆրանսայէ, Մ. Նահանգներէ եւ Քանատայէ:

Կարգապահութեան հսկած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները, արենոյշները եւ Լիբանանի Օգնութեան Խաչի արծուիկները:

Ժամը 9ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարի զանգակներու ղօղանջիւններով, փառաշուք թափօրը Վեհարանէն դուրս ելած է: Մեծ խաչը, հայրապետական մականը, խաչվառը, լապտերները բռնած են վարդապետներ, քահանաներ եւ դպիրներ: Անոնց հետեւած են Ս. Նշան Մայր եկեղեցւոյ դպրաց դասի երկսեռ երգչախումբը, քահանայից դասը, աբեղաներ, վարդապետներ, որոնք բռնած են Սկիհը, Աւետարանը, հայրապետական [illegible]ղը, տապանակը, Աջերու սնտուկը, հին Միւռոնը եւ բալասանը:

Այնուհետեւ, ամպհովանիի տակ, Խորէն Ա., Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Աջը բռնած, կողքին՝ Երուսաղէմի Պատրիարքը եւ ամերիկահայ բարերար Յարէթ Թօլիմաեան: Ամպհովանին կրած են Լիբանանի Թեմէն՝ Մէթր Խ. Պալըկեան, Սուրիոյ Թեմէն՝ Մէթր Գր. Էպլիղաթեան, Ամերիկահայ Թեմէն՝ Բժ. Ճ. Մանուկեան եւ Պարսկաստանի Թեմէն՝ Բժ. Գ. Յովհաննիսեան:

Ներկայ եղած են նաեւ Լիբանանի, Յունաստանի, Թեհրանի, Ամերիկայի, Իրան-Հնդկաստանի առաջնորդները եւ այլ կրօնականներ:

Միւռոնի օրհնութեան պահուն, Մայր տաճարի զանգակները ղօղանջած են եւ աղաւնիներ արձակուած:

Խորէն Ա. իր քարոզին մէջ, ի մէջ այլոց ըսած է.—

«Հայց. Եկեղեցւոյ հաւատաւոր եւ մեծահանդէս արարողութիւններէն մէկն է Միւռոնօրհնութիւնը, որ միշտ կատարուած է ի Ս. Էջմիածին եւ ի Սիս եւ Կաթողիկոսանիստ այլ վայրերու մէջ, ինչպէս նաեւ 1930էն ասդին Անթիլիասի մէջ, փառաշուք հանդիսութեամբ եւ ուխտաւորներու աշխարհախումբ բազմութեամբ:

«Ս. Միւռոնը, մէկ կաթսայի մէջ, Ս. Լուսաւորչէն սկսած, ժառանգաբար, սերունդէ սերունդ, եկած ու հասած է մեզի մեր սրբազան հայրապետներուն մէկ իմաստուն եւ գեղեցիկ կարգադրութեամբը, ըստ որում, ամէն անգամ որ ՆՈՐ Միւռոն կ'օրհնուի, ՀԻՆ Միւռոնէն կը խառնուի ՆՈՐին մէջ, եւ այսպէս, Ս. Լուսաւորչի օրհնած Միւռոնին խնկութենէն մասնիկ մը շարունակաբար եւ շարունակաբար գոյութիւն ունի Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայ Ս. Միւռոնին մէջ:

«Հայ Եկեղեցւոյ բոլոր զաւակները կը դրոշմուին Մէկ, այսինքն ՄԻԵՒՆՈՅՆ Միւռոնով, եւ Միւռոնը կ'ըլլայ հոգեւոր միութեան ու եղբայրակցութեան անքակտելի կապը աշխարհի վրայ ապրող բոլոր Հայերուն համար:

«Ուխտաւոր ժողովուրդ Հայոց, դուք որ եկած էք հեռաւոր Ամերիկայէն ու Քանատայէն, Պարսկաստանէն ու Յունաստանէն, Ֆրանսայէն ու Միջին Արեւելքի արաբական երկիրներէն, ուխտեցէք այսօր Ս. Միւռոնին առջեւ, ուխտեցէք Ս. Լուսաւորչին Աջին վրայ, ուխտեցէք մեր պաշտելի նահատակներու սրբազան աճիւններուն բարոյական ներկայութեան, որոնք կը հանգչին այս Յուշարձանին մէջ, հաւատարիմ մնալ քրիստոնէական մեր սուրբ հաւատքին, հաւատարիմ մնալ մեր եկեղեցիին, հաւատարիմ մնալ մեր մայրենի մեսրոպաշունչ լեզուին, մեր պանծալի պատմութեան, մեր արդար եւ սրբազան դատին, մեր մաքի եւ հոգիի անկորնչելի գանձերուն եւ մեր ընտանեկան բարութիւններուն ու նահապետական բարքերուն: Պահենք մեր ազգային շունչն ու ոգին. պահենք մեր հայեցի պայծառ դիմագիծը. պահենք մեր ազգային առողջ նկարագիրը»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՆ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԵՒ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿԵՑ ՄԻՒՆԻԽԻ ԵՐԵՔ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԴԺԳՈՀ Է ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԷՆ

Միւնիխի ոլիմպիական մրցաշրջանին երկու ամիս ետք, Պաղեստինցիներ կը յաջողին ազատել այն երեք ահաբեկիչները, որոնք մասնակից ըլլալէ ետք իսրայէլեան մարզիկներու սպանութեան, ձերբակալուած եւ բանտարկուած էին գերման իշխանութիւններու կողմէ:

Գերմանական Լուֆթհանզայի մէկ Պոյինկն էր որ Պէյրութէն Ֆրանքֆուրթ կ'երթար երբ Թուրքիոյ վրայէն անցած ատեն երկու պաղեստինցի ահաբեկիչներ, ձեռնառումբերով կը մտնեն օդաչուներու խցիկը եւ սպառնալիքով կը ստիպեն որ ուղղուի դէպի Կիպրոս ու իջնէ Նիկոզիա: Անկէ ետք կը սկսէր երկար սիւսփէնս մը ու նաեւ սակարկութիւններ Պոնի կառավարութեան հետ: Մինչ սպառնալիքի տակ, օդանաւը, 13 ճամբորդներով, կը ստիպուէր Նիկոզիայէն Զագրէպ երթալ, վառելանիւթի պարենաւորում մը ապահովելէ ետք: Ահաբեկիչները անմիջապէս հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէին Պավարիոյ իշխանութեանց հետ եւ կը յայտնէին իրենց պայմանները.— Գերմանիա պէտք պիտի արձակէր Միւնիխի ահաբեկչութեան երեք պաղեստինցի պատասխանատուները, որոնք բանտարկուած էին եւ պիտի դատուէին ի մօտոյ, հակառակ պարագային օդահէնները կը պայթեցնէին օդանաւը, ճամբորդներով եւ անձնակազմով: Դաշնակցային Հանրապետութեան վարչապետը՝ Վիլի Պրանտ անմիջապէս կը տեղեկանար կացութեան եւ խորհրդակցութեանց կը ձեռնարկէր Ներքին եւ Արտաքին նախարարներուն հետ: Խորհրդակցութիւնները շատ երկար չէին տեւեր եւ Գերմանիա կ'որոշէր, այս անգամ, տեղի տալ եւ նկատի չէր առներ Իսրայէլի կառավարութեան տեղի չտալու դիմումը: Այլեւս կը մնար փոխանակութեան ձեւերը որոշել: Պաղեստինցիք նախ կը համաձայնէին որ փոխանակութիւնը Միւնիխի օդակայանը կատարուի, բայց յետոյ կը մերժէին, հաւանաբար վստահութիւն չունենալով Գերմանացիներուն վրայ: Ծանօթ է որ Ոլիմպիականներու ատեն հոն էր որ տեղի ունեցաւ իսկական ջարդ մը: Ուրեմն ահաբեկիչները կը վերադառնային Զագրէպ եւ կը պահանջէին որ հոն իրենց յանձնուին երեք բանտարկեալները: Բայց կը մերժէին հոն կատարել փոխանակութիւնը:

Ի վերջոյ Գերմանացիք կ'ընդունէին բոլոր պայմանները: Գերմանական օդանաւ մը կ'երթար Զագրէպ երեք Պաղեստինցիներով, ահաբեկիչները վերէն կը հաստատէին թէ իրենց ընկերները հոն են, ապա միայն կը հրահանգէին օդաչուին էջք կատարել: Հոնկէ առնելով նաեւ ազատագրուած Պաղեստինցիները կ'երթային Լիբիա, ուրկէ Երկուշաբթի օր միայն Լուֆթհանզայի անմեղ ճամբորդներն ու անձնակազմը կրնային Գերմանիա վերադառնալ:

Աւելորդ է անշուշտ շեշտել թէ Իսրայէլ շատ դժգոհ է այս եղածէն եւ Գերմանիոյ հետ իր յարաբերութիւնները գզգլապէս պիտի տուժեն: Տիկին Կոլտա Մէյրի համար անհասկնալի է Պոնի բռնած ընթացքը, որ նաեւ կրնայ միայն քաջալերել միջազգային ահաբեկչութիւնը: «Անընդունելի եւ աններելի» այս արարքը պարզապէս անձնատուութիւն մը կը նկատուի: Գերմանացիներուն համար բոլորովին տարբեր է անշուշտ: Դեռ թարմ է բոլորին մտքերուն մէջ Միւնիխի ջարդը եւ Գերմանացիք չեն ուզած նոր ջարդի մը պատասխանատուութիւնն ստանձնել:

ԸՆԿ. Ա. ՎԱՆՓՈՒՇ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Պերլինի մէջ Հոկտեմբեր 24ին սրտի տագնապի զոհ գացած է ընկ. Ա. Վանփուշ:

Ողբացեալը, բնիկ Վանեցի, 70ը հատած, կը պատկանէր այն անձուկ սերունդին, որ իր կեանքը ի սպաս դրած է իր ժողովուրդին:

Կանուխէն մտած Հ.Յ.Դ. շարքերը, ունեցած է յեղափոխական անցեալ եւ միշտ բերած իր մասնակցութիւնը ազգային եւ կուսակցական կեանքի, մինչեւ իր վերջին շունչը:

Դիակիզումը կը կատարուի Նոյեմբեր 2ին, Պերլինի Վիլմերստորֆ դերեզմանատունը:

Դեռ առիթը կ'ունենանք խօսելու իր մասին:

×

Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն կ'ողբայ իր վեթերան ընկեր–ներէն

Ա. ՎԱՆՓՈՒՇԻ

մահը, որ պատահեցաւ Պերլին Հոկտեմբեր 24ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻԿՈՍԻԱՅԷՆ Արտաքին նախարարը՝ Միքօ Թեփալաք հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն: Հրաժարման համար բացատրութիւն չի տրուիր, թէեւ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ այս եւս կապ ունի Թիթոյի խիստ քննադատութեան՝ Սերպիոյ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի հասցէին: Թիթօ Սերպիոյ վարիչները չափազանց ազատական գտած էր: Այս քննադատութեան հետեւանքով իրենց հրաժարականը ներկայացուցած էին Կեդրոնական Կոմիտէի նախագահն ու քարտուղարը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վերջին տարիներու ամէնէն մեծ աւազակութիւնը կատարուեցաւ Միւլհուզի Թղթատարի կեդրոնին մէջ, երբ երեւան ելաւ, թէ անծանօթ մը կամ անծանօթներ 13 միլիոն ֆրանք գողցած են առանց նշմարուելու: Գողերը գիտցած են մեծ արկղին գաղտնի քոտը, բացած են զայն առանց դժուարութեան: Ոստիկանութիւնը ցարդ ոչ մէկ հետք գտած է: Անցեալ տարի 11 միլիոն գողցուած էր Ստրազպուրկի Թղթատարի կեդրոնէն:

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ալեք Հիւմ հինգ օրուան պաշտօնական այցելութեան համար Փեքին ժամանեց: Խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Վիէթնամի եւ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայի հարցերու շուրջ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 25)

ՎԱՐԿ՝ ՀԻՒՍՈՒԱԾԵՂԷՆԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ

Խորհ. Միութեան պետական Դրամատան Հայաստանի գրասենեակը մօտ կէս միլիոն ռուբլի յատկացուց Լենինականի հիւսուածեղէնի գործատունին, որպէսզի ընդարձակուի ան: Նոր ճիւղը կարուձեւի արտադրութեան պիտի յատկացուի: Գործատունը, որ ունի խորհրդային եւ եւրոպական մեքենաներ, իր նոր բաժանումով հնարաւորութիւն պիտի ունենայ յաւելեալ 158.000 կտոր հիւսուածեղէն արտադրել: Նոր կառոյցը շահագործման պիտի յանձնուի 1974ին:

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 26)

ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պետական պատկերասրահը հարստացաւ նոր նկարներով՝ ղրկուած արտասահմանէն: Ասոնք են նկարիչ Աշոտ Զօրեանի (Լիբանան) «Կոմիտասի դիմանկարը», Մասիս Պահատուրի (Մ. Նահանգներ) «Երկնագոյն սմբէթ»ը: Պատկերասրահը ստացաւ նաեւ տասնէ աւելի ջրանկարներ Յակոբ Կոջոյեանի, քանի մը փորագրութիւններ Ստեփան Թարեանի:

×

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ՇԻՐԱԿԻ ՍԱՐԱՀԱՐԹԻՆ ՄԷՋ

Շիրակի պատմութեան թանգարանին (Լենինական) յանձնուեցան հնագարեան կենցաղային իրեր, որոնք գտնուած են Մասիսի մօտերը՝ ջրաշինարարական աշխատանքներու ժամանակ: Նոյն շրջանէն թանգարան բերուեցան նաեւ աղօրիքներ, խեցեղէն, զարդաքանդակ այլ առարկաներ: Մասնագէտներու վկայութեամբ ասոնք կը պատկանին պղինձի եւ անագապղինձի դարաշրջաններուն:

Շիրակի դաշտավայրը, ուր մարդիկ բնակութիւն հաստատած են շատ հին ժամանակներէ սկսեալ, անցեալի վերաբերեալ արժէքաւոր յուշարձաններ կան: Ասոնք, երբ գտնուած են, թանգարան տեղափոխուած են:

Պեղումներ կը կատարուին ներկայիս Մարմաշէն գիւղին հարաւը, ուր բնակավայրերու հետքեր կան: Սերգէյ Յարութիւնեանի ղեկավարած արշաւախումբը յայտնաբերած է դամբարաններ, ժայռապատկերներ, քարէ շինուած աւազաններ եւ կենցաղային առարկաներ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ընդհ. ժողովին բացումը կատարուեցաւ Հոկտ. 25ին, Երեւան:

Գիտութիւններու Ակադեմիայի դահլիճն էին հաւաքուած հայ գիտնականներ եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ: Նախագահութիւնը կազմուած էր հետեւեալներէ.— Ա. Քոչինեան, Ն. Յարութիւնեան, Բ. Մուրադեան, Լ. Ղարիբջանեան եւ Լ. Ստեփանեան: Ներկայ էին նաեւ Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան անդամ Պոսպելով, Վրաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատուոյ նախագահ Ակադ. Մուսխելիշվիլի, Ազրպէջանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի փոխ-նախագահ Թոփչիպաշեւ:

Ընդհանուր ժողովին բացումը կատարեց Ակադ. Վ. Համբարձումեան, որմէ ետք խօսք առաւ Ա. Քոչինեան:

ՎԵՐՏԷՕՆ՝ ՄԵՌՋ ԳԵՏԻ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Թէեւ «Վերտէօնի ճակատամարտ» կ'ըսեն, սակայն, իրականին մէջ ո՛չ մէկ կռիւ եղած է բուն քաղաքի պատերուն տակ: Թշնամին մօտեցած է, բայց չէ կրցած զայն գրաւել:

Վերտէօնը պաշտպանուած է բերդերու ցանցով մը: Տուօմօն, Վօ, Սէն–Միշէլ, Մուլէնվիլ, եւայլն:

Իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով տասնըհինգ երկաթուղի, Գերմանացիները արագութեամբ այդ ճակատը կը փոխադրեն զինուոր եւ ռազմանիւթ: Ֆրանսացիներուն ձեռքը մնացած է մէկ երկաթուղի ու մէկ ալ երկրորդական ճամբայ: Պառ լը Տիւք – Վերտէօն գիծը, որ իր կատարած կենսական դերին համար կոչուեցաւ «Նուիրական ճամբայ»: Իր ցուցատախտակները ցարդ կը կրեն այս յոյժ պատուաբեր անուանումը:

Ընթերցողը ուրկէ՛ կարենայ հետեւիլ յետագայ դէպքերուն՝ ըսեմ, որ տիեզերահռչակ հերոսամարտի ռազմադաշտը հողամասի փոքրիկ շերտ մըն է եղած: Ամէնէն հեռու կէտը քսան քիլոմեթր է: Նշանաւոր Տուօմօն բերդը հազիւ վեց քիլոմեթր է Վերտէօնէն: Վօն՝ աւելի մօտիկ, եւայլն:

1916 Փետրուար 21ի առաւօտուն կը սկսի սարսափելի ռմբակոծութիւնը: Ծանր հրետանին վեց ժամ անընդհատ կրակ կը թափէ: Ութսուն հազար ռումբ կ'իյնան 900 մեթր երկարութեամբ եւ 400 մեթր լայնքով հողամասի մը վրայ: Թնդանօթներու բերանները հետզհետէ կ'ուղղուին աջ, ու չորս միլիոն ռումբերու ծանրութեան տակ քարտէսէն կը ջնջուին Հօմոնի, Գօրի, Խապպուայի անտառները: Իրիկունը Գերմանացիները կ'անցնին զանգուածային յարձակումի:

Յիշեցի մէկ դէպք միայն, եւ կ'ընդհատեմ պատմութիւնս, վասնզի, անկարելի է ժամանակագրական կարգով տալ ութամսեայ գոյամարտին բոլոր կռիւները:

Բարձր քաղաքակրթութեան տէր դրացի երկու ժողովուրդներ փակած են իրարու կոկորդի եւ կը կռուին նոյն յամառութեամբ:

Հոս յաղթանակներն ու պարտութիւնները չեն չափուիր հազարամեթրերով՝ ինչպէս միւս ճակատներուն վրայ. այլ, քանի մը հարիւր մեթրով. ի վերջոյ, քանի մը տասնեակ մեթրով:

Վերտէօնի բերդերու գլխաւոր զանգուածը կը գտնուի հողին տակ՝ բազմաթիւ յարկերով: Ամէն մէկ յարկ, անցք, սենեակ պիտի գրաւուի ձեռնառումբով, բոցարձակ զէնքով, սուինով, դանակով: Նոյն ձեւով ալ պիտի վերադրաւուի: Ու– քանի մը անգամ:

Բառին իսկական առումովը մոլեգնած են երկու բանակները: Մարդկային կեանքը ոչ մէկ ատեն այսքան աժան է եղած: Զինուորները յաճախ կը կռուին մինչեւ մէջքերնին թաղուած ձիւնի, ջուրի, ցեխի մէջ: Խրամ մը հազիւ բացուած, թշնամի թնդանօթները կը լեցնեն զայն: Կռուողները կ'օգտագործեն ռումբերու բացած փոսերը: Ո՛չ ցերեկ կայ, ո՛չ գիշեր: Մէկը փշաթելեր կը զետեղէ, միւսը կը կտրէ: Մութին մէջ հակառակորդները երբեմն կը հանդիպին իրարու: Արագ կրակողը կամ դանակ շարժողը կ'ազատէ իր մորթը: Մարդ չեն, այլ՝ գազան: Առիւծ ու վագր՝ միանգամայն: «Նուիրական ճամբուն» վրայ երեք հազար բեռնակառքեր, իրարմէ քանըհինգ երկվայրկեան հեռաւորութեամբ անդուլ – անդադար Վերտէօն կը փոխադրեն զինուոր, ռազմական պիտոյք, պարէն: Վերադարձին՝ վիրաւորներ:

Խրամներ, բերդեր, աւերակներ տասն անգամ կ'անցնին ձեռքէ ձեռք: Մէկը կը գրաւէ առտուն, միւսը ետ կ'առնէ իրիկունը: Բայց, ի՞նչ գնով: Դիակները կը դիզուին իրարու վրայ՝ հազարներով: Սկզբնական երեք շաբաթներու ընթացքին Գերմանացիները կը կորսնցնեն 120 հազար հոգի. կէսը՝ մեռեալ: Նոյն ժամանակաշրջանին Ֆրանսացիներուն կորուստը կ'ըլլայ 135.000 հոգի. մօտաւորապէս կէսը՝ մեռեալ:

Մարտ 14ին, հրետանիի զարհուրելի կրակէն ետք Գերմանացիները կը յառաջանան 180 մեթր, հազարաւոր դիակներ ձգելով դաշտին վրայ: Կ'ենթադրեմ թէ ետեւէն եկողները անցած են իրենց ընկերներու դիակներու վրայէն: Այդ 180 մեթրը ետ առնելու համար Ֆրանսացիները կուտան նոյնքան զոհ: Յաջորդ օրը նոյն պատմութիւնն ու ողբերգութիւնը: Յիշենք, որ այս գոյամարտի հրամանատար նշանակուած է մարեշալ Փէթէն, այն ժամանակ դեռ զօրավար:

Վերտէօնը ռազմադաշտ չէ, այլ՝ գըլխագիր Դժոխք: Վերջին Դատաստանի օր: Անգութ Մողոք: Հրաբորբոք հնոց ուր կը հալի երկու ժողովուրդներու ծաղիկ երիտասարդութիւնը, ի շահ և ի փառս...

Միւս ճակատներուն վրայ կռիւը դադրած է գրեթէ: Բոլորի աչքը յառած է Վերտէօնի վրայ, ուր տեղքայլ կ'ընէ գերմանական բանակը: Զինուորները կուգան չարան, չարան: Միայն ափ մը բախտաւորներ կը վերադառնան թիկունք՝ հանգչելու: Բազմաթիւ զօրաբաժիններ (տիվիզիոն) կը ջարդուին երեք քառորդով: Սպայ, զինուոր խառնուած են: Կրակին առջեւ աստիճան չկայ: Համեմատաբար իրենց թուին՝ սպաները նոյնքան զոհ կուտան որքան զինուորները: Անհատական, հաւաքական հերոսութեան բազում դէպքեր: Վերադրաւելու համար «Մեռած Մարդ»ու դիրքը, 50.000 Գերմանացիները կը մագլցին բլուրն ի վեր: 15.000 դիակ. նոյնքան ալ վիրաւոր: Ֆրանսացի սպայ մը, ծանր վիրաւոր, կը մնայ իր տեղը եւ ազգային քայլերգով կը քաջալերէ կռուողները: Գնդապետներ կը կռուին զէն ի ձեռին:

Օր մը լաւ, օր մը գէշ, պայքարը կը շարունակուի մինչեւ Յունիսի վերջը: Բաղդատաբար խաղաղ — բայց Վերտօնէն — այս հինգ ամսուան ընթացքին Համաձայնականները պատրաստած էին Սոմի գրոհը, որ կը սկսի Յուլիս մէկին: Գերմանացիները կը հրաժարին Վերտէօնը գրաւելու ծրագրէն: Առիթէն օգտուելով Ֆրանսացիները կ'անցնին յարձակողական, եւ Դեկտեմբերը չլրացած կը հասնին իրենց նախկին դիրքերուն:

Վերջացած էր Վերտէօնի ճակատամարտը:

Ֆրանսացիներուն կորուստն էր չորս հարիւր հազար մեռեալ: Գերմանացիներունը՝ քիչ մը աւելի: Շուրջ մէկ միլիոն հոգի աչքերնին փակած էին թաշկինակի մեծութեամբ հողամասի մը վրայ: Նոյնքան ալ առաւել կամ նուազ ծանր վիրաւոր: Ուրիշներու կարգին՝ մեր արիւնը եւս թափած է Վերտէօնի մէջ:

Ծանօթ ըլլալով իր հերոսամարտի պատմութեան, շատ կը փափաքէի տեսնել պատմական այդ վայրը: Տարիներ առաջ ուխտագնացութիւն մը կատարեցինք: Վերտէօնէն մեկնող խոշոր «քառ»ին մէջ, օտար ըլլալով, մենք էինք միայն. կինս եւ ես: Քաղաքէն քիչ մը անդին կառքը կեցաւ ճամբուն վրայ եւ մեր առաջնորդը յայտնեց, թէ պիտի մտնէինք «Նուիրական Շրջան»էն ներս. Վերտէօնի պատերազմի դաշտը:

«Հոս, իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրի վրայ ինկած է 7000 (եօթը հազար) քիլօ երկաթ: Մեռած են մէկ միլիոն հոգի»:

Աւելի բան չըսաւ:

Գլանիկները մարեցան: Գլխարկները իջան ծունկերու վրայ: Թաշկինակները լուցեցին շատերուն աչքերը: Պատկերը յուզիչ էր: Սրտաճմլիկ:

Անշուշտ, բնութիւնը սուգ չի պահեր եւ իր անսպառ կենսունակութեամբը գոցած է բացուած վէրքերը, սակայն, յարգելու համար հերոսներու յիշատակը, կառավարութիւնը խստիւ արգիլած է ինչոյքի նստիլ, խաղալ ու ցատկել այդ հողամասին վրայ: Մարդ անգամ պէտք է ըլլայ նման սրբապղծութիւն մը կատարելու համար:

Ֆրանսացիներու քաջութեան, հայրենասիրութեան մէկ փառաւոր կոթողն է Վերտէօնը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ա.

ՄԻԼԱՆՕ (Յառաջ).— Ամառնային արձակուրդներէն վերջ, Միլանոյի ազգային կեանքը աշխոյժ զարթնում մը արձանագրեց շնորհիւ հայրենի ականաւոր անձնաւորութիւններու եւ արուեստագէտներու յաջորդական այցելութիւններուն:

×

Առաջին այցելուն էր անուանի լեզուաբան ակադեմիկոս Արարատ Ղարիբեանը, որ Իտալիա եկած էր մասնակցելու համար Սեպտ. 2ին Պոլոնիայի մէջ տեղի ունեցած լեզուաբանական միջազգային համագումարին: Այս առթիւ ականաւոր գիտնականը հետաքրքրական զեկուցում մը կարդացած էր հայ լեզուագիտութեան ունեցած կարեւոր դերին մասին, արժանանալով համագումարի ջերմ գնահատանքին:

Օգտուելով աշխատանքներու ժամանակաւոր դադարէ մը, Փրոֆ. Ղարիբեան պարտականութիւն սեպած էր գալ Միլան՝ կարճ այցելութիւն մը տալու Պր. Ե. Հիւսիսեանի, որուն տան մէջ տեղի ունեցաւ մտերմիկ հանդիպում մը գաղութիս ազգային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն հետ: Այս առթիւ գիտնականը ընդարձակ տեղեկութիւններ տուաւ հայրենիքի մէջ լեզուագիտական կալուածէն ներս իր ղեկավարութեամբ կատարուած գիտական աշխատանքներու մասին, որոնք ապահոված են առաջնակարգ դիրք մը եւ ճանաչում միջազգային գիտական շրջանակներու մէջ: Եւ գնահատութեան խօսք ուղղեց Պր. Հիւսիսեանին որուն մեկենասութեան շնորհիւ ունեցան երկու ինքնատիպ մեքենաներ, որոնք հնարաւորութիւն տուին կարճ ժամանակամիջոցի մէջ պատրաստելու հայ բառագիտութեան վերաբերեալ միլիոնաւոր «քարտ»եր, ինչ որ՝ եղաւ արդիւնք մը եւ նոյն ժամանակ՝ գիտական եւ բարոյական մեծ յաղթանակ մը կը հանդիսանայ: Կարճ հիւրասիրութենէ մը վերջ յարգելի գիտնականը ընկերակցութեամբ իտալացի հայագէտ՝ Փրոֆ. Պոլոնեզէի մեկնեցաւ Պոլոնիա եւ անկէ Հռոմ, օդային ճամբով վերադառնալու համար հայրենիք:

×

Մասնաւոր առաքելութեամբ Սեպտեմբերի կիսուն Իտալիա կը գտնուէին Երեւանի Պետ. Գրադարանի տնօրէն Պ. Թիւրապեան եւ իր գործակիցը Տիկ. Ն. Ո–

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԴԻՑՈՒՀԻՆ՝ ԶՄԻՒՌՆԻԱՆ ԵՒ ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Աղէտի յիսնամեակին առթիւ)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———o———

Եւ ինչպէս Պր. Յ. Միքայէլեան Ինճէեան Ս.ի ուշադրութեան կը յանձնէ, իրօք այս Սեւ Տուփը ժողովուրդին մէջ յառաջ բերաւ մատնութեան պարագաներ, անձերու միջեւ գոյութիւն ունեցող ոխակալութեան եւ սին վէճերու հետեւանքով, որոնց զոհ գացին հարիւրաւոր անմեղներ: Բազմաթիւ գաւառացիներ, անկուսակցական հասարակ մարդիկ եւ ի հարկէ կուսակցականներ այդ տուփին պատճառաւ իբրեւ յեղափոխականներ ձերբակալուեցան, բանտերը լեցուեցան ու անոնցմէ շատեր, առանց դատավարութեան, ուղղակի աքսորուեցան անվերադարձ:

Զմիւռնահայութեան չտարագրուիլը ատեն մը կը վերագրուէր Իզմիրի կուսակալ հրէածին Րահմի պէյի բարեացակամութեան ու մարդասիրական զգացումներուն: Սակայն, փաստերու լոյսին տակ ճշմարտութիւնը մասամբ մը երեւան ելաւ:

Տոքթ. Լեփսիուսի Տէօյչլանտ ունտ Արմէնիէն գերմաներէն հատորէն քաղուած (էջ 302) հետեւեալ պատմական վաւերագիրը, թարգմանաբար հրատարակուած «Յառաջ»ի մէջ, կը պարզէ Իզմիրի տեղահանութեան արգելքին բուն շարժառիթին մէկ մասը:

Ահաւասիկ այդ վաւերագիրը.—

Կ. Պոլիս, 17 Նոյ. 1916

Ծանուցագիր ուղղեալ գերման դեսպանատան

Նոյ. 4էն 11 քննական այցելութեան գացած էի 56րդ եւ 16րդ զօրաբաժինները, որ կը գտնուէին Իզմիր:

Հինգշաբթի, 9 Նոյեմբեր, իրիկուան դէմ երբ կը վերադառնայի Ֆոքիայի աւստրիական հրետանիներու վայրէն, հիւպատոս Կոմս Ֆոն Շփի հաղորդեց ինծի թէ, ամսոյն 8ին գիշերը Իզմիրի մէջ տեղի ունեցած էր բազմաթիւ Հայերու ձերբակալութիւնը, եւ անոնք երկաթուղիով երկրին ներսերը ղրկուած էին:

Տարբեր աղբիւրներէ ալ նոյնանման տեղեկութիւններ ստացայ: Ինծի հաւաստեցին թէ՝ ոստիկանութեան կողմէ — մասամբ բռնութեամբ, ծեր կիներ եւ հիւանդ տղաներ գիշերով իրենց անկողիններէն հանուած — հարիւրաւոր Հայեր ձերբակալուած եւ ուղղակի կայարան տարուած էին: Երկու լեցուն կառաշարներ այսպէս աքսորուած էին եւ այս դէպքին հետեւանքով իրարանցում կը տիրէր քաղաքին մէջ:

Նոյ. 10ի առտուն 5րդ բանակի սպայակոյտի պետերէն գնդապետ Քեազիմ պէյը ղրկեցի վալիին, որպէսզի անոր հաղորդէ թէ՝ պիտի չհանդուրժէի շարունակութիւնը այսպիսի զանգուածային ձերբակալութեանց եւ աքսորումներու, հակառակ պարագային ստիպուած էի զինու զօրութեամբ արգելք ըլլալ այդ արարքին: Վալիին նոյն օրուան մինչեւ ցերեկ ժամանակամիջոց տուի պատասխանելու:

Իզմիրի գերման զինուորական հրամանատար գնդապետ Թրոմէտին — որ արդէն տեղեակ էր անցուդարձին — տեղեկացուցի հազարապետ Փթիկի միջոցաւ՝ վերոգրեալ որոշումս, եւ հրահանգեցի ըստ այնմ նախապատրաստութիւններ ձեռք առնել:

Ժամը մէկուկէսին գնդապետ Քեազիմ պէյ վերադարձաւ վալիին մօտէն, որ կը գտնուէր Պուռնապատ, եւ հաղորդեց ինծի թէ՝ ձերբակալութիւններն ու աքսորումները յետաձգուած էին:

Ցերեկէն վերջ մօտս եկաւ վալիին դիւանապետ Քարա Պիպեռ պէյ եւ երկար խօսակցութիւն մը ունեցայ իրեն հետ:

Նոյն իրիկունը Ուրլայէն երեք Յոյներ եկան եւ միջնորդութիւնս խնդրեցին ազատ արձակել տալու համար տասնի չափ ականաւոր վաճառականներ, որոնք ձերբակալուած էին իրենց քաղաքին մէջ եւ Իզմիր բերուած:

Նոյեմբեր 11ին Ուրլա կը գտնուէի եւ իրողութիւնը ճշդեցի: Նոյն օրուան երեկոյեան վալին անձամբ գիս փնտռեց եւ երկար տեսակցութեան մը միջոցին պարզեց Հայոց ձերբակալութեան եւ աքսորման պատճառները: Գիտէի արդէն այդ պատճառաբանութիւնները, որոնք ամբողջովին անհիմն էին եւ ուժգին կերպով արտայայտեցի թէ՝ մեծ մասամբ յունական Իզմիր քաղաքին զինուորական կեդրոնավայրը պէտք է բացարձակ հանդարտութեան մէջ գտնուէր: Մատնանշեցի վալիին թէ՝ երբ շրջանին զինուորական վերին հրամանատարը չէր հանդուրժեր որեւէ սայթաքումի եւ չեղումի, եւ ի հարկին հանդարտութեան հարցերու մասին պարտաւոր էր ինծի դիմել:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՈՅԱՃԵԱՆ

(36 – Շար.)

կանեան, որոնք եկած էին պրպտումներ կատարելու Իտալիոյ գլխաւոր քաղաքներու մատենադարաններու մէջ եւ ստուգելու համար այնտեղ գտնուող հայերէն հնատիպ գրքերը եւ ամբողջացնելու ցանկը՝ տպագրութեան գիւտէն մինչեւ 18րդ դար լոյս տեսած հայերէն գրքերու։ Այդ հետազօտութեանց արդիւնքը պիտի ըլլայ հայկական մատենագրութեան նուիրուած հատորը որ մօտաւոր յառաջիկային լոյս պիտի տեսնէ Երեւանի մէջ։ Այդ ուղեւորութեան գլխաւոր հանգրուանները հանդիսացած են Հռոմ, Միլանօ, Վենետիկ եւ անկէ Վիէննա։ Հռոմի մէջ իրենց աշխատանքները աւարտելէ յետոյ հայրենի մտաւորականները հասան Միլանօ, կատարելու համար պրպտումներ Ամբրոզեան եւ քաղաքային մատենադարաններու մէջ։ Սակայն իրենց համար թանկագին աղբիւր մը եղաւ Վենետիկի Ս. Ղազար վանքին մատենադարանը ուր կը պահուին հայ տպագրուած գրքի եզակի նմոյշներ։ Օգտուելով մեր հայրենակիցներու ներկայութենէն, Իտալիոյ Հայոց Միութեան վարչութիւնը հանդիպում մը կազմակերպեց Հայ Տան մէջ, ծանօթացնելու համար զանոնք հայկական գաղութին եւ լսելու անոնց հետաքրքրական զեկուցումները կատարուած աշխատանքներու մասին։ Հակառակ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կատարուած հրաւէրին, հաւաքոյթին ներկայ էր ընտիր բազմութիւն մը։ Միութեան քարտուղար Պր. Հ. Բամպակեան բարի գալուստ մաղթելով հիւրերուն, ներկայացուց զանոնք ունկնդիր հասարակութեան եւ առաջին հերթին խօսելու հրաւիրեց Պետ. Գրադարանի տնօրէն Պր. Թիրապեանը։

Շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ իրենց չատ ջերմ ընդունելութեան համար, Պր. Թիրապեան հաղորդեց մասնաւորաբար ողջոյնները Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Պր. Բադալ Մուրատեանի եւ Արտասահմանի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ Պր. Վ. Համազասպեանի։ Յարգելի բանախօսը պատմականը ըրաւ պետական ազգային գրադարանի կազմութեան։ Անոր հիմնադրութիւնը կը փոխադրուի 1832 թուականը, կապելով զայն մեր գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն Խաչատուր Աբովեանի ծննդեան։ Գրադարանը վերակազմուած է 1921 թուականին, սկսելով 7 աշխատողներով եւ 18.000 գրքերով. ներկայիս անոնց թիւը բարձրացած է 500ի, իսկ գրքերու ֆոնտը կը հասնի 7 միլիոնի, գրաւելով երրորդ դիրքը խորհրդային Միութեան մէջ։ Իր ունեցած ֆոնտի հարստութեան, սփիւռքի հետ ունեցած մշակութային կապերուն եւ տարուած գիտական աշխատանքներուն համար ստացած է Ա. կարգի գրադարանի ճանաչում։ Գրադարանի 15 կարեւոր բաժիններէն մին է հրատարակչականը որ լոյս ընծայած է հայ ականաւոր գրագէտներու, բանաստեղծներու եւ գիտնականներու գործերը։ Այժմ ձեռնարկած է հայ հնատիպ գրքի մատենագրութեան հրատարակութեան եւ ասոր առընչութեամբ է որ ինք եւ Տիկին Ոսկանեան, որ 17 տարիէ ի վեր կը ղեկավարէ այդ բաժինը, կը գտնուին Իտալիա։

Հետաքրքրական այդ զրոյցը շարունակեց Տիկ. Ոսկանեան որ իր կարգին բացատրեց թէ հայ ժողովուրդը իր կամքէն անկախ պարագաներու բերմամբ աշխարհացրիւ ըլլալով, ամենուրեք ուր ոտք դրած է, նախ կառուցած է եկեղեցի մը՝ իր կրօնքը պահպանելու համար, դպրոց մը՝ իր լեզուն պահպանելու, իսկ զանոնք պահպանելու համար հիմնած է տպարան ուրտեղ տպագրուած են կրօնական եւ աշխարհիկ գրքեր։ Այդ պատճառաւ իսկ հայկական առաջին տպարանները հիմնուած են Հայաստանէն դուրս, Վենետիկի մէջ 1512 թուականին ձեռամբ Յակոբ Մեղապարտի. անկէ վերջ Իտալիոյ զանազան քաղաքներու մէջ ինչպէս Փատովա, Լիվոռնօ, Միլանօ։ Միայն 1872ին է որ Էջմիածնի մէջ Հայերը իրաւունք ստացած են հիմնել հայրենի առաջին տպարանը։ Այս կը նշանակէ որ հեռաւոր ափերու վրայ տպուած գրքեր հնարաւորութիւն չեն ունեցած հասնելու հայրենիք։ Նկատի առնելով այս պարագան մեր կառավարութիւնը հաստատեց հայ հնատիպ գրքի մատենագիտութեան բաժին մը, հաւաքելու համար հայ հնատիպ գրքերը ուր որ հնարաւոր է։ Անշուշտ բոլորն ալ ունենալ կարելի չէ, սակայն հարկ է գիտնալ թէ այդպիսի գրքեր կան, եւ տեղեկութիւններ ունենալ անոնց գտնուած վայրերու մասին։

Ազգի մը մշակութային մակարդակը ճանչնալու համար անհրաժեշտ է գիտնալ թէ որքան հին է անոր տպագրութիւնը եւ որքան «ինքունապուլ»ներ (օրօրոցային գրքեր) ունի անիկա, կարենալ ցոյց տալ թէ որքան հին են մեր մօտ գտնուած գիրքերը եւ անոնց գտնուած վայրը։ Ահա հաւաքուած այդ նիւթերը պիտի կազմեն հայ հնատիպ գրքի մատենագրութեան հատորը որ մօտաւոր ապագային լոյս պիտի տեսնէ։ Այդ նիւթերու ամբողջացման համար եկած են Իտալիա, ի մասնաւորի այցելելու Վենետկոյ Մխիթարեան մատենադարանը եւ անկէ պիտի այցելեն Վիէննա, տեղւոյն Մխիթարեաններու մատենադարանը։ Տիկ. Ոսկանեան եզրափակեց իր զրոյցը արտասանելով Զարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանին», խելով վերջացուցի ծանօթութիւններս։

Հ. Բ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ԱԶՆԱՒՈՒՐ
ԵՒ ԻՐ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԿԱԼԱՆ

(Ի նպաստ
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի)

—o—

— «Այս մէկը բացառիկ է իսկապէս. կ՚ուզեմ որ Օլիմփիան միմիայն Հայերով լեցուի Նոյ. 14ի գիշերը. կ՚ուզեմ ցոյց տալ Ֆրանսացի եւ հրեայ բարեկամներուս, որ մենք՝ Հայերս ալ կազմակերպուած եւ գիտակից գաղութ մըն ենք, գիտենք խմբուիլ միասին բարի նպատակով մը, որ է օգնել մեր մշակոյթի վառարանի մը ընդարձակման այս ուրախ առիթով, ինչպէս անոնք խուռներամ կուգան ամէն անգամ որ յանուն Իսրայէլի ռեւէ արուեստագէտ մը բեմ բարձրանայ. հիմա, հոս, մեր նպատակը մեր վարժարանն է, ուր մեծ տղաս, Պատրիկը, պատանի տարիքէն մտաւ ու աւարտեց եւ փոքրը, Միշան, հիմակուընէ արձանագրուած կը նկատեմ. երբ տարիքը հասնի՝ ընտրութիւնս կատարած եմ արդէն»։

Այսպէս խօսողը Շարլ Ազնաւուրն էր, դեռ անցեալ օր, երբ Թոքիոյէն նոր էր վերադարձած եւ կը պատրաստուէր մեկնելու դէպի Միացեալ Նահանգներ՝ ուր այժմ կը գտնուի։

Կալայի գաղափարը իրենն էր, կառավարենցինն էր, մասամբ մը իմս ալ էր, գուցէ, բայց չէի համարձակած երբեք յայտնել։ Իրարմէ լուր չունինք, ցրուած ենք եւ փոքր խմբակցութիւններ կազմած. կ՚ապրինք իւրաքանչիւրս մեր պատեանին մէջ կծկուած մեր սեփական ցաւերով, ուրախութիւններով, վէճերով։ Ազնաւուր՝ միջազգային հանրութեան աստղը ըլլալէ առաջ մերը պէտք է ըլլայ. վարժարանը միարանութեան մը պատկանելէ առաջ մեր գաղութին սեփականութիւնը պէտք է դառնայ. ահա երկու ազդակներ որոնց միութիւնը Նոյ. 14ին կրնայ հայկական փառահանդէս մը ստեղծել։

« Եթէ Ա.ով սկսող Ազնաւուր մը կայ, այբենգիրի միւս տառերով սկսող բազմաթիւ հայ անուններ կան որոնց համբաւը չատոնց Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս ելած է — դարձեալ Շարլն է խօսողը — ինչո՞ւ առիթներ չստեղծել, քովէ քով գալու, իրարմով խանդավառուելու, մեր ժողովուրդը բարոյապէս բարձրաճակատ պահելու. մենք սքանչելի ժողովուրդ ենք, հետզհետէ աւելի կը համոզուիմ ասոր, հիմա Արեւմուտքի մէջ ենք, պէտք ենք արեւմտեան ձեւով կազմակերպել մեր կեանքը, ազգային առօրեան. ես համոզուած եմ որ եթէ լաւ կազմակերպուած Ազգ մը դառնանք, մեզի ոչ ոք կրնայ վնասել. ուր որ ճամբորդելու ըլլամ, միշտ անուանի Հայերու կը հանդիպիմ եւ հպարտութեամբ կը լեցուիմ. ուրեմն կը մտածեմ որ Հայրս իրաւունք ունի երբ միշտ կը պնդէ որ մենք «մեծ Ազգ ենք». սկիզբը չէի հասկնար ասոր բուն իմաստը, բայց հիմա կ՚աւելցնեմ որ մեծ մնալու համար ամէն տեղ միաճակատ պէտք ենք ըլլալ։ Ծիչդը ըսած, ես չատ գաղափար չունիմ ազգային կեանքէն, գործս այսպէս բերած է, բայց ամէն տեղ հպարտութեամբ կ՚ըսեմ՝ մենք վարժարան ունինք, ուրիշ ազգեր չունին, մենք օրաթերթ ունինք՝ ուրիշ աւելի կարեւոր համայնքներ չունին, նոյնիսկ Հրեաները չունին Ֆրանսայի մէջ». ու կը ժպտէր իր հրեայ գործակիցին...։

Խօսակցութիւնները
եւ խորհրդածութիւնները
Քաղեց Յ. Պ.

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻՆ ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

—o—

1971ի ընթացքին, Սուրիա ներածած է 1677 միլիոն սուրիական ոսկի արժողութեամբ ապրանք, նախորդ տարուան 1374 միլիոնի փոխարէն։ Այդ ներածումներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւեն արմտիքները՝ 232 միլիոն ոսկի, յետոյ մեքենաները՝ 322 միլիոն, մետաղներ՝ 201 միլիոն, ուտեստեղէն՝ 141 միլիոն, վառելանիւթ եւ հանքային կազեր՝ 102 միլիոն, պտուղ եւ բանջարեղէն՝ 81 միլիոն, դեղորայք 68 միլիոն, փոխադրական միջոցներ՝ 64 միլիոն, պարարտացուցիչ՝ 37 միլիոն, քառւչուէ անիւներ՝ 34 միլիոն։

Սուրիա իր ներածումները կը կատարէ հետեւեալ երկիրներէն, կարեւորութեան կարգով.— Լիբանան՝ 143,4 միլիոն սուր. ոսկի, Իտալիա՝ 116,3 միլիոն, Մ. Նահանգներ՝ 112,1 միլիոն, Արեւմտ. Գերմանիա՝ 107,6 միլիոն, Քանատա՝ 107,6 միլիոն, Խ. Միութիւն՝ 104,9 միլիոն, Իրաք՝ 101,6 միլիոն, Ֆրանսա՝ 99 միլիոն սուր. ոսկի։

1971 թուականին Սուրիա արտածած է 743 միլիոն սուր. ոսկի արժողութեամբ ապրանք։ Այս արտածումներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւեն բամպակը՝ 345,2 միլիոն ոսկի, քարիւղ՝ 176 միլիոն, պտուղ եւ բանջարեղէն՝ 39,1 միլիոն, հիւսուածեղէն եւ հագուստեղէն՝ 27,6 միլիոն, մսացու կենդանիներ՝ 25,1 միլիոն, եւն.։

Կարեւորութեան կարգով, Սուրիոյ յաճախորդները հետեւեալներն են. Իտալիա՝ 208,7 միլիոն սուր. ոսկի, Խորհ. Միութիւն՝ 112,4 միլիոն, Լիբանան՝ 55,8 միլիոն, Պուլկարիա՝ 32,8 միլիոն, Արեւմտեան Գերմանիա՝ 29,8 միլիոն, Ֆրանսա՝ 28,8 միլիոն, Չինաստան՝ 24,2 միլիոն, Ճափոն՝ 20,8 միլիոն։

Վերոյիշեալ թիւերը ցոյց կուտան մօտաւորապէս 943 միլիոն սուր. ոսկիի տարբեկան բաց մը, ներածումներու եւ արտածումներու միջեւ։ Այդ բացը կը գոցուի զանազան միջոցներով, զբօսաշրջիկութիւն, ծառայութիւններ եւ փոխառութիւններ։ Ծառայութիւններու մարզին մէջ գլխաւոր տեղ կը բռնէ Այ. Փի. Սի. քարիւղատար խողովակը, որուն համար 1970ին Սուրիա իբրեւ վարձք ստացած էր 270 միլիոն սուր. ոսկի, եւ 146 միլիոն ոսկի 1971ի առաջին վեց ամիսներուն համար։ 1971ի Յուլիսէն ի վեր, սակայն, Սուրիա զրկուած է այդ եկամուտէն Այ. Փի. Սի. ընկերութեան պետականացման պատճառով։

Այս տարի կացութիւնը նոյնը կը մնայ, մանաւանդ որ ներածումները կ՚աճին անդադար։ Իր անմիջական վճարումները կատարելու համար, սուրիական կառավարութիւնը դիմած է Քուէյթի կառավարութեան եւ անկէ ստացած է 13,7 միլիոն տոլար փոխարկութիւն մը այսինքն 188 Ս. Ոս.։ Քուէյթ խոստացած է նաեւ իւրաքանչիւր եռամսեային վճարել 87 միլիոն սուր. ոսկի, մինչեւ որ իրաքեան քարիւղը հոսի իր բնականոն քանակութեամբ՝ մինչեւ Պանիասի նաւահանգիստը։

Ասոր վրայ աւելցնենք 400.000 թոն ցորեն եւ 100.000 թոն գարի, որոնց արտածումը կարելի դարձած է շնորհիւ 1972ի աննախընթաց բերքերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ
ՀՐՋԻԳԸ

Դ.

Եւ Ժաք շարունակեց իր ճամբան։

— Ի՞նչ տարօրինակ կերպարանք ունի, ըսաւ այրին մտքի։ Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէր... Խելքին եկած է կարծես...։

Ժաք իր սովորական գործը կատարեց, ամէնուն աչքերէն ծածկելով իր վրդովումը, շնորհիւ իր կորովին։ Առջի օրուան պէս, Պ. Լափրուի աշխատասենեակը գնաց ու անոր հետ միասին շարունակեց նոր գիւտի մասին իր ըրած հետազօտութիւնները։ Ժամը տասնմէկին, գործապետը դուրս ելաւ, ճաշելու համար։ Բայց ոչ երիթին եւ ոչ ալ դարձին առեն խօսք չուղղեց Ժաննի, խցիկին առջեւէն անցած պահուն։ Տիկին Ֆօրթիէ կրցաւ ստուգել թէ Ժաք ա՛լ աւելի մտայլ դէմք մը ունէր։ Կէսօրէն յետոյ գնաց գտաւ Պ. Լափրուն։ Այս վերջինը ըսաւ.

— Ժաք, կրնաք ձեր գծագրութիւնը սկսիլ, կաղապարումի համար։ Ես սոխպողական նամակ մը վերջացնելու վրայ եմ։

Կարօ սկսաւ աշխատիլ։ Ձեռքը կը դողար։ Իր աչքերը այլեւս չունէին իր սովորական յստակատեսութիւնը։ Ան ստիպուեցաւ սպասել, որպէսզի իր ձեռքը եւ նայուածքը ամուր դառնան։ Այդ միջոցին, արկղակալ Ռիքու ներս մտաւ։

— Պանքայէն դարձան, պարոն, ըսաւ արկղակալը։

— Գանձեցի՞ն, հարցուց գործարանատէրը, վեր առնելով գլուխը։

— Այո՛, պարոն։ Ձեզի կը բերեմ պորտոյին գումարը։

— Կ՚աղաչեմ, քիչ մը եաքը եկէ՛ք...։ Ձեմ ուզեր որ այս պահուս գիս խանգարեն։

Արկղակալը դուրս ելաւ։ Ժաք, որ ներկայ էր այդ կարճատեւ խօսակցութեան, սարսուռ մը զգացած էր, սա խօսքը լսելով. «Ձեզի կը բերեմ պորտոյին գումարը»։ Յետոյ նորէն իր աշխատանքին վրայ ծռած էր, բայց մատները կը դողային տակաւին ու աչքերը կը շարժէինջրային կծկումով մը։ Քառորդ ժամ մը սահեցաւ։ Դուռը զարնուեցաւ։

— Ներս մտէ՛ք, պոչեց Պ. Լափրու անհամբերութեամբ։

Ժանն դրան սեմին վրայ երեւցաւ ու ըսաւ.

— Պարո՛ն, հեռագիր մըն է։

Ու Պ. Լափրու յանձնեց կապոյտ թուղթի պահարան մը։

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Պ. Լափրու, հեռագիրը առնելով։

Տիկին Ֆօրթիէ դուրս ելաւ, ակնարկ մը ձգելէ յետոյ Ժաքի վրայ, որ գծագրութեան տախտակին վրայ ծռած էր։ Պ. Լափրու պատռեց պահարանը, աչքէ անցուց երկայնաձեւ թուղթը, ցաւալին բացագանչութիւն մը արձակեց ու գոյնը նետեց։

— Լիւսիէն հիւա՛նդ, պոչեց ան։ Թեբեւս մահուան վտանգի մէջ է... Օ՜հ, տէր Աստուած։

Յետոյ Ժաքի ուղղելով խօսքը, յարեց.

— Քրոջմէս հեռագիր մը առի։ Տղաս հիւանդ է։ Հիմա պիտի մեկնիմ։ Ժա՛ք, գծագրութիւնները եւ յատակագիծերը ժողվեցէ՛ք ու ինծի տուէ՛ք։ Դրամարկղին մէջ պիտի պահեմ։

— Այո՛, պարոն, հիմա կուտամ, պատասխանեց Ժաք, որուն կծկուած դէմքը ուրախութեան նշոյլով մը լուսաւորուեցաւ։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՄՕՆՄՕՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մահացած պատսպարեալներու հոգւոյն, այս տարի եւս Նոյեմբեր 5ի առաւօտ ժամը 10ին, հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ տեղի կ'ունենայ Մոնմորանսիի հաստատութեան (44–50, Ավընիւ Շարլ տը Կօլ), հովանաւորու – թեամբ Կաթող. Պատուիրակ եւ առաջ – նորդ Փարիզի Հայոց Սերովբէ Արք. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Յաւարտ պատարագի, օրուան հանդի– սաւորեալ եւ Սերովբէ Արք.ի ներկայա– ցուցիչը պիտի այցելեն Մոնմորանսիի գե– րեզմանատունը աղօթելու համար վախ – ճանած պատսպարեալներու շիրիմներուն վրայ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Լեւոն Զա– քարեան, Պ. Սուրէն Լէքէրժան եւ կինը (ծնեալ Հանրիէթ Զաքարեան), Միշէլ Յովկեան եւ կինը (ծնեալ Իվէթ Զա – քարեան), Պ. Պ. Լեւոն եւ Արման Լէք– սէրժան, Օր. Մարի–Ֆրանս Լէքէրժան, Պ. Յովհաննէս Զաքարեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու– տան Կիրակի 5 Նոյեմբեր ժամը 10·30ին, Մարսէյլ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցին, 92, Ռիւ տ'Օպանեը, իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր՝

ԼԵՒՈՆ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կա– րեւոր օրակարգ:

ՆՈՒԷՐ

Փարիզէն Կապոյտ Խաչուհի ընկերուհի մը նուիրեալ ընկերուհի Թագուհի Գաս– պարեանի մահուան տարելիցին եւ անձ– նուէր ընկերուհի Երանուհի Վարժապետ– եանի ապաքինման առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Բաշանի մաս – նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին եւ Օր. Իփդրանեանէ, Պ. Զարմայր Մուսէեանի մահուան քառասունքին առ– թիւ 100 Ֆր., ինչպէս նաեւ այրի Տիկին Մ. Ակոնայեանէ 50 Ֆր. Սոնա Պիպէրեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԵՐԵԿՈՅ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան
Ուրբաթ 17 Նոյ. երեկոյեան ժամը 20·45ին
Օթէլ Մոտէռնի սրահին մէջ
Place de la République — Paris
Կը նախագահէ ԱՍԱՏՈՒՐ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ
Կը խօսի ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ Երգիծանքը եւ Ծիծաղը հայ գրականութեան մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջանային Կոմիտէի մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 20·30էն մինչեւ լոյս 5րդ Թաղամասի Քաղաքա– պետարանի սրահը:

Place du Panthéon, Métros : Saint-Michel et Luxembourg

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Ուղերձ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ
« LES BALLETS ARMENIENS »
Ղեկավարութեամբ ԵՒԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆԻ
Կ'երգէ ՕՐ. ԱՅՏԱ ԷՄԻՐԵԱՆ
Երգեր եւ նուագախումբ ղեկավարութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ
Խօսնակ ընկ. Գր. Ամիրայեան
Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 ֆր. — ուսանող, զինուորներու համար կէս գին

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 4, ժամը 21ին
SALLE MAZENOD

Պատուոյ նախագահ.— Երեսփոխան – քաղաքապետ՝ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն եւ Նոր Սերունդին:
Կը նախագահէ ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ ԱՌԼԷՆ Փ ԱՓԱՋԵԱՆ և ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժին
մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի (երգ, պար, արտասանութիւն)
Լուսարձակով ցուցադրութիւն մեր յեղափոխական դէմքերու:
ՇԱԲԱԹ ժամը 14էն սկսեալ ցուցահանդէս նոյն սրահին մէջ: Յեղափոխական դէմ– քեր, նկարներ, նամակներ եւ դաշնակցական հրատարակութիւններ

×

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ ՆորՍերունդի Շաւարշ Նարդունի խումբին:
Կը նախագահէ ընկ. ՂԵՒՈՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Կիրակի, Նոյ. 5, ժամը 15·30ին, Ռիւժէի սրահը: Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերունդին կողմէ:
Ճոխ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
VERDUN
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ
« ՀԱՅ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ »

Միութիւնը պիտի տայ նաեւ պարան– ցիկ երեկոյթ մը՝ 18 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Քաղաքապե – տարանի խրախճանքի սրահին մէջ:

ԱԶԴ

Մոնմորանսիի եւ Անտիեիի Հանգստ– եան տուներուն այցելութիւնները ար – տօնուած են ամէն օր, միմիայն ժամը 14էն 18 (Նահանգապետութեան հրամա– նով):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
(Կճիf)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL «HARATCH»
32, RUE DE TRÉVISE — PARIS (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Լիբանանայ տաղանդաւոր երգչուհի

ԹԱԳՈՒՀԻ ԹԷՔԵԱՆ

Վկայեալ Պէյրութի Պետ. Երաժշտանոցէն կուտայ իր միակ երգահանդէսը 9 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 9ին, ՕԹԷԼ ՍՓԼԱՆՏԻՏԻ սրահին մէջ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն.— Կոմիտաս Վարդապետ, Կանաչեան, Սպեն – դիարեան, Գ. Ալէմշահ, Տիգրանեան, Յարութիւնեան եւ, միջազգային հռչակի տէր Տըպիւսի, Վէրտի, Շուպէրթ եւն.:

Մուտքի տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Բարեգործականի Տիկիններուն եւ հանդիսութեան օրը՝ կիշէն, ինչպէս նաեւ Բարեգործականի Քարտուղարու– թեան մօտ, 7 Ռիւ Փափէր, Հեռ. 54–16–50

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ուրբաթ (3 Նոյ.) կէսօրէ ետք ժամը 2·30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կա– րեւոր օրակարգ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տօ– նածառը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի, Լիոնի մասնաճիւղին, տարեկան պարահանդէսը, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շարպօնիէռի չքեղ սրահ– ներուն մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմօնի մասնաճիւղի Բա– րեկենդանի ճաշը: Մանրամասնութիւն – ները յետագային:

×

Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան պա– րահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի քառասնամեակի երկրորդ ձեռնարկը, 2 Դեկտ. Շաբաթ օր երեկոյեան, մինչեւ առաւօտ, մասնակցութեամբ Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղին, Շա– ւիլի Քաղաքապետարանի սրահը, Ռիւ Սթալինկրատ:

Ճաշ, հանդէս եւ պարահանդէս:
Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécianiste que vous connaissez

SUPER - THOMLAC

est tranféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Succursales THOMLAC
ASNIERES, 136 Rue des Bourguignons
PARIS (12), 52 Rue de Chalon